

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Қ.ЖУБАНОВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ Өңірлік мемлекеттік университеті

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
АКТЮБИНСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ.К.ЖУБАНОВА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
K. ZHUBANOV AKTOBE REGIONAL STATE UNIVERSITY

ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫ 15 ЖЫЛ

«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» бағдарламасы аясында өткізілген және «Шетел филологиясы» мамандығының 15 жылдығына арналған «ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдар

ЖИНАҒЫ

СБОРНИК

материалов международной научно-практической конференции «ПРОБЛЕМЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ», проводимой в рамках программы «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» и посвященной 15-летию специальности «Иностранная филология»

COLLECTION

of international scientific-practical conference materials
«PROBLEMS OF MULTILINGUAL EDUCATION
IN MODERN KAZAKHSTAN», held within the program
«RUHANI ZHANGYRU» (Modernisation of Kazakhstan's Identity)
and devoted to the 15th anniversary of "Foreign Philology"

АҚТӨБЕ - 2019

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Қ.ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ Өңірлік мемлекеттік университеті**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
АКТЮБИНСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМ.К.ЖУБАНОВА**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
K.ZHUBANOV AKTOBE REGIONAL STATE UNIVERSITY**

«ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ
24 сәуір 2019 жыл

**«ПРОБЛЕМЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ
КАЗАХСТАНЕ»**

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
24 апреля 2019 года

«PROBLEMS OF MULTILINGUAL EDUCATION IN MODERN KAZAKHSTAN»

MATERIALS
of International scientific-practical conference
April 24, 2019

АҚТӨБЕ - 2019

УДК 378 (063)
ББК 74.58
Қ 18

Редакция алқасы:

Ердембеков Б.А. – Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің ректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор; **Бекназаров Р.А.** – ғылыми-инновациялық жұмыстар жөніндегі проректор, тарих ғылымдарының докторы; **Баядилова-Алтыбаева А.Б.** – Шетел тілдер факультетінің деканы, филология ғылымдарының магистрі; **Керимбаева Б.Т.** - Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымдарының кандидаты; **Кушкарова Г.К.** - Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты; **Искиндиrowa С.К.** – Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты; **Сулейменова З.Е.** – Ағылшын және неміс тілдері кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты; **Тастанбаева Д.К.** – Ағылшын және неміс тілдері кафедрасының меңгерушісі, Ағылшын және неміс тілдері кафедрасының аға оқытушысы; **Сарбасова А.Е.** – Шетел филологиясы кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымдарының кандидаты; **Нурманова Ш.К.** – гуманитарлық ғылымдар магистрі, Ағылшын және неміс тілдері кафедрасының аға оқытушысы; **Буранкулова Э.Т.** – гуманитарлық ғылымдар магистрі, Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының аға оқытушысы; **Усенова С.Г.** – гуманитарлық ғылымдар магистрі, шетел тілдері факультетінің жас ғалымдар Кеңесінің төрайымы; **Саркулова Ж.К.** - гуманитарлық ғылымдар магистрі, Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының аға оқытушысы; **Уайс А.А.** – гуманитарлық ғылымдар магистрі, Ағылшын және неміс тілдері кафедрасының аға оқытушысы.

Қ 18 «ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Ақтөбе, АӨМУ «Жұбанов университеті» баспасы, 2019. – 355 бет. – ISBN 978-601-7959-90-6

Бұл жинақта «ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияға қатысушы ғалымдардың, оқытушылардың, магистрлердің және студенттердің мақалалары енгізілген.

Жарияланған материалдар төмендегі маңызды мәселелерді қамтиды: көптілдік білім берудің бағдарламасын іске асыру барысындағы өзекті мәселелер, заманауи технология негізінде шетел тілін оқыту әдістері, қазіргі германистикадағы негізгі мәселелер, мәдениетаралық коммуникация аспектісіндегі қазіргі аударматану: теория, тәжірибе, оқытудағы жаңа үрдістер.

УДК 378 (063)
ББК 74.58

ISBN 978-601-7959-90-6

© Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, 2019 ж.

АЛҒЫ СӨЗ / ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО/ OPENING SPEECH

Ердембеков Бауыржан Амангелдіұлы

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің ректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор

Құрметті конференцияға қатысушы қонақтар, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің оқытушы-профессорлар құрамы, магистранттар және студенттер!

Бүгінгі таңдағы ақпараттар ағыны тасқындап өсіп отырған жағдайда жоғары оқу орындарында бәсекеге қабілетті болашақ мамандарды даярлау мен оқытудың мақсаттары елеулі өзгеріске ұшырауда. Өмірдің барлық саласында белсенді шығармашылық іс-әрекетке қабілетті, еркін тұлға тәрбиелеу - қазіргі қоғам алдындағы мақсат. Қазіргі ғаламдық жаһандану жағдайында мемлекеттің әлемдік білім кеңістігіне енуі барысында болашақ мамандарды даярлаудың сапасын жақсарту мәселесіне баса назар аударылуда. Осы тұрғыдан Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясында және Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасының 76-қадамында «Адам капиталының сапасын көтеру, оқыту стандарттарын жаңарту», 79-қадамында «Даярланатын кадрлардың бәсекелестік қабілетін арттыру» – деп, нақты тапсырмалар міндеттелген болатын.

Сонымен қатар, егеменді еліміздің Білім беру саласын дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы міндеттерінің бірі - еліміздің әлеуметтік-экономикалық қоғам талаптарына лайықты сапалы мамандарды даярлау көзделген. Осы орайда Қазақстан Республикасы үкіметінің ел экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірі ретінде-білім мен ғылымға баса көңіл бөлінуде.

Болашақ мамандарға қойылатын мұндай талап кез-келген маманның басқа тілдерде, оның ішінде ағылшын тілін еркін меңгеруі олардың көп ұлтты әлеммен байланыстары мен қарым-қатынастарын кеңейтуге, өздерінің рухани, танымдық және әлеуметтік-адамгершілік қажеттіліктерін толық қанағаттандыруға, ой-өріс, білім деңгейін, шығармашылық еңбек аясын кеңейтуге, сонымен қатар жалпыадамзаттық құндылықтар мен әлемдік мәдениетті танып, білуге мүмкіндіктер береді. Болашақ маманның тілді жетік меңгеруі олардың кәсіптік, әлеуметтік пайдасына жаратуы үшін ғана емес, жеке тұрғыда да үлкен мәнге ие. Олар: жан-жақты, біліммен қаруланған, белсенді, шығармашылықпен және еркін ойлай алатын, жаһандану заманында әрқилы өзгерістерге төтеп бере алатын, өз бетінше адамгершілік тұрғыдан шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру мәселелері.

Ұйымдастырылып отырған конференцияның мақсаты Қазақстан Республикасының әлемдік білім мен ғылым кеңістігіне ену жағдайында болашақ мамандар даярлау саясаты жаһандық білім технологияларын меңгерумен қатар студенттердің халықаралық қатынастар тілі болып табылатын ағылшын тілін еркін меңгеруін де қажетсініп отыр. Өйткені, бүгінгі таңда барлық ЖОО-дағы академиялық ұтқырлық аясында болашақ мамандардың әлемнің әртүрлі елдерінде тәжірибе алмасу мүмкіндігіне ие болуы ағылшын тілін еркін меңгеруімен тікелей байланысты болмақ. Білім сапасын көтеру, ақпараттық технологияларды қолданып оқыту әдістерін жетілдіру, білім беруді ақпараттандыру – Қазақстандағы білім саласының дамуындағы жаңа кезең деп қарастыруға болады.

Болашақ мамандарының интеллектуалдық, коммуникативтік мәдениетін арттыру, олардың кәсіптік бағытта коммуникативтік әлеуетін қалыптастыру, тек қана ана тілінде емес сонымен қатар ағылшын тілінде еркін сөйлеу арқылы кәсіби даярлығына ықпал ету мақсатында білім беру үдерісінде қолдануға тиімді оқыту әдістері туралы білім беру болып табылады.

Жастардың білім мен ғылымды игеруіне мол мүмкіндік жасап, ел өміріне жаңа технологияларды кеңінен енгізіп, инновациялық жаңалықтарды белсенді қолдануымыз

қажет. Сонда ғана болашағымыз нұрлы, сәулелі болады. Тілдер әлеміне еркін бойлаған, яғни өз ана тілімен қатар шетел тілдерін меңгерген жастардың білім мен ғылым әлеміне де еркін еніп, бәсекеге қабілетті жанжақты маман болу, елінің игілігі үшін еңбек етуі жолында зор мүмкіндіктерге ие болады. Қай заманда да тіл адамзаттың баға жетпес құндылығы болып саналады. Соның ішінде қазақ-ежелден сөз құдіретін қасиет тұтып, шешен сөйлеп, әділ сөзге тоқтай білген халық. Бүгінгі және келешек ұрпақтың тәрбиесіне, дархан мінезіне, қонақжай көңілі мен достық сезіміне де халқымыздың осы асыл сөздері қалтқысыз қызмет етіп келе жатыр.

Қазіргі таңда Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің шетелдік жоғары оқу орындарымен байланысы жылдан жылға артып келеді, көптеген шетелдік жоғары оқу орындарымен келісім шарты бар. Болон процесіне сәйкес әлемдік білім кеңістігіне ену бағытымызды қарқынды жүргізіп келеміз. Біз бұл бағытты оқу орнымыздың стратегиялық дамуының негізгі бір саласы ретінде қарап, дамыта беретін боламыз. Осы бағытта жұмыс жүргізуде тілдері әлеміне еніп, мәдениетаралық қарым-қатынасты дамытудың маңызы зор.

Қазақстан мемлекетінің әрбір азаматы ана тілімен қатар өзге тілдерді де меңгеруі арқылы оның мүмкіндігі де артатыны сөзсіз. Сондықтан әлемнің озық елдері жеткен ұлы көштен біздің де қалмай, тілдер әлемі, мәдениетаралық қарым-қатынас туралы бүгінгі жиында қозғалатын мәселелер болашақ ұрпақ, бүгінгі жастардың бойында Отан сүйгіштік, білім-ғылымға деген қызығушылық, басқада жақсы тәрбие, үлгі өнеге қалыптастыруына үлес қосады деп сенемін. Конференция ұйымдастырушыларына алғыс айта келе, профессор оқытушы құрамына және қатысушыларға сәттілік тілеймін!

**ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС
ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ
PLENARY SESSION**

**EQUAL ACCESS TO EDUCATION
FOR ENGLISH LANGUAGE LEARNERS**

Nathan David Lawler

Master of Science in Education

International Deputy Principal

Nazarbayev Intellectual School of Physics and Math of Aktobe

Director of Center of Academic and Professional English

nathan.lawler@gmail.com

Аңдатпа. «Ағылшын тілін үйренуші» термині қолданылған кезде, дәл анықтамада Құрама Штаттарда тұрған жеріңізге қарай әртүрлі мағына болады, мысалы, әртүрлі мемлекеттердегі ағылшын оқушысы өте өзгеше тәжірибеге ие болады.

Аннотация. Когда используется термин «изучающий английский язык», точное определение может иметь различное значение в зависимости от того, где вы находитесь в Соединенных Штатах, например, учащийся, изучающий английский в разных штатах, будет иметь совсем другой опыт.

Annotation. When the term “English Language Learner” is used the exact definition can have a different meaning depending on where you are in the United States, for example a student learning English in a different states would have very different experiences.

Тірек сөздері. Білім беру, тілді үйрену, ағылшын тілін үйрену, ана тілі, екінші тіл.

Ключевые слова. Образование, изучающие английский язык, язык, носитель языка, второй язык.

Key words. Education, English learners, language, native speaker, second language.

IN some states he would be classified an “English-language learner,” eligible to receive special support under the law. In other states, the same student would not qualify to be labeled an ELL and therefore would not be able to take advantage of the additional help. This results in the services being provided to ELLs having different frameworks depending on the state.

In California, for example, a second language English student spends a portion of the day focused on learning English. The other part of the day, teachers help them learn the same material as native English speakers, with some adaptations to assist them. For example, they might be grouped into smaller cohorts with other non-native English speakers, or be able to receive a preview or review of the lesson material in their first language.

Whether or not a student is labeled an English Language Learner is of major consequence because according the federal Civil Rights Act, schools have an obligation to provide English Language Learners with additional services to make sure they are able to speak English fluently as well as the material other students are learning. Depending on the level of the student, this can be quite a tall order. Therefore, to have access to the proper services that a school district can provide is of the utmost importance. The disparity in policies and definitions is extremely troublesome for students who move from one state or another state, or even from school district to school district, as they may suddenly find themselves classified differently and therefore not eligible to receive vital services needed to make education accessible.

“The U.S. Department of Education's latest biennial report to Congress on Title III funding to states for English learners cautions, “Each state has its own standards, assessments, and criteria for ‘proficiency,’ for both English proficiency and academic content proficiency, as well as its own identification and exit criteria for English proficiency. Thus, the same child could be designated ‘proficient’ in English or in mathematics in one State, but not in another.” The federal government

doesn't have the power to mandate that states agree on a uniform definition of English learners, but it has created incentives for the states to do so, these incentives are further financial awards for use with the limited proficient English students who reside there.

The number of English Language Learners in the United States is growing exponentially from year to year. According to the National Clearinghouse on Language Acquisition, "From the years 2002-03 to 2009-10, the number of limited English proficient students in K-12 nationwide grew by 7 percent, to 4.65 million. California has the highest percentage of English-language learners with 23 percent of enrollment in public schools in 2010-11." Among those encouraging the states to agree on a common definition is the federal government, which is the entity that allocates money to the individual states to help English learner. However, as much money as the federal government gives, there is not real coherent system as to evaluate how well states are using the funds.

The 2005 census gives the following figures, "there are an estimated 5 million ELLs in United States schools. Arizona, California, Texas, New York, Florida and Illinois have 61% of the ELL student population. States such as Alabama, Indiana, Kentucky, Nebraska, North Carolina, South Carolina and Tennessee have experienced a 300% growth in ELL student populations between the years of 1995-2005." (Cho & Reich, 2008).

English Language Learners are entitled to access to education under the United States Constitution. A number of laws through the years have secured this right for them. For the purposes of this paper I will begin my overview in 1970. In this year the federal Office for Civil Rights or otherwise called "OCR" wrote a memorandum in regards to the responsibilities of school districts under applicable civil rights law to provide equal educational opportunities for English Language Learners. The memorandum said the following:

"Where the inability to speak and understand the English language excludes national origin minority group children from effective participation in the educational program offered by a school district, the district must take affirmative steps to rectify the language deficiency in order to open its instructional program to these students." Although the memo requires school districts to make sure that less proficient English students have fair access, it does not say specifically what these steps must be, this was left up to the individual states to decide. It does say however that a violation of federal law would occur if the following happens:

- 1) students are excluded from meaningful participation in classes because of their inability to understand and speak in the language of instruction
- 2) national origin minority students are assigned to special education classes because of their lack of English skills when no other disability has been identified
- 3) programs for students whose English is less than proficient are not designed with the intent to teach them English as quickly as possible
- 4) parents or guardians who do not speak English and or are have limited English ability do not receive school notifications or other information from school in a language they can understand.

The next relevant decision in regards to ELL access to free and fair education was issued by the United States Supreme Court in 1974. The case was named *Lau v. Nichols*. The case was originally brought forward because the plant if argued that students could not understand the language in which they were being taught, there was no way that they were being provided with an equal education under the law. In its ruling the United States Supreme Court upheld Civil Rights Office's 1970 memo. The Supreme Court stated the following. "There is no equality of treatment merely by providing students with the same facilities, textbooks, teachers, and curriculum; for students who do not understand English are effectively foreclosed from any meaningful education."

The case essentially affirmed the notion that all students in the United States, regardless of mother tongue or English ability, have the right to receive a quality education free of charge. What was most important about this ruling was an essential clarification by the court on what exactly was an equal education. The court said that an equal education is only possible if students can understand the language of the classroom and comprehend the instruction given. It is not about sitting in the same learning space but about having to the information and subject matter presented and transmitted by the teacher.

Following this ruling by the nation's highest court the United States Congress chose to act. Congress passed the Equal Educational Opportunity Act which set forth that no state shall have the right to deny an equal education to any person "by the failure by an educational agency to take appropriate action to overcome language barriers that impede equal participation by students in an instructional program." The legislation allowed states and parents and their legal representatives to understand exactly what constituted a denial of education in the eyes of the United States Congress and thus the legal threshold was set.

The individual states needed help in interpreting exactly what the 1974 decision regarding ELLs meant for them. The result was called the Lau Remedies. This set of guidelines was created by the Equal Opportunity Office of the Civil Rights Commission.

Essentially the Lau Remedies was a set of guidelines that sought to help school districts implement programs for the less than proficient English pupils. There was not any mandate in regards to any particular instructional approach. The Lau Remedies basically required districts to implement bilingual education programs for LEP students. The following description is that of the National Association of Bilingual Children.

"The Lau Remedies specified proper approaches, methods and procedures for (1) identifying and evaluating national-origin-minority students' English-language skills; (2) determining appropriate instructional treatments; (3) deciding when LEP students were ready for mainstream classes; and (4) determining the professional standards to be met by teachers of language-minority children." Under the guidelines, elementary schools were forced to provide ELLs with supplemental ESL instruction in conjunction with content instruction through the student's native language until the student could demonstrate a level of ability that allowed them to enter into an English only classroom and comprehend the subject matter and achieve similar results to what they could achieve if learning in their mother tongue.

Throughout the 1980's during the Reagan administration there was a trend to lessen the role of the federal government in education. Therefore, states and school districts received more freedom in regards to how they could administer their bilingual programs. Some incentives did occur in the late 80's for school districts to move quicker in helping their English Language Learners gain access to the mainstream classroom. The time limit that students could spend in a transitional bilingual classroom was reduced to three years and the federal government increased the monitoring of the requirement that parents receive school communication in a language that they are able to understand.

In 1981 there was a landmark court ruling that in the eyes of many rights advocates for English Language Learners moved the right for free and fair education forward. This case was known as Castenada vs Pickard and a summary of the case is as follows. The case took place in Texas, where the plaintiffs accused the Raymondville Independent School District of failing to properly support ELLs. The federal court found that the district did in fact fail to provide its students with the proper support as mandated by federal law. Once the court rules a three step standard came to pass that was appropriately named the "Castenada Standard."

The three necessary elements according to the standard are the following:

- 1) English Language Learners must receive instruction based on a sound educational theory,
- 2) Educational plans must be implemented effectively with adequate resources and teaching and support staff
- 3) There must be a system in which ELL support programs are evaluated to determine whether they are effective in helping students gain access to the mainstream classroom by overcoming language barriers.

Prior to discussing the implications of No Child Left Behind on English Language Learners it is important to review the 1991 memorandum by the Equal Opportunity Commission. This guidance document not only reaffirmed the 1970 memorandum which I have discussed here previously, but it set our clearer guidelines for what school districts had to offer lesson than proficient English students in terms of identifying them, assessing them, providing the appropriate

services and monitoring whether or not those provided services are in fact adequate. The 1991 memo set out exact steps that had to be taken when dealing with ELLs by the school.

1) Identification - All students who are not native English speakers must be identified. The school district must have clear guidelines how these students are identified and this must be spelled out clearly in a policy and procedure document subject to review by the federal government.

2) Assessment- Each student must be assessed with accurate instruments to determine the student's level of English proficiency. Furthermore, it is recommended that the school perform an assessment of the student's native language proficiency as well as content knowledge. This will allow the school to ascertain whether or not the student has other learning disabilities or any sub-par performance is strictly an issue of language.

3) Appropriate Services to ELLs- An adequate language support program must be created for less than proficient students. Content area instruction that is made comprehensible to the learner must also be given by the school. Furthermore, those teaching staff that is designated to provide the content instruction within the language support program must be appropriately qualified. Most often in the majority of the states this would refer to a specific endorsement to teach English Language Learners in addition to the teaching license / certification for the subject area.

4) Monitoring – A specific criteria must be developed and used to regularly assess a student's progress while they receive linguistic and academic support within the school. Most importantly there must be a procedure developed to transition the pupil into normal classes. Participation in the special program cannot be terminal. The school must have a standard for when the student can be exited from the program. Performance of students must be constantly reviewed to assess when or if this standard is met.

The No Child Left Behind act became law in 2001. In this act there are serious implications for states of the USA in regards to how they educate their English Language Learners. Under the federal law, states had to not only adopt standards for educating these students, they also had to ensure that assessments were created that would align with those standards. NCLB is essentially a piece of legislation routed in accountability. This accountability referred to ELLs in a major way. In order to receive funds for English Language Programs from the federal government (this is Title III of NCLB) states had to adopt annual accountability measures. It is explained in essence below.

“AMAO 1 requires increases in the number or percentage of children making progress towards English proficiency, while AMAO 2 requires increases in the number or percentage of children attaining English proficiency. AMAO 3 requires that current ELL students make adequate yearly progress (AYP) — that is, that ELLs meet NCLB’s content knowledge targets. However, in each of these categories, states are free to set their own AMAO targets.”

The issue that some experts point to is that fact the individual state legislatures were granted a great deal of latitude in setting these targets. There is a lot of variability from state to state, and for some states, the bar can be set extremely low. Let’s look at accountability for NCLB in the Commonwealth of Massachusetts.

In Massachusetts there are specific state laws that govern the definition of what is an English Language Learner. In Massachusetts this is Chapter 71A. Chapter 71A defines a student is an English Language Learner when “a child who does not speak English or whose native language is not English, and who is not currently able to perform ordinary classroom work in English.” The Commonwealth of Massachusetts requires that each and every school district follow state guidelines in order to determine if a child can receive special services. The steps are as follows.

1) Administer a Home Language Survey - The main aim of a Home Language Survey is to determine if new students to the district are ELLs. One of the things that may impact linguistic development is whether or not a student has had exposure to a language other than English; this can seriously cause issues in the students English ability. Students who are identified as possible ELLs are then tested for English proficiency.

2) Academic Records Review- School district staff should if possible review all available documents; these documents should in particularly documents contain material that has English language proficiency information. These documents can demonstrate to trained personnel whether

or not the student can be classified at this point. Certain evident markers will show that an immediate classification as an ELL is necessary. However, following the document review if there is not enough information to make a determination, further assessment is warranted.

3) Assess English Language Proficiency- Massachusetts has a language assessment tool that can be administered in order to determine if there is limited English proficiency and to what extent. Based upon the findings of this assessment the student may or may not be eligible for additional services.

In Massachusetts once a student has been determined to be an ELL and subject to receive additional resources, the law mandates that the pupil receives services. Massachusetts law clearly states that “A student identified as an ELL after a language screening assessment must be placed in an English language program to address his or her limited English proficiency so that the student can be provided the opportunity to participate meaningfully and equally in the district’s educational program. However, the student’s parent may choose to “opt out” of such language program or request a waiver.”

Under Massachusetts law parents are given the opportunity to decline the offer of additional services from a school district. In fact the law is very clear; parents must be kept informed every step of the way in regards to a student’s assessment and their classification. The student’s parents / guardians are required to be notified about the diagnostic test results and the no later than 30 days after the beginning of the school year. If a student moves to a school district during the school year then there is a two week time limit after determination in regards to parental notification. Once notified, the parent has the legal right to file an “opt out” form which will then mean that the child receives no additional help with learning English but per Massachusetts law receive assistance with access to content that is in the English language in the subject classrooms. This means that the child must be placed in a classroom with a teacher who has received a “SEI” or sheltered instruction endorsement.

For parents who approve of the classification of their child as an ELL the school must then craft an appropriate and adequate program for them. As referenced earlier in this paper Massachusetts has certain criteria to be fulfilled by a school district in order to pass the “Castenada” test. For Massachusetts the criteria is as follows:

1. The educational theory underlying the language assistance program is recognized as sound by some experts in the field or is considered a legitimate experimental strategy.

It is the responsibility of every school district to define the educational approach they will use to meet the academic and language needs of its ELLs pupils. In Massachusetts the following instructional strategies are deemed acceptable and are considered to pass the “Castenada” test.

1) Sheltered content instruction essentially is an approach that aims to make the content in a lesson understood by English Language Learners, the term that is used most often is, making content comprehensible. Sheltered content instruction is required to be taught by qualified content area teachers.

2) English as a Second Language (ESL) Instruction: The goal of ESL instruction is to simply improve the student’s English ability. This in turn should translate into improved academic performance. The ESL teacher in Massachusetts is responsible for developing all four skills, both productive and receptive; therefore the student will receive instruction and practice in listening, speaking, reading and writing. ESL instruction can also help to prepare the student for the classroom by focusing on academic language.

ESL instruction comes in many forms, and districts have the latitude to determine exactly what form the instruction takes. Massachusetts has determined that all of the following approaches of ESL instruction will pass the “Castenada” test and therefore be in compliance with relevant laws. The ESL instructional focus must be evidenced by documentation, this can be copies of lesson plans or a written ESL curriculum. Massachusetts has determined and it is policy that sheltered instruction alone is not sufficient to educate less than proficient English students, the content instruction must be augmented by ESL instruction in order to prove effective and importantly, be in legal compliance.

Prior to 2002, Massachusetts deemed Transitional Bilingual Education as an acceptable means of educating ELLs. Transitional Bilingual Education is a program that is somewhat controversial in that involves teaching some of the content in the student's native language as opposed to an English only classroom. As the student progresses in English language ability, instruction is gradually changed to be taught in English. The primary purpose of the transitional program is to move the student from an environment that will include his first language to that of one that is taught solely in the medium of English.

This proposed law would replace the current state law providing for transitional bilingual education in public schools with a law requiring that, with limited exceptions, all public school children must be taught English by being taught all subjects in English and being placed in English language classrooms.

In 2002 Massachusetts passed a law with 70 percent of voters favoring it requiring public schools to educate English learners through a sheltered English immersion program, which I have described above. In an SEI program, "all books and nearly all teaching would be in English, with the curriculum designed for children learning English, although a teacher could use a minimal amount of a child's native language when necessary." Schools are encouraged to create monolingual classroom environments where students cannot rely on their native tongue but have to instead utilize English. This is accomplished by placing learners in the same classroom with learners who are from different first language groups but who have the approximate same level of English skills. Once a student is able to do schoolwork in English without much difficulty, the student is transferred to an English language mainstream classroom.

The only way that learners can be placed in a transitional bilingual educational program is through parental petition and waiver. However, the student could be forced to transfer schools because the school is only required under Massachusetts law to create transitional bilingual program at that school if there are a total of 20 or more students receiving waivers." If 20 or more students in one grade level at a school receive waivers, the school would have to offer either bilingual education classes providing instruction in both the student's native language and English or classes using other generally recognized educational methodologies permitted by law. In other cases, a student receiving a waiver would have to be allowed to transfer to a school offering such classes."

This has led to critics stating the elimination of bilingual programs has caused some students to "languish" under the law and not receive fair access to public education. The Boston Globe reports the following, "Students learning to speak English have a higher dropout rate, with the four-year statewide graduation rate totaling 57.5 percent compared to 83 percent for other students, according to advocates." Critics state that the current system does not work and the 2002 law should be revisited. WGBH in Boston provides the following information, "According to a report from a UMass Boston research institute, only 20 percent of English Language Learners in Massachusetts achieve at grade level on the MCAS after five years in an English Immersion program. UMass Professor Miren Uriarte says Question 2 has not narrowed the achievement gap between English Language Learners and other students. In fact, she says, it may have had some detrimental effects."

Education officials in Massachusetts state that they have no plans to revisit question 2. While there are notable individual successes for students under the law, I question whether or not the state needs to further examine their position. Along with Massachusetts, only Arizona and California have English only ELL education approaches mandated by law. Some school districts search for work arounds, the San Francisco school district has openly advised and encouraged parents to get waivers. This effort resulted in close to 30 percent of the San Francisco English Language Learners changing from English only classrooms back to bilingual education. According to a study conducted by Stanford University, "the graduation rate for bilingual education students is 6 percent higher than the overall state average of 62 percent for all ELLs."

DOMINANT FEATURES OF COMMUNICATIVE BEHAVIOUR

Kushkarova Gulmira Kenesovna

Associate Professor, Candidate of Philology
K.Zhubanov Aktobe Regional State University,
Foreign Philology and Interpretation Department,
Aktobe, Kazakhstan
gulmira-alihan@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада коммуникативтік мінез-құлықтың нормативтік немесе нормативтік емес сипаттамаларын сипаттайтын белгілі бір коммуникативтік мінез-құлықты сипаттайтын нормалар туралы айтылады. Нормативтік-коммуникативтік мінез-құлық - бұл лингвомәдени бірлестіктерде қабылданған мінез-құлық және көптеген стандартты коммуникативтік жағдайларда байқалады.

Аннотация. В статье говорится об определенных нормах коммуникативного поведения, которые позволяют охарактеризовать конкретное коммуникативное поведение как нормативное или ненормативное. Нормативное коммуникативное поведение - поведение, принятое в данной лингвокультурной общности и соблюдаемое в стандартных коммуникативных ситуациях большей частью языкового коллектива.

Annotation. The article speaks about certain norms of communicative behavior, which allow characterizing a specific communicative behavior as normative or non-normative. Regulatory communicative behavior is a behavior adopted in a given linguocultural community and observed in standard communicative situations for the most part of the language team.

Тірек сөздері. Коммуникативті мінез-құлық, нормалар мен дәстүрлер, нормативтік коммуникативтік мінез-құлық, ұлттық ерекшеліктер, басым ерекшеліктер

Ключевые слова. Коммуникативное поведение, нормы и традиции, нормативное коммуникативное поведение, национальные черты, доминантные особенности

Keywords. Communicative behavior, norms and traditions, normative communicative behavior, national features, dominant features

The term communicative behavior was first used in the work of I.A Sternin. In the most general form, this behavior is defined as a set of norms and traditions of communication of the people. These norms and traditions regulate the requirements for the organization of the situation of communication, for physical actions, for contacts and the location of interlocutors, for non-verbal means of demonstrating attitudes towards the interlocutor, facial expressions, gestures and postures accompanying communication and necessary for its implementation [1].

I.A.Sternin characterizes the communicative behavior by certain norms, which allow characterizing a specific communicative behavior as normative or non-normative. Regulatory communicative behavior is a behavior adopted in a given linguocultural community and observed in standard communicative situations for the most part of the language team [1,15].

In the dominant features of communicative behavior manifest the most striking national features of communication of a people. We give some observations on the dominant features of communication of some nations.

The English communicative behavior is characterized by such dominant features as low volume; laconic; high level of self-control in communication; emotional restraint; high level of household politeness; non-categorical communication (the British do not like to speak clearly, they do not like to say clearly “yes” and “no”); anti-conflict orientation of communication (try to carefully avoid statements that may cause disagreement, dispute or conflict); a high level of thematic taboo communication, strict thematic regulation of communication in most situations; a very high level of phatic (secular) communication, a significant proportion of phatic communication in the structure of communication, a large role of written communication, etc.

German communicative behavior is closer to English than to Russian, but there are a number of specific features. The Germans are generally smiling and affable; in communication demonstrate

a high level of household politeness; in communication, restrained, uncivilized, few ask questions, almost do not enter into conversation with strangers in transport, on the street; a significant proportion of superficial, etiquette communication, especially at a party. It is possible to note such a feature of German communicative behavior as anonymity: it is not customary to interfere in the affairs of others, it is not customary to appeal to strangers. You can also indicate detailed planning, which occupies a significant place in German communication, where Germans often show little awareness, answering "I do not know" to many questions that are not directly related to their occupations. Thematic taboo in German communication is lower than in English, but higher than in Russian.

The dominant features of the French communicative behavior are: external friendliness, smile, demonstrative cheerfulness; high level of self-control in communication, maintaining friendliness throughout the conversation; high level of household politeness; the duration of communication in the company; love for table communication and table disputes; discussion as a priority in communication; the speed of the dialogue, the lack of desire to clarify and detail the thought; evasion of communication with the social lower classes; the desire to avoid requests to strangers and comments addressed to them; the prevalence of extreme ratings in communication; a significant amount of contact replicas in the structure of the dialogue (yes that you can not be, etc.); the prevalence of gallantry over politeness; calling things by their proper names; admissibility in communicating hints on questions of privacy; the desire to show off in conversation (the silent condemns himself to social death); high ease of oral communication; the important role of joke, wit in conversation; significant skepticism in the discussion of any problems; a relaxed expression of request and refusal; a small amount of communication at work; compulsory etiquette communication with neighbors and friends, including a discussion of the details of life; the inadmissibility of physical contact with the interlocutor in a public place, etc.

The ritual of the dispute among different nations is also significantly different. In Russian communication there are possible heated disputes at the table, expressing extreme points of view, high emotionality of discussion, but this does not lead to a quarrel, it is a phenomenon permissible in the company of communicative traditions. Similar traditions among the French; they do not like ceremonious secular talk, argue ardently and emotionally around the table, neglecting the "secularism" in which they are quite close to Russians. The British carefully avoid any disputes, trying to keep the conversation in such a way that even the possibility of any disagreement, and even less open clash of opinions, does not arise.

The traditions of ritual discussion of affairs at a meeting differ in different countries. The question "How are you?" Meeting acquaintances is a traditional question for all cultures. At the same time, both the tradition of responding to it and the degree of detail in discussing the mutual state of affairs differ significantly.

In Russian etiquette, the tradition provides a brief answer, as in most Western cultures. But if the Americans answer the question "How are you?" The answer is "Excellent!", The Germans say "Good", then the Russians have to say more modestly: «Ничего», «Нормально», «Давроде все в порядке», and so on. Here, the Russian tradition is close to French, and the French often respond with phrases like "Tiens bon."

In the culture of every nation there are phenomena that occupy a special position in life, they are important for the life of a given nation, representing a certain activity or event that attracts people's attention. In speech etiquette, there are so-called good wishes - special phrases pronounced by people who observe a particular vital phenomenon or activity of their fellow citizens, and usually contain a wish for success in this activity, the favorable consequences of a particular event.

Naturally, differences in culture also determine differences in those wishes, which are an integral part of people's speech etiquette [2,13].

So, Russian speech etiquette provides such wishes as: *легким паром! С обновкой! Ни пуха, ни пера! Приятного аппетита! Бог в помощь! Приятногосна! Приятногопутешествия! ВДобрыйпуть! идр.*

The Germans like the Russians want a pleasant appetite for those who eat, but in the Russian tradition they only want pleasant appetite in catering enterprises, and not at home, where it is assumed that the appetite will be pleasant as well. The Germans want a pleasant appetite whenever they sit down at the table.

An important part of the communicative behavior of the people is the communicative taboos acting in national communication - prohibitions on the use of certain expressions or affecting certain topics in certain communicative situations.

In all European countries there is a taboo on questions relating to income, salary, sources of subsistence. The question "How much do you get?" For European nations seems to be a gross violation of etiquette, causes a communicative shock. Similarly, it is not customary to ask for whom you voted for, to which political party you belong to, what religion you profess. In America and Europe, at home, at the table, in a private company, there is a taboo on discussing problems of politics and religion, on jokes and anecdotes about nationalities and races.

Russian speech etiquette does not contain such restrictions. However, in Russian communication it is not customary to discuss at the table, in a company, the problems of sex, to be loudly interested in the location of the toilet, to report about the problems of your stomach. All this is possible, for example, in German communication.

The French cannot be asked about the salary, but you can ask about how much they pay taxes: they will willingly tell, because everyone believes that they pay excessively. In English communication it is impossible to criticize the property of the people present, it is impossible to discuss any serious problems in society at all.

We also give examples of generalized observations of various aspects of the communicative behavior of some famous peoples.

It is customary for the Germans to say hello, smile, this is a sign of politeness, a condition of polite greeting, as is the case with the Americans. In Russian, it is not necessary and rather not accepted.

Germans in the elevator of an apartment building often greet and say goodbye to their fellow travelers, greet strangers in their home; they knock on the table as a sign of approval, stamp their feet as a sign of strong approval, squeeze their hands hard and many, apologize a lot.

It is not customary for Russians to report out loud about an upset stomach or about their desire to go to the toilet, but the Germans in the company can easily hear it. In German communication, let's say the question of finding a toilet, addressed to the person of the opposite sex.

It is not customary for the Germans to come close to the interlocutor, touch it, touch it.

When parting in Russian speech etiquette, it is customary to thank the hosts for their time; in German speech etiquette, direct expression of gratitude is not accepted, and the Germans, as already mentioned, are often surprised when the Russians, when leaving the guests, say "Thank you!". "For what?" They ask.

The Germans have a special phone farewell, which differs from the farewell in oral speech: if in oral speech they say literally "Auf Wiedersehen", then by telephone - "Auf Wiederhören". The Germans allow noisy communication on the street, if they communicate in a group of "friends", but it is not customary to talk in transport. E. Fromm noted that the Germans, by virtue of an authoritarian type of personality, are obliging to the higher-ranking ones, but are imperative and dismissive to the lower ones [3,36].

The British talk a lot about the weather, a great deal is played by socializing - the so-called small talk. They cannot argue at a party, and categorically say something.

As V. Ovchinnikov wrote, if an Englishman says: "I'm afraid that I don't have a phone at home," he deliberately limits his statement to his own experience: what if in his absence a phone came from somewhere? [4,112] English and Germans accepted Away to discuss only common problems and make small talk.

In England, it is not customary to talk to fellow travelers on the road. If an Englishman tells you that you speak good English (and any well-bred Englishman will tell you this), remember that

this is a demonstration of courtesy to the interlocutor, and not at all an objective assessment of your level of foreign language skills.

In conclusion, I would like to say that communicative behavior is a product of millions of years of evolution, it is inherent both genetically and due to our affiliation to any group, gender, age, personal life experience, level of education and many other factors.

Despite these differences, people in all cultures enter into very different relationships, in the context of which they meet, exchange opinions, do things, and so on. The meaning of each particular act is often necessary to understand, because it is not always on the surface, but most often hidden in traditional ideas about what is normal, which are also different in different cultures and socio-cultural groups.

References:

1. Sternin I.A. Russian and Fin communicative behaviour (Russkoye i finskoye kommunikativnoye povedeniye). - Voronezh: Izd-vo VGTU, 2000. - P. 4-20.
2. Kashkin V.B. Introduction to the theory of intercultural communication (Vvedeniye v teoriyu mezkul'turnoy kommunikatsii). - Voronezh. VGU, 2003.
3. Fromm E. Fragen zum deutschen Charakter.- <http://fromm-online.org/>
4. Ovchinnikov V. V. Sakura branch (Vetka sakury). - M.: " Young guard (Molodaya gvardiya)", 1971. – 224p.

МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ НА ОСНОВЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Меирбек Мукатов

Заместитель директора департамента международного сотрудничества
Министерство информации и общественного развития Республики Казахстан г.Нур-Султан,
Казахстан
MIKO86.86@MAIL.RU
M.MUKATOV@MIC.GOV.KZ

Андатпа: Қазіргі заманғы технологиялардың әсерінен мәдениетаралық коммуникация елеулі өзгерістерге ұшырады. Ежелгі заманнан бері жаңа жаңалықтарды білудің құралы болған тәжірибе мен ақпарат алмасудың рөлі, ғылыми жаңалықтардың жетістігі туралы білім өз мақсатын өзгертеді.

Аннотация: Межкультурная коммуникация под воздействием современных технологий претерпела существенное изменение. Роль языка, который с древних времен был инструментом в познании новых открытий, обмена опытом и информацией, познания достижения научных открытий также меняет собственное предназначение.

Annotation: Intercultural communication under the influence of modern technology has undergone a significant change. The role of the language, which since ancient times was a tool in the knowledge of new discoveries, the exchange of experience and information, the knowledge of the achievement of scientific discoveries also changes its own purpose.

Тірек сөздері: Жаңа технологиялар, мәдениетаралық қарым-қатынас, әдістер, жаһандық трансформация, дәстүрлі әдіс

Ключевые слова: Новые технология, межкультурная коммуникация, методы, глобальная трансформация, традиционный метод

Key words: New technology, intercultural communication, methods, global transformation, traditional method

Новые технологии занимают важную веху в жизни современного человека, став главными атрибутами повседневной жизни. Несомненно, они станут играть более масштабную роль, расширяя границы человеческих возможностей. Сегодня глобализация

набрала более интенсивную динамику, отражая действие одного человека с одного региона в жизни людей на других регионах.

С одной стороны, расширились горизонты прикладной экономики, совершенствуется ежедневная деятельность каждого человека. С другой стороны, обладая подрывной силой, современные технологии бросают серьезный вызов, как самому быту мирового устройства, так и индивидуально каждому человеку.

Важно подчеркнуть, что активное внедрение новых технологий меняет устои применительно роли языка общения, межкультурных коммуникациях и др.

За всю историю своего существования «*homo sapiens*» не испытывал такого влияния инновации, которые постепенно сопровождает его в некий зависимый путь от созданных технологий. Сквозная специфика новых технологий пронизывает все отрасли человеческой деятельности. Огромный поток массива данных не дает возможности углубиться в конкретный предмет рассматриваемого вопроса, тем самым повышая важность достоверности информации [1]. Эра пост - правды, в которую вошли люди не оставляет исключений и *ad hoc* измерений.

В отношении глобальной трансформации процессов экономической деятельности, современные ученые разделилась на тех, кто видит в них признаки прогресса, общества и движения вперед, и тех, кто подчеркивает «опасность информационного потока и большую зависимость и несвободу, которую навязывает глобальная информационная сеть» [2]. Сегодня мировая элита технологических гигантов, как Facebook, Microsoft, Google, SpaceX, разделилась на два блока. Одна во главе с такими гениями как Илон Маск, призывают к предусмотрительности и исключению возможного вреда для человечества. Другой блок во главе с Марком Цукербергом, указывает на чрезмерную осторожность первых и видит только положительный эффект от технологического господства.

Исходя из двух противоположных течений мыслей относительно новых технологий, разделение на два лагеря усматривается почти во всех отраслях, в том числе и в вопросе изучения иностранных языков. Применительно аргументы спора и в отношении используемых методов *visavis* традиционных. Применение сквозных, краткосрочных курсов изучения языков с методикой в высших учебных заведениях. Диалог, который казалось бы затрагивает сущность и историю языков, которые являются инструментом кооперации и коммуникации.

Новые технологий также затрагивают проблематику трудоустройства молодого поколения, исчезновение некоторых профессии и последующая трансформация целых отраслей экономики, в том числе и филологов иностранных языков. Дискурс, который не уходит с авансены глобального диалога ученых. Научные круги и футурологи то и дело списывают целые профессии, которые под давлением цифровизации и автоматизации могут кануть в лето.

Риск исчезновения больше связан с трансформацией использования самого языка, его потребности больше как делового атрибута, чем отдельной профессии. Следовательно, такие навыки можно приобрести с помощи меньших усилий и короткого срока. Объективным стал вопрос, потеряет ли профессия лингвиста свое место с приходом новых технологий? Способны ли они адекватно реагировать на вызовы, создаваемые подрывными технологиями обучения иностранных языков? В академических кругах часто задают вопросы о необходимости вообще преподавания иностранных языков, а их изучение в качестве конкретной профессии ставится под сомнение.

Университеты за все это время разменивали различные методологии и подходы к преподаванию языков. Наряду с этим, сегодня масса новых технологий и приложений позволяют заучивать отдельные иностранные слова, моментально их переводить и воспроизводить в памяти на основе симуляционных гаджетов. Киноиндустрия всемирной паутины также служит платформой для изучения иностранных языков с применением субтитров. Google и Microsoft создают целые технологии для замены переводчиков и

филологов иностранного языка. Конечно, для более беспристрастного ответа к вышеназванным вопросам потребуются глубокий анализ проблематики вопроса[3].

Тем не менее быстрый взгляд показывает, что массовые открытые онлайн-курсы на подобии Coursera, делают доступными не только базовое образование, но и фундаментальную науку. Популярность таких курсов, вебинаров демонстрируют важный тренд, который с одной стороны смещает не только саму парадигму, но и характеристику профессии носителей иностранных языков. Знание языка становится уже не профессиональным атрибутом, но больше обязательным второстепенным качеством. Одна из самых популярных, Knewton, использует трекинг активности ученика и анализ больших данных, чтобы дать персональные рекомендации по траектории обучения.

Главной критикой в отношении традиционных методов обучения языкам является их желание достичь абсолютизма, то есть обучение всего, в желании передать всю необходимую и не нужную информацию [4]. Рутинность ежедневных классов вузовской программы снижает мотивацию и стимул дальнейшему обучению.

Студенты проходят комплексную программу, перебирая в деталях грамматику, лингвистику, фонетику и др. в качестве отдельных предметов. То есть преподается даже не сам язык, а некий предмет, рассказывающий об изучении иностранного языка, с некоторым количеством примеров [5].

Традиционный метод обучения иностранным языкам возможно и устарел, он с каждым разом становился скучным, трудным, тогда как результат достигается слишком долго. Изучение и зубрение, большие тексты, которые требуется читать и переводить, а иногда и пересказывать [6]. Объективный вопрос, заключается в целесообразности выращивать новых филологов, учитывая, что обучение языка достигался в короткий период. Роль иностранного языка давно уже перекраивается его необходимостью в качестве атрибута делового человека, который помимо знания отрасли, в независимости, будь это информационные технологии или атомная энергетика, должен знать английский или китайский язык. Нужна ли для этого человеку вторая специальность?

В этой связи, напрашивается вывод, что в дивидендах современных технологий сомневаться не приходится. Сегодня технологии позволяют существенно сократить период времени для изучения иностранного языка. Новые методики совершенствуются и предоставляют возможность упрощать устаревшие методики заучивания на основе стимулирования и мотивации. Бывалый инструментарий как изучение со стопкой книг настольных переводчиков заменен на современные компьютерные и мобильные приложения. Неограниченные возможности интернет экономики позволяют в режиме онлайн изучать языки. Всемирная паутина предлагает множество методов изучения языков, и понимать базовые основы. Преподавателям также как и студента открывается широкий набор инструментов изучения иностранных языков.

При этом, следует проявлять осторожность в преувеличении роли вышеназванных технологий. Новые методики позволяют достичь определенного уровня знания языка, который не всегда может быть универсальным для повсеместного применения. В большинстве случаев новые методики предоставляют краткий набор курсов для повышения уровня обладания языком на основе имеющейся базы.

На фоне критики о длительном обучении, рынок услуг обучения иностранным языкам стал предлагать короткие, на основе упрощенных методик обучения языков, которые в зависимости от цены отличались и качеством и временным промежутком обучения. Однако, отсутствие точной статистики не позволяет объективно оценить эффективность методики таких школ, которые предлагают короткий путь к изучению иностранных языков. Эффективность этих школ отличалась в возможностях применения коммуникативных методик изучения языков, в частности, в возможностях направления по обмену в естественную среду, где язык является родным или государственным, позволял эффективно усваивать заученные слова и исправлять грамматические ошибки.

Тем не менее, традиционные методики изучения иностранных языков в высших учебных заведениях постоянно совершенствуются, находясь постоянно под требованиями международного и государственного стандарта. На основе постоянных системных преобразований, исключается потеря времени, эффективности и наращивается отдача для студентов. Конечно, не следует уповать только на возможность прикрытия способностью доказать подтверждением государственных стандартов.

В потоке новых методик и изменений обучения иностранных языков, спору все-таки не поддается человеческая роль, постоянное менторство и периодическая проверка уровня полученного материала, что дает определить необходимость корректировки и дальнейшую работу. Масштабная автоматизация и искусственный интеллект, не взирая, на упрощение методик и курсов обучения языкам все еще не могут заменить важную связь передачи знаний между студентом и преподавателем. Коммуникативная экосистема между студентом, его/ее со-группниками и преподавателем неизменно остается сильным институтом изучения языка. В мире, где технический прогресс движется в ускоренном темпе, всегда будут востребованы преподаватели-практики. Передача эмоции и правильных сообщений всегда будут краеугольным камнем, как в международных отношениях, так и в межкультурных коммуникациях. Педагогика эволюционирует как дисциплина, меняются правила, деградируют и уходят старые методики. Возникает обоснованный вопрос, сможет ли продукт искусственного интеллекта ставить конкретные сроки исполнения задач и проверять их? Будет ли он различать эмоциональное расположение ученика или студента и подбирать соответствующие методы и подходы?

Несмотря на все недостатки, у традиционного метода есть и плюсы системное усвоение грамматики. Также глубинная работа с произношением, грамматикой, практическим применением навыков и соответствующее делопроизводство повышает уровень профессионального владения языком.

Как показывает практика, на сегодняшний день существует широкий набор методов и образовательных инструментов для изучения иностранных языков. Снижение языковых барьеров на основе современных технологий перевода, не снизило уровень потребности в изучении иностранных языков. С приходом эры новых технологий все отчетливее стала важность качества владения языком, от которого зависит ведение переговоров, заключение конкретных проектов и проектов, а также дальнейшее сотрудничество, как в межгосударственном, так и в корпоративном секторе.

Важным элементом является систематизированный комплекс образования, который на основе опыта предоставляет качественный метод обучения языкам.

Причем к владельцам иностранных языков, также повысились негласные требования, и сегодня, чтобы считаться на профессиональном уровне, недостаточно иметь разговорный язык или язык на уровне шопинга. Владение иностранным языком уже представляет личность, который способен вести отраслевую экспертизу, знать юридические, политические и экономические аспекты переговоров, способность увидеть риски, как в больших томных контрактах, так и в умении писать красивые речи на языке ничем не хуже человека, для которого этот язык родной.

В этом контексте, весьма важна роль системного образования, которая основана на традиционных методах обучения иностранного языка.

Список литературы:

1. Козьменко И.В. Актуальные проблемы и трудности в изучении иностранных языков. [Электронный ресурс]: Мультуроки. Режим доступа: <https://multiurok.ru/files/aktual-nyie-problemy-i-trudnosti-v-izuchienii-ino.html> (дата обращения: 25.03.2019).

2. Проблемы иностранных языков. [Электронный ресурс]: Центр языковой психологии. Режим доступа: <https://clp.ru/9-osnovnyx-problem-pri-izuchenii-inostrannyx-yazykov.html> (дата обращения: 26.03.2019).

3. Методы изучения иностранного языка. [Электронный ресурс]: Школа изучения иностранных языков. Режим доступа: <http://www.itec-school.ru/about/base/methods/> (дата обращения: 28.03.2019).

4. Киссинжер, Г. Мировой порядок. – Москва: Издательство АСТ, 2018. – 20 с.

5. Yuval Noah Harari. Yuval Noah Harari extract: Humans are post-truth species. [Электронный ресурс]: TheGuardian. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/culture/2018/aug/05/yuval-noah-harari-extract-fake-news-sapiens-homo-deus> (дата обращения: 12.03.2019).

6. Как технологии изменят образование. [Электронный ресурс]: Buduguru гид по карьере в IT. Режим доступа: <http://buduguru.org/media/244>(дата обращения: 18.03.2019).

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО КОРПУСА БАШКИРСКОГО ЯЗЫКА В ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Сиразитдинов Зиннур Амирович

к.ф.н.

Институт истории, языка и литературы Уфимского федерального исследовательского центра
РАН

Заведующий лабораторией лингвистики и информационных технологий
sazin11@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается возможность применения проектов башкирских лингвистических корпусов в переводческой практике. Проведенное исследование показывает, что использование корпуса в переводе позволяет повышать качество работы, оптимизирует переводческую деятельность. В работе показывается, что даже при наличии хороших словарей у начинающих переводчиков нередко возникают сложности, связанные с выбором правильного переводного эквивалента из ряда представленных в словарной статье. Данные национальных языковых корпусов могут эффективно использоваться для уточнения значения и закономерностей функционирования лексических единиц языка.

Annotation. The article discusses the possibility of applying the projects of the Bashkir linguistic corpus in translation practice. The study shows that the use of the corpus in translation allows to improve the quality of work, optimizes translation activities. The paper shows that even with good dictionaries, novice translators often have difficulty with choosing the right translation equivalent from the range presented in the dictionary entry. The data of national language corpuses can be effectively used to clarify the meaning and patterns of functioning of lexical units of a language already recorded in dictionaries.

Аңдатпа. Мақалада аударма практикасында башқұрт тілі корпустарын қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Зерттеуде корпусты аудармада пайдалану жұмыстың сапасын жақсартуға, аударма қызметін оңтайландыруға мүмкіндік береуе көрсетіледі. Сөздіктер болған кезде де, аудармашылар дұрыс аударма эквивалентін таңдауда қиындықтарға тап болады. Баяндамада ұлттық тілдер корпустарын жұмыс істеуде тиімді пайдаланылуы білгіленеде.

Тірек сөздері. Аударма, аударманы оңтайландыру, башқұрт тілі, орыс тілі, корпус лингвистикасы

Ключевые слова. Перевод, оптимизация перевода, башкирский язык, русский язык, корпусная лингвистика.

Key words. Translation, translation optimization, Bashkir language, Russian language, corpus linguistics

На современном этапе развития общества, характеризующегося расширением границ распространения информационного потока, когда потребность в обмене информацией на самых различных уровнях составляет основу экономического, социально-политического и

культурного взаимодействия, роль перевода и сам статус переводчика приобретает особую актуальность. “Переводчик в данном случае несет особую миссию в информационном пространстве современного общества, обеспечивая должный уровень взаимопонимания и коммуникационной активности” [1; 457]. В этом контексте возрастает интерес к поиску новых путей и инструментарий оптимизации перевода, повышения эффективности работы переводчика.

Языковые корпуса являются сегодня одним из инновационных явлений в лингвистике последних десятилетий. Без справочной информации, полученной из национального корпуса, в наши дни сложно представить себе сколько-нибудь серьезный лингвистический анализ филологической проблемы. Обращение к корпусным данным позволяет разнообразить и вывести на принципиально новый уровень не только процесс изучения иностранных языков, создания учебно-методических материалов, получения новых научных лингвистических знаний, но и процесс перевода [2; 337].

Национальный корпус – это собрание текстов в электронной форме с богатой мета- и лингвистической разметкой текстов, представляющих данный язык на определенном этапе его существования [3]. Система поиска, которой обычно снабжен национальный корпус, позволяет варьировать параметры запроса: выбирать грамматические и семантические характеристики, определять хронологические границы интересующих пользователя текстов.

На сегодня в мире насчитываются более тысячи корпусов, их количество растет с каждым годом экспоненциально [4]. Вопросы повышения эффективности работы переводчиков на основе обращения к корпусным базам данных освещены в достаточных количествах трудах отечественных исследователей [5-7].

Сегодня существуют проекты корпусов прозаических, публицистических, фольклорных и поэтических текстов башкирского языка с общим объемом баз данных более 27 млн. словоупотреблений [8-11]. Наличие этих корпусных разработок позволяет ставить вопрос о возможности или даже необходимости использования их переводческими коллективами в республике, осуществляющими как перевод с русского и иностранных языков на башкирский язык, так и с башкирского языка на другие языки.

Рассмотрим возможные примеры применения лингвистических корпусов башкирского языка для случая русско-башкирского перевода.

I. Использование корпуса для уточнения значения лексического значения

Данные национальных языковых корпусов могут эффективно использоваться для уточнения значения и закономерностей функционирования лексических единиц языка, уже зафиксированных в словарях. Практика показывает, что даже при наличии хороших словарей у начинающих переводчиков нередко возникают сложности, связанные с выбором правильного переводного эквивалента из ряда представленных в словарной статье.

Разберем использование корпусов башкирского языка в рассматриваемом случае на конкретном примере.

Так нами зафиксирован случай употребления слова *туңдырыу* в несвойственном данному слову значении в республиканской газете в разделе новостей, собранных из разных источников (т.е. тексты новостей переведены на башкирский язык из русского языка)*.

Артык бизәп эшләнгән визитница, тәрлкәләр, эшлекле йыйылма, рюмка, бокалдар, калак – быларһыз за депутаттар йәшәй һәм эшләй аласак. Халык фронты әлеге заказды ла туңдырган.— `Чрезмерно украшенные визитницы, тарелки, органайзеры, рюмки, бокалы, ложки – без них депутаты могут работать и жить. Народный фронт **заморозил** и эти заказы. ` (Йәшлек, 8 ғинуар, 2016).

В словарных базах данных Машинного фонда башкирского языка даются следующие значения этого слова [12]:

1. **Һуыкка катырыу** `заморозить`. *Май туңдырыу* `замораживать масло`.

*Примеры для анализа взяты из корпуса публицистики, с целью соблюдения этических норм нами здесь и в дальнейшем в приводимых примерах не указываются авторы переводчиков.

2. *кусм. Хис, тойгоһоз итеп катырыу* `привести в бесчувственное состояние`. *Күңелде туңдырыу* `привести душу в бесчувственное состояние`.

3. *эйһ. ф. кар. Туңыу безлично* `морозить`. *Капыл туңдырып* ебәрзе `внезапно подморозило`.

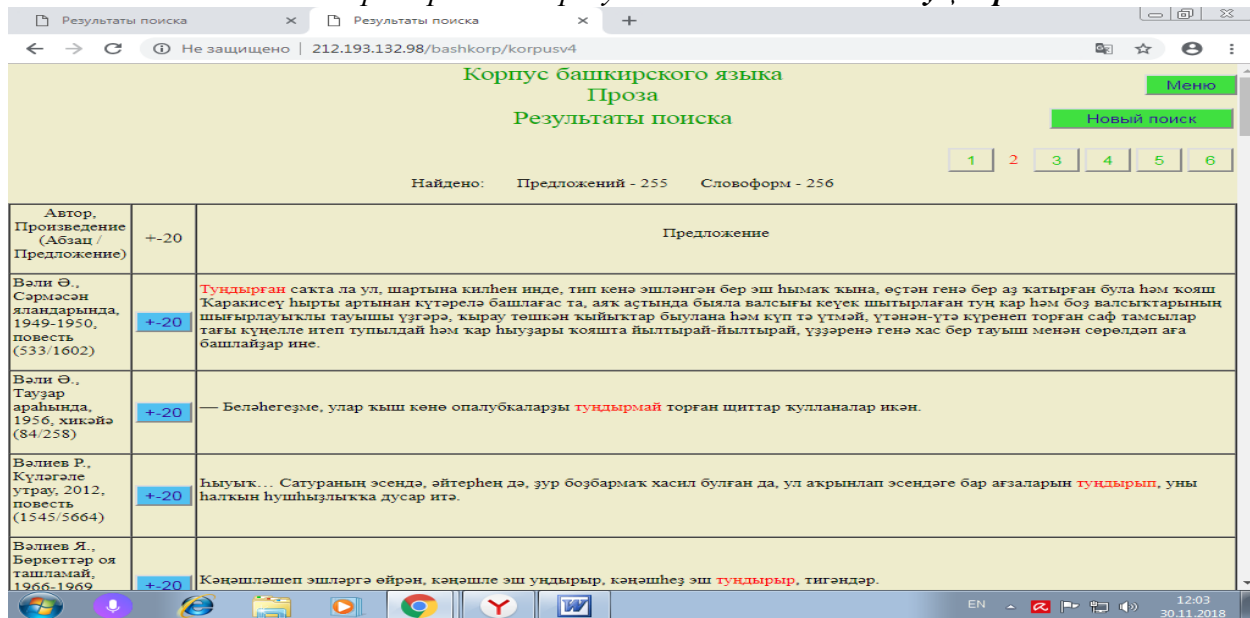
Значения `задержать, приостановить` у данного слова в словарях не приводятся.

Русский перевод этого слова *заморозить* имеет 5 значений, среди которых имеется значение `приостановить`:

1. (*нсв.* также морозить). Подвергнуть действию сильного холода, дать замёрзнуть. 2. *разг.* Сильно ознобить. 3. *разг.* Подвергнуть местному обезболиванию путём применения наркоза. 4. Лишить непринуждённости, естественности поведения. 5. Задержать, приостановить ход, развитие чего-л.; оставить на прежнем уровне или неиспользованным [13].

Корпус прозы, являющийся более значительным по объёму, выдаёт 255 примеров употребления данного слова. Все значения соответствуют тем, которые приводят словари. Ни одного примера употребления слова *туңдырыу* в значении `приостановить` не зафиксировано. Поэтому попытка журналистов расширить значение слова *туңдырыу* не выходит за пределы их газетных статей и идет в разрез с нормами литературного языка.

Рис. 1. Пример выдачи результат поиска слова *туңдыр*.

Ниже приводим несколько примеров из корпуса прозы:

Итен ысланы, киҫәк-киҫәк итеп турап туңдырҙы. (Ильясов С., Сағымдағы олоу, 2012).

Кар катламы ерзе шакырайтып туңдыра, агас олондарын короштора, йылгаларҙы коршай.... (Камалов Р., Әлфирә, 2004).

Зарядтарҙы детонация инуры менән тоташтыра башлаганда инде йылганың һул як ярындағы урман эсенән килгән танкылар гөрләүе йөрәктәрҙе туңдырып ебәрҙе. (Байрамов Ә., Сынығыу йылдары, 1972).

Тик һалҡын поляр кышы менән Төньяк диңгезенән өргән ыжғыр елдәр зә, миңең Тыуган иләмә, Башкортостаныма, Шәрифәгә булған һөйөүемдә туңдыра алманылар. (Физзәтуллин И., Шәрифә баксаһы, 1966).

II. Использование корпуса для выявления лексической сочетаемости

Сочетаемость лексических единиц имеет прямую зависимость от совместимости понятий, обозначаемых этим единицами, и находит свое воплощение в комбинаторике концептов, выраженных ими. В результате оказывается очевидным тот факт, что совместимость/несовместимость слов выходит далеко за пределы собственно лингвистической сферы, переходит в логическую и лингво-культурную плоскость [14: 28].

При возникновении проблем с лексической комбинаторикой, переводчику следует учитывать ряд следующих факторов. В первую очередь сочетаемость зависит от количества и от характера значений, которые составляют семантическое богатство данного слова. Поскольку смысловая структура слова с одним и тем же значением в разных языках часто не совпадает, не совпадает и их сочетаемость. Во-вторых, сочетаемость зависит от тех связей, которые существуют в реальной действительности у тех предметов или явлений, которые обозначает слово. В-третьих, что немало важно, сочетаемость слова зависит от его стилистической и экспрессивной окраски. И, наконец, от его традиционных и фразеологических связей.

Рассмотрим на конкретных примерах возможность использования корпусов в выявлении сочетаемости лексем.

Пример 1.

... “Йондоз”, “Нур”, “Сэнгат”, “Вулкан” һәм башка кинотеатрҙар асыла. Тауышһыҙ барған фильмдар **оркестрмузыкаһы менән озатыла** — ... открываются кинотеатры “Юндуз”, “Нур”, “Сангат”, “Вулкан” и другие. Немые фильмы сопровождаются оркестровой музыкой (Башкортостан, 22 гинуар, 1916).

В приведенном примере автор перевода пытается сочетать слова *музыкаи озатыу* `проводить`.

Отметим, что слово *озатыу* имеет семантику `сопровождать`, но `сопровождать человека человеком до определенного места, затем расстаться`. Это отмечено в словарях, включенных в Машинный фонд башкирского языка:

1. Киткән кеше менән хушлашып, артынан эйәрә биреп калыу. Озатып барыу. Озатып калыу. *Кунак озатыу* `проводить гостя`, *хәзмәткә озатыу* `проводить в армию`.

2. этн. Кыззы кейәү йортона ебәреү `часть свадебного ритаула`. *Кыз озатыу. Килен озатып алыу.*

3. Һатыр, тапшырыр өсөн ебәреү `отправить на продажу`. Ағас озатыу. Мал озатыу. Иген озатыу.

Может быть за последнее время в языке произошли изменения, и данное слово уже сочетается со словами *музыка, оркестр*, появилось новое значение?

Система поиска по корпусу прозы выдает всего три примера сочетаний таких слов.

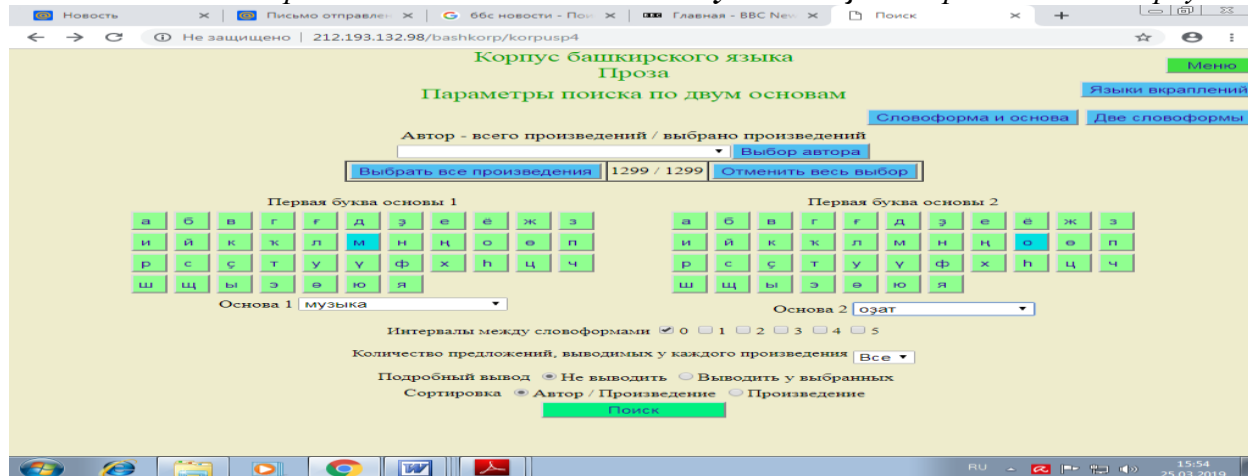
Офицерҙарҙы музыка менән озатайык, йәнһе. (“Без фронттан кайтканда”, Поварисов С.).

Рәшитте иптәштәре, ана шулай, уйын-көлкө, музыка менән озаттылар. (“Сал кылған”, Рафиков Б.).

Киске музыка уларҙы култыклаштырып озатты. (“Боролош”, Хәйри Ғ.).

Да, действительно эти слова сочетаются, но в значении `проводить`, а не `сопровождать`. А в рассматриваемом примере из газеты, речь идет о сопровождении немого фильма музыкой оркестра. Поэтому данный перевод нужно считать некорректным.

Рис.2. Запрос на поиск словосочетаний музыка и озат в прозаическом корпусе

Для правильного подбора перевода можно осуществить поиски сочетани *музыка менән* и *оркестр менән*. Поиск по корпусу публицистики сочетаний оркестр менән выдает следующие примеры:

Өфөлә Спиваков һәм “Мәскәү виртуоздары” оркестры менән өсөнсө тапкыр уйнаным”. (Киске Өфө 1 ғинуар, 2011).

Улар “Оркестр менән иң якшы инструменталь башкарыу” номинацияһында билдәләнде”. (Йәшлек, 2 февраль, 2010).

Оба примера передают значение того что делается под сопровождением оркестра. И это значение уже заключено в самом послелогe *менән*. Поэтому корректный перевод может быть следующим:

Тауышыһыз барған фильмдар оркестрмузыкаһы менән күрһәтеләр.

Пример 2.

Рассмотрим еще пример из перевода по новостным интернет сайтам:

Окуджава, Галич, Высоцкий, Вознесенский зар теребулһа, бөгөн нимә тураһында языр ине икән?” Ауыр, әсе һорау. (Йәшлек, 13 май, 2016).

Данный перевод имеет оригинал, который нам удалось отыскать в Интернете:

Интересно, о чём писали бы сегодня Рождественский, Вознесенский, Окуджава, Галич, Высоцкий, если бы были живы?» Вопрос коварный, сложный [15].

Сразу же в глаза бросается неточный перевод предложения *Вопрос коварный, сложный*. Но нас интересует не идентичность перевода (поскольку в исследуемой газете русский оригинал не приводится), а реализация сочетания слов *әсе`горький`и`һорау`вопрос`* в литературном языке.

Запрос по корпусам башкирского языка не находит такого словосочетания.

Рис.3. Выдача по запросу поиска слов *әсе* из корпуса публицистики.

Корпус башкирского языка
Публицистика
Результаты поиска

Найдено: Предложений - 1085 Словоформ - 1106

Выбранные статьи								
Издание	Год	Месяц	День	Номер	Автор	Статья	Тематика	Жанр
Башкортостан кызы / 01.2011/01								
Иммунитет какшаһа / А. Шәһитова/26						С витаминами гәйемештә, кызыл карағатта, әсе кәбестәлә, лимонда, шәфәри япрағында, әфлисунда куп.		
Башкортостан кызы / 02.2011/02								
Бала сағым дәрестәре / Т. Шакиров / 407						Ошо көндөн һун бик күп йылдар үтте, әммә минә һаман да кыярзан әсе тәм килгән кеүек тойола.		
Башкортостан кызы / 03.2011/03								
Ялан кызы / А. Кирәева / 79						"1992 йылда башланған аграр реформа крәстиәнде зһһез калдырһа, 131-се Закон үз көсенә ингәс йәйелдерелгән административ реформа йәнә ауыл бәкәленә һукты", - тип әсенә ундай сактарза.		
Ағизел / 01.2013/01								
Ил сигендә йәшәгән карттың аты юғалды... / Н.						Етем күнеле -- әсе күл, тизәр бит, сак кына һаһкыз кыланһаң, сайпылырға тора.		

Поиск только по слову *әсе* выдает из корпуса публицистик 1106 примеров. Анализ которых показывает возможность сочетания данного слова со словами:

- предметными, имеющими вкус: *әсе тәм* `кислый вкус`, *әсе кәбестә* `квашеная капуста`, *әсе йыуа* `горький лук`, *әсе алма* `кислое яблоко` и т.д.
- природными, вызывающими болевое ощущение: *әсе һыуык* `жгучий мороз`, *әсе семтеу* `больно ущипнуть` и т.д.
- выражающими значение `пронзительный`: *әсе ел* `пронизывающий ветер`, *әсе һызғырыу* `пронзительный свист`,
- выражающими абстрактные понятия: *әсе тел* `злослычный`, *әсе язмыш* `горькая судьба`, *әсе тойго* `горькое чувство`, *әсе һағыш* `горькая тоска`, *әсе дәрәсләк* `горькая правда` и т.д.

В последнем случае слово *әсе* имеет значения `воздействия на совесть` и `требования терпения, высокой духовной стойкости`. Семантических полей близких к понятиям `сложный`, `запутанный`, `коварный` в сочетаниях слова *әсе* и абстрактных слов не наблюдается.

Запрос по слову *һорау* выдает 1451 пример употребления по корпусу публицистики, среди которых высокочастотными являются употребления таких сочетаний как: *ауыр һорау* `тяжелый вопрос`, *катмарлы һорау* `сложный вопрос`, *мәкерле һорау* `коварный вопрос`, *тура һорау* `прямой вопрос`, *туһаһ һорау* `грубый, невежливый вопрос`, *мәғәнһез һорау* `бессмысленный вопрос` и т.д.

Проведенное нами исследование показывает, что использование корпуса в переводе позволяет повышать качество работы, оптимизирует переводческую деятельность. Корпусы представляют готовый набор языковых элементов ситуативного содержания, дают возможность быстрого доступа к более точному значению слова через контекст.

Литература:

1. Ремхе И.Н. Использование системы корпуса языков для оптимизации работы и повышения компетенции переводчика// *Фундаментальные исследования*. – 2014. – № 9 (часть 2) – С. 457-462.
2. Семина О.Ю. Об использовании данных национального языкового корпуса при переводе// *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки*/ 2018. №1. С.336-341.
3. Рыков В.В. Корпусная лингвистика и лексикография – проблема репрезентативности // *Труды конференции по лексикографии*. Гродно, 341 2002. Электрон. изд. URL: <http://rykov-cl.narod.ru/t32.html> (дата обращения: 20.11.2018).
4. Захаров В.П. Корпусная лингвистика: Учебно-методическое пособие. – СПб., 2005. – 48 с.
5. Груздев Д.Ю. Электронный корпус текстов как эффективный инструмент переводчика. Автореф. дисс. кандидат. фило. наук. Наук. М.:2013, 14 с.
6. Тарнаева Л.П., Осипова Е.С. Использование ресурсов корпусной лингвистики при подготовке переводчиков в сфере профессиональной коммуникации// *Филологические науки. Вопросы теории и практики* Тамбов: Грамота, 2016. № 9(63): в 3-х ч. Ч. 1. С. 205-209.
7. Беляева Л. Н. Корпусная лингвистика и перевод: потенциал и ограничения // *Труды международной научной конференции «Корпусная лингвистика – 2011»*. СПб., 2011. С. 86-91.
8. Корпус башкирского языка. Проза. URL:<http://212.193.132.98/bashcorp/bashcorp> (дата обращения 25.03.2019)
9. Корпус башкирского языка. Публицистика. URL:<http://212.193.132.98/bashcorp/korpuspub> (дата обращения 25.03.2019)
10. Корпус башкирского языка. Фольклор. URL:<http://212.193.132.98/bashcorp/korpusfol> (дата обращения 25.03.2019).
11. Корпус поэтических текстов башкирского языка URL:<http://web-corpora.net/bashcorpus/search/> (дата обращения 25.03.2019).
12. Машинный фонд башкирского языка URL: <http://mfbl2.ru:8080/mfbl/bashlex> (дата обращения 25.03.2019).

13. ГрамотаРУ. Информационный ресурс. URL: <https://gramota.ru> (дата обращения 25.03..2019).

14. Юдина Н.В. Лексическая сочетаемость в когнитивном аспекте: на материале конструкции "прилагательное + существительное": Автореф. диссертации ... доктора филологических наук. Москва, 2006. — С. 45. 13. Интернет ресурс. URL: http://www.aif.ru/politics/opinion/o_chyom_molchat_poety_rossiya_opasno_dolgo_stoit_na_raspute (дата обращения 31.11.2018)

15. Электронный ресурс. <https://burneft.ru/main/news/12788> (дата обращения 31.11.2018)

1 СЕКЦИЯ
КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ БАҒДАРЛАМАСЫН ІСКЕ АСЫРУ БАРЫСЫНДАҒЫ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
PROGRAM OF MULTILINGUAL EDUCATION AND ACTUAL PROBLEMS OF ITS
REALIZATION

БІЛІМНІҢБІРБІІГІ-КӨПТІЛДІЛІК

Абишова Б.А., Бактыгулова Н.И.

№40 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қаласы

Аңдатпа. Берілген мақалада үштілді оқытудың мақсаты, үштілді оқыту жүйесінде ақпараттық технологияны қолданудың тиімділігі қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются цель полиязычного обучения, а также роль инновационной технологии в обучении трехязычия.

Annotation. In the given article purpose and role of using innovative technology in multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілді оқыту, білім, ағылшын тілі, орыс тілі, қазақ тілі, ақпараттық технология, жас ұрпақ.

Ключевые слова: полиязычное обучение, знание, английский язык, русский язык, казахский язык, инновационная технология, молодое поколение.

Key words: multilingual education, education, English, Russian, Kazakh, innovative technology, young generation.

Заманауи оқу арқылы оқушы бойында жігерлілік, алғырлық, бейімділік секілді қасиеттер қалыптастыру міндеті тұр. Сонымен қатар «Қазақстандық патриотизм, құрмет, ынтымақтастық, еңбек, шығармашылық, ашықтық, өмір бойы білім алу» тәрізді құндылықтарды оқушыға дарыту басты назарда тұрады. Өз іс тәжірибемде қазақ тілін оқытуда тілді қадірлейтін, еркін сөйлеп, сауатты жазатын, намысты, рухани бай тұлға қалыптастыру міндетім деп санаймын.

Қазіргі заманда тілді оқытудың негізгі мақсаты – тілді шынайы да толыққанды қарым-қатынас құралы ретінде үйрету болып табылады. Осы орайда білім беру мекемелерінде тілдік білім беру құндылыққа айналып, өзінің үш аксиологиялық блогын қарастыруды алға тартып отыр.

Олар:

-тілдік білім беру мемлекеттік құндылық;

-тілдік білім беру қоғамдық құндылық;

-тілдік білім беру тұлғалық құндылық [1, 25].

Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Бұл дегеніміз алдыңғы білімді дұрыс қолдану арқылы үнемі жаңа тақырыптарды меңгеруге қадам жасалынып отырады. Білім жүйелілігін жоғалтпайды. Бұған оқу мақсаттарының жүйесімен танысқанда көз жеткіздім. Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериалдық бағалау жүйесіне өтті. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты балдары бойынша өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Критериалды бағалау, кері байланыс тәсілі. Критериалды бағалау анық,сұрақ пен күмән туғызбай,алдыңғы мақсат межені болжауға үнемі әсер етеді [1, 12].

Оқушы тілін үш тұғырлы тіл арқылы дамыту процесі бүгінде мәні мен маңызы зор өзекті мәселелердің біріне айналып келеді. Себебі, оқушылардың ана тілінде сөйлеу деңгейіне байланысты, шығармашылық жұмыстарының сапасы төмен дәрежеде екендігі

соңғы уақытта баспасөз беттерінде жиі жарияланып жүр. Сондықтан үш тұғырлы тілді игеру жоспарлары – мектептерден бастау алуда. Ал, жоғарғы оқу орындарында тіпті биология, химия, физика пәндерін үш тілде оқыту әдістері жүзеге асырылып жатыр. Қанша тіл білсең, сен сонша мемлекетсің, яғни ұлы мақсаттарға жетелейтін – үш-тілділік саясатын меңгеру қажет. Өз тіліңді құрметтеп, өзге тілдің бәрін білгеніңе не жетсін. Бүгінгі таңдағы педагогтар келешек ұрпаққа жол көрсетіп, жаңа фармацевцияның жаңа бағытындағы ұстазын қалыптастыру жолында. Осы бағыттарда жұмыс жасау үшін мұғалімдердің басты мақсаты іздену, оқу, келешекке сену.

Қазіргі заманның өркениетті прогресшіл бағытына сай адамгершілік қасиеті мол, ұлттың дінін, тілін жоғалтпаған, өзге елдегі заманадастарымен тең дәрежеде бәсекелес алатын, жоғары өрелі, терең білімді, ата-баба ісін жалғастырушы мәңгілік күш – үш тілді қатар меңгерген егеменді еліміздің қазақ қоғамын тәрбиелеуде, бастауыш сынып оқушыларына үш тілді қатар оқытудың маңызы өте зор. Біз балаларға білім беру кезеңінде VRIP – технологиясын баса назар аудару алуымыз қажет. V-validity-шынайлық, R-Reliability-сенімді, I-Impract-әсер, ықпал ету, P-pratically-қолайлы. Бастауыш сынып балаларының қабылдау қабілетін ескере келсек, оларға тілді меңгерту барысында Listen-тыңдау, Watch-қарау, Imitate-еліктеу, Visual -көру, Auditory- есту осы тәсілдерді пайдаланған жөн. Осы тәсілдерге көптеген әдіс-тәсілдер түрін ұсынар едім. 1.Pre teaching key words- суретпен көрсету. Жаңа сөздерді үйреткен кезде балаға сурет арқылы сөздерді таныстыру, балаңыз лексиканы жақсы меңгеруіне ықпал етеді. 2.Wrap a present- Сыйлық орап беру. Бір қорапқа бір сұрақ қасына бір сыйлық орап беру. Егер сұраққа дұрыс жауап берсе сыйлыққа ие болады. Ішіндегі сұрақтар өтілген тақырыпқа байланысты болады. 3.Make projected puppets shapes- Қуыршақтардың пішімдерін жобалап жасау әдісі. Бұл әдісті shapes-Пішіндер тақырыбын өткен кезде қолдануға болады. 4.Magic eyes-көрсеткен суретті алып тастап қайталау. Бұл әдісті барлық тақырыпта қолдануға болады. Мысалы: Отбасы тақырыбында отбасы мүшелерінің суреттерін тақтаға іліп таныстырып кемінде үш рет үш тілде қайталатамыз. Содан бірінші тұрған суретті алып тастап балалар, мына орында кім тұр еді деп сұрақ қоямыз. Бұл жерде баланың лексиканы үйретіп қана емес, көру арқылы есте сақтау қабілетін дамытамыз [2, 69].

Қорыта айтқанда: «Білекке сенер заманда – ешкімге есе бермедік. Білімге сенер заманда – қапы қалып жүрмейік» - деп Абылайхан айтып кеткендей ертеңгі күннің болашағы бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күдіретті күш тек білімде ғана тән екенін естен шығармайық.

Әдебиеттер:

1. Ж.Е.Сманқұлова. Оқытудың интерактивті әдісі. Алматы. 2005ж
2. Г.К.Рысбаева «Шетел тілін білу- жас ұрпақтың бәсекеге қабілеттігінің кепілі». «Мектептегі шет тілі» журналы 2015

LESSON AS A BASIC FORM OF TRAINING ORGANIZATION

Baimakhanova Gulnar Kaldybayevna

Senior teacher, Master of Pedagogical Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

botagoz75.75@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада жалпы мақсатқа байланысты сабақ ұйымдастырылған жүйе ретінде қарастырылады.

Аннотация. Статъя рассматривает урок как организованная система, обусловленная общей целью.

Annotation. The article considers the lesson as an organized system conditioned by a common goal.

Тірек сөздері: сабақ, ұйымдастыру, жүйе

Ключевые слова: урок, организация, система.

Key words: lesson, organization, system.

Many teachers and scientists have explained the concept of a lesson from different perspectives. Consider some of them. M. N. Skatkin in his work "Secondary School Didactics" gives the following definition: a lesson is a pedagogical work, and therefore it must be distinguished by its integrity, internal interconnectedness of parts, the unified logic of the development of teacher and student activities. According to the concept of MI Makhmutova: a lesson is a dynamic and variable form of organization of the process of purposeful interaction between a teacher and students, including the content, forms, methods, means of teaching and systematically applied to solve the problems of education, development and upbringing in the learning process.[1,115]

Summarizing the above definitions, we can conclude that the lesson is an organized system, due to a common goal. The goal is the intended, pre-planned result (level of learning, development and upbringing of the student) of the activities of participants in the educational process. The compilation of a lesson begins with the determination of its single goal, which is divided into tasks that take the form of means aimed at achieving a result. In developing training, the setting of tasks is carried out by students, the independent determination of means on the way to the goal contributes to the conscious perception of the lesson material, as well as the structure of the lesson. What is the structure of the lesson? Many scientists worked on these issues: Zotov Yu. B., Kirillova G. D., M. N. Snatkin and others [2,197]. A uniform and permanent structure of the lesson structure by teachers and scientists is not defined. But all researchers are similar in that the structure of the lesson should reflect: patterns: the process of learning, learning, independent mental activity, the interaction of the teacher and students. The stages of the lesson, which in their interaction reflect these patterns, are the actualization, the formation of new concepts and methods of actions and the application of the studied approach from the position of the problem approach.

Classification lessons

Typology of lessons devoted to a lot of scientific work. However, this problem remains controversial in modern pedagogy. Consider several approaches to classifying lessons:

- 1) on the didactic purpose;
- 2) the purpose of organizing and conducting classes, the content and methods of conducting lessons;
- 3) on the main stages of the educational process.

The most generalized and used is the classification developed by M. I. Makhmutov. The scientist proposed classifying lessons according to the organization's goals, the determined general didactic goal, the nature of the content of the material being studied, and the level of student learning. In accordance with this approach, the following types of lessons are distinguished: lessons for learning new material; lessons of improving knowledge and skills; lessons of generalization and systematization; lessons control and correction of knowledge and skills. Every day, students should receive new knowledge at every lesson, the use of analysis and summarizing the material studied, taking into account the new information received, is a prerequisite for the lesson, the operation of self-control and correction is a necessary component of the integrity of the modern educational process.

The role of the teacher in the implementation of the modern lesson.

A special role in the creation, implementation and value of the lesson is undoubtedly played by the teacher. However, his position has noticeably changed over time. If earlier the teacher and his actions were traditionally an unconditional role model in the lesson, and the way of thinking was an example in solving the set tasks, now the situation has changed. Students are invited to designate ways to solve the problem of the lesson, then compare with the teacher's suggestions and prove one of the parties to be right. It should also be noted that the teacher assesses the arguments and opinions of students not only from the point of view of science, but also from the standpoint of a tolerant attitude. The teacher in the lesson acquires the role of lead, guiding partner.

We formulate the tasks that need to be addressed by the teacher when planning a modern lesson:

1. to formulate a problem or information suggestive of it;
2. think over the working methods of students with educational material;
3. to choose a form suitable for the nature of the lesson (discussion, group research, etc.);
4. take into account the “risks” of the lesson;
5. determine the type of reflection (public, individual, etc.).

One of the main conditions for planning each lesson is taking into account the individual and age characteristics of students.[3,126].

Thus, a modern lesson is a systematic cooperation of a teacher and students in which the latter solve educational problems in a situation, find ways to apply solutions to these problems, highlight new ways of working in the process of learning activities. Classification of lessons is, according to the author, subject to significant rethinking due to modern educational system reforms, and the role of the teacher (also undergone significant changes) should not be limited solely to determining the direction, should be guided by the tasks indicated above.

References:

1. Makhmutov M. I. Problem-based learning: the main questions of the theory. - М.: Pedagogy, 1975. - 368 p.
2. Skatkin MN Improving the learning process. - М.: Pedagogy, 1971. - 206 p.
3. Kapustin N. P. Pedagogical technologies of an adaptive school. - М.: ACADEMIA, 2001. - 215 p.

ОҚЫТУШЫНЫҢ ӘДІСКЕРЛІК ШЕБЕРЛІГІ

Бауыржан Н.Б.

оқытушы, магистр

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе
nurbau@mail.ru

Аңдатпа. Педагогикалық шеберлік – тек қана мұғалімнің жалпы, жан – жақты және әдістемелік сауаттылығы ғана емес, ол – әр сөзді студенттерге жеткізе білу, олардың толық қабыл алуы. Ұстаздық шеберлік: 1) оқытушының өмірге көзқарасы, оның идеялық нанымды, моральды бойына сіңірген адам екендігі; 2) пәнді жетік білген, ойын толық жеткізетін және студенттердің бойында әдеп, әдет, дағды сияқты моральдық нормаларды сіңіре білгендігі; 3) оқыту мен тәрбиелеудің әдіс – тәсілдерін меңгерген, білгенін қызықты да, тартымды өткізе алатын, педагогикалық әдеп пен талантын ұштастырған адам ғана шеберлікке ие болады.

Аннотация. Педагогическое мастерство - это не только общая, всесторонняя и методологическая грамотность учителя, но и умение донести каждое слово до учащихся и их полное принятие. Мастерство учителя: 1) отношение учителя к жизни, его идеология и нравственность; 2) способность преуспевать в моральных дисциплинах, таких как знание предмета, выражение мысли, а также этические, моральные и поведенческие навыки; 3) Только освоившие методы обучения и воспитания, кто умеет знать, что интересно и привлекательно, совмещает педагогическую этику и таланты.

Annotation. Teaching skill is not only the general, comprehensive and methodological literacy of the teacher, but also the ability to convey every word to students and their full acceptance. Teaching skills are 1) teacher’s attitude to life, his ideology and morality; 2) the ability to excel in moral disciplines, such as knowledge of the subject, expressing thoughts, as well as ethical, moral and behavioral skills. Only those who have mastered the methods of training and education, who know how to know what is interesting and attractive, combines teaching ethics and talents.

Кілт сөздер: Педагогикалық шеберлік, дағды, тәжірибе, әдіс-тәсілдер.

Ключевые слова: Педагогическое мастерство, навык, практика, методы и приемы.

Key words: Teaching skills, ability, methods and techniques.

Әрбір адам өз ісінің кәсіпқой шебері болуға тырысады. Себебі тек осы жағдайда ғана, ол өз жұмысынан нағыз ғанибет пен қанағаттанарлық ала алады, ол өз кезегінде осы жұмыстың өнімділігінің артуына септігін тигізеді.

Біріншіден, болашақ ұстаз үшін керек нәрсе – ол әрине, білім. Оқу процессінің әртүрлі компоненттері жайлы білім: әрбір сабақтың мақсаты қандай болуы керек және оны қалай тұжырымдау қажет, шетел тілі сабақтары қалай құрастырылады, шетел тілдерін меңгерудің қандай принциптері бар, нақты бір тілді меңгеруде оқушыларды қандай қиындықтар туындайды, қандай жаттығулар болады және олардың әрқайсысы неге жарамды, сөйлесу ептілігін қалай дамытуға болады, оқыту әдісі деген не және оны қалай қолдану керек, оқу процесіндегі субъект ретінде оқушы қалай сипатталады, тағы басқалары. Оларды жай ғана білу жеткіліксіз. Егер мұғалім теорияны жақсы меңгерген болса, айтарлық, әдістемелік білімдерді (мүлтіксіз дәрежеде болсын), ол әрине, педагогикалық шеберліктен әлдеқайда алыс болады. Бірақ бұл бірдей дәрежеде әдістемелік білімді меңгеру міндетті емес дегенді де білдірмейді [1, 17].

Екінші деңгей – кәсіптік саты – бұған дейінгі жинақталған белгілі оқыту әдістерін қолдану тәжірибесін меңгеру арқылы қол жеткізіледі. Басқаша айтқанда, мұғалім оған дейін белгілі болған нәрсені, өзі үйренген нәрсені жаңғыртады. Ал келесі, үшінші деңгей – шеберлік дәрежесі – барынша көптеген әртүрлі әдістерді меңгеруді ғана бағамдамай, оларды әртүрлі педагогикалық жағдайларға икемдеуді де қарастырады. Себебі, бәрімізге белгілі болардай, бұл педагогикалық жағдайлар шексіз әртүрлі, басқаша айтар болсақ, оқытушы сол педагогикалық процесс барысында өзара қарым қатынасты, қойылған мақсаттан ауытқымай, құрастыруы тиіс.

Мұғалім тұлғасының коммуникативтік дағдылары. Мұғалімнің жеке қасиеттері кәсіпқой шеберліктің ең жоғарғы сатысына жету үшін қажетті, педагогикалық дағдыларымен терең байланысты. Бұл дағдыларға мыналар кіреді: коммуникативті, жобалаушы, бейімделушілік, ұйымдастырушылық және ынталандырушылық. Олардан басқа зерттеушілік және атқарушылық қасиеттер болады, бірақ олар оқыту процессін басқаруға тек жанама әсерлерін тигізеді.

Коммуникативті дағдылар, немесе мұғалім әңгімелесуші ретінде - оқу барысында педагогикалық қарым қатынас үлкен рөл атқарады, әсіресе шетел тілдерін оқытуда ерекше көзге көрінеді.

Жоспарлаушылық дағдылар немесе мұғалім сценарист ретінде. Бұл дағды барлық кәсіптік қызмет жетістігінің негізінде жатыр, себебі жоспар құрастыру үлкен оқытушы жұмысын ұйымдастырудың бастапқы сатысы болып табылады. Мұғалім өз жұмысын алдын ала жоспарлайды, ал ол өз кезегінде оған сабақ жүрізу кезінде өзіне деген сенімділікті, жеңілік пен батылдықты сыйлайды. Алайда, жоспар құру барысында мұғалім белгілі бір ережелерді біліп қана қоймай, оларды қолдана алуы да керек. Төменде олардың бастылары көрсетілген: ең алдымен сабақтың мақсатын анықтап алу керек және сол мақсат пен тапсырмаларға сай сабақтың ұйымдастырушылық формасын таңдау керек; Оқытушы жұмысында төрт негізгі кезеңді атап көрсетіледі, олардың әрқайсысында төрт аспект бойынша жоспар құрылады (оқу бағдарламалық, тәрбиелеушілік, танымдылық, дамытушылық):

1. Бағдарлау кезеңі. Бұл кезеңде сабақтар циклында осы сабақтың орны, кітап материалының тәрбиелік құны, кітапта ұсынылатын мемлекет туралы білімі, есте сақтау қабілетінің дамуы мен сөздік ойлау қабілеті сарапталынады.

2. Кешенді жобалау кезеңі. Бұл кезеңде сабақтың құрылымы, оның басты бағыты, сабақтағы стратегиялары және жалпы даму стратегиясы ұсынылады.

3. Құрамдас жобалау кезеңі: әрбір жұмыс түрінің мақсаты қойлады, сабақтың тәрбиелік мүддесін есекере отырып әрбір жұмыстың мазмұндық жағы құрастырылады, сабақта қандай жұмыс түрлерінің орындалуы оқушының қай қасиеттерін жақсартуға әсерін тигізетіні анықталады.

4. Бағалау түзету кезеңі: сабақтың тұтастығы, қисындылығы, байлынысқандығы мен динамикасы; жоспарланған сабақтың тәрбиелік бүтіндігі, сабаққа таңдап алынған білімнің мазмұны бағаланады және түзетіледі, оқушылар үшін сабақтың тиімділігіне баға беріледі.

Жоғарыда көрсетіліп тұрған кезеңдерден көріп тұрғанымыздай, кез-келген сабақты жоспарлау кезінде жалпы сабақтың логикасын құрайтын төрт кезеңді де ескеру керек, яғни ол білім беру потенциалының барлық жағынан қарастырылған болуы тиіс: оқытушылық, тәрбиелік, танымдық және дамытушылық.

Бейімделушілік дағдылар немесе мұғалім режисер ретінде. Бір ғана алдын ала дайындалған жоспар – сабақ жақсы өтеді дегенге жүз пайыз кепілдік берілмейді. Бұған себеп болып тұрғаны, мұғалімнің педагогикалық қызметінде жоспарлау дағдылары ғана емес, бейімделушілік дағдылар да үлкен рөл атқарады. Сондықтан кейбір сыныптарда немесе оқушының өзінде болатын әртүрлі нюанстарға көз жұмушылықпен қарауға болмайды.

Осы дағдылардың негізгі үш блогы ажыратылады:

1. Шынайы жағдайларға адекватты, жанжақты әдістерді таңдай алу қабілетімен тікелей байланысты дағдылар. Бұл амалдар: сабақтың басы мен қорытындысы, сөйлеу жаттығуын бақылау, лексикалық бірліктерді семантизациялау, грамматикалық құбылыс презентациялары, лексикалық және грамматикалық материалды жалпылау, мәтіннің интерпретациясы, монологтық сөйлесудің кез келген қасиеті мен механизмінің дамуы, тыңдалым мен оқудың кез келген механизмінің дамуы, аудит жасау және оқу қабілеті.

2. Біршама басқаша сипаттағы адаптациялық қабілеттер:

- оқу материалын оқушылардың жеке қасиеттеріне, оқығандық деңгейіне, оқу жағдайына бейімдей алу;

- Өз сөйлеу мәнерін оқушылардың оқығандық дәрежесі мен деңгейіне байланысты бейімдей алу;

- Жаттығулар дәйектілігі мен жаттығулар комплексінің құрамын оқушылардың оқығандығының дәрежесі мен деңгейі байланысты анықтау;

- Материалды меңгеру ағымымен өз әрекеттерін салыстыру

- Бір әрекеттен екінші әрекетте тез ауыстыра алу;

- Оқу барысында кенеттік жағдайларда импровизациялау қабілеті;

- Оқушыларды сабақ тақырыбына сәйкес немесе оқу барысына икемдеу

- Өзіне сабақ тақырыбына сәйкес немесе оқу барысына икемдене алу.

Ұйымдастырушылық дағдылар немесе мұғалім ұйымдастырушы ретінде.

Ұйымдастырушылық қызмет – жалпы топтық мақсатқа жету үшін адамдардың басын қосуын қамтамасыз ететін қызмет түрі. Ұйымдастырушылық қызметтің мына түрлерін ажыратады: бірлескен жұмыс, бір адамның жұмысы екінші адамның жұмысына тәуелді емес және ұжымдық жұмыс – барлық адамдарың жұмысы өзара байланысқан. Қарым қатынасты меңгеру үшін екінші нұсқа қолайлы болып келеді: сыныпта адекватты қарым қатынасқа қолайлы жағдай тудыру, сөйлеу ұжымын, оқушылар коллективін құру.

Ынталандыру дағдылары немесе мұғалім энергизатор ретінде. Оқу процесін оқу процесінің пәрменділігімен бекіту және мүлтіксіздікке жеткізу үшін, оқушыларға жағымды мотивация және сол немесе басқа бір пәнді оқуға деген қуаныш сезімін ұялату керек. Ол үшін оқытушының өзіне де бұған барынша қызығушылық танытып, энтузиазмға тола болуы керек. Басқаша айтқанда, ұстаз – энергизатор, яғни стимулятор, генератор, провакатор. Қандай қабілеттіліктерді біз ынталандырушылықтарға жатқыза аламыз?

Оларға келесілер жатады:

- Өз пәнінің маңыздылығын қазіргі замандағы қоғам өміріндегі маңыздылығын жеткізе алу қабілеті;

- Әрбір оқушы үшін шет ел тілін меңгерудің маңыздылығын ашып көрсете алу қабілеті;

- Шетел мәдениетін меңгеруге оқушыларды қызықтыра алу қабілеті;

- Оқушыларды сөйлеу қызметінің кез келген түрінде түрлі жаттығуларды меңгеріге деген қызығушылығын тудыра алу қабілеті;

- Қызығушылығы аз, жалқау, ерекше дарынды, ұйымдаспайтын оқушыларды сөйлеу немесе басқа әрекеттерге провакациялау арқылы ұжымдық жұмысқа тарта алу қабілеті;

Қорыта айта кетсек, ұстаз үшін әрдайым өз білімін толықтыру, басқалардан үйрену өте маңызды болып табылады. Ал бұған басты түрткі болатыны өзара кәсіпқой тәжірибе алмасу, өзара оқыту, тәрбиелілік және оқытушылық қызметін өзара жетілдіру болып табылады. Оқушының маңызды кәсіпқой дағдыларын салыстырмалы түрде келесідегідей бөлуге болады: коммуникативті, проектилеушілік, бейімделушілік, ұйымдастырушылық және ынталандырушылық. Осылардың барлығы оқытушы – профессионалы, өз ісінің шеберінің айырылмас қасиеттері болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру //Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2012. - №4. – 12-17 бб.

2. Зязюн И. А. Основы педагогического мастерства. -М., 1989 // Педагогикалық шеберлік негіздері / И.А.Зязюнның түзетуінде – М., 1989

3. Занина Л.В., Меншикова Н.П. Педагогикалық шеберлік негіздері. – Ростов на Дону, 2003

МЕТОДИКА CLIL В КУРСЕ ХИМИИ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

Биманова А.И.

студентка специальности «5В011200 -Химия»

АРГУ им. К.Жубанова, г.Актобе, Республика Казахстан

bimanova98@mail.ru

Альмуратова К.К.

кандидат педагогических наук, доцент

АРГУ им. К.Жубанова, г. Актобе, Республика Казахстан

karluga@mail.ru

Андатпа: Мақала орта мектепте ПТКО әдістемесін қолдануды зерттеуге арналған, кіріктіре оқытуды жүргізудің әдістері қарастырылған.

Аннотация: Статья посвящена изучению применения методики CLIL в средних школах, рассмотрены методы проведения интегрированного обучения.

Annotation:The article is devoted to the study of the application of the CLIL methodology in general education schools, the methods of conducting integrated learning are considered

Тірек сөздері: оқыту әдістемесі, кіріктірілген оқыту, тапсырмалар жинағы;

Ключевые слова: методика преподавания, интегрированное обучение, коллекции заданий;

Key words:teaching methods, integrated learning, collections of tasks;

Методика CLIL представляет собой изучение предметов посредством второго или третьего языков и совершенствование владения языками через изучение предметных областей, достижение предметных и языковых целей одновременно. Концепция CLIL (Content and Language Integrated Learning) предполагает создание на уроках иностранного языка профессионально ориентированной среды за счет насыщения учебного материала проблематикой, актуальной для изучаемых дисциплин (химия, биология, физика), разработку программ и курсов по обучению языку, основанных на контенте конкретной учебной дисциплины. Данный подход играет важную роль в развитии металингвистических и метакогнитивных навыков учащихся, а также способствует формированию у учащихся целостного представления, о явлениях, происходящих в мире. Следовательно, целью преподавания является равное развитие мыслительной и познавательной деятельности, а на качественно новом уровне решаются задачи обучения, развития и воспитания учащихся. В практике обучения языкам на уроках химии в качестве учебных материалов могут служить коллекции заданий (Activity) на английском языке:

Ключевые слова -Keywords

Task 1: Случайным образом напишите около десяти ключевых слов по теме на доске.

Дайте определения наименее знакомым словам (Randomly write about ten key words about the topic on the board. Give definitions of the least familiar words)

Topic: Classification

Write the words oxide, salt, acid, based on the board.

Тяжелые и легкие вопросы -Fat and skinny questions

Task 2: Прочитайте примеры из тяжелых и легких вопросов. Первые три примера были завершены для вас. Можете ли вы привести примеры сложных вопросов, чтобы заменить легкие вопросы ? (Read the following examples of fat and skinny questions. The first three examples have been completed for you. Can you provide examples of fat questions to replace the skinny questions ? [1,33])

Skinny questions (lower thinking skills, short answers)	Skinny questions (lower thinking skills, short answers)
Fat questions (higher thinking skills, longer answers)	Fat questions (higher thinking skills, longer answers)
1. What happened when I added the acid?	1. Can you explain the shape of the graph?
2. What is electricity?	2. How could we use our work on electricity to design a winter lighting system for a greenhouse?
3. What is the greenhouse effect?	3. How might the greenhouse effect affect the lives of your children and grandchildren?
4.	4.

Лишнее-Odd one out

Task 3: Выберите лишнее слово (Choose the odd word)

plastics
Styrofoam, polystyrene, PVC, Teflon, Saran
Mould, melt, scorch, recycle, bend
Inert, raw, brittle, hard, heavy,
Gum, rubber, plastic, nylon, vinyl

Красные и зеленые карточки: истинные/ложные заявления-Red and green cards:

True/false statements

Task 4: Определите, являются ли утверждения истинными или ложными (Decide if statements about a topic are true or false)

Team: Solids, liquids and gasses

Read out these statements:

1. A brick can be compressed.
2. Oxygen has a fixed shape.
3. Water can change its shape to fit any space.
4. Metal can flow. [1,33]

Task 5: Угадайте тему урока и объясните значение полезных слов; напишите около десяти ключевых слов о теме на доске. Guess the topic of the lesson and explain useful words; randomly write about ten key words about the topic on the board.

Key words- ключевые слова

questions:

- What will the lesson be about?
- Which words could they add to these?
- Which words are unfamiliar?

Give definitions of the least familiar words.

Subject example

Chemistry: Classification

Write the words oxide, salt, acid, based on the board:

Ask learners to guess what the lesson will be about, and whether they could add any more words related to this classification. Then ask them to look up and write a definition for one word. In turns, learners read aloud their definition and everyone writes down which word is being described.

Task 2: Сопоставьте начало предложений с окончаниями. Match the beginnings of the sentences with the endings.

1. Oxygen is a	a) reduce rusting by various means.
2. Upon weighing the material	b) was about 25 % .
3. Annual production of cast iron	c) gas taken from the air.
4. We have obtained	d) we have determined its composition.
5. The rust is	e) a white powder.
6. The metal	f) very brittle.
7. We prevented to	g) was heated.
8. This experiment	h) from iron.
9. This new material differs	i) was made again.

Task 3: Заполните таблицу с названиями химических элементов, в случае затруднений используйте периодическую таблицу. Fill in the table with the names of chemical elements, in case of difficulty, use the periodic table.

Item Names	Symbol
Sodium	Na
Potassium	RGSHGGHNGMC
Calcium	C
Argon	C
Gold	C

Таким образом, интегрированное обучение является одним из основных направлений обучения студентов на уроках химии, на составление химических терминов и определений.

Список литературы:

1. Бірімжанов Б.А. Жалпы химия: Окулык/ Б.А. Бірімжанов. - Алматы: ЖШС РПБК "Дәуір", 2011. - 752 бет
2. Майер Н.Г. Английский язык для химиков: учебно-методическое пособие: Горно-Алтайск: РИО-ГАГУ, 2010-88стр.
3. Кутепова М. The world of chemistry. Английский язык для химиков. Издательство: КД «Университет», 2006-256стр.
4. Машрапова А. С. Использование методики CLIL на уроках со вторым языком обучения // Молодой ученый. — 2017. — №18.1. — С. 48-51. — URL

БАЗАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ФОРМАЛАРЫ – В1, В2 ДЕҢГЕЙІ

Бостекова Айнур Рахметовна

Аға оқытушы, гуманитарық ғылымдарының магистрі
Қ.Жұбанов ат.Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті
Ақтөбе қаласы
ainurbostekova@mail.ru

Аңдатпа Мақалада ағылшын тілін үйретуде қазіргі таңдағы әдістемелердің бірі ретінде өзбетімен жұмыс жасаудың әртүрлі деңгейдегі көрінісі

Аннотация В статье рассматривается самостоятельная работа при обучении английскому языку как один из видов методики.

Annotation The given article represents the self-work of learners as one of the methods in teaching a foreign language.

Тірек сөздері: өзіндік жұмыс, педагогикалық технология, ынталандыру, жұппен жұмыс жасау, дағдылар, танымдық, конспект.

Ключевые слова: самостоятельная работа, педагогическая технология, мотивировать, работать в парах, навыки, познавательность, конспект.

Key words: self-work, pedagogical technology, motivate, work in pairs, skills, notes.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесін дамытпалы оқу технологиясына ыңғайлау қажеттілігі туды. Дамыта оқыту мен жеке тұлғаны қалыптастыру идеясын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін – Ж.Қараевтың «Оқытудың үш өлшемді әдістемелік жүйесінің педагогикалық технологиясы». Ағылшын тілін оқытуда бұл технологияның басты тиімділігі:

- Студентті үнемі әрекетке қосады;
- Үш кезең арқылы өздігінен үзіліссіз білім алуға ынталандырады;
- Тілдік категориялардың лексика-грамматикалық құрылымын игертіп ауызша, жазбаша тілді қолдану аясын кеңейтуге мүмкіндік береді;
- Студент әрі талдай, әрі салыстыра отырып, негізгі білімді өздігінен меңгеруге әрекеттенеді.

Ағылшын тілінен студенттің білім сапасын жетілдірудегі жетістіктер деңгейлеп оқыту технологиясында жүйелі әрі үзіліссіз дамытуды көздеген төмендегідей жұмыстар құрылыммен іске асады.

1. Жаңа тақырыпты өткен тақырыппен байланыстыра отырып ұғындыру әрекеті.
2. Жалпы білімді игертудегі деңгейлік тапсырмалар түрлері.
3. Тест тапсырмалары.
4. Өзіндік жұмыс.
5. Қатемен жұмыс.
6. Көп деңгейлікті бақылау жұмысы.
7. Рейтинг, мониторинг арқылы білім деңгейін сараптау.

Саралап деңгейлеп оқыту технологиясы – студенттердің білім сапасын арттырудың негізгі кепілі.

- Әр тақырыптың I – ші деңгейінің тапсырмаларын міндетті түрде және дұрыс орындағаны үшін «аттестация» алу арқылы, әр студент пән бойынша 100% үлгеруіне кепілдік алады.

- Әр тақырып бойынша қорытынды баға оның қабілеті жеткенше еңбектеніп, жинаған ұпайына сәйкес қойылады.

- Әр студентке үй тапсырмасы мүмкіндігіне қарай беріледі.

- Студентке қабілеті жететін саласынан дарынын ашуға жағдай жасалады.

Оқытудың үш өлшемді жүйесінің педагогикалық технологиясы оқытудың ізгілендіру мен демократияландыру жағдайында өздігінен дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіріп өсіруші, өзін-өзі тәрбиелендіруші тұлғаны қалыптастыруды көздейді. [1, 12]

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мәселесінен басқа да маңыздырақ және күрделірек мәселе жоқ шығар. Студенттердің өзбетімен білім алу жұмысының барысында білім алу, құрылымдау және бекіту процесі жүреді. Қазірде өзбетімен жұмыстың ролі өскендігі соншалық, оны арнайы жоспарлап, ол үшін арнайы формалар мен тәсілдер жасап және оған арнайы уақыт бөлу керек болады.

Мәселенің күрделісі дәрістік сабақтар мен басқа пәндер бойынша өзбетіндік жұмыстың орындалуға берілетін уақыттың үйлесімділігін жүзеге асыру қажеттілігінде болып табылады. Өйткені, Болон жүйесімен оқытылатын Еуропалық елдер мен АҚШ елінде дәріс оқуға берілетін жалпы уақыттың азаюы мен студенттердің өзбетіндік жұмыстарына берілетін уақыттың көбеюінің тұрақты тенденциясы байқалады. Әрине, қызықтырылып оқылған дәріс

жан-жақтылық, мотивациялық, жүйелілік, танымдылық және тағы да басқа маңызды қызметтерді орындайды. Бірнеше оқу материалдарын еске сақтап қалу үшін, оларды дәріс түрінде беру пайдасыз, өйткені бұл материалдар өзбетіндік жұмыс барысында, немесе топпен жұмыс жасау барысында, я студенттерді жұпқа бөлу барысында меңгеріледі. Жұптасып жұмыс жасау кезінде студенттердің меңгерілетін түсініктерді вербалдау мен кәсіби сөйлеуді құрылымдауға мүмкіндігі туады. Мақсаты тілдік материалды пайдалана отырып, деңгейлеп оқыту арқылы студенттердің ізденуіне мүмкіндік беру, тақырыптық суреттермен жұмыс жасау.

Мына берілген баяндамада студенттердің өзбетіндік жұмыстарын ұйымдастырудың жаңа түрлері мен формалары қарастырылады, соның ішінде «Базалық шет тілі» пәні бойынша. Сонымен, үй жұмыстарын сәтті орындау шартты түрде оқытушының басқаруымен аудиторияда орындалатын жаттығулардың үйде орындалатын жаттығуларына ұқсауы керек.

Студенттерді өзбетіндік жұмыс жасауға дайындықтың маңызды күрделі бөлігі болып олардың дағдыларын қалыптастыру:

- Өз уақытын жоспарлай білу және оқу материалы бойынша шамасын байқау, соның ішінде ең маңыздысын анықтау;

- Кітаппен, анықтама әдебиеттерімен жұмыс жасау;

- Өз-өзін және бірін-бірі бақылауды жүзеге асыру.

Тіл үйренуші шетел тілін меңгеруге кіріскен кезде, сол тілде сөйлеп кетуге талпынады. Бұл жерде оқытушының мақсаты студенттің осы талпынысын сөйлеу түрінде (коммуникация) тапсырмалар арқылы қолдау. Тапсырмалар жаттығулардың көмегімен жүзеге асады. Мысалы: «Theatre, cinema» тақырыбында орындалатын жаттығуларға келетін болсақ, әдетте, жұмыс студенттерді кейбір сөйлеу барысында айтылатын сөз тіркестерімен таныстыру арқылы басталады.

Келісу/жағымды реакциясы: That's a good idea. I'm all for it. That suits me very well және т.б.

Келіспеу/жағымсыз реакциясы: I'm afraid I can't; I object to it; it's out of the question және т.б. Осыдан кейін жаңа сөз тіркестерін қолданып қоймай, өз қосымшаларын, түсініктемелерін қосады. Мысалы:

Give replies to the proposals, adding a few words to the formulas of agreement or disagreement.

Teacher: We are free tonight. What about going to the cinema?

Pupil 1: That's a good idea. I've not been there for several weeks.

Pupil 2: I'd love to. Let's meet at 5 a.m.

Pupil 3: I'm all for it. Let's choose seats close to the screen. My eyesight is rather poor you know.

Келесі жаттығу *Find the pair* тапсырмасы арқылы жалғасын табады. Мақсаты сөз тіркестерінің басы бір карточкада, қалғаны екінші карточкада беріліп жұбын табу болып табылады.

Сонымен қатар, тәжірибе көрсеткендей, сөйлеу процесі тез белсендірілген сайын, негізгі тілдік материал өте жақсы меңгеріледі, бекітіледі және белсендіріледі. Әр оқытушының біліуінше, студенттің өзбетіндік жұмыс процесі оның осы қызмет түріне дайындығына байланысты. Ал өзбетіндік еңбекке дайындық оның лингвистикалық дайындығының белгілі бір деңгейін қамтиды, яғни ол студентте дағды мен қасиеттерінің қалыптасуы және де оның білгісі келетін арманы. Бәріміз білетіндей, оқу процесінің сәттілігі студентке жағымды мотивацияның қалыптасуына байланысты: олар, танымдылықпен қызығу, білім алуға деген сұраныс, парыз бен жауапкершілікті сезу. Бастапқы этапта студенттерге шетел тілінде сөйлеген, оқыған және тындаған ұнайды. Сондықтан да, I курс студенттері оқу материалының практикадағы қолданысының мүмкіндігін көре тұра қызығушылықпен меңгереді, келесі қызықтыратын тақырыптарды талқылауға тез кіріседі: олар 'My family', 'Meals', 'Sports and health' және тағы басқалары. Жұмыс барысында актуальдық материалдарды қолдану, танымдық процесіне әртүрлі аудиовизуалдық

құралдардың, танымдық ойындардың кірістірілуі, және жеке тұлғалардың әңгімелесу барысында оқу ситуацияларын құрастыру студенттің өзбетіндік жұмысының бағытын қалыптастырады. [2, 27-28]

Өзбетіндік жұмысты ұйымдастыруда мәтіндік тапсырмалар өте пайдалы. Мысалы, сабақ барысында студенттерге әртүрлі пәндер бойынша оқулықтарынан үзінділер немесе фрагменттер беріледі. Үзінділердің ішінен кілт сөздері алынып тасталынады. Мәтінді мұқият оқығандар алынып қалған сөздерді толтыра алады. Қалғандары материалды толығымен меңгермейінше мәтінді қайтадан оқуға тура келеді. Мәтіндік тапсырмалардың үлгісі:

The American family

Most American families consist of a mother, a father, and three or four children living at home. There may be relatives- grandparents, aunts, uncles, cousins, and in-laws in the same community, but American families usually maintain separate households. This family's structure is known as "nuclear family".

The American family

Most American...consist of a mother, a father, and three or four children living at home. There may be...-grandparents, aunts, uncles, cousins, and in-laws in the same community, but American families usually maintain separate households. This familial structure is known as "...family".

Families, relatives, nuclear.

Осындай ситуациялар/жағдайлар оқу процесін жандырады және байытады, оқыту шығармашылықты, көрнекті, пайдалы және тәрбие беру болып келеді, Осыған байланысты мына сөзді еске түсірген жөн болар: көбісі оқытады, бірақ соның ішінде тек қана ең жақсы тәжірибелі оқытушы үйрете алады. Осындай оқытушыларға Эсхилдың айтқаны дәл келеді, оның айтуынша көп білудің қажеті жоқ, тек қана қажеттісін. Осы қажеттілік оқу орындарындағы студенттердің өзбетіндік жұмысын ұйымдастыруда жаңа педагогикалық формаларды қалыптастыруға көмектеседі. Студенттердің орындайтын тапсырмалары әдетте ауызша беріледі немесе олар оқулықта болады. Егер де оқытушы әр тапсырманың қажеттілігін түсіндірсе де студенттің өзінеде жалпы коммуникативті мақсатқа жетуге бағытталған процесс толық сабақ ретінде қалыптаспайды. Сондықтанда осындай кезде өзіндік жол бағыттаушы керек, өйткені ол студенттің әр тапсырмасының мақсатын көрсететін және келесі тапсырмаға бағыттаушы болар еді. Осындай жолбағыттаушы болып оқу конспектісі қызмет көрсете алады, яғни ол әр студентке оқу басында беріледі. Конспект сабақты ұйымдастырушы болып табылады, бір жағынан тіркеспелі тапсырмалардың орындалу жоспары берілген, екінші жағынан сөйлеу қабілеттіліктерін қалыптастыру тәсілдері бар.

- Оқу конспектісінің мазмұны;
- Сабақ өткізу күні немесе сабақтың реттік нөмірі;
- Сабақ аспектісін жүргізушінің аты;
- Сабақтың немесе материалдың тақырыбы, оқу басында нақты тақырыпты таңдау оңай болмайды, мысалы, «Ақпарат құралдары» тақырыбына II курста мынадай тақырыпшаларды “TV”, “Radio”, “Newspapers”, “Means of communication” анықтауға болады;
- Сабақтың мақсаты, студенттің деңгейіне және қабілетіне байланысты;
- Тапсырмалардың кезектілігі.

Сонымен оқу конспектісінде тапсырма құрылымының жасалуына тоқталайық. Тапсырма оқытушы мен студенттің белсенділіктерін біріктіретін оқу процесінің минимальды бірлігі ретінде түсінік береді. Конспектінің формасы бойынша тапсырмалар төмендегілерді қарастырады:

1. Нұсқаулар, яғни нені және қалай істеу керек;
2. Жалпы мақсатқа жету үшін берілген тапсырманың роліне нұсқаулар;
3. Материалдар, сол арқылы оқу жұмыстарын жасау үшін (материал) конспектінің ішінде мәтін, диалог, таблица, сөз, сөз тіркестері, сөйлем жинақтары түрлерінде немесе белгілі бір тапсырмаға және оқулық бетіне немесе оқу процесіне нұсқау түрінде);

4. Тапсырмаларды орындау үлгісі, яғни студенттер бір-бірін қайталамау үшін оқытушы тапсырмаларды орындау әдістерінің түрлілігін көрсетуге талпынады. [3, 223-224]

Студенттер тапсырмаларды орындай отырып, берілген мағлұматтарды дәлме-дәл айту міндетті емес. Конспектілерді жасау әдістері бойынша студенттердің өзіндік жұмыстарында ойлауға өз әсерін тигізетін нұсқаулар. Конспект I-II курс студенттері үшін, ауызекі сөйлеу пәні бойынша үйірмелерде, сабақтарда студенттің келесі сабаққа дайындалуына негіз болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Республикалық әдістемелік-педагогикалық журнал «Мектептегі шет тілі» №5 қыркүйек/қазан 2008. 12 бет.

2. Иностранные языки в школе 4, 2009. 27-28 бет.

3. Я. М. Колкер., Е.С. Устинова., Т.М. Еналиева «Практическая методика обучения иностранному языку» Москва – 2001. 223-224 бет

**ТАКЕСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ОБЩЕНИЯ КАК СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ
БАШКИРСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

Гейт Маргарита Вячеславовна

Студент Башкирский государственный педагогический университет им. М. Акмуллы
rita.geyt8@mail.ru

Андатпа. Әртүрлі ұлт өкілдерінің мәдениетаралық өзара әрекеттесуінде қолтілдесімі арқылы бейсезімдік ишара маңызды рөл атқарады. Мақалада халықтық өнерде, әдет-ғұрыптарда, өнерде, медицинада, ойындарда көрініс тапқан Башқұрттардың коммуникативтік сипаттамалары талқыланды.

Аннотация. В межкультурном взаимодействии представителей разных национальностей значительную роль имеют невербальные жесты, производимые тактильным контактом. В статье рассматриваются коммуникативные особенности башкир, проявляющиеся в народном творчестве, обычаях, искусстве, медицине, играх.

Annotation. Non-verbal gestures made by tactile contact play a significant role in the intercultural interaction between representatives of various nationalities. The article considers the communicative peculiarities of the Bashkir people reflected in the folklore, customs, art, medicine, and games.

Тірексөздері. бейсезімдік ишара, қолтілдесім, башқұрт мәдениеті, жанасу

Ключевые слова. Невербальная коммуникация, тактильный контакт, башкирская культура, прикосновения.

Key words. Non-verbal communication, tactile contact, Bashkir culture, touch.

В процессе коммуникации люди прикасаются друг к другу по разным причинам, разными способами и в разных местах. С самого рождения человек входит в тактильный контакт с окружающим его миром. Тактильное чувство необходимо человеку, поскольку через него мы познаем, изучаем этот мир, строим коммуникативные взаимоотношения с людьми. Сравнение поведения различных наций позволило определить, что рукопожатия, поцелуи, объятия, похлопывания и поглаживания по спине, дотрагивания, подталкивания и другие виды касаний при общении используются в других культурах по-разному. Использование прикосновений между собеседниками зависит от национально-культурной принадлежности, пола, возраста, статуса человека и коммуникативной ситуации [8; 277].

Известно, что в странах с жаркими климатическими условиями, тесный невербальный контакт присутствует во время коммуникации значительно чаще, чем в странах, имеющие холодный климат. Однако это далеко не главный фактор специфического применения прикосновений. В этнокультурном мире традиции и обычаи того или иного народа выработали определенные правила как и в каких случаях передача информации через кинестетическое восприятие уместна. Так, коренные жители Латинской Америки полагают,

не прикасаться партнера в момент беседы, значит вести себя недружелюбно. Японцы же считают, что прикосновения человека к другому может быть лишь при полной потере им самоконтроля, агрессии [10; 25].

Во многих странах мира категорически запрещается выражать знаки внимания осязательного характера на людях. На Ближнем Востоке в ходе общения мужчинам запрещено притрагиваться к женщинам, для индусов считается оскорблением прикасаться к другому человеку левой рукой, а поглаживание детей по голове рассматривается как наведение порчи. По старинному обычаю Таиланда – дотрагиваться чужой головы нельзя, так как голова это чистейшая часть тела.

В данной статье мы рассмотрим особенности использования прикосновений в коммуникативной культуре башкир. Башкирская народность – это оберегающий свои традиции и обычаи этнос, проживавший на западном склоне Уральских гор.

Австралийский писатель Аллан Пиз доказал, что наиболее значимым из невербальных сигналов является сигнал, передаваемый ладонью человека [1]. У башкир, как и в культуре европейцев, рукопожатие является неотъемлемой частью приветствия. Первым руку подает младший, подошедший, а в Европе – старший по возрасту либо занимающий более высокое положение в обществе. Если человек заходит в комнату, в которой находятся другие люди, ему необходимо пожать руку каждому присутствующему [2; 125].

Башкиры с исключительной теплотой относятся к гостям своего дома – радостно принимают как званых, так и незваных гостей. Вошедший в башкирскую избу гость, сразу заметит как жизнерадостно его встречают у порога и провожают в дом. Приветствуя, башкиры могут прикасаться левой рукой к собеседнику как в районе предплечья, так и в районе локтевого сустава. А в некоторых случаях руку могут расположить на плече или даже приобнять за спину того, с кем здороваются. Эти же жесты характерны и для прощания.

Прикосновения башкир имеют длительный, частый характер. Башкиры используют поглаживание по голове и плечам, крепкие и долгие объятия, похлопывание по спине, поцелуи. Если не использовать физический контакт при общении с башкирами, они могут посчитать, что собеседник не хочет войти в тесную коммуникативную связь.

Истоки башкирских обычаев исходят к историческим верованиям. Большую роль тактильные прикосновения играют в обрядах башкир. Например, родители детей с разницей в 1-2 года, договаривались о совместном будущем их детей. Мальчика подносили к уху девочки, чтобы тот укусил ей ушко – значит они поженятся. На данный момент обряд потерял свою популярность.

В родильном древнем обряде существовал контакт роженицы с повитухой. Чтобы облегчить ей роды, повитуха трепала ей волосы, растирала роженице поясницу, водила её по дому, массируя живот, «выжимала» ребёнка, перевязав живот платком. Если роды были тяжелыми перед беременной трясли пустым мешочком, стучали ее кожаным сосудом [2].

Свадебный обряд «сенляу», который совершался в доме жениха, разнообразен кинестическими средствами общения. Он связан с уходом девушки из родного дома. Подруги невестки вставая в круг, брались за руки и ходили по часовой стрелки, пели прощальные песни. В середине круга танцевала сама невеста. Во второй части две подружки, обнявшись за плечи, кружились в центре, а невеста кружилась с каждой из подруг, прощаясь с ними. Затем девушки разом обнимали невесту, а женщины их всех укрывали яркой шалью. Невеста жалобно причитала, подружки ее поддерживали плачем. Женщины ходили вокруг шали, ударяли кулаками девушек, чтобы те плакали громче и естественней. Далее поднимали шаль над головой невесты, создавая свадебный «поезд» и сопровождали невесту до коня, на котором она должна была добраться до дома жениха. Невеста неоднократно сбрасывала с себя шаль, сползала с коня. Но ее снова сажали на коня и накрывали платком, пока не добирались до соседних деревень [3; 135].

Башкирский танец – популярнейший вид искусства в Башкортостане. Общение между танцорами и зрителями происходит благодаря невербальным жестам – мимике, движениям, расположению корпуса, прикосновений, зрительному контакту. Через ощущения партнеры

коммуницируют друг с другом, рассказываем зрителям богатую танцевальную историю. Башкирский парный танец «Дуслык» (Дружба) полон разнообразием тактильных взаимодействий. Само название говорит нам о теплоте и нежности в отношениях между исполнителями. Уже при выходе на сцену, юноша правой рукой обхватывает талию девушки. В середине танца присутствует старинный обычай – девушка кладет в рот юноши испеченный ею мучной орешек. Этот жест означает скрепление их дружбы [5; 57].

В хореографической сценке «Бүләк» (Подарок) юноша, подзывая девушку, чтобы та взяла с его рук свой полшалок, не отдавая изделие, целует ее в щеку [6; 73]. Мужской танец «Өс туған» (Три брата) хорошо описывается в книге Файзи Адгамовича Гаскарова «Башкирские танцы»: «На сцену выходит стройный юноша, проходит вперед и оглядывается вокруг, как неожиданно замечает приближавшегося с другой стороны человека и узнает в нем своего среднего брата. Братья радостно протягивают друг другу руки, обмениваются крепким рукопожатием. Средний брат обнимает младшего брата за плечи». Далее на сцене появляется старший из братьев – ему протягивает правую руку средний брат, затем кладут руки младший и старший, они дружно сотрясают руками. Жест показывает единство и могущество башкирских джигитов [7; 88].

В башкирской легенде «Ете кыз» (Семь девушек) семь танцующих красавиц соединяют руки мизинцами, символизируя силу, гармонию, сплоченность и равенство девушек.

В каждом этносе существуют хороводные танцы. Для хороводных танцев общим является наличие обязательного замкнутого танцевального круга, когда танцующие или берутся за руки, или кладут руки на плечи друг друга, или, взявшись за локти, быстро кружатся, делая энергичные дробные движения [4; 58]. Из хороводных башкирских танцев можно назвать «Әбей бейеуе» (Танец старух), «Кыззар бейеуе» (Танец девушек), «Түңәрәк бейеуе» (Круговая пляска). Известны хороводы, построенные на зигзагообразных линиях: «?» (Треножник), «Өс мөйөш» (Три угла). Круг у башкир по преданиям является оберегом от злых сил, болезней и несчастий, поэтому круговые танцы также являются традиционно значимым элементом башкирской культуры [9; 112].

В башкирской национальной борьбе «көрәш» в боях мешками на бревне, народных играх, сказках, фильмах, древних лечебных обрядах глубоко выражаются жесты тактильного восприятия. Взять игру «Энә менән еп» (Иголка и нитка): участники делятся на команды, выстраиваясь в колонны друг за другом на одной стороне площадки. По сигналу ведущего первые игроки «әнәләр» (иголки) оббегают флажки, которые ставятся перед колоннами в нескольких метрах, и возвращаются к команде. К ним зацепляется следующий игрок «еп» (нитка) они оббегают ориентир вдвоем. Таким образом, все игроки команды «епләр» (нитки) по очереди, друг за дружкой, оббегают свой флажок. Играющим во время бега не разрешается расцеплять руки. Побеждает та команда «әнә менән еп» (иголка с ниткой), все игроки которой зацепились и оббежали ориентиры первыми. Целостность и единство команды приносит успех.

В пьесе «Ашказар» (Ашкадар) классика башкирской литературы Мухаметши Бурангулова встречается лечебное мероприятие, когда килен Тансылыу поглаживающими движениями и приговорами устраняет головную боль матери мужа Иньебикэ.

Таким образом, обмен информацией совершается людьми не только в виде речи. Посредством невербального взаимодействия воплощается картина о характере народа, его темпераменте, хозяйственном быте, традиционных идеалах, об отношении к добру и злу.

Литература:

1. Аллан Пиз, Язык телодвижений: как читать мысли по жестам/Психология – Москва: изд-во Эксмо, 2003. – с.32.
2. Баязитова Р.Р., Традиционный семейный этикет башкир: Монография/отв. ред. М.В. Мурзабулатов. – Уфа: Изд-во БГПУ, 2007. – с. 125.
3. Бикбулатов Н.Б., Башкиры. Этническая история и традиционная культура/Р.М. Юсупов, С.Н. Шитова, Ф.Ф. Фатыхова – Уфа, из-во «Научная энциклопедия», 2002. – с.135.

4. Власенко Г.Я., Танцы народов Поволжья. – изд-во Самарский университет, 1992. – с.58.
5. Гаскаров Ф.А., Башкирские танцы/Под редакцией М.А.Гурвич. – Уфа: Башк. книжное издание Мин-ва культуры БАССР. 1978. – 202. – с.57.
6. Гаскаров Ф.А., Башкирские танцы/Под редакцией М.А.Гурвич. – Уфа: Башк. книжное издание Мин-ва культуры БАССР. 1978. – 202. – с.73.
7. Гаскаров Ф.А., Башкирские танцы/Под редакцией М.А.Гурвич. – Уфа: Башк. книжное издание Мин-ва культуры БАССР. 1978. – 202. – с.88.
8. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов/Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – с. 277.
9. Нагаева Л.И., Башкирская народная хореография – Уфа: Башк. изд-во Китап, 1995. – с.112.
10. Основы теории межкультурной коммуникации: [учеб. пособие]/ М.О. Гузикова, П.Ю. Фофанова; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – с.25.

MULTICULTURAL EDUCATION OF PUPILS AS A BASIS FOR FORMING THEIR COMMUNICATIVE COMPETENCE

Gurban Svetlana Semenovna

Senior teacher

K.ZhubanovAktobe Regional State University, Aktobe

Gurban.Svetlana@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада мектептегі көп мәдениетті білім беру және жеке тұлғаның негізгі құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері қарастырылады: жалпы мәдени және коммуникативтік.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы поликультурного образования в школе и формирования базовых компетенций личности: общекультурной и коммуникативной.

Annotation. The article deals with the issues of multicultural education at school and the formation of the basic competences of the individual: general cultural and communicative.

Тірек сөздері: Көп мәдениеттік білім, қарым-қатынас дағдылары, мәдениетаралық қарым-қатынас.

Ключевые слова: Поликультурное образование, коммуникативные компетенции, межкультурные коммуникации.

Key words: Polycultural education, communication skills, intercultural communication.

The principle of multiculturalism, which has received widespread appreciation in the modern education of the last decade, helps to turn the diversity of society into a useful factor in its development, ensures faster adaptation of a person to changing conditions of existence, and helps him to form a more multifaceted picture of the world. In this regard, the relevance of the scientific problem we are considering is beyond doubt, since we are talking about the formation of such basic competences of the individual as general cultural and communicative competences.

As is known, each person belongs to a certain national culture and scientific contacts of countries and their peoples make relevant topics related to the study of intercultural communication, the relationship between languages and cultures, and the study of language personality. Language through meaning goes to the world, where meaning is the path that connects the language with the extra-linguistic reality.

The main purpose of culture is to be a means of spiritual enrichment of the individual. A person plunges into the “world of culture”, mastering many languages specific to material and

spiritual culture. The national character of culture implies the interaction of languages and cultures of different nations, their mutual enrichment to a holistic “fundamental foundation” - world culture, the achievements of the whole humanity.

Culture is perceived in the broadest ethnographic sense as a system of ideas, traditions, lifestyle, world view, national harakter, mentality. Without cultural connotations, not a single word can exist.

Polycultural education at school is designed to create the conditions necessary for the formation of communicative competence of students. This competence is one of the most important categories in modern language teaching (Russian, Kazakh, and foreign). One of the most important conditions for the successful implementation of the process of globalization of the economy, the creation of a single educational space, the dialogue of cultures and the stability of the world is the formation of students' personal competencies, including communicative ones.

Competence-based approach to learning does not mean that students learn each other's knowledge and skills, but master them all together. In the words of A. V. Khutorsky [1, 145)], competences for students become the way of their future, a guideline for mastering the surrounding reality.

Communicative competences include knowledge of languages, ways of interacting with surrounding and remote events and people, skills of working in a group, a team, and possession of various social roles. The student should be able to present himself, write a letter, a questionnaire, a statement, ask a question, lead a discussion, etc. Equally important in communicative competence is the acquisition of positive communication skills in a multicultural, multi-ethnic and multi-religious society. Thus, multiculturalism is the basis for successful communication of modern man today.

In modern pedagogical literature, multiculturalism is considered as an integrative quality of the individual, including humanity, morality, tolerance, wisdom, respect, understanding and interest in another culture.

The methodological basis of multicultural education is the ideas of the dialogue of cultures (M. M. Bakhtin, V. S. Bibler, G. G. Bogatyrev, I. A. Vasilenko, and others), the personal activity approach, which affirms human activity and communication as the basis for development personality, revealing the concept of "personality" (L. S Vygotsky, A. Zaporozhets, B., G. Ananiev, and others.)

In our opinion, the formation of the communicative competence of schoolchildren in the educational process will be successful, provided that a comprehensive multicultural program is built, including the following main areas:

- study the description of meaningful concepts of culture (house, mother, homeland, earth, love, good, etc.)
- comparison of concepts of various cultures (Western, Eastern, Slavic, etc.)
- creation of educational products within the framework of projects (“Reserve of wise words”, “Museum of the word”, “Encyclopedia of the word”, “Speech map of the word”, etc.).

As part of the multicultural assignments for students, the following can be:

1 The well-known linguist L. I. Skvortsov writes: “It would be nice to think about creating a Museum of the Russian word here.” Describe the possible exhibits of this museum.

2 Pick a concept from the culture of other nations:

The Tsar Bell

Ak Orda

Bible

Statue of Liberty

Pancakes

Balalaika

These multicultural areas are forms of joint educational and cognitive research and creative activities that have a common problem, goal, agreed methods and ways of solving the problem, aimed at achieving a certain result through the formation of students' communicative competencies. Thus, the main criterion for the selection of language material becomes its communicative

orientation. The implementation of multicultural education at school is also possible as part of elective courses that allow students to give more in-depth scientific presentations. Examples of course names may be the following: “At the crossroads of three cultures (Kazakh, Russian, English)”, “Conditions for successful communication”, “Language as a keeper of culture” and. etc.

Finally, student projects may also be multicultural in nature:

1. Speech ways of expressing compliments in Russian, Kazakh and English.
2. Speech ways of expressing gratitude in Russian, Kazakh and English.
3. Speech ways of sympathy in Russian, Kazakh and English.
4. Foreign word as a crossroads of cultures.
5. Museum of rare words.

The writer N. Fedorenko emphasized: “The secret of the nationality of each nation is not in clothes and kitchen, but in the manner of understanding things”

The implementation of multicultural education at school, in our opinion, should reflect the main scientific ideas of cultural disciplines:

- cultural and linguistic pictures of the world are closely interrelated and are in a state of continuous interaction, influencing each other:

- word is a phenomenon of culture and the main unit of the language:

-condition is not just the name of the object or phenomenon, a certain “piece” of the surrounding world of man. This piece of reality, which has been passed through a person’s consciousness and in the process of reflection, has acquired specific features inherent in a given national public consciousness, conditioned by the culture of a given people.[2, 25].

In this regard, the study of interlanguage correspondences in the language requires close attention today. The solution of this problem is extremely important and important for the optimization of multicultural relations in the modern world.

In our opinion, the integrated scientific approach used by us in practice at school allows us to highlight the word in a new way as a unique secret of the language and as a code of a certain culture.

References

1. Khutorsky A.V. The development of gifted students. Methodology of productive learning, - M.; VLADOS, 2010. -320 p.
2. Fedorenko N. Favorites. - М .; Think. 2000. -145 p.

КӨПТІЛДІЛІК ЗАМАН ТАЛАБЫ

Елубай М.С.

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,

5B021000-Шетел филологиясы мамандығының 2курс студенті moldirelubai@mail.ru

Сарбасова А.Е.

ф.ғ.к., шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының доценті

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қаласы

aigul_sarbassova@mail.ru

Андатпа: Мақаланың басты тақырыбы:Көптілді білім - көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік.

Аннотация:В статье рассматриваются вопросы полиязычного образования, которое является основой мультикультурной личности. Сегодня многоязычие - это необходимость дать молодому поколению возможность свободно исследовать пространство обучения, раскрывать секреты мировой науки и демонстрировать свои способности.

Annotation: Multilingual education is the basis of a multicultural personality. Today, multilingualism is the need to give the younger generation the opportunity to explore the learning

space, to discover the secrets of world science and demonstrate their abilities. The given article deals with these questions

Тірексөздері: Білім, ұлттар, тіл, тұлға

Ключевые слова: Знания, национальность, язык, личность.

Keywords: Knowledge, nationality, language, personality.

Қазіргі жастарға қойылған заман талабы –көп, бірнеше тіл білу. Елбасы өзінің 2007 жылғы «Жаңа әлемдегі –жаңа Қазақстан» атты жолдауында: «Қазақстан бүкіл әлемде халқы үштілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі-мемлекеттік тіл, орыс тілі-ұлттаралық қатынас тілі және ағылшын тілі-жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі». Иә, «үштілділік» саясатын қайта қарау қажет деген пікірлер жиі қылаң беріп жүргені жасырын емес. Десекте Елбасының: «Қазақ тілі үштілдің біреуі болып қалмайды. Үштілдің біріншісі, негізгісі, бастысы, маңыздысы бола береді»- деп ескерткенін тағы бір қайталап қойсақ артық болмас. Әлемдегі дамыған елу елдің қатарына қосылу үшін билік «үштұғырлы тіл» саясатын қолға алып жатқаны белгілі [1].

Алғашқы тәрбиені ана тілінде қабылдап, Қазақы қасиетпен жетілген бала кейін қандай ортада жүріп, қанша тіл үйренсе де, өз тілін ұмытпайтын, ұлттық қасиетінен көз жазып адасып қалмайтын болады. Әлихан Бөкейханов сынды алаш арыстарымыздан бастап, кешегі М. Әуезов, Қ. Сәтпаев, Ә. Марғұлан сияқты талай тарландырымыз қанша жерден ресей топырақтарында білім алса да, сол империяның қысымында жүрсе де, ана тілінің идеологиясы мен мәртебесін ең жоғары орынға қойған. Өйткені олардың бәрінің де тілі қазақша шыққан, бірі ауыл молдасынан хат таныса, енді бірі ана тілінде мұғалімдерден тіл сындырған. Яғни, тірек мықты. Тіл ана тілде сайрап тұрғандықтан, ешкім оған балта да шаба алмаған. Қазақ халқы табиғатынан еліктегіш, қабылдағыш халық. Кеңес заманында орыс тілі-заманның кілті болды. Бұл-заман талабы еді. Орыс тілін үйреніп, орыстардың өзін жаңылыстыратын жағдайға жеттік. Енді алдағы асу –ағылшын тілі. Адам көп тіл білген сайын оның көкірек көзі ашылып, өмірінің көкжиегі кеңіп, өрісі ұлғая түсетін болады. Намысын найзаға шаншып, күре тамыры Көк бөриден нәр алған, көк Тәңірге табынған Күлтегіннің ұрпағына бүгінгі таңда ағылшын тілін меңгеру қиындық тудыра қоймас. Иә, көп тіл білу – әрине, мақтаныш. Әйтсе де өз ана тілін аяқ асты ету тексіздің ісі.

Ана тілін жақсы біліп тұрып, өзге тілде жетік сөйлесе – бұл сүйініш, мақтаныш; ал ана тілін білмей тұрып, өзге тілде сөйлесе – бұл күйініш, өкініш. Ал біздің мақсат – ағылшын идеологиясын сіңіріп, ағылшын болып өмір сүру емес, ағылшынның тілін ғана үйрену емес пе? Балаларымызды әлемге қанат жайған ағылшын тілімен қаруландыру ғана емес пе? Кейбір адамдар ағылшын тіліне қарсылық білдіріп жатады. Ал ағылшын әлем мойындаған жаһандану тілі. Бұл-бұзылмас заңдылық. Меніңше, ол сынаржақ пікір. Елбасының сындарлы саясатының астары өте тереңде. Біз әлемдік аренаға шығу үшін ағылшын тілін жетік меңгерген мәңгілік Елге айналуымыз керек. Бұл жолда біз ұтпасақ, ұтылмаймыз. Өз тілің бірлік үшін, өзге тіл тірлік үшін керек екенін ұмытпайық. Сондықтан «Ана тілің – арың бұл, ұятың боп тұр бетте. Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте» деп, ақын Қадыр Мырза-Әли ағамыз айтқандай, әуелі өз ана тілімізді құрметтеп, оны ардақтап, аялап үйренейік те, өзге тілдің бәрін білуге барынша құлшыныс жасайық. Өз тіліміз өзегіміз, халықтық қасиетімізді айғақтайтын алтын тұғырымыз болсын. Әр ұлттың өз тілі өзге тілге жеткізетін көпір есепті. Мен қазақ мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі болғандықтан, ең бастысы өз оқушыларымыздың көкірек сарайын кәусар әдебиетімізбен сусындатып, Мағжанның жауһар жырларына, Абайдың дана ойларына, Сәкеннің сырлы лирикасына ғашық етіп, жасампаз рухтың өлмегендігін паш еткім келеді. Ең бастысы, жүрегі «Отаным, Қазағым, Тілім» деп соғатын ұлттық сана-сезімі жоғары, ұлтжанды оқушылар тәрбиелеу. ХХІ ғасыр – ғылым ғасыры.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты халыққа Жолдауында [1]: «Білім беру реформасы табысының басты өлшемі-тиісті білім мен білік алған еліміздің кез келген азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман

болатындай деңгейге көтерілу болып табылады. Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз»-деген болатын. Осы мақсатта Қазақстан Республикасының азаматын қалыптастыру, оның тез өзгеріп отыратын әлемде табысты білім алуға деген сұранысын қалыптастыру, бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу және оқыту басты мақсат болып отыр. Сондықтан оқушыларға қазіргі заманға сәйкес көптілді білім беру мақсатында әр түрлі шаралар қолға алынды.

Халқымыз ежелден тіл абыройын биік көтеріп, «Өнер алды – қызыл тіл» деп, сөз өнерін бар өнердің алдына қойып, жоғары бағалаған. Әдетте тіл жөнінде, тіл – адамдар ара қарым-қатынас жасау құралы деп, оған жай-жадағай анықтама берілгенімен, іс жүзінде тіл тек адамдар ара қарым-қатынас жасау құралы ғана болып қалмастан, қайта онан да маңыздысы, ол белгілі бір ұлттың ұлттық сана-сезімі, халықтың халықтық қасиеті, оның жалпы тарихы, әдет-ғұрпы, мәдениеті қатарлыларды тұтастай өз бойына қамтып жататын күрделі ұғым. Сондықтан тіл - мейлі қайсы ұлттың болмасын тарихы мен тағдырының, тәрбиесі мен тағылымының, бүкіл халықтық болмысының баға жетпес асылы, сарқылмас құнды қазынасы, ұлт рухының ұйтқысы болып келген. Бір азаматтың өз ана тіліне қанық болуы шарт астында өзге бір ұлттың тілін жеттік игеріп, сол ұлт азаматтарымен ойдағыдай тіл табыса білуін үлкен біліктіліктің белгісі деуге болады. Өмірде өзге бір ұлттың тілін игерген адам сол халықтың ішкі жан-дүниесін түсініп, күллі мәдени құндылықтарымен танысу орайына ие бола алады. Азаматтарымыздың қазіргі ай сайын алға ілгерлеп, күн сайын жаңарып, тез қарқынмен дамып бара жатқан өзгерісшең өмірге ойдағыдай сәйкесуі үшін, қос тілді болып қана қалмай, қайта көп тілді болуы төтенше қажеттілікке айналуда. Бұлай істеу әр азаматтың өзіне де, өзгеге де тиімді. Сондықтан қазіргі қоғамда көп тілді болу әрқандай адамды кең өріске, тың өмірге бастайтын жол есептелмек. Кезінде халқымыздың «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген аталы сөзі дәл бүгінгі дамыған дәуірімізге сәйкес айтылғандай.

Тарихи деректерге жүгінсек, осыдан 12 ғасырдың алдында жасаған энциклопедик ғалым, әлемде Аристотелден кейін екінші аға ұстаз аталған ұлы ғұлама Әбу Насыр Әл-Фараби бабамыз өз өмірінде 70 ке жуық ұлттың тілін жеттік білгендіктен, артына мәңгі өшпес мол рухани құнды мұра қалтырып кеткендігі анық. Көптілді меңгерген адам әуелі өз тілінде ой қортып, туған халқына өнеге болып, өзге жұртпен бәсекеде ырықты орынды иелеп, сан мәдениетті санасына салып сараптай алса, онда ол өз өмірін қалайда мағыналы өткізетін айтулы тұлға болып жетілері қақ. Бүгінгі таңда елімізде «Көптілділік» мәселесі көкейкесті мәселелердің бірі болып саналады. Елбасымыз сол үшін де тілдердің үштұғырлылығын міндеттеп отыр. Көптілділік мәселесі – Қазақстан үшін ғана емес, бүкіл әлемнің алдында тұрған көкейтесті мәселелердің бірі. Бұл ұғымға жалпылама тоқталсақ... көптілділік, белгілі бір әлеуметтік ортада, мемлекетте бірден үш, одан да көп тілде сөйлей білушілік. Көптілділіктің үштілді меңгеру дәрежесі сол адамның немесе бүгіндей халықтың өмір сүрген тілдік ортасы, әлеуметтік, экономикалық, мәдени өмірі, тұрмыс-тіршілігі секілді көптеген факторларға байланысты. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының 12 сессиясында: «Қазақстандықтардың жас ұрпағы кем дегенде үш тілді білулері тиіс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгерулері қажет»-деп, Еуропадағы мектеп түлектері мен студенттерінің өзара бірнеше тілде еркін сөйлесулері қалыпты жағдайға айналғандығын атап өтті. Кем дегенде үш тілді меңгеру-заман талабына айналып отырған қажеттіліктердің бірі. Қазіргі таңда адам қызметінің барлық салаларында жаһандану үрдісі орын алғандықтан, білім беру саласында қайта қарастырулар жетілдіруде. Сол себептен ақпараттық- коммуникативтік құзырлықпен қатар, полимәдениеттілік бүгінгі уақытта әлемдік білім беру қоғамдастығының кеңістігін қалыптастыратын білім беру құзырлығының басты бағыттарының бірі ретінде анықталды. «Жаңа онжылдық-жаңа экономикалық өрлеу-Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауын жүзеге асыру мақсатында дайындалған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы- білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адам капиталын дамыту үшін білім мазмұнын

түбегейлі жаңғырта отырып, білім саласында кезек күттірмей тұрған мәселелерді шешуге бағытталған. «Қазақстан әлемде тұрғындары үш тілді қатар қолданатын, яғни қазақ тілі- мемлекеттік тіл, орыс тілі-халықаралық тіл ретінде, ағылшын тілі- әлемдік экономиканың жетістікті интеграциясы ретінде, жоғары білімді елдер қатарында қабылдануы тиіс»- деді Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев . Қазіргі таңда Қазақстан қоғамының әлеуметтік-экономикалық, рухани қалыптасуының жаңа міндеттерін іс жүзінде асыруға дайын жас ұрпақты тәрбиелеудің негізгі факторларының бірі- мектепте көптілді білім беруді жолға қою болып табылады.

Көптілді білім- көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік. Үш тілде оқыту – заман талабы десек, оның негізгі мақсаты: бірнеше тілді меңгерген, әлеуметтік және кәсіптік бағдарға қабілетті, мәдениетті тұлғаны дамыту және қалыптастыру. Қазақ тілі мемлекеттік тіл, ал орыс тілі мен шетел тілдерінің бірін білу тұлғаның ой-өрісін кеңейтеді, оның «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға болып дамуына жол ашады, ұлтаралық қатынас мәдениетін, толлеранттілігін және планетарлық ойлауының қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Маманға шет тілін меңгеру кез-келген шетелдік ортада өзін еркін ұстап, жаңа кәсіптік ақпараттар легіне немесе жалпы ақпараттық ғаламшарға бейімделу мүмкіндігіне ие болады. Әр адамның түрлі әлеуметтік қызметтерінде жеткен жетістіктерінің нәтижелері түрлі болмақ, сол себептен шетел тілін оқытудың мақсаты тек нақты білім іскерліктерін біліп қана қоймай, сондай тілдік тұлғаны қалыптастыру болып табылады, оған шет тілі «өмір заңдылықтарында» және «нақты жағдаяттарда қарым-қатынас жасай алу үшін» қажет болмақ [2,13]: Бұл халықаралық тұрғыда бағытталған тұлғаны тәрбиелеуде тікелей құрал болып есептеледі, яғни өзін өркениетті және тарихи субъект ретінде тани алатын, даму кезінде өз елінің және адамзат тарихын қабылдай алатын, өзі үшін, халқы үшін, мемлекеті үшін, адамзат болашағы үшін жауапкершілік жүгін сезінетін, өзара тәуелділік пен әлем бүтіндігіне, адамзат өркениетінің ғаламдық мәселелерін шешуде мәдениаралық қатынастың қажеттілігін жете түсінетін, адамның азаматтық құқықтарын (мәдениет және тілдік құқықтарын қоса) мойындайтын және саяси бостандыққа ұмтылатын, қоғамдағы гуманизм идеалын жасау үшін басқа адамдармен, қозғалыстармен, қоғамдық институттармен қызмет атқаруға дайындығы мен қабілеттілігін көрсете білетін және де қоғам, адам және табиғат арасындағы ынтымақтастықты қалыптастыратын ұқыпты да тиянақты, білікті маман мен адамды дайындау осы заман оқытушылары мен ұстаздардың алдында қойылатын үлкен заман талабы деп білуіміз керек. Елбасы Н.Ә.Назарбаев өзінің жылдағы дәстүрлі Жолдауында «Тілдердің үш тұғырлығы» [3] мәдени жобасын іске асыруды жеделдету тиістігіне ерекше мән береді. Сонымен қатар бүкіл қоғамымызды топтастырып отырған мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру қажеттілігіне ерекше назар аударады. Сондықтан қазақ тілін тереңдетіп оқыту, сонымен қатар көптілділікті меңгеруді жолға қою- бүгінгі таңдағы орта білім жүйесінде педагогикалық үрдістің негізгі бағыттарының бірі. Әлемдік білім беру іс- тәжірибесінде көптілді және билингвалды білім беру жаңалық емес, атап айтқанда, АҚШ пен көптеген Еуропа елдерінде, әсіресе соңғы жылдарда бұл бағытта жетістікке қол жеткен. Бірақ, қазақстандық білім беру жүйесінде көптілді және билингвалды білім берудің халықаралық іс-тәжірибесінде қолданыс тапқан моделдерін енгізу- жаңа педагогикалық проблема, өйткені ол жаңа жағдайларда шығармашылық тұрғыдан іске асырылуы тиіс.

Көптілді білім беру ісінде атқарылып жатқан жұмыстардан шығатын қорытынды менің ойымша мынадай:

- көптілді білім беру- бұл мектепте оқу пәндерін екі немесе одан да көптілде аудармасыз оқыту;

- билингвалды білім беру - оқу және оқудан тыс жұмыстардың негізгі бағыттарын екі тілде іске асыру, педагогикалық үрдісте екі тілді оқыту құралы ретінде пайдалану;

- әрбір мектеп бітірген Қазақстан Республикасының азаматы қазақ, орыс, ағылшын тілдерін жетік біліп шығады;

- көптілді меңгерген оқушылар өзгермелі кезеңде еркін әрекеттер жасауға бейім болады;

- көптілді меңгеру еңбек нарығында да жоғары бағаланады; алыс және жақын шетелдерде тілдік көмекті керек етпейді.

Үш тіл білу «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деп қазақ мақалы айтқандай, қоғамның интеллектуальдық мүмкіндігінің көтерілуіне, маманның бәсекеге қабылетті, икемделгіш болуына ықпал етеді. Білім беру үрдісінде үш тілді меңгерудің қажеттігі мен үштұғырлы тіл саясатының күн тәртібіне шығу себебі әлемдік ақпараттық кеңістіктің дамуы үшін, еңбек нарығында бәсекеге қабылетті болу үшін, мәдениеттер сұхбаттастығының тиімділігін қамтамасыз ету үшін, білім алу кеңістігінің біркелкі болуын қамтамасыз ету үшін, тілді қашықтықтан оқып-үйренудің тиімділігі үшін қажет болуымен түсіндіріледі. Мәселеге осы тұрғыдан келгенде, мысалы, жоғары оқу орындарында орыс тілін оқыту арнайы осы тілдегі дайындықты тереңдету мақсатын көздейді. Орыс тілі мамандары орыс тіліндегі тілдесім үшін қажет дағдыларды қалыптастыру қазақ тіліне аударылмаған әдебиеттерді оқыту арқылы жүзеге асатынын айтады. Атап айтқанда, газет-журнал мақалалары, монографиялар, проспектілер, т.б. Және өзге тілдегі оқылмның бұл түрі орыс тілі қатысым тілі ретінде қолданылатын елдердегі әріптестерімен тілдесу үшін де қажет екен. Қандай тілді болсын оқытуда тиімділікке қол жеткізу үшін оны оқытудың оңтайлы әдістемесі болуы керек. Сол сияқты үш тілді қатар оқыту да оларды жүйелі түрде байланыстыра оқыту әдістемесінің болуын қажет етеді.

Еліміздің білім беру саласы мамандары үш тілді қатар оқытуда белгілі бір нәтижеге қол жеткізу үшін тілдерді оқытуда алдыңғы қатарлы инновациялық технологиялар мен тиімді оқыту әдіс-тәсілдерін іріктеп зерттеумен айналысып келеді. Мұндай арнайы зерттеу нәтижелері тиімді деп тапқан әдіс-тәсілдер мен инновациялық технология түрлерін соңғы жылдары шыққан жаңа заман оқулықтарында орнымен пайдалану арқылы жүзеге асып келеді. Мысалы, университетімізде үш тілде білім беру жобасын жүзеге асыруда өте ауқымды оқыту жұмыстары мен қатар тәрбиелік мәні зор іс-шаралар жүргізілуде. Қазақ, орыс, ағылшын тілдерін екінші тіл ретінде, шетел тілі ретінде оқытудың лингвистикалық, мәдениеттанулық, психологиялық, әдістемелік қырлары зерттеліп, кейбір зерттеу нәтижелері оқыту үрдісінде пайдаланылуда. «Тілі бірдің — тілегі бір», «Тіл тағдыры — ел тағдыры» екендігін жадымызда ұстай отырып, ел бірлігінің негізі — тіл бірлігіне қол жеткізу жолында қызмет ету парыз. Ендеше, жас ұрпақтың қазақ тіліне деген сүйіспеншілігін, өзге тілдерді оқып білуге деген қызығулары мен ұмтылыстарын арттыру арқылы олардың Отанға деген махаббаттарын оятып, өз тағдырын ел тағдырымен мәңгілікке байланыстыратын ұрпақ болып қалыптасуына қол жеткізу — басты міндетіміз.

Қорыта айтатын болсақ, көптілді білім беру бағдарламасы аясында үштілді меңгеру тәжірибесін жинақтап, әлемдік деңгейге көтерілуіміз керек.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан», Егемен Қазақстан. -2007. №55.

2. Ы.Солташұлы Заман талабы – көп тілді болу. // Ақиқат. 26 қараша- 2012ж.

THE EFFECT OF MULTILINGUALISM ON YOUTH LANGUAGE OF KAZAKHSTAN

Yerlanova Zhuldyzay Yerlankyzy

Aktobe Humanitarian college, student of FI-205, Aktobe

queenofsky@mail.ru

Аңдатпа. Сөз – қоғамдағы өзгерістермен, мәдени және адамгершілік құндылықтармен бірге үнемі өзгертін шындықты бейнелеудің ерекше нысаны. Осы себепті жастар дискурсы өзінің

тұрақты емес мәртебесіне байланысты зерттеу үшін өте ерекше және қиын мәселе болып табылады. Жастар дискурсы әдеби тіл мен жаргонның тоғысындағы қоғамның тұрақсыз мәдени-тілдік жағдайын көрсетеді.

Аннотация. Речь – это особая форма отражения действительности, которая постоянно меняется вместе с изменениями в обществе, культурных и нравственных ценностей. Именно по этой причине молодежный дискурс является весьма специфическим, деликатным и трудным вопросом для исследования в силу своего непостоянного статуса. Молодежный дискурс отражает неустойчивое культурно-языковое состояние общества на стыке литературного языка и жаргона.

Annotation. Speech is a special form of reflecting reality which constantly change and modify along with changes in society, cultural and moral values. That is the reason why youth discourse is a very specific, delicate and difficult matter for research due to its non-constant status. Youth discourse reflects unstable cultural and linguistic state of a society at the junction of literary language and jargon. In different periods of the history separate communities of people were united by common interests, and most of all by the consciousness of brotherhood and alienation from the rest of society.

Тірек сөздер: көптілділік, тіл, жастар

Ключевые слова: многоязычие, язык, молодежь

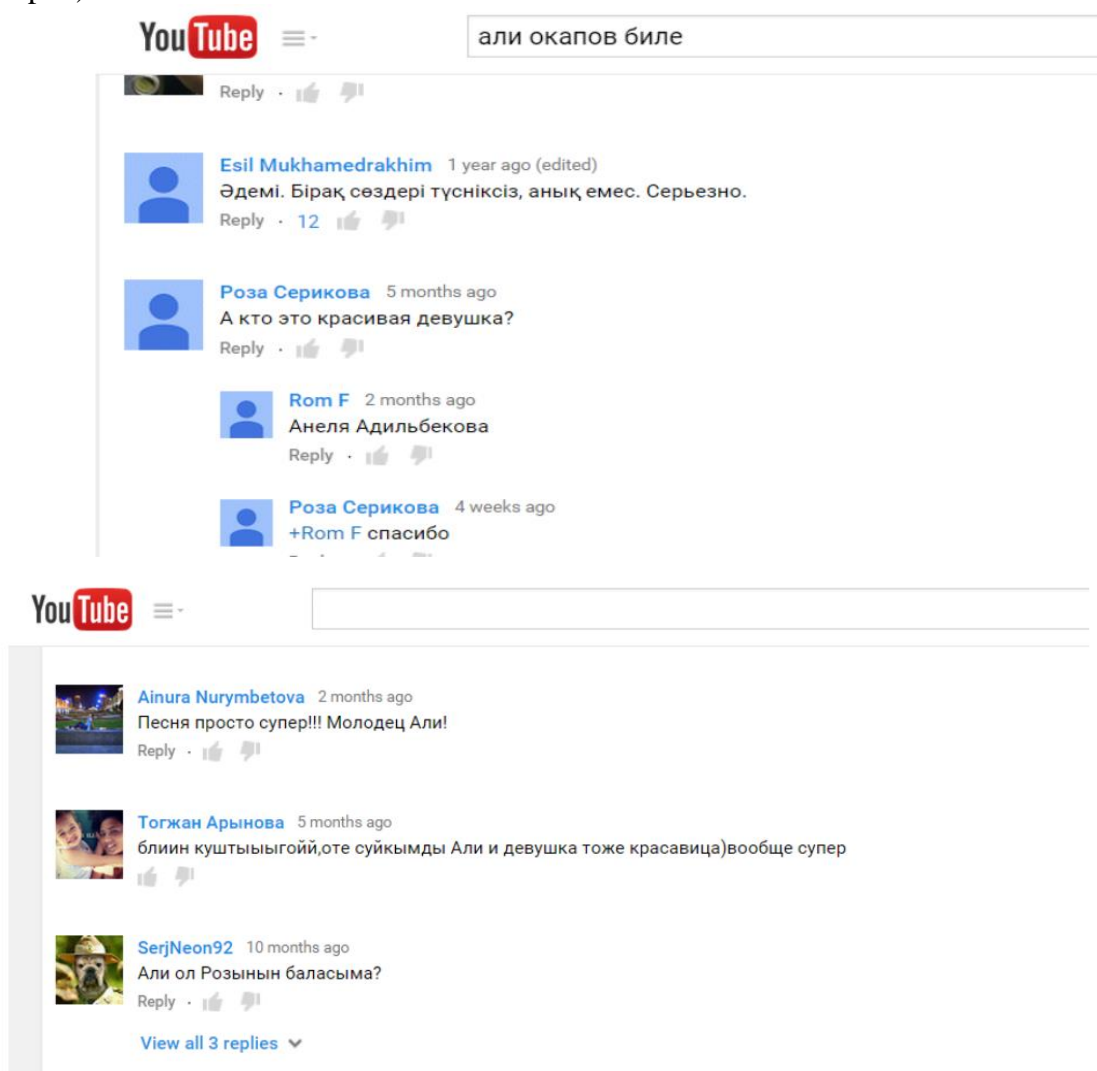
Key words: multilingualism, language, youth

Youth identity is expressed by youth language which is very dynamic, and most words, structures and the ways of expression is clear only for the youth or even separate youth subcultures. Speech is a special form of reflecting reality which constantly change and modify along with changes in society, cultural and moral values. That is the reason why youth discourse is a very specific, delicate and difficult matter for research due to its non-constant status. Youth discourse reflects unstable cultural and linguistic state of a society at the junction of literary language and jargon. In different periods of the history separate communities of people were united by common interests, and most of all by the consciousness of brotherhood and alienation from the rest of society. Those communities invented their own special ways of verbal and written communication. It was important not to be understood by outsiders, and hence there appeared various techniques of encryption such as metaphors, transferred meanings of words. In modern society a common jargon or slang is an abnormal style of speech and speech etiquette [Sternin and Sternina, 2001]. Moreover, it always influence the way the standard language develops [Stenström et al, 1996, p.10]. It has become usual and natural in everyday life and moreover, it often sounds in mass media. Being dominating users of slang, youth makes this language a part of pop-culture, necessary for self-expression and very prestigious. High adaptability to all changes in life and quick acceptance of all news is a specific feature of an average youngster. Unofficial style in communication, humor and playful manners are caused by such reasons as seeking more comfortable conditions for mutual interaction, desire to express solidarity. Youth discourse is highly emotional, peculiar with many puns, jargons, slangs and converted sentences. Young people tend to fashion their distinctiveness, which creates an additional barrier between adults and youth [Bekzhanova, Ryssaldy, 2015]. It is impossible to communicate with youngsters without understanding their language. Youth language has taken a new wave to language modification of youth including expressions like “chatting”, “googling”, “trolling”, “spamming”, expressing feelings by emoticons, etc. [Tsibizov, 2009]. The language is constantly changing and showing vividly the change of life.

In multilingual community the language of youth receives particular features, combining formal and informal styles, and at the same time mixing the languages they use and creating curious modifications. Multilingualism in Kazakhstan has deep roots, and has become a natural situation, a part of society. Kazakh and Russian function wider than other languages of minorities and dominate over them [Suleymenova, 2009]. Most of youth are bilingual or even multilingual since the early childhood due to the usage of Russian and active increasing of status of Kazakh since the 1990-s. And if we consider that nearly 20% of the population is the representatives of other ethnic groups

(except Kazakh and Russian) and they mainly know their native languages, we may state the fact of wide range of multilingualism. Certainly, language interference, code-switching cannot be avoided in any bilingual or multilingual society. Bilingualism as a linguistic phenomenon is a popular object of interest and investigated by a great number of scholars in the world [Auer, 1998; Milroy & Muysken, 1995; Myers-Scotton, 1993]. Code switching indicates a high level of bilingualism. By code switching in sociolinguistics the authors mean the ability to switch from Language 1 to Language 2 and vice versa without breaking the rules of the host language considered as one of the socially motivated types.

Below we give an example of modern communication of bilingual Kazakh youth in the form of comments on YouTube channel in Internet. The examples are selected from the list of corpus collected for linguistic analysis. Kazakh speaking youngsters discuss the new video of a popular young singer Ali Okapov. Figure 1 illustrates the facts of lexical insertions in code switching in Kazakh and Russian. Figure 1. Fragment from comments on YouTube channel (video of Ali Okapov)

If we analyze the extracts, we can observe an interesting mixture of Kazakh and Russian. Though most of the listeners of the singer have a concrete intention to express their thoughts in Kazakh, Russian is often inserted. The first comment sounds in the following way: “Әдемі. Бірақ түсініксіз. Сөздері анық емес. Серьезно”. English translation: “Beautiful. But incomprehensible. The words are not clear. Seriously”. The word «серьезно» is a Russian word, and it is used as intensifier by youngsters rather than in its original meaning “earnestly”. As the youngster cannot find any equivalent intensifier for the situation, he chooses the one he usually uses in similar cases. Although it is a Russian word, it precisely expresses his emotion and produces the

effect he wanted. The second interference of Russian is also caused by the lack of the appropriate expression of pity in the active Kazakh vocabulary of the youngster: «блиинкуштиингоой. ОтесуйкимдиАлиидевушкатожекрасавица) вообщесупер». English translation: “Shit it’s gorgeous. Ali is very nice and the girl is beautiful too) really super”. Блин is a colloquial interjection in Russian which is used to express any strong emotion. It is not vituperative at the same time, and that makes it appropriate for most cases. The youngster probably could not find the Kazakh equivalent to show his admiration. Вообщесупер is an expression from Russian performing as an intensifier in youngsters’ speech. Influence of the Russian language on Kazakh is reasonable enough, as Kazakh had little power in society and was limited by a few functional spheres. However, interference happens not only Kazakh (influenced by Russian), but vice versa. In everyday speech it is really difficult to understand Kazakhstani Russian for Russians from Russia. Many words and expressions are involved into the language due to their specific place in our lives.

Youth language is a good indicator of prediction of the language development. A lot of modern new slang or jargons in youth speech have become a usual tendency of adults as well, as the words have been fixed in the language. The same principle is obvious about language interference which takes place in a bilingual communication environment.

One of the good examples of youth interference that has become a tendency is adding Russian prefixes to Kazakh roots, i.e. morphological interference. The words which denote blood relations are very specific in Kazakh, and sometimes there is no full equivalent in Russian. Though there is a translation, its connotations do not coincide. Eg, жеңге – sister-in-law – сноха. «Сноха» in Russian also means a daughter-in-law. And the word in Russian does not include some additional features which in Kazakh. In Kazakh zhenge is a special woman. She is not only a wife of your brother, but the chief economy manager in the house, a guardian for the younger siblings of her husband, a person who is always ready to help and take care of the youngsters. As Kazakhs used to have a lot of children, the status of zhenge was a great responsibility. So, as Russian translation of the word does not quite coincide with the Kazakh one, the version which has been fixed in the language is “жеңгешка». Adding Russian diminutive hypocoristic suffix “-шк” and ending “-а” partially transform the word into Russian. The same modification can be observed in the following words. Агашка (uncle) Татешка (aunt) Апашка (older aunt or in some regions- grandmother) The tendency of adding Russian endings “-а” and “-я” is widely used in colloquial speech concerning Kazakh women’s name. As Russian names (though derived from Latin, Greek and etc) possess these endings, they are easily declined in a specific way (Галина, Галины, Галине, Галину, Галиной, оГалине). Kazakh names are also modified in colloquial speech in order to make the names easy to be declined in Russian. Айгүл – АйгуляАйнүр – АйнураӘйгерім – Айгеримочка In the last example we can also see Russian diminutive hypocoristic suffix “-очк”. Nowadays this example is usual in everyday communication and can be heard by adults as well. However, it all started from youngsters’ “adaptation” of the Kazakh language into the easiest variant to be used in Russian. Thus, we assume some newness of youth language is often fixed in common colloquial speech and quits being a slang or non-standard variant of language use.

Youth speech displays vividly the current and real state of modern lively language. Its dynamics increase along with the changes in the life of society. Investigation of its peculiarities gives the scholars opportunity to make some predictions about the tendencies of development of the whole language in the nearest future. In the analysis given above we proved that youth slangs and language inversions often enters the language and become inseparable parts of it. Sometimes it is hard to identify that this or that word or collocation used to be a slang or jargon of youth. In multilingual society mixture of languages and language contact also contribute to the formation of totally new youth language. Modern Kazakh youth discourse is characterized as a unique coexistence of the Slavic and Turkic cultures and languages – Kazakh and Russian.

The list of literature:

1. Auer, P. (1998). Code-switching in Conversation: Language, interaction and Identity. London: Routledge.

2. Bekzhanova, Zh.E., Ryssaldy, K.T. (2015). Influence of Multilingualism and Bilingualism on Youth Language in Kazakhstan: Discourse Analysis of Internet Resources.
3. Asian Social Science. Vol.11, №6, 132-133 Kappassova G.M. Kenistik Qazaqstannan tauelsiz Qazaqstsanga.
4. edu.e-history.kz
5. Milroy, L. & Muysken, P. (Eds.) (1995). One speaker, two languages (pp. 90–111). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
6. Myers-Scotton, C. (1993). Dwelling languages. Oxford: Oxford University Press.
7. Rozentsveig V.Yu. (1972). Yazikovie kontakti. Leningrad. Stenström A., Andersen G.,
8. Hasund I. (1996). Trends in teenage talk. Amsterdam – Philadelphia.
9. Sternin I.A., Sternina M.A. (2001). Amerikanskoe kommunikativnoe povedenie. Voronezh.
10. Suleimenova, E.D. (2009). Oчерк yazikovoi politiki I yazikovoi situatsii v Kazakkhstan.

КӨПТІЛДІЛІК – ЗАМАН ТАЛАБЫ

Жаманова Н.М., Есбусинова М.С.

№40 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қаласы

Аңдатпа. Осы мақалада көптілді оқытудың мақсаты мен маңыздылығы қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются цель и важность полиязычного обучения.

Annotation. In the given article purpose and importance of multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілділік, оқыту, білім, тәрбие, болашақ, ұлт, мақсат, маман, жетістік.

Ключевые слова: полиязычие, обучение, знание, воспитание, будущее, национальность, цель, достижение.

Key words: multilingual, education, training, future, nationality, purpose, achievement.

Әлемде кең тараған тіл - ағылшын, орыс тілдері. Оларды білу көптік етпейтіні ақиқат. Себебі, көптілді меңгерген жастардың алар белестері биік. Сондықтан көптілді білім берудің басты мақсаты - әр білім алушының жеке қабілеттерін көптілді дамытуды қамтамасыздандыратын жағдай жасау. Көптілді меңгерген, өзін-өзі әлеуметтік және кәсіби билеуге, өздігінен дамуға, өздігінен жетілуге қабілетті тұлға қалыптастыру. Бүгінде елімізде ағылшын тілді мамандарды даярлау ісіне ерекше мән берілуде. Ағылшын тілін үйрететін топтар, үйірмелер ашылуда. Осының бәрі күнделікті жағдай. Енді көптілділікті техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары арасында халық аралық стандарт деңгейінде тиімді ұйымдастыру үлкен мәселе.

Әлемдегі жоғары дамыған елдердің санатына енуді көздеген халықтың басты мақсаты да сауатты ұрпақ тәрбиелеу. Сауатты ұрпақ тәрбиелеу дегеніміз өз ана тілінде еркін сөйлей алатын, оны терең меңгерген ұрпақ. Ал, ана тілін жақсы білмейінше, сауатты сөйлеп, сауатты жазып, тіл байлығын мол қолданбайынша, шын мәніндегі мәдениетті адам бола алмайсың.

Мемлекеттік тілді және басқа тілдерді үйрену арқылы балалар мен жастардың әлем және ұлттық мәдениетті игерулеріне, өз халқы мен басқа халықтардың дәстүрлері мен мәдениетін зерттеуіне және қабылдауына жағдай жасау керек, яғни полимәдениетті тұлға қалыптастыру керек. «Елу жылда ел жаңа...» демекші, еліміз тәуелсіздікке қол жеткізгеннен бері әлемнің көптеген дамыған елдерімен мәдени, экономикалық, саяси және әлеуметтік жағынан байланыс жасап келеді. Бұл қатынастардың оң нәтижелі болуы, ел мен елдің, халық пен халықтың өзара ынтымақтастығы, өзара түсіністігі, яғни тіл білуінен.

«Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының» басты мақсаты:

— қазақ тілінің мәртебесін көтеру;

— мемлекеттік мекемелерде іс-қағаздарды қазақ тілінде жүргізу;

- ағылшын тілін меңгерту;
- орыс тілін жетік білу;
- әр ұлттың тілдерін дамыту, оларды сақтап қалуға мүмкіндік жасау;
- тілдер гармониясының бірлігіне жол ашу [1, 14].

Көптілді оқыту білім берудің қоршаған әлемде болып жатқан үдемелі өзгерістерге бейімделгіштігін күшейтетін лингвистикалық біліктілігі жоғары дамыған, бәсекеге қабілетті жастардың қалыптасуына септігін тигізетін тұжырымдамалық тұрғыдан жаңа үлгісін құруды көздейді. Осы орайда үш тілде (қазақ, орыс, ағылшын) бірдей оқытуды білдіретін көптілді оқыту бағдарламасының бірегейлігін атап өту керек.

Көптеген оқытушылар техникалық құралдарды тиімді пайдалана отырып, методикалық тұрғыдан саралай алуан түрлі әдіс-тәсілдер қолдануда. Әрине ол оқытушыдан үлкен сауаттылықты, ізденісті қажет етеді.

Қазіргі кезде адамның кәсіби шеберлігіне, білім өрісіне, зиялылық және танымдылық деңгейіне өмірдің өзі биік талаптар қойып отыр.

Ағылшын тілі – бүгінгі заманымыздың кілті, ақпараттық технологияның, компьютер технологиясының кілті деуге болады. Бүгінгі әлемде мыңдаған адамдар шетел тілін, соның ішінде ағылшын тілін жұмыста немесе оқуда пайдаланады және ана тілі ретінде меңгереді. Қазіргі заманда ағылшын тілі «21 ғасырдың», халықаралық бизнес, қазіргі ғылым мен технологиялар тілі мәртебесіне ие болды. Ағылшын тілін оқып – үйренемін деушілердің саны күннен – күнге көбеюде.. Бұл сайып келгенде, шет тілін, соның ішінде ағылшын тілін мектеп қабырғасынан бастап жоғары оқу орындарында оқыту әдістемесінің жаңа бетбұрыстарды қажет екендігін тудырады. Қазіргі уақытта, ағылшын тілін меңгерудің талабы жоғары болғандықтан, ағылшын тілін тереңдетіп үйренуге арналған арнайы мектептер, гимназиялар, колледждер көптеп ашылуда.

Көптілділік мәселесі – Қазақстан үшін ғана емес, бүкіл әлемнің алдында тұрған көкейтесті мәселелердің бірі, себебі, жаһандандыру және киберкеңестікке шыққан заман тілдерді білуді талап етеді. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының 12 сессиясында: «Қазақстандықтардың жас ұрпағы кем дегенде үш тілді білулері тиіс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгерулері қажет»-деп, Еуропадағы мектеп түлектері мен студенттерінің өзара бірнеше тілде еркін сөйлесулері қалыпты жағдайға айналғандығын атап өтті. Кем дегенде үш тілді меңгеру-заман талабына айналып отырған қажеттіліктердің бірі [2, 115].

Бүгінде осы үштілділікті қолдау, қолдану мақсатында біз, мұғалімдер өз үлесімізді қосуға, оқушыларға аталған жаңа талаптарға сай білім беруге бір кісідей ат салысамыз.

Үштілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашылатын, әлемдік ғылым құпияларына үніліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін бүгінгі күнгі ең басты қажеттілік. Қарапайым тілмен айтқанда, қазақ тілді дамыту керек, орыс тілін қолданамыз және ағылшын тілін үйренеміз.

Әдебиеттер:

1. Солташұлы Ы. Заман Талабы – көптілді болу. // Ақиқат. 26 қараша- 2012 ж. № 11. 14-15 б.
2. Жаминова Р.Ж. Модульдік оқыту технологиясын қолдана балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру. // Мұғалімнің кәсіби дамуы: дәстүрлері мен өзгерістер. II халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция. II том. Астана-2012 ж. 115-120 б.

ҮШТІЛДІ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Жумағалиева Р.М., Салмағамбетова И.

№40 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қаласы

Аңдатпа. Берілген мақалада үштілді оқытудың мақсаты мен маңыздылығы қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются цель и важность полиязычного обучения.

Annotation. In the given article purpose and importance of multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілділік, оқыту, білім, тәрбие, болашақ, ұлт, мақсат, маман, жетістік.

Ключевые слова: полиязычие, обучение, знание, воспитание, будущее, национальность, цель, достижение.

Key words: multilingual, education, training, future, nationality, purpose, achievement.

«Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа саналы, мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру бүгінгі күннің талабы. Тілдің адам өміріндегі ең шешуші рөл атқаратыны әркімге де түсінікті. Ол танудың, түсінудің, дамудың құралы.

Қазіргі таңда әлемдік оқу үрдісінің өзегі – жаңа технологиялар екені мәлім. Әрбір оқыту технологиялары өзіндік жаңа әдіс-тәсілдермен ерекшеленеді. Әдіс-тәсілдерді мұғалім ізденісі арқылы оқушы қабілетін, қабылдау деңгейіне қарай ерекшеленіп қолданылады. Өзықты сабақтар мұғалімнің ашқан жаңалығы, өздік қолтаңбасы, әдістемелік ізденіс, қолданған әдіс-тәсілдер арқылы ерекшеленіп, шәкірт жүрегінен орын алады.

Көптілділік біздің қоғам үшін 2006 жылғы Елбасының «Тілдердің үштұғырлылығы» – «Триединство языков» – “Trinity of languages” тұжырымдамасынан бастау алғаны мәлім. Тұңғыз Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында: «Үш тілді меңгеру – біздің еліміздің әрбір азаматына өмірдегі шексіз жаңа мүмкіндіктерді ашады. Қазақстанды әлем халқы үш тілді бірдей пайдаланатын жоғары білімді мемлекет ретінде тануы керек», -деген болатын. Ендеше, Қазақстанның білім беру жүйесінде үштілді оқыту мәселелерінің көтерулі заман талабынан туындап отырғаны айқын [1, 47].

Қазіргі заманда ағылшын тілі ХХІ ғасырдың, халықаралық бизнес, қазіргі ғылым мен технологиялар тілі мәртебесіне ие болды. Ағылшын тілі-бүгінгі заманымыздың кілті, ақпараттық технологияның, компьютер технологиясының кілті деуге болады. Үш тілді оқытудың ерекшелігі – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан – жақты дамыту, жас ерекшелігіне сай ақпараттық сауаттылығын жетілдіру. Орта мектепте ерте жастан оқушыларды ақпараттық қоғамға бейімдеу, ақпараттық ойлау қабілетін дамыту, әлемдік ақпараттық білім кеңістігіне даярлайды.

Бүгінгі таңда мультимедия технологиясы барынша танымал болуда. Қазіргі оқушы-қабілеті жоғары, дарынды, ізденімпаз, талапты, өз алдына мақсат қоя білетін жеке тұлға. Мұғалім өзінің шеберлігіне қарай жаңа оқыту технологияларын үйлестіре білу керек. Әрбір жаңа технологияларды бір-бірімен ұштастыра үйлестіру арқылы сапалы білім деңгейіне көтерілуге, жетістікке жете алады.

Сондай-ақ, қазіргі таңда кеңінен қолданылып жүрген жаңа оқыту технологияларының бірі-модульдік технология.

- Білім сапасын арттыруға мүмкіндік туғызады;
- Топтағы дарынды оқушыны табуға көмектеседі;
- Барлығы тапсырманы бір деңгейден орындайды;
- Өз бетімен логикалық орындау құрастыру;
- Ойын салыстыру, қорытындылау, жинақтау дағдысын қалыптастырады;
- Ешбір оқушы бос отырмайды;

«Оздыра оқыту» технологиясының бір сипаты – оқушы қабілетінің деңгейін саралап оқыту. Бұл үшін алдын-ала дайындалған деңгейлік тапсырмалар беруге болады. Деңгейлеп оқыту технологиясының тиімділігі: тапсырма әр оқушының қабілетіне, мүмкіндігіне қарай беріледі; Мықтылар өздерінің қабілетін, икем дағдысын бекітеді; оқыту әр түрлі топ ерекшелігіне сәйкес бейімдейді; Әлсіздер өзіне деген сенімсіздіктерінен арылып, күшті топтарда оқуға деген ынтасы артады [2, 87].

Орта мектепте үш тілді оқытудың тиімділігі оқушылардың пәнге деген қызығушылығымен бірге сабаққа түгел атсалысатындығы, бәсекеге қабілеттілігі, бір-бірінен қалғысы келмей, емін-еркін сөздерді қайта-қайта айтуда, бір-бірімен ықпалдарының әсер етуі жақсы нәтижеге жетелейді.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасының мектептік білім беру саласында ағылшын тілін оқып үйренуге деген ықылас арта түсуде. Осыған байланысты қазіргі қоғам ағылшын тілін меңгеру дәрежесіне күннен-күнге көтеріңкі талаптар қоюда. Үш тілді меңгеру мемлекетіміздің білім беру саласындағы бірегей бағыттарының бірі. Сондай-ақ, қазіргі таңда өзара байланысы мен өзара тәуелділігі басым әлемде болашақта жас ұрпақты дамытудың бірден бір жолы көптілділік болып табылады. Үш тілде оқыту – мектептегі оқу пәндерін екі немесе одан да көп тілде оқыту, жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін ең басты қажеттілік.

Көптілді оқытуды дамыту – педагогикалық ұжымның, оқушылардың, әлеуметтік серіктестердің, жалпы еңбек нарығындағы сұранысты қанағаттандыратын, біздің жастарымызға деген сұраныстың жыл сайын арта түсуі тенденцияға айналады. Әрине, көптілді тұлғаны қалыптастыру — жаһанданып жатқан әлемнің талабы. Оның әр міндетін әр қырынан қарастыру біздің колледж ұжымының алдында тұрған басты міндеттердің бірі [2, 67].

Көптілді білім беру – көптілді тұлғаны қалыптастырудың негізі. Елімізде үздіксіз жүргізілетін маңызды істердің бірі – ол тіл саясатын жүзеге асыру, тілді меңгеруге деген қызығушылықты ынталандыру, жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу, үш тілді – қазақ, орыс және ағылшын тілдерін – жетік меңгерген қабілетті жас ұрпақтың даму жайы мен болашағын анықтау және қолдау деп ойлаймын.

Әдебиеттер:

1. Бастауыш мектепте оқыту. 2012/4
2. Ағылшын тілі. 2012/5

**INNOVATIVE METHODS IN THE TRAINING PROCESS OF
THE MODERN UNIVERSITY**

Islamgaliyeva Victoria Zhanabayevna

Candidate of Pedagogical Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Associate Professor, Aktobe

ivzh2012@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада болашақ мамандарды оқыту барысында инновациялық әдістердің рөліне назар аударылады. Кейс-әдісін құру, қолдану ерешеліктерін анықтайтын мәселелер қарастырылады.

Аннотация. В статье речь идет о роли инновационных методах в процессе обучения будущих специалистов. Рассматриваются вопросы, касающиеся особенностей применения, создания кейс-метода.

Annotation. The article deals with the role of innovative methods in the process of training future specialists. Questions concerning the characteristics of the application, the creation of the case method are considered.

Тірек сөздер: әдіс, оқыту, кейс-әдіс, қызмет, тұлға.

Ключевые слова: метод, обучение, кейс-метод, деятельность, личность.

Key words: method, learning, case method, activity, personality.

The increased interest in the issues of personality's creative development today is explained by the urgent social need for creative people. "The need for creative activity of a specialist and developed thinking, the ability to design, evaluate, rationalize is growing rapidly. The solution of these problems largely depends on the content and methods of training of future specialists" [1, p .201].

In today's fast-paced world, an increase in the amount of knowledge for a long time does not mean an increase in the level of education. "The key to the success of the educational system is the competence approach, that is, student-centered education" [2, p.9].

And the case method is the first and very significant step towards a competence approach in higher education.

The case method began to be applied at the beginning of the 20th century. A case is not just a truthful description of events, but an information complex that allows you to understand the situation. The method provokes discussion, models a real problem.

.Case-study technology is used by almost all business schools in the world to train future managers to apply theoretical knowledge in practice. The method is based on the theory of experiential learning - practicing teaching.

From the point of view of the situation's result, cases can be divided into problem and project ones. In problem situations, the result is the definition and formulation of the main problem, and there is always an assessment of the complexity of the solution. For project situations, the program of actions to overcome the detected problems is the result.

There are three types of cases:

- practical cases reflecting real life situations;
- learning cases, the main task of which is training;
- research cases focused on the implementation of research activities.

In the practice of high school there are different types of cases.

Cases-events are cases that describe one event. Cases of this type can be used during a lecture or lesson to demonstrate a concept or as a topic for discussion. They can be quickly read; usually they do not require special training from students before the start of classes. Cases-events are useful when meeting with the method of cases.

Auxiliary cases. The main purpose of such a case is to transmit information. This is more interesting than the traditional reading or study of handouts. Students perceive the information presented in the form of a case much better. A typical auxiliary case can be used as the basis on which other cases are discussed.

Cases-exercises give the student the opportunity to apply certain techniques and make extensive use of case material when quantitative analysis is necessary. Manipulating numbers in the context of a real situation is much more interesting than doing simple exercises.

Cases- examples. At the mention of the word "case", it is usually this type of case that comes to mind. The student needs to analyze the information from the case and identify the most important connections between the various components. Usually questions arise here: why did everything happen wrong, and how could this have been avoided?

Complex cases describe situations where significant aspects are hidden in a sufficient amount of information, most of which is unimportant. The task of the student is to separate important aspects from insignificant and not to distract attention to them. The difficulty may be that the highlighted aspects may be interrelated.

Cases-solutions are considered more difficult than others. Students need to decide what they will do under the circumstances and formulate a plan of action. For this, it is important for the student to develop a number of reasonable approaches and practice in choosing the method that is most aimed at success.

Using the case-study technology, a student learns to see problems, analyze professional situations, evaluate alternatives to possible solutions, choose the best solution, draw up a plan for its implementation, develop motivation, develop communication skills and abilities.

Training problematic situation can be prepared on the basis of information collected by students during the passage of a compulsory practice or in the course of writing projects and graduate studies.

The traditional case-based approach to learning assumes that at first each student studies the case on his own, and then discusses it in a small group. After that, a regular seminar is held for all students of the stream.

It is worthwhile to dwell on to methods of using cases.

A training session using the methods of solving problems or analyzing a specific situation implies that:

- in the course of individual work, students familiarize themselves with the materials of the situation (task) and prepare their documents on the issues presented in the analysis scheme;
- in the course of group work (5-6 people each), various ideas about the situation, main problems and ways of solving them are agreed, a mutually acceptable solution is found, the proposals are finalized and examined, the text and posters are presented for presentation at the sessional session;
- in the process of sessional work, each of the small groups presents their own solution to the situation (task), answers the questions of the participants of other groups and clarifies their proposals, and after the end of the reports gives an assessment or expresses attitude to the options proposed by other groups.

The outcome of the case study is both an oral discussion of the problems posed and written reports from students. The advantage of written answers to the questions of the case is that it is easier for the teacher to track the logic of the problem solving by the students, their ability to use theoretical models, etc. It is often helpful to combine both forms.

The effectiveness of the training process depends on well-posed questions asked by students, attentive listening to the answers.

Cases can be used for oral and written exams. During the oral exam, the student can be offered to discuss a small case using the theories discussed during the lecture course. The written exam may be held in the form of writing answers to questions posed in the briefcase. [3, p.50].

“Many methods are integrated into the case method: building a model of a situation - a modeling method, mentally transforming a situation - a mental experiment, describing a situation - a method of describing, presenting a problem - a problematic method, organizing the properties of a situation - a taxonomy method (classifications), generating ideas - a method “brainstorming”, demonstration of behaviors in a given situation - the game method, the exchange of views - the method of discussion” [4, p.17].

Thus, “this technology contributes to a future professional orientation, teaches the analysis of the situation (the selection of meaningful elements, the search for the essence of the problem, the contradictions and their causes, etc.), works out the ability to analyze (system, correlation, factor, etc.) ways to solve a problem situation, leads out of a specific study space, helps to apply the knowledge gained in a practical situation, forms communication skills (work in a team, in a group, in pairs, in a student-teacher system). All this is extremely necessary in the modern world” [5, p.99].

Innovative methods and technologies include methods of problem teaching. Systematic and purposeful application of problem-based learning methods can contribute to a significant increase in the effectiveness of students' independent cognitive activity and activation of creative learning. [6].

One of the modern innovative educational technologies is the sociological tournament, which is a form of training that gives the learning process a competitive character, promotes the development of intellectual collective activity skills and public speaking, as well as the personal responsibility of each participant.

Innovative educational technologies include the project method. The project method is the organization of training; in which students acquire knowledge in the process of planning and performing practical tasks-projects. It can be applied to projects used in the teaching of any academic discipline. The main objective of the project method is to provide students with the opportunity to independently acquire knowledge in the process of solving practical problems or problems that require the integration of knowledge from different subject areas.

Electronic testing can also be attributed to innovative educational technologies. Computer testing as a special innovative type of testing is the most effective form of monitoring, checking and self-checking students' knowledge.

From the point of view of the formation of the training speech situation in the learning process, another modern technology has proved itself - multimedia learning. This common name used to describe the cognitive theory of multimedia learning includes several principles of learning

with or through multimedia tools. Modern digital technologies allow to present information on the lesson not only in the form of printed text, but also as audio, image, video, and animation.

It is important to note the fact that innovative technologies put forward entirely new requirements for the provision of the educational process. For the effective implementation of multimedia technologies, three main components are needed: technical support (computer, interactive whiteboard, audio player, etc.), electronic teaching materials, as well as a trained teacher. The development of the educational process through the use of computer technology dictates new requirements for the teacher himself, who needs to be able to navigate the flow of information, skillfully process the information found and integrate it into the new technology. This requires additional time for preparation and leads to optimization of the educational process.

Thus, innovative methods and technologies of education are aimed at changing the means, methods and techniques of reproductive activity and arming the student with new tools in the cognitive process.

References:

1. Guzeyev V.V. Education outcome planning and educational technology. - Moscow: National Education, 2000.-240s.

2. Lebedev O. Competency-based approach in education // School Technologies-2004, No. 5. - p. 3-12.

3. Lysova N.A. Case method as a way to enhance scientific activity // International Journal of Applied and Fundamental Research. - 2013. - № 9 - p. 50-51

4. Smolyaninova O.G. Didactic possibilities of the case-study method in teaching students // Humanitarian Gazette. - Krasnoyarsk: KSU, 2000. - p.15-19.

5. Samusenko D. R., Matveyeva M. N. Case-method as a tool for combining basic and additional education // Pedagogy: traditions and innovations. - Chelyabinsk: Two Komsomol members, 2013. - P. 98-102.

6. Bedulina G.F. Interactive methods of teaching social sciences and humanities [Electronic resource] .URL: [http // www. pacademy. edu. by](http://www.pacademy.edu.by).

КӨПТІЛДІ ІТ МАМАНДЫҚТАРЫ ҮШІН CLIL ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Калкабаева З.К., Жайлыбаева А.О

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті
sarsenbayeva_z@mail.ru, aidana_6143@mail.ru

Аңдатпа. Көптілді ІТ мамандықтары үшін CLIL әдісін қолдану. CLIL әдісін пайдалана отырып оқытушы жаңа пәнді әр түрлі тәсілдер арқылы жандандыра алады. CLIL әдісінің негізгі мақсаты – оқытушының сөйлеуін азайтып, керісінше студенттердің бір бірімен сөйлеу дағдысын қалыптастыру.

Аннотация. Использование метода CLIL для полиязычных IT специальностей. Используя метод CLIL, преподаватель может активизировать новый предмет различными способами. Основная цель метода CLIL заключается в уменьшении речи преподавателя и, наоборот, в формировании у студентов навыков общения друг с другом.

Annotation. Using the CLIL method for multilingual IT specialties. Using the CLIL method, a teacher can activate a new subject in various ways. The main purpose of the CLIL method is to reduce the teacher's speech and, conversely, to form students ' communication skills with each other.

Тірек сөздері. CLIL, IT, көптілділік, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, әдіс.

Ключевые слова. CLIL, IT, полиязычие, информационно-коммуникационные технологии, метод.

Key words. CLIL, IT, multilingualism, information and communication technologies, method.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың рөлі үнемі өсуде. Алайда, адамдардың күнделікті өмірде жаңа ғылыми-техникалық жетістіктерді өздігінен зерделеу және қолдану қабілеті жеткілікті төмен деңгейде қалып отыр. Бұл проблеманы шешуге кәсіби және жалпы мәдени құзыреттілікті дамытуға, бейімделуді, ұтқырлықты, өзгермелі жағдайда бағдар алу қабілетін арттыруға және практикалық міндеттер мен туындаған мәселелерді тиімді шешуге көмектесетін негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологияларды көптілдік білім беру барысында пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісі (CLIL -Content Language Integrated Learning) кеңінен қолданылады. CLIL әдісінің негізгі мақсаты – оқытушының сөйлеуін азайтып, керісінше студенттердің бір бірімен сөйлеу дағдысын қалыптастыру [1].

CLIL әдісін пайдалана отырып оқытушы жаңа пәнді әр түрлі тәсілдер арқылы жандандыра алады. Олар төменде берілген бір немесе бірнеше тақырып аспектілерімен жұмыс істеуі мүмкін:

- тіл;
- білім;
- тәжірибе;
- ойлау.

Жандандыру тапсырмаларының таңдалуы көбіне келесі сабақ немесе сабақтар сериясымен байланысты болады. Кейбір кезде олар көп уақыт алса да, бұл тапсырмалар орындалуды талап етеді, өйткені ұзақ мерзімді перспективаға қарағанда олар оқу үдерісін әлдеқайда тиімді етеді.

Көптеген компьютерлік бағдарламалардың интерфейс тілі, әсіресе күрделі интеграцияланған және графикалық пакеттер ағылшын тілінде болып табылады. Жоғары деңгейдегі барлық бағдарламалау тілдері қызметтік сөздер ретінде пайдаланылады – яғни ағылшын тілінде. Бұл білімді жүйелеуге, жаңа ассоциативті байланыстардың пайда болуына көмектеседі, жүйелік-іс-әрекет тәсілінің дамуына жәрдемдеседі, оның негізінде әмбебап оқу іс-әрекеттері жобаланады[2].

Қазіргі ақпараттық технологияларды қолдану оқу үдерісін ұйымдастыруда бірқатар артықшылықтарды ұсынады:

- Әр түрлі практикалық жұмыстар мен тапсырмалардың көп саны жеке тұлғаның әлеуетіне сүйене отырып, оқыту процесін саралауға және дараландыруға, студенттің ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың жеке траекториясын құруға мүмкіндік береді.;
- Студенттің ақпаратпен дербес жұмысын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді, өзін-өзі оқыту, өзін-өзі бақылау және рефлексия дағдыларын дамытады[3].

Көптілді IT мамандықтары үшін CLIL әдісін қолдану мысалы төменде келтірілген:

Information Technology

Exercise 1.1 Look through the text “Information Technology “and formulate the main idea of the text.

There are various ways of finding idea in the text. It is often helpful to look for the main information:

- by following the key words
- by concentrating on international words and familiar words and vocabulary
- by finding the key sentence which often appears at the beginning or at the end of the paragraph
- by using background knowledge of the subject.

Exercise 1.2 Concentrate on the international words and words expressions known to you which can be understood without dictionary. These words are: Information Technology, computer and communications technologies, information systems, electronically, text, graphics, robotics, videotext, banks and hospitals, to protect information, college, mathematical engineers, cards, IT professionals, management and administration, integrations, phones, televisions, automobiles.

Exercise 1.3. Looking for the answers to the following questions.

- a) How can we define information technology?
- b) What is information technology comprised of ?
- c) Who used the term information technology in the 1960s and 1970s?
- d) What duties do IT professionals perform?
- e) How have information and computer technology changed the way you study?

Осылайша, информатиканы CLIL әдістемесі бойынша ағылшын тілінде оқыту метапәндік байланысты қамтамасыз етеді, атап айтқанда мәдени хабардарлықты, интернационалділікті, тілдік құзыреттілікті, оқуға ғана емес, сонымен қатар өмірде жаңа білімді қолдану қабілетін және тиісінше өмірлік уәждемені арттыру, табысқа ұмтылу, нәтижесінде негізгі мақсатқа қол жеткізуге әкеп соғады. – болашақ түлектердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру, олардың ұтқырлығын және тез өзгеретін өмірлік жағдайларда бейімделу қабілетін арттыру.

Әдебиеттер

1. Л.Т. Нұрақоева, З.К. Шегенова. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде пән мен тілдікіріктіріп оқыту әдісін қолдану: Астана, 2013ж
2. Лиз Д., Вибо ван дер Эс, Рози Т., CLIL Skills, 2010.
3. Лалетина Т.А. Интегрированный подход и использование предметно-языковой интеграции при обучении иностранному языку. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://conf.sfukras.ru/uploads/3_Laletina%20T%5B1%5D.A.pdf

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Колганатова А. Ж., Сарымсакова А.Ж.

№40 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қаласы

Андатпа. Берілген мақалада көптілді білім берудің өзектілігі, мақсаты қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются актуальность и цель полиязычного образования.

Annotation. In this article relevance and purpose of multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілділік, білім беру, жас ұрпақ, болашақ, сапа, мақсат, әлем.

Ключевые слова: полиязычие, образование, новое поколение, будущее, качество, цель, мир.

Key words: polylingual, education, young generation, future, quality, purpose, world.

Көпұлтты елде өмір сүріп отырған қазіргі жағдайда бір тілді ғана білу жеткіліксіз екені анық. Дана халқымыздың «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген мақалы дәл осы бүгінгі жаһандану, киберкеңістікке шығу заманына дөп келгендей. Тұңғыш Президентіміз Н.Назарбаев жеті тілді талап етпесе де, Қазақстан халықтары Ассамблеясының 12-сессиясында «Қазақстандықтардың жас ұрпағы кем дегенде үш тілді білулері тиіс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгерулері қажет» — деп, тілдердің үштұғырлығын міндеттеп берді. Мұндағы мақсат – еліміздің болашағы – жастарымыздың әлемдік білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашу, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беру, осының негізінде өмірден өз орнын таба алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласында білімі мен білігін көрсете алатын, көптілді және көпмәдениетті құзіреттіліктерді игерген жеке тұлға қалыптастыру.

Білім беру – адам баласына барлық қызмет түрі, үдерісі, қол жеткізген нәтижесі сияқты, белгілі бір сапа көрсеткішіне ие болып келеді. Білім беру сапасы дегеніміз, ғалымдардың анықтауынша, мынадай анықтамаға ие болып келеді: «Білім беру сапасы дегеніміз – білім беру үдерісінің кешенді түрдегі сипаты. Ол сипатта кәсіби сана мен кәсіби құзіреттілікті бірізділікпен, сабақтастықты сақтай отырып практика жүзінде тиімділікпен қылыптастырылады» [1, 25].

Н.Назарбаевтың «Қазақстан — 2030» стратегиялық Жолдауында: «Жастарды қазақстандық патриотизм мен шығармашылық жағынан дамыған жеке тұлға ретінде тәрбиелеу аса қажет. Олар қазақ, орыс және ағылшын тілдерін бірдей жақсы меңгеретін болады. Олар осы арқылы және өзінің бейбіт әрі қарқынды дамыған, бүкіл әлемге танымал елінің патриоты болады» деген болатын [2, 35]. Ал әлемдік дамудың талабына сай бәсекеге қабілетті ұлт боламыз десек, оның қатаң талаптарына да күш салуымыз қажет.

Көптілді білім беру жүйесінің мақсаты – көпмәдениетті тұлға қалыптастыру. Көптілді білім беру дегеніміз - оқу үрдісі барысында екі не одан да көп тілде білім беру. «Көптілділік» термині (ағылшын тілінде – multilingualism, mehrsprachigkeit) қоғамда әртүрлі тілдердің таралуы, жеке тұлғалардың бірнеше тілдік құралдар арқылы сөйлесу мүмкіндігі ретінде түсіндіріледі [2, 41]. Болашақ кәсіби құзіретті маман осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел ойлаушы, жедел шешім қабылдаушы, ерекше ұйымдастырушылық қабілетті, нақты бағыт – бағдар беруші болып шығуы – бұл қазіргі заманның талабы. Кәсіби құзіреттілік дегеніміз- ең алдымен студенттің функционалдық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Болашақ кәсіби білікті маман қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзіретті маман бола алады.

Қазіргі білім беру жүйесінде полилингвизмнің қалыптасуы интеграция мен жаһандану жағдайында дамып, халықаралық талаптарға сай білім берудің өзектілігіне айналуға. Көптілді білім беру отандық білім беруде, соның ішінде педагог мамандардың біліктілігін арттыруда негізгі бағыттар бойынша жүйелі іске асырылуға.

Елімізде үздіксіз жүргізілетін маңызды іс – тіл саясатын жүзеге асыру, тілді меңгеруге деген қызығушылықты ынталандыру, жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу, үш тілді – қазақ, орыс және ағылшын тілдерін – жетік меңгерген қабілетті жастарды анықтау және қолдау. Көптілді тұлғаны қалыптастыру көпұлтты еліміздің бірлігінің шарты ғана емес, сонымен қатар өркениет көшінде бәсекеге қабілетті мамандарды даярлаудың алғышарты десек, көптілді ортада ұстаздық етіп жүрген педагогтердің біліктілігін арттыру, түптеп келгенде «Қазақстан – 2050» Мәңгілік ел стратегиясының іс жүзіне асуындағы іргелі факторларының бірі екені сөзсіз.

Ғылым, білім саласындағы заманауи өзгерістер Қазақстанға батыл түрде дүниежүзілік білім кеңістігіне ену талабын қойып отыр. Ол үшін отандық жоғары оқу орындарымыз әлемдік ең озық білім беру технологиясы мен жүйесін басшылыққа алып, оқытудың сапасын көтеруді басты мақсат етіп қоюы керек. Уақыт отандық білім беру жүйесінің әлемдік білім үдерісіне интеграциялануын талап етеді. Бұл – тек біздің қалауымыз емес, бүгінгі күннің шындығы. Сондықтан, дүние жүзіндегі жоғары білім жүйесінің даму тәжірибесін зерттей отырып, ұлттық білім беру жүйесін халықаралық сапа стандарттарының талаптарына сәйкестендіру бүгінгі күннің күрделі мәселесі болып отыр [3, 22].

“Үш тұғырлы тіл” идеясының қазақстандықтар үшін ең негізгі компоненті-ағылшын тілін үйрену. Себебі, қазақ тілін былай қоя тұрғанда, біздің қоғамда көп жағдайда орыс тілін білмеу ұят саналады. Аталған екі тілді тек қатарласа алып жүріп дамыту көзделсе, ал үшінші тілге келер болсақ, бүгінгі таңда ағылшын тілін меңгеру– ғаламдық ақпараттар мен инновациялардың ағынынан қалыс қалмау деген мағынаны білдіреді.

Қазіргі қоғамда көп тілді білу әрқандай адамды кең өріске, тың өмірге бастайтын жол болып табылады. Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерде үш тілді білім беру моделін енгізудің өзектілігі де осында: — бүгінгі қазақстандық қоғамда көптілді, көп мәдениетті тұлғаға деген сұраныстың артуы; — ұлттық мектеп бітірушілерін жалпы қазақстандық және әлемдік білім және ақпарат кеңістігіне кіріктірудегі мәселелерді шешу қажеттілігі; — болашақ ұрпақты қазақстандық патриотизмге, ұлтаралық қатынас мәдениетіне тәрбиелеудің өзектілігі; — аз ұлт өкілдерінің этникалық ерекшеліктерін сақтаумен бірге олардың жалпықазақстандық экономикалық, әлеуметтік-мәдени үрдістерге толыққанды қосылуына жағдай жасау; — жас ұрпақтың коммуникативтік және ақпараттық

құзырлықтарының жеткілікті деңгейіне қол жеткізу. Бұл өзекті мәселелерді жүзеге асыру үшін басты мақсат анықталды. Ол – Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті орта білім стандарттары талаптары деңгейінде үш тілде білім меңгерген, көптілді коммуникативтік құзырлықтары қалыптасқан, көп мәдениетті, рухани-адамгершілік қасиеттері дамыған тұлғаны тәрбиелеу.

Әдебиеттер:

1. Рахымбердиев А. «Үш өлшемді әдістемелік жүйе», Қазақстан мектебі, № 2, 2010.
2. Солташұлы Ы. «Заман талабы-көп тілді болу», «Ақиқат», 2012. 5. Тер-Минасова С. Г. «Язык и межкультурная коммуникация», М., Слово/ Slovo, 2008.
3. Ибраева Ж. М. «Көптілділікті іске асыру- бүгінгі күннің талабы».

FORMATION OF STUDENTS COMMUNICATE IN WORLD SPACE

Kudassova Gulmira Zhenisovna

Senior teacher

Aktobe Regional State University named after K.Zhubanov

kudasova1973@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада өскелең ұрпақты құндылықтарға баулу, балалар мен жастардың әлемдік кеңістіктегі өкілдерімен қарым-қатынас жасау және қарым-қатынас жасай білуін қалыптастыру, сондай-ақ көпмәдени қоғамда өмір сүруге, тілдік толеранттылыққа тәрбиелеу қажеттілігі туралы мәселелер қарастырылады.

Аннотация.В статье рассматриваются вопросы о приобщении подрастающего поколения к ценностям, формированию у детей и молодежи умений общаться и взаимодействовать с представителями в мировом пространстве, а также о необходимости учиться жить в поликультурном обществе, воспитывать языковую толерантность.

Annotation.The article deals with the issues of introducing the younger generation to the values, the formation of children and youth skills to communicate and interact with representatives in the world, as well as the need to learn to live in a multicultural society, to educate language tolerance.

Тірек сөздері: көптілділік, интеграция, модернизация, интернационализация.

Ключевые слова: полиязычное образование, интеграция, модернизация, интернационализация.

Key words: multilingual education, integration, the modernization, internationalization

One of the important tasks of any educational institution is to familiarize the younger generation with values, to create skills for children and young people to communicate and interact with representatives in the world. Along with the Kazakh language, which has the status of a state language, and Russian - the language of interethnic communication, an important tool in this matter is undoubtedly the foreign language.

In the message of 2018 of the Head of our state N.A. Nazarbayev it is said: "The future of Kazakhstan people is for free possession of Kazakh, Russian and English languages From 2019, the transition to teaching in English the individual natural science disciplines in the 10th and 11th grades will be started. As a result, all our graduates will master three languages at the level necessary for life and work in the country and in the global world. Then there will be a real civil society.... Kazakhstanis will become a single nation ... It is required to implement a phased transition to English of applied scientific research. Universities need to actively implement joint projects with leading foreign universities and research centers, large enterprises and multinationals. ... The building of the nation's potential requires the further development of our culture and ideology. The meaning of Ruhani zhanguru is precisely this.[1]

The modernization of the education system, which is being carried out in our country, is primarily connected with updating the content, ensuring its active, developing nature, with the demands of the modern labor market for professionally mobile, communicatively competent and

creative specialists. In connection with the renewal of the content of education, special attention is paid to creating conditions for the development of the creative personal potential of the student and the expansion of opportunities for in-depth education, including linguistic.

The ideal of our society should be a Kazakh who knows his history, language, culture, while modern, fluent in foreign languages, having advanced and global views.

Integration of Kazakhstan into the world community, the construction of an open democratic society, the internationalization of all spheres of life contribute to the fact that multilingualism becomes the imperative of the time, the formation of a multicultural personality with planetary thinking becomes one of the urgent tasks of modern Kazakhstani education.

From childhood it is necessary to learn to live in a multicultural society, to bring up language tolerance. Multicultural education is becoming a leading factor in the development of the school system in the Republic of Kazakhstan. The idea of multicultural education is developing in higher education institutions of the Republic of Kazakhstan.

The primary aim of the multilingualism concept in Kazakhstan is the formation of a person who is ready and capable of intercultural communication. It becomes obvious that the language is a mediator in communication between representatives of different cultures and peoples. The basis of multilingual education is level, step-by-step language learning in accordance with the program and standards. Each level corresponds to a certain age of students and is evaluated in accordance with the level of language competence achieved.[2]

Understanding the role of languages in the modern world raises the question of the effectiveness of teaching languages and improving the level of language training of students. The concept of the development of education in the Republic of Kazakhstan is aimed at qualitatively updating the forms and methods of training professional personnel that meet the world standards qualitatively. Much attention is paid to polylingual education, which is considered to be an effective tool for preparing the young generation for life in an interconnected and interdependent world. The role of multilingualism at the present stage is high and requires each specialist to speak the language, so it becomes a necessity to learn the language.

References

1. Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan. January 10, 2018. "New opportunities for development in the conditions of the fourth industrial revolution" Source:

<http://khabar.kz/en/news/politika/item/101137-opublikovan-tekst-poslaniya-prezidenta-rk-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana>

2. Kurzhibayeva G.Kh. Role and place of multilingualism in modern education. -Tschuchinsk. 2017.

THE IMPORTANCE OF MULTILINGUALISM IN EDUCATION

Kunshashov Aibolat Maksatovich

Teacher

Aktobe Regional State University named after K.Zhubanov,

Teacher, Aktobe city

aibo81@mail.ru

Kunshashev Kuat Kuandykovich

Senior Teacher

Aktobe Regional State University named after K.Zhubanov,

Senior teacher, Aktobe city

kkunshashev@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақала көптілділікті өзара байланысты және өзара тәуелді әлемде өскелең ұрпақты оқытудың тиімді құралы ретінде зерттеуге арналған. Мультимәдени тұлғаны қалыптастыру негізі ретінде көптілділік болып табылады. Осыған байланысты

қазіргі әлемдегі тілдердің рөлін түсіну тілді үйрену және тілдік дайындық деңгейін арттыру туралы мәселе бойынша сөз қозғалды. Көптілділік жүйесінде оқыту принциптерінің жүйесі: қазақ - орыс-ағылшын.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию многоязычия как эффективного инструмента обучения подрастающего поколения во взаимосвязанном и взаимозависимом мире. В качестве основы формирования мультикультурной личности выступает многоязычие. В связи с этим понимание роли языков в современном мире ставит вопрос об изучении языка и повышении уровня языковой подготовки. Система принципов обучения в системе полиязычия: казахский - русский – английский.

Annotation. This article is devoted to the study of the multilingualism is seen as an effective tool for training the younger generation in an interconnected and interdependent world. As the basis for the formation of a multicultural personality is multilingualism. In this regard, understanding the role of languages in the modern world raises the question of language learning and improving the level of language training. The system of teaching principles in the system of multilingualism: Kazakh - Russian – English.

Тірек сөздері. шет тілі, көпмәдени және көптілді білім, көпмәдени тұлға, көптілді құзыреттілік

Ключевые слова. иностранный язык, многокультурный и многоязычный, образование многокультурная личность, многоязычная компетентность

Key words. foreign language, multicultural and multilingual education, multicultural personality, multilingual competence

One of the most important aspects of the economic and social modernization taking place in the Kazakh society is the policy in the field of language.

Multilingual education is the basis for the formation of multilingual personality, the level of formation of which largely determines the positive character of personal self-realization of a person in modern conditions of social relations, his professional competitiveness.

Multilingualism as an important direction of development of mankind has been aware for a long time. Today it is impossible to imagine that somewhere else there are countries whose people would know only one language. And in reality there are no civilized States where only one nation would live. The formation of bilingualism and multilingualism is essential for the normal functioning of any multi-ethnic state. Multilingualism – "the use of several languages within a certain social community (primarily the state); the use of an individual (group of people) of several languages, each of which is selected in accordance with a specific communicative situation."

The problems of multilingualism with appropriate principles of humanism can stimulate humanization in the national educational system. The basis of the need for the priority of the native language of culture as a whole, which, actively adapting the languages of other peoples, is strengthened in its richness and uniqueness, is the methodological principle that is put forward as a conceptual solution to the socio – philosophical problems of humanization of the multilingual educational space of the modern world.

Some scientists believe that language refers to culture as part of success, while others believe that language is only a form of cultural expression, while others believe that language is neither a form nor an element of culture.

Language is considered as a factor of culture in the first place, because it is an integral part of which we inherit from our ancestors; secondly, language is the main tool through which we assimilate culture; thirdly, it is the most important of all cultural phenomena. Being an integral part of culture and its tool, it expresses the specific features of the national mentality, opens the mechanisms of consciousness. Language is an objective reality. Language is what society is. It's changed. In many ways – under the influence of the media, intensively using all the benefits of high technology.

Learning a foreign language forms a communicative skill that is so necessary for a person as a member of society, a member of the team, a family member. It involves the ability to listen to the

interlocutor, to engage in communication to support him. English as a means of international communication occupies a leading position in the world. Those who wish to obtain higher chances of successful employment and professional career should have sufficient knowledge of at least one foreign language.

To ensure the achievement of the international standard level of knowledge of several foreign languages, the concept of multilingual education is formulated. It involves the formation of a multilingual person with a certain selection of content, learning principles, the development of special technology using multilingual phrasebooks, dictionaries and educational literature, which would indicate the similarities and differences of the basic, intermediate and new language of learning. In the new learning technology it is necessary to ensure the identity of the content of teaching the second and third languages, starting with the universal linguistic phenomena to move to specific for the new, studied language. A multilingual person is a model of "a person considered from the point of view of his readiness to produce speech acts, create and accept works" (statements and texts) in three or more languages [1].

Multicultural education in the Republic of Kazakhstan is currently one of the main directions in the system of secondary special and higher education. It is education that is the most important stage in the process of formation and development of a multicultural personality, the stage when the basic values and life principles are consciously formed. It is Multilingualism that is able to provide students with a favorable environment that provides a harmonious combination of the development of humanistic human qualities of the individual with the possibility of full realization of his national, cultural and ethnic needs. It should be noted that in modern conditions, the way of life of a person is unified in a certain way, many national differences are erased, the connection of a person with his roots is lost, the moral experience of previous generations is devalued. Therefore, the teacher is faced with the most important task – to use all his unique experience and knowledge of cultural traditions of peoples and ethnic groups, human values and world culture in creating a favorable educational and educational environment that contributes to the formation of socially active personality.

To solve this problem it is necessary:

1. to contribute to the formation of civil values of the individual, active citizenship, revival and preservation of spiritual and moral traditions.
2. To bring up feelings of respect and patriotism, pride for the Homeland, educational institution.
3. Nurture a sense of tolerance, positive attitude.
4. To develop a positive attitude to the cultural values of the Kazakh society on the basis of the study of world literature.
5. To form an idea of a healthy lifestyle, to engage in cultural and sports activities.

Undoubtedly, the basis for the formation of a multicultural personality is multilingualism. Multilingualism is seen as an effective tool for training the younger generation in an interconnected and interdependent world. In this regard, understanding the role of languages in the modern world raises the question of language learning and improving the level of language training. The system of teaching principles in the system of multilingualism: Kazakh - Russian – English.

President N. A. Nazarbayev set a high bar for domestic education. It should become competitive, high-quality, so that graduates of the Kazakh school can easily continue their education in foreign universities.

The relevance of multicultural and multilingual education is determined by the global trend towards integration in the economic, cultural and political spheres. Multilingual education we understand as a purposeful process of familiarizing with the world culture by means of several languages, when the studied languages act as a way to comprehend the sphere of special knowledge, assimilation of cultural, historical and social experience of different countries of foreign peoples.

It is known that only the state can successfully develop and harmoniously fit into a number of leading countries of the world, which will be able to create for its citizens decent conditions for the acquisition of high-quality and modern education both in their own country and abroad. In this

regard, the problem of language education acquires a new meaning: difficulties in learning English. And this process should proceed synchronously, not in separate planes. In this regard, it would be legitimate to talk about multilingualism education, which should become the multilingualism of the citizens[2]. The components of this multilingualism should be the native language, which reinforces the awareness of belonging to its ethnic group, the Kazakh language as the state language, the possession of which contributes to the successful civil integration, the Russian language as a source of scientific and technical information, foreign and other non-native languages, developing the human ability to self-identification in the world community. Therefore, the study of a foreign language as one of the main indicators of human adaptation to new socio-political and socio-cultural realities is now becoming an urgent scientific-theoretical and scientific-practical task.

The main purpose of teaching students English is - the development of multicultural personality, capable of social and professional self-determination, knowing the history and traditions of their people, speaking several languages, and to be able to carry out communication and activity operations in three languages in all situations, striving for self-development and self-improvement[3].

Nowadays, English plays an extremely important role in various spheres of human activity. English is the working language of the vast majority of international scientific, technical, political and professional conferences, symposia and seminars. Summarizing the above, we can say with confidence that the English language in the modern world performs the same important role that in Europe in the middle ages played Latin.

Foreign language teaching is one of the main elements of the system of professional training of specialists at all levels in the Republic of Kazakhstan, including in secondary and higher education institutions. Without knowledge of a foreign language in the modern world can not do any one person. Knowledge of a foreign language is necessary to be a competitive person in the labor market.

Modern society places high demands on students in mastering foreign languages. But no teacher can teach, if the student does not want to learn, the principle of communication and consideration of the native language, the principle of differentiation and integration, the principle of group and individual approach.

The system of teaching principles in the system of multilingualism: Kazakh – Russian – English;

- learning languages is parallel, languages do not intersect, the support is the native language;
- learning a foreign language is learning speech thinking, mastering new means of expressing thoughts and the world of the language;

Development of poly-linguistic consciousness of personality;

- algorithm of speech development; mental, oral – written; communication.

"Kazakhstan should be perceived throughout the world as a highly educated country, — the President has repeatedly stressed, — the population of which uses three languages. These are: Kazakh — the state language, Russian — as a language of international communication and English — the language of successful integration into the global economy" [4]. For Kazakhstan, the idea of the Trinity of languages is especially important, because it was formulated by the Head of state as a response to the challenge of time, as a solution to the vital needs of society, actively integrating into the global world. Kazakhstan's integration into the world community today depends on the realization of a simple truth: the world is open to those who will be able to acquire new knowledge through the mastery of the dominant languages. Thanks to the initiative of the President, our state has begun to implement the concept of multilingualism in education, because it will strengthen the competitiveness of Kazakhstan [5].

Multilingual competence is not just the knowledge of several foreign languages. Multilingual competence – is the knowledge of the system of linguistic knowledge, the ability to identify similar and different in the linguistic organization of different languages, understanding of the mechanisms of language functioning and algorithms of speech actions, knowledge of metacognitive strategies and developed cognitive ability. Multilingual competence is not the sum of knowledge of specific

languages, but it is a single complex, often asymmetric configuration of competencies on which the user relies. It improves understanding of the methods and process of learning foreign languages and develops the ability to communicate and act in new situations. Multilingual competence makes it possible and successful to independently master the basics of previously unknown languages, so the competence of multilingualism can be considered not only as the possession of several foreign languages, but also as the ability to learn foreign languages, knowledge of the "sense of language", the desire and ability to learn foreign languages.

List of references:

1. Absattarov R. B., Sadykov T. S. Education of culture of intercultural communication of the students. – Almaty, 1999.
2. Nazarbayev N. Ah. New Kazakhstan in the new world // Kazakhstanskaya Pravda. — № 33(25278). — 2007. — March
3. State program of education development in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020
4. G state program of languages development in Kazakhstan for 2011-2020
5. Nazarbayev N. Ah. Social modernization of Kazakhstan: Twenty steps to the Society of Universal Labor // Kazakhstanskaya Pravda. — 2012. — № 218-219. — July 10.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕРМИНДЕРДІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ТОПТАСТЫРЫЛУЫ

Қазбергенова Райхан Алдажаркызы

Педагогика және психология кафедрасы, оқытушы, магистр

Қ.Жұбанов ат.АӨМУ

Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада ағылшын тіліндегі педагогикалық терминдердің қолданыс ерекшеліктері, педагогика ғылымының терминологиялық мәселелері, педагогикалық әдістердің қолданыс ерекшеліктері, педагогикалық зерттеу әдістемесі мен әдістер жүйесі, ағылшын тіліндегі педагогикалық терминдердің мағыналық және қолданыс ерекшеліктері, ағылшын тіліндегі педагогикалық термин сөздердің морфологиялық ерекшеліктері, педагогикалық терминдердің тақырыптық топтастырылуы қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности использования педагогических терминов в английском языке, терминологические проблемы педагогической науки, особенности педагогических методов, методов и методов педагогического исследования, семантические и особенности педагогических терминов в английском языке, морфологические особенности педагогических терминов в английском языке, тематическая классификация педагогических терминов.

Annotation. This article discusses the features of using pedagogical terms in English, terminological problems of pedagogical science, features of pedagogical methods, methods and methods of pedagogical research, semantic and features of pedagogical terms in English, morphological features of pedagogical terms in English, thematic classification of pedagogical terms.

Кілт сөздер. Термин, педагогика, психология, әдістер, оқу, үйрену, психологиялық қызмет

Ключевые слова. Термины, педагогика, психология, методика, обучение, психологическая функция

Key words. Terms, pedagogy, psychology, methods, learning, psychological function

Зерттеу жұмысы барысында біз педагогикалық терминдерді педагогикалық ғылым негізінде біз екі тақырыптық топқа бөліп қарастырдық. Бұл терминдерді педагогика саласына байланысты оқулықтар, ағылшынша-орысша сөздіктер және түсіндірмелі сөздіктерден алып қарастырдық. Олардың қандай мағына білдіретін ашып жаздық. Бірінші тақырыптық топқа білім беру, ал екінші тақырыптық топқа тәрбие беру тақырыптары жатады [1, 15].

Педагогикалық терминдердің білім беруге арналған тақырыптық тобы:

Oriented teaching – бейімді-бағдарлы оқыту – оқушылардың қызығушылық бағытының, қабілетінің дамуына жағдай жасайтын және олардың келешекте ие болуға тиісті кәсібіне бейімделуді қамтамасыз ететін оқыту. ол тек қана мектептің жоғарғы сатысында жүзеге асады.

Education - білім 1. Адамның белгілі бір жүйедегі ұғымдарының, деректері мен пайымдарының т.б. жиынтығы.

2. оқу, үйрену арқылы алынатын (келетін) дүниенің қандай да бір қыр сыры туралы түсінік (таным).

3. кәсіби біліктілік, мамандыққа қатысты ұғым, деректер жүйесі.

4. қандай да істі жүзеге асыру жолдары мен әдіс-тәсілдерінің жиыны.

5. белгілі бір сала (мәселе) туралы арнайы мәліметтер жиыны (жүйесі).

Білімдік орта - қандай да бір бағыт, сала бойынша қажетті білімдер жүйесін меңгертуге, қалыптастырып дамытуға қолайлы жағдайлар жасалған, кеңістік.

Attention – зейін (ағылш. attention) – 1. адам санасының белгілі бір зат немесе шындық құбылысына бағытталуын көрсететін психикалық әрекет. 2. нәрсені қабылдағанда, елестеткенде, ойлағанда, тыңдағанда, сананың соларға бағытталуы. адамның санасының айналадағы объектілердің, болып жатқан құбылыстар мен үдерістердің ішінен керектісін бөліп алып, соларға тұрақталуы. Зейін салатын зат, құбылыс немесе үдеріс адамның кәсіби қызметіне қатысты болуы мүмкін немесе адам белгілі бір тапсырмамен жүрсе, соған қатысы барға адам зейін аударады. зейін қоя білу – мағлұмат шындық қасиеттің негізі болып табылады. сондықтан білім беру үдерісінде оның алатын орны ерекше. оның түрлері: еріксіз, ерікті зейін.

Мұғалім -мектепте, басқа да кейбір орта оқу орындарында оқушыларға сабақ беретін оқытушы ұстаз, маман.

Teaching – оқыту – білім беру, шеберлікке, іс-әрекет дағдыларына үйрету және оларды меңгеру үдерісі мен адамды өмір мен еңбекке бейімді етіп даярлаудың басты тәсілі.

Essence – мән– іс-әрекет пен қарым-қатынастың бірлігі арқасында адамның шындықтағы құбылыстарды жалпылай алуының нысаны. мұндайда адам қоғамдық-тарихи тәжірибені, түрлі ұғымдар мен рөлдерді, құндылықтар мен нормаларды меңгеруге мүмкіндік алады, бұлардың жекелеген мағынасын жан қуаттары мен (қабылдау, ес, ойлау, қиял және т.б.) мінез-құлқының түрлі актілері арқылы бейнелеп отырады.

мектептегі психологиялық қызмет – әрбір баланың толыққанды психикалық және тұлғалық дамуына әсер ететін жағдайлармен қамтамасыз ету негізгі мақсаты болып табылатын білім беру жүйесіндегі арнайы сала.

Learning – оқу – оқушының алдағы іс-әрекеті үшін білім, білік, дағдыларды мақсатты түрде меңгеру үдерісі. мектеп жағдайында оқу оқытумен өзектес жүреді. оқу оқушының ақыл-ой және дене жұмысының жиынтығын бейнелейді.

Knowledge - оқу-білім – ізденумен, үйренумен жиналған білім, мағлұмат жиыны.

Learning – оқуды игеру– оқу үдерісінде адамның білімді, білікті және дағдыларды игеруінің жылдамдығы мен сапасының жеке өзіндік көрсеткіші.

оқулық – оқу бағдарламасы мен дидактикалық талаптарға сай нақты оқу пәнінің мазмұнын ғылыми негізде жүйелеп, баяндайтын оқу кітабы.

Educational aims – оқыту әдістері – оқытудың мақсат-міндеттеріне сай оның мазмұнын оқушыларға меңгертуде мұғалім мен оқушылардың қолданатын амал-тәсілдері мен құралдарының жиынтығы.

Teaching principles – оқыту қағидаттары – оқытудың мазмұнын, ұйымдастыру түрлерін, әдістерін оқытудың мақсаты мен заңдылықтарына сай анықтайтын қағидалар жүйесі. оқыту принциптері дидактиканың категорияларына жатады.

Teaching objectives – оқыту міндеті – оқушыны айнала ортамен (табиғат, қоғам) және адам дамуының негізгі заңдылықтарымен қаруландыру.

Learning process – оқыту үдерісі – білімді, біліктілік пен дағдыны меңгеретін, оқушылардың дүниетанымын, күш-қайратын, қабілеттерін тәрбиелеп дамытатын, іс-әрекет барысы. оқу барысында оқушының сана-сезімі, адамгершілік қасиеттері, эстетикалық талғамы, тұлғалық қасиеттері қалыптасып дамиды.

Family – отбасы– әлеуметтік қауымдастықтың түрі, ерлі-зайыпты одаққа және туыстық байланыстарға, яғни ері мен әйелінің, ата-аналар мен балалардың, аға-інілер мен апа-қарындастардың және бірге тұрып, ортақ шаруашылық жүргізетін туыстардың арасындағы сан алуан қатынастарға негізделген жеке тұрмысты ұйымдастырудың маңызды формасы. отбасы тәрбиесі – ұлттық тәрбиенің негізі болып табылады.

Teacher – оқытушы –

жоғары оқу орындарында сабақ, дәріс, семинар, лаборатория жұмыстарын басқаратын оқу пәнінің маманы.

Педагогикалық терминдердің тәрбие беруге арналған тақырыптық тобы:

Necessity– 1. организмнің тіршілігі мен дамуын қамтамасыз ететін объективті мұқтаждық. 2. өмір мен дамудың белгілі бір жағдайларында адамның міндетті түрде керек ететін қажетсінулері.

қарым-қатынас – біріккен іс-әрекет қажеттілігін туғызатын, адамдар арасындағы байланыстың дамуын орнататын күрделі көп жоспарлы үдеріс. адамдардың танымдық хабарлар алмасуы, өзара түсінісуі, бір-бірін қабылдауы.

Relationships psychology – қарым-қатынас психологиясы – адамдар арасындағы өзара қарым-қатынас мәселелерімен айналысатын психологиялық ғылым саласы (іскерлік, дипломатиялық, ұжымдық, отбасылық, қызметтік және т.б.).

Quality– 1. адамның не бір заттың өзіне тән сапалық болмысын, ерекшелігін айқындайтын ұғым. адам бойындағы қасиет жағымды және жағымсыз болып жіктеледі. жағымды қасиеттер (имандылық, инабаттылық, ізеттілік, адамгершілік, ар-аброй, адалдық пен әділеттілік, т.б.) адам бойында тәлім-тәрбие арқылы қалыптасады. 2. зат, қатынас және сапа категорияларымен салыстырылып, солар арқылы анықталатын ұғым.

Imagination – адамның бұрын жинаған образдарына сүйене отырып, өз басында жаңа образдар, соны елестер мен идеялар тудыру үдерісі. ол – адамның айқын болмысты жаңа, күтпеген, әдеттен тыс басқаша байланыс пен үйлесімділікте бейнелеуі, ол ойлау жүйесіне ғана тән психикалық үдеріс, әрбір адамның қиял ерекшеліктері сол адамның құмартып қызығуына, жеке басының ерекшеліктеріне, алдына қойған мақсатына байланысты. сондай-ақ қиялдың мазмұны мен түрі адамның жас ерекшеліктері мен білім тәжірибелеріне де байланысты болады.

қоғамдық сана – белгілі қоғамда ғылымның, техника мен мәдениеттің дамуына қарай қалыптасқан саяси, философиялық, эстетикалық идеялардың жиынтығы.

Fear– индивидтің биологиялық не әлеуметтік тіршілігіне қатерлі жағдаяттарда туындайтын және шын мәніндегі не елестетудегі қауіп көзіне бағытталған эмоция. қорқыныш–бір нәрседен жүрексініп сескенгенде, шошығанда пайда болатын сезім, үрей.

Environment – қоршаған орта – адамның тіршілік етуін, қалыптасуын, іс-әрекетін анықтайтын барлық табиғи, қоғамдық, материалдық және рухани жағдайлар.

Interest – қызығушылық (латынша interest – мәні бар, маңызды) – дүниедегі заттар мен құбылыстарды танып-білуге бағытталған адамның жеке ерекшеліктерінің бір көрінісі. адамның іс-әрекетіне, көзқарасы мен талғамына, мұрат-мүддесіне байланысты қызығушылықтары әр түрлі болады.

Logis – логика (грек. logike–сөз, сөйлем, ой, ақыл) – 1. дүниені танудағы абстрактілі ойлаудың формалары мен заңдары жөніндегі ғылымдар жиыны. логиканың негізгі мақсатымен зерттеу пәні танымның ақиқаттылығы, танымдық тәсілдер мен әдістердің дұрыс жүйесін қалыптастыру. 2. ойлаудың жолдарымен оның формалы туралы ғылым 3. ойлану барысы, ой қорытындысы.

Aims – мақсат –1.адамның қол жеткізуі тиіс нәтижені саналық деңгейде алдын ала ниеттеуі. мақсат тікелей міндет ретінде іс-қимылды бағыттап, реттеп отырады. адам өз ерік-

жігерін бағындыратын ішкі заң есебіндегі практикаға өзек болады. алда орындалатын әрекет нәтижесінің айқын бейнесі. адамның алдына қойған мақсаты әрдайым дәлелді себептерден, яғни, түрткілерден тұрады. әрекет барысында түрткілер мен мақсат-міндеттер өзара байланысты, бір-бірімен алмасып, өзгеріске түсіп отырады.

мәлімет – белгілі бір оқиға, не жұмыс жөнінде ауызша немесе жазбаша түрде берілетін ақпарат.

Melancholic – меланхолик – темперамент типі. эмоциялық қозуы шабан, күшті, тұрақты болады, сыртқы көрінісі әлсіз келеді. әр нәрседен ауыр әсер алып, олар бойын билеп кетеді, санасында терең із қалдырады, көңіл-күйлері бір қалыпта ұзақ сақталады, мінезі баяу өзгереді, көңілі көбінесе жабырқау, сыртқы жағдайлардан үрейленіп, сескеніп тұрады, кедергі кездесе уайымдап қажы түседі, қимыл-қозғалыстары ақырын, баяу болады, сезім күйлері сыртқы қимылдарынан көрінбейді.

Monitoring – мониторинг (лат. *monitoring* - ескертуші, бақылаушы) – 1. қоғамда немесе оныңқайсыбір топтарында болып жатқан өзгерістерді жүйелі түрде өлшеу жүйесі. бұл орайда, іріктеменің бір ғана ұстанымның қолданылуы және мәлімет жинау үшін бір ғана амал-құралдардың пайдаланылуы шарт 2. күнделікті бақылау, бағалау және болжау; білім беру үрдісінің барысын, нәтижелерін және тиімділігін ізбе-із үздіксіз зерделеу, адамның шаруашылық қарекетіне байланысты қоршаған ортаның жай-күйін қадағалау, бағамдау және болжамдау; 3. адамдардың мінез-құлқын бақылау үшін немесе когнитивтік не эмоциялық тұрғыдағы өзінің ішкі үдерістерін бағамдау үшін адамның өзіне қатысты бақылаулар.

Monological speech – монологтік сөйлеу – ұзаққа созылады, ортаға қыстырма сөздер қосылмайды, алдын ала көп дайындықты талап етеді. әдетте бұл кең көлемді, күні бұрын ой желісіне салынып қорытылған баян.

мұра – 1. ата-бабадан әке-шешеден қалған дүние мүлік, мирас, салт-сана. 2. ежелден келе жатқан мәдени нұсқалар.

Aims – мұрат (идеал – елестеу) – жеке адамның немесе қоғамдық таптардың мінез-құлқы мен арман-тілектерінің сипаты мен көріністерін айқындайтын рухани бейне, үлгі, белгілі мақсатқа бағытталған адам қызметінің жалпы формасы. адамның өмірден өзіне өнеге іздеуінен, біреуді үлгі тұтып кәсіпкерлеуінен байқалатын қасиет. мұрат – кісінің алдына қойған аса ардақты, ең асыл мақсаты. мұратқа жету үшін, қолдан келетін әдіс-тәсілдің бәрін сарқа пайдаланып, оған күшті ерік-жігер мен қажыр-қайратты жолдас ету қажет. дұрыс дүниетаным, айқын сенім, сөз бен істің нақты байланысы бар жерде ғана адамда мұрат қалыптасады. ол жақсыға жетуді арман етіп, сол үшін әрекет жасау.

Goals – мүдде – алға мақсат қойып, сол мақсатқа жету әрекетінің негізі. мақсаттың түпкі негізі. мақсат-мүддесіз адам болмайды. адам мүддесіне еңбекпен жетеді. мақсат тұлғаның іс-әрекеттің мақсатын ұғынуға бағыттылығын қамтамасыз ететін танымдық қажеттіліктің көріну нысаны. ол болмысты терең ұғынуға, бейнелеуге, жаңа фактілермен танысуға қажетті бағдарды анықтайды

Objectives – міндет – бұл мақсатқа жету жолындағы бір саты, орындалуы қажет нәтиженің бір бөлігі, осы бөлік өзінің іс-әрекеттік бітімін таппаса, жалпы нәтижеде болмайды. міндет мақсаттың өзін құрайтын элементтерге бөлінуінен пайда болады.

Character – мінез 1. жеке адамның өзіне, өмір сүрген ортасына, табиғатқа қатынасын білдіретін негізгі, тұрақты психикалық сипаттары. 2. белгілі бір адамға тән мінез-құлықтың өзгерісімен, адамдарға, өзіне, жұмысқа деген қарым-қатынасымен сипатталатын жеке адамның қалыптасқан ерекшеліктері. әр адамға тән, лайық психикалық қасиеттердің жиынтығы.

Character – мінез-құлық – адамның тұрақты психикалық ерекшеліктерінің жиынтығы. адамның іс-әрекетінен, жүріс-тұрысынан байқалатын өзіндік қасиет. мінез-құлықтың бастапқы көрінісі қылық. мұнда әр адамның өмірлік беталысы, бағыт-бағдары, талғам-сенімі, көзқарасы, мақсат-мұраты көрініс береді.

Behaviour – мінез-құлық мәдениеті – бұл айналасындағылармен қарым-қатынасында, өз шамасын білу және әдептілік сақтау.

Result – нәтиже – белгілі бір іс-әрекеттің қорытындысы, жемісі.

Thinking – ойлау – адамның сыртқы дүниенің заттары мен құбылыстарының өздеріне тиісті қарым-қатынастарын жалпылап миында бейнелеу. ойлау адамның сезім мүшелері арқылы алынған мәліметтерді өңдей отырып, адамның сезім дүниесінен тыс құбылыстарды танып-білуіне мүмкіндік жасайды. ойлаудың дамуы әрекетпен байланысты.

Thinking culture – ойлау мәдениеті - адамның ақыл-ой қызметінің әдіс-амалдарын, нормалары мен ережелерін меңгеру дәрежесі, міндеттерді дәлме-дәл тұжырымдап, оларды орындаудың оңтайлы жолдарын таба білуінен, негізді қорытындылар шығарып, оларды іс-әрекетте дұрыс қолдана алудан көрінеді. кез келген іс-әрекеттің мақсаткерлігін, ұйымшылдығын, нәтижелілігін арттырады.

Mentality – ой-өріс – білім мен қызығушылықтың тереңдігі, жаңа білімге талпынушылық, адамның рухани байлығының бейнесі.

Психология – психиканың заңдылықтарын, психикалық құбылыстарды, үдерістерді, қалыптарды, индивидтің даму жолын және оның қоршаған ортамен өзара қарым-қатынасының қалыптасуын зерттейтін ғылым.

Game – ойын – 1. ойнау үшін жасалатын әрекеттер. 2.әзіл, қалжың, әжуа.

Game exercise – ойын-жаттығу - балалардың танымдық қызығушылықтарын жандандыру және меңгерген ұғымдар мен іскерліктерін бекіту үшін ұсынылатын оқыту әдісі. ойын әрекеттері мен жаттығулары арқылы баланың жеке тәжірибесі негізінде оқу материалының мазмұны жүзеге асырылады. балалар ойындар мен жаттығулар нәтижесінде құрбыластармен жағымды қарым-қатынас жасау дағдыларына ие болады, өмірлік дағдыларды меңгереді [2, 127].

Әдебиеттер тізімі

1. Радугина А.А Психология и педагогика. Москва, Издательство Центр. 1999. 149с.
2. Жүсіпова Ж.А. Педагогикалық сөздік. Алматы «Экономика», 2011. 127с.

QUESTIONS OF TEACHING A PROFESSIONAL RUSSIAN LANGUAGE FOR UNIVERSITY STUDENTS

Madiyeva Gulmira Bolatovna

Master of Humanitarian Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

madievakunanova@bk.ru

Аңдатпа. Мақалада негізгі міндеті болып табылатын жоғары оқу орындарының студенттеріне кәсіби орыс тілін оқыту мәселелері қарастырылады, кәсіптік бағдарлы бағыттылықты ескере отырып, студенттердің орыс тілінде қарым-қатынас қабілетін қалыптастыру.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы обучения профессионального русского языка студентам вузов, основной задачей которого является формирование у студентов способности общения на русском языке с учётом профессионально-ориентированной направленности.

Annotation. The article deals with the issues of teaching professional Russian language to university students, whose main task is to develop the ability of students to communicate in Russian, taking into account the professionally-oriented orientation.

Тірек сөздері: кәсіби орыс тілі, оқыту, маман, кәсіп, білім.

Ключевые слова: профессиональный русский язык, обучение, специалист, технология, коммуникация.

Key words: professional Russian language, education, specialist, technology, communication.

In the light of modern requirements for higher education and upbringing, training of specialists based on the integration of education, science and production, individualization of education using a set of active methods, new information technologies, creating opportunities for

identifying, shaping and developing creative individuality, intellectual and practical abilities of students [1]. Today, society has reinforced the need for highly qualified personnel with solid knowledge, respectful attitude to their work, guided by professionally significant and cultural values. The main aim of higher education is the role in providing professional training to competent and competitive specialists for all sectors of the republic's economy in integration with science and industry [2]. The 21st century is the age of the development of the Internet and information technologies. Information today is becoming the main strategic resource for the development of modern education. In fact, the inexhaustible flow of new information, especially in Russian, requires keeping up with the times. This is a search for new information approaches, a constant update in the education system. The use of Internet resources in education is understood as a process aimed at improving the quality of education, conducting research and development, maintaining, implementing and developing, replacing traditional information technologies with more modern, efficient activities [3]. New modern conditions in the life of society have created a need for creative people who are able to work independently and consider a problem or phenomenon from the point of view of various disciplines. In this regard, recently the teaching of such a discipline as “Professional Russian language” in universities has become relevant for students studying in groups with the Kazakh language of instruction. The purpose of studying this subject is the formation of the communicative competence of a specialist who is capable of solving the urgent problems of communication in various professional fields using the means of the Russian language. Professional communication is the speech interaction of a specialist with other specialists in the course of their professional activities.

Professional training in the Russian language is such training, which is based on taking into account the needs of students in learning the Russian language, dictated by the features of the future profession or specialty, which, in turn, require its study.

The term “professional-oriented learning” is used to denote the process of teaching Russian in a non-linguistic university, oriented to reading literature in the specialty, studying professional vocabulary and terminology, and more recently, communication in the field of professional activity.

Professional speech culture includes the following skills:

- possession of the terminology of this specialty;
- ability to build a presentation on a professional theme;
- ability to communicate on professional matters.

These are components of linguistic, communicative and behavioral competencies in professional communication. The main features of the culture of speech are clarity, brevity, correctness, relevance, emotionality. The essence of vocational training in the Russian language lies in its integration with special disciplines in order to obtain additional professional knowledge and the formation of professionally significant personal qualities. The training of specialists in higher educational institutions consists in the formation of communicative skills that would allow making professional contacts in a foreign language in various fields and situations. Professional training in the Russian language in a non-linguistic university requires a new approach to the selection of content. It should be focused on the latest achievements in a particular sphere of human activity, timely reflect scientific advances in areas that directly affect the students' professional interests, and provide them with an opportunity for professional growth. The main task of vocational training is to develop the ability of students to communicate in Russian in professional, scientific, business areas, taking into account professional thinking, professionally-oriented orientation.

Special attention in teaching professional Russian language is given to the problem of the quality of training of a future specialist, whose predictable portrait is characterized by: multilateral education, creative thinking, creative professionalism, communicative competence, intelligence, culture. An important role in the preparation of a modern specialist is assigned. Professional training in the Russian language is considered as a necessary element of a common and professional culture. The main problem of teaching professional Russian language is that students should study the basics of knowledge in two disciplines in one semester: Russian and a specialized subject, without which basic knowledge it will be difficult to understand.

Great difficulties are caused by the fact that students cannot always fully understand, analyze and briefly formulate the main content of the material being read. There are many obstacles to successful communication paths that need to be overcome.

The barrier in effective communication can be the difference in the level of education, work experience, culture and other characteristics of the listener. It is not difficult to communicate to a specialist who has something to say in his native language, but it is very difficult to do so for those for whom the language of communication is non-native, and the general target setting of speech unites these interlocutors, i.e. intrinsic motivation. The motivation of business people is dominated by the desire for professional self-improvement. Only as a result of hard work can the goal be achieved: to be resourceful in situations when it is necessary to show a professional reaction to the questions asked, to be able to argue your statement, convince listeners, readers, interlocutors and opponents of the correctness of views. Recently, innovative technologies have been actively introduced into the educational process, which are accompanied by the improvement of the content and methods of teaching foreign languages in relation to the needs of modern life. What is innovative technology?

Innovative technologies are “technologies focused on the formation of students' systemic creative technical thinking and their ability to generate non-standard technical ideas in solving creative production problems” [4]. Such innovative technologies in the classroom are business, role-playing games, brainstorming, sinwine, cluster, case-stages. The use of these methods has a non-standard, non-traditional character in the learning process, as students have an interest in learning through a new form of organization of their learning activities. The use of interactive methods contributes to improving the communicative orientation of classes, achieving the goals of teaching a dialogical and monologic utterance, developing their skills and skills for independent expression of thoughts, and also helps to solve the problem of learning quality. Whatever teaching methods are used to increase the effectiveness of vocational education, it is important to create such psychological and pedagogical conditions in which a student can take an active personal position and fully manifest himself as a subject of educational activity. An important feature is that it makes it possible to bring a student closer to his future professional activity, will allow him to more effectively carry out verbal and non-verbal communication with colleagues, choose the optimal one in solving professional problems, and apply basic ethical principles of communication in various situations.

Practical mastering of professional Russian language is only one side of vocational-oriented teaching of the subject. Professional Russian language can become a means of developing professional skills. This implies the expansion of the concept of vocational education in the Russian language, which includes another component, a professional-oriented orientation of the content of educational material. Professional education in the Russian language provides for professional orientation not only of the content of educational materials, but also of activities that include methods and techniques that form professional skills. Professional orientation of activity requires:

first, the integration of the discipline of the Russian language with the major disciplines;
secondly, it sets the task of the Russian teacher to teach the future specialist on the basis of interdisciplinary connections to use the Russian language as a means of developing professional skills.

Thus, it will be legitimate to consider the content of vocational Russian language teaching in non-linguistic faculties of universities as a set of what students should learn in the learning process so that the quality and level of Russian language meets their needs and goals, as well as the goals and objectives of this level of education.

The selection of content contributes to a diverse and holistic formation of the student's personality, preparing it for future professional activity. The content of vocational training for the Russian language should include:

- spheres of communicative activities, themes and situations, taking into account the professional orientation of students;
- language material (phonetic, lexical, grammatical, spelling);

-complex special (speech) skills that characterize the level of practical mastering Russian as a means of communication, including in situations of professional and business communication;

-system of knowledge of national and cultural characteristics;

When studying the material on professional Russian language, a two-way connection is established between the student's desire to acquire special knowledge and the success of language acquisition.

References:

1. Law of the Republic of Kazakhstan “On Education” dated July 27, 2007
2. The state program of development of education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020.
3. D.Kh. Khusnutdinov, G.F. Giniyatulina Specificity of teaching students of the philological department professional-oriented reading using computer technology // Philological Sciences. Questions of theory and practice. Tambov: Literacy, 2014.No 6-1 (24). P.193-195
4. S.M. Vishnyakova Professional education. Dictionary, key concepts, terms, actual vocabulary. –M.NMITS SPO, 1999

INTRODUCTION OF MULTILINGUALISM IN PHYSICAL CULTURE LESSONS

Mamytov Berik Kudabayevich

Master of Pedagogical Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

mamit65@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада қозғалыс ойындарын қолдануымен дене шынықтыру сабақтарында үш тілдесудің тиімділігін сипаттайды.

Аннотация.В статье описывается эффективность внедрения полиязычия на уроках физической культуры с использованием подвижных игр.

Annotation.The article describes the effectiveness of the introduction of trilingualism in physical culture lessons using outdoor games.

Тірек сөздері: көптілділік, қозғалмалы ойындар, көпмәдениетті тұлға, саптық ойындар, шетел сөздері.

Ключевые слова: полиязычие, подвижные игры, поликультурная личность, строевые игры, иностранные слова.

Key words: multilingualism, outdoor games, multicultural personality, combatant games, foreign words.

In Kazakhstan, the idea of the Trinity of languages was first voiced by N. Nazarbayev in 2004. In October 2006, at the XII Session of the Assembly of People of Kazakhstan, the President reiterated that knowledge of at least three languages is important for the future of our children. And already in 2007, in the Message to the People of Kazakhstan “New Kazakhstan in the New World” N. Nazarbayev suggested starting a phased implementation of the cultural project “Trinity of Languages”, according to which the development of three languages is necessary: Kazakh as a state, Russian as a language of interethnic communication and English as language of successful integration into the global economy: “Kazakhstan should be perceived throughout the world as a highly educated country whose population uses three languages” [1].

For example, knowledge of languages introduces the cultural heritage of the peoples of the studied languages; there is a rethinking of their own individuality, based on common human values. The introduction of such a model of training and education in the Kazakh school allows you to form a comprehensively harmoniously developed person who can freely navigate in the international space, fluent in Kazakh, English and Russian at a fairly good level. For us, multilingualism is not only a high goal set by our President, and to which everyone should strive. The concept of “multilingualism” for us as a teacher is also filled with some aspects of a professional plan.[2]

Namely:

- Implementation of interdisciplinary communication in the classroom, integration;
- expanding our outlook and the students' outlook;
- cultural mutual enrichment by mastering three languages;
- fostering tolerance and internationalism.

We begin the work on the introduction of multilingual with elementary command teams in three languages in the first lessons. Over time, students can easily execute these commands. The student on duty can also submit a report in his or her own language at his own discretion. At each lesson, at the organizational and main stage, for the development of multilingual, I use visual cards in three languages with sports equipment or action.

There is another way of effective, interesting and fast introduction of multilingualism - this is the holding of mobile games in Kazakh or English. Pupils remember new foreign words well, as this is necessary as the game progresses. Learning teams or names of actions according to the age characteristics of students is also an effective method for learning languages.

To consolidate foreign words, we conducted lessons on the themes “Olympic Games”, “Morning exercises - the basis of healthy lifestyles”, “Winter games and fun”, “National games” and others, where students were introduced to traditional sports games of different countries, collected clusters on English and Kazakh languages from the names of the games relating to the winter and summer Olympic Games, have learned the national games and applied the previously gained knowledge in the classroom during the exercises.

Multilingualism and multilingual education is the imperative of the time, since the whole world is polyethylene, multilingual. Reasonable, competent and correct introduction of multilingualism will enable graduates of our schools to be communicatively adapted in any environment.

In our country, the Kazakh language is studied - the richest and most ancient in the system of Turkic languages of the world; Russian, which functions in parallel with the state language as a language of international communication, and English is the business language of the United Nations, the language of science and one of the world languages.

The introduction of these three languages in physical culture lessons will be discussed in this article. The logical question that arises when discussing this topic is the readiness of personnel. To solve this problem when preparing students in the specialty Physical Culture and Sport, the modular first-year curriculum includes the disciplines Foreign Language and Kazakh Language (for students studying in Russian), Russian Language (for students with Kazakh language of instruction). In the third year, future teachers of physical education study “Professionally-oriented foreign language” and “Professional Kazakh (Russian) language”, respectively [3].

The content of the first-year language courses, in which students develop and improve their reading skills, become familiar with lexical and grammatical material, even at the initial stage, allows them to use their knowledge when conducting outdoor games at the junior and secondary school levels. Examples of outdoor games in table 1.

Table 1

Қозғалыс ойындары. Подвижные игры. Outdoor games.

- Ақ- серек, көк- серек, сендерге бізден кім керек?	-Цепи, цепи, кованые - раскуйте нас!» - Кого из нас?	- Chains, chains, wrought iron - break us! " - Which from us?
- «Қоян, қоян, сағат неше?» - ...САФАТ, ...МИНУТ, ...СЕКУНД - Рахмет! (... - 1-ден 10-ға дейін сан)	- «Зайчик, зайчик, сколько время?» - ...ЧАС, ...МИНУТА, ...СЕКУНДА - Спасибо! (... - любое число от 1 до 10)	- “What’s the time, Mr.Rabbit?” - ... HOUR, ... MINUTE, ... SECOND -Thank you! (... - is any number from 1 to 10)
- Мысык, мысык! -Мяу, мяу! Түсіқандай? Қандайсағанұнайды, қандайұнағанжоқ? (кезкелгентүс)	- Кис, кис! -Мяу, мяу! - Какой цвет? Какой любишь, какой нет? - (любой цвет)	Cat, cat! - Meow, Meow! - What color? Which one you like which one you don’t like? - (any colour)
«Жейміз – жемейміз» (доппен)	«Съедобное - несъедобное» (с	“Eatable – uneatable”

Кез келген заттар, көкөністер, жемістер, т.б.	мячом) Любые предметы, овощи, фрукты и т.п.	(with ball) Any things, vegetables, fruits, etc.
«Теңіз - жер» \$1- Теңіз! \$1- Жер!	«Море - земля» - Море! (Дети выпрыгивают из круга) - Земля! (Дети прыгают в круг).	“Sea – ground” -Sea! -и Ground!

In addition, Kazakh, Russian and English can be used during drill exercises and general developmental exercises. For example, “left turn” - “salt barryl” - to the left, “right turn” - about barrels - to the right, “quick march!” - “alka bass!” - march step, etc.

The purpose of studying the disciplines “Professionally Oriented Foreign Language” and “Professional Kazakh (Russian) Language” is to teach students to speak fluently and bring their level of practical language to form a dialogue in their specialty, to master common vocabulary and scientific terms in the field of physical culture and sports, gradually move to the study of the complex syntactic structure of the language [4].

After mastering these disciplines, students of the specialty “Physical Culture and Sport” can apply their knowledge when conducting lessons on sports games, gymnastics, athletics, cross-country skiing and swimming. At first glance, this task seems very difficult. However, if the teacher is a professional in his field, he will be able to build the learning process in such a way that the students can not only develop their physical qualities and motor skills, but also develop a culture of international communication. Are school students ready to introduce multilingualism in physical education classes? To address this issue, a modern student is trained from kindergarten. But even in the absence of such training, if we analyze the sports terminology, it turns out that the student already has a certain amount of English vocabulary.

For example, it is not a secret to anyone that the name of the game “Basketball” consists of two English words “basket” - basket and “ball” - ball, and “Football” is derived from “foot” - foot and “ball” - ball. In addition, the words “pass” - пас, “out” - аут, “set” - сет, “time” - тайм, “sport” - спорт, “start” - старт and many others are widely used. Thus, the introduction of multilingual in physical culture lesson is quite realistic. Everything depends on the knowledge, the creative approach of the teacher, his understanding of the current trends in education. As a fundamental goal of teaching foreign languages, it becomes the formation of a multicultural and multilingual personality, possessing informational, communicative and intellectual needs, abilities and competencies that will allow it to successfully operate in intercultural communication and professional language activities as a subject of foreign language knowledge, foreign language communication and creativity [5, 23]. Multilingualism is the basis for the formation of a multicultural personality. The development of a multicultural and fully harmonious personality is one of the main goals of education of the Republic of Kazakhstan.

References:

1. State program for the development of education in Kazakhstan until 2020.
2. B.A. Zhetpisbayeva Multilingual Education: Theory and Methodology: Monograph.- Almaty: Bilim, 2008.
3. Modular curriculum of the specialty “Physical Culture and Sport”, admission 2015.
4. Chan Dinh Lam “Multilingual education is the most important development strategy of Kazakhstan”
5. Formation and development of the linguistic personality in the conditions of reforming the education system of the Republic of Kazakhstan No. 5 (2007, p. 23-24)

THE SPECIFICITY OF THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE THE TEACHER OF PROFESSIONAL EDUCATION

Maratova Ainur Maratovna

Master of Pedagogical Sciences

A.K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

aika0884@mail.ru

Аңдатпа. Құзыреттіліктің кәсіби маңыздылығын және оны игеру қажеттілігін түсінуде көрінетін зерттеу құзыреттілігін меңгеруге оң көзқарас; зерттеу қызметі саласында негізгі білімдерді түсінуде және саналы түрде қолдануда көрінетін зерттеу қызметі саласында білімдерді меңгеру; негізгі зерттеу іскерліктерін көрсету.

Аннотация. Позитивное отношение к овладению исследовательской компетенцией, проявляющееся в осознании профессиональной значимости этой компетенции и потребности в ее освоении; владение знаниями в области исследовательской деятельности, проявляющееся в уяснении и осознанном применении основных знаний в области исследовательской деятельности; проявление основных исследовательских умений.

Annotation. Positive attitude to mastering research competence, manifested in the awareness of the professional significance of this competence and the need for its development; possession of knowledge in the field of research activities, manifested in the understanding and informed application of basic knowledge in the field of research activities; manifestation of basic research skills.

Тірек сөздері: педагог, кәсіби білім, құзыреттілік, зерттеу құзыреттілігі.

Ключевые слова: педагог, профессиональное образование, компетентность, исследовательская компетентность.

Key words: teacher, professional education, competence, research competence.

The dynamic nature of the changes taking place in all spheres of modern society puts forward fundamentally new requirements for the professional training of specialists. Today, we need a specialist who is not just possessing a certain amount of knowledge and skills, but who is able to quickly navigate and reorganize his activity in continuously changing conditions, competitive, mobile, and willing to constantly self-check.

The training of such a specialist is possible only if there are certain conditions in the educational process to ensure the quality of education, one of which is the level of professional competence of the teacher who organizes the teaching process.

Modern education defines new, higher requirements for teacher training: “New technologies, content and teaching methods increase the requirements for the teacher. The task of forming an intellectual nation and creating a “knowledge economy” makes teachers a key figure in the development of the state” [1; p.14]. The quality of teacher training is largely determined by social progress.

Today in the process of university preparation it is important not only to transfer to the future teacher a certain amount of knowledge and skills, it is much more important to form professional competence in him, the content of which includes the ability to independently extract and structure them, as well as experience, along with the knowledge and obtained skills, practical activities and personal qualities of a specialist.

The Kazakhstani system of pedagogical education is currently on its way to solving the tasks of providing a new quality of training for future teachers who possess professional competencies. This article emphasizes that initiative, the ability to think creatively and find non-standard solutions, the ability to choose a professional path, the willingness to learn throughout life, and also note that these qualities in students will develop through engaging them in creative activities and research projects that require a certain level of development of research competence. At present, education is deficient in professionals with a developed research competence, as evidenced by many scientists (V.I. Zagvyazinsky, R. Atakhanov, I.A. Zimnyaya, etc.), who note that pedagogical workers of all levels Education face significant difficulties in solving research problems. [2; p.208]. We come to similar conclusions as a result of the analysis of educational practice. Thus, the formation of research competence should be considered as one of the priorities of modern pedagogical education. This allows us to conclude that the professional activities of the future teacher in their functional characteristics require him to possess research competence, which is reflected in the requirements for the results of mastering the basic educational programs of the Republic of Kazakhstan.

Analysis of the scientific literature shows that in psychology and pedagogy there are theoretical prerequisites for the successful solution of this problem.

We share the point of view of scientists (V.A.Adolf, Yu.V.Vardanyan, V.A. Slastenin and others), and foreign (B. Oskarsson, J. Raven, R. White, G. Halazh, V. Hutmacher and others) presents the main provisions of the competence approach, describes the characteristics of various competencies, including research. The research competence of a teacher of vocational training is a complex characteristic reflecting his willingness and ability to carry out effective teaching and production activities in the context of continuously changing modern production and educational processes.

Thus, the study of scientific literature shows that the issues of the formation of the research competence of future teachers in the process of their professional training at the university remain insufficiently studied. These include: identification, justification and implementation of organizational and pedagogical conditions aimed at the formation of research competence of future teachers and relevant pedagogical support; development of evaluation and diagnostic tools to identify the level of formation of the research competence of future teachers.

Research competence of future teachers is an integral characteristic that determines the ability to psychological and pedagogical research activities, including knowledge of the main components of this activity and the ability to implement them, sustainable recognition of its importance for solving professional research problems in the context of modernization of education. The formation of the research competence of future teachers is a process aimed at a qualitative change in the content of the components of this competence. The main criteria for the formation of research competence of future teachers are: a positive attitude towards mastering research competence, manifested in the awareness of the professional significance of this competence and the need for its development; possession of knowledge in the field of research, manifested in the clarification and informed application of basic knowledge in the field of research activities; manifestation of basic research skills, consisting in the independent and successful implementation of educational research tasks.

The formation of the research competence of future teachers is carried out in stages: familiarization of future teachers with the basics of research activities; mastering by future teachers of basic knowledge and skills in the field of research activities; testing by future teachers of basic research skills. Organizational and pedagogical conditions contribute to the formation of the research competence of future teachers in vocational training:

- orientation of future teachers to research activities on the basis of identifying the research potential of pedagogical disciplines and taking it into account when designing the content of educational research tasks that contribute to their understanding and recognition of the professional significance of research competence;
- the inclusion of future teachers in research through the organization of educational and extracurricular research activities aimed at the conscious assimilation by students of basic knowledge and skills in the field of research activities;
- enriching the experience of research activities of future teachers in the process of practical training, ensuring the consolidation and improvement of basic knowledge and skills in the field of research activities.

Analysis of studies devoted to the problem of development and formation of research activities of students allow us to identify the following definitions of this concept: activities aimed at developing new knowledge: problem statement, formulation of ideas and hypotheses, selection and justification of research methods, evidentiary design of the results obtained (N.Ya. Kantorovich) [4, p.36], systematic, independent and creative activity, organized in the process of teaching in high school with the active participation of teachers personal example and joint research aimed at expanding and improving knowledge about a person, culture, society, learning bachelor of democratic values for their subsequent implementation in everyday law enforcement practice, preparing bachelor for education “through life” (O. Yeremina) [5, p.11].

Thus, we conclude that research activities in the process of professional training as an organizational and pedagogical condition for the formation of their research competence contribute to the formation of basic knowledge and skills in the field of research activities, as well as the further development of ideas of future teachers about the nature and structure of research activities.

References:

1. The State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan until 2020.
2. V.I. Zagvyazinsky, R. Atakhanov Methodology and methods of psychological and pedagogical research: Proc. allowance for stud. higher ped. studies. institutions. - M.: Academy, 2005.
3. E.N. Stepanov, L.M. Luzina Teacher of modern approaches and concepts of education. - M.: TC Sphere, 2005.
4. Kantorovich N.Y. The technology of personality-oriented preparation of the future elementary school teacher for self-realization in professional activity: monograph. Novokuznetsk, 2005.
5. O.V. Yeremina The development of research activities of the bachelor of jurisprudence: author. diss. Cand. Ped. Sciences: 13.00.08. Orenburg, 2011.

ҮШТІЛІК ЖАҢА ЗАМАН СҰРАНЫСЫ

Мұратқызы Б.

6M021000- «иностранный филология», магистрант

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

pretty-g_i_r_l@mail.ru

Ержанова Гүлжан Алимкуловна

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

к.ф.н. доцент

erzhanova.gulzhan@inbox.ru

Аңдатпа. Бірнеше тілдерді меңгеретін, әлемдік әлеуметтік мәдени және білім беру кеңістігіне бейімделген, әлеуметтік және кәсіби бағдарланған мәдени тұлғаның даму іргетасы төменгі мектеп жасында қалыптасады.

Осы мақала төменгі мектеп жастағы балалардан үш тілдік білім беруді іске асырудағы ойын қызметінің маңыздылығын нақтылы түрде көрсетеді, сергіту сәттерін, жұмбақтарды, мақалдарды, ойындарды қолдану әдістері мен тәсілдерін ашады. Тілдік ойындар оқу үдерісін қызықты етуге мүмкіндік береді. Бұл тілді меңгерудегі жақсы ынта. Тапсырмаларға ынталану, қуану, қолдан келерлік сезіну - бұнын барлығы оқу нәтижелерінде жақсылап байқалады. Ойын қызметінің процесінде тілдік материал оңай меңгеріледі, ал сонымен бірге қанағаттанарлық сезім пайда болады.

Аннотация. Фундамент развития социально и профессионально ориентированной культурной личности, владеющей несколькими языками, адаптированной в мировое социокультурное и образовательное пространство, формируется в младшем школьном возрасте.

Данная статья отображает значимость игровой деятельности в реализации трехязычного образования у детей младшего школьного возраста, раскрывает методы и приемы использования физминуток, загадок, пословиц, игр. Языковые игры позволяют сделать учебный процесс интересным. Это мощный стимул к овладению языком. Атмосфера увлеченности, радости, ощущения посильности заданий – все это благотворно сказывается на результатах обучения. В процессе игровой деятельности легче усваивается языковой материал, а вместе с этим возникает чувство удовлетворенности.

Abstract. The foundation for the development of socially and professionally-oriented cultural identity, multilingual, adaptable in the global socio-cultural and educational space, is formed in the junior school age.

This article shows the importance of play activities in the implementation of trilingual education in children of primary school age, reveals the methods and techniques of using diminution, riddles, proverbs, games. Language games make the learning process interesting. It is a powerful stimulus to language acquisition. The atmosphere of enthusiasm, joy, feeling affordability jobs – all this has a beneficial effect on learning outcomes. In the process of play activities language material is absorbed more easily, and a feeling of satisfaction is appeared with it.

Тірек сөздері: үш тілдік, коммуникациялық құзыреттілік, ойын, халыаралық қатынас, ықпалдастық.

Ключевые слова: трёхязычие, коммуникационная компетентность, игра, международное общение, интеграция.

Key words: trilingual education, communicative competence, play, international contacts, integration

Тіл - негізгі мәдени құбылыс. Сондықтан тіл - ұлттық бірліктің негізгі механизмі, ұлттың әлеуметтік құрылым ретінде пайда болуы мен көбею құралы. Ақыр соңында, тіл - ұлттың мемлекетінің негізі. Сондықтан тіл туралы мәселе мәдени ғана емес, сонымен қатар саяси болып табылады.

Бәріміз тілдің адамның керемет жаратылуы екенін білеміз, ол негізгі қарым-қатынас құралы болып табылады. Тіл бүкіл халықты және олардың Отанын шабыттандырады. Біздің Президент Н.Ә.Назарбаев білім мен ғылымға үлкен көңіл бөледі. Өз сөзінде, атап айтқанда, «Тілдердің үштұғұрлығы» жобасында: «Қазақстан бүкіл әлемде үш тілді қолданатын және пайдалануы керек жоғары білімді ел ретінде қабылдануы керек. Бұл қазақ тілі - біздің халқымыздың мемлекеттік тілі, орыс тілі - этносаралық қарым-қатынас тілі, ағылшын тілі біздің еліміздің жаһандық экономикасына табысты ықпалдасу тілі» деп айтылған. Әрине, бір тіл білу жеткіліксіз, адам қаншалықты тіл білетін болса, соншалықты бәсекеге қабілетті. Орыс жазушы-драматургы А.П.Чехов былай деп жазған: «Человек столько раз человек, сколько он знает языков». Әрбір тіл - бүкіл халықтың жаңа әлемі. Өйткені бүкіл мәдениет, барлық құндылықтар тілде шоғырланған.

«Балаларды бала кезден үйрету керек. Үштілдік – бұл біздің балаларымызға қажет. Олар мемлекеттік тілді білуге тиіс, орыс тілі – біздің қарым-қатынас тіліміз, ағылшын тілі – әлемдік тіл, әлемдік ғылымның, инновацияның, интернеттің тілі», - деп, Н.Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясының «Тәуелсіздік. Келісім. Бір болашақтың ұлттары» атты XXIV сессиясында мәлімдеді.

Бірінші тәсіл – пәндерді өздігінен оқыту: қазақ тілі, қазақ әдебиеті, орыс тілі, орыс әдебиеті және ағылшын тілі. Осы тақырыптардың мақсаты балалардың сөйлеу белсенділігінің төрт түрін дамытуға бағытталған: тыңдау, оқу, сөйлеу және жазу. Сабақты оқыту әдістемесі мен технологиясы өзгеріп отырады, сондықтан үш тілде оқытудың деңгейлік бағдарламалары дайындалды. Екінші тәсіл – іс жүзінде балалар қазірдің өзінде тілдер жайлы біліктерін қолдана алатын болады. Осы жаңалықтардың барлығы кезең-кезеңмен жүзеге асырылады. Сондықтан осы бағдарламаны жүзеге асырудың алғашқы қадамы балалардың тіл білімінің белгілі бір деңгейіне дайындалуынан басталды, содан кейін барып пәндерді орыс, қазақ немесе ағылшын тілдерінде оқыту басталады. Біздің балаларымыздың болашағы – біздің мемлекетіміздің болашағы. Үштілдік – уақыттың қажеттілігі. Үштілділік ол қазіргі уақытта мемлекет тарапынан да, қоғам тарапынан да көп көңіл бөлініп жүрген бағыт. Бүгінгі күні үштілділік мәселесін, осы бағдарламаның дамыту әдістерін, көптеген адамдар түрлі көреді. Бірақ бұл біздің ортақ міндетіміз бен жауапкершілігіміз екенін ұмытпау керек. Өйткені бүгінгі күні біз ертеңімізді қалаймыз. Үш тілде сөйлейтін адамдар санының ұлғаюы бұл мәселеге ғылыми көзқараспен, инновациялық әдістерді қолдану мен енгізумен, сондай-ақ тілдерді тиімді зерттеуге ықпал ететін қолда бар тәжірибені пайдалану арқылы мүмкін болады.

Үш тілді үйрену ақыл-ой қабілетін кеңейтуге және оқушылардың интеллектуалды деңгейін арттыруға көмектеседі. Демек, орыс тілі сабақтарында көп тілді тұлғаны

қалыптастыруға ықпал ететін сабақ тапсырмаларының әртүрлі кезеңдерін қосып отыру қажет. Мысалы, сабақтардағы этимологиялық лексиканы пайдалану тіл мәдениетін дамытуға және оқушылардың сөздік қорын ресейлік және басқа тілдермен толтыруға ықпал етеді. Мысалы, сөздің этимологиясының анықтамасы: футбол - ағылшын тілінен, жаяу жүріп, доптан. Сөздік жұмыс барысында кейбір сөздер аударылады немесе ауызша сөйлемдер үш тілде жасалынады, сабақта сабақ барысында қазақ немесе ағылшын тілдерінде сөз сөйлеуге тырысу қажет.

Қазақстанның модернизациясы бәріміз үшін қажет және оның табысты болуы үшін біздің республикамыздың әрбір азаматы өз Отанына пайдалы болуы керек. «Тілдердің үштұғұрлығы» саясаты – Қазақстан үшін жаһандық әлемге интеграцияланудың нағыз мүмкіндіктері. Этносаралық байланыстарды қамтамасыз ететін тілдер болмаса, болашақ мүмкін емес. Демек, біздің қоғамның үштілділікке деген ұмтылысымыз осыған байланысты. Дәл осылай құрылған және өлшенген тіл саясаты қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде дамытуға, кеңейтуге, орыс және ағылшын тілдеріндегі этносаралық қарым-қатынасқа жағдай жасауға мүмкіндік беретін көп мәдениетті қоғам құруға көп әсерін тигізеді. Бүгінгі күні, бірнеше тілді білу қажетті дағдылар мен заманауи талаптар болып табылады. Қазақстан Республикасында жұмысқа алу кезінде кандидаттарға қойылатын негізгі талаптардың бірі – бірнеше тілдерді білу. Әрине, қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілі ретінде ұлтаралық қарым-қатынас тілі және ағылшын тілі ретінде халықаралық тіл ретінде беріледі. Жақсы маман арнайы білімдермен қатар жоғарыда аталған үш тілді меңгеруі тиіс, себебі бұл оның мансаптық өсуі мен әріптестерінің арасындағы ұстанымын анықтайды.

«Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев атап өткендей, үш тілдік жүйе біздің заманымыздың талабына айналады, өйткені бұл ХХІ ғасырдың талабы», - дейді Мемлекеттік тілді дамыту қорының директоры Азат Шауеев. Көптілділік ашық демократиялық қоғам құруға, Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа интеграциялануына, ал ағылшын тілі әлемдік аренаға шығуымыз үшін қажет. Қазақстан әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдердің қатарына кіруді жоспарлап отыр, және әрбір қазақстандық түлек бәсекеге қабілетті болуы керек. Үш тілдік білім берудің мақсаты – әртүрлі ұлт өкілдерімен бейбітшілік пен келісімде өмір сүре алатын басқа да мәдениеттерге құрмет пен түсіністік сезімі бар адамның қалыптасуы. Қазіргі заманғы мектеп түлектері шет тілін меңгеруі керек, себебі білім, ғылым, әлемдегі ақпараттық технологиялар – барлығы ағылшын тілінде жүреді. Жоғары сынып оқушылары үшін тек Қазақстанда ғана емес, жақын және алыс шет елдердегі жоғары оқу орындарында да білімін жалғастыру маңызды.

«Қазіргі заманғы қазақстандық үшін үш тілді білу – дербес табыстылықтың міндетті шарты», - деп атап көрсетті президентіміз Н.А. Назарбаев. Президенттің Қазақстан халқына Жолдауында «Қазақстан-2050» стратегиясы үштілді даму саясаты Қазақстанның халқының біртұтас үлгісіне айналуы қажет деп санайды. Бұл үшін тіл саясаты Қазақстан халқы сөйлеген кез-келген тілге нұқсан келтірместен сауатты және дәйекті түрде жүргізілуі тиіс. Осылайша, елдің барлық деңгейіндегі оқу орындарында бірінші сыныптан бастап сабақтар орыс және қазақ тілдерінде өтеді, мектептерде, бірінші сыныптан бастап балалар ағылшын тілін үйренуде, жоғары оқу орындарының оқу жоспарларында кем дегенде бір шет тілін меңгеруді қамтамасыз етеді мысалы, неміс немесе француз тілдері. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» мен «Назарбаев Университеті» талантты жастарға ағылшын тілінде білім алуға және әлемдік стандарттарға сәйкес білім алуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, жолдауда: «Біз орыс тіліне және кириллица алфавитіне қазақ тіліндей мұқият қарауымыз керек. Орыс тілін білу – бұл біздің халқымыздың тарихи артықшылығы екені бәрімізге белгілі. Орыс тілі арқылы Қазақстандықтардың бір ғасырдан астам уақыт бойы қосымша білімдер алып, ел ішінде де, одан тыс жерлерде де өздерінің ой-өрісін және қарым-қатынас орталарын кеңейтіп жүргендерін елемеуге болмайды. Ағылшын тілін үйрену үшін біз серпіліс жасауымыз керек. Заманауи әлемнің осы тілін меңгеру біздің еліміздің әрбір азаматы үшін жаңа өмірде шексіз мүмкіндіктер ашатын болады. Сондықтан үштілдік халықтың дамуы мен өркендеуі үшін өте маңызды, яғни оны мемлекеттік деңгейде көтермелеу керек. Президенттің бастамасы

аркасында біздің мемлекет білім беру саласындағы полиглотизм тұжырымдамасын іске асыра бастады, өйткені ол Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін нығайтуға және этносаралық келісімді нығайтуға мүмкіндік беретін көпмәдени қолдау болып табылады [2; 2].

Осылайша, ХХІ ғасырда бірнеше тілге ие болу – бұл сәнділік емес, қажеттілік. Тілді білу - ақпаратқа ие болу. Ақпаратты кім иеленсе, ол әлемге ие. Тілдерді үйреніп, ғаламшарымыздың әртүрлі нүктелерінен адамдарды түсіну қабілетін дамыту қажет. Ең бастысы, өмірдегі жалғыз, кейде ең маңызды тіл – бұл әрқайсыңыздың ішіміздегі сезім, махаббат және түсіну тілі екенін ұмытпауымыз керек. Оны әрдайым қолданып, басқа біреудің сезімінің тілін түсінуге тырысу керек, содан кейін барып барлық тілдер біздерге қол жетімді болады.

Бұның айғағы ретінде Елбасы Н. Назарбаевтың «Ел болашағы – жас ұрпаққа» атты баяндамасында: «Қазақстанда ел болашағы – жас ұрпақтың әлемдік стандартқа сай білім алуы үшін барлық жағдай жасалған. Бұл – мемлекеттің даму саясатының басым бағыттарының бірі. Болашақта білімді де қабілетті жастардың ел үшін аянбай еңбектеніп, Қазақстанның даңқын асыратынына, мәртебесін асқататынына сенемін» деген [4; 4].

Іс жүзінде тілдердің үштұғырлылығы идеясы бәсекеге қабілетті Қазақстанның ұлттық идеологиясының бір бөлшегі болып табылады. Яғни, мемлекет әрбір қазақстандық үшін үш тілді білу әркімнің жеке дамуының міндетті шарты екендігін әрдайым есте ұстауды қалап отыр.

Қазір таңда ағылшын тілін үйренуге ынталылардың саны біршама артады, өйткені оқулықтар, сөздіктер, әдістемелік нұсқаулар, тестер өз ана тілімізде шығарылып жатыр.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда // Казахстанская правда. – 2012. – № 218–219. – 10 июля.

2. Послание Президента РК народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» новый политический курс состоявшегося государства»

3. Назарбаев Н.А. Новый Казахстан в новом мире // Казахстанская правда. – 2007. – 1 марта. – № 33 (25278).

4. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда // Казахстанская правда. – 2012. – 10 июля. – №218-219.

5. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года. – [ЭР]. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/search/docs/va=КОНС>.

6. Закон Республики Казахстан «О языках» от 11 июля 1997 года. – [ЭР]. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000>

7. Закон «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III // Казахстанская правда. – 2007 г. – № 127. – 15 августа.

8. Государственная программа функционирования языков в Республике Казахстан на 2001-2010 гг. // Казахстанская правда. – 2001. – № 47-48. – 17 февр.

9. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы // Указ Президента Республики Казахстан от 7 декабря 2010 года № 1118. – [ЭР]. Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>.

10. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к обществу всеобщего труда // Казахстанская правда, 10 июля 2012. — №218–219.

ОБУЧЕНИЕ ПО ТЕХНОЛОГИИ СЛЦ В РАМКАХ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Мусина Алла Александровна

магистр

АРГУ им.К.Жубанова, старший преподаватель, г.Актобе

alla.mussina@mail.ru

Андатпа. Мақалада оқу үрдісінде CLIL технологиясын қолдану және қолдану мәселелері қарастырылған. Ағылшын тілінде арнайы пәндерді оқыту мәселелері қозғалды. Пән мазмұнында шетел тілінде оқыту технологиясының пайда болу мәселелері қарастырылған. Сонымен қатар, шетел тілін жеткілікті дәрежеде меңгермеген білім алушылар үшін шетел тілінде пәндерді оқыту әдістемесін таңдау мәселесі де қозғалды.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы использования и применения технологии CLIL в учебном процессе. Затронуты проблемы преподавания специальных дисциплин на английском языке. Рассматриваются вопросы зарождения технологии преподавания предметного содержания на иностранном языке. Также затронута проблема выбора методики при преподавании дисциплин на иностранном языке для обучающихся, которые не владеют в достаточной мере иностранным языком.

Annotation. The article deals with the problems of using and applying the technology of CLIL in the educational process in the university. The problems of teaching special subjects in English are touched upon. The questions of the birth of technology teaching subject content in a foreign language. Also touched upon is the problem of choosing a methodology for teaching foreign language disciplines for students who do not speak sufficiently a foreign language.

Тірек сөздері: CLIL, билингвалды оқыту, көптілді оқыту, пәндік және тілдік мазмұндағы интеграциялау, АКТ, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, екінші тіл, көптілділік.

Ключевые слова: CLIL, билингвальное обучение, полиязычное обучение, интеграция предметного и языкового содержания, ИКТ, информационно-коммуникационные технологии, второй язык, полиязычие.

Key words: CLIL, bilingual education, multilingual training, integration of subject and language content, ICT, information and communication technologies, second language, multilingualism.

Преподавание по технологии CLIL давно осуществляется во многих странах мира. В последнее время CLIL-технология стала широко распространяться и в нашей стране. Данная технология предусматривает сотрудничество преподавателей английского языка и преподавателей предметников.

CLIL понимается как передовая новая технология изучения различных предметов на иностранном языке, и в частности применительно к нашей стране, на английском языке. Например, в многоязычных странах, таких как Канада, дети, которые говорят на французском языке и обучаются в школе на французском языке, изучают также предметы и на английском языке. Подобная практика имеется и в США. [1, 25]

В рамках мировой глобализации, появился спрос на овладение полиязычной компетенцией. Поэтому толчок развитию технологии CLIL дала проблема того, как преподавателям вести свои занятия на английском языке.

Термин CLIL впервые был введен Д. Маршем в конце XX века. Именно он ввел такое понятие, как предметно-языковое обучение. Дисциплины изучаются на иностранном языке, но при этом перед преподавателем ставятся две задачи: получение учащимися или студентами новых знаний по предмету, а также изучение самого иностранного языка. Технология CLIL уникальна по своей природе, так как она преследует две цели. Одна цель состоит в том, чтобы изучить предмет, а вторая цель состоит в том, чтобы выучить при этом одновременно и английский язык. [2, 71].

Для реализации двух целей в данной технологии предусматривается использование множества методов и приемов. Но прежде чем они были все разработаны и внедрены в практику, прошло немало времени. Перед преподавателями возникали вопросы как решить проблему того, как преподавать ту или иную дисциплину на иностранном языке для студентов, которые не владеют в достаточной мере этим языком. С одной стороны было понятно, что в условиях школы ученики не получают необходимого уровня языковой компетенции из-за недостаточности часов. Тогда встает вопрос, сколько же нужно часов для того, чтобы в рамках школьной программы выучить иностранный язык на таком уровне, чтобы в дальнейшем изучать в высшем учебном заведении дисциплины на иностранном

языке.

Например, в 2006 году японский исследователь Накашима привел такие данные: для достижения базового уровня знания иностранного языка потребуется в среднем 3000 часов. Однако, наши ученики в школе получают в среднем около 1300 часов по английскому языку. Даже имея достаточный запас школьных разговорных выражений очень сложно изучать дисциплины, так как при изучении вузовских предметов необходимо владеть академическим языком, то есть языком научных исследований.

Исследователь Дж. Камминс в 1979 году ввел такое понятие, как CALP -cognitive academic language proficiency и BICS - basic interpersonal communicative skills. По его мнению, академический язык сильно отличается от разговорного и поэтому требует к себе внимания.

Именно технология CLIL сумела разрешить эти проблемы. Изучение предметов на иностранном языке увеличивает соответственно количество часов иностранного языка. А так как учащийся изучает предметное содержание, то он еще изучает и английский академический язык. Кроме того, мировая практика проведения таких занятий доказывает, что студенты, которые изучают предмет через английский язык: более внимательны; мотивированы; креативны; творчески настроены и имеют более высокие результаты обучения по сравнению с студентами, которые проходят обучение только на одном языке. Они хорошо овладевают английским языком на академическом уровне, а это способствует расширению возможностей получения новой информации и перспективам дальнейшего личностного развития.

Технология CLIL подразумевает, что преподаватель по определенному предмету, плотно взаимодействует с преподавателем иностранного языка, и в какой-то степени сам является преподавателем иностранного языка. Через систематическое планирование своих уроков преподаватель предвосхищает проблемные моменты, которые могут возникнуть у студентов, и посредством различных приемов и техник снимает их. Поэтому языковой поток не усложняет усвоение материала, и для студентов такие занятия становятся на уровне уже преодолимой трудности. В таком случае вся нагрузка падает не на студента, а на преподавателя. Процесс планирования такого урока является достаточно трудоемким.

Далее будет приведен пример CLIL упражнения. На рисунках 1 и 2 представлены примеры из предмета Information communication technologies, иллюстрирующие некоторые приемы технологии CLIL.

Activating existing knowledge:

Define the topic of lesson and explain of new words:

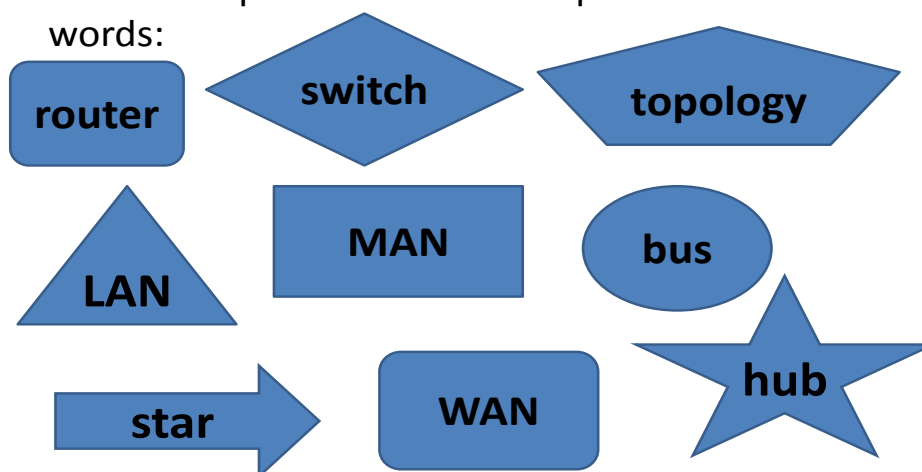

Рисунок 1.- Определение новой темы по ключевым словам.

Look at the three network solutions.
What are the differences?

- Which network solution would you recommend for a large corporation or
- organisation, a small business and a family home? Why?

• *I'd recommend solution 1
for ... because*

Рисунок 2.- Построение фразы на английском языке по шаблону.

Вид и форма задания зависит от ожидания преподавателя. Если он ожидает, что студенты должны устно дать ему определение некоторых понятий, то он должен заранее проработать языковой аспект и подготовить студентов к этому. Например, перед тем как будет устный опрос, преподаватель должен дать время на выполнение упражнения, благодаря которому студент сможет продемонстрировать структуру определения. Для этого можно использовать выделение ключевых слов, являющихся общими для данного вида требуемых определений. После выполнения студентом упражнения, в дальнейшем ему не будет сложно подставить нужные слова в структуру определения и дать устное определение.

Актуально то, что для уроков, разрабатываемых по методике CLIL можно использовать разработанные для носителей языка, то есть аутентичные материалы. Через Интернет можно получить доступ к большому количеству интересных и полезных ресурсов. [3,49].

Таким образом, можно отметить, что данная технология имеет хорошие перспективы. В связи с всеобщим процессом глобализации и необходимостью преподавания дисциплин на английском языке технология способствует активному внедрению в образовательную систему с учетом имеющегося опыта.

Литература:

1. Time is of the essence: factors encouraging out-of-class study time. Steve T. Fukuda and Hiroshi Yoshida Street, B. & Hornberger, N. H. (Eds.). (2009).

2. Encyclopedia of Language and Education, 2nd Edition, Volume 2: Literacy. (pp. 71-83). New York: Springer Science + Business Media LLC.

3. Лебедева Е.А. Совершенствование иноязычной компетенции студентов-юристов // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. 2011. No 7 (13). С.49-52.

THE ROLE OF THE FAMILY IN SHAPING THE TEENAGER'S PERSONALITY

Mukhamedjanova Botagoz Bulekovna

Teacher, Master of Pedagogical Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

botagoz75.75@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада жасөспірімдердің жеке басын қалыптастырудағы отбасының ролі талқыланады.

Аннотация. В статье рассматриваются вопрос о роли семьи в формировании личности подростков.

Annotation. The article discusses the role of the family in shaping the teenager's personality.

Тірек сөздері: отбасы, жасөспірімдік, тәрбие

Ключевые слова: семья, личность подростков, воспитание

Key words: family, teenager's personality, upbringing

Modern teenager lives in a world complex in its content and trends of socialization. This is due, first, to the pace and rhythm of technical and technological changes that place new demands on growing people. Secondly, with the rich nature of the information that creates a lot of "noise", deeply affecting the teenager, who has not yet developed a clear position in life. Thirdly, with the environmental and economic crises that have afflicted our society, children feel hopeless and irritable. At the same time, young people develop a sense of protest, often unconscious, and at the same time their individualization grows, which leads to egoism if the General social interest is lost. Adolescents more than other age groups suffer from the instability of the social, economic and moral situation in the country, having lost today the necessary orientation in values and ideals – the old ones are destroyed, the new ones are not created.

The personality of a teenager is not formed by itself, but in its environment. Especially important is the role of small groups in which the teenager interacts with other people. First of all, it concerns the family. Different authors distinguish different types of dysfunctional families, where children with behavioral disorders appear. These classifications are not conflicting, but complementary, sometimes repeating each other.

A. E. Lichko highlights 4 unfavorable situation in the family: 1) Hyper various degrees: from the desire to be involved in all manifestations of the inner life of children (his thoughts, feelings, behaviors) to family tyranny; 2) hiphopera, often turning into neglect; 3) the situation that creates the "idol family" – constant attention to any motivation of the child and excessive praise for a very modest successes; 4) the situation that creates the "Cinderellas" in the family – there are many families where the parents pay a lot of attention to themselves and little children [1,83].

At the forefront of scientific research to the problems of family education stood P. F. Lesgaft. The aim of any education he believed to promote the development of a reasonable person who would be able to connect the experience of past life with real life and be able to foresee the consequences of their actions and relationships to another person, to find out the causal relationship of the observed phenomena and creatively predict and manifest, in what exactly is expressed human wisdom[2, 79].

Thus, the full development of all natural inclinations of abilities, the formation of a reasonable, free human personality is possible for every healthy person, whose childhood and youth are in normal human conditions. What are these conditions?

Initial. Atmosphere of love. A person should be created in love, endured and born in love and spend all his childhood in an atmosphere of love and mutual respect of people. Deprived of this feeling, a person is not able to respect his relatives, fellow citizens, Homeland, do well to people. At the same time Lesgaft warned that blind unreasonable mother's love, "hammering the child worse than the rod", makes a person an immoral consumer or ambitious careerist.

Second. A highly moral educator who teaches a child to reflect, to be truthful, to observe the unity of word and deed. The best thing if this role is performed by the mother, but can be a non-native teacher, in whose care should be no more than 6-7 children. (Modern psychologists have found that it is with so many children the teacher can simultaneously maintain emotional contact).

Third. Regular joyful socially useful work in the presence of the child. Constantly watching the work of adults, the child begins to imitate it in the game, and then he is included in the process of work as an assistant, and finally, as an independent performer.

Fourth. The exclusion of so-called surplus stimuli from the child's life: luxury, poverty, excessive delicacies, disorderly food, tobacco, alcohol, gambling. A child who is accustomed to experiencing pleasure from the effects of "surplus stimuli" on his brain does not develop the ability to purposeful activity. And it means that one more creative person is buried, without having even been born.

Fifth. Harmonious development of all abilities of the child. Listening to fairy tales, music, songs should be replaced by physical exercises, games, work in the garden, classes in prefabricated toys - reading poetry, playing chess - drawing, modeling. After all, no one knows in what area of human activity can manifest a special talent given by nature only to this child. So, he must come

into contact with the maximum of classes to determine his vocation over time. And "lip service" giving your child those parents who arbitrarily pre-program it way of life.

Sixth. The principle of gradualism and consistency. The educator must constantly ensure that the child takes only those cases that are currently feasible for him. Otherwise he will lose interest in training, will appear lazy. As the child grows and develops, the activities must become more difficult and complex.

Seventh. Protection of the child from contact with immoral people. The most important method of mastering knowledge and experience in a child is imitation. The instinct of imitation causes the child to attempt to reproduce all the actions and deeds of people around him. Reproduced - means mastered. Only at the end of the period of family education, i.e. about 7 years, the child develops its own (moral grounds) and can evaluate the behavior and actions of others. Therefore, adults who love the child and wish him well must strictly control every step, so as not to serve as an example of immoral behavior.

Family problems, the consequence of which is the deformation of the process of socialization and formation of the child's personality, leads to an increase in social and environmental maladjustment of children and adolescents. The social maladjustment of the individual should be understood as the inability of the individual to adequately meet the requirements imposed on him, which are based on expectations corresponding to his social status and his place in a particular system of existing interpersonal relationships, including his inability to apply in practice socially - historically developed methods and opportunities necessary to meet their own needs (in a broad sense).

References:

1. Lichko A. E., Popov Yu. V. Delinquent behavior, alcoholism and substance abuse in adolescents. Moscow, 1988.
2. Lesgaft P. F. Family education of the child and its value. M.: Pedagogy, 1991.

КӨПТІЛДІЛІКЗАМАНАУИ БІЛІМНІҢ БАСТАУЫ

Өтегенова Н.Д.

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,

5B021000-Шетел филологиясы мамандығының 2курс студенті, nazerke2000dar@gmail.com;

Сарбасова А.Е.

ф.ғ.к., шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының доценті,

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қаласы,

aigul_sarbassova@mail.ru.

Аңдатпа: Мақалада көптілділік, тілдерді білу мәселесі қарастырылған. Көптілділік ұғымының мәні анықтамалары келтірілген. Бірнеше тілдерді игеруде мемлекеттік тілге қатысты ғалымдардың пікірлері берілген, қазіргі білім беруде үш тілді білу бойынша мәселелер жазылған. Көптілділік ұғымы мен оның қазіргі кездегі маңызы туралы ой-пікірлерді жүйелеп, мемлекеттік тілді білуге қатысты мәселелер қамтылды.

Аннотация: в статье рассматривается полиязычие как знание нескольких языков. Рассматриваются взгляды ученых на проблемы знания трех языков в современном образовании. Систематизация мыслей о понятии многоязычия и его актуальности, и проблемах, связанных со знанием языков.

Annotation: The article discusses multilingualism as knowledge of languages. The values of multilingualism are defined. Systematization of different concepts of multilingualism and its relevance and problems related to the language is given. The development of multilingual knowledge of the individual as the most important means of communication that will allow us to develop international relations of our state.

Тірек сөздер: көптілділік, толеранттық орта

Ключевые слова: билингвизм, полилингвизм, толерантная среда

Key words: bilingualism, polylingualism, tolerant environment

Көп тіл білу-өмір қажеттілігі. Тақырыпқа сай елбасымыздың «Жаңа әлемдегі –жаңа Қазақстан» атты жолдауы 2007жылы ұсынылған болатын. Бұнда «Қазақстан бүкіл әлемде халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі- мемлекеттік тіл, орыс тілі-ұлттаралық қатынас тілі және ағылшын тілі-жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі» [1,11]. Иә, «үштілділік» саясаты бүкіл қоғамды дүр сілкіндіріп көптің ойына әсер етіп түрлі пікір-таласқа әкелініп жүргені жасырын емес. Әлемдегі дамыған елу елдің қатарына қосылу үшін билік «үш тұғырлы тіл» саясатын қолға алып жатқаны белгілі. Қазіргі ақпараттық техниканың дамыған заманында тілді үйрену қиындық тудырмайды, қайта көп тіл білгеннің ешбір зияны жоқ деп түсінемін. Тілді білу оңай дүние емес. Ешкім тумысынан көп тілді біліп тұмайды. Қазіргі заманда көп тілді білу – өмір талабы. Қазір жер шарын мекендеген халықтардың 70 пайыздайы екі, не одан да көп тілдерді әртүрлі деңгейде меңгерген. Өйткені, қазір біз өмір сүріп отырған жаһандану дәуірі шегараларды білмейтін, көп тілде сөйлейтін заман. Көп тілді білу әрбір жасөспірімнің парызы деп ойлаймын. Себебі көп шет тілдерін білу қазіргі заманға сай, сауаттылықтың бір белгісі. Барлық оқу орындары мемлекеттің жалпы міндетіне сәйкес мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін білу мен дамытуды, орыс тілі және бір шетел тілін оқып үйренуі тиіс. Шет тілін үйрену барысында адам басқа бір ұлттың сөзін, сөйлем құрау тәсілдерін меңгеру арқылы оның ойлау жүйесіне еніп, рухани әлеміне қадам басады; жаңа бір халықтың ұлттық болмысын ашады. Шет тілінде сөйлеу арқылы сол ұлтша ойлайды; мұның өзі сол ұлтпен іштей жақындастыра түсетін болады. Ең бастысы басқа тілдерді білу адам мен адамды, ұлт пен ұлтты, халық пен халықты жақындастыра түседі.

Тіл білуі барысында адамның қарым-қатынас жасау, әлеуметтену, білімін арттыру мүмкіндіктері екі-үш есеге дейін артады. Өйткені әр тіл - өзінше бір тұтас әлем. Тіл үйрену арқылы адам жаңа бір әлемнің, әлемдік өркениеттің тағы бір ғимаратының есігін ашып, ішіне кіріп, таныса бастайды. Бірінші кезекте адамның ақпараттық, мәдени және экономикалық кеңістігі кеңейіп, таным-түйсігі арта түседі. Мысалға алсақ баланы ерте жастан оқытқан тиімді десе, енді бірі ағылшын орте жастан бастау ұлттық тілімізге нұқсан келтіре ме деген күдігін алға тартуда. Осыған орай, білім ұйымдарының үш тілде оқытуды қолға алудағы негізгі мақсаты бірнеше тілді меңгерген, жан-жақты білімді, бәсекеге қабілетті, мәдениетті тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Қазіргі уақытта еліміздің басқа мемлекеттермен қарым-қатынасы артып отырған шақта үштілділікті еркін меңгерген, келешекте білімін түрлі саладағы қарым-қатынас жағдайында пайдалана алатын адамды мектеп қабырғасынан оқытып шығару — біздің қазіргі кездегі ең басты міндетіміз деп білемін. Ендігі бірі шет тілін балабақшадан бастап оқытуға кейбір мектепте дайын еместігін айтуда. Қалай десек те, бүгінгі заманның ағымы көптілділікті қолдайды, жастарды болашаққа бүгінгі күннен бейімделу үшін ағылшын тілін балабақшадан бастап меңгерту қажеттігін айтуда. Сонымен қатар мектеп оқушылар мен студенттерге де ағылшын тілін оқытудың әр түрлі деңгейлеріне сәйкес оқытудың жаңа технологияларын, ақпараттық және компьютерлік жүйелер арқылы ізденіс жұмыстарын жандандыра түсудің барлық мүмкіндіктері жасалған. Шетел тілін оқытуда лингафондық құрал- жабдықтар, аудио-, видеокешені оқушылардың ауызша және жазбаша аударудағы білім жетілдіру, сөздік қорын қосымша жаңа сөздермен байыту, толықтыру, ой-өрісін дамыту мақсатында қолданылады. Сондай-ақ оқыту процесінде мультимедиабағдарламасының көмегімен, ғаламтордан алынған әлемдік жағдайлар, педагогикалық технологиялардың түрлі әдіс-тәсілдері, коммуникативтік бағыттағы оқыту элементтері кең қолданылады. Тілге байланысты оқу процесінде жүйелі жетілдіру жұмыстары жүргізіліп отырады, атап айтсақ, ашық сабақтар, пікір-сайыстар, семинар, конференциялар, практикалық сабақтар, дөңгелек үстелдер, кездесулер, өзара сабаққа қатынасып талдау, оқушылардың зерттеу жұмысымен айналысулары, сонымен қатар мектеп оқушылары мен студенттерге жеке ізденіс жұмыстар жасауына көп көңіл бөлуде.

Тілді білудің пайдасы болғанымен зиянды жақтарыда бар. Сондықтан да көп тілділік мәселесіне ғылыми тұрғыдан келіп, оның жақсы жақтарын да, теріс тұстарын да әрдайым ескеріп отырған жөн. Осы мәселені арнайы зерттеген бірсыпыра ғалымдар қостілділіктің жас баланың ойлау қабілетінің дамуына кері әсерін тигізетінін анықтаған. Ойлау барысында екі тілдің бір-біріне кедергі келтіріп, тежеу тудыратындығы, сөйтіп баланың ойлау жүйесінің қалыптасуындағы айтарлықтай кері әсер ететіндігін алға тартады. Біздіңше, балаға шет тілін бала бақша түгілі бастауыш сыныптарда да оқытуға болмайды. Өйткені, А. Байтұрсынов ескерткендей, «Орысша оқығандар орыс сөзінің жүйесіне дағдыланып үйренген, ноғайша оқығандар ноғай сөзінің жүйесіне дағдыланып үйренген. қазақ сөздерін алып, орыс я ноғай жүйесімен тіссе, әрине ол нағыз қазақша болып шықпайды. Сондай кемшілік үшін әр жұрт баласын әуелінде өз тілінде оқытып, өз тілінде жазу-сызу үйретіп, өз тілінің жүйесін білдіріп, жолын танытып, балалар әбден дағдыланғаннан кейін басқаша оқыта бастайды. Біз де тіліміз бұзылмай сақталуын тілесек, өзгелерше әуелі ана тілімізбен оқытып, сонан соң басқаша оқытуға тиіспіз».

Көптілділік - тек адамзатқа ғана тән әрекет; тек адамдар ғана тіл арқылы сөйлей алады, ұғыныса алады. Көптілділік адамзаттың ойлау, пайымдау процесімен бірге жүзеге аса отырып, тілдік қатынастың негізі, басты құралы болып табылады. Осы қарым-қатынас құралы болып табылатын көптілділікті ғалымдар әрқилы ерекшеліктеріне қарай жан-жақты зерттеп келеді. Көптілділік әлемдегі өркениет пен білім жүйесіне сәйкес тыңдаушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыратын, ой-пікірін дұрыс, сауатты жеткізуге ықпал ететін, адам мен адамның қай тілде болса да түсінісуіне мүмкіндік беретін сала ретінде оқу жүйесіне енгізілді. Бұл сала қоғамдық әлеуметтік өмірді және ғылым мен білімді ұштастыра келіп, болашақ маманның дүниетанымын жетілдіріп, өзінше ой пікір түйіндеуге үйретеді.

Көптілді дамытудың психологиялық жағдайына тоқталатын болсам, қостілділік немесе көптілділік – қазіргі таңда ғалымдардың қызығушылығын тудырып отырған өзекті мәселелердің бірі. Қазіргі таңда қостілділік өзара қарым-қатынас жасаудың негізгі талабына айналып отыр. Ғылыми әдебиеттерге сүйенсек, билингвизм – жеке адамның екі тілде ұдайы қарым-қатынас жасауы, яғни сөйлеу, тәжірибесі дегенді білдіреді, полилингвизм үштілділік қарым-қатынас, тілдік ортаны кеңейту дегенді білдіреді [2,76]. Шет тілін білуге ұмтылушылықтың саяси-әлеуметтік, психологиялық, мәдени-антропологиялық себептері бар. Әрбір адам белгілі бір қоғамда өмір сүре отырып, сол қоғамның сұраныстарына, талаптарына сай өмір сүретіндігі белгілі. Демек, қостілділік те адамның қоғамдық қажеттіліктерін қамтамасыз ету мақсатында туындайтын табиғи құбылыс екен. Бұл - қостілділіктің, көптілділіктің пайдалы жағы.

Қорыта айтатын болсақ, көптілді білім беру бағдарламасы аясында үштілді меңгеру тәжірибесін жинақтап, әлемдік деңгейге көтерілуіміз керек. Студенттердің жыл бойы халықаралық жобаларға қатысуын қадағалау, шетелдік әріптестермен ғылыми байланыстарды нығайтуға, шетел тілдеріндегі ақпарат көздеріне қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Елдің ертеңі өресі биік, дүниетанымы кең, кемел ойлы азаматтарын өсіру үшін бүгінгі ұрпаққа ұлттық рухани қазынаны әлемдік озық ой-пікірімен ұштастырған сапалы білім мен тәрбие берілуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан», Егемен Қазақстан. -2007. №55.-11-13б.
2. Хасанұлы Б. Тілдік қатынас негіздері, Алматы, 2006. – 73-77б.

LEXICAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF PHRASEOLOGICAL UNITS

Сагинова Жанат Кабиевна

СШ №18, учитель английского языка, г. Актобе,
магистрант АРГУ им. К.Жубанова
zhanna.ru@mail.ru

Аңдатпа. Ағылшын фразеологиясы, өте бай және әртүрлі формасы мен семантикасы, оны пайдалануда үлкен қиындықтар тудырады. Оның құрамында тұрақтылық өрнектерінің, түрлі суреттер мен стилистикалық әртүрліліктің айтарлықтай саны бар. Фразеологиялық бірліктер семантикалық бүтіндік ретінде жұмыс істейтін екі немесе одан көп сөздің еркін емес комбинациясы болып табылады. Фразеологиялық бірліктер сөйлеген сөздердің немесе сөйлемдердің бөліктері ретінде дайын блоктарда ойнатылады. Осылайша, идомдар бізді түпнұсқа, ерте тілмен байланыстырады, сөйлеуді байытады, оны әртүрлі және түрлі-түсті етеді.

Аннотация. Английская фразеология, очень богатая и разнообразная по форме и семантике, представляет большие трудности при употреблении. В ее составе имеется значительное количество устойчивых выражений, отличающихся образностью и стилистической разноплановостью. Фразеологизмы – это несвободные сочетания двух или более слов, функционирующих как семантическое целое. Фразеологические единицы воспроизводятся в речи как готовые единицы и функционируют в ней как части речи или предложения. Таким образом, фразеологизмы связывают нас с исконным, ранним языком, обогащая нашу речь, делая ее более красочной и разнообразной

Annotation. English phraseology, very rich and diverse in form and semantics, presents great difficulties in its use. In its composition there is a significant number of stable expressions, differing imagery and stylistic diversity. Phraseological units are not free combinations of two or more words that function as a semantic whole. Phraseological units are reproduced in speech as ready-made units and function in it as parts of speech or sentence. Thus, idioms connect us with the original, early language, enriching our speech, making it more colorful and diverse.

Тірек сөздер: семантикалық жіктеу, моно номинаттар, семантикалық блоктар, фразеологиялық бірлікті жаңғырту (жаңарту)

Ключевые слова: семантической классификации, монономинатыи полиноминаты, семантические блоки,оживление (обновление) фразеологизма .

Key words: semantic classification, mono nominates and polynomials, semantic blocks, revival (update) of a phraseological unit.

Phraseological units are not free combinations of two or more words that function as a semantic whole. Phraseological units are reproduced in speech as ready-made units and function in it as parts of speech or sentence.

Phraseological units can be classified according to several criteria.

There are classifications: semantic, structural, stylistic, etymological and classification by the method of education. [4,99] Depending on the method of education, two main types of phraseological units can be distinguished: fused combinations and semantic blocks. [4,100]

Fused combinations are formed by the combination of components, each or one of which has structural and system phrasing properties. At the same time, both the leading and the subordinate component of the phrase can act in a figurative sense.

Semantic blocks are formed by converting the meaning of the entire phrase as a whole.

Merged combinations Semantic blocks

Dark horse lounge lizard

1) unknown horse, turned out 1) slacker winner of races;

2) the man whose victory was (or may come as a surprise).

The basis for the semantic classification of phraseological units can serve: 1) the nature of the relationship of components to reality; 2) the presence and nature of the relationship of the subject value of the leading component with the subject value of a phraseological unit; 3) the presence in the composition of the meaning of a phraseological unit of the associative component.

(1) By the nature of their relationship to objective reality, phraseological units can be divided into mono nominants and polynominants. [4,102]

(2) Mononomination, i.e. the correlation of all components of a combination with a group of objects conceivable

(3) As a single class is the distinguishing feature of most stable phrases. For example, mono nominants are phrases to win, make a proposal, thyroid, magnifying glass, edged weapons, the Mediterranean Sea, the Italian strike, go bad, go wrong, take steps, hold forth, fall ill, carry into effect. These combinations are also structural-system properties of their components. In some cases, single-phraseological idioms (in the same or in another language) correspond to words with the same objective meaning. For example: bring one's pigs to the wrong market - miscalculate.

A small group consists of polynominant phraseological units, the phrase-forming factors of which are only structural-system features of the components. For example: mysterious friend, sworn enemy, fragile prow, hazel eyes, auburn hair, blank wall. The semantic difference between these two types of phraseology of the "definition + definable" structure is that in the case of mononominants the first component denotes a mandatory, inalienable feature, and in the case of polynominants, the feature is optional, not mandatory.

(2) By the nature of the connection of the subject value of a phraseological unit with the subject value of its leading component, one can distinguish: a) phraseological units, semantically - derived from the meaning of the leading component; b) semantically - shifted phraseological units. [4,104]. The meaning of phraseological units, semantically derived from the meaning of the leading component, can be portable or modifying (more often, specifying).

Semantically shifted phraseological units are phrases that are not semantically correlated with the meaning of the leading component. Such idioms can: a) be motivated, have an associative meaning and be derived in relation to the phrase as a whole; b) to be unmotivated, deethymologized, and not correlate either with the value of the leading component, or with the value of the entire combination as a whole. [4,106]. Example: motivated semantically shifted phraseological units: a house of cards.

Examples of unmotivated semantically shifted phraseological units are: play gooseberry to distract attention from smb., To serve as a screen; play ducks and drakes with one's money to waste money.

A special group consists of phraseological units with a split leading component, i.e. phrases, the leading components of which do not coincide grammatically and semantically.

There is no obligatory direct correlation between the method of forming phraseological units and the nature of the connection between the values of the leading component and the value of the phraseological unit. Most of the semantically shifted phraseological units are semantic blocks by origin, i.e. formed by the semantic transformation of the entire phrase. However, fused combinations can also be semantically based, i.e. phrases formed due to the presence of phrase-forming features of only one of the components (usually the leading component). Compare: Semantically based idioms that are by origin semantic blocks fused combinations stool pigeon 1) dove serving the cream of society, cream to lure other pigeons; of society 2) informant, provocateur, fat white crow 1) white crow; animated cartoons, cartoon rare, white crow, lame duck 1) lame duck; 2) man, palm grease bribe. It means "Nothing to beat in life". According to the presence in the meaning of the phraseological unit of the associative component by the presence of a semantic connection between words as components of a phraseological unit and the same words as components of an alternating phrase, all phraseological units can be divided into motivated and unmotivated. For all three types, stability is typical: reproduction in finished form, semantic complexity, consistency of the lexical composition, morphological and syntactic fixity, non-modelability according to the scheme of variable word combinations.

Literature:

1. Alekhina A.I. Short Russian-English and English-Russian phraseological dictionary. - Minsk: Publishing House of BSU. IN AND. Lenin, 1980.
2. Amosova N.N. Basics of English phraseology. - L., 1963.
3. English phraseology in the functional aspect.- M., 1989.
4. Arbekova T.I. Lexicology of English. - M., 1977.
5. Artyomova A.F. Proper names in the composition of FE. - INR, No. 4, 2003.
6. Gurevich V.V., Dozorets J.A. A Short Russian-English phraseological dictionary. - M.: Russian language, 1988.
7. Kvesevich D.I. Modern Russian-English phraseological dictionary. - M.: Astrel AST, 2002.
8. Komissarov V.N. Course phraseology of modern English. - INR, No. 3, 1988.
9. Kuzmin F.S. Russian-English phraseological dictionary translator. - M.: Flint, science, 2001.
10. Kunin A.V. English phraseology. - M., 1970.
11. Kunin A.V. English-Russian phraseological dictionary. - M.: Russian language, 1984.

ASSOCIATIVE-VERBAL ANTHROPONYM NETWORK OF NATIVE SPEAKERS OF RUSSIAN LANGUAGE AS A REFLECTION OF THE NATIONAL LANGUAGE WORLDVIEW

Sadretdinova Tatyana Alexandrovna

Master of Humanitarian Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

tan220584@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада әлемнің мәдени көзқарасқа қарсы нақты ұлттық көзқарасын анықтау мақсатында орыс тілінде сөйлейтін қауымдастықтар арасында жүргізілген ассоциативті эксперимент нәтижелерін талқылайды.

Аннотация. В статье рассматриваются результаты ассоциативного эксперимента, проведённого среди носителей русского языка, с целью выявления специфического национального видения мира на культурном фоне.

Annotation.The article discusses the results of an associative experiment conducted among Russian language speakers with the aim of identifying a specific national worldview against a cultural background.

Тірек сөздері:Әлемнің тілдік бейнесі, көптілділік, қауымдастық.

Ключевые слова: Языковая картина мира, полиязычие, ассоциации.

Key words: Language worldview, multilingualism, associations.

A person lives in the world of names, titles, phrases and whole texts. Proper names, assigned to the objects and phenomena around us, make this changeable and impermanent world stable and stable, create the illusion of knowledge and possession of it: if we know the name, then the phenomenon bearing this name seems familiar. At the same time, knowledge of one's own names is an integral part of knowledge of a language, which means it is included in the content of a person's language ability.

Anthroponymy is of particular interest. Names of people pass from people to people, but the bearers of these names are not as durable as rivers, seas and cities. Therefore, the question of unraveling the names is the most relevant.

There is a very close connection between the life of society and the vocabulary of the language in which society speaks. This applies equally to the inside and outside of life. It is not easy to get an accurate idea of how common a word is in a given society. Any of the phenomena of the

surrounding world is first perceived by senses (either see, or hear, or feel), then he logically comprehended, is its categorization. Significant, from the point of view of the carrier of consciousness, imprints of reality, embodied in the language, become the property not only of the individual, but also of national culture. Some linguistic facts speak of different interpretations of anthroponyms by linguistic consciousness in different cultures. The differences are due to the peculiarities of the national mentality, the identity of the natural environment and material culture and, as a result, the different choice of the most typical prototypes of a concept. A word in its aesthetic function becomes a kind of “window” into a new world for a person. The more unpredictable it is, the higher its aesthetic value. The addressee unravels, “deciphers” the text, becoming in some sense its Creator, receiving aesthetic pleasure.

The question of word encoding is studied in Linguistics. It is necessary to determine what from the perceived world can be expressed in language and what laws this expression obeys to describe the world at the language level.

A person, creating a linguistic picture of the world, constantly compares one subject with another, and in the course of comparison, a person has associative connections. As I. Sechenov noted: “Everything that a person perceives by the senses, and everything that is the result of his thinking activity (from complete pictures of the world to individual signs and properties, abstract from realities, to dismembered specific impressions), can be combined in our mind associative” [1].

The article presents the results of a free associative experiment conducted in order to identify the level of language competence of different segments of the population of Aktobe. Studies were conducted on the basis of the perception of the names of famous personalities. Our experiment with Russian speakers allowed us to reveal a specific national vision of the world against a cultural background. All types of verbal associations, obtained by associative experiment, can be classified based on the classification of G. A. Martinovich. Note that G.A. Martinovich distinguishes two most common types of any associations: by contiguity and by similarity [2]. This distinction is not absolute, but is relative, since different types of relationships in some associative pairs appear as syncretic associations. In addition to direct reactions to the word-stimulus, in the materials under consideration there are a number of answers that can be defined as mediated. Separate reactions require special comments. Let us give some examples.

Immediate reactions.

1. Associations by adjacency

These include associative word pairs that have no common essential features in their content. According to G.A. Martinovich, this type includes thematic associations. Associations by adjacency underlie the vast majority of verbal associations.

Here are some examples:

Bukhar Zhyrau – “Kazakh Khanate”, “Dzhungars”, “Dombra”. These associations are related to “zhyrau, but do not have in their content common essential features.

Mikhail Gorbachev - “reform”, “power”, “patriotism”;

Peter I – “arap”, “country”, “people”, “winter”, “penalty”;

Saken Seyfullin – “mountains”, “earth”, “grass”, “yurt”;

Kanysh Satpayev – “street”, “education”, “coal”, “mine”;

Andrei Bely - “symbols”, “book”, “nature”;

Dzhambul Dzhabayev - “blockade”, “old age”, “Alma-Ata”;

Sergey Yesenin - “sadness”, “longing”, “dreams” and many other associations of this kind.

2. In the associations according to the similarity detected in two subtypes:

A. Determinative. On the basis of verbal association, we came to the conclusion that the associative series can highlight the significance of the procedural or non-procedural characteristic. On the basis of characterizing characteristics can be identified only following determination of the Association - the personal qualities of the people: “great”, “honest”, “worthy”; “opinionated”, “agile”, “famous”, “unfair”, “responsible”, “intelligent”, “eloquent”, “discreet”, “wise”, “secretive”, “noisy”, “purposeful”, “power”.

The mentioned type of relations is the only example of determinative relations in the associative-verbal series. This phenomenon is explained by the fact that the subjects, expressing their perception through associations, use nouns, adjectives, numerals. There are no verbal forms. The consequence of this is the absence of a determination of Association of procedural grounds.

B. Classification. This type of Association represents the largest group. Select the most “transparent” classification of the Association.

Further we will call the general essential feature, on the basis of which the distinction was made, and list the classification associations included in this series: “activity” - a writer, a poet, a singer, a dancer, etc. ; “Appearance” - bald, long nose, hair, mustache, beard, curly hair; “Hair” - beard, mustache, bald; “Building” - mausoleum, university, school; “Genre” - lyrics, epic; “City” - Moscow, Petersburg, Turkestan, Uralsk, Torgay, Zhezkazgan; “Country” - Kazakhstan, Russia; “Movement” - “Nevada-Semey”, “Zheltoksan”; “Party” - “Alash”, “Otan”, “LDPR”, “Communist Party”; “Nationality” - Kazakh, Russian, Kyrgyz; “Science” - cosmonautics, geology; “Art” - painting, dancing; “Directions” - Acmeism, Futurism, Symbolism; “Works” - “Twelve”, “Eugene Onegin”, “Fathers and Sons”; “Characters” - Voland, Gerasim, Pechorin; “Pseudonym” - Ulyanov, Peshkov; “Political office” - president, secretary general, deputy, ambassador; “Landscape” - desert, forest, steppe; “Relative” - mother, children, grandfather; “Military action” - uprising, war, battle, revolution; “State” - love, sadness, sadness, bitterness; “Otherworldly forces” - witches, devils, Satan; “Age” - old age, youth, childhood.

Syncretic associations are also of interest.

In the reaction of Anna Akhmatova – “Gumilev” there are relations of adjacency and classificationnode. Nikolai Gumilev, like Anna Akhmatova, is a representative of Acmeism.

Association Ivan Sergeyevich Turgenev – “Turgenev girl” can be seen as an Association on the adjacency and as an Association on the similarity of the classification type, as the image of “Turgenev girls” is the main component of the writer's work. According to this type, we classify the reaction of Alexander Blok – “symbol”.

The name of Nikolai Gumilev is perceived by the Association “Saki”. The resulting reaction can be considered in two ways: first, as an Association by adjacency; second, as an Association of classification type. N. Gumilev studied the life and origin of the Saka people.

Analyzing the data of the associative-verbal series, we can distinguish indirect associations. These include associative pairs in which the response-reaction has no direct relationship with the anthroponym and is associated with it through a third (not formally expressed) member.

Vasily Shukshin – (daughter Maria) – “Wait for me”. This Association is caused by the activities of his daughter, Masha. As you know, it is a certain period of time was co-host TV show "Wait for me", broadcast on the “First channel”. Dinmukhamed Kunayev – (Almaty) – “Medeo”. D. Kunaev was the Secretary of the gene and lived in Almaty, so the politician is associated with a sports facility.

Yuri Gagarin – (space) – “weightlessness”. Yuri Gagarin made his first flight into outer space, and weightlessness is a common human condition in this space.

Shara Zhienkulova – (dance) – “kamazhay”. A well-known artist is associated with a kind of dance performed at performances.

Raw Datov - (revolt) – “bloodshed”. Raw Datov was a famous leader of the uprising, which was accompanied by a significant loss of people.

Olzhas Suleimenov – (“Nevada-Semey”) – “nuclear test site”. Perception is associated with the activities of Olzhas Suleimenov, aimed at closing environmentally harmful research sites.

Observations on the peculiarities of the organization of associative fields as complex integers allow identifying patterns in their structure, in the relations existing between their components. At the level of the organization of the associative field as a complex whole, absolutely all its elements, regardless of their other characteristics, are combined on the basis of the thematic relations themselves, within which all other types of connections and relations possible between the nominative units of the language are manifested.

References

1. M. M. Sechenov Who and how to develop Psychology: Psychological studies. – SPb., 1973.
2. G. A. Martinovich Types of verbal connections and relations in the associative field. Questions of Psychology. 1990. – № 2.
3. N.M. Zhanpeisova Representation of national conceptospheres in the world picture of Kazakh-Russian bilinguals: theoretical aspects. – Almaty, 2003.
4. N. In. Dmitryuk Associative portraits – characteristics of representatives of Russian and Kazakh ethnic groups // Linguistic consciousness and image of the world. Collection of articles / Resp. Ed. N

MULTILINGUALISM IN THE SPACE OF KAZAKHSTAN

Садық Гүлдәурен Адайбайқызы

6M021000 «Шетел филологиясы» мамандығының магистранты

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

doli.8484@mail.ru

Сүлейменова Замзагуль Есеновна

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

zamz@inbox.ru

Аңдатпа. Қазақстан Республикасындағы көптілділік - бұл біздің еліміздің одан әрі нығаюына бағытталған тұжырымдама. Көп тілді адам кез-келген қоғамда әрдайым сұранысқа ие болады. Көптілді білім беру саясатын жүзеге асыру өте маңызды және күрделі мәселе. Егер бізде көптілді білімі бар мамандар көп болса, онда біз шетелдік сарапшылармен бәсекеге қабілетті бола аламыз, мемлекет экономикасы, білім сапасы, мемлекеттің жағдайы артады. Үш тілде оқыту және білім алу азаматтардың білімін басқа елдермен бір дәрежеге көтереді және халықаралық білім талаптарына жауап береді.

Аннотация. Мультиязычность в Республике Казахстан-это концепция, направленная на дальнейшее укрепление нашей страны. Полиязычный человек всегда будет востребован в любом обществе. Осуществление политики многоязычного образования является очень важной и сложной проблемой. Если у нас будет много специалистов с мультиязычными знаниями, то мы сможем быть конкурентоспособными с зарубежными экспертами, экономика государства, качество образования, состояние нашей страны повысятся. Обучение и преподавание на трех языках поднимут образование Казахстана на одну уровень с другими странами и отвечают международным требованиям образования. Сегодня многоязычие дает возможность молодому поколению летать в пространстве образования и исследовать мир науки. В настоящее время в сфере образования высокий интеллектуальный уровень и сама образовательная жизнь требуют высоких результатов.

Annotation. Multilingualism in the Republic of Kazakhstan is a concept aimed at further strengthening of our country. A polylingual person will always be in demand in any society. The implementation of multilingual education policy is a very important and difficult problem. If we have a lot of specialists with multilingual knowledge then we can be competitive with foreign experts, the state's economy, quality of education, the state's condition will increase. Learning and teaching in three languages make the people's education to be in one degree with other countries and to meet the international requirement of the education. Nowadays, multilingualism gives the opportunity to the young generation to fly in the space of education and explore the secret world of science. Currently, in the field of education, intellectual level and educational life itself demands high results.

Language is a key phenomenon of culture, probably the main mechanism of national unity, the instrument of emergence and reproduction of the nation as a social structure. Ultimately,

language is the base of the nation state. That is why the question of language is not only cultural, but also political.

Twenty seven years of independent development of Kazakhstan have passed, and it is possible to sum up some results, to assess the achievements. One of the undoubted successes of the country is a unique model of peaceful coexistence of many different ethnic groups and cultures.

Nowadays, a foreign language has become one of the main objects of interaction between nations. A foreign language is the key to learning the world. The fact that millions of people from around the world can read Shakespeare, Byron, Goethe, Pushkin, Abai and others in their native language expands their ideological and aesthetic horizons is of great importance in education and training. As geographer and culturologist Jared Diamond writes in small traditional communities, multilanguage is the rule rather than the exception.

Now it is impossible to imagine a solving the problem of intercultural communication without multilingual education in modern Kazakhstan. Intensive rates and level of development of science and technology in the world require fluency in several languages for better and full obtaining of necessary theoretical, and also practical knowledge, abilities and skills. All developed countries have achieved positive development results through the development of an innovative economy. For Kazakhstanis, multilanguage is especially important, because the vital needs of society are being solved. Kazakhstan's integration into the world community today depends on the realization that the world is open to those who can assimilate new knowledge. Due to the initiative of the President, our state has begun to implement the concept of multilingualism in education, because it will serve to strengthen the competitiveness of Kazakhstan. In the Republic of Kazakhstan, the formation of innovative economy is currently considered as one of the priority directions of development. However, in our opinion, it is too early to talk about the development of an innovative economy. While there is a formation and preparation for the formation of an innovative economy. Successful intercultural communication requires purposeful support for “Multilanguage” in modern communities. Multilanguage is a lever of the peace process that leads to the development of intercultural communication.

On June 4, 2013 by the decree of the President of Kazakhstan was approved the Concept of innovative development of Kazakhstan until 2020, the purpose of innovative development of Kazakhstan is to promote Kazakhstan's entry into the top thirty competitive countries. Moreover, in his annual message to the nation President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev said about the necessity of the country in the trilingual policy. Then he said that every citizen of Kazakhstan should know at least three languages, because “Kazakhstan must be regarded as a high-educated country all over the world the population of which speaks 3 languages: Kazakh as a state language, Russian as a language of international communication and English as a language of successful integration into global economics” [1].

Therefore, the President sets before us the next task—education of the multicultural, multilingual personality. This will open the huge opportunities for self-realization, will help person to expand his world view and become useful to his country. International cooperation of nations is an objectively necessary process. Speaking the state, Russian and one foreign language leads to the long-term development of international connection in education and close cooperation in science. Accordingly, the main aim of teaching a foreign language - the development of students’ ability to intercultural interaction and the use of the target language as a tool of this interaction — can be achieved only with the purposeful development of multicultural education. XXI century — the century of multilingual individuals and of multilingual people. Only through the study of a foreign language it will be possible to learn a foreign culture, while it is necessary to preserve your language and culture.

Nowadays the partnership of educational institutions of Kazakhstan with foreign universities is expanding, the practice of exchange training, an invitation to an internship from foreign companies, multimedia and the Internet is widespread – all this represents a real opportunity to come into contact with native speakers of a foreign language. All these circumstances lead to the need to create a subject of intercultural communication, that is, familiarizing the student to a foreign

language not only as a means of communication, but also as a means of learning another national culture. This will allow the student to compare the culture of their country with the culture of the target language, as well as to expand its opportunities for participation in intercultural communication. Knowledge of a foreign language will help you get the desired work. In the era of globalization, employers value people who are able to communicate in foreign languages.

The modern world is complex, diverse, dynamic, interdependent, and knowledge of foreign languages only strengthens the interdependence of the countries of the world community, based on the development of international relations. Our country is a rich country. But some resources we do not know how to use. It is not secret that the economy of Kazakhstan requires professional staff in the field of industry, agriculture and other important and promising areas. At this stage, young people play an important role in the development of any country, as it determines the future development of society as a whole. The role of young people is to implement projects in the further implementation of many social, political and cultural programs. More and more companies trade with foreign partners. By distributing their products and sales, as well as looking for customers, partners and suppliers in the international market, companies are paying more and more attention to the level of knowledge of foreign languages. There are many foreign companies in our country. Naturally, in order to work in these companies you need to know a foreign language.

In modern conditions, the youth of Kazakhstan is characterized by greater mobility and selectivity in their attitude to the world of values, the search for themselves, their individuality.

Young people took the values of the market, putting the popularity of life strategies of social success in the first place: among the goal-setting values of young people are dominated by education, which is at the top of the hierarchy, as well as the principle of individual planning of their own lives by the person.

Nursultan Nazarbayev said to study one foreign language, and it is not only English or Chinese. In our country, hearing a foreign language, we immediately perceive it as English. But there are 3000 languages in the world. Let's take 6 global working languages of the world. These languages are the official languages of the UN, as well as UNESCO. It is English, Arabic, Chinese, French, Russian, Spanish. Why don't we learn these languages? Let's take a look why these languages are so popular.

Today speaking English has become a necessity. Learning English is a good investment. English is the official language in more than 60 countries. English is used in many areas of business, and is the key to success in business communication.

French is the most studied language in the world after English. This language is commitment for those who plan to build a career in international organizations.

Chinese

Chinese businessmen are pragmatic and have made great strides in learning English. Every person who will speak their language will definitely have a competitive advantage.

Spanish is the easiest language on our list and is useful for those who want to live or do business in a growing Latin American world. Spanish has been popular in North America as a language for study in schools.

Arabic is the main language in many promising countries, rich centers and markets. The middle East is becoming an important player in global finance and investment, and those who speak Arabic will have big advantage in this closed market. Cities like Dubai and Abu Dhabi became emerging international financial centers.

Russian is the sixth language in the world by total number of speakers.

Until the 1960s, it was believed that learning a second language from early childhood hinders the development of speech abilities. Studies of that era showed that bilingual children develop speech functions with some delay compared to children who speak only one language, and their vocabulary is less. Unfortunately, echoes of this position still possess minds of the people who are not connected by the nature of the activity with modern linguistics and psychology.

Our country has to find a balance between the two processes necessary for the country: the development of the state language and the preservation of multilanguage. The guarantor of

maintaining balance is the wisdom of the Supreme power. The principle of voluntariness-non-coercion-must be preserved. Then the presence of many languages will lead not to conflicts, but to the development of the country. And Every citizen of my country can proudly raise his head in front of the whole world to say "I am a citizen of Kazakhstan". We have passed a very difficult and thorny path from the day of independence of Kazakhstan, from the provincial outskirts of the Soviet Empire to a major regional power. Today we are the future of our country! It depends on us whether we will be able to implement the main directions and strategies set before us. Knowledge of foreign languages will open before you a new world, as well as significantly expand horizons. Together with the knowledge of a foreign language you will gain confidence and get unlimited opportunities: knowledge, work, career, travel.

Language can do a lot for your resume and open up international business opportunities that you never knew and now are possible. If you learn languages other than English, it will give you a lot more experience. If it is possible to learn foreign languages, why not do it. As they say the best investment is an investment in education itself.

The great Kazakh poet Abay wrote in the 25th word of wisdom, that in order to be well-educated, person should study Russian, because wonder, riches, art, knowledge are in Russian people's hands. But today to be well-educated, person should not learn only Russian, also English [2, 44].

That is why multilanguage in education gives more opportunities to have a good knowledge.

References:

1. "New Kazakhstan in the new world" (Presidential message, 2007)
2. The 25th of words of edification by Abay Kunanbayev
3. "The implementation of multilingualism is a requirement of the day" (Ibraeva.Zh.M)
4. Государственная программа развития языков в Республике Казахстан на 2011-2020

годы.

БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ЕЛДЕР ҚАТАРЫНА АПАРАР БАСТЫ БАСПАЛДАҚТАРДЫҢ БІРІ - КӨПТІЛДІЛІК

Сарбасова А.Е.

ф.ғ.к., шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының доценті,
Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қаласы;

Орынбасарова Н.Е.

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,

5В021000-Шетел филологиясы мамандығының 2курс студенті

Андатпа: Мақаланың тақырыбы еліміздегі қазіргі білім беру жүйесіндегі еңгізіліп жатырған көптілділік туралы. Көптілді білім - көп мәдениетті, әлемдік тілдерді жақсы меңгерген тұлғаны қалыптастырудың өзегі.Қазақстанның жастары заман талабы тудырып отырған үш тілде еркін сөйлеп, әлемнің кез-келген жерімен еркін байланысқа түсіп жатса еліміздің ертеңінің көркейте түсері сөзсіз.

Аннотация:Тема полиязычия в системе образования нашей страны считается в данный момент самой актуальной. Полиязычное образования - основа формирования поликультурной личности. Требование времени призывает молодежь Казахстана свободно говорить на трех языках, налаживая связи с любой страной мира для процветания родной страны.

Annotation:The theme of multilingualism in the education system of our country is considered the most actual nowadays. Multilingual education is the basis of multicultural personality forming. The requirement of time calls the young people of Kazakhstan to speak free on three languages, putting right connections with any country of the world for prosperity of the home country.

Тірек сөздері: Көптілділік, көптілді білім, ана тілі, шетел тілі, білімді ұрпақ.

Ключевые слова:Полиязычие, полиязычное образование, родной язык, иностранный язык, образованное поколение.

Keywords: Multilingualism, multilingual education, mother tongue, foreign language, educated generation.

Ел егемендігінің ең басты өлшемдерінің бірі – туған тілінің мерейінің үстемдігі. Ана тілінің құдыреті жайлы қаншама ойшылдарымыз, ақын-жазушыларымыз құнды пікірлер қалдырды. Осынау бабаларымыз сөйлеп, даналарымыз толғап, аналарымыз әлдилеп өскен қазақ тілінің еліміздің болашағының көркеюіне зор ықпал етуде. Сондықтан білім беру ісінде ғылыммен қатар, тілді дамытуды, тәрбиені этномәдени құндылықтармен ұштастыра білген ел барлық уақытта да ұтады. Ал білімді де тілге бай тәрбиелі ұрпақтың бойында өз еліне, ұлтына, атамекеніне деген отансүйгіштік сезім қалыптасады, ана тілінің ұлылығын дәлелдей түседі.

Тіл – қай ұлтта, қай елде болсада қастерлі, құдыретті. Ол әрбір адамға ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады. Ана тілі - халық боп жасағаннан бері жан дүниеміздің айнасы, өсіп-өніп түрлене беретін, мәңгі құламайтын бәйтерегі, - деп Жүсіпбек Аймауытов айтқандай елін, жерін сүйген әрбір азаматтың көкірегінде ана тіліне деген сүйіспеншілігінің мақтаныш сезімі болуы керек.

Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Халқына Жолдауында: “Тілдердің үштұғырлығы мәдени жобасын кезеңдеп жүзеге асыруды қолға алуды ұсынамын. Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар - қазақ тілі - мемлекеттік тіл, орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кіру тілі” - деген салиқалы үндеуінде айтқандай, әлемдік кеңістікке енуде ағылшын тілінің маңызы зор. Ағылшын тілі - әлемдік бизнес тілі, оны меңгеру – жастарға әлем танудың кілті болмақ. Ағылшын тілін білу біздің жастарға шексіз мүмкіндіктер ашады. Ол – жаһанданудың кепілі. «Ақпараттық технология дамыған қазіргі дәуірде күн сайын дерлік ағылшын тілі дүние жүзі халықтарының тілдеріне жаңа сөздер мен ұғымдар арқылы батыл ену үстінде. Бұл үдерістен біз де тыс қалмауымыз керек» [1].

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев 2018 жылғы 5 қазандағы халыққа арнаған Жолдауында: 2019 жылды Жастар жылы деп жариялаған болатын. Қазақ жастарының болашағы - тілдерді еркін меңгеріп, қазіргі таңда адам қызметінің барлық салаларындағы жаһандану үрдісі орын алған уақытта жан-жақты жетілуді басты мақсатқа алып отыру міндет. Сондықтан, кем дегенде үш тілді меңгеру – заман талабына айналып отырған қажеттіліктердің бірі [1]. Қазіргі әлем - жаңалықтар мен өзгеше технологиялар, өзгерістер заманы. Заманның ендігі тетігі бүгінгі күнмен тірлік ететін адамды емес, болашақты кеңінен ой елегінен өткізетін тұлғаны, келешекті кемел ойлай білетін, дүние өзгерістерінің себеп-салдарын жекелік талғаммен емес, жалпы адамзаттық өлшеммен қабылдайтын жандарды қажет етеді. Өйткені, тек бәсекеге қабілетті азаматтар ғана Отанымыздың тұрақты дамуына, бәсекеге қабілеттілігіне өз үлесін қоса алады. Көптілді білім - көп мәдениетті, әлемдік тілдерді жақсы меңгерген тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Сол себептен ақпараттық-коммуникативтік құзырлықпен қатар, полимәдениеттілік бүгінгі уақытта әлемдік білім беру қоғамдастығының кеңістігін қалыптастыратын білім беру құзырлығының басты бағыттарының бірі ретінде анықталды [2, 3].

Келешекке терең біліммен қадам басып, әлемдік білім кеңістігінің құпияларына үңіліп, қоғамға бейім, өз қабілетін таныта алатын, жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген құзіретті тұлғаны қалыптастыру басты мақсаттардың бірегейі болып отыр. Ағылшын тілі - әлемдік бизнес тілі, оны меңгеру – жастарға әлем танудың кілті болмақ. Ағылшын тілін білу біздің жастарға шексіз мүмкіндіктер ашады. Ол – жаһанданудың кепілі [3,17]. Ақпараттық технология дамыған қазіргі дәуірде күн сайын дерлік ағылшын тілі дүние жүзі халықтарының тілдеріне жаңа сөздер мен ұғымдар арқылы батыл еніп жатырған тұста бұл үдерістен қазақ жастары да тыс қалмауы керек. Қазақстанда жастарымыздың болашағы үшін әлемдік деңгейдегі зияткерлік мектептер мен кәсіптік-техникалық колледждер ашылып, «Болашақ» бағдарламасының негізінде олардың шетелге шығып білім алуына жан-жақты жол ашылған.

Қорытындылай келгенде, Қазақстанның жастары өз тілін ардақтай отырып, заман талабы тудырып отырған үш тілде еркін сөйлеп, әлемнің кез-келген жерімен еркін байланысқа түсіп жатса еліміздің ертеңінің көркейте түсері сөзсіз. Сондықтан мен қазақстандық жастарды әлемдік кеңістікке қанат қағып, шет тіліндерін еркін меңгеріп, жаңа бағыттың қозғаушы күшіне айналуға шақырамын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

3. «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. Ақиқат, 2013 жыл, №1.

4. Хасанұлы Б. Тілдік қатынас негіздері, Алматы, 2008

5. Ы.Солташұлы Заман талабы – көп тілді болу. // Ақиқат. 26 қараша- 2012

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL RELATIONS
WITH SPECIALIZED EDUCATION**

SuteyevaMaira Akbotayevna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

suteeva1957@mail.ru

Аңдатпа.Мақала профиль оқытуға психологиялық-педагогикалық қарым-қатынас талқылайды.

Аннотация. В статье рассматривается психолого-педагогическая связь при профильном обучении.

Annotation. The article discusses the psychological and pedagogical relationship with the profile of training.

Тірек сөздері: бейіндік білім беру, өзін-өзі тану, кәсіби өзін-өзі анықтау

Ключевые слова: профильное образование, самоидентификация, профессиональное самоопределение

Key words: profile education, self-identification, professional self-determination.

The priority of educational reform arises from the laws of social progress towards the achievement of long-term goals in the development of the state. This is stated in the message of the President of Kazakhstan N. Nazarbayev in his message to the people of Kazakhstan “Strategy of Kazakhstan-2050”, the new political course of the existing state, the entry of Kazakhstan into the list of 30 most competitive countries of the world [1].

The choice of 12-year school students is the basis of a specialized school. The choice of a future profession, self-determination of a person, which is laid throughout his life.

Personality in psychological and pedagogical terms is a person who knows what he wants, has a goal, a life plan, ideals, what he wants to become (his personal and physical characteristics) knows what he can do (his capabilities and interests), a subject which are reflected in the process of psychological development, including cognitive processes, motivation and development [2].

Personality in psychological and pedagogical terms is a person who knows what he wants, has a goal, a life plan, ideals, what he wants to become (his personal and physical characteristics) knows what he can do (his capabilities and interests), a subject which are reflected in the process of psychological development, including cognitive processes, motivation and development. In the psychological scheme, self-identification is a subject who knows what he wants (goal, life, plans) and what he can expect from society. These tasks are solved in the process of psychological development, which includes cognitive processes and the development of motivation. Psychological and pedagogical support is to identify the profile of training students of choice in different situations [3, 45].

Two types of support can be subdivided: individually oriented and system oriented. The first

type is aimed at solving specific problems of a particular person, the second is typical for large groups of people. Two types are aimed at solving certain problems and their occurrence. One of the main problems characteristic of the majority of accelerations in terms of the development of a region is in their life orientations and their values in consciousness. The professional and personal life of young people in modern conditions of difficulties do not affect the degree of social maturity.

One of the main problems inherent in most high school students is the fact that in the minds of young people there are significant changes in their life orientations and values.

In modern conditions, a serious problem has arisen related to the creation of young people of professional and personal life prospects. All these difficulties do not affect the degree of social maturity.

From the point of view of such authors as (Nazaraliyeva Z.S. and others), the psychological and pedagogical support of the pre-profile and profile school on the main issues included: social adaptation in the development of the personality. And in the choice of social and life values [4, 88].

Perhaps the emergence of such questions, such as the need for specialized schools in Kazakhstan to have support in the psychological and pedagogical process and what should it be? In the process of analyzing various literatures, it shows that the method of support is understood as the vital optimal conditions for making a decision. The situation of life choices is the definition of the student's profile in solving life problems, situations [5].

Support in the logic of a system-oriented approach is support aimed at solving life problems, providing the correct methodological support for the two parties. Two types can be distinguished: individual-oriented and systematic support of a specific person aimed at solving problems. Most high school students, when introducing new conditions of education, face such problems as changes in life orientations and values. The relationship of students with adults is important for high school students..

Therefore, from our point of view, the renewal of the educational process in the Kazakhstani educational sphere, the development of competence is important, as the ability to talk, build relationships with both adults and peers is an important quality required in the modern world. People unable to communicate are incapable.

With regard to culture and order of communication with the outside world, when dealing with large people, these methods are one of the main criteria of authority, but, unfortunately, communicate with their peers, which plays the specified role, "because relations between young people are not evaluated". Being strong is not an important criterion for young people to communicate with both adults and peers.

The ability to communicate with the outside world is of great importance in communicating with both adults and peers. Therefore, in our opinion, it is important to develop communicative competence in updating the Kazakhstan educational sphere, since the ability to communicate is in demand in the modern world. People unable to communicate are considered incapable of adaptation, mobility in society.

Participation in profile education in the 12-year-old Kazakhstan school, the teacher-psychologist of the city of Mezhdurechensk, S.V. Novikova, using the experience of the Russian team of authors is very complete and interesting. In the process of psychological and pedagogical support, the following groups of main problems of the profile and profile school consider the following tasks: in the logic of the system-oriented approach, this direction in solving all life problems, the relationship between the parties providing support.

Determine the criteria for social adaptation and social self-determination. The problem of personal and social self-realization of students is one of the main tasks of updating the modern Kazakhstan education system, as well as an important theoretical and practical experience of formation. The study of this issue in terms of "concept" is a good study of career and professional trends that determine the factors of law and self-improvement.

As a result of the analysis of the literature in psychological and pedagogical sources, it is possible to indicate the features of social perfection of the personality.

- breadth and stability of values

-activity and responsibility of a person in life situations.

- high reflection with the outside world.

In our opinion, a technology teacher who provides core education in a 12-year-old Kazakhstan school should be guided by these indicators and determine the main criteria for self-determination of young people in subject teaching. Therefore, the system of pedagogical support for vocational education is the main focus of work — the study of social adaptation and the personal identification of young people, the definition of self-employment and social perfection in making informed choices in various aspects of life situations [6, 93].

References:

1. The message of the President of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan “Strategy of Kazakhstan-2050”
2. The Constitution of the Republic of Kazakhstan. Article 30.
3. Practical psychology of education; Textbook 4th ed. / Edited by I. V. Dubrovina - St. Petersburg. - Peter, 2004. - 592 p.
- 4 Z.S. Nazaraliyeva Pedagogy of profile education: Textbook. - Almaty: Triumph “T”, 2008. -344p.
5. The concept of a 12-year secondary general education in the Republic of Kazakhstan / Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, the Republican Scientific and Practical Center for the problems of the 12-year education. Astana, 2006, 19 p.
6. S.A.Zholdasbekova, Y.N. Kamalov, U.Zh. Konakbayeva Organization of professional learning of students. Ped.domain studio. for the reader. - Almaty. 2013 -201p.

КӨПТІЛДІЛІК БІЛІМ БЕРУДІҢ БАҒДАРЛАМАСЫН ІСКЕ АСЫРУ БАРЫСЫНДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Тажигулова Айгул Кайратовна

Магистр, оқытушы

Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасы,

Қ. Жұбанов ат. АӨМУ, г. Ақтобе, Қазақстан

tazhigulova.82@gmail.com

Андатпа: Қазіргі жаһандану дәуірі келер жас ұрпақтан өте көп нәрсені талап етеді. Соның ең бір аса қажеттісі көптілді тұлға болып қалыптасу. Көптілділікті қалыптастыруды білім беру мекемелеріне енгізу өз кезегінде мынадай өзекті мәселелер туындатуы мүмкін.

Аннотация: Современная эра глобализации требует гораздо большего от молодого поколения. Одной из важнейших потребностей является формирование многоязычной личности. Внедрение многоязычия в образовательные учреждения может, в свою очередь, создать следующие актуальные проблемы.

Annotation: The modern era of globalization demands a lot more from the younger generations. One of the most important needs is the formation of multilingual personality. The introduction of multilingualism into educational institutions may in turn create the following topical issues.

Тірек сөздері: Көптілділік, заман талабы, білім беру жүйесі, көптілді тұлға, білікті мамандар

Ключевые слова: Многоязычие, современные требования, система образования, многоязычная личность, квалифицированные специалисты

Key words: Multilingualism, modern requirements, education system, multilingual personality, qualified specialists

Қазіргі заман уақыты еліміздің қарыштап дамуымен, әлем елдерімен терезесі тең түсетін ел болып қалыптасуымен сипатталады. Қазақстан әлемдік сахнадан өз орнын ойып алып, күн өткен сайын құлашын кең жая түсуде. Оған әрине, ең алдымен халқымыздың білім алу деңгейі өз әсерін тигізу үстінде десек болады. Осы білім деңгейінің жоғарылауы, білім саласында қол жеткізген жетістіктеріміз, жастарымыздың білімге, ғылымға деген ізденісінің арқасында еліміз әлем таныған елдердің қатарынан бой көрсетеді. Дәл қазіргідей қарыштап

даму кезеңінде елімізде тек бір - екі тілмен шектеліп қана қоймай, көптілділікті қалыптастыру, соның ішінде қазіргі таңда шетел тілдерін меңгеру мына біздерге қойылып отырған міндет десек артық айтқандық болмас. Жаңаша көзқарастардың дамуы, жаңаша биік сатыларға көтерілуіміз өз кезегінде шетел тілін оқыту, дамыта түсуге ықпал етуде.

Көптілділікті қалыптастыру бізге не үшін қажет деген сауал туындауы мүмкін әрине. Көптілділік қалыптастыру еліміз үшін аса қажетті дүние. Себебі, біз өзге мемлекеттермен кез келген бағыттағы байланыстарда, шет елдерге шығу барысында көптілділіктің маңызы арта түседі. Сондықтан да қазіргі таңда білім беру жүйесінде көптілділікті қалыптастыруға, дамытуға мемлекет тарапынан өте зор мән беріліп отыр.

XXI ғасыр – ғылым ғасыры. Осы тұста Н.Ә.Назарбаевтың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты халыққа жолдауындағы мына бір мағыналы, жүйелі пікірі ойыма оралады: «Білім беру реформасы табысының басты өлшемі – тиісті білім мен білік алған еліміздің кез келген азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілу болып табылады. Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз». Бұл деп отырғанымыз, тек бір тіл білумен шектеліп қалмай өзге тілдерді де меңгеріп, өз көкжиегімізді үздіксіз дамытып отыруымыз қажет дегенге келіп саяды. Сол себепті көптілділікті білім беру, оқыту процестеріне ендіру ең негізгі сұранысқа айналып отыр.

Тіл – мейлі қайсы ұлттың болмасын тарихы мен тағдырының, тәрбиесі мен тағылымының, бүкіл халықтық болмысының баға жетпес асылы, сарқылмас құнды қазынасы, ұлт рухының ұйытқысы болып келген. Өмірде өзге бір ұлттың тілін игерген адам сол халықтың ішкі жан – дүниесін түсініп, күллі мәдени құндылықтарымен танысу орайына ие бола алады. Азаматтарымыздың қазіргі ай сайынғы алға ілгерілеп, күн сайын жаңарып, тез қарқынмен дамып бара жатқан өзгерісшең өмірге ойдағдай ілесуі үшін, қос тілді болып қоймай, қайта көп тілді болуы заман қажеттілігіне айналууда. Сондықтан қазіргі қоғамда көп тілді азамат болу адамды жеңіске, тың өмірге бастайтын жол іспеттес деп айтуға толық негіз бар.

Қазақ халқында мынадай бір керемет аталы сөз бар. «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген жүйелі сөз дәл бүгінгі өмір сүріп жатқан қоғамымызға, заманымызға сай айтылған сияқты. Көптілді болу арқылы әрбір адам қоғамда болып жатқан барлық өзгерістерден хабардар болып, өзге елдердің шекарасына еркін шығуға мүмкіндік алады.

Бүгінгі таңда елімізде «Көптілділік» мәселесі көкейкесті мәселелердің бірі болып саналады. Елбасымыз сол үшін де тілдердің үштұғырлылығын міндеттеп отыр. Оны Н.Ә.Назарбаевтың мына сөздерінен айқын байқауға болады: «Қазақстан әлемде тұрғындары үш тілді қатар қолданатын, яғни қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – халықаралық тіл ретінде, ағылшын тілі – әлемдік экономиканың жетістікті интеграциясы ретінде, жоғары білімді елдер қатарында қабылдануы тиіс». Кем дегенде осы үш тілді меңгеру еліміз үшін заман талабына айналып отырған қажеттіліктің бірі.

«Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты жолдауын жүзеге асыру мақсатында дайындалған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы – білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адам капиталын дамыту үшін білім мазмұнын түбегейлі жаңғырта отырып, білім саласында кезек күттірмей тұрған мәселелерді шешуге бағытталған [1, 55].

Қазіргі таңда Қазақстан қоғамының әлеуметтік – экономикалық, рухани қалыптасуының жаңа міндеттерін іс жүзінде асыруға дайын жас ұрпақты тәрбиелеудің негізгі факторларының бірі – мектепте көптілді білім беруді жолға қою болып табылады. Көптілді білім – мәдениетті, сауатты тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілеттерін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік. Көптілділікті ендірмес бұрын бұл бізге қажет пе деген сауал туындайды. Әрине, қажет. Неге десеніз әлем

кеңістігіне еркін ену, өзге елдердің тарихымен, мәдениетімен танысу өзге тілдерді меңгермей тұрып әсте мүмкін емес.

Екіншіден, көптілділікті қалыптастыру үшін өте білікті мамандар әрдайым қажет. Еліміздегі көптілділікті білім беру жүйесіне енгізудегі ең өзекті мәселелердің бірі мамандардың жетіспеуі. Сол себептен де болар, елімізде осы көптілділікті дамыту, соның ішінде ағылшын тілін келер ұрпаққа меңгертуде әлі де деңгейіміздің төмендігін байқаймыз. Ең алдымен мамандар өз ісінің шынайы білімгері болуы тиіс. Сондай жағдайда ғана олардың жастарға үйретері көп болмақ.

Мектептің білім беру жүйесіне көптілділікті ендіру мәселесі өте жиі қозғалатын мәселенің бірі. Көптілділікті білім беру жүйесіне енгізудегі тағы бір айтылатын өзекті мәселенің бірі ағылшын тіліндегі оқулықтар. Осыған орай білім министрліктері тарапынан мектептің білім беру жүйесіне ағылшын тілін 1 – сыныптан бастап оқытуды қосу, түрлі ағылшын тіліне үйрету курстарын ашу арқылы көптілділікті дамытуды басты назарға алғанын көре аламыз.

Еліміздің әрбір бұрышынан ағылшын тілін үйретуге бағытталған түрлі курстардың өте көптеп ашылғанын аңғарамыз. Бұл да еліміз тарапынан көптілділікті қалыптастыруға, дамытуға жасалып жатқан жағдайлардың бірі.

Бұрын әрбір білім беру мекемелерінен көбіне қазақ, орыс тіліндегі оқулықтарды, газет – журналдарды көретін болсақ, бір қуанатын жағдай қазір кез келген жерден ағылшын тілінде басылып шыққан оқулықтарды, журналдарды өте жиі ұшыратуымызға болады. Бұл да сірә, көптілділікті дамытуға өз ісерін тигізетін факторлардың бірі болмақ.

Көптілді білім алу - заман талабы. Көптілділі білім алу арқылы мынадай нәтижелерге қол жеткізуге болады деп ойлаймын:

-әрбір мектеп бітірген Қазақстан Республикасының азаматы қазақ, орыс және ағылшын тілдерін жетік меңгеріп шығады;

- көптілді меңгерген оқушылар өзгермелі кезеңде еркін әрекеттер жасауға бейім болады;

- көптілді меңгеру еңбек нарығында да жоғары бағаланады;

- алыс және жақын шет елдерде тілдік көмекті қажет етпейді;

- көптілді меңгерген адам әлем кеңістігіне еркін шыға алады әрі өзге елдердің тарихымен, мәдениетімен етене жақын таныса алады.

Үш тілде оқыту заман талабы десек, оның негізгі мақсаты: бірнеше тілді меңгерген, әлеуметтік және кәсіптік бағдарға қабілетті, мәдениетті тұлғаны қалыптастыру және дамыту. Қазақ тілі мемлекеттік тіл әрі оны білу әрбірімізге міндетті, ал орыс және шетел тілдерін меңгеру ой – өрісімізді кеңейтіп, әлемдік жаңалықтардан хабары бар, сауатты тұлға ретінде қалыптастырады. Осы көптілділікті қолдау мақсатында мектеп қабырғасынан бастап балаларды ағылшын тіліне үйрету мәселесі қарастырылып, білім беру жүйесіне ағылшын тілі пән ретінде енгізілді [2, 35].

Елімізде қазақ тілін тереңдетіп оқыту, сонымен қатар көптілділікті жолға қою – бүгінгі таңдағы білім жүйесіндегі педагогикалық үрдістің негізгі бағыттарының бірі. Әлемдік білім беру іс – тәжірибесінде көптілді және билингввалды білім беру жаңалық емес, атап айтқанда АҚШ пен көптеген Еуропа елдерінде бұл бағытта көптеген жетістіктерге қол жеткізген. Ал біздің елімізде көптілді білім беру процесі әлі де толық еніп үлгермеді.

Сөзімді қорытындылай келе, көптілді білім алу ол заман талабының негізгі қажеттілігі. Бірнеше тілді меңгеру арқылы адам өзін тек жақсы жақтарынан көрсете алады. Әйгілі философ, ойшыл, физик, астроном болған Әл-Фараби өмір сүрген уақытында 70-ке жуық тіл білген екен. Оның өте ойшыл, асқан ақыл иесі екендігін білмейтін адам жоқ та шығар, сірә!

Сонымен көптілді тұлға болу біздің білімімізді еселей түседі әрі әлем кеңістігіне еркін шығуымызға жол ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жаминова Р.Ж. «Модульдік оқыту технологиясын қолдана балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру». Астана, 2012 ж.

ҮШТІЛДІ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ЗАМАНАУИ ТҮЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Темиргалиева А.С., Жадрасынова Г.Ж.

№40 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қаласы

Андатпа. Берілген мақалада көптілді білім берудің өзектілігі, мақсаты қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются актуальность и цель полиязычного образования.

Annotation. In this article relevance and purpose of multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілділік, білім беру, жас ұрпақ, болашақ, сапа, мақсат, әлем.

Ключевые слова: полиязычие, образование, новое поколение, будущее, качество, цель, мир.

Key words: multilingual, education, young generation, future, quality, purpose, world.

Қазіргі жаһанданған, ақпараттың дамыған ғасырында болып жатқан түрлі өзгерістер мен жаңашылдықтар еліміздің экономика саласына да, білім беру жүйесіне де тың ізденістерді енгізіп отыр. «Жаһандық дағдарыстың жалғасуының әсерінен әлемде болып жатқан өзгерістер бізді үрейлендірмейді. Біз оларға дайынбыз. Біздің ендігі міндетіміз – егемендік жылдары қол жеткізгеннің барлығын сақтай отырып, ХХІ ғасырда орнықты дамуды жалғастыру», -деп Елбасымыздың Жолдауында айтылғандай, еліміз қай салада болмасын қарқынды дамып, әлемдік кеңістікке қарыштай қадам басып, еркін қанат сермеуде.

Тіл – қай ұлтта, қай елде болса да қастерлі, құдіретті. Бүгінгі нарық заманы бізден бәсекеге қабілетті болуымызды, дамыған отыз елдің қатарынан көрінуіміз үшін білімді де озық ойлы азаматтарды тәрбиелеуімізді талап етеді. Әлемдегі жоғары дамыған елдердің санатына енуді көздеген халықтың басты мақсаты да сауатты ұрпақ тәрбиелеу. Сауатты ұрпақ тәрбиелеу дегеніміз өз ана тілінде еркін сөйлей алатын, оны терең меңгерген ұрпақ. Қадыр ақын айтқан «Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте» қағидасы бүгінгі қоғамның талабы.

Н.Ә.Назарбаевтың салиқалы саясатының арқасында еліміз береке мен бірліктің, ынтымақ пен достықтың, татулықтың өлкесі болып, көпұлтты мемлекетке айналып отыр. Осы орайда Н.Ә.Назарбаев атап өткендей: «Біз - көпұлтты қоғамбыз. Қазақстанда тұратын барлық ұлттар мен ұлыстардың тілін, мәдениетін және салт-дәстүрін дамытуға барынша жағдай жасауды алдыңғы уақытта да жалғастыра беретін боламыз» [1, 24], -деген еді.

Тұңғыш Елбасының үштұғырлы саясаты аясында шетел тілін үйрену, оның қолданыс аясын кеңейту бүгінде кезек күттірмейтін өзекті де келелі мәселелердің бірі болып отыр. Алайда «Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте», -деп ақын жырлағандай, өз тілінде еркін сөйлеп, өз тілін құрметтейтін тұлғаны баулысақ, өзге тілді қадірлейтін тұлғаны баулитынымызға көз жеткіземіз. Сондықтан да «Мемлекеттік тілді үйрету балабақшадан басталуы тиіс. Бұл - заман талабы», - деген тұңғыш елбасының қағидасына сүйене отырып, қазіргі таңда балабақшадан бастап мектеп табалдырығын аттаған сәттен ана тілін меңгертуге, сауаттылыққа күш салынуда. Осы орайда ауыр жүк артылып отырған мұғалімдер мен тәрбиеші-ұстаздардың бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелеудегі еңбегі зор.

Мектепте қазақ тілін оқыту барысында орыс тілі, ағылшын тілі пәндерін бірлікте алу мұғалімнің шеберлігіне байланысты жүргізіліп жүр. Бұл жерде өтіліп отырған бағдарламаға сай үш пәнді бірлікте ала отырып, пәнаралық байланысты жүзеге асыруға болады. Алайда дәстүрлі оқытуда тек аударма жасатумен ғана шектеліп отырсақ, қазіргі оқыту технологиясында түрлі шығармашылық бағыттағы тапсырмалар бере отырып, оқушы-субъектінің ізденісіне, яғни, жеке тұлғаның әрекетін дамытуды мақсат етудеміз.

Өз іс-тәжірибемізде оқушылардың интеллектуалдық қабілетіне түрткі болатын ойын технологиясын қолдана отырып сабақты үш тілде жүргізудің тиімділігі зор. Өнімді нәтиже

беріп жүрген іскерлік ойындары: «Полиглот», «Кім тапқыр?», «Үздік тілші», «Кел, сайысайық!», «Тілдер сөйлейді» сынды тағы басқа ойындарды өткізудің үштілді меңгертудегі маңызы айрықша. Оқушыларды ойната отырып, үш тілде жүргізілген сөзжұмбақтар, анаграммалар олардың коммуникативтік құзыреттіліктері мен функционалдық сауаттылықтарын арттыруға негіз болды. Сондай-ақ, ақпараттық технологияны: электрондық оқулықтар, презентациялар, тест т.б түрлері оқушылардың қызығушылығын оятып, уақыттарын үнемдеуге, қосымша деректерді тиімді қолдануға түрткі болды. Шығармашылық жұмыстарға жетелейтін тапсырмаларды да оқушылар қызыға орындап, еркін аударма жұмыстарын жасауға дағдыланды. Мәселен, «Мақал-мәтелдердің үндестігі» салыстыру жұмысы оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты ұсынылып, сыныбына орай күрделеніліп отырады. Бұл тапсырмада мақал-мәтелдерді тақырып бойынша табу, үш тілде аудармасын ұсыну, үндестігін табу.

Бұл тапсырмалар оқушылардың ізденушілік әрекеттеріне, өз беттерімен білім алып, алған білімдерін ортаға салып, дәлелдеу дағдыларына түрткі болды. Ауызша, жазбаша сөйлеу тілдерін дамытты. Пәнаралық байланыстың негізінде оқушылар әр пәннен алған білімдерін тоғыстыра отырып, өз мақсаттарына жете білуге дағдыланды. Үштілділікті әдебиет сабағында да жүйелі түрде қолданып келеміз. Мәселен, әдебиет сабағында «Ертегілер» тақырыбын өткенде іздендіру-зерттеу бағытындағы тапсырма ұсынуға болады. Яғни, «қазақ ертегілері мен әлем халық ертегілерінің үндестігі» тақырыбы бойынша оқушылар салыстыру жұмысын жасап, тапқан деректерін топпен бірлесе отырып, үш тілде еркін баяндап беруге талаптанады.

Педагогтердің кәсіби құзыреттілігін дамыту – білім сапасын көтеру құралы. Қазіргі ғылым мен техника дамыған қоғамда білім беру жүйесінде кәсіби құзыреттілігі дамыған, бәсекеге қабілетті мамандарды талап етіп отыр. Білікті де білімді маман болу үшін әр ұстаз өз білімін үздіксіз жетілдіріп, заман талабына сәйкес кәсіби біліктілігін үнемі үздіксіз жетілдіріп отыруы тиіс. Педагог оқытудың жаңа әдістерін барынша жетік меңгеріп, неғұрлым шығармашылығы жоғары болса, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі соғұрлым кең болмақ [2, 23]. Қазіргі заманауи талапқа сәйкес өзіндік көзқарасы бар жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру мұғалімдер үшін маңызды мәселе болып отыр. Жас ұрпаққа білім беруде, оларды болашақ еліміздің тірегі етіп тәрбиелеу әр ұстаздың, әр мектептің жауапкершілікпен атқаратын міндетінде. Үштілде білім беру қызығушылық емес, қажеттілік екенін ұққанда ғана ұстаз, шәкірт, мектеп арасындағы ұштағанның ісі алға жылжитыны хақ.

Қорытындылай келгенде, болашақ жастарымыз өз тілін ардақтай отырып, заман талабы тудырып отырған үш тілде еркін сөйлеп, әлемнің кез-келген жерімен еркін байланысқа түсіп жатса еліміздің ертеңінің көркейте түсері сөзсіз. Олай болса бүгінгі талапкерлерге әлемдік кеңістікке қанат қағып, шет тілін меңгерсем деп талап білдіргендерге сәттілік тілейік.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. (Қазақстан халқына жолдауы). Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан. – Астана, 2007
2. Хасанұлы Б. Тілдік қатынас негіздері, А, 2008ж.

METHODS OF CONCEPTUAL ANALYSIS ON PRACTICAL RUSSIAN LANGUAGE LESSONS

Terekova Fariza Yembergenovna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

aktobedrp@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада практикалық орыс тілі сабағындағы әдістеме түрлері туралы айтылады. Инновация термині қарастырылып, қазіргі замануи талаптарға сай орыс тілінің оқытып орыс мәдениетін, менталитетін дұрыс қабылдауға мүмкіндік тудыру.

Аннотация. В статье рассматриваются виды методологии практических занятий по русскому языку. Концепция инноваций состоит в изучении русского языка в соответствии с современными требованиями, в правильном восприятии русской культуры и менталитета.

Annotation. The article deals with the kinds of practical lesson of Russian language methodology. Considered in terms of innovation, in accordance with the requirements of modern Russian language training to create an opportunity to take the mentality of the Russian culture.

Тірек сөздер: әдіс, инновация, талап.

Ключевые слова: метод, инновация, требование.

Key words: method, innovation, requirement.

As you know, the modern technique has chosen an innovative way of development. The essence of this way consists in the following: linguistics in its development in recent times is based on two approaches to language: traditional instrumental (or rational) approach that includes three understanding of the language (the language - system of signs; language as a tool of communication; language is a tool of cognition and thinking) and cultural philosophical approach (involving the introduction of the student to the language as "in the realm of sense" and "house of spirit" [1, 3]. In the framework of the competence approach, along with two linguistic competencies (linguistic and communicative), the competence of linguistic and cultural, due to the cumulative function of language and the dialectical relationship of language and culture and, understood as "awareness of the Russian language picture of the world, mastering the culture of international communication" [2, 38].

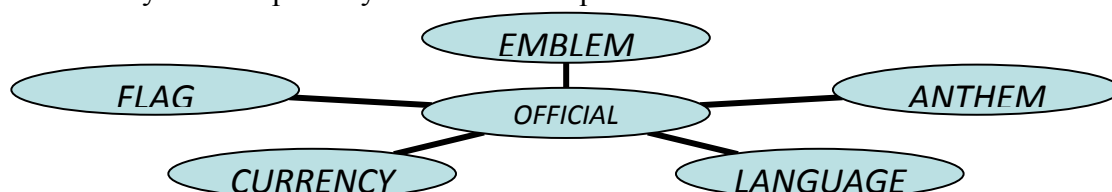
The implementation of the culture-oriented component of education goes in different ways. Our experience shows that in the conditions of actualization of the philosophical foundations of education to ensure its integrity and values, as well as the increasing importance of subjective position of the personality of the lecturer and the student, the most productive is linguoconceptology methods, creatively approach students in learning concepts of Russian culture, the construction of a coherent picture of the world. In the understanding of the term innovation, we adhere to the results of research of modern psychologists who have found that the ability to absorb the material under the condition of the development of creative abilities of students in both the usual and non-standard situation is much more than expected. Therefore, innovation is a creative approach to the development of creative abilities of the student, belief in the intellectual abilities of the student.

In modern psychology, there are two points of view on creativity:

1. All thinking is creative (there is no non-creative thinking);

2. In the BSE, creativity is defined as human activity that creates new material and spiritual values that have social significance. This criterion is considered to be applicable to the evaluation of the work of scientists, artists, art historians, architects who create socially significant products. But innovation in the educational process - is the discovery of a new, "new in the new" as a result of the mental search of creative activity. Elements of creativity are manifested in students as an activity in educational activities using different types of analysis of language units at different levels; as independence of thought, initiative, originality of judgment, creative imagination. Thus, when working with the meanings of words and identifying their cultural meanings, which serve as an intermediary between language and culture, we use the techniques of new technologies: cluster analysis, the method of educational conceptual analysis, expanding students ' knowledge not only about the word, but also about the world and its relation to this world.

Thus, cluster analysis is used in the study of various topics, both grammatical and speech plan, for example, in the study of the topic: "Symbols of the Republic of Kazakhstan":

In general terms, the methodological model of the educational conceptual analysis of a word can be represented as follows:

- Creating a vocabulary portrait of a word (word at the dictionary level)
- Creating a conceptual and metaphorical portrait of a word (a word at the level of a phrase and microtext)

- Creating a verbal portrait of a concept (word at the text level and in the dialogue of cultures).

This model includes the following techniques, which work on the lessons of practical Russian language students of 1 course in various specialties:

- Establishing the lexical meaning of a word (according to dictionaries).
- Establishment of the internal form of the word based on etymological and historical-cultural analysis.
- Establishing the conceptual meaning of a word (according to encyclopedic dictionaries).
- Establishment of derivational (derivational) word links.
- Analysis of combinable properties of the word.
- Considering semantic relations with other words of the native culture, for example, shame, honor, dignity, conscience, reputation, guilt, etc.

Thus, a purposeful, systematic study of the concepts of Russian culture seems to be quite promising and relevant, since it develops creative skills to correctly, accurately and freely express the meaning existing in the individual's concept system. Using algorithms and techniques of cognitive linguistics at the lessons of practical Russian language, students form ways of deep understanding of the conceptual meaning of the word, replenishing background knowledge, and perceiving the general content of the culture of the language being studied.

References:

1. N.L. Mishatina Modern methodology: an innovative way of development // Russian language at school. - № 2, 2009, pp.3 -11
2. O.B. Postoikina Problem-based learning is one of the ways to develop students' creative thinking // Russian language and literature. - № 1, 2010, pp. 39 - 43

ҮШТІЛДІ ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ

Төлеуова М.Қ., Оразғалиева Ж.Р.

№40 және №14 орта мектеп мұғалімдері, Ақтөбе қ.

Аңдатпа. Берілген мақалада үштілді оқытудың мақсаты, үштілді оқыту жүйесінде ақпараттық технологияны қолданудың тиімділігі қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются цель полиязычного обучения, а также роль инновационной технологии в обучении трехязычия.

Annotation. In the given article purpose and role of using innovative technology in multilingual education are reviewed.

Тірек сөздері: көптілді оқыту, білім, ағылшын тілі, орыс тілі, қазақ тілі, ақпараттық технология, жас ұрпақ.

Ключевые слова: полиязычное обучение, знание, английский язык, русский язык, казахский язык, инновационная технология, молодое поколение.

Key words: multilingual education, education, English, Russian, Kazakh, innovative technology, young generation.

Тұңғыш Елбасы “Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан” атты Қазақстан халқына Жолдауында: “Қазақстан халқы бүкіл әлемде үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі — ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі — жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі”, — деген болатын. Ағылшын тілі — әлемдік бизнес тілі, оны меңгеру – жастарға әлем танудың кілті болмақ.

Ағылшын тілін білу біздің жастарға шексіз мүмкіндіктер ашады. Ол – жаһанданудың кепілі. «Ақпараттық технология дамыған қазіргі дәуірде күн сайын дерлік ағылшын тілі дүние жүзі халықтарының тілдеріне жаңа сөздер мен ұғымдар арқылы батыл ену үстінде. Бұл үдерістен біз де тыс қалмауымыз керек» [1, 49]. Бүгінгі білім беру жүйесі модернизацияланған заманда көп тілді меңгертуге аса назар аударылып, жан-жақты жол ашылған. «Келешекке кемел біліммен»,–деп Н.Ә.Назарбаев ұстаным еткендей, келешекке терең біліммен қадам басып, әлемдік білім кеңістігінің құпияларына үңіліп, қоғамға бейім, өз қабілетін таныта алатын, жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген құзіретті тұлғаны қалыптастыру басты мақсаттардың бірегейі болып отыр [2, 33].

«Үштілділік — нақты тұлға, ұжым, халықтың белгілі бір қоғамда қарым-қатынас үдерісінде қажет болған жағдайда үш түрлі тілді алма-кезек қолдану құбылысы», бүгінде оны қолдануға жан-жақты күш салынууда. Көптілділік қағидасын іске асыруда орта мектеп пен жоғары оқу орындар арасындағы сабақтастық өз дәрежесінде орын алу үшін бұл мәселе мемлекет деңгейінде заңдастырылуы қажет деп санаймыз. Мысалы, шетел тілінде оқытылатын пәндер тізімі мен мазмұнын анықтау, кадрлар даярлау мәселелері бірізділік пен жүйелілікті қажет етеді. Көптілділік дидактикасына байланысты соңғы уақыттағы басылымдар мен тәжірибеге сүйенсек, бұл құбылысты іске асыруда төмендегі қағидаттарды ұстанған абзал [2, 15]:

- бірнеше тілдерді интегративтік түрде оқытып, оның ішінде бір тіл негізгі базалық тіл болып есептеледі, ол тіл екінші және үшінші тілді меңгеруге оң әсерін тигізеді;
- тілдерді қатарластыра отыра оқыту;
- тілдерді үйренуде оқушылардың оқу және лингвистикалық тәжірибесін пайдалану (әмбебап терминдер, әр тілдегі ұқсас грамматикалық категориялар тілдерді меңгеруді жеңілдетеді);
- тілдерді меңгерудегі тыңғылықтылық, асығыстыққа, үстірттілікке жол бермеу;
- тілдерді оқытудың танымдық бағытында оқушы көптілділік құзыр-қабілеттілікті меңгеріп қана қоймай, тіл құбылыстарына қызығушылық танытатын лингвист ретінде қалыптасуын қамтамасыз ету;
- тілді меңгеруде мәдениаралық бағыттылық, білім алушы тек көптілді тұлға ғана емес, көпмәдениетті азамат ретінде қалыптасуы шарт.

Ғалым Барышниковтың есептеуінше, бірнеше тілді үйрену оқытушыдан және білім алушыдан ыждаһаттылық пен табандылықты талап етеді. Тілдік және сөз жаттығуларының кең көлемде орындалуы, бейдәстүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану (мысалы, бірнеше мұғалімдердің бір мезгілде сабақ жүргізуі), аудио- және бейнеқұралдарды пайдалану, субтитрі бар фильмдер көрсету, жергілікті теледидардан «Тіл сағаты» хабарларын немесе сабақтарын жүйелі түрде беріп тұру, серік немесе желілі теледидар бағдарламаларын тамашалау, тілдерді жетік меңгерген немесе шетел тілдерін ана тіл ретінде меңгерген азаматтармен кездесу кештерін, шетел тілінде жүргізілетін клубтар жұмыстарын ұйымдастыру көптілді коммуникативтік құзыр-қабілеттің дамуын арттыратын бірден-бір таптырмас құрал [3, 28]. Енді шетел тілін оқытудың кейбір ерекшеліктеріне тоқтала кетейік, шетел тілі кез келген тіл тіркесі ретінде қоғамдық-тарихи өнім, бұл құбылыста халықтың тарихы, мәдениеті, әлеуметтік қатынастар жүйесі, әдет-ғұрып, дәстүрлер бейнеленеді.

Оқытушы мен оқушының арасындағы әр түрлі ақпарат алмасудың аясын кеңейту ақпараттық жаңа технологияларды (АЖТ) қолданудың алғы шарттары болып табылады. Е.С. Полаттың пікірінше, АЖТ микропроцессор техникасы, қазіргі телекоммуникациялық ақпарат алмасу — аудио-, бейнетехникасының негізінде жұмыс істейтін бағдармалық-ақпараттық құралдар мен жабдықтар. Олар ақпаратты жинақтау, пайдалану, сақтау, өңдеу және жөнелту сияқты операцияларды іске асырады. Технологияны қолдану оқу жүйесінің барлық компонентіне әсер етеді: ол оқу мақсатын, мазмұнын, әдіс-тәсілдерін және әр түрлі ұйымдастыру формаларын қамтиды [3, 30]. АЖТ-ны қолдану адамның интеллектуалдық, шығармашылық әлеуетін, аналитикалық сыни ойлау жүйесін дамыта отыра, тіл үйренушінің өз бетімен білімін толықтыруға және ақпараттың әр түрлі дерек көздерімен жұмыс істеуге

мүмкіндік туғызады. Осы жерде 2 технология туралы айтып кеткен жөн: 1) интеллектуалды технология — ойлау жүйесінде интеллектуалды процестерді тиімді іске асыруда қолданылатын әдіс- тәсілдер кешені; 2) информатикалық технология, компьютерлік технология осының бір құрамдас бөлігі. Осы орайда оқу үрдісінде қолданылатын ақпараттық дидактикалық құралдарды да атап өткен жөн: 1) программаланған оқулық (оқу материалы курстың логикалық құрылымымен сәйкес бірнеше элементтерге жіктеліп қысқаша берілген, оның ішінде сұрақ-жауап бөлімдері де бар); 2) электрондық оқулықтар; 3) мультимедиалық оқу құралдары. Мұнымен қатар компьютерлік технология электрондық сөздіктерді, энциклопедиялық және ойын бағдармаларын да қамтиды. Шетел тілін үйренуде компьютерлік бағдармаларды пайдалана отыра, тыңдап-түсіну, сөйлеу, оқу, жазу сияқты біліктерді және фонетикалық, грамматикалық, лексикалық дағдыларды дамытуға болады.

Қазақстандықтардың үш тілді еркін меңгеруі туралы идеяны тәжірибе жүзінде іске асыру бүгінде отандық мектептен маманның шығармашылық өзін-өзі жетілдіру саласын дамытуға, мемлекеттік тілдің қоғамдық өмірдің барлық саласында қызмет етуін қамтамасыз етуге, оның ұлтаралық келісім мен қазақстандық патриотизмді нығайту факторы ретіндегі рөлін арттыруға, орыс тілінің лингвистік белсенділігін сақтауға және ағылшын тілін ғылыми ақпарат пен жаһандану экономикасына сәтті кірігу тілі ретінде енгізу бағытталған көптілді білім беруді енгізуді талап етеді. Бұл мәселенің бүгінде мемлекеттік деңгейде талқыланып, білім реформалары аясында қарастырылып отырғандығы қуантады. Қазіргі таңда оқушыларға компьютермен, интернетпен, интербелсенді тақтамен сабақ өткізу толығымен жолға қойылып отыр. Көптеген мұғалімдер осы уақытқа дейін техникалық құралдармен сабақ өтіп, оның қаншалықты тиімді екенін дәлелдеді. Компьютермен сабақ өткізу арқылы оның қолданылуын үйрене отырып телесабақтарды тың, жаңа деңгейде өткізуге, оқытушы мен оқушының қарым-қатынасының педагогикалық және методикалық тұрғыдан сараланып алынған алуан түрлі қызмет түрлерінің қолданылуы жүзеге асады. АКТ қолдану барысында өздерін қызықтыратын әр түрлі мәселелерді шешуге болады және талқылайды. Компьютермен бала жазады, оқиды, түрлі тестілер орындайды. Техникалық құралдарды пайдаланудың ең тиімді жағы уақытты ұтасын, дәл, тиянақты оқу-материалдарын алдын-ала дайындап, оқушыға беріп отырсаң өзінен-өзі жасауға тырысады, қызығады, жасамай, үлгермей отырған оқушы болмайды, себебі оның алдында бәрі дайын тұр. Сонымен қатар мұғалім қазіргі мектептегі ақпараттық құралдарды жетік меңгеру, Power Point, Active Studio бағдарламаларымен жұмыс істеп қана қоймай үнемі интернет жүйесіндегі жаңалықтар мен өзгерістерді өзінің кәсіби шеберлігіне қолдана білу, білім кеңістігін кеңейту, ашу бағытындағы өзгерістер мен әлемдік білім беру кеңістігіне кіруге талпыну керек. Соңғы кезде уақыт көрсетіп отырғандай, мұғаліммен салыстырғанда оқушыда көп ақпарат болатыны кейінгі көрсетілген тәжірибелер дәлелдеп отыр. Сондықтан әрбір мұғалім өз қызметіне ақпараттық технологияны пайдалана білуі қажет. Бұл мәселе білім беруді ақпараттыңдырудың қажетті шартына айналып отыр.

Ақпараттық технологияны оқу үрдісінде қолдану барысында жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, оның өзіндік және шығармашылық қабілетін арттыруға қажетті іскерліктер мен дағдыларын қалыптастыруға қажетті мүмкіндіктерді қамтитындығы анық. Сонымен қоса бүгінгі білім беру жүйесінде, яғни көптілді білім беру саласында, ақпараттық технологиялар — бүгінгі заман тапсырысы. Сондықтан жоғарыда аталған ғалымдардың ғылыми ойларын есепке ала отырсақ, көптілді оқу жүйесіндегі жаңа технологиялардың маңыздылығы ашылмақ.

Әдебиеттер:

1. Түймебаев Ж.К. Полиязычное образование как фактор обеспечения конкурентоспособности специалиста // «Жоғары мектеп жүйесінде көптілді білім беру: өзекті мәселелері мен болашағы» атты халықарал. ғыл.-тәжір. конф. материалдары. — Астана-Қарағанды, 2008. — 11–12 қараша. — 3–5-б.

2. 2015 жылға дейінгі Қазақстан Республикасының білім беру тұжырымдамасы // Қазақстан мұғалімі. — 2004. — 15 қаңт.— 40–48-б.

PROBLEMS OF MULTILINGUAL EDUCATION IN MODERN KAZAKHSTAN

Тугамбекова Марксиана Алпысбаевна

КарГТУ, преподаватель кафедры иностранных языков

Семсер Риза Муслимовна

КарГТУ, студент, г. Караганда, marksiana@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы көптілді білім беру мәселелері қарастырылады. Президент тапсырмаларының тәсілдеріне, білім беруде көптілділікті енгізу жөніндегі мәдени жобаларға қатысты 1979 жылдан 2007 жылға дейінгі кезеңде Translationum жобалық индексінің деректері келтіріледі.

Аннотация. В данной статье рассматривается проблемы полиязычного образования в Республике Казахстан. Приводятся данные проекта Index Translationum с 1979 по 2007 гг. Говорится о подходах, поручениях главы государства, культурных проектах по внедрению полиязычия в образование.

Annotation. This article deals with the problems of multilingual education in the Republic of Kazakhstan. Provides data project Index Translationum from 1979 to 2007 refers to the approaches the President's instructions, cultural projects for the implementation of multilingualism in education.

Тірек сөздер: көптілді білім, тіл, мәдениет, мектептер, университеттер, ғылым, білім.

Ключевые слова: полиязычие, образование, языки, культура, школы, вузы, наука, обучение.

Key words: multilingual, education, languages, culture, schools, universities, science.

Each state at a given historical moment of time is distinguished by several basic features, it is: its territory, language and religion. It is believed that the loss of one of the signs ultimately leads to the loss of the entire state. It would be naive to assume that these signs throughout the history of nations have never been subjected to major changes. Nevertheless, today we know quite a few ancient peoples who managed to preserve their ethnic language, religion and sovereign territory within certain limits. The further fate of all states is associated with two main goals - increasing competitiveness and preserving cultural identity. These sometimes conflicting goals are set for modern education [1].

Kazakhstan, located in the heart of Eurasia, at the junction of the interests of large civilizations, has always needed multiculturalism and tolerance. Great Abay saw in language an important factor in the development of society. In the 25th word of edification, he says: "After studying the language and culture of other nations, a person becomes equal among them, not humiliated by useless requests." Abay called to learn Russian, in order to "learn from their achievements", "to comprehend their science. Because Russians have become as they are, learning other languages, joining world culture "[2, 21-30]. Shokan Ualikhanov believed that education should be European and universal.

These commandments are relevant now, in the 21st century. Historical, geopolitical, socio-economic and cultural factors have highlighted the importance of learning international languages.

Today, out of 7.2 billion people on Earth, 2/3 speak one of 12 languages as their own. These are English (527 million), Chinese (1.39 billion), Hindi-Urdu (588 million), Arabic (467 million), Spanish (389 million), Russian (254 million), Bengali (250 million), Portuguese (193 million), German (132 million), Japanese (123 million), French (118 million) and Italian (67 million) [3, 65].

However, not all of these languages have the same status in science, literature and ICT technologies. According to the Index Translationum project from 1979 to 2007. English has a dominant position as the original language: 55% of books are translated from English, compared with only 6.5% of translations into English. In addition, 96% of all translations are limited to approximately 20 original languages, of which 16 languages are European (93% of the total), and the four other languages from which translations are most often made are Japanese (0.67%), Arabic

(0.54%), Hebrew (0.64%) and Chinese (0.4%) [4, 88]. For comparison, for the studied period, when the number of carriers was 3.5 times less, almost 30 times more were translated into German than into Arabic.

Approximately a similar picture on the Internet. According to the resource “w3techs.com”, 52.3% of the content of the world wide web is in English. The share of Russian and Kazakh languages here is 6.5% and 0.008%, respectively [5]. In general, in the field of mass media, English has the status of "lingua franca", i.e. language used as a means of international communication.

For this reason, in many developed countries, English forms the basis of multilingualism. It is estimated that the level of proficiency in English according to the EF EPI rating directly and positively affects such indicators as: GNI per capita, percentage of employed youth, ease of doing business index and human development index. Japan and China are not exceptions, where according to the latest data, early English language training is considered as a guarantee of successful development of the state.

The President of Kazakhstan N. Nazarbayev, starting in 2006, gave instructions aimed at integrating the English language into public life, including education.

The cultural project “Trinity of Languages” assumed the following roles of languages: “Kazakh is the state language, Russian is the language of international communication, and English is the language of successful integration into the global economy” [6, 36].

The information and analytical center of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan has studied world experience, the readiness of universities and secondary schools to implement teaching in three languages.

As the analysis showed, the definition of “multilingual education” as systematic teaching and learning in two or more languages is generally accepted in the scientific literature. Such education is provided by what is provided in the curriculum and has various models. All these models can be divided into two main groups: weak and strong. With weak models, the native (first) or second language is taught only as a linguistic subject. For example, if in an English-language school, learning Spanish is conducted only in the lessons on the subject “Spanish”. The weakness of such models lies in the fact that they lead to monolingual, even if the student knew two languages when enrolling.

It is not difficult to guess that the long-standing schooling of languages in Kazakhstan belongs to weak models of multilingual education. Therefore, I think very few people will argue with the fact that graduates of general education schools, as a rule, have a low level of proficiency in English or other foreign languages. Strong models are used in Kazakhstan by Nazarbayev Intellectual Schools and former Kazakh-Turkish lyceums.

Guided by the developments and experience of domestic and international scientists, in accordance with the instructions of the Head of State, from 2019 begins a phased transition to the teaching of certain subjects in English in grades 10-11. In classes with a socially-humanitarian direction, 2 subjects - STEM (integrated learning) and ICT, with a natural-mathematical direction 4 - physics, chemistry, biology and computer science. This solution contains elements of multilingual education, since we are not talking about the transition to English as the language of instruction of a significant part of subjects, but only a few. But even this, although the partial introduction of multilingual education, according to the authors' idea, and as empirical experience shows, is much more effective in studying English than the existing model.

This practice will allow school graduates to be more prepared to continue their studies in English at the university. In accordance with the State Program for the Development of Education and Science for the years 2016-2019 from the 2017-2018 school year, the transition to English-language education will be carried out in 15 basic universities that provide training in 4 pedagogical specialties of natural-mathematical direction. For this, the development of educational programs, textbooks and teaching materials in English is provided [7, 12].

In addition, this approach should also facilitate the admission of young people regardless of the language of instruction and the location of their school (city or village) to the country's leading

universities - Nazarbayev University, KIMEP, KBTU, IT University, where the main teaching language is English.

In general, the study of the readiness of universities and secondary schools to implement teaching in three languages allows the following conclusions:

- training in three languages is supported by the population, schools and universities;
- however, preparatory measures are mainly aimed at retraining and advanced training of existing teachers, and re-equipping schools, pedagogical training requires more attention;
- insufficient quality teaching of languages is the main reason for the low level of readiness of schools and universities for learning in three languages;
- in schools and universities, the outdated reproductive-grammatical approach to language teaching still prevails;
- there is a regional imbalance in the level of proficiency in the Kazakh and Russian languages, a wrong understanding of the essence of teaching in three languages by teachers;
- the phased introduction of training in three languages requires the implementation of both specific tasks (personnel, methodological, etc.), and the solution of system-wide educational problems (low teacher status, bureaucratic burden, etc.).

A recent international study of the quality of mathematical and natural science education TIMSS among schoolchildren in grades 4 and 8 showed an interesting and unique result for Kazakhstan. Our bilingual students, who study in one language, and at home communicate in another, demonstrate higher academic performance. At the same time, this gap increases with age [8, 22]. This fact once again confirms many other scientific evidence about the increase in the intellectual abilities of children due to multilingualism.

Returning to the two main goals of modern education, we, of course, should not forget about the cultural goal behind the goal of competitiveness. In this sense, as well as possible, quotes from the UNESCO World Report “Investing in cultural diversity and dialogue between cultures” are appropriate. Where it is said that language is an indicator of the viability of a culture. Indeed, “languages ... are not only a means of communication, but also a prism through which people and communities realize and fill in their relationships and the environment with meaning. ... In reality, the decline of the language is a consequence of the political, social, administrative, and cultural status of the language” [4, 92].

References

1. Изменение парадигмы образования – Кен Робинсон.
2. АбайКунанбаев «СловаНазидания» (21-30).
3. The world’s languages, in 7 maps and charts.
4. Всемирный доклад ЮНЕСКО «Инвестирование в культурное разнообразие и диалог между культурами», 2010.
5. Usage of content languages for websites.
6. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 28 февраля
7. Указ Президента Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы» от 1 марта 2016 года № 205.
8. Казахстан в TIMSS и PISA-2015: результаты и факторы влияния (Презентация президента АО «Информационно-аналитический центр» С. Ирсадиева на Расширенном заседании коллегии Министерства образования и науки Республики Казахстан, которое состоялось 24 февраля 2017 г.).

2 СЕКЦИЯ
ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ
ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ НА ОСНОВЕ СОВРЕМЕННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ
THE USE OF MODERN TECHNOLOGY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

CHARACTERISTIC AND FUNCTIONS OF ROLE PLAY
AS A MEANS OF APPLYING COMMUNICATIVE APPROACH

Акболатова Айдана Ерлановна

АРГУ им. К.Жубанова, студентка, г. Ақтобе
a_akbolatova@mail.ru

Песчанская Тамара Ивановна

АРГУ им. К.Жубанова, старший преподаватель, г. Ақтобе
25tamara@list.ru

Андатпа. Көптеген жылдар бойы ағылшын тілі іздейді жаңа жолдарын жетілдіру, ағылшын тілін оқытудың, әсіресе бақылау және жалпылама сабақ. Сабақ барысында оқушылар үшін қорқынышты емес, қысқа уақыт ішінде алған білімдері мен дағдыларын тексеруді қалай ұйымдастыру мәселелері талқыланды.

Аннотация. На протяжении многих лет преподаватели английского языка ищут новые пути совершенствования преподавания английского языка, особенно это касается контрольных и обобщающих уроков. Проблемы заключались в том, как сделать уроки интересными для учеников, каким образом организовать проверку знаний и навыков, приобретенных учениками за короткий промежуток времени.

Annotation. For many years the teachers of English have been looking for new ways to improve the teaching of the English language, especially it concerned the control and generalization lessons. The problems were how to make the lessons interesting, not scaring for the pupils, in what way to organize the testing of the knowledge and the skills acquired by the pupils during a short period of time.

Тірек сөздер. Коммуникативтік әдістеме, қарым-қатынас элементтері, мотивациялық-ынталандыру функциясы, тәрбие функциясы, компенсаторлық функциясы.

Ключевые слова. Коммуникативная методика, элементы общения, мотивационно-побудительная функция, воспитательная функция, компенсаторная функция.

Key words. Communicative method, elements of communication, motivational and incentive function, educational function, compensatory function.

For many years the teachers of English have been looking for new ways to improve the teaching of the English language, especially it concerned the control and generalization lessons. The problems were how to make the lessons interesting, not scaring for the pupils, in what way to organize the testing of the knowledge and the skills acquired by the pupils during a short period of time. In what way to create such a psychological climate at the lesson so as to make pupils feel at ease and show the acquired knowledge? How to make the tasks feasible for the pupils but at the same time created with higher motivation?

Today there have been developed a great variety of non-traditional lessons. Types of the lessons of Innovative Technologies of Teaching Foreign Languages: Lesson-concert, competition, expeditions, brain-rings, lectures, binary lessons, modules, traveling, theatre, wonderland, auctions, talk-shows, interviews, discussions, “Lesson –Seminar”, “Lesson –Excursion”, “Quiz “What? Where? When?”, a game “The Field of Wonders”, lesson “Club of Merry and Cute”, “Lesson-Conference”, “Lesson Press-conference”, “Linguistic Stagecoach”, “Television Bridge”, integrated lessons, music lessons and many others.

Non- traditional forms of the lessons attract the attention of the pupils, raise their interest in learning English and as a result they motivate their better adoption of the material learnt. We do not work only with excellent pupils in class, our communities are composed of various backgrounds and cultures, which include pupils of different learning styles and abilities, so in order to involve all the pupils into the educational process we must be very careful, tolerant but at the same time persistent so that none of the pupils should remain unheeded. At these non-traditional lessons we give them a good chance to reveal their may be rather scanty knowledge of the subject and to feel comfortable. The practical application of such lessons shows that all the pupils are waiting for them both the industrious and the lazy bones.

«The club of merry and cute». These are the mostly widely spread types of non - standard lessons. The children like them, because the lessons help reveal their knowledge, creative activity. They are especially popular with the pupils of different language levels. Such lessons are usually held either at the end of the semester (a generalization lesson) or at the beginning of the next one (a repetitive lesson). The class or a group of pupils is divided into two teams and in this competition the results of the whole team and of each separate pupil are evaluated, which stimulates pupils' activity. The tasks are quite various and concern different aspects of oral communication.

Many of the tasks suggest collective command action and mutual assistance – which is good for the pupils with poor knowledge of English. Such lessons stimulate the oral activities of all the pupils of different language levels. The teacher controls track record of the lesson, comments on the answers and makes corrections in a friendly manner. These lessons are usually conducted in senior Grades. An example of such type of a lesson in the 9 Grade: The topic is “Do you know America?” Here are several tasks for the teams:

1. Presentation of the participating teams: names of the teams, emblems, mottoes.

2. Questions of the type “Do you know or do you remember?” Do you know the name of the first president of the USA? Do you remember the name of the author of the Declaration of Independence? All of you know a lot about tea-parties, what can you tell us about the Boston Tea party? etc.

3. “A. look at the American History” - Name the first people in America. Where did the American Indians come from? What was the cultural situation in North America before men from Europe came? Who was the first to open America: Columbus or the Vikings? What can you tell us about Eiriksson's map of “The Land of the Vine?” Who went to the New World in 1620? What do you know about the first Thanksgiving celebration? etc.

4. Famous people of America. Who were they? The team describes a person; the other team must guess who he is.

For example: He was American. He was born in the backwoods of America in 1809. His parents lived in a log hut. The family was poor and he had to earn his living at the age of 11. He performed a variety of jobs. Later he became a lawyer and was elected President of the USA. He freed the black slaves. He was killed at Ford's theatre by an actor named John Booth in 1865. (Abraham Lincoln)

5. Competition of the captains. They must answer each other's questions concerning history, culture, American holidays, etc. The questions are usually rather difficult and the teams greet each failure of the opponent with applause and shouting.

6. Say Tongue Twister.

To prepare for this competition we use the computer course “Professor Higgins” with lots of twisters. The pupils practice to say them with different speed; besides they can check their pronunciation with the recorded master pronunciation, recording on the computer themselves and listening to both variants.

7. The competition of amateur performances. Both teams recite the poems; sing folk and popular American songs.

8. The jury names the winners, the teacher summarizes the results.

Lessons revue in the 3-5 Grades. The number of topics defines the number of role-plays.

1. "Let's get acquainted." The class is divided into two groups – English and American children and Russian children. They meet each other, get acquainted, try to find a pen friend for further correspondence.

2. "Family". One group represents a family – grandfather, grandmother, etc. They speak about each other.

3. "Our School". One group speaks about junior schools in England the other speaks about our schools.

4. "Birthday". The hero of the day brings a cake and organize a tea party.

In senior Grades are very popular such types of lessons as lesson-seminar, lesson conference, lesson press conference. An example of the conference: the class is given a task to find the material about this or that problem. Of course all the speakers can't speak on their feet and certain preparations must be done beforehand. One pupil is a main talker, the rest are his co-talkers. For example, the topic is: "What must we do to keep Kazakhstan clean". One pupil speaks about general protection of the environment in Kazakhstan, the rest of the pupils speak about air and water pollution, the destruction of mountains, the destruction of a miracle of Kazakhstan – the sandy town Otrar, about the animals and birds enlisted into the Red Book, etc.

An example of a press- conference:

For many years the governments of Kazakhstan, Azerbaijan, Iran, Turkmen and Russian Federation have been considering the problem of sea borders of the Caspian sea, the exploration of it's bottom and fishing. They have come to the press-conference and try to explain the difficulties they are facing in the solution of all the disputable questions, the pupils – journalists ask them questions.

Lessons of the type «The round table». These types of lessons are gradually becoming very popular with the teachers. The content of such a lesson is usually a conversation on a certain topic or problem which is dear and important for the children. The teacher and the pupils move the tables to form a huge table and take their seats. In such a close connection and cooperation with the pupils the teacher can prototype real communication in English and the barrier between the teacher and the pupils seems to vanish. It depends on the teacher how he is going to start the talk. There are lots of topics that can be used as a theme for communication:

2. Grade "Acquaintance with each pupil". The pupils introduce themselves, their friends; say where they are from, etc.

"Acquaintance with the families of co pupils."

"My favourite toy" "What games do you like to play?"

3. Grade. "Holidays", "Visiting friends", "Having birthday", etc. So it's no problem for the teacher to organize the conversation, but the lexical and grammar phenomena should be revised prior to the talk.

References:

1. George Pickering, Paul Gunashekar, Innovation in English Language Teacher Education. Selected papers from the fourth International Teacher Educator Conference Hyderabad, India British Council British Council New Delhi India, 2015. 290 p.

2. Susan Sheehan, ELT Research Papers Volume 1. Published by The British Council, 2013. 427 p.

3. Gill Sturtridge, Self-access: Preparation and Training. Published by The British Council. The British Council, 1992. 35 p.

4. Arthur Brookes, Peter Grundy Individualization and Autonomy in Language Learning. Modern English Publications and The British Council, 1988. 163 p.

5. Gary Motteram Innovations in learning technologies for English language teaching. British Council UK, 2013. 201 p.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЛЕКСИКАНЫ ОҚИТУ

Байсалбаева А.А.

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті
assel9698@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі,
Нурмухамедова Э.О.

Аңдатпа. Бұл мақалада ағылшын тілі сабақтарында лексиканы оқыту туралы баяндалады. Мектептегі оқушыларға шетел тілін оқыту барысындағы лексикалық тұрғыда кездесетін қиындықтар мен қателіктердің түрлерін түзету және болдырмаудың жолдарын көрсетеді. Яғни, түрлі әдіс-тәсілдер мен ойын түрлері қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассказывается о преподавании лексики на уроках английского языка. Демонстрирует пути устранения и исправления проблем и ошибок в лексическом аспекте преподавания иностранного языка школьным учащимся. То есть рассматриваются различные методы и формы игры.

Abstract. This article describes the teaching of vocabulary in English lessons. Demonstrates ways to eliminate and correct problems and errors in the lexical aspect of teaching a foreign language to students. That is, various methods and forms of play are considered.

Кілт сөздер: лексика, говор, контекст, коммуникативтік құзыреттілік, графема.

Ключевые слова: лексика, говор, контекст, коммуникативная компетентность, графема.

Key words: vocabulary, dialect, context, communicative competence, grapheme.

Адамзат баласының өз ұрпағын оқыту мен тәрбиелеудегі ең озық, тиімді әдістерін тәжірибелерін жалғастырып тың жаңалықтар іздеу, классикалық педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамыту қашанда жалғаса бермек.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев 29 қаңтар 2011 жыл Қазақстан халқына жолдауында «Мен қазіргі заманғы қазақстандықтар үшін үш тілді білу әркімнің дербес табыстылығының міндетті шарты екендігін айтып келемін. Сондықтан 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20 пайызды құрауы тиіс деп есептеймін»- деді. Олай болса, оқушыны ағылшын пәніне қызығушылығын тудырып дамытуды және жемістің нәтижесін көруді мақсат тұтқан әрбір мұғалім жолдауға жедел үн қосу керек деп білеміз. Лексиканы меңгеру үшін түрлі әдіс - тәсілдер пайдаланылады. Нақты мағыналы сөздерді суреттер, зат, макет арқылы түсіндірген жөн. Абстрактті мағыналы сөзді түсіндіру үшін аударманы қолдану және тіл көрнекілігі арқылы түсіндіру қажет. Ал тіл көрнекілігі дегеніміз – сөздің мағынасын контекст арқылы, синонимдер мен антонимдер, сөздің құрамдас бөліктерін талдау арқылы түсіндіру. Контексттерде грамматикалық құрылым, ондағы жаңа сөзбен басқа сөздердің барлығы оқушыларға бұрыннан таныс болуы қажет. Сонда оқушының назары жаңа сөздерге аударылады [1,15-18 б.].

Лексиканы оқытудың мақсаты – ағылшын тілі сабақтарында лексикалық оқыту ерекшеліктерін анықтай отырып, оның мәнін ашу. Сонымен қатар оқушылардың сөздік қорын және тілдік меңгеруіне себептер болатын факторларды анықтау.

Лексика-көне гректің *Lexikos* (сөздік) деген сөзі. «Тіл дамыту жұмысын жүргізгенде оқушылар сөздік қорын молайту, сөздерді, сөз тіркестері мен сөйлемдерді дұрыс құрай білуге үйрету» деумен бірге, сөйлем құрағанда синоним сөздерді таңдау, сөздік жұмыстарын жүргізуді ескертіледі. Сондықтан сөйлеуге үйрету үдерісінде ең маңызды орын алатын материал-лексика болып табылады. Адам қай тілде сөйлегісі келсе де, сөздік қордан өзіне қажетті лексикалық тұлғаларды білмесе, біріншіден, айтайын деген ойын жеткізе алмайды, екіншіден, басқа біреудің айтқан сөзін түсінбейді.

Мәселен, Н.П.Бехтерева сөздің мынадай ерекшеліктеріне көңіл бөледі:

-пішіні (форма);

-мағынасы (значение);

-қызметі (назначение) [3,33-34 б.].

Н.П.Бехтерева сөздің осы үш ерекшелігінің ішінен адамның ойын, сезімін көрсететін үш белгісін маңызды деп есептейді.

Мектептерде ағылшын тілін оқытудың негізгі элементтерінің бірі - сөздік жұмысын жүргізу. Ол оқушылардың сөздік қорын байытуда ерекше орын алады. Оқушының сөздік қорын тексеру әдістері бар. Олар мыналар:

1. Әңгімелесу, әңгіме құрату - өзін қоршаған орта туралы: үй іші, мектебі, сыныбы, анасы, оқу-құралдары, т.б.

2. Оқушының күнделікті жиі пайдаланатын заттарын көрсету арқылы оны атату (киім-кешек, ыдыс-аяқ, үй жиһаздары т.б.).

3. Сөзді түсініп айту дәрежесін тексеру (таныс емес заттарды көрсету, т.б.) [2,17-18 б.]. Сөздік жұмысын ұйымдастырудың басты қағидасы - оқушының лексикалық материалды белсенді түрде меңгеріп, сөйлеу тілінде оларды бекітіп, сөйлеуде белсенді түрде қолдана білуге үйрету.

Ауызекі сөйлесу – жауаптасу арқылы жүзеге асады, ал жауаптасуға дейінгі дайындық кезеңдері былайша сараланады:

I кезең: диалогпен танысу;

II кезең: диалогті жаттау;

III кезең: диалогті қойылымға айналдыру, яғни сөйлесу іс-әрекетін қойылым іс-әрекетімен ұштастыру; [4,8-9 б.].

Жаңа сөздің мағынасын үйретудегі синонимдер мен антонимдердің маңызы шектеулі. Себебі, синонимдердің мағынасы негізгі мағынаға өте жақын емес. Сөйлемдегі сөздердің қолданылуы мағынасы да түрлі жағдайда әртүрлі. Мысалы:

Great-big-large

Nice-beautiful

Low-nothigh

Town-city

Long-short

Сонымен қатар сабақ барысында оқушының тілін дамытатындай, коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыратындай ойындарды қолданамыз. Олар: «доппен ойыны» – балалар допты бір-біріне лақтырып тез заттың атын немесе түсін, яғни жалғастыру керек. «Сұрақ қой» ойынында үстелдің үстінде бірнеше заттар жатады, оқушылар әр затқа сұрақ қою керек, «Затты тап» ойынында мұғалім әлдебір затты газетпен жауып, сұрақтар қою барысында оқушылар ол не зат екенін шешу керек, «Сөз құра» – суретке қарап атын атау және осы сөздің бірінші әрпіне сөз құрау керек.

«Дым білмес» ойынында дым білмес тақтадағы сөзді немесе санды дұрыс оқымайды, мысалы: мұғалім 20 санын көрсетеді, ал дым білмес It's twelve десе, сынып түзетіп No, it's twenty деп жауап беру керек, «Түсті ата» ойынында мұғалім қызыл түсті картаны көрсетіп «What colour is it ? » балалар It's red деп жауап береді. Әр ойын сабақ мақсатына сай қолданыс табады. Бұл ойындар оқушының сөйлеу тілін жаттықтырады, яғни коммуникативтік құзіреттілікті арттырады.

Қимылдары дамуымен қатар ойын барысында өлең, тақпақ жаттайды, мысалы: «colours», «friends», «school», «family».[6, 54-56 б.]

Ғалым-әдіскер Н.Д.Гальскованың айтуынша, ағылшын тілі сабағында қолданылатын әдіс-тәсілдер төмендегідей талаптарға сай болуы тиіс:

- оқушы қызығушылығын арттыру үшін тілді қарым-қатынас әрекетіне қолдану қажеттілігін тудыратын қолайлы атмосфера жасау;
 - оқушы тұлғасын толығымен оқу процесіне тарту;
 - оқушының тілдік, когнитивті, шығармашылық қасиеттерін ояту, ынталандыру;
 - оқушының оқу процесінің басты тұлғасы ретінде белсенділігін арттыру;
- сабақта ауантүрлі жұмыстарын, яғни жеке, жұп, топ, ұжым жұмыстарын ұйымдастыру;

- сабақтатүрлікөрнекіліктерді, оныңішіндетехникалық (ұнтаспа, компьютер, бейнефильмдер), техникалықемесқұралдарды (суреттер, аппликация, альбомдар, сызбалар, кестелер, кроссвордтар) кең қолдану;

- әсіресеойындарменойынэлементтерінжиіқолдану;
- сабақтажаңапедагогикалықтехнологияларды (жобаәдісін) пайдалану.

Ағылшынтілінмеңгеруоқушыларүшінқиыншылықтартуғызады, себебіағылшынтілініңграфикалықжәнеорфографиялықерекшеліктерікөптепсаналады.

Берілгендердентөмендегідейқорытындышығарамыз: орфографикалықтізбекте 26 әріпқолданылады, 146 графема (әріп тіркестері) 46 фонеманыбереді (фонематілдікбірлік).[4,41-44 б.]

Осылай ағылшын тіліндегі алфавит оқушыларға көп қиыншылық туғызады, екі тілдің арасындағы айырмашылық күшті әсер етеді. 26 жұп ағылшынәрпінен (бастауыш әріптер және кіші әріптер) тек төртеуі ғана қазақ алфавитіндегі әріптердің мағынасы мен формасына ұқсас. ОларК,Һ,М,Т. Оқушыларға 32 әріптолығыменжаңаәріптер. Олар: Bb, Dd, F, f, G, g, h, L, l, I, i, Jj, Nn, Qq, Rr, Ss, Tt, Uu, Vv, Ww, Zz, Aa, C, c, Ee, Hh, Oo, Pp, Yy, Xx – әріптері басқа тілдерде бар, бірақ әр түрлі оқылады. Ең қиын әріптер соңғылары болып табылады. Бастауыш кезеңдердегі ағылшын сөздерін оқи білуге үйрету барысында жаңа әріптердің ерекшеліктерін ескеру керек, ал ағылшын тілінде қандай дыбыс немесе дыбысталу береді және оның қазақ тіліне сәйкестігі мен сәйкессіздігін ескеру керек [5,53-54 б.].

Шетел тілін оқытуда оқушылардың білім-біліктілік, танымдық, коммуникативтік біліктілігін, олардың сөйлеу дағдысын дамыту үшін, оқу үдерісінде жаңа озық технологияларды қолдану қажет. Осы бағытта ағылшын тілі сабағын оқыту үрдісінде оқушылардың коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру және дамыту мәселесі үлкен мәнге ие. Шетел тілінде жаттығулар жасау арқылы сабақта ана тілін қолданбауға болады, бірақ ана тілі оқушылардың санасында сақталады. Ал егер сабақта ана тілінің ерекшеліктеріне көңіл бөлмесе, оқушылардың шетел тілін меңгеруіне кей жағдайда зиян келуі мүмкін.

Әдебиеттер:

1. Иманқұлова С. «Жаңаша оқыту әдістемесі», Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы, Филология сериясы, №1, 2006 ж.568

2. М. С. Сақтағанова, Н. Қ. Алиева, Н. Қ. Айтбаева «Ағылшын тілін оқытудың әдістері», Білім, 43-бет, №3, 2006 ж..

3. Г. Ботағарина, «Ағылшын тілін оқытудағы бүгінгі белес», Білім, 70-бет, №3, 2006 ж.

4. Г. Шамшырақова «Ағылшын тілін оқытудың құрылымы», 12-бет, Кәсіптік мектеп, №3, 2007 ж..

5. Гүлмира Жұмайқызы, «Ағылшын және қазақ тілдеріндегі салыстырмалы ерекшеліктер», Білімдегі жаңалықтар №3, 425-бет, 2006 ж..

6. Abai «book of words», «Abai international club» Semey – 2005, p. 78-115.

ФОРМИРОВАНИЕ УСТНОЙ РЕЧИ НА ОСНОВЕ АУДИОЛИНГВАЛЬНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ (АЛМО)

Бурибаева Р.А.

Старший преподаватель кафедры иностранной филологии и переводческого дела АРГУ им.

К. Жубанова

rozaburibaeva@mail.ru

Андатпа: Мақалада шетел тілдерін оқыту барысында деңгейлік оқыту жағдайында кеңінен қолданылатын оқытудың аудиолингвалды әдісінің мәні талданды. Бұл әдіс заманауи оқулықтар мен оқу материалдарында оқытудың негізгі принципі ретінде берілген. Аудиолингвалдық әдіс тілдік құрылымдар мен сөйлеу үлгілерін бірнеше рет тыңдауды және пісіруді көздейді, бұл атоматизациялауға әкеп соғады.

Аннотация: В статье проанализирована суть аудиолингвального метода обучения, широко применяемого в процессе обучения иностранным языкам в условиях уровневого обучения. Этот метод заложен в качестве основного принципа обучения в современных учебниках и учебных материалах. Аудиолингвальный метод, предусматривает многократное прослушивание и проговаривание языковых структур и речевых образцов, что ведет к автоматизации.

Abstract: The article analyzes the essence of the audio-lingual method of teaching widely used in the process of teaching foreign languages in the conditions of level learning. This method is laid down as the basic principle of teaching in modern textbooks and teaching materials. The audio-lingual method involves multiple listening and pronouncing of language structures and speech patterns, which leads to automatization.

Кілт сөздер: аудиолингвалдық әдіс, ауызша сөйлеу, бихевиоризм теориясы, автоматизм, әдістемелік тұжырымдама, сөйлеу дағдысы.

Ключевые слова: аудиолингвальный метод, устная речь, теория бихевиоризма, автоматизм, методическая концепция, речевой навык.

Key words: audio-lingual method, oral speech, theory of behaviorism, automatism, methodical concept, speech skill.

Обучение иностранным языкам приобрело новый импульс и содержание в связи с поставленными правительством РК задачами в контексте цифровизации в сфере образования. Приоритет заключается в овладении языком как средством общения во всех видах речевой деятельности. Основное внимание уделяется устной речи, поскольку осуществление международного диалога в целях межкультурного взаимодействия обеспечивается на основе содержательной устной речи.

В таком контексте интересным является использование в обучении аудиолингвального метода. Суть метода сводится к следующим принципиальным положениям:

а) в основе владения языком лежит овладение речевыми навыками;

б) речь первична, а письмо вторично;

в) навыки должны быть автоматизированы до такой степени, чтобы осуществлялись без участия сознания;

г) автоматизация навыков происходит в процессе тренировки путем многократного повторения речевых образцов [1, 114].

Этот метод основывается на психологической теории бихевиоризма, которой базируется на концепции овладения языком путем подражания, т.е., образование речевых образцов и многократного их повторения.

На основе дескриптивной или дистрибутивной лингвистики проанализирована концепция лингвистической школы во главе с Л. Блумфилдом и Э. Харрисом. Последователи : Б. Блок, Е. Найд, Дж. Треннер) Первое описание метода получено в книге Ч. Фриза «Преподавание и изучение английского языка как иностранного» 1967г. Попытка обобщить достижение метода была предпринята Р. Ладо в книге «Обучение языку. Научный подход» 1964г. [1, 23].

В методическом плане эти исследования способствовали выделению критериев научного описания грамматических моделей и способов их презентации на занятиях. Как показал опыт обучения знание одних структур недостаточно для практического применения языка в различных ситуациях общения. Поэтому в дальнейшем получило распространение новое направление – коммуникативная лингвистика. Это направление получило широкое использование в методике обучения языку по коммуникативному методу и ряду интенсивных методов.

Концепция АЛМО выполняет собирательную функцию в обзоре принципов дидактики и базируется на следующих принципах:

- Практическая направленность обучения. Суть сводится к тому, что изучение языковой системы опирается на лексический материал. Структурные средства и владение ими

тренируется на целостной системе упражнений, ведущей к определенному уровню автоматизма. Овладение речевыми образцами как исходными для понимания других аналогичных – это главная цель практически направленного обучения.

- Принцип устного опережения (каждое языковое явление должно быть сначала отработано в устной форме (слушание -говорение) и лишь после этого в письменной форме (чтение - письмо))

- Принцип работы по моделям (предложения строятся по образцу, для этого прорабатывается система упражнений для имитации, подстановки и трансформации. На опыте выполнения подстановочных упражнений создаются ответы на вопрос, заполнение пропусков в предложениях или расширение высказывания. Как результат следует рассматривать такой вид речетворения как свободная беседа, сочинение.

- Принцип учета родного языка. Обучение предполагает сравнения, комментарий, анализ особенностей родного языка. Этот принцип имеет положительные и отрицательные стороны. Но, сторонники этого принципа подчеркивают научность и фундаментальность при учете в обучении особенностей родного языка.

- Язык как система навыков. Навык в речи наблюдаем, только при наличии мгновенной реакции на ситуативную языковую провокацию. Иными словами, при наличии коммуникации на уровне автоматизма.

-Технические средства обучения [2, 13].

С точки зрения современной методики обучения иностранным языкам, умение выражать свои мысли в различных ситуациях общения, есть конечная цель обучения. В этом контексте АЛМО предлагает упражнения с автоматизированными моделями в ситуациях, которые отражают реальные естественные коммуникационные моменты. Этот фактор говорит о достоинствах метода. Метод АЛМО четко формулирует цель обучения – практическая. Пошагово показано определение путей достижения цели посредством разнообразных упражнений. Овладение грамматикой через модели и речевые образцы ведет к коммуникации на академическом уровне в том числе. Особенности родного языка учитываются в виде сравнительных комментариев и роли основополагающего источника лексико-грамматических навыков. Последовательное включение в занятия страноведческой информации, делает обучение живым, содержательным и способствует формированию толерантного культурного взаимодействия.

Говоря о недостатках метода, то в этом плане подчеркиваются задачи, направленные формировать речевые навыки и умения параллельно с целостно-динамической деятельностью, изменяющейся во времени. Это сложный процесс, поскольку мир меняется ежедневно, наблюдается устаревание некоторых речевых фигур, а также обновляется обиходный лексикон за счет взаимодействия культур и языков. Этот фактор усложняет, но и вместе с тем заинтересовывает обучающегося. Тем не менее, практика показывает, что следующие моменты могут рассматриваться как недостатки АЛМО:

- Для обучения по АЛМО характерна недооценка принципа сознательности. Обучающийся должен понимать модель так же, как он понимают то, что говорят. Данное обстоятельство характеризуется необходимостью эрудиции и разносторонних интересов. Речь всегда основывается на содержании, мышлении.

- Наблюдается разрыв в обучении устной и письменной речи.

- Заученный материал нередко остается в стадии рецепции и с трудом используется для продукции речи на начальном этапе обучения.

С точки зрения современной методики, факт запоминания материала еще не является свидетельством возможности его в употреблении в речи. Одним из эффективных приемов обучения, сторонники АЛМО считают заучивание наизусть отдельных предложений и диалогов [3, 50].

Заучивания наизусть, как практика показывает, требует много усилий, времени, но материал часто забывается. По этой причине рекомендуется на стадии формирования использовать механические и условно-речевые упражнения.

Теория речевой деятельности получает одобрение на фоне процессов глобализации, возникшей во второй половине 20 века, когда информационная пропаганда, мультикультурность, межкультурная коммуникация стали основной тенденцией сосуществования и обуславливали сущность речевого общения. Развитие способности к общению не может ограничиваться развитием только языковой компетенции, оно связано с развитием способности использовать языковые средства в различных ситуациях общения, а также способности оценить, проанализировать ситуацию, оценить свой коммуникативный потенциал.

В современных концепциях обучения достаточно убедительно проводится мысль о методическом плюрализме в обучении иностранным языкам. В таком контексте подчеркивается роль профессионально-методической подготовки, способствующей выбору рационального пути в достижении поставленной цели.

Литература:

1. Л.П. Солонцова. Современная методика обучения иностранным языкам. Актуальные вопросы. Алматы: Эверо, 2014. 208 с.
2. Пассов Е.И. Основы коммуникативного метода обучения иноязычному общению.- Москва, 2013.
3. Щукин А.Н. Новый интегративный метод обучения.. Иностранные языки в школе 2015.- №2

ЕРТЕ ЖАСТА АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ГРАММАТИКАНЫ ОҚЫТУДЫ ҮЙРЕТУ

Жазымбай Жансая Талғатқызы

Аға оқытушы Нұрманова Ш.Қ.

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

jansaya95.97@mail.ru

Аңдатпа. Мектепте шет тілін оқытудың сапасын арттырудың мүмкін жолдарының бірі үздіксіз білім беру жүйесі шеңберінде оқудың ерте жастан жүзеге асырылуы болып табылады. Шет тілін оқытуда, оқу материалдары мен тілдік материалдарды беруде және оны талдауда оның қызметтерін ескеру, білімнің базалық құрамын анықтап оқыту және тәрбиені интеллектуалды еңбекпен ұштастыру маңызды. Сол себепті, білім беру процесін дұрыс ұйымдастыруда, ағылшын тілін оқытудың сапасын көтеру мақсатында, балалардың жас ерекшеліктерін зерттей отырып, шет тілін оқытуды бастауыш сыныптардан бастаған дұрыс. Тілді түсініп, сол тілде ойды дұрыс жеткізу үшін, оқытылатын тілдің грамматикалық жүйесін дұрыс меңгеру қажет. Кез-келген оқушы оқып жатырған тілде ойын нақты жеткізу үшін, оқу, жазу, сөйлеу, тыңдау дағдыларын жақсы жетілдіру үшін грамматиканы меңгеру қажет.

Аннотация. Одним из возможных путей повышения качества преподавания иностранного языка в школе может стать раннее начало обучения в рамках системы непрерывного образования. Важно учитывать функции в обучении иностранному языку, передаче и анализе учебного материала и языкового материала, определять базовый состав знаний и совмещать воспитание с интеллектуальным трудом. Поэтому в целях правильного организации образовательного процесса и повышения качества преподавания английского языка изучение иностранного языка следует начинать с начальных классов, при этом изучив возрастных особенностей детей. Чтобы понимать язык и выражаться на нем правильно, необходимо усвоить грамматический механизм изучаемого языка. Если учащийся усвоил такой механизм, он может правильно строить предложения на иностранном языке. Учащимся грамматика нужна, чтобы уметь слушать, говорить, читать и писать на изучаемом языке.

Annotation. One of the possible ways to improve the quality of teaching a foreign language at school may be the early start of training in the system of continuing education. It is important to take into account the functions in teaching a foreign language, transfer and analysis of educational material and language material, to determine the basic composition of knowledge and combine

education with intellectual work. Therefore, in order to properly organize the educational process and improve the quality of teaching English, learning a foreign language should begin with primary school, while studying the age characteristics of children. To understand the language and to express it correctly, it is necessary to learn the grammatical mechanism of the target language. If the student has learned this mechanism, he can correctly build sentences in a foreign language. Students need grammar to be able to listen, speak, read and write in the target language.

Тірек сөздері. Шет тілі, білім беру, бастауыш кезең, грамматика, дағды, әдіс-тәсіл.

Ключевые слова. Иностранный язык, образование, начальный этап, грамматика, навык, метод.

Key words. A foreign language, education, initial stage, grammar, skill, method.

Мектепте шет тілін оқытудың сапасын арттырудың мүмкін жолдарының бірі үздіксіз білім беру жүйесі шеңберінде оқудың ерте жастан жүзеге асырылуы болып табылады.

Жалпы білім беретін мектептің бірінші сынып оқушыларын ағылшын тіліне оқыту тілді меңгеру үшін ең қолайлы жас мүмкіндігі ретінде жаңа леп әкелді. Шет тілін оқыту жан-жақты дамыған, үйлесімді тұлғаны қалыптастыруға нақты үлес қосуы тиіс. Бұл ең алдымен, оқушылардың шығармашылық дербестігін, ой еркіндігін дамыту, олардың белсенділігінің саналы, конструктивті қайта құрушы сипатын қалыптастыру, ұжымда еңбек ете білу, орындалатын іс-әрекетке жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу секілді мақсат-міндеттерге ие.

Алға қойған мақсаттарға жету үшін мұғалім бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін білуі қажет. Бұл жастағы балалар шет тілін үйренуге икемді: олар тіл құбылыстарын тез түсінеді және тілдің құпияларын түсінуге тырысады. Олар қысқа тіл материалын оңай жаттап алып, оны айтып бере алады. Өскен сайын бала бұл қабілеттерін жоғалта бастайды.

Психологтардың айтуы бойынша бастауыш сыныптардың балалары ойын іс-әрекетінен оқу іс-әрекетіне көшеді. Дегенмен, ойынның маңызы бұл жаста мол. Балалар 10-12 жасқа дейін ойнайды. Балалар мектепті ұнатады, бірақ балалардың сабаққа деген қызығушылығын ойын элементтері, мұғаліммен қарым-қатынас арттырады. Ойын арқылы балалар шет тілінде жеңіл қарым-қатынас жасай алады және ойын кезінде оқушылар шаршағандығын сезбей, қызыға отырып шет тілін тез үйренеді. Ойын оқыту процесіне кедергі емес, пайда әкелуі тиіс. Сонымен қатар, ойын белгілі бір іс-әрекетті дамытады, шет тілінде екінші біреумен қарым-қатынас жасауға үйретеді.

Ерте жастағы балаларға шет тілін оқытуда, әсіресе грамматиканы бала санасына терең сіңіру барысында мұғалімге осындай алғышарттар мен қағидаларды ескеру қажет[1, 168].

Тілді түсініп, сол тілде ойды дұрыс жеткізу үшін, оқытылатын тілдің грамматикалық жүйесін дұрыс меңгеру қажет. Шын мәнінде, сөйлем арасындағы байланысты түсінбесек, әр сөздің нақты аудармасын білгенімізбен, сөйлем мағынасын түсіне алмаймыз. Ал, керісінше, сөйлем құрылымын жақсы түсініп, алайда, сөйлем ішіндегі бір немесе одан да көп сөздердің аудармасын білмесек, оны сөйлем құрылысына қарап отырып түсінуге яки сөздіктен оп-оңай іздеп табуға болады.

Мысалы, **We saw him book a ticket. It made me return home. It made me happy.**

Бұл сөйлемдегі барлық сөздер таныс секілді көрінгенімен, грамматиканы білмеген жағдайда, қазақтілді оқушыларға сөйлемді аудару қиынға соғады. Атап айтқанда: әр сөйлемнің инфинитивтік айналымы және **book, make** сөздерінің ауыспалы мағынасы. Егер оқушы күрделі толықтауышты меңгерген жағдайда, бірінші сөйлемдегі **book** сөзінің зат есім еместігін аңғарады, өйткені, **him book** – күрделі толықтауышты білдіреді. Бұл сөйлемдегі **book** сөзі инфинитив болып табылады. Екінші сөйлемдегі **make** сөзінің мағынасы «мәжбүрлеу, итермелеу» деген мағынаны білдіреді; себебі **to make smb do smth** инфинитивті айналым болып табылады. Егер оқушы осы грамматикалық құрылымды оқыған жағдайда, сөйлемнің мағынасын, дұрыс аудармасын оп-оңай білетін болады.

Грамматиканы білмей, оның құрылымын дұрыс қалыптастырмай тұрып, ауызекі сөйлеуді игеру мүмкін емес. Оқушы осы құрылымды жақсы меңгерсе, онда ол шет тілінде

дұрыс сөйлем құрастыра алады. Кез-келген оқушы оқып жатырған тілде ойын дұрыс жеткізу үшін, оқу, жазу, сөйлеу, тыңдау дағдыларын жақсы жетілдіру үшін грамматиканы меңгеру қажет[2, 54].

Грамматика тіл туралы ғылым бөлімі ретінде - бұл сөйлемді дұрыс құру туралы ережелер жиынтығы. Грамматика тілдің грамматикалық құрылысы ретінде - нақты сөз тіркесінің және сөздердің байланысуының ерекшеліктері болып табылады. Тілдің грамматикалық деңгейі деп сөз жасам жолдары мен түрлері, сөздің грамматикалық формалары мен мағыналары, сөздердің бір-бірімен байланысу тәсілдері, сөз тіркесі, сөйлемнің құрылысы мен түрлері, сөйлемдегі сөздердің қызметі түсіндіріледі. Грамматика арқылы сөйлеу және жазу дағдысы қалыптасады. Сондықтан грамматиканы оқыған кезде тек теориялық тұрғыда меңгеріп қана қоймай, практикалық тұрғыда да жетістікке жету қажет.

Грамматикалық білім тілді меңгеруде оқушылар шет тілінің грамматикалық ерекшеліктерін, оның құрылымын, жүйесін толықтай меңгерген жағдайда ғана оқушыға оң әсерін тигізеді. Осылайша, грамматиканы үйретудің оңтайлы жолы педагогқа оқушылардың коммуникативтік біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Грамматиканы білу – грамматикалық құбылыстың формасын, мағынасын мен мәнін, қолданылуы мен сөйлеу функциясын игеру. Оқытылып жатқан тілдің грамматикасын меңгеру ауызша және жазбаша түрде ойды жеткізудің дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыру үшін, тыңдау мен оқу кезінде шет тілін түсіну үшін қажет. "Грамматиканы оқыту мазмұны" ұғымына не кіреді? Грамматиканы оқыту мазмұнына ережелер мен грамматикалық құбылыстар, сонымен қатар құбылыстарды, жүйелерді және грамматикалық құрылымдарды қолданудың грамматикалық дағдылары кіреді[3, 4].

Бүгінгі күні грамматикалық жаттығулар шет тілдерін оқытуда ерекше рөл атқарады. Оқушылар грамматика - бұл тілдік бірліктерді біріктіру және өзгерту ережелерінің жиынтығы ғана емес, мағыналық ақпарат тасымалдаушы екенін және грамматикалық форманың өзгеруі шет тілінде айтылатын ойдың өзгеруінің салдары екенін түсінуі тиіс. Грамматикалық ережелерді дұрыс түсіне алмау және дұрыс пайдаланбау сөйлемнің мағынасын бұрмалауға әкеліп соқтырады[4, 183].

Бастауыш кезеңде балалар грамматикалық құрылым қатарынан осы шақ және өткен шақ, артикльді қолдану, сөйлем құрау, соның ішінде болымды, болымсыз және сұраулы сөйлемдердің жасалау жолы, т.б. тақырыптармен мектеп бағдарламасында танысады. Оқу комплексті түрде ұйымдастырылады. Бір уақытта лексико-грамматикалық, фонетикалық дағдылар, оқу, тыңдау, сөйлеу, жазу дағдылары қалыптасады. Осы аспектілер бір-бірімен байланыста. Сабақтың барлық бөлігін грамматиканы үйретуге ғана арнауға болмайды. Бұл жастағы балалар сабақтың орта бөлігінде шаршап, сабақ барысы олар үшін қызықсыз бола бастайды. Себебі, бұл жастағы балалар – ойын баласы болып табылады. Мұғалім осы қағидаға сүйену керек. Ойын техникасын қолданып-ақ, шет тілі грамматикасын үйретуге болады. Жоғарыда айтылған грамматикалық жаттығулар түрін қолданып, әртүрлі "warm up" жаттығуларын ұйымдастыруға болады.

Бастауыш кезеңде «Тамақ», Көкөніс», «Жеміс» секілді тақырыптар өтіледі. Оқушыларға осы тақырыпқа сай «Дүкен», «Мейрамхана» сияқты ойындарды ұсынуға болады. Сабақ барысында әртүрлі жеміс, көкөніс суреттері бейнеленген карточкаларды пайдалануға болады. Оқушылар суреттерді шығармашалық жаттығу ретінде үйден де дайындап әкелуіне болады.

«Жануарлар» тақырыбына байланысты сабақ ұйымдастырған кезде оқушыларға өзінің сүйікті жануарлары бейнеленген ойыншықтарын әкеліп, сол бойынша қысқаша әңгіме айтуға тапсырма беруге болады. Сонымен қатар, «Хайуанаттар бағы» ойынын ойнауға болады. Мұғалім оқушыларға үлгі береді. Әр оқушы өзінің үй жануарлары туралы айтады, бұл кезде грамматикалық дағды да ойын арқылы қалыптаса бастайды. Осылайша, оқушылар қызықты әрі көтеріңкі көңілмен грамматикалық ережелерді меңгереді. Бастауыш сыныптағы балалардың қиялы жүйрік, ойы ұшқыр болып табылады. Осының барлығын оқу процесінде назарда ұстаған жөн [5].

Мектеп бағдарламасы ағылшын тілін үйрету барысында оқушылар жеңіл түсініп, жадында сақтап қалатындай қарапайым әрі қысқа да нұсқа грамматикалық ережелерді керек етеді. Бұл мәселенің жауабы әлі қарастырылып келе жатыр.

Сөйлеу дағдысында да, оқуда да грамматикалық материалды іріктеген кезде ең басты принцип – қайталау принципі қолданылады. Мысалы, Present Indefinite жиі ауызекі сөйлеуде де және әр түрлі мәтіндерде де қолданылады, осылайша ол грамматикалық минимумға қосылуы тиіс.

Шет тілі грамматикасын үйреткен кезде «көпмәнділік» принципі өте маңызды. Мысалы, *ing* жұрнағы **Gerund (Герундий), Present Participle I(есімше), Verbal Noun (етістіктен жасалған зат есім)** -да кездеседі; *-ed* жұрнағы **Past Indefinite (өткен шақ) және Past Participle II (көсемше)**-де кездеседі; **-s, - es** жалғауы зат есімдердің көпше түрінде және осы шақтың (**Present Indefinite**) жекеше түрдегі үшінші жағында (ол – he, she, it) қолданылады.

Осылайша, мектеп бағдарламасы шет тілінің грамматикасын оқытуда материал таңдаудың дәстүрлі түрін бекітеді. Бағдарлама шет тілін дәстүрлі оқытуда үйретілуі тиіс тақырыптарды айқындап береді. Мұғалімге арналған оқулықта оқытудың қалай жүзеге асырылуы керектігі және грамматиканы құрылымдық жүйеде көрсетеді. Грамматиканы үйретуде мұғалім оқулықта көрсетілген жоспар бойынша және оқушы кітабында берілген жүйеге сүйене отырып жұмыс жүргізеді.

Грамматиканы үйретудегі басты әдіс-тәсілдер және оны қолдану жолдары:

1. Грамматиканы оқытудағы саналылық тәсілі:

Бұл сөйлеу үлгілерінде оқушылар өзінің назарын сөйлем үлгілерінің кейбір элементтеріне аударып, шет тілінде жазу мен сөйлеу кезеңінде бағыт-бағдар ете алады. Мысалы, **I can see a book. You can see many books. The man asked for your telephone number.**

Мұғалім оқушылардың назарын сөйлем үлгісіндегі жаңа элементке аудартады.

Оқыту сәті қысқаша ереже ретінде берілуі мүмкін. Әдетте, бұл ана тілінде түсіндіріледі. Мысалы, көпше түрде зат есімге *-s; -es* жалғанатынын есінде сақта немесе болымсыз сөйлем *do* көмекші етістігі мен *not* қосылуы арқылы жасалатынын ұмытпа. Бұл ереже оқушыларға грамматикалық түсіндірмелерді саналы түрде қабылдауға үйретеді. Бұл тәсіл тілдің дұрыс және икемді қолданылуын жылдамырақ дамытуға қолайлы ықпал етеді. Алайда, бұл мұғалім оқушылардан тек грамматикалық ережелерді білуді талап етуі керек деген сөз емес. Құр ереже шет тілін толық меңгерте алмайды. Оқушы грамматикалық ережелерге сүйене отырып, сөйлемді дұрыс формада қолданып, өз мысалында келтіре алса бағдарлама талабы орындалды деген сөз.

2. Грамматиканы оқытудағы практикалық тәсіл:

Бұл студенттердің ауызша немесе жазбаша тілде дереу қолдануға қажетті грамматикалық аспектілерді меңгеруін білдіреді. Мысалы, тіл үйренудің алғашқы кезеңінде әртүрлі адамдарға қатысты нәрселерді сипаттағанда, ауызша түсіндіргенде тәуелділік септігі қажет (**The Possessive Case**), атап айтқанда **Mike's textbook, Ann's mother, the boy's room, etc.** Оқушы грамматиканы осы грамматикалық ережелерді практикада қолдана отырып, әртүрлі жаттығуларды орындау арқылы меңгереді.

3. Грамматиканы оқытудағы құрылымдық тәсілде грамматикалық ережелер құрылымды түрде немесе сөйлеу үлгілерінде жүзеге асырылады. Көптеген әдіскер-мұғалімдердің мақсаты оқушыларды шет тілін жетік меңгеруге және сөйлеуге үйрету болғандықтан, құрылымдық тәсілдің белгілі бір талаптары бар.

Оқушылар шет тілінде айтылған сөзді түсіне білуге және алғашқы кезеңнен бастап шет тілінде сөйлеуге үйретілуі керек. Бұл оқушылар сөйлеу үлгілерін білген жағдайда және сөздерді үлгі бойынша қолдана алса іске асырылуы мүмкін.

Көптеген педагогтар тарапынан грамматиканы үйретудегі құрылымдық тәсіл мектеп бағдарламасында қолданыла бастады. Себебі ол оқушыларға ұқсас тұстары бойынша сөйлем құрастыруға, әртүрлі ситуацияда бірдей үлгі пайдалануға мүмкіндік береді.

Оқушылар сөйлеу үлгілерін меңгеріп, оны ауызша және жазбаша сөйлеу түрінде пайдаланады.

4. Грамматиканы оқытудағы ситуациялық тәсіл. Оқушылар грамматикалық құбылысты ситуациялық жағдайда үйренеді. Мысалы, тәуелділік септігін (**The Possessive Case**) сынып жағдайларында тиімді енгізуге болады. Мұғалім сынып ішіндегі кез-келген нәрсені алып, мынау Нинаның қаламы (**This is Nina's pen**), бұл Сашаның жаттығу кітабы (**That is Sasha's exercise book**) деп айтады. «**I want somebody to do something**» күрделі толықтауышты да сынып жағдайында қолдануға болады. Мысалы, мұғалім оқушыға қарап, **Pete, I want you to give me your exercise book. Please, give it to me. Lena, I want you to help Nick with his English. Please, help him with his reading. Andrew, I want you to clean the blackboard. Will you?** - деп айтады.

5. Активті және пассивті грамматиканы оқытудағы дифференциалды тәсіл. Ауызша сөйлеуді қалыптастыру барысында оқушылар грамматикалық жаттығуларды ауызша орындап, соңында оларды үлгіге ала отырып сөйлем құрастырады. Мысалы, оқушылар бір нәрсені сипаттау, әңгімелеу кезінде Present Perfect-ті қолдануы тиіс делік. Олар мұғалім сөзіндегі Present Perfect-те қолданылған етістіктерді мұқият тыңдап, кейін оны өз әңгіме барысында қолданады. Кейін оқушылар Present Perfect-те жасалған етістіктерді әртүрлі ауызша сөйлемдерде қолданып, соңында the Present Perfect Tense-те жасалған барлық сөйлемдерді жазып алады. Тағы бір мысал келтіріп көрелік. Оқушылар Past Continuous формасындағы етістіктері бар мәтінді оқығалы жатыр. Бұл кезде оқушыларға ауызекі сөйлеуге уақыт керек емес. Олар тек мәтін мазмұнын түсінуі шарт. Оқушылар Present Continuous шағымен таныс болғандықтан, олар жаңа шақ формасының мағынасын оп-оңай игеріп, мәтінді оқу барысында сөйлемдерді түсіне алады. Мұғалім мәтінде кездескен Past Continuous-та жасалған барлық етістіктерді жазып алуды және олардың астын сызуды талап ете алады [6, 58]. Ерте жастан шет тілінің грамматикасын үйретуде мұғалім осы айтылған әдіс-тәсілдерді басты назарда ұстауы шарт. Бұл мұғалімге білім беру процесін табысты түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен, қазіргі таңда өзекті мәселелердің бірі болып шетел тілдерін, оның ішінде ағылшын тілін ерте жастан бастап бала санасына меңгерту болып табылады. Ағылшын тілін толық меңгеру үшін алдымен бала ағылшын тілінің грамматикасын білу керек. Оқушыларды шет тіліне үйретуде, олардың жалпы білім деңгейін, зияткерлік қабілеттерін, ой-өрісін, сауаттылығын арттыруда шет тілі грамматикасын меңгертудің маңызы ерекше болып табылады. Балаларды ерте жастан грамматиканы толық және сапалы түрде меңгеруге дағдыландыру, олардың шет тілін үйренуге қызығушылықтарын арттырып, бастапқы білімді дұрыс қалыптастырумен айқындалады. Бұл мәселелерді қарастырғанда, ана тілінің де алар орны ерекше. Бұл орайда шет тілін оқытқанда ана тілімен салыстыра отырып, терең білім қалыптастырған дұрыс. Грамматиканы үйретудегі маңызды мақсат – сөздің грамматикалық мағынасын ескеру, әр грамматикалық құбылыстың мазмұнын, құрылымы мен қызметін зерттеу болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шет тілін оқыту әдістемесі: оқу құралы/ Г.Амандықова, Ш.Мұхтарова, А.Бисенғалиева. – 3-бас. – Астана: Фолиант, 2018. – 168б.
2. Методика преподавания английского языка: Учебное пособие / Н. Ильина, Р. Нурғалиева. – Астана: Фолиант, 2010. – 376стр.
3. Формы и методы обучения грамматике на уроках английского языка (в младших классах): Учебное пособие / Ю.Б. Смирнова. – Торжок, 2014. – 26стр.
4. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому на начальном этапе в средней школе: Пособие для учителя. - М.: Просвещение, 1988.- 224с.
5. Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Организация учебного процесса по иностранным языкам в начальной школе.//Иностранные языки в школе. 1994– №1– С.8-16
6. Современная методика обучения иностранным языкам (общие вопросы, базовый курс): Учебник для студентов педагогической специальности и преподавателей иностранных

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОЙЫН ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Жалелова Гаухар Ибатқызы

Оқытушы

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ

gaukhar.zhalelova@mail.ru

Аңдатпа. Түрлі деңгейдегі ойындар балалардың ой- өрісін дамытып, шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып берік меңгеруге үлкен әсерін тигізеді.

Аннотация. Различные уровни игры играют важную роль в продвижении мышления и творческого мышления детей и значительном расширении их словарного запаса.

Annotation. Different levels of game play an important role in promoting children's thinking and creative thinking, and greatly enhancing their vocabulary.

Түйінді сөздер: ойын, психологиялық және әлеуметтік факторлар, дидактикалық ойындар

Ключевые слова: игры, психологические и социальные факторы, дидактические игры.

Keywords: games, psychological and social factors, didactic games.

Ойын- оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушының бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолданылады. М. Жұмабаев «Ойын – бала үшін өмірлік тәжірбие» - деп атап көрсетсе, ал, шетелдік ғалым Ж. Пиаже «ойын – баланың рухани дамуының негізі» - болып табылатындығын атап көрсеткен. Олай болса ойын балалардың білімге, оқуға және еңбекке деген белсенділігін, қызығушылығын арттырудағы маңызды құрал. Ойын барысында балалардың белсенділігі, шығармашылығы және ойлауы да дамиды. Ал мұғалімнің негізгі міндеті – балалардың ойынға өз қызығушылығымен, ынтасымен қатысуын қамтамасыз ету.

Ойын мен адамның мәдениетінің өзара байланысы ғылыми түрде анықталды. Оларды тұлғаны дамытудағы маңызы анықталды, оның психологиялық және әлеуметтік факторлармен келісімі жөнінде кең қарастырылуда. Ойын технологиялары әлі де білім беру саласында жаңа инновация болып табылады.

Ал ойын элементтері кез- келген баланың қызығушылығын тудырады. Тіпті нашар оқитын баланың өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды. Оқушылардың қызығушылықтарын тудыратын ойындардың бірі – дидактикалық ойындар.

Ойын элементтерін қолдана отырып мұғалім баланың сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттыру мақсатында әртүрлі технологиялық әдіс- тәсілдерді қолданады. Атап айтқанда, мұғалім ойын жағдаяттарын туғыза отырып, әртүрлі деңгейдегі жуан және жіңішке сұрақтарды қолдану арқылы затты көрсетіп, түсіндіріп ойын барысын ұйымдастырады.

Түрлі ойындар балалардың ой- өрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсерін тигізеді. Түрлі деңгейдегі ойын түрлері балалардың шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға да баулиды. Балалар ойын ойнау барысында үйренген сөздерін айтып қана қоймай, оның қандай мағынада қолданылатынын да білетін болады.

Кез-келген ойын оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана дұрыс нәтижелер береді. Ойын нәтижесі әр баланың өз жетістіктері, әсерлері, алған білім дағдысы жөнінде өзге балалармен, мұғалімдермен көбірек әңгімелесіп, кітапханада өз бетімен іздене білуге, қажетті материалдарды іріктей біледі.

Ойын арқылы бала нені үйренеді:

1. Бала үшін қауіпсіз.
2. Бала тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйретеді.
3. Алған білімді нақты істе қолдана білуге мүмкіндік береді.
4. Уақытты үнемдеуге үйретеді.
5. Ойын бала үшін психологиялық жағымды.
6. Ойын барысында шешім қабылдау балалардың аса жауапкершілікті талап етеді.

Сабақта ойын түрлерін пайдалану сабақ түрлері мен әдістерін жетілдіру жолындағы ізденістердің маңызды бір буыны. Ойын түрлерін оқу процесін пысықтау, жаңа сабақты қорытындылау кезеңдерінде, қайталау сабақтарында қолдануға болады. Ойын түрлерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғұрлым сәйкес алынса, оның танымдылық маңызы да арта түседі. Оны тиімді пайдалану сабақтың әсерлігін, тартымдығын күшейтеді, балалардың сабаққа деген ынтасы мен қызығушылығын арттырады. Ойынмен ұйымдастырылған сабақ балаға көңілді және жеңіл келеді.

Ойынды іріктеп алуға нақтылы сабақтың мақсаты, мүмкіндіктері мен жағдайларын ескеруге ерекше назар аударған жөн. «Ойыннан басталады», - десек, баланың ойын жетілдіріп, сабаққа қызығушылығын, белсенділігін арттыру үшін мұғалімнің басты қолданатын тәсілі.

Ойын біріншіден білу және үйрену, екіншіден адамның ойнай отырып, өзіндік білім алуы өмір тәжірбесін жинақтауға көмектеседі.

Ойын баланың негізгі іс-әрекеті ретінде психологиялық, анатомиялық-физиологиялық, педагогикалық маңызы зор қызметтер атқарады. Ойын баланың даму құралы, таным көзі, тәрбиелік дамытушылық мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Ойынның тәрбиелік маңызын жоғары бағалай келе, А.С.Макаренко былай деп жазды:

«Бала өмірінде ойынның маңызы зор, ересек адам үшін еңбектің, жұмыстың, қызметтің қандай маңызы болса, нақ сондай маңызы бар. Бала ойында қандай болса, өскен соң жұмыста да көп жағынан сондай болады». Сондықтан келешек қайраткерді тәрбиелеу ең алдымен ойыннан басталады.

Оқу тәрбие процесіне кіргізілетін ойындардың жалпы ерекшеліктері:

1. Ойын баланың қызметіндегі психикалық процесте (сезіну, қабылдау, ойлау, елестету, ес, ықыласын, тілін) активтендіреді.
2. Ойын ерікті түрде құрылады.
3. Ойын шығармашылық қабілетті дамыту үшін барынша мүмкін жағдай жасайды.
4. Ойын барысында балалар терең қанағаттанарлық, қуаныш алады.
5. Ойын кез келген оқу материалын еліктіретіндей, қызықтыратындай жағдайға әкелуге көмектеседі.

Қытай даналығында: «Маған айтсан, мен ұмытып қаламын; маған көрсетсен, мен есімде сақтаймын; ал өзіме әрекет жасауға мүмкіндік берсен, мен үйренемін» деп айтылғандай, біз балаға бір апаратты тек айтып қана қойсақ, ол ұмытып кетуі мүмкін, көрсетсек есінде қалуы мүмкін, ал ойын үрдісінде баланың өзіне жасауға мүмкіндік берсек, бала өзі үйреніп кетуі әбден мүмкін. Сондықтан да, мен өз сабақтарымда студенттердің сабаққа деген қызығушылығын арыттыруда мынадай лексикалық ой түрлерін қолданады: “Magic box”, “Find the word”, “Step by step”, “Hinder number”, “Magic square”, “Mystery word”, “Odd one out”. Мұндай ойын түрлері студенттердің сабаққа деген ынтасын арттырады.

1. Magic Box: How many words?

How many different words can you make from this square?
Make up 30 or 40 words and try to find one word with all nine letters in it.

M	I	G
---	---	---

N	E	H
T	S	O

You must not use any of the letters more than once in the same word. Each word must have than three or more letters in it. Try to find one word with all nine letters in it. Names of people or places are not allowed.

At the end of ten minutes, check your words with the dictionary.

20 words: Quite good.

30 words: Good.

40 words: Very good.

Keys: Get, eight, ghost, gone, got, hen, him, his, hit, hot, men, met, might, mine, most, nest, net, night, nose, not, one, sent, set, shone, shot, sight, sing, sir, some, something, stone ,ten, them, thin, thing, this, those, tie, time, toe.

2.Step by Step.

In this game only one word mast change each time.

BOY
BAY
MAY
MAN

In this example BOY changes into MAN.

SEA
SKY

Can you change SEA into SKY?

LAND
SEAS

3.Hidden Numbers

1.At camp we have fan in every kind of weather.

2.Pat won the road race.

3.Bessa swins even when the sun isn't shining.

4.I made our neighbour's dog get off our porch.

5.Brittanny's height helps her make basket after basket.

6.Boht reels for my fishing rod are broken.

7.Ther was a goldfinch on each perch of the feeder.

Keys: nine, two, seven, four, eight, three, one.

4. Magi's square.

Riddle.

You can read a popular saying if you cross out in the boxes:

- 1) 3 spots
- 2) 3 weather words
- 3) 4 colours
- 4) 2 things
- 5) 3 words that rhyme with "eight".

/	/	/	/	/
/	/	/	/	/
/	/	/	/	/
/	/	/	/	/
/	/	/	/	/

Көрнекті нидерланд оқымыстысы Йохан Хейзинганың «Ойнаушы адам» деген дүниежүзіне кең тараған еңбегінде: «Ойын адамзат әрекетінің жан-жақты қамтылған әдісі, адамзат тіршілігінің әмбебап категориясы», «Ойын өмір сүру тәсілі емес, бірақ адам әрекетінің құрамды негізі» және «Ақылды адам дегеніміз ең әуелі ойнайтын адам» деген екен. Жалпы қорытындылай келе, ағылшын тілі сабағында ойын тиімді тәсіл екендігіне көз жеткіздік. Ойын балалардың пәнге деген қызығушылығын, ынтасын арттыруға әсері мол болады деген сенімдемін. Тиімді қолданылған кез келген технология білім сапасын арттыратыны ақиқат.

Әдебиеттер:

1. Островский Б.С. Английский язык 1992 стр77
2. Афанасьева О.В. English 2002 стр80,92
3. Құлжанова Н. Ойын мақсатын талдау және ойын мән// Қазақстан мектебі. -2001.- №1.б.74
4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. // Вопросы психологии.-1966.Т.6.340.с
5. Ахметов Н.К., Хайдаров Н.Ж. Игра как процесс обучения.- Алма -Ата. Знание. 1985.48с

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ (ИКТ) В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Жанғалиева Шолпан Серікбайқызы

учитель русского языка и литературы, средней школы №6 имени Г.Актаева, город Актобе, Актюбинская область
shola6@inbox.ru

Андатпа. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында (АКТ) құзыреттілік білім берудің басым міндеттерінің бірі болып табылады. АКТ-ны қолданып, кез-келген пәнді оқып үйрену оқушыларға пәннің қызығушылығын арттыруға ықпал ететін сабақтың элементтерін құруға және көрсетуге мүмкіндік береді. АКТ-ны пайдаланған сабақ - айқын, түсінікті, танымдық сабақ болып табылады. Мұндай сабақ мұғалім мен оқушының уақытын үнемдейді, соқушының өз қарқынымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді,

Аннотация. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в учебном процессе является актуальной проблемой современного школьного образования. Оно призвано повысить эффективность проведения уроков, усилить привлекательность подачи материала, разнообразить формы обратной связи, осуществлять дифференциацию видов заданий. Использование в образовательном процессе современных информационных технологий, способствует продвижению человека в мировое информационное пространство,

стимулирует самостоятельность в обучении, делает урок красочным, наглядным, информативным.

Annotation. The use of information and communication technologies (ICT) in the educational process is an actual problem of modern school education. It is designed to improve the effectiveness of lessons, increase the attractiveness of the presentation of the material, diversify feedback forms, and differentiate the types of tasks. The use of modern information technologies in the educational process contributes to the advancement of a person into the world information space, stimulates independence in learning, makes the lesson colorful, clear, informative.

Тірек сөздері. Ақпараттық – коммуникациялық технология, компьютерлік орта, білім беру үдерісі, оқушының қызығушылығы, оқу процесін автоматтандыру, мультимедиялық сабақтың құралы, сабақты көрнекі ету, дифференциация, жеке оқушының қабілеті

Ключевые слова. Информационно-коммуникативные технологии, компьютерная среда, образовательный процесс, повышение мотивации обучения, автоматизация учебной деятельности, мультимедийное сопровождение урока, иллюстрирование урока, дифференциация, индивидуальные особенности учащихся.

Key words. Information and communication technologies, computer environment, educational process, increasing motivation for learning, automation of learning activities, multimedia lesson support, illustration of the lesson, differentiation, individual characteristics of students.

Компетентность в области информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) является одной из приоритетных целей образования. Возможность ее формирования напрямую связана с активной деятельностью школьника в информационной компьютерной среде. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в учебном процессе является актуальной проблемой современного школьного образования.

Использование информационно-компьютерных технологий открывает для учителя новые возможности в преподавании своего предмета. Изучение любой дисциплины с использованием ИКТ дает детям возможность для размышления и участия в создании элементов урока, что способствует развитию интереса школьников к предмету. Внедрение ИКТ в образовательный процесс призвано повысить эффективность проведения уроков, освободить учителя от рутинной работы, усилить привлекательность подачи материала, осуществить дифференциацию видов заданий, а также разнообразить формы обратной связи.

Сегодня необходимо, чтобы каждый учитель по любой школьной дисциплине мог подготовить и провести урок с использованием ИКТ, так как теперь учителю представилась возможность сделать урок более ярким и увлекательным. Использование ИКТ в учебном процессе - один из способов повышения мотивации обучения. ИКТ способствуют развитию творческой личности не только обучающегося, но и учителя, помогают реализовать главные человеческие потребности - общение, образование, самореализацию.

«Урок с использованием ИКТ - это урок наглядный, красочный, информативный, такой урок экономит время учителя и ученика, позволяет ученику работать в своем темпе, позволяет учителю работать с учеником дифференцировано и индивидуально, дает возможность оперативно проконтролировать и оценить результаты обучения» [1, 37].

Информационные технологии, как правило, рассматривают в трех аспектах:

- а) как предмет изучения;
- б) как средство обучения;
- с) как инструмент автоматизации учебной деятельности.

Для педагога при использовании ИКТ на уроках открывается ряд возможностей: компьютер берет на себя функцию контроля знаний, помогает сэкономить время на уроке, богато иллюстрировать материал, трудные для понимания моменты показать в динамике, повторить то, что вызвало затруднения, дифференцировать урок в соответствии с индивидуальными особенностями каждого ученика.

ИКТ может применяться следующим образом:

- для подготовки раздаточных материалов;

- в качестве мультимедийного сопровождения урока;
- компьютерное тестирование и др.

Психологи отмечают, что «современные дети информацию на экранах мониторов, ноутбуков, проектора, телевизора воспринимают намного лучше, чем печатную книжную информацию» [3, 44]. Поэтому в процессе обучения, как правило, повышается интерес учащихся к урокам с использованием ИКТ.

Организовывая урок с использованием ИКТ, нужно учитывать следующие факторы:

- уровень подготовки класса,
- методическую цель урока,
- тип урока,
- готовность учащихся к виду учебной деятельности,
- санитарно-гигиенические требования, которые регламентируют возможность применения компьютеров в учебном процессе с учетом возрастных особенностей учащихся.

Процесс внедрения новых информационных технологий в образование в целом дал свои положительные результаты: увеличился объём образовательных ресурсов в интернете, повысилась активность учителей и школьников в использовании ресурсов и возможностей интернет.

При использовании интернет-технологий появляется возможность:

- развивать навыки работы с информацией;
- познакомить учащихся с разнообразными способами изложения материала и наглядного оформления мыслей;
- научить находить информацию в различных источниках;
- выделять в информации главное и второстепенное; упорядочивать, систематизировать;
- развивать критическое мышление учащихся;
- развивать навыки самообразования;
- создавать собственные информационные прототипы и продукты.

Современная школа с успехом использует средства Интернет в дистанционном обучении учителей и учащихся.

Можно выделить следующие преимущества дистанционного обучения через Интернет:

- возможность заниматься в удобное для себя время;
- одновременное обращение большого количества обучающихся ко многим источникам учебной, общение через сети друг с другом и с преподавателями;
- использование в образовательном процессе современных информационных и телекоммуникационных технологий, способствующих продвижению человека в мировое информационное пространство;
- социальное равноправие (равные возможности получения образования у всех желающих);
- стимулирование самостоятельности в обучении.

Использование ИКТ в преподавании различных предметов школьного курса невозможно без достаточной технической базы, соответствующего программного обеспечения и подключения к сети Интернет и достаточных умений работы с компьютером самого учителя.

Роль телекоммуникаций необычайно велика и при дистанционном обучении, при участии в дистанционных конкурсах, олимпиадах, в процессе участия в которых происходит продуктивная познавательная деятельность детей.

«Образовательный процесс на современном этапе должен обеспечивать формирование творческой личности, готовой к деятельности при широком распространении и внедрении во все сферы деятельности ИКТ. В процесс обучения проникают и все больше применяются элементы дистанционного обучения (дистанционные олимпиады, конкурсы, курсы и т.д.). Средства ИКТ являются инструментом, не только доставляющим учащимся различные знания по информатике, но и средствами, усиливающими творческие возможности

обучаемого, возможности проводить исследования, выполнять задания – проекты» [2, 29]. Более того, возможность телекоммуникационного доступа к мировым информационным ресурсам достаточно эффективно влияет на личностное восприятие учащимися, обучаемыми окружающей среды.

Самостоятельность учащихся при работе в Интернет (поиск информации, выполнение проектов, участие в дистанционных конкурсах, олимпиадах) позволяет рассматривать глобальную компьютерную сеть работы с Интернет как инструмент познания и саморазвития, что, в свою очередь, способствует проявлению социальной активности учащегося.

Общая информационная культура общества неразрывно связана с эффективностью внедрения ИКТ в процессы школьного обучения. Использование интернета учителем ставит ряд проблем, решение которых зависит от эффективного взаимодействия ряда субъектов науки и практики: создателей образовательных порталов и обучающих программ, методистов и учителей для организации образовательной деятельности в условиях информационного общества.

Использование ИКТ – мощное средство для создания оптимальных условий работы на уроке, но оно должно быть целесообразно и методически обосновано. ИКТ следует использовать только тогда, когда это использование дает неоспоримый педагогический эффект и ни в коем случае нельзя считать применение компьютера данью времени или превращать его в модное увлечение.

Литература:

1. Бабич И.Н. Новые образовательные технологии в век информации / Материалы XIV Международной конференции «Применение новых технологий в образовании». – Троицк: Фонд новых технологий в образовании «Байтик». – 2003. – С. 68-70.

2. Лямзин Д.В. Использование ИКТ в учебном процессе // Материал из Letopisi.Ru — «Время вернуться домой».

3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е.С. Полат. - М., 2000.

PROJECT-BASED LEARNING IN THE TEACHING OF ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Zhurmagambetov S.M.

4th year student of ARSU named after K.Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan
zhurmagambetov@gmail.com

Sarbassova A.E.

Candidate of Philological Sciences, Department of Foreign Philology and,
ARSU named after K.Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan
aigul_sarbassova@mail.ru

Андатпа: Мақалада ағылшын тілін шет тілі ретінде оқыту барысында қолданылатын жобалық жұмыстың мәселелері қарастырылды. Жобаларға негізделінген оқытудың теориялық принциптері беріліп, жұмыс барысында кездесетін қиындықтар және жобалық жұмыстың артықшылықтары ұсынылған.

Annotation: This article deals with implementing project work in the teaching of English as a foreign language. Theoretical foundations for project-based learning are presented and applied in the classroom, difficulties encountered are discussed, and benefits resulting from student participation in project work are suggested.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы успешного применения проектной работы в обучении английского языка как иностранного языка. Представлены теоретические принципы обучения на основе проектов, описаны трудности проектной работы и даны преимущества проектной работы как достижение студентов, участвовавших в проекте.

Тірек сөздері: Жобаға негізделінген оқыту, ағылшын тілі шет тілі ретінде, білім, дағдылар, кабілеттері, тәсілі.

Keywords: Project-based learning, English as foreign language, knowledge, skills, approach.

Ключевые слова: Обучение основанное на проектной работе, английский язык в качестве иностранного языка, знания, навыки, прием.

When it comes to prepare the next generation for the future, then education becomes the primary concern. Traditional learning in classroom-based education is being challenged by the ever increasing complexity in our lives and societies. Researches in the learning methods have opened new vistas in Project-Based Learning. PBL is becoming widely used in schools and other educational settings, with different varieties being practiced, and there is growing confusion about what high quality Project Based Learning looks like.

Project-based learning (PBL) is a student-centered pedagogy that involves a dynamic classroom approach in which it is believed that students acquire a deeper knowledge through active exploration of real-world challenges and problems. Students learn about a subject by working for an extended period of time to investigate and respond to a complex question, challenge, or problem. It is a style of active learning and inquiry-based learning. PBL contrasts with paper-based, rote memorization, or teacher-led instruction that presents established facts or portrays a smooth path to knowledge by instead posing questions, problems or scenarios [1].

Thomas Markham describes project-based learning (PBL) thus: "PBL integrates knowing and doing. Students learn knowledge and elements of the core curriculum, but also apply what they know to solve authentic problems and produce results that matter. PBL students take advantage of digital tools to produce high quality, collaborative products. PBL refocuses education on the student, not the curriculum- a shift mandated by the global world, which rewards intangible assets such as drive, passion, creativity, empathy, and resiliency. These cannot be taught out of a textbook, but must be activated through experience." [2,38].

John Dewey initially promoted the idea of "learning by doing". In *My Pedagogical Creed* Dewey enumerated his beliefs regarding education: "The teacher is not in the school to impose certain ideas or to form certain habits in the child, but is there as a member of the community to select the influences which shall affect the child and to assist him in properly responding to these.....I believe, therefore, in the so-called expressive or constructive activities as the center of correlation." [3,15]

PBL shifts away from the instruction of teacher-centeredness to that of student centeredness. The purpose of PBL is to foster students' abilities for lifelong learning through contextualizing learning by presenting them with problems to solve and/or artifacts to create; in doing so, students' motivation and enthusiasm, their problem-solving abilities, research skills, sense of collaborations, resource management skills, longing for communication and information sharing, and language use awareness are progressively evident, and more important, such a process of engaging in various levels of projects may turn their life experiences to advantage. In language instruction, PBL is a flexible methodology allowing multiple skills to be developed in an integrated, meaningful, ongoing activity.

Students work on a project over an extended period of time – from a week up to a semester – that engages them in solving a real-world problem or answering a complex question. They demonstrate their knowledge and skills by developing a public product or presentation for a real audience. As a result, students develop deep content knowledge as well as critical thinking, creativity, and communication skills in the context of doing an authentic, meaningful project. Project Based Learning unleashes a contagious, creative energy among students and teachers.

Many benefits of incorporating project work in foreign language settings have been suggested. First, the process leading to the end-product of project-work provides opportunities for students to develop their confidence and independence. In addition, students demonstrate increased self-esteem, and positive attitudes toward learning [4,39]. Students' autonomy is enhanced [5,80], especially when they are actively engaged in project planning (e.g. choice of topic). Another

reported benefit is improved language skills [6,28]. Because students engage in purposeful communication to complete authentic activities, they have the opportunity to use language in a relatively natural context and participate in meaningful activities which require authentic language use.

The benefits of PBL can be maximized when the teachers and students follow the ten-step process of implementing project work. The ten steps are summarized as follows:

Step 1: Students and teacher agree on a theme for the project

Step 2: Students and teacher determine the final outcome of the project

Step 3: Students and teacher structure the Project

Step 4: Teacher prepares students for the demands of information gathering

Step 5: Students gather information

Step 6: Teacher prepares students to compile and analyze data

Step 7: Students compile and analyze Information

Step 8: Teacher prepares students for the language demands of the final activity

Step 9: Students present the final product

Step 10: Students evaluate the project

This section proposes some suggested English learning projects which can be used for students of English:

Speaking Projects: Speeches and presentations on audio/video cassettes, oral proficiency interview on audio/video cassettes.

Listening Projects: TV or radio news in American/ British or Australian English and transcripts,

Reading Projects: reading logs, reading responses, readings about different topics, book reports, lab reports, newsletters, advertisements,

Writing Projects: Compositions and drafts, guided writings, journal entries, diaries, letters to pen-pals, e-mail correspondence, book reports, lab reports, field trip reports, newsletters, advertisements, brochure or booklet writing, etc.

Integrated Skills Projects: questionnaire project, listening and writing project, reading and writing project, etc.

Translation Projects: Translations of campus briefs/company brochures/ articles/ stories/ technical writings/ travel guides/advertisements, and literature translation, consecutive interpretation project, etc.

Others: Standardized tests and quizzes, goal-setting worksheets, and self-assessment records that reflect linguistic competence of students, projects for different specializations, e.g. linguistic project, British culture project, culture portfolio project, etc.

With a PBL project to work on, students can build up motivation and autonomy, expanding intellectual development and improving a lot of skills and knowledge needed for their life. However, the teacher, with the role of an instructor and facilitator, should provide sufficient assistance and cooperation so that the students could fulfill their projects comfortably and motivated.

To sum up, Project - Based Learning contributes to enhance not only the motivation of the students to learn English but it promotes individual and social values to improve the coexistence. When English learning is based on solving a problem the learning and teaching English process becomes more motivating. It is because the students feel seriously engaged in solving the problem.

Without doubt, PBL should be widely applied at university where students need to enhance necessary authentic knowledge and skills for their life and work.

References:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Project-based_learning#cite_note-1
2. Markham, T. (2011). Project Based Learning. *Teacher Librarian*, 39(2), pp. 38-42.
3. John Dewey, *Education and Experience*, 1938/1997. New York. Touchstone, pp.1-15
4. F. Stoller, *Project-Based Second and Foreign Language education: past, present, and future* (pp. 19-40), Information Age Publishing, 2006.

5. P. Skehan, *A cognitive approach to language learning* (pp.79-80). Oxford University Press, Oxford, 1998.

6. G. S. Levine, *Global simulation: a student-centered, task based format for intermediate foreign language courses. Foreign Language Annals*,(pp. 26-36), 2004.

ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРМЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРА ҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ

Ибатуллина М.А.

Саржансай жалпы орта білім беретін мектебінің мұғалімі, Ақтөбе обл., Мәртөк ауданы

Аңдатпа. Берілген мақалада білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі қарастырылады.

Аннотация. В данной статье рассматриваются преимущества применения инновационно-информационных технологии в обучении иностранным языкам.

Annotation. This article deals with the advantages of using innovative technologies in teaching foreign languages.

Тірек сөздері: оқыту, заманауи технология, мәселе, білім беру, оқушы, шет тілі, біліктілік.

Ключевые слова: обучение, новая технология, проблема, знание, ученик, иностранный язык, квалификация.

Key words: education, modern technology, problem, pupil, foreign language, qualification.

Білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі өзекті мәселелердің қатарынан орын алуда. Шетел тілін оқытудың мақсаты субъектінің мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру десек, онда сол шетел тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану шетел тілін оқытудың мақсатынан туындап отырған қажеттілік болмақ.

Білім беру үрдісін ақпараттандыруда төмендегідей әдістемелік, педагогикалық міндеттерді шешуге болады:

- білім беруде көлемді ақпаратқа қол жеткізе алу; білім алуға мотивацияның жоғарылауы; өз бетінше жұмыс істеу; өзін-өзі бақылау және т.б.

- жеке тұлғаны жетілдіру (тұлғаның ой-өрісі, эстетикалық тәрбие, зерттеу жұмысымен шұғылданды іскерлігін дамыту, ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және т. б.

- әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыру (компьютерлік біліктілікті қалыптастыру, белгілі бір сала бойынша маман дайындау және т. б.)

- оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру (білім берудің сапасы мен тиімділігін арттыру, танымдық әрекеттің мотивін қамтамасыз ету, пәнаралық байланыстарды тереңдету және т. б [1, 23].

Ағылшын тілін оқыту кезінде кез келген бір әдістемені қолдану әртүрлі шарттарға байланысты болып келеді. Ең басты шарттары: ағылшын тілін оқытудың алдына қойылатын мақсаты, оны оқып-үйренуге бөлінген уақыт, сағат саны жатады. Осы шарттардың ішінде аса маңызды роль атқаратын-оқыту мақсаты болып келеді. Бұл шарт қоғамның дамуы, оның басқа елдермен саяси, шаруашылық және тағы да басқа байланыстары шетел тілін оқытудың мақсаттарын анықтауға тікелей әсер етеді.

Белгілі ғалым Н. Д.Гальскованың айтуы бойынша, кіші сынып оқушылары шетел тілдерін меңгеруге өте бейім. Баланың имитациялық қабілеттері, табиғи қызығушылығы әрқашан жаңаны меңгеруге қолайлы жағдай жасайды.

Мотивация факторлары мыналар:

- Оқу мазмұнының әртүрлілігі;
- Оқушы мен оқытушы байланысының жанды интенсивті болуы;
- Оқытушы тұлғасы;

Қазіргі уақытта шетел тілін оқытудың коммуникативтігі, интерактивтілігі, аутенттігі тілді үйрену үрдісінің мәдени контексте болуы үстемдікке ие болуда. Көп жағдайда шетел тілін оқыту үрдісінде оқытушы студент ойын басқарады, яғни, бағыт беру немесе жетекшілік етуден гөрі, ол басшылық қызметіне ауысады. Бұл әрекет, психологтар көрсеткендей, студенттердің ойлау процесін тежейді. Мысалы, дөңгелек үстел, пікірталас мәселесін оқытушы өзі дайындап, жоспарды беріп, студенттен сөйлеу барысында тек соған сүйенуін талап етеді. Яғни, өз ойын айтуда тұлғаға еркіндік берілмейді [1, 44].

Ағылшын тілін оқыту әдістеріне мыналарды жатқызуға болады: Логикалық ойлау; Грамматикалық-аударма әдісі; Сатылау; Тізбектеу әдісі; Үнсіздік әдісі; Физикалық сезіну әдісі; Рольдік ойындар; Жобалау ідісі; Проблемалық оқыту әдісі; Анализдеу; Миға шабуыл; Пікір алмастыру; Интерактивті әдістер; Ойға шолу, Аудиолингвистикалық әдіс; Түсіндіру; Көрнекілік әдісі; Практикалық әдіс т.б. Ағылшын тілін оқыту әдістерінің ең алғашқы қолданылған әдісі-«Grammar-translational method» (грамматикалық-аударма әдісі) болды. Бұл әдісте қандай да бір грамматикалық құрылым меңгеріліп, кейін сол тақырыптарға орай сөйлем мәтіндері жинақталады. Одан кейін сол сөйлемнің аудармасы қамтылады. Қандай да бір әдіс түрі сияқты бұл әдістің де өзіне тән ерекшеліктері болды. Біріншіден, бұл әдіс грамматиканы жетік меңгеруге жол береді. Екіншіден, логикалық ойлау қабілеті дамиды.

«Silent way» (үнсіздік әдісі) әдісін атауымызға болады. Ағылшын тілін оқытуда бұл әдістің басты мақматы – тіл үйренушіге кедергі келтірмеу, әрі оған оқытушының көзқарасын араластырмау. Бұл әдіс бойынша оқытушы ешнәрсе айтпайды, бірақ ол оқыту барысында күрделі түрлі түсті таблицаларды қолданады. Бұл таблицалардағы белгілер мен түстер белгілі бір дыбысты таңбалап одан жаңа сөздер құралады. Мысалы, «dog» сөзін айту үшін «d», кейін «o», сосын «g» дыбысының белгісі саналатын квадрат немесе түрлі таяқшалар көрсетіледі. Содан сөз құралады. Үнсіздік әдістің артықшылығы оқытушының тілді меңгеру сапасы, оқушының тілді меңгеру сапасына ықпал етпейді.

Келесі қарастыратын әдісіміз «Total-physical response» (физикалық сезіну әдісі) деп аталады. Бұл әдіс оқыту барысында іс-қимылдар арқылы жүргізіледі. Оқушы алғашқыда білім алады, ағылшын сөздерін үнемі тыңдайды. Ал кейін оқығанын не тыңдағанын қимылмен сезінеді. Оқушы физикалық қимылдарды білдіретін сөздер арқылы барлық сөздерді меңгеруге мүмкіндік алады. Мәселен, «отыр» деген сөзді түсініп олар отырады.

«Коммуникативтік әдіс» (қарым-қатынас әдісі). Оның ең басты мақсаты-әңгімелесушілердің сөздері түсінікті болуы үшін адам баласын бір-бірімен тілдік қарым-қатынас жасауға үйрету. Бұл әдіс түрі ағылшын тілін үйретуде ең жеңіл және қолайлы әдістің түрі болып табылады. Себебі коммуникативтік әдіс қазіргі таңда да жұмыс барысында жиі қолданылады. Осы әдіс ағылшын тілін үйретудегі бірқатар үлгілі тәсілдердің үйлесімді көрінісі.

«Audio-Lingual method» (аудиолингвистикалық әдіс) әдісі. Бұл әдісте оқушы магнитофоннан немесе оқытушының айтқан сөздерін тыңдап, кейін бірнеше рет қайталайды. Оқушы осы іс-әрекетте сөздердің, сөйлемдердің немесе тіркестің дұрыс айтылу жолдарымен және оны аз уақыт көлемінде жаттап алу, оны қарым-қатынас әдісінде қолдану шарттары бейімделе бастайды.

«Suggestopedia» (ойғашому) әдісі. Бұл әдістің тәсілдері – тәсілдерге қарағанда күрделірек болып келеді. Себебі осы әдісті қолдана отырып оқушы қиялға беріледі. Бұл әдістің мән-мағынасы мынадай: оқушы ағылшын тілін үйрену кезінде өзін мүлдем басқа адам болып сезінеді. Ол өзіне жаңа есім таңдап, жаңа өмірбаян ойлап табады. Сөйтіп, оқушы өзін мүлдем бөгде әлемде – ағылшын әлемінде отырғандай күйкешеді. Бұл әрине оқушылар үшін қызықты және жұмбақ болып келеді. Осы әдісте қолданылған барлық тәсілдер оқушылардың оқып-үйрену процесінде оң әсерін тигізеді [2, 115].

Педагогикалық технология деп оқудың сапасын жақсарту және жобалық қортындыға жету мақсатында оқытушы мен студенттер біріккен технологиялық іс-қимылын айтады.

Қорыта айтқанда, инновациялық технологияларды сабақта қолдану — бұл оның нәтижелігіне қолайлы жағдайды жасаудың бірден – бір жолы, ал ол өз кезегінде бірлесе жұмыс жасауға, адами қарым – қатынастарға себепкер болады. Оқытуға жаңашыл көзқарасты қолдану, тәжірибеге бағытталған оқытудың үлкен жетістігі болып табылады, сондай-ақ оның сапасы алынған білімнің нақты жағдайда мақсатқа жетумен қатар өмірдің сапасын көтеруде үлкен сұранысты қанағаттандыруды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

1. «Қазақстан мектебі» журналы. № 9 2017 жыл
2. Н.С.Сарсенова «Педагог кадрлардың біліктілігін арттыруда оқытудың жаңа технологиясын енгізудің тиімді жолдары», Алматы 2006жыл

**ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ
ТИІМДІЛІГІ**

Керімбаева Б.Т.

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Шетел тілдері факультеті, «Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының меңгерушісі,
PhD, доцент, kerimbaeva-bota@mail.ru

Саркулова Ж.К.

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Шетел тілдері факультеті, «Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының магистр оқытушысы
zhanarussen@mail.ru

Аңдатпа: Әлемдік бәсекелестік заманда әрбір адамның білім санасын, қабілеттік деңгейін іскерлік мүмкінділігін анықтайтын адам ресурстарын дамыту мәселелері күн тәртібіне өткір қойылып, адамның білімі мен біліктілігі қазіргі кезеңде мемлекеттердің бәсекеге қабілеттілігінің ең маңызды көрсеткішіне айналып отыр. Бүгінгі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесінің ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне өту.

Аннотация: Качественное знание, деловая возможность, уровень способности, развитие человеческого ресурса являются актуальной проблемой в современном мире, знания и навыки людей определяют конкурентоспособность того государства.

Главнейшей задачей системы образования на сегодняшний день – это переход к национальной модули образования.

Annotation: The quality of knowledge, business opportunity, ability level, and development of human resource are actual problems in the modern world, knowledge and skills of people determine the competitiveness of the state. Today The main task of the educational system is the transition to the national modules of education.

Кілт сөздер: инновациялық технология, білім, білім беру, қалыптастыру

Ключевые слова: инновационные технология, знание, образование, формирование

Key words: innovation technology, knowledge, education, formation

Қазіргі ғаламдық жаһандану жағдайында мемлекеттің әлемдік білім кеңістігіне енуі барысында болашақ мүғалімдерді даярлаудың сапасын жақсарту мәселесіне баса назар аударылуда. Осы тұрғыдан Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясында және Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасының 76-қадамында «Адам капиталының сапасын көтеру, оқыту стандарттарын жаңарту», 79-қадамында «Даярланатын кадрлардың бәсекелестік қабілетін арттыру» – деп, нақты тапсырмалар міндеттелген болатын [1].

Сонымен қатар, егеменді еліміздің Білім беру саласын дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [2] міндеттерінің бірі еліміздің әлеуметтік-экономикалық қоғам талаптарына лайықты сапалы мамандарды даярлау көзделген. Осы орайда Қазақстан Республикасы үкіметінің ел экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірі ретінде - білім мен ғылымға баса көңіл бөлінуде.

Еліміз егемендік алып, қоғамдық өмірдің барлық салаларында, соның ішінде білім беру саласында жүріп жатқан демократияландыру, жаңа технологияларды енгізу, компьютерлендіру бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыруға жол ашуда.

Елбасы өз Жолдауында «ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады» деп атап өтті. Өйткені, соңғы жылдары пайда болған «ілімге негізделген экономиканы» ескермесе болмайды. Әлемдік бәсекелестік заманда әрбір адамның білім санасын, қабілеттік деңгейін іскерлік мүмкінділігін анықтайтын адам ресурстарын дамыту мәселелері күн тәртібіне өткір қойылып, адамның білімі мен біліктілігі қазіргі кезеңде мемлекеттердің бәсекеге қабілеттілігінің ең маңызды көрсеткішіне айналып отыр. Бүгінгі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесінің ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне өту арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу.

Қазақстанның экономикалық, саяси, мәдени дамуына үлес қосатын, әлемдік цивилизацияға көтерілетін білімді де мәдениетті, парасатты, денсаулығы мықты азамат тәрбиелеп шығару – бүгінгі мектеп, ұстаздар қауымының міндеті.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру тұлғаның интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Қазіргі кездегі барлық білім беру технологияларының алдына қоятын мақсаты - білім алушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылығын қалыптастыру болып табылады. Инновациялық технологиялардың оқыту үрдісінегі жүйесі – мақсат, мазмұн, әдіс-тәсіл, екендігін ұмытпаған жөн. Себебі, жаңа инновациялық технология оқытушы шеберлігін жетілдіруге ықпал жасап, білімгердің ойлау қабілетінің ұштала түсуіне әсерін тигізеді. Сонымен қатар білімді жаңаша беру мүмкіндіктерін жасау, білімді қабылдау, оқу тәрбие үрдісінде білімгердің жеке тұлғасын жан-жақты қалыптастыру үшін ақпараттық технологияны қолдануды басты назарда ұстау керек. Әрбір оқытушы күнделікті дәрісте компьютер, интерактивті тақтаны тұрақты пайдаланумен қатар, электронды оқулық және интернет материалдары арқылы білімгердің пәнге деген ынтасын арттыра түсуге міндетті.

Бүгінгі таңда танымал болып отырған оқыту технологияларын белсенді түрде қолдана білсек, жаңа мазмұнды білім беру процесі нәтижелі болып, оның сапалық көрсеткіштерін арттыру қиынға соқпайтыны белгілі.

Қазақстан Республикасында 2016-2019 жылдарға арналған білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасында «Жоғары білімді мамандар даярлау Дублин дескрипторларына және жұмыс берушілердің қажеттіліктеріне сәйкес әзірленген білім беру бағдарламалары шеңберінде қалыптастырылады. ЖОО-ның білім беру қызметі нарығында олардың бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге ықпал ететін білім беру бағдарламаларының кең спектрін ұсына алады» деп көрсетілген. Сонымен қатар, бағдарламаны іске асырудың нәтижелерінің бірі ретінде «... бәсекеге қабілетті мамандарды сапалы даярлауды қамтамасыз етуді» [3] көздейтіндігі айтылған.

Қазіргі қоғам нано, кибер және басқа да инновациялық технологиялардың жаңа технологиялық толқынында тұр. Осы толқынды құраушылардың бірі *Smart –жүйелерде бірігетін Smart-технологиялар, Smart-құрылғылар, Smart-қорлар*. Бұл өзіндік жасанды интеллектке ие медиакөністікте өараәрекеттесуді түрлендіре алатын «ақылды» құрылғылар.

Smart-қоғамның негізгі идеясы - жетілдірілген ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды мүмкіндіктерін пайдаланып, адам өмірінің барлық аспектілерін жақсарту болып табылады.

Smart – бұл Интернетті пайдаланып, бұрын өзара бірігуде болмаған екі немесе одан да көп элементтердің бір нысандағы интеграциясын сипаттайтын қасиет.

Мысалы, Smart-TV, Smart-Home, Smart-Phone. Smart-технологиялар білім беруде, мемлекеттік қызметте, басқа да салаларда еңбек ұтқырлығын кеңейтуге әкеледі. Негізінде, Smart-жүйе – бұл мен компьютерлердің жаңа буыны, мобильді. Қазіргі кезде гаджет, смартфон, планшет білімгерлер үшін ең таныс терминдер болып табылады. Гаджет ретінде адам іс-әрекетін жеңілдетуге арналған кез-келген шағын құрылғы аталады [4, 110].

Smart-қоғамда жұмыс істеу дағдылары қалыптасқан маман даярлау Smart-университеттердің міндеті.

«Қазақстан цифрлық экономикаға апарар жолда» мақаласында көрсетілген «The Boston Consulting Group» (BCG) компаниясының зерттеулері нәтижелеріне қарағанда, Қазақстан экономиканы цифрлау деңгейін жөнінен 85 мемлекеттің ішінде рейтингтің 50-ші орын алады және цифрлық экономикасы дамып келе жатқан топқа жатады.

Жоғары білім беру үдерісін ақпараттандыруды ЖОО оқыту, ғылыми зерттеу мен тәрбие үдерісінің психологиялық-педагогикалық мақсаттарын жүзеге асыру барысында болашақ мамандардың жоғары кәсібилік дәрежесінің белгісі ретіндегі олардың ақпараттық іс-әрекеттерін қамтамасыз ету үдерісі деп түсінеміз.

Заманауи жаңа ақпараттық технологиялар - заманауи компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен заманауи техникалық құралдар жиыны. Жоғары білім беруде ақпараттық технологиялардың жиі кездесетін осы анықтамасын біз де қолданамыз. *Оқытудың заманауи ақпараттық технологиялары* - қазіргі оқыту технологиясын интерактивті бағдарламалық-әдістемелік сүйемелдеумен қамтамасыз ететін заманауи компьютерлік техника, телекоммуникациялық байланыс құралдары, инструменталдық бағдарламалық құралдар жиыны. Оқыту үдерісіндегі заманауи ақпараттық технологиялардың негізгі міндеттері - танымдық әрекеттерді басқару үдерісі мен заманауи ақпараттық білім қорларына қол жеткізудің интерактивті ортасын жасау ісі болып табылады.

Оқу-тәрбие үдерісі жүзеге асырылатын педагогикалық жүйе, білім беру мақсаты, білім беру мазмұны, әдістері мен құралдары, оқытушы, білімгерлер, технологиялық ішкі жүйе сияқты элементтерден тұрады. ЖОО телекоммуникациялық порталда орналастырылған электрондық білім беру қорлары, орналасу орны, порталдың жүйелік қорлары бойынша өздері кеңістік пен уақыт бойынша оқытушы мен оқушының орналасу орнына тәуелсіз Интернет/Интранет ортаны артықшылықпен пайдаланумен оқытуға арналған дидактикалық, бағдарламалық және техникалық кешенді көрсетеді. Мұндай қорлар ЖОО-ы кітапханаларында, лабораторияларында орныққан бар оқыту құралдарын толықтырушы болып табылады, кейбір жағдайда оларды алмастырады [5, 49].

ЖОО-ы порталының желілік қоры көмегімен оқу білімгер мен оқытушыны өзара және оқыту құралдарымен өзара мақсатты бағытталған, ұйымдасқан үдеріс ретінде қарастырылады.

ЖОО-ның телекоммуникациялық порталының жүйелік қоры - бұл осы саладағы білім, іскерлік және дағдыларды студенттердің шығармашылық пег белсенді менгеруін қамтамасыз ететін білімнің ғылыми-практикалық саласына сәйкестігі бойынша жүйеленген материалдардан тұратын ЖОО телекоммуникациялық порталын пайдаланумен ұсынылатын педагог пен білімгерге білімгерге қол жетімді электрондық қорлар.

- ЖОО оқыту үдерісінде телекоммуникациялық порталдық желілері пайдаланылып келеді олардың мақсаты:

- оқытушы мен білімгердің дербес компьютерінің монитор экранында оқу-әдістемелік ақпараттарды, сондай-ақ порталдың желілік қорында болатын мәліметке мақсатты бағытталған іріктелген ақпарат бөлігінің қатты көшірмесін алу мүмкіндігін ұсынады;

- кеңістік пен уақыт бойынша білім беру үдерісіне қатысушылардың орналасуына тәуелсіз оқу, әдістемелік, ғылыми-білімдік және функциональды-өнідірістік ақпаратты (мәтін, дыбыс, график және мультимедиялық нұсқада) нақты (on-line) және кейінге шегерілген (off-line) брежимде білім беру үдерісіне қатысушылардың арасында диалогтық алмасуға; нақты және бөліп қойылған және алынатын ақпараттарды (сақтау, басып шығару, өндіру, түзету) өңдеуге;

- ақпараттың электронды кітапханаларға, мәліметтер базасына, Интернет қорларына және т.б.) әртүрлі көздеріне қол жетімділікке;

- алып тастаған есептеуіш қорларға, лабораториялық практикумдарға, оқу курстарына және бақылау материалдарына қол жетімділікке;

- оқытушының білімгерлермен қарам-қатынасын ұжымдық формасын және білімгерлердің өзара қарым-қатынасын теле- және видеоконференция құралдарымен ұйымдастыруға;

- ақпараттың анықталған алдын ала берілген бөлігімен конфиденциальды формада алмасу және мөлшерлі қолжетімділікке;

- порталдың желілік қорының жұмыс жасауын техникалық кеңес берушілік қолдауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді [6].

ЖОО телекоммуникациялық порталының ақпараттық қорларының құрамына әр түрлі мазмұнды құраушылар енуі мүмкін.

Оның ішінде, ақпараттық материалдар ретінде:

- оқу жоспары мен бағдарламалары; оқу және оқу-әдістемелік материалдар;

- ғылыми және ресми материалдар;

- дәріс курстары;

- практикалық, тесттік тапсырмалар;

- көрнекі материалдар;

- оқу және ғылыми әдебиеттер;

- өмірдеректер;

- электрондық кітапханаларға сілтемелер;

- мерзімдік электронды басылымдарға сілтемелер;

- студенттік рефераттар;

- курстық және дипломдық жұмыстар; диссертациялар;

- ғалымдардың өмірдеректері;

- жетекші оқытушылардың желілік қорлары; білім беру және ғылыми орталықтар туралы мәліметтер; өкіметтің мемлекеттік және муниципалдық органдары туралы мәліметтер; статистикалық мәліметтер;

- талдау шолулары;

- ғылыми, ғылыми-практикалық конференциялар, семинарлар және симпозиумдар туралы ақпараттар;

- форумдарға, Интернет-конференцияларға, чаттарға, сілтемелер; жаңалықтар.

Оқытушылардың ЖОО порталының оқу желілік қорымен жұмысы сәйкес курс студенттерінің зерделеуі бойынша жұмыс нәтижелерін талдаудан басталуы қажет.

Ол үшін оқытушы-профессор құрамы төмендегідей әрекеттерді орындайды:

- әрбір студенттің порталдың ақпараттық тарауларының бөлімдері мен тақырыптарының оқу материалдарының мазмұнын меңгеру деңгейін анықтайды;

- әрбір студент үшін коммуникативті блоктің жұмысына дайындалуға жеке тапсырмалар әзірлейді;

- білімгердің тапсырмаларды орындауға және олардың коммуникативтік блокпен жұмыс бастау уақытын анықтайды;

- оқытушы білімгердің коммуникативтік блок жұмысына дайындық деңгейіне байланысты практикалық сабақтарды: семинар, ойындар, тренинг және тағы басқаларды өткізу әдістемесін таңдайды;

- коммуникативтік блокпен жұмыс барысында оқытушы ұдайы мақсаттар (нұсқау блогында зерделеу мақсаттарын оқытушы қалыптастырады) мен оқу материалдарын білімгерлердің зерделеу нәтижелерін салыстыруды жүргізуі қажет.

- Бұлттық технологияларды СӨЖ барысында студенттердің өзіндік жұмысының процесі пайдаланудың кейбір артықшылықтары: оқыту үрдісін жекелендіру - білімгердің өзіндік жұмыс жұмыс орнын, уақыты мен режимін өздігінен таңдай алуы; - оқытушы мен оқу тобымен ұайы кері байланыс; - білімгерлерге техникалық құралдар және виртуалды орта таныстыру арқылы ынталандыруды күшейту; - студенттің жеке мамандандырылған кәсіби-бағдарланған құру оқу кеңістігін құру; - өмір бойына үздіксіз білім алу үшін дағдылар мен қабілеттерді дамыту; - студенттер білімін объективті электрондық бақылау және өзін-өзі бақылау мүмкіндігі [7, 159б].

Веб-қызметтермен жұмыс істеуді ұйымдастыру студенттердің білім беру және кәсіби қызметтегі онлайн технологиялардың орнын және рөлін түсінуіне көмектеседі. Бұл оқытушылардан онлайн технологияларды (веб-қызметтер) білім беру және кәсіби қызметінде түсінуге, қабылдауға және пайдалануға байланысты студенттердің қазіргі заманғы білім беру құндылықтарын дамытуға бағытталған мақсатты жұмысын талап етеді.

Әдебиеттер:

1. 100 нақты қадам. Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/>

2. ҚР Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // <http://kz.government.kz>

3. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана, 2016ж. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000205#z1>

4. Беркимбаев К.М., Исакова П.К., Рустамбекова М.Е., Байкенже Н.Қ., Жоғары оқу орындарындағы инновациялық білім беру үдерістерін басқару механизмі, Халықаралық ғылыми-көпшілік журнал, Наука и жизнь Казахстана №2 (23) 2014 жыл наурыз-сәуір. 108-112. Астана 2014

5. Каротошова Л. Обучение информационным технологиям будущих филологов: стремимся к формированию готовности или компетентности? Вестник гуманитарного института ТГУ Основан в 2007 г. № 2 (13) 2012. –С. 48-51

6. Deal A.A. Teaching with Technology White Paper. Podcasting [Электронный ресурс]. – URL : <http://www.cmu.edu/teaching/technology/> (дата обращения: 20.06.2017)

7. Бекбулатова И., Бахтыбаева Г., Мейірбекова Г. Бұлттық технологиялардың білім берудегі мүмкіндіктері. ҚазҰПУ Хабаршы Вестник «Физика-математика ғылым-дары» сериясы. №1(53). 2016. –Б. 158-163.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕРДЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қуанышева Г.Т.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті

Ktalgatovnagliiii@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің аға оқытушысы **Д.К. Тастанбаева**

Аңдатпа. Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептердегі бастауыш сыныптарындағы шет тілін оқыту мәселелерін қарастыратын боламыз. Кіші оқушыларға шетел тілін оқыту педагогтың ерекше шеберлігін талап етеді, өйткені оған үлкен жауапкершілік жүктеледі. 1-4 сынып оқушыларына шет тілін үйретудегі фонетикалық, психологиялық қиыншылықтар және шет тілінде жазуға үйрету кезіндегі мәселелер және оның шешімдері баяндалады.

Аннотация. В этой статье мы рассмотрим вопросы изучения иностранных языков в начальных школах общего образования. Преподавание иностранного языка для младших

школьников требует специальных навыков учителя, потому что это большая ответственность. Излагаются фонетические, психологические трудности в обучении иностранному языку учащихся 1-4 классов, проблемы и решения при обучении письму на иностранном языке.

Abstract. In this article we will consider the problems of learning foreign languages in primary schools of general education. Teaching a foreign language for younger students requires special teacher skills, because it is a great responsibility. Phonetic, psychological difficulties in teaching a foreign language to students of grades 1-4, problems and solutions in teaching writing in a foreign language are presented.

Кілт сөздер: психология, шет тілі бастауыш мектепте, сөйлеу, фонетикалық материалдар.

Ключевые слова: психология, иностранный язык в начальной школе, речь, фонетический материал

Key words: psychology, foreign language in elementary school, speech, phonetic material

Мектепте шет тілін оқыту жоғары деңгейдегі педагогтан кәсіби шеберлікті, балаларға деген сүйіспеншілікті, сондай-ақ материалды оқушылар оны ойдағыдай меңгеріп қана қоймай, пәнге деген қызығушылық танытатындай етіп жеткізу ынтасы мен іскерлігін талап етеді. Бұған, әрине, белгілі бір күш-жігерді жұмсай отырып, қол жеткізуге болады, тәжірибе көрсетіп отырғандай, табыс педагогтың ынтасы, жігерлілігі мен қызығушылығына байланысты. Мектеп бізге жоғары оқу орнына қарағанда мұғалім тек мұғалім ғана емес, сонымен қатар, ең алдымен тәрбиеші болып табылатын ерекше орын ретінде көрінеді. Сондықтан әрбір баланың жас және жеке ерекшеліктерін есепке алу қажет. Ерте мектеп жасындағы балалар білімге құштар, жана ақпараттарды сіңіруге дайын, жоғары қызығушылықпен сабаққа келеді.

Психологиялық нүктеден шет тілін үйрену - бұл « мидың қабығында жаңа сөйлеу жүйесінің қалыптасуының күрделі процесі.» Зерттеушілер мен педагогтар 3-тен 10 жасқа дейінгі балалардың шетел тілін үйренуге аса бейім екенін байқады, бұл мұғалімге бастауыш сынып оқушыларымен сабақ өткізу кезінде тиімді нәтиже алуға мүмкіндік береді. «Арнайы сабақтарды 3-10 жастағы балалармен өткізуге болады, үшке дейін-мағынасыз, оннан кейін-жылдам, пайдасыз яғни, орта деңгейден жоғары коммуникативтік және лингвистикалық қабілеттері бар оқушылардың аз ғана бөлігі үшін ғана мүмкін болатын нәтиже.» [1, 21 б.].

Мектепте шет тілін оқыту кезінде белгілі бір проблемалар туындауы мүмкін, бірақ олар мұғалімнің кәсіби өсуіне кедергі емес, ынталандыру болуы тиіс. Бірақ бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытуда мұғалімдер тап болатын бірқатар проблемалар бар. Олардың арасында келесілерді атап өтуге болады:

1) Нақты баланың психологиялық-жас ерекшеліктерін қозғайтын ерте оқыту проблемасы;

2) Балалардың уәждемесін арттыру мақсатында білім беру процесіне ойын қызметін тиімді енгізу міндеті;

3) Бастауыш мектеп оқушыларының жасында жазбаша сөйлеуді меңгерудің күрделілігі;

4) Сабақта уақыттың жеткіліксіздігіне байланысты фонетикалық материалды оқыту мәселесі.

Бірінші мәселе:

Нақты баланың психологиялық - жас ерекшеліктерін қозғайтын ерте оқыту мәселесі әрдайым ең өзекті болып табылады, өйткені шет тілін бастауыш мектепте оқыту балалар дамуының ең қолайлы және білімге бейім кезеңімен сәйкес келеді. Әсіресе, бастауыш сыныпта оқушылар басқа затқа алаңдап кетсе немесе жаңа берілген материалға назар аудармаса, мұғалімді тыңдамаса, оларды нашар бағалаумен немесе мағынасы жоқ ұрыспен жазалайды. Әрине, бұл тек сабағыңның алдағы бірнеше минутына ғана көмектеседі. Оқушылар жаңа сабақты, ерекше тақырыпты ешқандай күш-жігерсіз есте сақтайды. Алайда, олар сабақтың ең негізгісін жіберіп алуы мүмкін. [3,55-56 б.].

Шешім. Кішкентай студенттермен жұмыс істеу ерекшелігі, оқушылардың өздері үшін тиімді және қызықты болатындай оқыту әдістерін және оқу құралдарын таңдау қажеттілігі болып табылады. Оқушылар көрнекі материалды жақсы есте ұстағандарын ескеру керек: оларды қабылдау жоғары эмоционалдылық пен сурет жарықтығы арқылы сипатталады.

Екінші мәселе:

Балалардың мотивациясын арттыру мақсатында білім беру процесінде ойын іс-әрекеттерін тиімді енгізуге міндет. Кішкентай студенттер символдық және сұлбалық бейнелерді нашар қабылдайды және көрнекі материал жақсы болады [2,197 б.]. Балаларды оқыту процесінде жарқын бейнелер мен оқиғалар мен іс-әрекеттердің жиі өзгеруі талап етіледі, әйтпесе олардың жас ерекшеліктеріне байланысты өте тез шаршайды. Шет тілін меңгеру барысында көптеген аналитиктер қатысады: көрнекі - көрнекі материалды қабылдау, ауызша сөйлеу - ауызша сөйлеуді қабылдау үшін, кейбір жаттығулар сенсорлардың қатысуын талап етеді. («Қолтаңбаға хат жазыңыз», «Қолдарыңызбен көрсету»).

Шешім. «Хат дегеніміз не?» Ойлау шағын жобаларын дамыту үшін пайдалы. Балалар ағылшын әліпбиінің әріптерін таңдайды (мысалы, S), S-ден басталатын сөздерді таңдап, жылан (snake) түрінде хат жазыңыз, күмісті (silver) бояйық, жұлдыздармен (stars) және жолақтармен, таспалармен оны күн шеңберіне (sun) салыңыз. Содан кейін балаға хат жазуы керек. Мұндай міндеттерді орындаған кезде баланың әртараптандырылған дамуы: қиял, жады, табандылық, белгілі бір затқа қол жеткізу қабілеті, коммуникативтік дағдылар белсенді түрде қатысады және ынталандырылады, дерексіз-логикалық және көркем ойлау арасындағы байланыс жүреді.

Алфавит кітабы.

Бұл тамаша ойын қызметі, ол балаларға алфавитті есте сақтап қана қоймай, жүздеген жаңа сөздерді үйренуге көмектеседі. Сізге 13 файл, 13 бет А4 және бірнеше ескі журналдар қажет болады, олар балалар әкелуі мүмкін. Әр парақта сіз екі жағынан әліпбидің бір әрпін жазасыз. Зерттеу барысында сіз оқушылармен бірге журналдарды парақтап, әр әріптен басталатын сөздерді іздейсіз. Балалар қандай да бір заттың қалай аталатынын белсенді түрде сұрайды. Әрбір әріпті іздейтін сөздердің қанша саны бар екенін келісіңіз. Біз әдетте 5 сөзден іздейміз. Сөз табылған кезде, балалар суретті кесіп, біз оны осы әріппен параққа жапсырамыз. Алфавитті зерделегеннен кейін сіздерде осы құрал пайда болады, балалар оны өздері құрастырады.[4, 16-17 б.].

Үшінші мәселе:

Бастауыш сынып оқушыларының жасында жазба тілін меңгерудің күрделілігі. Жазуға үйрету(writing) қазіргі заманғы тіл үйрету әдістерінің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Жазуды меңгергенде, сөйлеу дамып, «тілдің лексикалық қорын және грамматикалық құрылымын меңгеруді, сондай-ақ олардың практикалық қолданылуын, оқылған материалдарды пайдалануды, атап айтқанда оқылған мәтіннің мазмұнын немесе өздігінен жазылған мәтінді басқа адамдарға түсіндіруге мүмкіндік беруді» білдіреді.

Шешім. Түпнұсқалық және шет тілдеріндегі жазбаша тілін меңгеру тұтас тілдік тұлғаны қалыптастыруға тікелей әсер етеді, сондықтан бұл аспект мұғалімнің ерекше назарын талап етеді, өйткені балалыққа тән барлық нәрсе болашақта жеке дамудың негізін құрайды. Балаларға шетел тілін үйретудің көптеген бағдарламалары бар, бірақ бұл жерде тек дұрыс таңдау ғана емес. Бастауыш мектепте мұғалімнің тұлғасы оқушылардың қызығушылығын тудыруы, «қорықпауға» тақырыпты шабыттандыру, балаларды оқытуға үйрету үшін ерекше маңызды рөл атқарады. Сондықтан, менің ойымша, бұл мәселені шешуге, ең алдымен, жас мамандарды даярлауға мұқият және құзыретті таңдау жасау керек.

Төртінші мәселе:

Сабақ уақытында жеткіліксіз болған жағдайда фонетикалық материалды оқыту. Ағылшын сөзі бізге тілді үйренудегі маңызды кезеңдердің бірі болып табылады, ол көп жағдайда елемейді және оның маңыздылығы жете бағаланбайды. Біздің ойымызша, айтуды оқытудан шет тілін меңгеру басталады. Көп жағдайда білім алушы мәтінді түсініп, аударалады, бірақ оны әріптер мен оқу ережелерін білмеу, сондай-ақ бұл білмеу салдарынан дұрыс

оқи алмайды. Мектептердегі ағылшын тілі топтарындағы оқушылар санының көптігіне байланысты, айтуды тиімді оқыту мүмкіндігі күмән тудыруы мүмкін. Ол үшін әр оқушыға көңіл бөліп, фонетика жұмысын қызықты сабақтарға айналдыратын мұғалімнің үлкен еңбегі қажет.

Шешім. Фонетика және тіл үйренудің әртүрлі әдістері бар, бірақ ең маңызды мәселе мұғалім материалды оқушылардың жас ерекшелігіне қарай таңдауы жатады. Ең қызықты әдістердің бірі дыбыс түсінің талдау әдісі болып табылады.

Бұл әдістеме [2] оқыту әдістерінде дыбыстық визуализация нұсқасы ретінде пайдаланылады, бұл жас оқушылар үшін өте маңызды: олар жүйеде ұсынылған ағылшын тілінің дыбыстарын бейнелейді. Бұл әдіс қызықты техниканы қамтиды - ағылшын тіліндегі дыбыстың эмоционалдык портретін құру, әсіресе, дұрыс айтылу көбінесе студенттерге қиындық тудырады. Зерттеуші эмоционалдык дыбыс портретінің тұжырымдамасын таныстырады, демек, балалар оны оңай айтуға және шығаруға болады. Сипатталған техника ағылшын тілінің фонетикасын оқытудың негізгі бағыттарының бірі болып табылады, ол әсіресе бастауыш мектепте, баланың орфографиялық қабілеті мен қиялының жоғары дамыған кезде тиімді болады. Ж.Б. Веренинованың ұсыныстары бойынша оқушылар дауыстап анимацияланғандай үндестіреді және автор осы дыбыстың сипатын беретін әрбір дыбысқа арнайы тренинг әнін арнайды [5, 28-32 б.]. Мысалы: Елестетіңіз, әнді кішкентай қыз бала шамасы келгенше дұрыс айтуға тырысуда. Ұзақ созылатын [ɔ:] дыбысына ерекше артикуляция жасауда.

I am Paula,

I am Mrs. Porter's daughter,

I am Paula, And I'm never naughty

Бұл әдіс оқушыларға фонетика үйретудің жалғыз ғана тәсілі емес, бірақта, балаларды сабаққа қызықтыру әдістерінің бірі. Мұндай фонетикалық сабақтар көп уақыт алмайды, әрі тиімді. Шет тілін білу ғана емес, сонымен қатар оны оқыта білу, өз ісін сүйу, әдепті және жауапты болу шет тілі мұғалімі үшін маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Негневицкая, Е.И. «Иностранный язык для самых маленьких: вчера, сегодня, завтра Иностранные языки в школе.» — 1987.403.с.
2. Щукин, А.Н. «Шет тілдерін оқыту: теория және әдіс» 2006.
3. Пирожкова А. О. Обучение английскому языку младших школьников с учетом их психологических особенностей 2014.с. 199–207.
4. «100 great EFL games» by Adrian Bozon 2011 у.
5. Веренинова Ж. Б. ағылшын үні: эмоционалдык портрет 2010.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ РӨЛІ

Қуанышева Г.Т.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті

Ktalgatovnaguliii@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі,

Нурмухамедова Э.О.

Аңдатпа. Бұл мақалада шетел тілін оқытудағы ойын элементтерінің маңызы, қолданылу құзыреттілігі қарастырылатын болады. Мектептегі оқушыларға шетел тілін жәй ғана ережелермен, жаттығулармен үйретіп қоймай, ойын технологиясы арқылы бұл тілге балаларды қызықтыра білу. Ойын - білім алушыларды көтерудің тамаша тәсілі, оларды шет тілі сабағында белсенді жұмыс істеуге тарту. Шетел тілін оқытуда ойын түрлерін қолдану оқушының басқа тілді үйрене алмаймын деген үрейін сейілтп, тілді үйренуге ынтасын арттырады.

Аннотация. В данной статье будет рассматриваться значение игровых элементов в обучении иностранному языку, их функциональность. Учащиеся школы не просто учат иностранным языкам, правилам, упражнениям, но и привлекают детей к этому языку с помощью игровых технологий. Игра-отличный способ поднять уровень обучающихся, привлечь их к активной работе на уроках иностранного языка. Использование игровых форм в обучении иностранному языку способствует повышению интереса учащихся к изучению языка.

Abstract. This article will consider the importance of game elements in learning a foreign language, their functionality. School students do not just teach foreign languages rules, exercises, but also attract children to this language with the help of gaming technologies. The game is a great way to raise students, to involve them in active work at foreign language lessons. The use of game forms in teaching a foreign language increases the interest of students to learn the language.

Кілт сөздер: ойын, дидактикалық ойындар, мотивациялық қажеттіліктер, лингвистикалық дағдылар.

Ключевые слова: игры, мотивационные потребности, лингвистические навыки, дидактические игры.

Key words: games, didactic games, motivational needs, linguistic skills.

Қазіргі заманғы мектепте ойын ойнау технологиясын пайдалану ерекше маңызды. Түрлі білім беру ойындарын, мазасыз жағдайларды пайдалану шет тілі мен оны оқитын адамдар арасында оң қатынас орнатуға көмектеседі; сөйлеу және жазуды дамытудың күшті мотивациялық факторы ретінде қызмет етеді; Балалардың назарын көбірек сіңіріп, оны ұзақ сақтауға мүмкіндік береді; шығармашылық мүмкіндіктерін ынталандырады, қиялды дамытады; қиял әлемі мен баланың нақты әлемі арасындағы байланыстарды орнатады; оның әлеуметтік тәжірибесін кеңейтеді.

Ойын адам өміріндегі ең ғажайып құбылыстардың бірі ретінде барлық жастағы философтар мен зерттеушілердің назарын аудартты. Платон қазірдің өзінде ойынды ең пайдалы жаттығулардың бірі деп санаған және Аристотель ойында эмоциялық теңгерімнің көзі, дене мен жанның үйлесімділігі деп санады.

Ойын бұл оқушы үшін көңілді, бірақ та кейбіреулердің түсінігі бойынша, ойын ешқандай педагогикалық құндылықтардан тұрмайды деп есептейді. Жаңылысу! Әлдеқашан дәлелденген бірден-бір тиімді оқу үдерісін ұйымдастыру құралдары ойын болып табылады. Оқушының шаршауын сейілтіп, қызығушылығын арттыратын тек ойын элементтері болып саналады. Ойын оқушыны жұмыс істеуге бағыт береді, дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады. Ойын бұл көптеген білім беру мақсаттарына жетудің белсенді тәсілі. Шетел тілі пәнінің ерекшелігі білім алушылардан кернеулі ақыл-ой, назар, абстрактілі ұғымдарды түсіну, қорытынды жасай білу қабілеттерін талап етеді. Мұғалім алдында тұрған міндет – оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыру оңай емес. Дәл осы, ойын оқу процесін жасайды, оқуға мотивацияны күшейтеді.

Ойын тапсырмаларын бірлесіп шешу тұлғааралық қарым-қатынасты ынталандырады және білім алушылар арасындағы қарым-қатынасты нығайтады. (қарым-қатынас себептері)

Әрбір ойын жақын нәтижеге ие және білім алушыларды мақсатқа жетуге және мақсатқа жету жолдарын түсінуге ынталандырады. Ойында оқушылар бастапқыда тең, ал нәтиже ойыншының өзіне, оның жеке қасиеттеріне байланысты. Ойында иесізденген оқыту процесі жеке мәнге ие болады. Табыс жағдайы танымдық қызығушылықты дамыту үшін жағымды эмоционалдық фон жасайды. Ойын жұмбақ - толық емес жауап, ой қызметін белсендіретін, жауап іздеуге итермелейді. (танымдық мотивтер)

Ойындар әртүрлі лингвистикалық дағдылармен дамиды: олар - тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу. Активтендірудің маңызды құралы танымдық іс-әрекет, дербестік пен ойлауды дамыту дидактикалық ойындар болып табылады.

Дидактикалық ойындар тілдік (дайындық) және сөйлеу (шығармашылық). Тілдік ойындардың мақсаты - тілдік дағдыларды қалыптастыру. Тілдік ойын түрлері: грамматикалық, лексикалық, фонетикалық, орфографиялық.

Сөйлеу ойындарының мақсаты-сөйлеу дағдыларын қалыптастыру және дамыту.

Сөйлеу ойындарының түрлері:

- ситуациялық, өмірден алынған жағдаяттар, нақты оқу пәнін білуге қолданылатын шешімдер;

- лингвистикалық ойындар нақты тапсырмаларға назар аудартады, ал олардың қызметінің нәтижесі болады, яғни, жаңа лексиканы меңгеру, шет тілінде қарым-қатынас;

- рөлдік, белгілі рөлдерді орындау кезінде әр ойын қатысушысы өз ролін орындап шығу. Рөлдік ойын тілді меңгеру кезінде ассоциативті базаны кеңейтуге ықпал етеді. Рөлдік ойын формасы арқылы диалогтік қарым-қатынасқа оқытуға және дамытуға болады; [1, 20-22 б.].

Оқыту барысында ойын қызметі келесі функцияларды орындайды:

1) Оқыту функциясы жадыны дамыту, есте сақтау, Ақпаратты қабылдау.

2) Тәрбиелік функция-сыпайылық, зейінді, ойын бойынша серіктестікке ізгілікті қарым-қатынас сияқты қасиеттерді тәрбиелеу; сондай-ақ өзара көмек көрсету сезімі дамиды.

3) Ойын-сауық функциясы сабақта қолайлы атмосфера құру, сабақты қызықты және ерекше оқиғаға айналдыру, қызықты оқиға, кейде ертегі әлеміне айналдыру.

4) Коммуникативтік функция бөтен тілді қарым-қатынас атмосферасын құру, оқушылар ұжымын біріктіру, ағылшын тілінде қарым-қатынас жасауға негізделген жаңа эмоционалды-коммуникативтік қарым-қатынас орнату болып табылады.

5) Релаксациялық функция — ағылшын тілін қарқынды оқыту кезінде жүйке жүйесіне түсетін жүктемеден туындаған эмоционалдық шиеленісті алып тастау.

6) Психологиялық функция неғұрлым тиімді қызмет үшін өзінің физиологиялық жай-күйін дайындау, сондай-ақ ақпараттың үлкен көлемін меңгеру үшін психиканы қайта құру дағдыларын қалыптастырудан тұрады.

7) Дамыту функциясы оқушылардың тұлғалық қасиеттерін үйлесімді дамытуға бағытталған. Сабақтың мақсаты мен міндеттеріне байланысты әр түрлі ойындар қолданылуы мүмкін. Олар оқу материалын бекіту барысында оқушылардың сөздерінде белсенділігін арттыру кезеңінде ұсынылуы мүмкін.

Сабақта ойынды қолдану уақытқа, сабақтың мақсатына, оқылатын материалға немесе жаңа тақырып түсіндіруге байланысты. Мысалы, егер ойынды материалды бекітуге қолданатын болсақ, сабақтың 10 минутын алуға болады. Егер ойын 3-5 минут болса өткен материалды қайталану қызметі ретінде өткізіледі және сабақтың аяғында оқушылар шаршайтын болғандықтан, сергіту сәті ретінде көңілді ойын пайдаланамыз, әрине - бұл демалудың тамаша мүмкіндігі.

Ойындарды өткізу кезінде мұғалімдердің ескеруі тиіс әдістемелік ұсыныстар:

1) әдістемелік материалды жеткілікті мөлшерде дайындау

2) ойын сипаттамасын мұқият оқып, негізгілерін жазу. Ойынды түсіндіру қалай ойластыру

3) мұғалім өзінің қандай рөл атқаратынын шешу: бақылаушы, көмекші, қатысушы

4) ойын аяқталғаннан кейін кері байланысты қалай ұйымдастыруды ойластыру

5) белгілер, түсініктемелер, жазбалар, ескертулер, сұрақтар жасау, ойын барысында пайда болады.

Өз сабақтарында қолданылған ойындар:

«**Бинго**» - бұл сөздік ойын. Сіз кез келген ойын үшін карталар жасай аласыз. Мысалы: жануарлар. Оқушыларға тақтаға 15 жануарлардың фотосуреттері бар картаны жапсырып оқушыларға 5еуін таңдатамыз. Мұғалім оқушыларға 5сөзді оқиды, сол сөздердің барлығы бір оқушыда болса, жеңімпаз оқушы болып табылады. [2, 32-33 б.].

«**Whisper Game**» - «**Сыбырла**»

Бұл ойын топпен іске асады. Оқушыларды 3 ке немесе 4 ке бөліп ойын шартын түсіндіріңіз. Әр то оқушыларына қысқаша сөйлем бересіз және әр топтан бірінші оқушы екіншісіне, екіншісі үшіншісіне сөйлемді сыбырлап айтады. Соңғы оқушыға келгенде әр топтағы соңғы оқушыдан қандай сөйлем естігенін сұрайсыз. Қай оқушының жауабы дұрыс сол топ жеңеді. [5, 44-45.].

«Пазл»-бұл ойын, онда оқушылар сөздерінен сөйлем құрастырады. Сіз фразалар немесе мақалдарды пайдалана отырып, бұл ойынды ойната аласыз.

«Иә / Жоқ» ойыны оқушылардың сөйлеу қабілеттерін дамыту үшін тиімді. Екі сатысыбар:1. Оқушылар жұптасып жұмыс істейді, олар карточкаларын пайдалана отырып, сұрақтарға жауап береді.2. Сұрақтарға жауап алған соң, олар бір-біріне жауап береді. [3, 9-10 б.].

«Жаңылтпаштар (tongue twisters)». Бұл ойынды көбінесе сабақтың басында , оқушыларды оятып алуға қолдануға болады. Алғашында хормен айтқызып кейіннен жеке жеке сұрауға болады. Мысал ретінде мен практикада болғанда берілген жаңылтпаштар.

If you understand, say “understand”. If you don’t understand, say “don’t understand”. But if you understand and say “don’t understand”. How do I understand that you understand? Understand!
I thought, I thought of thinking of thanking you.

«Көпфункционалды ойын» – «The Chain of Letters».

Бұл ойын сергіту сәтін ауыстыруға немесе сабақтың соңында рефлексия элементі ретінде пайдалануға болады. Негізінен ол екінші сыныпта – алфавитті оқу кезінде пайдаланылады, бірақ үшінші және төртінші сыныпта қолдануға болады. Ойынның барлық қатысушылары шеңберге тұрады. Оқушылар кезек бойынша әліпбидің бір әрібін айтады. Қателесіп кетсе немесе ұзақ ойланған оқушы ойыннан шығады. Ешқандай қате болмаса, сол оқушы жеңімпаз. Бұл ойында әріптерді сандармен, жыл, ай, апта күндері секілді атауларымен ауыстыруға болады.

«Егер естісең отыр» – «Sit for sounds»

Ойын тұрып басталады. Мұғалім оқушылардан егер белгілі бір әріптен басталатын сөз естісе – отыруын талап етеді. Мысалы:

I say four words. Sit down when you hear one that begins with the sound [s] Ready? TEDDY, GAME, STUDY, SUN...

«Be Quick Game» (Жылдам Бол)

Студенттердің бірі ағылшын тілінде сөз айтып, ойынды бастайды. Кезек бойынша командалар алдыңғы сөздің соңғы әрпінен басталатын сөзді тез айту, мысалы: good, dark, kind, doll, long, etc. Егер ойыншы сөзді тез ойлап таба алмаса, ол ойыннан шығарылады. Ойын соңында ойыншылардың көп саны бар команда жеңіске жетеді. [2, 35-36 б.].

«Five-minute writing storms» - «5 минуттық көзқарас»

Оқушыларға бір нәрсе жазу үшін тек қана 5 минут уақыттары бар екенін айтасыз. Белгілі бір затты үстел үстіне қойып, сол затты көрген кездегі ақыл ойның шоғырлануын және өзін қалай сезінетінін сұрайсыз. Бірақ жалпылама жауап емес, жеке жауап талап етесіз. Жәнеде олар үрейге берілмес үшін, тілдік қатеге назар аудармайтыныңызды, тек мазмұнына мән беретініңізді айтыңыз. [4,28-29 б.].

Грамматикалық ойындар

Грамматикалық ойындардың мақсаты-белгілі бір грамматикалық қиындықтардан тұратын сөйлеу үлгілерін қолдануға үйретеді.

«Nonsense»

Мұғалім шындыққа сәйкес келмейтін тұжырымдарды айтады, Мысалы: "We don't study when we go to the school". Оқушылар "We study when we go to the school" деген сөздерді түзетеді.

«Twenty Questions»

Мұғалім затты немесе адамды (мысалы, сыныптас) ойлайды. Қалған оқушылар жалпы сұрақтар қойып, оны шешу керек:

Is he (she) smaller than me? — Yes, he is.

Does he (she) study worse than me? — No, he doesn't.

Is his (her) hair shorter than mine?..

Шетел тілін оқыту әдістемесінде ойын " Ситуативті-вариативті жаттығу"

ретінде қарастырылады, онда - эмоционалды, спонтандық, мақсатты сөйлеу арқылы әсер ету.

Педагогика ғылымдарының докторы Е. И. Пассовтың кітабында "мектепте шет тілі сабағындағы" ойынның анықтамасы: "...Ойын-бұл:

- 1) назар аударушы
- 2) мотивациялық қажеттіліктер
- 3) дараландырылған немесе жекеқызмет,
- 4) ұжымда және ұжым арқылы оқыту және тәрбиелеу,
- 5) психикалық функциялар мен қабілеттерін қызығушылықпен дамыту;

Ойын-шет тілін меңгеруге қуатты ынталандырғыш, шетел тілі оқытушысының арсеналындағы ең тиімді әдістердің бірі, "шет тілі мұғаліміне көмектесетін әмбебап құрал"

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ғылыми - әдістемелік журнал «Қазақстан мектептеріндегі шетел тілдері» 2016 жыл.
2. Дж.Стайнберг «110 игр на уроках английского языка», Москва 2004г
3. Е.В. Ильченко «Игры на уроках английского языка», Москва 2012г
4. «Five-minute Activities» by Penny Ur & Andrew Wright , Cambridge 1993 y.
5. «100 great EFL games» by Adrian Bozon 2011 y.

THE ROLE OF GROUP WORK IN LANGUAGE LEARNING

Kuchshanova A.N.

K.Zhubanov regional state university of Aktobe, Aktobe
Ainur.kuchshanova@mail.ru

Zhetessova Zh.A.

K.Zhubanov regional state university of Aktobe, Aktobe
Zhanar_almasovna@mail.ru

Аңдатпа: Аталмыш мақалада ағылшын тілі топпен жұмыс жасау әдістері зерттелген.

Аннотация: В данной статье исследуются методы работы в группах на уроке английского языка.

Annotation: This article investigates methods of working in groups at English lessons.

Тірек сөздер: топтық жұмыс, тіл, білім алушылар

Ключевые слова: работа в группах, язык, обучающиеся

Key words: group work, language, learners

While teaching English we often use method of working in groups, especially if it is conversational subject. We can say that it is of great importance both for teacher and students. Like all learning activities, group work is more likely to go well if it is properly planned. Planning requires an understanding of the principle that lies behind successful group work.

Several factors work together to result in group work where *everyone* involved is interested, active, and thoughtful. If these factors agree with each other, then group work is likely to be successful. If they are not in agreement, group work is likely to be unsuccessful. The five factors are (1) the learning goals of group work, (2) the task, (3) the way information is distributed, (4) the seating arrangement of the members of the group, and (5) the social relationships between the members of the group.

The following description of the goals of group work focuses on the spoken use of language. There are several reasons for this focus. Firstly, group work is most commonly used to get learners talking to each other. Secondly, much research on group work in language learning has studied spoken activity, partly because this is the mostly observed and recorded. Thirdly, most teachers use speaking activities in unprincipled ways. Group work can help learning in the following ways:

1. **Negotiation of input:** Group work provides an opportunity for learners to get exposure to language that they can understand (negotiate comprehensible input) and which contains unknown items for them to learn.

2. **New language items:** Group work provides learners exposure to a range of language items and language functions. This will often require pre-teaching of the needed language items. Group work provides more opportunities for use of the new items compared to the opportunities in teacher-led classes. Group work may also improve the quality of these opportunities in terms of individualization, motivation, depth of processing, and affective climate.

3. **Fluency:** Group work allows learners to develop fluency in the use of language features that they have already learned. The arguments supporting group work for learning new items also apply to developing proficiency in the use of these items.

4. **Communication strategies:** Group work gives learners the opportunity to learn communication strategies. These strategies include negotiation strategies to control input, strategies to keep a conversation going, strategies to make up for a lack of language items or a lack of fluency in the use of such items, and strategies for managing long turns in speaking.

5. **Content:** Particularly where English is taught through the curriculum, a goal of group work may be the mastery of the content of the curriculum subject the learners are studying. For example, a communicative task based on the water cycle may have as one of its goals the learning of the processes involved in the water cycle and the development of an awareness of how the water cycle affects our lives. In addition, teacher may expect the learners to achieve one or more of the language-learning goals listed above [1, 160].

A useful way of classifying group-work activities is to look at the distribution of the information needed to do the activity. In many group-work activities learners have equal access to the same material or information and cooperate to do the task. In the following discussion it is called *cooperating arrangement*. It is the most common kind of group work. The major problem with cooperating arrangements is encouraging each learner to play an active part in the group, because all learners have equal access to the same information, no individual is essential to the activity as occurs in the combining arrangement. Various stratagems have been used to deal with nonparticipation. One way is to introduce elements of the combining arrangement by giving each learner in the group a different job to do. Another way is to have a reward structure that gives the group responsibility for each individual's learning by rewarding the winning group rather than any individual in the group. A third way to deal with non-participation is to change group size or the people in the groups to provide the optimum climate in each group for participation to occur. Cooperating requires some degree of equality between learners, particularly a rough equality of skill. The purpose of a cooperating activity is for learners to share their understanding of the solutions to the task or of the material involved. In the *superior-inferior arrangement* one member of the group has information that all the others need. The superior-inferior arrangement in group work is parallel to traditional class teaching. The essential feature of the arrangement is that one or more students have all the information that the others in the group need. The best seating arrangement of the members of the group is with the person in the superior position facing the others. This arrangement has parallels with the combining arrangement. The social relationship amongst the members of a superior-inferior group is one of inequality. The person with the information is in a superior position. This person may gain status from being in this position or may need to be a person with such status. In the *combining arrangement* each learner or student has a different piece of information that all the others need. The combining arrangement is the ideal arrangement for group work because it ensures interest and participation. It may be noticed that the ways of making other group work arrangements more effective often involve adding an element of combining. The essential feature of combining arrangement that each student has unique, essential information. The social relationship amongst the members of a combining group needs to be one of equality. For this reason it is usually unwise for the teacher to become a member of a group unless the learners are prepared to treat the teacher as an equal and the teacher is willing to take a non-dominant role. Some teachers find this difficult to do. Combining arrangement activities do not usually present problems for the teacher. In the *individual arrangement* each learner has access to same information but must perform or deal with a different part of it. Unlike the superior-inferior and combining arrangements, no learner has information that the others do not have. Unlike the

cooperating arrangement, each learner makes an individual performance which is not necessarily helped by the others in the group. The major effects of the individual arrangement are to increase the time each learner can spend on a task, and to ensure that each learner participates. The learners in the group need to have equal access to the material and be in sight of each other. Sitting in circle is usually the most convenient [2, 383].

These four different types of group work achieve different learning aims, are the best suited for different kinds of tasks, require different kinds of seating arrangement, and draw on or encourage different kinds of social relationships. In order for group work to be successful, each type of group work must have its most suitable choice of other factors. In the table below you can look at each type in turn to see how the principle of group work applies.

Teachers sometimes feel uncertain about aspects of group work. Everything depends on the principle of group work, that is, the five features must all be in arrangement with each other. For instance, the size of a group depends on the particular goal of group work, type of information distribution that most suits the goal, and the seating arrangement that suits the information distribution. If the learning aim is to learn through negotiation of input, then a combining arrangement distribution is most suitable and learners should work in pairs or groups of four or less with learners sitting near and facing each other. If the purpose of learning is to master new language items, a superior-inferior arrangement with a more proficient learner in the superior position would be a useful choice. If the goal is to develop fluency, groups could be made up learners of equal proficiency in a cooperating arrangement.

In conclusion it is necessary to say, in order to make certain that learners collaborate in a social way, the tasks are usually assigned not to individuals but to groups. Each group discusses the task and plans out an agenda on how the desired goal might be reached. This group work is done before individual members of each group confront each other. The concerted effort of working as a collective promotes the growth of information and knowledge that can be shared by all members of the group and can be used by them individually. After the discussion or rehearsal period, each group elects one of its members to represent a collective in confronting the representative of the other group. While interacting with each other, each representative has the right to return to his or her group to seek advice and obtain alternative strategies for implementation in the dialogue. Following the interaction, the teacher leads the entire class in a discussion of the strategies used by each side and the grammar and vocabulary that were needed to carry out the interaction.

References:

1. Teacher Development: Making the right moves, edited by: Thomas Kral, Washington, 1993.
2. Bejarano Y. "A cooperative small-group methodology in the language classroom", 1997.

THE METHOD OF PROJECTS IN TEACHING THE ENGLISH LANGUAGE AS ONE OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Нурмухамедова Эльнура Оразовна

Магистр педагогических наук

Актыбинский региональный государственный университет им. К. Жубанова, преподаватель,
г.Актобе

Түйіндеме. Жоба тәсілі шет тілін оқу үдерісінде қарым-қатынасты модельдеуге мүмкіндік береді. Мақалада қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар контексінде оқушылардың өзіндік қызметін белсендіру құралы ретінде шет тілі сабақтарында жоба тәсілін пайдалану сипатталады.

Аннотация. Метод проектов позволяет моделировать общение в процессе обучения иностранному языку. В статье рассказывается об использовании проектной методики на занятиях по иностранному языку как средстве активизации самостоятельной деятельности школьников в контексте современных педагогических технологий.

Annotation. The method of projects allows to simulate communication in the learning process of a foreign language. This article provides readers with the information about using method of projects in teaching foreign languages as a means of activating the independent activity of students in the context of modern pedagogical technologies at English lessons.

Тірек сөздері: жаһандық педагогикалық технологиялары, жоба тәсілі, педагогика, шетел тілдерін үйрету, топтық жұмыс, өзіндік жұмыс.

Ключевые слова: современные педагогические технологии, метод проектов, педагогика, обучение иностранным языкам, групповая работа, самостоятельная работа.

Key words: modern pedagogical technologies, the method of projects, pedagogy, teaching foreign languages, group work, independent work.

Nowadays the method of projects allows teachers to simulate communication in the learning process of a foreign language. It is generally accepted that communication in the lessons of a foreign language can be "one-sided" and "many-sided". In the first case, we mean the organization of the educational process, in which the teacher encourages the student to speak, the student answers. Frontal forms of work are more often used. As far as "many-sided" communication is concerned, typical types of work for him are group and collective, in which each student has the opportunity to express himself as an independent and full participant in a certain activity. The model of "many-sided" communication represents training as a "free disclosure" of personal opportunities "both for teachers and for students and significantly changes the positions of all participants in the learning process. There is every reason to believe that the method of projects allows you to model a second type of communication.

The method of projects has been successfully developed due to the pedagogical ideas of the American teacher and psychologist J. Dewey, as well as his disciples and followers V.H. Kilpatrick, E.W. Collings. John Dewey (1859-1952), an American educator, psychologist, idealist philosopher, criticized the dominant school system in the United States for taking a break from life, the abstract, scholastic nature of all learning, based on the acquisition and assimilation of knowledge. J. Dewey proposed reform of school education, according to which knowledge should be extracted from the practical initiative and personal experience of the child. J. Dewey noted that knowledge that can be called knowledge, mental education leading to a goal - is given only in the process of close and real participation in the activities of social life. J. Dewey puts forward a slogan, which is one of the main theses of the modern understanding of project learning: "Learning through deed" [1; 178]. At the same time, Dewey singles out a number of requirements for the success of training:

- problematization of educational material;
- activity of the child;
- the connection of learning with the child's life, play, work.

Thus, J. Dewey argues that the child learns the material not just by listening or perceiving the senses, but as a result of his need for knowledge and, therefore, is an active subject of his learning. A detailed coverage of the project method was also obtained in the works of V.H. Kilpatrick and E. Collings (USA). V.H. Kilpatrick defines the program of the school using the project method as the series of experiments connected in such a way that the information gained from one experience serves to develop and enrich the whole flow of other experiences." In accordance with this, it was concluded that the school curriculum was to be created neither by the state, nor by teachers, but by children together with the teacher in the process of teaching, the basis of which must be taken from the surrounding reality [1, 178].

Mastering communicative skills in the process of learning a foreign language involves mastering foreign-language communication in the unity of its functions: information, regulatory, emotional-evaluative, etiquette.

Scientists distinguish four basic stages of the formation of a communicative skill: familiarization; preparatory (analytical); standardizing (synthetic); varying (situational). The process of mastering communication skills is the multiple execution of foreign language activities aimed at automation in various types of speech activity and communication in a foreign language.

Let's focus on the content of teaching a foreign language in high school. It implements the main goals aimed at developing a culture of communication among schoolchildren in the process of developing communication skills. These skills assume the formation of both purely linguistic skills (lexical, phonetic, grammatical), and their use in spoken and written speech. Different themes, texts, problems, speech tasks are oriented to the formation of different types of speech activity, development of sociocultural skills and abilities, which ensures the use of a foreign language as a means of communication. The following important skills are included in communication skills: - to read and understand simple, authentic texts (with understanding of the main content and with full understanding), - to communicate verbally in standard situations of educational, labor, cultural, household spheres, - orally, surroundings, retell, express opinion, evaluation; - the ability to write in writing and transmit basic information (letter) in writing. In general terms, the communicative approach is the realization of such a method of instruction, in which an orderly, systematized and interrelated teaching of the English language as a means of communication in the context of simulated (reproducible) speech activities is an integral and integral part of the general (extralinguistic) activity. The communicative approach assumes complete and optimal systematization of the relationship between the components of the content of training. These include: a system of general activities; system of speech activity; system of speech communication (communication); the system of the English language itself; system correlation of native and English languages (their conscious-comparative analysis); system of speech mechanisms (speech generation, speech perception, speech interaction, etc.); text as a system of speech products; system of structural-speech formations (dialogue, monologue, monologue in dialogue, different types of speech utterances and messages, etc.); the system (process) of mastering the English language; system (structure) of human speech behavior. As a result of this approach, the system of the English language proficiency is formed, implemented and operated as a means of communication in the broad sense of the word. The most priority areas defining a communicative approach to teaching English are: - the influence of conceptual components on the content; - Selection and organization of educational language and speech material; - modeling in the learning process of communication situations and ways of forming the speech skills of students; - Self-analysis and management of educational activities in class with a teacher and in independent work. Speech as a system is seen as an integral part of the overall activity. Great interest for teaching English-speaking communication is the analysis of the combination of speech and non-verbal means of communication (facial expressions, gestures, gestures, etc.), taking into account their national and cultural specifics. [2; 86].

Over the past decades, the main orientations of the development of school education in society are aimed at the intellectual and spiritual and moral development of the individual. Today, it becomes obvious that knowledge is not transferred, but is obtained in the process of personally significant activity, since knowledge itself, outside certain skills and abilities of their use, does not solve the problem of human education and its preparation for real activity outside the school.

The analysis of the materials of international scientific conferences convinces us that the goal of education is now not just knowledge and skills, but certain qualities of the individual. The post-industrial society is interested in the ability of citizens to independently, actively act, make decisions, flexibly adapt to the changing conditions of life [3, 806].

However, as E.S. Polat, "it was not possible to solve these tasks because of the lack of real conditions for implementation under the traditional approach to education, traditional means of instruction more oriented towards a class-based system of studies." The task of the school, as stressed E.S. Polat, is not so much in the content of education as in the use of new learning technologies [5, 25].

Speaking of design, it should be noted that this category is not new in the pedagogical theory. In recent decades, this concept has emerged in the context of the new education program, proposed in the late 70s by the Royal College of Arts in Great Britain. It is closely related to the project culture, which is the general form in which the art of planning, invention, creation and execution is realized, and which is defined as designing. Designing, as N.P. Sibirskaya says, [7; 345] is an

activity to create an image of the future, the alleged phenomenon. It is one of the aspects of human creativity and is based on planning, forecasting, decision making, development, scientific research. J.K. Jones [8; 225], defining the concept of "projection", noted that there are some definitions and formulations of the design process that appear recently:

1. Simulation of the anticipated actions before their implementation, repeated until there is full confidence in the final result.
2. The implementation of a very complex act of intuition.
3. Optimal satisfaction of the sum of true needs under a certain set of conditions.
4. An inspirational leap from the facts of the present to the possibilities of the future.

Thus, the general feature of the method of projects is the presence of the posed personality-significant problem and the task of solving it. If this is a theoretical problem, then the design process is to find a specific solution, if practical, then the student's task is to achieve a concrete result of this problem, ready for implementation [9, 22].

The solution of the problem involves, on the one hand, the use of a variety of research, search methods and teaching aids, and on the other, the need to integrate knowledge and skills from various fields of science, technology, and creative fields. It should also be noted that in the context of project-based personal-oriented learning, the teacher acquires a different role and function in the learning process. Project training, resolutely replaces, according to the materials of E.S. Polat the traditional paradigm of the "teacher-textbook-student" education to a new "student-textbook-teacher". This is how the system of education in the leading countries of the world is built, which reflects the humanistic direction in philosophy, psychology and pedagogy. Let us turn to the comparative characteristics of the traditional education paradigm and the new paradigm used in project teaching. At the same time, the most important are the arguments of R.P. Millrud [10; 23].

The most important role in the organization of project activities is performed by the teacher himself. The activity of the teacher varies at different stages. In the preparatory phase, it is to initiate project ideas or create conditions for the emergence of the project idea, as well as to assist in the initial framework planning. Thus, the regulatory-organizational function prevails here. At this stage of the project, the teacher acts as an assistant, a consultant on specific issues, and a source of additional information. An important role is assigned to coordination of actions between individual micro-groups and project participants. That is, at this stage, the leading function of the teacher is consulting and coordinating. At the final stage, the role of the monitoring and evaluation function increases, as the teacher participates in summing up the work as an independent expert. The teacher's monitoring and evaluation function is to evaluate the project activity and summarize the results.

The object of studying foreign languages is foreign speech activity as the most important means of intercultural interaction in general. According to I.Bim, intercultural interaction is possible only if all the components of foreign communicative competence are formed in schoolchildren: language, speech, sociocultural, compensatory and educational. The method of projects, like modern pedagogical technology, ensures the successful formation of all components of a communicative competence that is of another language, and, consequently, the development of a secondary linguistic personality. [11, 20]. Analyzing the foregoing, let us turn to the basic principles of the use of project teaching at the secondary school within the framework of the methodological principles of learning foreign languages, developed by V. Vasiliev [12; 177].

1. Principle of communication. This principle determines the entire educational and cognitive activity of students in the process of project implementation, assuming a purposeful, motivated nature of their speech activity, the existence of certain relationships between the participants in the project, the practical orientation of each session. Personally significant, motivated speech expression of the student in the project activity is the main condition that serves as the best prerequisite for the formation of verbal speech activity.

2. Principle of situational conditioning. Students take an active part in activities that simulate real situations.
3. Principle of problem. This principle provides for the implementation of the project as a solution to communicative and cognitive tasks of various levels of complexity. At the heart of

any project is a problem that requires certain language tools from the students for its development and solution and has a certain practical and theoretical cognitive significance.

4. The principle of the study of language and culture. This principle presupposes the creation of a dialogue of cultures in the process of foreign speaking speech activity of students.

5. The principle of autonomy. Group work is particularly effective for collecting illustrative material. The success of the group depends on the interests of the students and the relationship between them. The preferred number of students in the group is 3 to 4 people. It is desirable that each group has a strong, medium and weak pupils, girls and boys. It is necessary to take into account the psychological compatibility of children.

Of course, working in a group has a number of advantages. First, the educational and cognitive motivation of students is increased. Secondly, the level of anxiety, fear of being unsuccessful, incompetent in solving some problems is reduced. Third, learning becomes effective. When the task is performed together, there is mutual learning, as each student contributes to the overall work. Each teacher should not forget that it is necessary to promote the personal growth of each student, the development of his communication skills, which will prove to be no less in demand in later life. It is group work that contributes to the improvement of the psychological climate, in the classroom, the development of tolerance, the ability to conduct a dialogue and to argue their point of view.

Thus, the content of project activities of students is complicated as the previous, more simple project assignments. The method of projects helps students to understand the role of knowledge in life and learning.

Bibliography:

1. Dewey J., Dewey E. Schools of the Future / J. Dewey, E. Dewey. - Berlin: The State. Publishing house. The RSFSR, 1922. - 178 p.
2. Leontiev A.A. Language consciousness and the image of the world // Language and consciousness: paradoxical rationality. M., 1993., S. - 86.
3. Esipov B.P., Ravkin Z.I. Project method / B.P. Esipov, Z.I. Ravkin // Pedagogical Encyclopedia. - M., 1965. Vol.2. - from. 806.
4. Polat E.S. The method of projects in foreign language lessons / E.S. Polat // Inostr. languages at school. - 2000. - No. 2., S. - 9-10.
5. Polat E.S. The method of projects in foreign language lessons / E.S. Polat // Inostr. languages at school. - 2000. - № 2., C. - 24 - 25.
6. Chernilevsky D.V. The technology of teaching and its choice / D.V. Chernilevsky // Encyclopedia of professional education in 3 volumes - M., 1999. - T. 2. - P. 248-249.
7. Sibirskaya N.P. Designing of pedagogical technologies / N.P. Sibirskaya // Encyclopedia of professional education in 3 volumes - M., 1999. - T.2. - P. 344-345.
8. J.K. Jones. "Methods of designing" Second edition, supplemented. ... © 1970 and 1981 JohnWiley & SonsLtd. Allrightsreserved., S. - 225.
9. Polat E.S. The method of projects in foreign language lessons / E.S. Polat // Inostr. languages at school. - 2000. - № 2., C. - 30 - 32.
10. Milrud R.P. Methodology and development of the methodology of teaching foreign languages / R.P. Mil'rud // Foreign. languages at school. - 1995. - № 5. - P. 40 - 43.
11. Bim I.L. The teaching of foreign languages in school. Search for new ways // ИЯШ. 1989. № 1. - p. 19-26.
12. Vasiliev V. Design and Research Technology: Development of Motivation / V. Vasiliev // Public Education. 2000. - No. 9 - p. 177-180.

БОЛАШАҚ ШЕТ ТІЛІ МАМАНЫ РЕТІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ЖОЛДАРЫ

Өмірзақ Бағдат

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті

Omirzak.bagdat@mail.ru

Ғылыми жетекші: аға оқытушы Тастанбаева Дина Касеновна

Аңдатпа. Білім – қоғамды әлеуметтік, мәдени үрдіспен қамтамасыз ететін жоғары құндылық. Осы жоғары құндылық сапасын көтерудің басты шарты – педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту болып табылады. Білім мен ақпарат үстемдік құрған қоғамда білім беру жүйесі инновациялық экономиканың негізгі бөлігі болып табылады. Қатаң талаптары қалыптасып келе жатқан инновациялық экономика қай салада болса да, бүгінгі маманның құзыреттілігін, яғни өз саласы бойынша ой-пікірінің қалыптасуын, кәсібилігін, өмірдің өзгермелі жағдайына бейімділігін, оған сай өз білімін пайдалану ғана емес, оны қажеттікке қарай толықтырып отыруды талап етеді.

Аннотация. Образование - это высокая ценность, которая предоставляет обществу социальный и культурный процесс. Ключевым условием повышения этой ценности является развитие профессиональной компетентности преподавателей. В обществе, где преобладает образование и информация, образование является ключевой частью инновационной экономики. Строгие требования возникающей инновационной экономики требуют компетенции сегодняшнего эксперта не только формирования профессионализма, профессионализма, приспособляемости к изменяющейся среде, но и необходимости использовать его самостоятельно.

Annotation. Education is a high value that provides society with a social and cultural process. A key condition for increasing this value is the development of the professional competence of teachers. In a society where education and information prevail, education is a key part of the innovation economy. Strict requirements of the emerging innovation economy require the competence of today's expert not only to form professionalism, adaptability to a changing environment, but also the need to use it independently.

Тірек сөздер: құзыреттілік, білім, коммуникативті, ақпараттық құзырет, құзырлылық.

Ключевые слова: компетентность, знания, коммуникативная, информационная компетентность, компетентность.

Key words: competence, knowledge, communicative, information competence, competence.

Еліміздің болашақта көркейіп, бәсекеге барынша қабілетті 50 мемлекеттің қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақтың қандай білім мен тәрбие алатынына тікелей байланысты. ел президенті Н.Назарбаев Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінде оқыған «Инновациялар мен оқу - білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына» атты лекциясында: «соңғы 10-15 жыл бойында бәсекеге қабілеттіліктің жаңа өлшемі пайда болды: салмақ жаһандық экономикалық жаңа сапаға- «білім экономикасына» өтуіне түсіріледі», - деген болатын.[1] Олай болса, республика оқу орындарының алдында жан-жақты дамыған, саяси сауатты, терең теориялық біліммен қаруланған, адамдармен қарым-қатынас мәдениетін меңгерген маман дайындау міндеті тұр.

Құзыреттілікті қалыптастыру – білім беру саласының өзекті мәселесі. Күн сайын адамға көптеген ақпарат тасқыны келеді. Ал оқу мазмұны мен оқыту әдістері ескі сарында қалып қояды. Сондықтан білім берудегі әлеуметтік қажеттілік пен ол қажеттілікті қанағаттандырудың арасындағы қарама –қайшылық білім беру саласының дағдарысына әкеліп соғуда. Сол себепті мектеп мұғалімдерінің әдістемелік шығармашылығын дамытуды педагог-мамандардың біліктілігін жетілдіру жүйесінде ұйымдастыруды олардың кәсіби құзыреттілігі кезінде жүзеге асыру қажеттігі туындайды. А.Ф.Присяжная педагогика ғылымында құзыреттілік - тұлғаның белгілі бір сферадағы функциялары мен уәкілеттігін анықтайтын, оның интегративті қасиеті ретінде қарастылатындығын айтады. Жалпы алғанда, «құзыреттілік» ұғымы жайлы ғалым К.Құдайбергенова «Құзыреттілік ұғымы - соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзыреттіліктің латын тілінен аудармасы «competens» белгілі сала бойынша жан – жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді» деп көрсетеді. Л.М. Митина «құзыреттілік»

ұғымына «білім, дағды, білік, сонымен қатар тәжірибеде, тілдесімде жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуда қолданылатын тәсілдері», - деген анықтама береді. [4] Білім алушы қоғамның болашағы, сондықтан ол өз жаратылысын, қабілеті мен мүмкіндіктерін мектеп қабырғасында басқалармен қарым-қатынас үстінде ғана дамытып алады.

Шетел тілін үйрету үдерісіндегі мәдениетаралық коммуникативтік құзіретін қалыптастыру мәселесі қолға алына бастағанына көп уақыт өтпесе де, оның негізін әйгілі ғалым Л.Л. Леонтьев еңбектерінде кездестіруге болады. 800-ден астам еңбектер мен мақалалар жариялаған ғалым шет тілін үйрету үдерісін психология тұрғысынан қарастырып, көптеген нәтижелі еңбектер қалдырды. Бұл жайлы Б.Тұрғынбаева «...өзінің практикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуде қолдана алуын – құзырлылықтар деп атаймыз» деп анықтаса, Ресей ғалымы Н. Кузьминаның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық дегеніміз – педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлылығы». Ш.Таубаева: «Құзыреттілік–ол тұлғаның оқыту мен әлеуметтену процестері барысында меңгерген білім мен тәжірибеге негізделген, оның жалпы қабілеті мен іс-әрекетке даярлығы ретінде айқындалатын, тұлғаның кіріктірілген қасиеті» -деп қарастырылады.[4].

Негізгі құзыреттілік сала ерекшелігіне қарамастан барлық мамандар бойынан табылу керек деп қарастырылған, себебі құзыреттілік маман біліктілігінің негізін құрайды, оның ішінде: ақпараттық; коммуникативтік (қатысымдық);

Ақпараттық құзырет – мамандардың компьютерлік білімділігі, жаңа ақпараттық технологияларды қолдана алу (мультимедия, электронды пошта, Интернет) мүмкіндігі.

Коммуникативтік құзырет – бірлесіп жұмыс істеуді бағалау, адамдар арасындағы сенімділік, бірін-бірі түсіну, тыңдау, сыйлау, этикет сақтау, дәстүрді білу, дау жан-жалды шеше алу, бұзылған қатынастарды түзету, өз қателігін түсіне білу, топпен жұмыс жасай алу, орындаушылардың жұмысын дұрыс ұйымдастыру, басқару шешімдерін таба алу және қолдана білу қабілеттері.

Шетел тілін үйрету үдерісінде коммуникативті бағытталған әдіс үйренуші бойында коммуникативті құзіреттілікті қалыптастыру мен дамытуға мақсатталған, яғни ол өз кезегінде тілдік бірлікті қолдану барысында контексті орындылықты есепке ала отырып қолдану дегенді білдіреді. Коммуникативті құзірет төмендегі қабілеттіліктерді қамтиды:

- қарым-қатынасқа түсетін коммуникативті жағдаятқа әлеуметтік психологиялық болжам жасай білу;

- жағдайға сүйене отырып, қарым қатынас үдерісіне әлеуметтік психологиялық болжам жасай білу;

Шет тілін үйрету үдерісінің соңғы мақсаты мәдениетаралық қарым- қатынас құзіреттілігі болып табылады, ол өз кезегінде төмендегідей құзіреттерді қамтиды [5]:

– Лингвистикалық құзірет – шет тілді ойлау және сөйлеу іс әрекеті құралы ретінде қолдану; – лингвомәдени құзірет – тұлғалық әлем сурет үйреніп отырған тіл мәдениеті негізінде құрады; – мәдени және мәдени әлеуметтік құзірет– тіл үйренушіні үйреніп отырған тіл мәдениетімен, дәстүрімен және өмір сүру салтымен таныстырады; – прагматикалық құзірет – қатысымдық мазмұнды қарым-қатынас ситуациясына тікелей беруге дайындық; – когнитивті құзірет – коммуникативті ойлау іс-әрекетіне дайындық болып табылады. Сонымен, коммуникативті құзіреттің негізін төмендегідей коммуникативті қабілеттіліктер құрайды:

– Қиындығы орташа деңгейлі аутентикалық текстерді оқып қана білмей, оның мағынасын терең түсіне алу қабілеті;

– Тұрмыстық, мәдениетаралық және оқу-білімдік қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті;

– Өзі-өзінің айналасы мен қоғамы туралы мәліметті ауызша түрде түсінікті қылып жеткізе алу, өз ойын білдіру, өз өзін бағалау, оқыған мәліметін жеткізу;

– Негізгі мәліметті жазбаша түрде жеткізе алу, хат жазу;

– Сол тілде оқу іс-әрекетін жүргізу (кітап, оқулықпен жұмыс жасау, аударманы қолану); Сонымен, жоғарыда аталған қабілеттіліктер мен субкомпетенттілікті тұлға

бойында қалыптастыра отырып, шетелдік қоғамда өзін ұстай алатын, өз ойын жеткізіп, өзгенікін түсіне алатын «екінші шет тілді тұлға» қалыптастыру – шетел тілін үйрету үдерісінің негізгі мақсаты.

Мұғалімнің басты рөлі – тұлғаның жеке дамуына негізделген, жан-жақты зерттелетін, сараланған білім беру үлгісінің басым бағыттарын айқындау, нәтижесінде еліміздің әлемдік өркениетке негізделген білім саясатының стратегиялық мақсаттарын жүзеге асыру. Осыған орай, нәтижеге бағытталған жалпы орта білім берудің жаңа жүйесіне ауысу білім беруді басқару жүйесіндегілерден мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруда жаңаша көзқарасты, ал мұғалімдерден негізгі кәсіби құзырлылықтарын дамытуды талап етеді.

Педагог мамандардың құзыреттіліктерін қалыптастырудың 8 деңгейін қарастыруға болады:

1. Пәндік - мамандық қызметтеріне байланысты қойылатын проблемаларды шешу қабілеттілігі.

2. Аналитикалық бақылау - пәндік іс-әрекеттерін талдау мен бақылау проблемаларын шешу қабілеттілігі.

3. Ұйымдастырушылық – оқушылардың өзіндік іс-әрекеттерін ұйымдастыруға бағытталған проблемаларды шешу қабілеттілігі.

4. Коммуникативтік - «Мұғалім-Оқушы», «Оқушы-Оқушы», «Мұғалім – Ата-ана» және т.б. жүйелердегі қарым-қатынасты проблемаларды шешу қабілеті.

5. Бейімделген - қазіргі жағдайдың өзгерістері мен талаптарына сәйкес проблемаларды шешу қабілеттілігі.

6. Ынталық/психологиялық – психологиялық, жекетұлғалық, жекетұлғалар арасындағы өзара қарама-қайшылықты шешу проблемаларының қабілеттілігі.

7. Жобалық – мектепті, мұғалімді және оқушыны дамыту жобаларын шешу қабілеттілігі.

8. Ғылыми-ізденістік – мектептің, мұғалімнің және оқушының даму нәтижелерін зерттеуді ұйымдастыру және оны өткізу проблемаларын шешу қабілеттілігі.

Мұғалімнің кәсіби құзырлылығы, оның өзіне деген сенімділігінен, кәсіби қызметте өзін-өзі көрсетуінен басталады. Осыдан барып жетіктік іс-әрекеттің формасы, үлгісі (идеалы) ретінде көрініс табады. «Жетіктік» адамның білімі, білігі мен дағдыларының қолдану саласын белгілейді. Құзырлылығы қалыптасқан маман – кәсіби қалыптасу барысында жетіктік үлгісіндегі мақсатқа ұмтылуда белгілі бір міндеттер жиынтығына ие болатын маман. Құзыреттіліктің жетекші компоненттерін анықтай отырып, ол адамның алдына қойған мақсатын орындауға көмектесетін қырыққа жуық сипаты мен икемділігін атайды. Жоғары құзыреттілік өзін «меңгеруді» күтпейді. Педагогтің құзыреттілігі туралы әр кезеңде әртүрлі авторлар еңбектерінде түрлі пікірлер кездеседі. Соларға сүйене отырып, мұның өзі жеке тұлғаның жалпы мәдениетінің деңгейі, педагогикалық іс-әрекеттегі теориялық және практикалық дайындығы мен тәжірибесінің тоғысуы, сол сияқты педагогқа қажетті көптеген сапалардың болуы бұл өте күрделі сан-салалы мәселе деп тұжырымдауға болады.

Еліміздің саяси, экономикалық, мәдени, қоғамдық өміріндегі өзгерістерге сай білім беру ұйымдарының үлкен жауапкершілікті сезініп, білікті, өз ісінің шебері, бәсекеге қабілетті, кең ауқымды, жан-жақты дамыған маман дайындауға ұмтылуы, өзінің бүкіл қызметін осы бағытта құруы заңды құбылыс, себебі қоғам өзінің әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының мазмұны мен сипатының өзгеруіне және еңбек сапасына талаптың жоғарылауына байланысты өз ісін жетік білетін, кәсіби білімі мол мамандарды қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ақпараттық телекоммуникациялық оқыту технологияларын пайдалану ерекшеліктері // Еуразия гуманитарлық институтының хабаршысы. - 2005. - №4. - Б.182-189.

2. Леонтьев А.А. Психология және шетел тілін үйрену, 1981 ж.

3. Халеева И.И. О гендерных подходах к теории обучения языкам и культурам // Известия Российской академии образования. – 2000. – №1.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. –М., 1985.
5. Кунанбаева С.С. Иностранные языки в современном мире: проблемы и перспективы. – Алматы, 1999.
6. Құдайбергенова К.А.. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі » атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008. 30- 32-б.

КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, ИХ ФУНКЦИИ, ЭЛЕМЕНТЫ И ПРИНЦИПЫ В ОБУЧЕНИИ ГОВОРЕНИЮ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Оспанова Аружан Миргаликызы

АРГУ им. К. Жубанова, студентка, г.Актобе

aruka._99@mail.ru

Песчанская Тамара Ивановна

АРГУ им. К. Жубанова, старший преподаватель, г.Актобе

25tamara@list.tu

Андатпа. Коммуникативті жүйелік-іс-әрекет тәсілі оқытудың жақсы белгілі дәстүрлі және жаңа әдістерінің резервтік әлеуетін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Әр түрлі оқу-әдістемелік компоненттер үйлесімінің жүйелік сипаты оқытудың белгілі бір кезеңдерінде, оқытудың белгілі бір деңгейлері мен нақты мақсаттары үшін оларды саралап пайдалану үшін кең мүмкіндіктер ашады, бұл ретте оларға барабар жаттығулар мен әдістемелік тәсілдердің құрылымы мен мазмұны қалыптасады.

Аннотация. Коммуникативный системно - деятельностный подход позволяет рационально использовать резервный потенциал хорошо известных традиционных и новых методов обучения. Системный характер сочетания различных учебно-методических компонентов открывает широкие возможности для их дифференцированного использования на определенных этапах обучения, для определенных уровней и конкретных целей обучения, при этом формируются адекватные им структура и содержание упражнений и методических приемов.

Annotation. The communicative system - activity approach allows to use rationally the reserve potential of well-known traditional and new methods of training. The systematic nature of the combination of various educational and methodical components opens up opportunities for their differentiated use at certain stages of training, for certain levels and specific learning objectives, while forming an adequate structure and content of exercises and methodological techniques.

Тірек сөздері. жүйелік-әрекеттік тәсіл, технологиялар, ұжымдық өзара іс-қимыл, жағдай, сөйлеу бағыты, эмоциялық даму.

Ключевые слова. системно – деятельностный подход, технологии, коллективное взаимодействие, ситуация, речевая направленность, эмоциональное развитие.

Key words. system and activity approach, technology, teamwork, situation, speech focus, emotional development.

Коммуникативный системно – деятельностный подход является ведущим средством достижения данной цели. Он обеспечивает полный и взвешенный охват всех сторон, аспектов и операций овладения иностранным языком в комплексе всех его функций. Данный подход лежит в основе национальной концепции обучения иностранным языкам в Республике Казахстан.

Научить коммуникации можно только за счет вовлечения учащихся в различного рода деятельность, путем моделирования реальных жизненных ситуаций общения на основе систематизации языкового материала, что и дает нам коммуникативно – деятельностный подход.

Он как нельзя лучше мотивирован: его задача заинтересовать обучаемых в изучении иностранного языка по средствам накопления и расширения их знаний и опыта. Обучаемые должны быть готовы использовать язык для реальной коммуникации вне занятий, например, во время посещения страны изучаемого языка, во время приёма иностранных гостей дома, при переписке. При этом термин коммуникативность не сводится только к установлению с помощью речи социальных контактов, это приобщение личности к духовным ценностям других культур. Таким образом, целью обучения иностранным языкам становится обучение свободному ориентированию в иноязычной среде и умению адекватно реагировать в различных ситуациях, то есть общению [1, 187]. Коммуникативный системно - деятельностный подход позволяет рационально использовать резервный потенциал хорошо известных традиционных и новых методов обучения.

Системный характер сочетания различных учебно-методических компонентов открывает широкие возможности для их дифференцированного использования на определенных этапах обучения, для определенных уровней и конкретных целей обучения, при этом формируются адекватные им структура и содержание упражнений и методических приемов.

Овладение учащимися основами общения является главной практической целью обучения иностранным языкам в школе. Это обуславливает потребность в глубоком изучении речемышления и поисках возможной его реализации. Условия использования инновационных технологий в формировании навыков говорения предполагают облегчение процесса познания, обеспечения интереса к изучаемому предмету и помогают решить проблему индивидуализации обучения, формирования положительной учебной мотивации.

Необходимые технологии должны соответствовать актуальным интересам и потребностям учащегося, его возрастным особенностям и стимулировать его познавательную и творческую активность за счёт пересмотра условий, в которых функционирует операционный компонент деятельности. В тоже время и реальный образовательный процесс в силу тех или иных обстоятельств может тормозить или ускорять внедрение новых эффективных форм и технологий обучения. При этом учитель должен помнить, что время жизни знаний и технологий уменьшается.

Модель урока на основе коммуникативно-деятельностного подхода может быть использована как универсальное средство проектирования уроков. Цель урока на основе коммуникативно-деятельностного подхода к обучению: формирование способности к самоучению, саморазвитию, воспитание коммуникативной культуры, гуманных нравственных качеств, интеллектуальное, эмоциональное развитие учащихся в условиях коллективной учебной деятельности [2, 179].

Модель урока на основе коммуникативно-деятельностного подхода

1. Актуализация знаний. Основные задачи учителя:

- актуализация имеющихся знаний, способов действия в новых условиях; формирование умения задавать вопросы;
- развитие произвольного внимания и памяти, познавательных интересов и инициативы учащихся;
- формирование коммуникативных умений, культуры общения, сотрудничества.

Наличие учебных мотивов на уроках, ситуаций или проблем, которые приводят к постановке учебных задач, активность учащихся, направленная на их решение, дают знания, которые помогают учащимся выстроить новые знания, в своем опыте и изменить прежний опыт, и они (знания) являются средством изменения самого ученика. При построении урока нами обычно учитываются следующие принципы:

Во-первых, это речевая направленность, обучение иностранным языкам через общение. Это означает практическую ориентацию урока. Правомерны лишь уроки на языке, а не о языке. Конечно, на начальном этапе невозможно вести урок только на иностранном языке. Но ключевые фразы, которые повторяются из урока в урок (команды, приветствие, задания и пр.) нужно изначально озвучивать на изучаемом языке [3, 18].

Во-вторых, функциональность - предполагает, что как слова, так и грамматические формы усваиваются сразу в деятельности: учащийся выполняет какую-либо речевую задачу - подтверждает мысль, сомневается в услышанном, спрашивает о чем-то, побуждает собеседника к действию и в процессе этого усваивает необходимые слова или грамматические формы.

В-третьих, ситуативность, ролевая организация учебного процесса. Принципиально важным является отбор и организация материала на основе ситуаций и проблем общения, которые интересуют учащихся каждого возраста. На начальном этапе это семья или сказочные герои, праздники, в средней школе учащимся интересны страны и их обычаи, особенно стран изучаемого языка. Практически всегда материал учебника можно представить в виде ситуации, распределить роли, вынуждая тем самым говорить на языке каждого участника образовательного процесса.

Обязательно нужно учитывать личностную ориентацию общения. Речь всегда индивидуальна. Любой человек отличается от другого и своими способностями, и умением осуществлять учебную и речевую деятельность, и своими характеристиками как личности, а тем более дети.

Коммуникативное обучение предполагает учет всех этих личностных характеристик, ведь только таким путем могут быть созданы условия общения: вызвана коммуникативная мотивация, обеспечена целенаправленность говорения, сформированы взаимоотношения и т.д.

Еще один важный принцип - это коллективное взаимодействие - такой способ организации процесса, при котором ученики активно общаются друг с другом, и условием успеха каждого являются успехи остальных [4, 57].

В процессе обучения практически все зависит от упражнений. В упражнении отражается вся концепция обучения. При коммуникативном обучении все упражнения должны быть по характеру речевыми, т.е. упражнениями в общении. Это может быть пересказ текста своими словами, описание картины, серии картин, лиц, предметов, комментирование. Таким образом, коммуникативное обучение представляет собой преподавание, организованное на основе заданий коммуникативного характера. Варианты упражнений с применением коммуникативно-ориентированного подхода разнообразны. Вот некоторые из них.

Расширяющиеся синтагмы. В первой фразе в скобках дается значение нового слова, в последующих оно должно быть понятно без перевода, и в результате многократного восприятия и использования ученик запоминает его. На базе расширяющейся синтагмы возможен комплекс упражнений, обеспечивающий свободное владение всем речевым материалом. Также расширяющиеся синтагмы могут «сопровождать» предъявление какого-либо факта культуры.

Упражнения со списком слов. Слова иностранного языка нужно заучивать, а это большая трата времени и труд совсем не привлекательный. Идея таких упражнений заключается в том, что учащиеся выполняют ряд заданий, в которых слова являются не целью, а средством выполнения их - срабатывает принцип произвольного запоминания. Можно использовать рифмовки по проблеме. Рифмовки должны быть серьезными или шутивными, но обязательно осмысленными.

Что касается методики преподавания, то наиболее эффективными на начальном этапе обучения являются ролевые игры и драматизация. Задача учащихся состоит в том, чтобы воплотить заданную тему или сюжет в речь. Участники ролевых игр могут исполнять различные роли, и их задача заключается в решении проблемной ситуации. В среднем звене

актуально использование лексико-смысловых и аналитических таблиц, «кейс»-технологии, коммуникативных приемов «Снежный ком», «Шпаргалка», «Составление рассказа по цепочке».

В старших классах очень популярны дискуссионные игры, где обсуждаются актуальные и интересные для учащихся вопросы. Каждый учащийся выбирает удобную для себя роль и высказывается от имени выбранного персонажа. Содержанием таких дискуссий может быть любая проблема реальной жизни в рамках программы. Кроме того, следует помнить, что речь – это в первую очередь создание мотивации, научить говорить на иностранном языке – задача достаточно сложная. Ведь естественную речь стимулирует не необходимость, а потребность в реальном общении.

Высокой коммуникативностью также характеризуется метод языковых проектов, который нацеливает учащихся на самостоятельный поиск информации, повышает уровень коммуникативной компетенции, учит мыслить творчески и критически. На всех этапах работы постоянно отслеживается деятельность каждого ученика. Эффективно сочетаются языковые проекты с технологией критического мышления в обучении письменной речи и работе с текстом, т.к. эти виды деятельности требуют от ученика умений сопоставления и анализа информации, учащиеся учатся делать выводы и строить умозаключения.

Очень большой интерес у учащихся вызывают видеокурсы английского языка, которые являются не просто аутентичным материалом и иллюстрацией к изучаемой теме, но и основой для обсуждения, способствуя коммуникативной направленности урока. Чтобы создать мотивацию общения на уроке иностранного языка, необходимо использовать ситуацию, мотив речи “гнездится” в ситуации.

Ситуация – это обстоятельства, в которые ставится говорящий и которые вызывают у него потребность говорить. Ситуации могут быть реальными, условными, воображаемыми, сказочными. Главное – все они должны соотноситься с возрастными и психологическими особенностями учащихся. Ситуации могут быть конкретными, и тогда речь учащегося является их непосредственным отражением.

"An American school".

What will the school of the future be like? Make your own project. Choose the title: "The school I want to go" or " My school".

Draw it.

Make the timetable.

Advertise the various clubs and activities.

Say about the school rules for students.

Say about the school rules for teachers.

What clothes would you like to wear in school?

Some schools in America have introduced new school examinations, for example "pop music industry", "sport", new exam in physiology, psychology etc. Which subject would you like to study? Why?

You know that American schoolchildren have report cards in which their teachers comment on their work. Children also talk to each other about their work and their plans. What would you tell about your studies during the first time of the term? What would you tell how you usually study? What are your plans?

Для учащихся среднего и старшего звена создаются абстрактные и проблемные ситуации. Учащиеся выражают своё собственное суждение, отношение, соглашаются или опровергают мнение учителя или другого ученика (на карточке), используя различные речевые клише, которые в качестве опор находятся на стенде в кабинете, например: «Я думаю», «Я считаю», «Я полагаю», «Насколько мне известно», «По правде говоря», и многое другое. Поэтому обсуждение проблемы есть реальное общение на уроке. В общении, основой которого является обсуждаемая проблема, наряду с коммуникативной функцией языка выступает познавательная. Например, фильмы должны быть только развлекательными.

You are going to Europe. You want to travel by train. However, your mother advises you to travel by plane. Help your mother to change her mind: tell your mother that you want to travel by train and ask her if she agrees with you; disagree with your mother, express your opinion, give your own arguments.

Изучив учебно-методический комплекс деятельности английского языка мы рассмотрели различные упражнения, развивающие навыки говорения по пройденным текстам. Например: Imagine you are giving a talk at the Ecology Class describing the situation in the place where you like. Make a plan of your talk and speak on the following.

Changes in the climate, in the weather.

Reasons for these changes.

Disappearing and rare plants (birds, animals).

The state of the forests, rivers and lakes in your region.

Work in pairs. Make up 2 dialogs: a) about Guy Fawkes Night, b) about Nauriz in Kazakhstan. One of you is a Kazakh student, the other comes from Britain.

These are some facts about the 5 regions of Great Britain. Match the facts with the names of the regions and describe them [5, 112].

Таким образом, коммуникативно-деятельностный подход отвечает дидактическим принципам научности, системности, связи теории с практикой, сознательности, активности, наглядности и доступности. Учитываются возрастные, индивидуальные, личностные особенности. Деятельностный характер с помощью методических приемов и заданий на основе игрового, имитационного и свободного общения. Создается ситуация успеха, и самовыражение личности становится важнее демонстрации языковых знаний, участники общения чувствуют себя в безопасности от критики, преследования за ошибки, учебной нормой считаются отдельные нарушения языковых правил и случайные ошибки.

Литература:

1. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теория - Алматы, 2005. – 264с.
2. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. М.: Русский язык, 1977. – 214 с.
3. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке: Пособие для учителей. М.: Просвещение, 1978. — 159 с.
4. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. М.: АРКТИ, 2003. – 192 с.
5. Жинкин Н. И. Механизмы речи. М.: Издательство Академии педагогических наук, 1958. – 181 с.

TECHNOLOGY LESSON PLANNING FOR FOREIGN LANGUAGE DEVELOPMENT AND SKILLS SPEECH ACTIVITY

Ползякова Елизавета Владимировна

АРГУ им. К. Жубанова, студентка, г.Актобе
yeliza.veta1@mail.ru

Песчанская Тамара Ивановна

АРГУ им. К. Жубанова, старший преподаватель, г.Актобе
25tamara@list.ru

Андатпа. Сабақтың тиімділігі бірінші кезекте оны жоспарлауға байланысты. Мұғалім бұл сабақты сол немесе басқа циклдің сабақтарына логикалық түрде енгізіп, тілдік, мәтіндік, тақырыптық материалды мұқият таңдап, сабақтың барлық кезеңдерін және бір кезеңнен екіншісіне өту жолдарын ойластыруы, әдістемелік тәсілдерді, жұмыс режимін қарастыруы, көмекші материалды таңдап алуы тиіс.

Аннотация. Эффективность урока зависит в первую очередь от его планирования. Учитель должен логически вписать данный урок в комплекс уроков того или иного цикла, тщательно отобрать языковой, текстовой, тематический материал, продумать все этапы урока и пути перехода от одного этапа к другому, предусмотреть методические приемы, режимы работы, подобрать вспомогательный материал.

Annotation. The effectiveness of the lesson depends primarily on its planning. The teacher should logically enter this lesson in a set of lessons of a cycle, carefully select the language, text, thematic material, and think through all the stages of the lesson and the transition from one stage to another, to provide methodological techniques, modes of operation, to choose auxiliary material.

Тірек сөздері. Сабақты жоспарлау, сөйлеу қызметі, әдістері, технологиялары, сабақкезеңдері, рефлексия.

Ключевые слова. Планирование урока, речевая деятельность, методы, технологии, этапы урока, рефлексия.

Key words. Lesson planning, speech activity, methods, technologies, lesson stages, reflection.

A key aspect of effective teaching is having a plan for what will happen in the classroom each day. Creating such a plan involves setting realistic goals, deciding how to incorporate course textbooks and other required materials, and developing activities that will promote learning. The unit plan involves everything the teacher needs for the detailed planning of a lesson (class-period), namely: the objective (objectives) of each lesson, the material to work at, and the exercises, which should be done both during the class-period and at home to develop students' habits and skills in the target language.

Effective teaching depends on preparation. Here are eight things to do at the beginning of the semester for teacher's help and to have a rewarding and enjoyable teaching experience.

1. Content: Find out what the department expects you to teach and what materials you are expected to use. Review the curriculum or textbook to get a roadmap of the semester as a whole. Working through the curriculum should be a process of discovery for the students, but not for the instructor.

2. Method: Find out what teaching approach you are expected to use. Are you expected to stick closely to the textbook, or to bring in outside materials to supplement? Is your teaching practice expected to be more learner centered or more teacher centered? Are you expected to teach grammar overtly, or just explain it as it comes up in various contexts?

3. Students: Find out what level your students will be. If they are "second year" or "intermediate," ask what that means. What have they studied previously? What materials have they used? This will let you know what to expect from them.

4. Plan: Outline a plan for the semester, even if the department has given you a plan. Know when and how you will introduce new material and when and how you will review. What will you do when you get behind? It always happens.

5. Orientation: Find out what facilities are available for students and where they are: language lab, computer lab and library. Make a reference card for yourself with the hours when labs are open.

6. Relationships: Learn the names of your students as soon as you can. Use their names when talking with them and when giving language examples in class. Attending to your students as individuals will help you assess their progress more effectively. In addition, if students believe that you care about them, they will care about you.

7. Expectations: Ask how much and what kind of homework is usually given to students at the level you are teaching. Find out what expectations the department has for frequency and type of testing. Let your students know what the expectations are in these areas.

8. Guidance: Ask your supervisor or another experienced instructor to serve as your mentor. A mentor can review your plan for the semester before classes start to be sure you're on the right

track, and can meet with you on a regular basis throughout the semester to answer questions and give you support when you need it. Having a mentor is especially important toward the end of the first semester of teaching.

A language lesson should include a variety of activities that combine different types of language input and output. Learners at all proficiency levels benefit from such variety; research has shown that it is more motivating and is more likely to result in effective language learning.

An effective lesson has five parts:

- Preparation
- Presentation
- Practice
- Evaluation
- Expansion

The five parts of a lesson may all take place in one class session or may extend over multiple sessions, depending on the nature of the topic and the activities. The lesson plan should outline who will do what in each part of the lesson. The time allotted for preparation, presentation and evaluation activities should be no more than 8-10 minutes each. Communication practice activities may run a little longer.

Preparation includes a broad outline of the day's goals and activities so the students know what to expect; eliciting the existing knowledge of the day's topics; discussion or homework review to elicit knowledge related to the grammar and language; use points to be covered; comparison with the native language to elicit strategies that students may already be using; discussion of what students do and/or like to do to elicit their knowledge of the topic they will address in communication activities

Moving from preparation into presentation of the linguistic and topical content of the lesson and relevant learning strategies includes presenting the strategy first if it will help students absorb the lesson content. Presentation provides the language input that gives students the foundation for their knowledge of the language. Input comes from the instructor and from course textbooks. Language textbooks designed for students in U.S. universities usually provide input only in the form of examples; explanations and instructions are written in English. To increase the amount of input that students receive in the target language, instructors should use it as much as possible for all classroom communication purposes.

An important part of the presentation is structured output, in which students practice the form that the instructor has presented. In structured output, accuracy of performance is important. Structured output is designed to make learners comfortable producing specific language items recently introduced. Structured output is a type of communication that is found only in language classrooms. Because production is limited to preselected items, structured output is not truly communicative.

In the practice part of the lesson, the focus shifts from the instructor as presenter to the students as completers of a designated task. Students work in pairs or small groups on a topic-based task with a specific outcome. Completion of the task may require the bridging of an information gap. The instructor observes the groups and acts as a resource when students have questions that they cannot resolve themselves.

In their work together, students move from structured output to communicative output, in which the main purpose is to complete the communication task. Language becomes a tool, rather than an end in itself. Learners have to use any or all of the language that they know along with varied communication strategies. The criterion of success is whether the learner gets the message across. Accuracy is not a consideration unless the lack of it interferes with the message.

Activities for the practice segment of the lesson may come from a textbook or be designed by the instructor. See Identify Materials and Activities for guidelines on developing tasks that use authentic materials and activities.

Evaluation comes when all students have completed the communication practice task, reconvene the class as a group to recap the lesson. The students give examples of how they used the linguistic content and learning or communication strategies to carry out the communication task.

Evaluation is useful for four reasons:

1. It reinforces the material that was presented earlier in the lesson;
2. It provides an opportunity for students to raise questions of usage and style;
3. It enables the instructor to monitor individual student comprehension and learning;
4. It provides closure to the lesson.

Expansion activities allow students to apply the knowledge they have gained in the classroom to situations outside it. Expansion activities include out-of-class observation assignments, in which the instructor asks students to find examples of something or to use a strategy and then report.

Lesson goals are most usefully stated in terms of what students will have done or accomplished at the end of the lesson. Stating goals in this way allows both teacher and learners to know when the goals have been reached.

To set lesson goals means:

1. Identifying a topic for the lesson. The topic is not a goal, but it will help the teacher develop the goals. The topic may be determined largely by your curriculum and textbook, and may be part of a larger thematic unit such as Travel or Leisure Activities. The teacher has some flexibility in choice of topic and considers the students' interests and the availability of authentic materials at the appropriate level.

2. Identifying specific linguistic content, such as vocabulary and points of grammar or language use, to be introduced or reviewed. These are usually prescribed by the course textbook or course curriculum. The teacher can also select points that are connected in some significant way with the topic of the lesson.

3. Identifying specific communication tasks to be completed by students. To be authentic, the tasks should allow, but not require, students to use the vocabulary, grammar, and strategies presented in the lesson. The focus of the tasks should be topical, not grammatical. This means that it may be possible for some students to complete the task without using either the grammar point or the strategy presented in the first part of the lesson.

4. Identifying specific learning strategies to be introduced or reviewed in connection with the lesson.

5. Creating goal statements for the linguistic content, communication tasks, and learning strategies that state what the teacher will do and what students will do during the lesson.

Teaching and learning a foreign language is ensured: 1) through methods and techniques, i. e. acquisition of new information about a linguistic or language phenomenon to acquire some knowledge; drill and transformation to form habits on the material presented; making use of the habits acquired in various language skills. The choice of techniques for realizing each of the methods is determined by the principles which govern teaching and learning this subject in schools nowadays; 2) with the help of various teaching aids and teaching materials now in use; 3) by means of different arrangements of pupils' language learning: work in unison, mass work, work in small groups, in pairs, individual work with programmed materials and individual cards; 4) taking into consideration the stage of instruction, pupils age, their progress in language learning, their intellectual development, the linguistic and language material, time the teacher has at his disposal. All these points answer the question how to teach and to learn this, subject.

The teacher begins his planning before school opens and during the first week. He should establish the achievement level of his classes. There is a variety of ways in which this may be done. The teacher asks the previous teacher to tell him about each of the pupils. He may also look through the pupils' test-books and the register to find out what mark each of his pupils had the previous year. The teacher may administer pre-tests, either formally or informally, to see how pupils do with them. He may also conduct an informal quizzing, asking pupils questions in the foreign language to know if they can understand them and respond properly, or he has a conversation within the topics of the

previous year. After the teacher has determined the achievement level of his classes, he sketches out an outline of the year's work. In making up his yearly outline the teacher consults the syllabus, Teacher's Book, Pupil's Book, and other teaching materials and sets what seems to him to be realistic limits to the content to be covered during the course of the year. In sketching out an outline of the term's work the teacher makes" a careful study of Teacher's Book, Pupil's Book, teaching aids and teaching materials available for this particular form. Taking into consideration the achievements of his class, he compiles a calendar plan in accordance with the time-table of a given form.

Литература:

1. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: (отв.ред. М.К. Колкова) – СПб.: КАРО, 2006. – 224с.
2. Воробьев, В.В. Лингвокультурология: теория и методы/ В.В. Воробьев. - М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1997. - 331 с.
3. Гурицкая, И.А. Отбор страноведческого и лингвострановедческого материала в целях включения его в учебные тексты // Лингвострановедение и текст/ И.А. Гурицкая. - М.: Русский язык, 1987. - С. 118 - 125.
4. http://www.planetadisser.com/work/work_80662.html

**ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ КОММУНИКАТИВТІК ЖӘНЕ КОММУНИКАТИВТІ-
КОГНИТИВТІ ТӘСІЛ**

Сағидоллаев Баубек Қазбекұлы

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті

baubek_97-kz@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі,

Э.О. Нурмухамедова

Аңдатпа. Бұл мақала шет тілін оқытудың дәстүрлі емес әдістеріне, ағылшын тілінде коммуникативтік жағдайларды пайдалануға арналған. Коммуникативтік тәсіл шет тілін меңгеру үшін тілдік формаларды ғана емес, сонымен қатар оларды нақты қарым-қатынаста пайдалануға мүмкіндік беретін мәлімдемеге негізделген. Бұл тәсіл шет тілдік қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру болып табылады, оның мақсаты - жақсы ойластырылған әдіснама.

Аннотация. Данная статья предназначена для использования в нетрадиционных способах обучения иностранным языкам, в коммуникативных ситуациях на английском языке. Коммуникативный подход основан на утверждении, которое позволяет изучать не только лингвистические формы для изучения иностранного языка, но и в реальных отношениях. Такой подход заключается в формировании навыков общения на иностранном языке, что является хорошо продуманной методологией.

Annotation. This article is devoted to non-traditional methods of teaching a foreign language, the use of communicative situations in English classes. The communicative approach is based on the statement that in order to successfully master a foreign language, students should know not only language forms, but also be able to use them for real communication. This approach is a necessary, well-thought-out methodology, the purpose of which is the formation of foreign language communication skills.

Тірек сөздер: коммуникативті құзыреттілік, когнитивтік тәсіл, коммуникативтік тәсіл, оқу үдерісі, танымдық принцип, тілдік формалар

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, когнитивный подход, коммуникативный подход, учебный процесс, когнитивный принцип, языковые формы.

Key words: communicative competence, cognitive approach, communicative approach, learning process, cognitive principle, language forms.

ШеттіліноқытудыңкоммуникативтікәдісіөткенғасырдыңсоңындаЕуропа, АҚШжәнеКанададаөткізілгенғылымизерттеулердіңнәтижесіндетуындады. Коммуникативтік тәсіл шет тілін меңгеру үшін тілдік формаларды ғана емес, сонымен қатар оларды нақты қарым-қатынаста пайдалануға мүмкіндік беретін мәлімдемеге негізделі жасалған.

Бұл тәсілдің мақсаты шет тілін білу дағдыларын қалыптастыру және қажетті, жақсы ойластырылған әдіснама жасап шығару болып табылады. Қазіргі заманғы жағдайда, еңбек шарттары өздерінің ережелерімен жүруді талап етеді. Шетелдік мамандардың және батыс инвесторларының қатысуымен көптеген жобалар жүзеге асырылып жатқан кезде, шет тілде сөйлесу қажеттілігі біздің күндерімізде айқын көріне бастады. Халықаралық қарым-қатынас тілі біздің өміріміздің барлық саласына кірді, сондықтан бүгінде тіл білетін мамандар өте жоғары сұранысқа ие.

Қазақстан Республикасының орта білім берудің мемлекеттік стандарттарында коммуникативтік дағдылар бөлімінде көрсетілген оқу, сөйлеу, тыңдау және жазудың негізгі деңгейіне қойылатын өзіндік талаптар бар. Бұл талаптардың орындалуын мұғалім өз карамағындағы оқушылармен коммуникация дағдылары арқылы дамыту керек.

Коммуникативтік тәсілдің негізгі қағидаттары төменде келтірілген:

1. Оқу барысында студенттерге қоршаған ортаны түсінігін қалыптастыру;
2. Студенттерге өздері пікірлерін, сезімін білдіре алуы, мұғалімнің өзіндік тәжірибесімен бөлісуі (жеке көзқарас);
3. Студенттер нақты жағдайларға ұқсас іс-шараларға қатысады;
4. Студенттердің бірігіп жұмыс жасауда ынталарын арттыру;
5. Студенттердің оқу нәтижелеріне жауап бере білуі және оқуға қабілетті бола білуі;
6. Мұғалімнің рөлі сабақтың әр кезеңінде тапсырмаға байланысты әртүрлі болады. [1, 90-92 б.].

Шет тілдерін оқыту әдісінде коммуникативті-танымдық әдіс оқу үрдісінің айрықша ерекшелігі ретінде қарастырылады. Іс жүзінде коммуникативтік тәсіл принциптері кеңінен қолданылады. Когнитивтік ұғымы тек шет тілдерін үйрену саласына кіреді. Бұл ұғым принципі емес, жалпыға ортақкөзқарасретіндетүсіндіріледі.

Осы мақаланыңмақсатыкогнитивтік қағидатты қалыптастыруға және шет тілдерін оқыту саласында оны пайдалануқажеттілігіненегізделген.

Оқуүрдісінжаңадеңгейде хабардар ету кезеңінде ұйымдастыру адам психикасына тән табиғи білім беру әдісімен сәйкес келуі керек. Студентке стратегияны қолданудағы икемділікті дамытуға көмектесу керек, осы немесе басқа стратегияларды өз алдына қойылған міндетке лайықтықолданудыүйрену керек. Іс жүзінде когнитивті тәсіл мұғалім мен студенттің когнитивтік процестің табиғи кезеңдерінен өтуін қамтамасыз етуі керек дегенді білдіреді. Мұндай көзқарас лингвистикалық білімді таңбалау емес, оған шақыру үшін көмектесу дегенді білдіреді. Тілді үйрену процесі тілді зерттеу және эксперимент жүргізу үдерісіретіндеболуыкерек [2, 56-58 б.].

Білім берудің барлық салаларында когнитивтік қағидаттың қолданылуы, оның табиғи заңдылықтары бойынша оның негізділігі когнитивті қағидатты дидактикалық тұрақтылық депайтуғамүмкіндікбереді.

Шет тілін үйренуге арналған бірнеше сағаттар мұғалімнің оқу процесін жандандыру үшін барлық құралдарды пайдалануға мүмкіндік береді. Шет тілін меңгеру үрдісінің когнитивтік үлгілерін түсіну және осы ерекшеліктерге сәйкес жұмыс және оқудан тыс жұмыс жасау - бұл танымдық стратегияларды меңгерудің маңызды шарты. Бұл тәсіл коммуникативті тапсырмалардыжүзегеасыруғабағытталады [3, 21-22 б.].

Коммуникативтік тәсіл шығармашылықты дамытуға ынталандырады. Коммуникативтік тәсіл принциптерінде оқыған студент ешқашан пассивті білім алушы болмайды. Тілдікбілім беру саласындағы педагогикалық гуманистік және әдістемелік коммуникативтік принциптердің үйлесімі коммуникативті-танымдық тәсіл туралы тезисті тұжырымдауды шет тілдерді оқытуда жетекші тәсіл ретінде көрсетуіне әкелді. Шет тілдерін оқытудағы когнитивті принципті қолдану коммуникативтік тәжірибеде кейбір өзгерістерге әкеледі.

Демек, қорытынды жасай келе: когнитивті тәсіл шетел тілдерін оқып-үйренуді тек коммуникативті тәсілмен байланыстырады. Когнитивтік қағида қазіргі заманғы бағдарламаларда, оқулықтарда және басқа әдістемелік және оқу әдебиеттерінде көрініс тапты. Ол оқытудың құралдары мен әдістеріне, әдеттегі білім беру тәжірибесіне деген көзқарасты өзгертеді. Бұл принцип коммуникативтік оқыту әдістерін дамытуға жаңа бағдар береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гальская Н.Д. Шетел тілдерін оқытудың заманауи әдістері. Мәскеу, 2003
2. Мыслыкова Е.А. Шет тілі мұғалімінің анықтамалығы. Минск, 1997
3. Шетел тілін оқытудың практикалық әдістері. Мәскеу, «Ағартушылық», 2000.

**THE USE OF INFORMATION SYSTEMS IN THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES
AS A WAY TO MULTILINGUALISM**

Sagiyeva Aelita Tenelbayevna

Senior teacher

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

sagiyeva.aelita@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада шетел тілдерін оқытудың инновациялық жүйесі - «Rosetta Stone» бағдарламасы бойынша шетел тілдерін үйрену әдістері талқыланады.

Аннотация. В статье рассматриваются методы изучения иностранным языкам по программе «RosettaStone», инновационной системе обучения иностранным языкам.

Annotation. The article discusses the methods of learning foreign languages under the program "Rosetta Stone", an innovative system of foreign language teaching.

Тірек сөздері: Бағдарлама, инновациялық жүйе, шетел тілдері.

Ключевые слова: Программа, инновационная система, иностранные языки.

Key words: Program, innovation system, foreign languages.

Multilingual education is a purposeful, organized triune process of education, upbringing and development of an individual as a multilingual person on the basis of simultaneous mastering of several languages as a "fragment" of different cultures of mankind. The content of multilingual education should include systematic knowledge and skills in the field of native and state languages, as well as in the field of one or more foreign languages in accordance with the intercultural paradigm of modern language education [1].

Effective organization of multilingual education in the context of intercultural communication is facilitated by the following forms and activities: a combination of individual, pair and group work; work with different sources of information (including electronic educational resources, digital educational resources); heuristic conversation; educational dialogue; case-methods; communication projects; game and role-playing activities (occupation-holiday, occupation-travel, occupation-interview, occupation-essay, integrated occupation and others.

From 10 to 13 March 2017, I was a student of the training program under the program "Rosetta Stone Advantage". The "Rosetta Stone" program is an innovative system of teaching foreign languages. Rosetta Stone is a software product designed for teaching foreign languages using a computer, developed and produced by Rosetta Stone Inc. The name of the program and its logo refer to the Rosetta stone, which allowed linguists to decipher Egyptian hieroglyphs. For the successful training of students, the teacher himself should get acquainted with this program, which we have done with our lecturer ATBE.

With the release of our country on the world stage, the need for highly qualified specialists with knowledge of the English language has increased. To effectively teach the English language to future professionals, the most attractive is the use of Rosetta Stone Advantage program, which not only helps to build an individual route of the student, but also makes the learning process

interesting, thereby increasing students' motivation to learn. Moreover, it enables teachers to fully control the learning process, providing timely assistance in the learning process and adequate assessment of students' work.

Rosetta Stone Advantage program is a single complex, which implements a variety of approaches and methods of learning a foreign language, presents a huge variety of tasks, covering all kinds of professional and everyday topics. It helps to form the required professional competence of future graduates. The development of this program was very useful and important for me, and the knowledge will become an integral part of the educational process with the students, which will achieve the goals of learning a foreign language [1].

Rosetta Stone uses a combination of text, images and sound so that the learner learns words and grammar intuitively, without the use of dictionaries. As the student develops, the difficulty increases. The product advertising says it's the same way people learn their first language. For example, the program shows the student four photos. Next is a sound and text explanation that describes one of the photos. The student must select the photo that best matches the description. In another version, the student must complete the description of the photo. During written tasks, the program provides an on-screen keyboard to facilitate the input of non-Latin characters. If the learner has a microphone, the software may try to evaluate the pronunciation of the words. You can adjust the subtlety of perception of pronunciation, which allows you to train the correct speech [2].

In the learning process, students work with lessons that are based on movies the TV channel Euronews. Interactive dialogues and intensive work help to activate students' speaking practice.

When using the Rosetta Stone Advantage resource, it is possible to take into account the level approach in the process of foreign language learning. This electronic platform provides training for students with different levels of foreign language proficiency: from level A1 (beginner) to level C1 (expert). The learning process begins with an input test to determine the initial level of the student. After performing the assessment test, it is possible to draw up an individual training program. This electronic platform contains materials for intermediate and final testing. The final testing is focused on international standards. The ultimate goal when working with the platform is to master a foreign language at the B2 level according to the international scale of assessment. A special role in working with Rosetta Stone Advantage is assigned to the teacher, whose functions include monitoring the performance of tasks, monitoring the learning process, time and quality of tasks.

Within the framework of this educational platform, the teacher has the opportunity to correspond with students. One of the important advantages of Rosetta Stone is that the teacher can independently choose the training program for students according to the curriculum and specialization of the course and use the tools that will best contribute to the achievement of learning goals. The main difficulty lies in time management: students are not always ready to systematically and regularly work with the platform, monitor the statistics of independent work [3].

After getting acquainted with the technology of application of the system and face-to-face classes, I had my own opinion about the possibilities of using this system in the educational process. On the one hand, this innovative system is suitable for remote work with students, for example, by correspondence, for foreign language courses and for individual work of the teacher with the student. However, this program is also important for full-time education.

Today I see several ways to use this technology in the educational process: First, if the group of students I teach includes a student who has not previously studied English, he will be offered to study independently on the Rosetta Stone Advantage system. Secondly, during the lessons you can upload pre-downloaded audio material. Third, you can use fragments of programs on vocabulary, grammar for visual consolidation of the material. Since we have multi-level groups, and unfortunately, a large number of students coming to us know English at the primary level, it is the best fit and reference materials on grammar, clearly set out in this system.

In addition to this, I would like to note that foreign language programs have a variable part, in which, with the appropriate approach, work in the Rosetta Stone Advantage system can be reflected. Thus, I can say with confidence that the training programs of Rosetta Stone Advantage

system can be used for teaching English to students of secondary vocational education. And this training program is useful and informative.

I would like to note that it is very convenient in this program; language levels are set according to need; and you can learn different languages. It is important that Rosetta Stone offers the study of a foreign language by the method of dynamic loading. At the end of each lesson you have to pass a voluntary test. In addition, the program is exciting, the use of images does not get bored, the training is interesting, which is very important in learning. It's a great language environment. Rosetta Stone Advantage allows you to implement four roles in the learning process (the role of the student, the role of the Manager, the role of the teacher, the role of the administrator).

In my classes, I want to schedule a special time to work with students of different levels of English, to pass with them various thematic lessons, to give tasks for self-study in groups of full-time and correspondence Department. I am sure that with this program I will be able to effectively instill in students the skills of speaking, listening, pronunciation, listening comprehension of foreign speech, grammar skills, etc.

References:

1. G. A. Osipova Multilingual education as a factor of efficiency of multicultural education <http://nsportal.ru/shkola>
2. Methodological aspects of multilingual education // Search. – Humanities series. – 2008. – №3 (2). – P. 298-304.
3. A. Raimov Trinity of languages in Kazakhstan: dreams and reality, 2008-08-04 [Electronic resource]

COMPUTER TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Саркулова Жанар Кайсарқызы

магистр, ст. преподаватель кафедры

"Иностранная филология и переводческое дело"

АРГУ им. К. Жубанова, г. Актобе

zhanarussen@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада ағылшын тіліндегі сабақтарда компьютерлік технологияны тиімді пайдаланудың негізгі тәсілдерінің сипаттамасы келтірілген. Ақпараттық технологияларды пайдалану шынайы тілдік жағдайды жасауға және сабақтың интерактивтілік деңгейін арттыруға көмектеседі.

Аннотация. В статье представлена характеристика основных способов эффективного использования компьютерных технологий на занятиях по английскому языку. Привлечение информационных технологий помогает создать более реалистичную языковую ситуацию и повысить уровень интерактивности занятия.

Annotation. The article presents a description of the main ways of effective use of computer technology in the classroom in the English language. The use of information technology helps to create a more realistic language situation and increase the level of interactivity of the lesson.

Тірек сөздері: ақпараттық технологиялар, визуализация, виртуалды саяхат, компьютерлік үлгілеу, электронды көрініс, абсолютті тәуелсіздік, тілдік тосқауыл.

Ключевые слова: информационные технологии, визуализация, виртуальное путешествие, компьютерное моделирование, электронное представление, абсолютная независимость, языковой барьер.

Key words: information technology, visualization, virtual journey, computer modeling, electronic presentation, absolute independence, language barrier.

At the beginning of the 21st century, an obvious tendency has emerged in education for the rejection of traditional forms of foreign language classes in favor of active and interactive methods involving the use of information technology. However, for the active implementation of computer

technology, it is also necessary to have a new way of thinking, which should be brought up and formed through the use of information technologies not only for the evaluation of knowledge, but also in the process of building a lesson [1,56].

The undoubted advantages of information technology (IT) in teaching a foreign language is the fact that they contribute to the creation of a favorable psychological climate and make the classes interactive. Using a computer, you can translate and use grammar and spelling checkers. In addition, the principle of visualization of learning is implemented, which allows you to turn the lesson into a completely new kind of interactive interaction - a virtual journey.

A travel lesson with the use of information technology is an occupation for which the script has already been written. The teacher, using electronic presentations, audio and video materials, ensures the correct “deployment” of this scenario, while the students feel complete freedom, since it seems that the lesson’s course completely depends on them and their decisions (for example, on the choice of country for travel, dishes, etc).

The task of the students is to fill in the missing slots of the script in the course of the lesson’s deployment; at the same time, they receive both:

1) specific strategic tasks aimed at training their ability to express their ideas using certain grammatical structures (for example, dreams and plans using Conditional Sentences, Type II), in which they need to follow the instructions of the teacher.

2) creative tasks - to express their opinions and offer their ideas, to share prepared additional material, etc. The scenario is quite flexible, and the direction of the implementation of many elements depends on the group decisions of students (for example, students choose country, place, transport, etc.). For virtual travel, an electronic presentation, an interactive whiteboard, an electronic map, and individual maps are required for each student [2, 56–57].

Simulating a virtual journey in an English class allows you, first of all, to solve the methodological problem of overcoming the language barrier, immersing students in a language (albeit artificial) environment in which you need to speak on specific topics, discuss with the group mates, make decisions, work in team and express your opinion.

It is worth noting that the scenario of such an occupation covers all students, gives everyone the opportunity to speak, regardless of the depth of his knowledge. So, for example, while lagging students can, in a few sentences, express their ideas about choosing a destination / food / scenery / transport, etc., advanced students can express a more detailed opinion and even discuss a solution in the form of discussion and dialogue; in this case, the script is quite flexible and pushes them to such types of work.

The educational value of a lesson built on computer modeling is that a certain scenario takes into account not only the training of a new material, but also recalls the vocabulary and grammatical structures already passed. It is also worth to note that one of the main advantages of modeling lessons using an interactive whiteboard is visibility; students have the same access to materials (map, examples on the screen), which allows for both individual and group work.

Creating a lesson-scenario using information technology focuses on the practical use of knowledge in real conditions (For example, during a virtual journey, students of logisticians learn to collectively describe the process of delivering products from one country to another, seeing the map in front of them This terms logistics.) This allows you to activate the cognitive and mental activity of students, the use of knowledge for the future profession.

Modeling a lesson in the form of a virtual journey, the teacher acts as a director. This role allows the teacher to direct students, creating the illusion of their absolute independence, which increases interest in the lesson, relieves tension, and fear of saying something wrong. Collective types of work, which are also constructed according to the already prepared scenario, allow students to make joint decisions and present them using the language tools that seem to them most suitable for a given situation[3, 67].

Of course, the teacher corrects mistakes, but in this kind of work, even mistakes are not perceived as a failure, but only as an incentive to work further. As mentioned above, the teacher models only the outline of the lesson, allowing students to use stereotypical constructions

themselves to create their own sentences, texts, monologues and dialogues. The main feature of such an artificially created language environment is that it is suitable for both collective and individual forms of education.

This combines the functions of computer learning using multimedia and communications, which gives the following features:

- 1) to teach students the skills of competent speaking, spelling, as well as the formulation of the results of work with the subsequent publication;
- 2) creates the ground for the development of creative thinking;
- 3) turns the learning process into a social collective process;
- 4) focuses the attention of all participants of interaction on the information itself, and not on external personal attributes;
- 5) computer simulation of the lesson in the form of virtual travel expands the possibilities of group and project training.

Using an interactive whiteboard, electronic presentation, electronic maps in class allows students to focus on the specific material presented. This creates a real atmosphere of travel, activates creative thinking (for example, students-logisticians come up with different ways of delivering products, see the path of movement and can correct them). The purpose of the use of resource support, of course, is to create a language environment in which each student wants to be part of what is happening, and therefore speak in English.

The effectiveness of the use of an interactive whiteboard is as follows:

- 1) active commenting material: selection, clarification, adding additional information through electronic markers with the ability to change the color and thickness of the line;
- 2) full-fledged work on the translation of text and individual sentences, indicating the links and relationships between words;
- 3) typing through the virtual keyboard any text of the task in any application and its demonstration in real time;
- 4) not only acquaintance with test tasks in viewing mode, but also indicative testing of an individual student or group of students for the entire audience if the school does not have a computer class or it cannot be provided to the teacher at the moment.

Using an interactive whiteboard helps to organize a student's permanent work in electronic form. This significantly saves time, stimulates the development of mental and creative activity, includes all students in the classroom. In turn, the possibilities of using electronic presentations and electronic maps make it possible to successfully use video and game programs for learning, contributing to the development of creative activity, fascination with the subject, creating the best conditions for mastering listening and speaking skills, which ultimately ensures the efficiency of learning language. [4, 12].

The use of informational educational technologies in computer simulation of a lesson helps to allocate additional time for weak students to practice, to comprehend educational material, to eliminate problem areas, and for strong students to help speed up the progress in learning, to make the material difficult, to introduce elements of creativity into the learning process. learning objectives, as well as taking into account the peculiarities of cognitive activity.

The influence of information and communication technologies on the content of teaching English has three aspects:

- A) allows you to expand the content and make it more capacious;
- B) adjust the content, revise its structure and components;
- C) to enrich the methodology of learning foreign languages as a whole with new forms and examples, to make it more efficient by solving new problems using a computer. Of course, the use of information technology not only facilitates the process of presenting the material to students, but also makes the lesson more "alive", interesting and allows you to combine the individual, collective and independent work of students.

Computer technologies, undoubtedly, help to live in the modern world in step with the times. At the same time, it is difficult to overestimate their importance in the process of informatization of

the education system, in particular, in the study of foreign languages. Textbooks are transformed into a multifunctional complex — electronic textbooks, where the presentation of the material (visualization in pictures, tables, clips, musical fragments), in addition to textual material, makes it possible for students to present not a piece of a topic, but an interactive lesson. Electronic dictionaries have a great help in learning a foreign language.

Information technology is constantly changing, it expands the choice of electronic publications. At the same time, it is important to understand the correlation of electronic publications in education and printing, they will always complement each other. Currently there are many interesting tutorials. So when teaching foreign languages, there is a program that gives a transcription of the entered word or text. It is relevant at all stages of training and will help save time, will give the opportunity to work out [5, 88].

Programs for practicing pronunciation will also help - one of them records the voice and turns it into a kind of curve, it helps to compare its pronunciation with the pronunciation of the announcer, to imitate intonation. The grammar mastering program will help you master the grammatical phenomena of the language. In addition, there are programs for virtual communication via the Internet. Here you can talk about various kinds of instant messengers, Internet telephony, etc.

It should be noted that many programs work in feedback mode: until the trainee says correctly, the task is not completed. It is valuable that training computer programs can be adaptive, i.e. corrected depending on the results of the previous task. At the same time, it is important to remember that it is difficult for the student to orient himself in the variety of training programs, and it is the teacher who helps to choose the rationally correct one, its section for effective teaching. And it is very important that from the jungle of piling up material, always lead a communicative and competent teacher who should be able to look for, for example, the necessary information in the array of the Internet, process this material, structure, model, depending on the goals, because we must not forget that of the tasks of the teacher of a foreign language is also the formation of communicative competence, which helps to form socio-cultural competence. Therefore, today a foreign language teacher should be able to navigate well in a huge number of multimedia textbooks and Internet resources that ensure mastering a foreign language in unity with the culture of its speakers, facilitate the work of its teachers and increase the efficiency of learning.

Literature:

1. Гиркин И. В. Новые подходы к организации учебного процесса с использованием современных компьютерных технологий. // Информационные технологии № 6, 1998.
2. Информационный портал «Информационные технологии в обучении» [Электронный ресурс]. URL: http://www.om-oren.ru/about/linguistic_center/stati/stat4.php.
3. Растринин Л. Компьютерное обучение и самообучение. // Информатика и образование, № 6, 1991
4. Электронная библиотека «Собрание сочинений Эриха Кестнера» [Электронный ресурс]. URL: <http://lib.rus.ec/a/5769>
5. Моногарова А. Г., Будняя О. Н. Имитационное моделирование на занятиях по английскому языку. Создание виртуального путешествия // Молодой ученый. — 2013. — №11. — С. 686-688. — URL <https://moluch.ru/archive/58/8251/>

LEARNING FOREIGN LANGUAGES BASED ON MODERN TECHNOLOGIES

Куздыбаева Назгуль Аманжоловна

учитель английского языка
средняя школа №8, г.Актөбе
email: naza_111@mail.ru

Андатпа: Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып шетел тілдерін оқытуда жаңа формалар мен әдістерді енгізу.

Аннотация: Внедрение новых форм и методов в изучении иностранных языков с применением новых информационных технологий.

Annotation: The introduction of new forms and methods in the study of foreign languages with the use of information technologies.

Кілт сөздері: Шетел тілін оқыту әдістері мен формалары, оқыту технологиялары, қарқынды оқыту әдісі, оқыту тәжірибесі.

Ключевые слова: обучения иностранным языкам, технологии обучения иностранным, слабый ученик, Современные технологии обучения, интенсивного метода обучения, интенсивного обучения, опыт обучения, целью обучения иностранным, метода обучения иностранным, опыт обучения учащихся

Keywords: Learning foreign languages, learning technologies, modern learning technologies, intensive learning, learning experience of students, group work, individual work.

In recent years, the issue of the application of new information technologies in the study of foreign languages has been increasingly raised. This is not only new technical means, but also new forms and methods of teaching, a new approach to the learning process. The main purpose of teaching foreign languages is the formation and development of the communicative culture of students, the training of practical mastering of a foreign language. Modern pedagogical technologies, such as learning in collaboration, project methodology, the use of new information technologies, Internet resources, help to realize a personality-oriented approach to learning, provide for individualization and differentiation of learning, taking into account the abilities of students, their level of learning, aptitudes.

Modern teaching aids in educational psychology refer to the humanistic direction of learning three didactic systems: the so-called open schools (open education or open classroom), the individual learning style (the learning-styles approach) and cooperative learning [3, c.11].

In the UK, Australia and the USA, there is an experience of teaching students according to individual plans, in accordance with the individual style of study. For the mass school, the most interesting learning experience in cooperation is as a general didactic conceptual approach, especially considering the fact that these technologies fit organically into the classroom system, do not affect the learning content, make it possible to most effectively achieve predictable learning outcomes and reveal potential opportunities for each student. Considering the specificity of the subject "foreign language", these technologies can provide the necessary conditions for activating the cognitive and speech activities of each student of the group, giving each of them the opportunity to realize and comprehend new language material, to obtain sufficient oral practice to develop the necessary skills and abilities. The ideology of learning in collaboration was developed in detail by three groups of American educators: R. Slavin from Johns Hopkins University; R. Johnson and D. Johnson from the University of Minnesota; A group of E. Aronson from the University of California. The main idea of this technology is to create conditions for active joint learning activities of students in different learning situations. The students are different: some quickly "grasp" all the explanations of the teacher, easily master the lexical material, communication skills; others need not only much more time to comprehend the material, but also additional examples, explanations [2, p.90]. Such guys are usually embarrassed to ask questions with the whole class, and sometimes they just don't realize that they don't understand specifically, cannot formulate the right question. If in such cases to unite children in small groups (3-4 people each) and give them one common task, specifying the role of each student of the group in carrying out this task, then a situation arises in which everyone is responsible not only for the result of his work, but most importantly, for the result of the whole group. Therefore, weak students are trying to find out from the strong all the questions they do not understand, and strong students are interested in that all members of the group, first of all a weak student, thoroughly understand the material. Thus, joint efforts eliminate gaps. This is the general idea of learning in collaboration [3, p.123].

Practice shows that learning together is not only easier and more interesting, but also much more effective. At the same time, it is important that this efficiency concerns not only academic

success, but also their intellectual and moral development. Learning together, and not just doing something together, is the essence of this approach. The idea of learning in cooperation was developed by the efforts of many teachers in many countries of the world, because the idea itself is extremely humane in its essence and, therefore, pedagogical, although it has noticeable differences in the variants of different countries. There are many different learning options in collaboration. We list them.

1) Groups of students are formed by the teacher before the lesson, of course, taking into account the psychological compatibility of children. At the same time in each group should be a strong, medium and weak student, girls and boys. If the group works coherently, the composition can not be changed. If the work for some reason does not stick, the group can be changed from lesson to lesson.

2) The group is given one task, but its implementation provides for the distribution of roles among group members.

3) Evaluated the work of not one student, but the whole group; it is important that not so much knowledge is assessed as the efforts of the students. At the same time, in some cases, you can let the children evaluate the results themselves. 4) The teacher himself chooses a student group, who must account for the task. In some cases it may be a weak student. If a weak student is able to spell out the results of the group's joint work, answer the questions of other groups, it means that the goal has been achieved and the group has coped with the task [2, p.110].

So, we give some options for learning in cooperation. 1. Student team learning (STL, team learning). In this embodiment, the implementation of training in cooperation focuses on "team goals" (team goals) and the success of the whole group (team success), which can only be achieved as a result of the independent work of each member of the group (team) in constant interaction with other students of the same groups when working on a topic / problem / issue to be studied. Variants of this approach can be considered: a) individual-group (student-teams-achievement divisions-STAD) and b) team-play (teams-games-tournament-TGT) work. 2) Another option for organizing learning in collaboration was developed by Professor E. Aronson in 1978 and named it Jigsaw. In teaching practice, this approach is abbreviated as "saw". Students are organized in groups of 4-6 people to work on educational material, which is divided into fragments (logical or semantic blocks). Such work is not organized at the stage of the creative application of language material. Each member of the group finds the material in its subtopic. Then, students studying the same question, but working in different groups, meet and exchange information as experts on this issue. This is called an "expert meeting." Then the guys return to their groups and teach everything new that they learned, the comrades in their group. Those, in turn, talk about their part of the job. All communication is conducted on IL. Each student individually and the entire team [3, c.100] reports on the whole topic.

3) Another option for learning in cooperation - learning together (learning together) - developed at the University of Minnesota in 1987 (D. Johnson and R. Johnson). The class is divided into groups of 3-4 people. Each group receives one task, which is part of a large topic on which the whole class works. Each group is given the task to prepare its part. As a result of joint work of individual groups and all groups as a whole, the material is fully assimilated. It should be borne in mind that all the necessary vocabulary on the topic learned in the course of previous work on other lessons. The basic ideas of all the learning options described here in collaboration enable the teacher to be oriented to each student. This is a personality-oriented approach in the conditions of a class-lesson system, one of the possible ways to implement it. When using learning in collaboration, the most difficult thing is to ensure that students in small groups communicate on the FL. But practice shows that with sufficiently persistent attention from the teacher, this requirement is carried out first with difficulty, and then gradually with obvious pleasure.

The main task of the intensive method of teaching a foreign language is to master, in the conditions of a hard time limit, a foreign language as a means of communication and a means of learning, to develop the skills and abilities to understand spoken language in a foreign language at a normal (natural) or close to normal pace at a practically unlimited everyday, socio-political and

general scientific topics. The selection of vocabulary material for the course of intensive training is based on the frequency-thematic principle. This means that when the thematic organization of each specific text of the lesson thematically authentic words undergo an additional filter check in terms of their frequency, high semantic cost, compatibility, availability and the possibility of introducing their synonyms, antonyms or homonyms. As for the grammatical phenomena of the language, they are all reflected in the course. When they are introduced, the same principle is observed: linguistic accuracy (pledge, species-time forms, article), semantic opposition and the ability to illustrate it on the lesson material. Of particular importance in the intensive course of study is the question of the distribution of educational material over time. It is determined and regulated by a number of factors of different nature: didactic, psychological, sociopsychological. All these factors are equally important, interrelated and subject to the objectives of learning.

Summarizing the above, we can formulate the goals of the intensive method: to teach students the skills of listening and speaking using a large (huge compared to traditional methods) lexical material in a short (shortest compared to traditional methods) time interval [3, p.70]. Thus, a graduate of an educational institution should possess the necessary knowledge, skills, skills, carry out various activities, be able to use new information technologies, be ready to cooperate, trying to avoid and overcome conflicts.

Literature:

- 1.Китайгородская, Г.А. Методика интенсивного обучения. / Г.А. Китайгородская. – Москва: «Высшая школа», 1986. – 200с.
- 2.Коряковцева, Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык / Н.Ф. 3.Коряковцева. – Москва: Просвещение, 2002. – 219с.
- 4.Олифер, В.Н. Новые технологии в обучении / В.Н. Олифер. – Санкт – Петербург: БХВ, 2000. – 215с.

КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ШКОЛЕ

Турмагамбетова Гулжайнар Нагашыбаевна

Ст.преподаватель

АРГУ им К.Жубанова

bekz77@mail.ru

Аннотация. Шетел тілінің грамматикасын үйренуге арналған коммуникативті тәсіл шамамен бірдей: сіз өзіңізді қызықтыратын тақырыпты талқылап жатырсыз және сөйлесу барысында сіз сөйлем құрылысын мен сөздік қорын қалай қолдануды үйренесіз.

Аннотация. Коммуникативный подход к обучению грамматике иностранного языка применяется примерно так же: вы обсуждаете интересную вам тему и учитесь применять новую для вас конструкцию или лексику в процессе разговора.

Annotation. The communicative approach to teaching grammar of the foreign language is applied in the same way: you discuss an interesting topic and learn to apply a new construction or vocabulary during the conversation.

Түйінді сөздер: оқу пәні, шетел тілі, коммуникативтік мақсаты.

Ключевые слова: учебный предмет, иностранную речь, коммуникативная цель.

Key words: school subject, a foreign language, communicative purpose.

Каждый предмет школьного обучения играет свою роль в образовании и воспитании молодежи, в формировании личности гражданина. Иностранный язык как общеобразовательный учебный предмет обладает большим воспитательным, образовательным и развивающим потенциалом и вносит в свой вклад в решение поставленных перед школой задач. Иностранный язык вносит свой неопределимый вклад в решение этой проблемы. Через коммуникативную (или практическую) цель достигаются

воспитательная, образовательная и развивающая цели, а это и есть всестороннее развитие личности. Таким образом, иностранному языку принадлежит важная роль в решении основной задачи школы – развитии формирования личности школьников.

В настоящее время обучения иностранным языкам рассматривается под углом зрения обучения коммуникативной деятельности, умению общаться. Ученик получает возможность пользоваться языком в его коммуникативной функции, прежде всего на уроке, поэтому внимание ученых, методистов и учителей направлено на поиск резервов для совершенствования урока иностранного языка, на повышение его эффективности, действенности.

Значимыми характеристиками урока иностранного языка в современных условиях являются:

- комплексность в решение практических, образовательных, воспитательных и развивающих целей (при этом практические цели выступают как ведущие);
- коммуникативная направленность процесса обучения;
- наличие мотивации изучения иностранного языка;
- выбор оптимальных для данного класса приемов и методов обучения;
- использование таких организационных форм деятельности учащихся, которые обеспечивают активные участие каждого ученика в овладении иностранным языком;
- создания благоприятного психологического климата на уроке для общения и речевого партнерства между учителем и учащимися и учениками друг с другом;
- наличие и систематическое использование различных средств обучения, в том числе и технических;
- единство урочной и внеурочной работы по иностранным языкам

Все больше и больше требуется людей, владеющих иностранным языком как средство. А это, в свою очередь, влияет на изменение и уточнение целей обучения английскому языку в разных типах общеобразовательных учреждений.

Так, в ныне действующей программе для школ с углубленным изучением иностранного языка основная цель обучения формулируется следующим образом: «... развитие способностей школьников использовать иностранный язык как инструмент общения в диалоге культур и цивилизаций современного мира». Причем «диалог культур» понимается не только как знакомство с культурой англоговорящих стран, но и как «ознакомление с особенностями жизни и быта казахов, духовным наследием Казахстана и ее вкладом в мировую культуру».

Ученые-методисты справедливо считают, что обучение на современном этапе – это не процесс передачи и накопления знаний, а процесс развития учащихся. Основная цель, которую должна преследовать современная школа, - это развития способности думать. Еще Л. Пастер (1822-1895) сказал: «Их всех народов первым всегда будет тот, который опередит другие в области мысли и умственной деятельности».

На первом году обучения начинается коммуникативно-речевое развитие учащихся. Они должны будут овладевать *устной* формой общения, т. е. научится понимать иностранную речь со слуха и соответственно на нее реагировать.

В пользу начала обучения английскому языку только с устной формы общения можно привести ряд доводов. Дети в этом возрасте легко воспринимают услышанное. Они без труда усваивают устно не только отдельные слова, но и целые речевые цепи, в то время как чтение (еще не очень хорошо развитое у всех первоклассников и на родном языке) на английском языке представляет для них трудность.

В самом начале обучения английскому языку необходимо заложить прочные основы правильного произношения и самостоятельной работы учащихся с языком. Ведь хорошо известно, что «иностранному языку нельзя научить – ему можно только научиться». Отсюда ясно, что с первых уроков необходимо научить каждого ученика работать самостоятельно, в меру своих сил и возможностей, особенно со звуковым пособием. А это потребует

достаточно большого времени и огромного внимания и терпения, как со стороны учителя, так и со стороны учащихся.

В процессе обучения английскому языку детей младшего школьного возраста огромную роль приобретает игра. Чем больше игр, игровых приемов, разнообразных средств наглядности (картинок, игрушек, пальчиковых кукол и т. д.) использует учитель, тем интереснее детям учиться, тем прочнее усваивается материал. Помощь учителю в приготовлении и сборе такого материала могут оказать как сами дети и их родители, так и актив кабинета иностранных языков в школе.

Успех обучения и отношение учеников к предмету во многом будут зависеть от того, насколько интересно и эмоционально учитель проведет первый урок. Первый урок можно начать с приветствия на английском языке и беседы о родном и иностранном языках. Учитель выясняет, какие иностранные языки они знают, в каких странах говорят на английском языке. Он подводит их к пониманию того, как интересно и важно в наше время знать иностранный язык и особенно английский язык.

В заключение хотелось бы отметить, каждая методика по-своему эффективна. Понятно, что методика, которая оказалось очень эффективной для одного ученика, может не принести желаемого результата для другого. Поэтому также необходимо уделять внимание и на индивидуальный подход к каждому ученику. В целом, процесс изучения английского языка не такой сложный, как казалось. Максимальное использование всех каналов восприятия помогает быстрее усваивать материал. Чтения, устная речь, картинки, ассоциативного демонстрирующие сказанное благоприятны при изучении иностранного языка.

Литература:

1. «Я иду на урок» Е.В. Громушкина Москва 2003 год.
2. «Творчество учителя на уроках английского языка» И.О. Медведева Москва 1992
3. «Книга для учителей» И.Н. Верещагина Т.А. Притыкина Москва 1999

SOME METHODS AND TECHNIQUES OF TEACHING VOCABULARY

Ulukpanova Zh.M.

Secondary school-gymnasium №21 with trilingual education

Teacher of English, Aktobe town, Kazakhstan,

zhanat.k.m_74@mail.ru

Андапта.

Мақалада жаңа сөздерді үйренудің маңыздылығы сипатталған және кейбір тиімді әдістері мен тәсілдері көрсетілген.

Аннотация. В статье рассказывается о важности изучения новых слов на уроке английского языка, и ознакомить с некоторыми эффективными методами и приемами в преподавания английского языка.

Annotation. The article is about the importance of learning vocabulary and some effective methods, techniques in teaching vocabulary.

Тірек сөздері: Жаңа сөздер, коммуникация, компьютер, ән, рифма

Ключевые слова: лексика, общение, компьютер, песня, стихи.

Key words: vocabulary, communication, computer, song, rhymes.

Our time is characterized by the search for new forms, methods and modes of teaching. The modern school needs teaching methods that would help not only to educate well, but first and foremost, to develop the potential of the individual. Modern learning is aimed at preparing students not only to adapt, but also to actively master situations of social change.

The process of learning FL involves the development of the following communication skills: speaking, listening, reading and writing, as well as the development of the necessary lexical, grammatical, phonetic and graphic skills.

Let us dwell on the lexical side of foreign language speech.

What is the lexical skill? A lexical skill is the ability to automatically invoke from a long-term memory a word, phrase or set that corresponds to a communicative task (communication needs) (Minyar-Beloruhev RK). There are no lexical skills without vocabulary. The lexical skill operates with lexical units and their complexes, i.e. words, stable phrases and ready-made phrases.

The main method of teaching a foreign language is the formation of linguistic competence, i.e. learning vocabulary in English classes. Exercises remain the main means of learning at any stage of mastering a foreign language. Usually distinguish exercises for the assimilation of the material and for its use in oral speech. For each type of speech activity as a means of communication, two categories of exercises are needed: those in which the formation of speech skills, or conditional speech exercises, and those in which the development of speech skills occurs, or speech exercises. In the lesson of a foreign language, a special place is occupied by the forms of classes that provide active participation in the lesson of each student, stimulate verbal communication, contribute to the formation of interest and desire to learn a foreign language.

Game method. An effective way to learn vocabulary in English lessons is a game method. It is very important that children do not feel a heavy load of the school program, and the game can help it. In the form of a game activity, you can always easily and quickly explain some new material, work out difficult moments, decorate a boring routine daily study, and most importantly, interest children in learning English from childhood.

According to psychologists, the motivation created by the game should be presented in the educational process along with communicative, cognitive and aesthetic motivation.

The game always involves making decisions - what to do, what to say, how to win. This sharpens the mental activity of students. It is in the game that children learn social functions and norms of behavior. The game, as L. S. Vygotsky said, leads development.

The developing value of the game is inherent in its very nature, for the game is always good emotions, and where emotions are there, there is attention and imagination, respectively, thinking works there.

There are a huge number of different lexical games aimed at ensuring that the assimilation of new words does not cause difficulties for the younger student.

Goals of lexical games:

- to train students in the use of vocabulary in situations close to the natural environment;
- to intensify students' verbal and cognitive activity;
- develop students' speech reaction.

In the classroom cards are often used with the image of lexical units. There are various types of games with demo and handouts:

- Show and name
- Spread out in a given order (“The Train”)
- Swap places
- “What is missing?”

As well as tasks like “Match”, crossword puzzles of different types, rebuses and other interesting tasks.

Information and communication technology.

The use of a computer represents certain conveniences for the teacher, since he does not have the opportunity to bring all the subjects he needs to school, and their visual image requires a lot of time. Using a computer allows you to create a graphic image of a word simultaneously with its sound and motor image. At the stage of the show, the words and the corresponding pictures appear on the screen. At the same time with the graphic image of words, younger students have the opportunity to listen to the word (this creates a sound image of the words). Written vocabulary helps to strengthen the connections of words (speech, motor, auditory, visual) and contributes to the best memorization.

In English classes, you need to use presentations, especially when introducing a new topic that contains vocabulary. Here an element of bright, colorful visibility is involved. It is also advisable to use the Internet - resources, both for work in the classroom, and for independent work

of students at home. The guys are very interested in the so-called flash - videos, which can be used when meeting new lexical units, repeating them, fixing them and as controlling mini - tests.

The use of poems, rhyming and song material.

As experience shows, teachers often neglect verses and rhymes in English lessons. Children usually have unstable attention. Therefore, it is imperative in terms of the lesson that it is necessary to envisage types of work that relieve tension, switch the attention of children, cause a positive emotional mood. And what is experienced emotionally positively remains in the memory for a long time, leaving a trace in the mind of the child. Thanks to the rhyme, lexical and grammatical structures are easily activated in oral speech.

Firstly, poems, songs are the textual material that children love, which they are interested in, therefore, working with them is positively emotionally colored for the student, which, as has been said, contributes significantly to the absorption of the material.

Secondly, authentic literary or folklore material contributes to the comprehension of the language in the context of cultures.

Thirdly, poetic texts and songs are excellent material for practicing rhythm, intonation of foreign language speech, and improvement of pronunciation.

Fourthly, when working with poems and songs, we solve the problem of repeated repetition of statements on the same model or perception of the same word. Repeated play of a song or poem is not perceived as artificial.

Thus, we can conclude that when learning English vocabulary, it is necessary to use all the above methods and techniques in the complex. In this case, good results are achieved in the assimilation of vocabulary, speech skills are formed and children's interest in the subject English is developed.

Bibliography:

1. Nation, I.S.P. 1990. Teaching and Learning Vocabulary. New York: Newbury House.
2. Thornbury, S. 2002. How to Teach Vocabulary. Pearson ESL.
3. Gairns R. and S. Redman. 1986. Working with Words. Cambridge: Cambridge University Press

METHOD OF PROJECTS AS A MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGY IN EDUCATION

Umbetova Akbota Zeineshovna

Senior teacher, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe
uakbota1961@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада жоба әдісі білім берудегі заманауи инновациялық технологиялар ретінде қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается метод проектов как современная инновационная технология в образовании.

Annotation.The article considers the method of projects as a modern innovative technology in education.

Тірек сөздері:Әдіс, технология, жоба.

Ключевые слова: Метод, технология, проект.

Key words: Method, technology, project.

The method of projects is becoming increasingly common in educational systems around the world. "There are several reasons for that, - E. S. Polat and his colleagues consider, - and their roots lie not only in the sphere of Pedagogy, but, mainly, in the sphere of social:

- the need not so much to transfer the amount of certain knowledge to students as to teach them to acquire this knowledge on their own, to be able to use the acquired knowledge to solve new cognitive and practical problems;

- the relevance of the acquisition of communication skills, i.e. the ability to work in a variety of groups;

- relevance of wide human contacts, acquaintance with different cultures, different points of view on one problem;

- the importance for human development of the ability to use investigative methods: to collect the necessary information, facts, to be able to analyze them from different points of view, to put forward hypotheses, draw conclusions and conclusions.

If a school graduate acquires the above-mentioned skills, he is more adapted to life, able to adapt to changing conditions, to navigate in a variety of situations, to work in different teams" [3, p. 70-71]. According to experts, the project method is based on the development of cognitive skills of students, the ability to independently design their knowledge and navigate in the information space, the development of critical thinking. Training on this technology should "be completed with a very real, tangible practical result, decorated in one way or another" [1, p. 66].

It is known that the project method is based on the idea that is the essence of the concept of "project", its pragmatic focus on the result that is obtained when solving a practical or theoretically significant problem. This result can be seen, understood, applied in real practice. To achieve this result, it is necessary to teach students to think independently, to find and solve problems, attracting for this purpose knowledge from different areas, the ability to predict the results and possible consequences of different solutions, the ability to establish cause-and-effect relationships.

The method of projects is focused on independent activity of students - individual, pair, and group, performed within a certain period of time. It always involves the solution of a problem – theoretical or practical. And the solution to the problem involves, on the one hand, the use of a variety of methods and means of training, and on the other - the need to integrate knowledge and skills from various fields of science, technology, technology, creative fields.

The results of completed projects should be what is called "tangible": if it is a theoretical problem - then its specific solution, if practical - a specific result, ready for implementation.

The researchers believe that "the Ability to use the method of projects - an indicator of high qualification of the teacher, his progressive methods of teaching and development of students. No wonder these technologies are referred to the technologies of the XXI century, providing, first of all, the ability to adapt to the rapidly changing conditions of human life of post-industrial society"[3, p. 67].

Main requirements for using the project method:

1.The presence of significant in the research creative plan of the problem (problem), requiring integrated knowledge, research search for its solution.

2.Practical, theoretical, cognitive significance of the proposed results.

3.Independent (individual, steam, group) activity of students.

4.Structuring the content of the project (with indication of step-by-step results). 5.The use of research methods that provide a certain sequence of actions:

- definition of the problem and the research tasks arising from it (use in the course of joint research of the method of "brainstorming", "round table»;

- extension of the hypothesis of their solution;

- discussion of research methods (statistical, experimental, observations, etc.);

- discussion of ways to design the final results (presentations, protection, creative reports, views, etc.);

- data collection, systematization and analysis;

- summing up, presentation of results, their presentation;

- conclusions, nomination of new research problems [2, p. 239].

The choice of project topics in different situations can be different. In some cases, teachers determine the subject taking into account the educational situation in their subject, natural professional interests, interests and abilities of students. In others - the theme of the projects can be offered by the students themselves, who, of course, are guided by their own interests, not only purely cognitive, but also creative, applied. It is possible that the subject of the projects concerned some theoretical issue of the program. More often, however, project topics relate to some practical issue relevant to everyday life and, at the same time, requires the involvement of knowledge from

different areas, their creative thinking, research skills. The results of the completed projects should be material, i.e. somehow decorated (video, album, magazine "travel", computer newspaper, almanac, report, abstract, sketch costume, layout, model, etc.).

The use of the project method in the educational process requires serious preparatory work from the teacher. First of all, it is necessary to distinguish projects by their typology.

Work on the project in the framework of the training course at the University is conducted in accordance with the basic didactic principles and technological structural approaches:

1. Always start with the choice of the project theme, its type, the number of participants.

2. To think over possible variants of problems which it is important to investigate within the planned subject (zone of responsibility of the teacher). The presentation of specific issues with students (the help of the teacher: guiding questions, a situation conducive to the identification of problems, the video with the same purpose, etc.). The most appropriate strategy is "brainstorming" followed by a collective discussion.

3. Distribution of tasks into groups, discussion of possible methods of research, search for information, creative solutions.

4. Independent work of project participants on their individual or group research, creative tasks.

5. Interim discussion the data obtained in groups within classes.

6. Public protection projects, opposing.

7. Collective discussion, examination, announcement of external evaluation results, formulation of conclusions.

External evaluation of project activities is carried out according to the following parameters:

- the importance and relevance of the problems, the adequacy of their study topics;

- the correctness of the research methods and methods of processing the results;

- activity of each project participant in accordance with its individual capabilities;

the collective nature of the decisions;

- the nature of communication and mutual assistance, complementarity of project participants;

- necessary and sufficient depth of penetration into the problem, attracting knowledge from other areas;

- evidence of decisions, the ability to argue their conclusions, conclusions;

- aesthetics of design results of the project;

- ability to answer questions of opponents, conciseness and reasonableness of answers of each member of the group. The project method is often used in conjunction with portfolio, another innovative technology.

References:

1. N.D.Khmel Theory and technology of implementation of the integral pedagogical process (Textbook to help teachers, students and school) - Almaty: ASU im.Abaya, 2002. - 90 p.

2. Pedagogical technologies: Studies.benefit.for students.PED.specialties / ed. by V. S. Kukushkin. - Moscow: ICC "March"; R-n/D.: Izdat.center "March", 2006. - 336 p.

3. Polat E. S., Bukharkina M. Yu., Moiseev M. V. New pedagogical technologies in education: Ucheb.benefit.for students PED.universities and systems of increase.qualif.PED.personnel /Under the editorship of E. S. Polat. - M.: Published.center "Academy", 2000. - 272 p.

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Умирзакова С.Е.

старший преподаватель, АРГУ им К.Жубанова, Актобе

saule05111966@mail.ru

Аннотация. Оқыту тәжірбиесіндегі ақпараттық технологияларды арнайы техникалық ақпарат құралдарын (компьютер, аудио, кино, видео) пайдаланатын барлық технологиялар

деп атайды. Ғалымдардың зертеулеріне сүйене отырып, қазіргі уақытта компьютер білім беру жүйесінде жаңа сапалы өзгерістерді, соның ішінде шет тілдерін оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін басым ақпараттық құрал болып табылады деп айтуға болады. Компьютерлік технологиялар шет тілін оқыту үдерісінде бірқатар басты міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: қызығушылық, жеке-бағдарлы көзқарас, білім беру сапасын арттыру.

Аннотация. Информационными технологиями в практике обучения называют все технологии, использующие специальные технические информационные средства (компьютер, аудио, кино, видео). Опираясь на исследования учёных можно сказать, что в настоящий момент компьютер является приоритетным информационным средством, который позволяет осуществлять новые качественные изменения в системе образования, включая и обучение иностранным языкам. Компьютерные технологии позволят решить ряд главных задач в процессе обучения иностранным языкам: повысить интерес, личностно-ориентированный подход, повышение качества образования.

Annotation. Information technology in teaching practice called all technologies that use special technical information tools (computer, audio, film, video). at the moment the computer is priority information tool that allows you to implement new qualitative changes in the education system, including the teaching of foreign languages. Computer technologies will allow to solve a number of main tasks in the process of learning a foreign language: to increase interest, student-centered approach, increase the quality of education.

Түйінді сөздер: жаңғырту, компьютерлік және коммуникациялық технологиялар, интернет, мультимедиа, интерактивтік.

Ключевые слова: модернизация, компьютерные и коммуникационные технологии, интернет, мультимедиа, интерактивность

Keywords: modernization, computer and communication technologies, Internet, multimedia, interactivity.

In recent years in the field of education there have been great changes. There are new programs that are significantly different from traditional teaching. Today, the education system should not only meet modern requirements, but also be a support for economic and socio-political development. Modernization of the education system is the leading idea and the central task of the country's educational policy, legally enshrined in the new Education Act.

Informatization is a necessary component and condition for the general modernization of education, updating the content and forms of learning activities, the whole way of school, and education management. Without informatization, it is impossible to fully implement the modernization program. Learning a foreign language, as part of the educational process, can not remain on the side of these global changes both at school and at the university.

Not only novelty of the work with the computer, which in itself contributes to increased interest in learning, but also the ability to adjust the presentation of educational problems in the degree of difficulty, the promotion of the right decisions positively affect motivation. The principal difference of the ICT training system from the traditional one is in its technological base, in the realization of the high potential of computer and communication technologies. This solves one of the main problems of education:

- *improving the quality of education;

- * increasing the availability of education;

- *increase the economic potential in the country due to the growth of education of the population;

- * integration of the national education system into the scientific, industrial, social, social and cultural information infrastructure of the world community.

The processes of renewal in the field of teaching foreign languages in a modern school create a situation in which teachers are given the right and opportunity to independently choose textbooks and other teaching tools. A modern teacher rejects ready-made methodical “recipes” that strictly regulate activities within a specific methodological system, in favor of analyzing the current

situation with foreign language teaching, in favor of effectively using new technologies in the educational process. The task of the teacher is to create conditions for practical mastering of the language for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show their activity, their creativity. The task of the teacher is to activate the student's cognitive activity in the process of learning foreign languages. Modern pedagogical technologies such as learning in collaboration, project methodology, the use of new information technologies, Internet resources help to implement a personality - oriented approach to learning, provide individualization and differentiation of learning, taking into account the abilities of students, their level of learning, aptitudes and so on.

Modern technology - is, of course, computer technology, with a number of advantages over traditional methods. Computer training has a great motivational potential. A computer is a tool used by the teacher in the educational process, which can perform various functions in the process of learning foreign languages:

- * A tool for training;
- * A tool for creating texts in the target language;
- * A means of processing and storing statistical information about educational activities;
- * Communication tool with native speakers in the e-mail system, etc.

The main areas of ICT use by foreign language teachers are:

- * Multimedia lessons
- * Testing on computers.
- * Remote Olympiads.
- * Lessons based on author's computer presentations in the form of lectures, seminars, student reports.
- * Project activities.

Multimedia lessons can be conducted on the basis of computer-based training programs.

Testing on computers. With the help of tests and online tests, you can check how well a student knows a particular material, how well he has learned English grammar, how extensive his vocabulary is. In addition, you can learn the general level of proficiency in English.

Remote Olympiad. They are conducted in almost all subjects of the school curriculum, including the English language.

Lessons based on the author's computer presentations in the form of lectures, seminars, student reports. One of the possibilities of using multimedia technologies in a lesson is a multimedia presentation with a bright video series (illustrations, video clips, sound). The use of computer presentations in the educational process allows students to intensify learning of the educational material and conduct classes at a qualitatively new level, using instead of the classroom board projecting slide films and reference tables from a computer screen onto a large wall screen. The presentation allows you to work on several types of memory: visual, auditory, emotional, and in some cases motor.

Project work. Multimedia presentation can be used as a project activity. Studying a topic or section always ends with repetition, consolidation and generalization. All these elements can be combined by suggesting that students at the final stage of each topic create a multimedia project, instead of a traditional essay. Creating a presentation, they are given an excellent opportunity to systematize the acquired knowledge and skills, their practical application.

Analyzing the experience of using ICT in the classroom, it is safe to say that the use of information and communication technologies allows the teacher:

- * provide a positive learning motivation;
- * conduct lessons at a high aesthetic and emotional level (music, animation);
- * provide a high degree of differentiation of learning (almost individualization);
- * increase the amount of work performed in the lesson by 1.5 - 2 times;
- * improve knowledge control;
- * rationally organize the learning process, improve the effectiveness of the lesson;
- * develop skills for proper research;

* provide access to various reference systems, electronic libraries, and other information resources.

Lessons using ICT are one of the most important results of innovative work at school. Computer technology can be used in almost any lesson. One important thing is to find the line that will make the lesson really educational and informative. The use of information technologies makes it possible to make the lesson modern, it influences the growth of the professional competence of the teacher, this contributes to a significant improvement in the quality of education, which leads to the solution of the main task of educational policy.

References:

1. Бухаркина М.Ю. Мультимедийный учебник: что это? // ИЯШ - 2001 - №4 - С. 29-33
2. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера: в вопросах и ответах. - СПб, 2000. С. 191.
3. Сидоренко А.Ф. Использование компьютерных программ на уроках английского языка.// ИЯШ - 2002 - №2 - с. 41-43

**BENEFITS OF TECHNOLOGY USE IN ENGLISH
FOR SPECIFIC PURPOSES**

Умирова Аида Сырлыбаевна

АРГУ им. К. Жубанова, студентка, г. Актөбе
aidaumirova@gmail.com, umirova.aida@mail.ru

Песчанская Тамара Ивановна

АРГУ им. К. Жубанова, старший преподаватель, г. Актөбе
25tamara@list.ru

Андатпа. Жалпы ағылшын тілін оқыту және оқыту сияқты, оның әртүрлі формасындағы технология магнитофон немесе күрделі цифрлық технология түрінде болсын, ESP-де бұрыннан қолданылады. Бірақ, оның психикаға әсері терең болуы мүмкін. ESP мұғалімдері әрқашан өз оқушыларының қажеттіліктеріне сәйкес келетін материалдарды әзірлеу және жағдайларды жасау үшін қол жетімді құралдарды пайдаланды. Алайда, тілді үйренудегі технологияның жалпы және ESP-дегі рөлі уақыт өте келе елеулі өзгерістерге ұшырады.

Annotation. Just as in general English language teaching and learning, technology in its various forms has long been used in ESP, whether in the form of a tape recorder or sophisticated digital technology. But maybe its impact on ESP has been more profound. ESP teachers have always used available tools to devise materials and create situations relevant to their students' needs. However, technology's role in language learning in general, and in ESP in particular, has changed over time and significantly so in recent years.

Аннотация. В преподавании и изучении английского языка, технология в ее различных формах уже давно используется, будь то в виде магнитофона или сложной цифровой технологии. Учителя английского языка всегда использовали доступные инструменты для разработки материалов и создания ситуаций, соответствующих потребностям своих учеников. Однако роль технологии в изучении языка в целом и в Дисциплине «Язык для специальных целей» в частности со временем претерпела существенные изменения.

Тірек сөздері. Арнайы мақсаттарға арналған Тіл, оқыту технологиясы, интерактивті өзара іс-қимыл.

Ключевые слова. Язык для специальных целей, технология обучения, интерактивное взаимодействие.

Key words. Language for special purposes, learning technology, interactive interaction.

English for Specific Purposes (ESP), including Business English (BE), has a long history and has become increasingly popular since the 1960s. Universities now offer MAs in ESP courses; there are ESP and BE journals; and special interest groups like the IATEFL or TESOL ESP SIGs and BE SIGs. Many language schools offer ESP and BE courses, and increasing numbers of more and more

specialised ESP coursebooks, for subjects such as aviation, medicine, and legal English, or BE books such as English for email, are published. There are also conferences dedicated to teaching BE and ESP. If we leave compulsory education aside, people have always learned a language out of a special need and for a special purpose. This could be the need to communicate with someone who does not speak a shared language about something ‘specific’, for example, a tourist who needs to ask someone for directions, a hobbyist who wants to find out more about his favourite subject on the internet, a business person who needs to attend meetings with international partners, or a technician who needs to order parts from a catalogue that is only available in one specific language. So, what do we mean exactly when we say English for Specific Purposes then? What is the difference between a general English course and an ESP course? Interestingly, despite being long established, this has always been debated, even in a recent IATEFL-TESOL discussion, held in February 2012, and the definitions of ESP have not only changed over time but different definitions have existed side by side. In the beginning, teachers often thought that in ESP courses, teaching specific vocabulary was their task. However, in many situations adult professionals know the technical terms related to their field much better than the teacher, who often does not know the field-specific terminology. What learners need is to learn how to use those words in sentences, how to understand authentic texts with certain field-specific expressions, or how to communicate effectively in typical situations that arise in their jobs. This is why the analysis of needs, discourse genre, and linguistic corpora has become so important in ESP. However, it is still the case that a lot of the language adult ESP learners need will not be much different from general English, and indeed, the line between both is often blurred. First, it was emphasised that in ESP needs analysis was of paramount importance. However, being influenced by ESP, even in general English courses, a needs analysis is carried out now more and more, especially with the shift to a more learner-centred approach in teaching. Despite this fact and the ongoing discussions, it is generally understood and accepted that there is a difference between the two. ‘some people described ESP as simply being the teaching of English for any purpose that could be specified. Others, however, were more precise, describing it as the teaching of English used in academic studies or the teaching of English for vocational or professional purposes. ESP requires the careful research and design of pedagogical materials and activities for an identifiable group of adult learners within a specific learning context. Context, situational practice, cross-cultural issues, authenticity of communication and materials, and needs analysis are terms that come up in various definitions of ESP; an extended and flexible definition:

Absolute characteristics

- ESP is defined to meet specific needs of the learners
- ESP makes use of underlying methodology and activities of the discipline it serves
- ESP is centred on the language (grammar, lexis, register), study skills, discourse
- and genre appropriate for these activities.

Variable characteristics

- ESP may be related to, or designed for, specific disciplines
- ESP may use, in specific teaching situations, a different methodology from that of general English

English

- ESP is likely to be designed for adult learners, either at a tertiary level institution or in a professional work situation; it could, however, be for learners at secondary school level

- ESP is generally designed for intermediate or advanced students; most ESP courses assume some basic knowledge of the language systems.

This definition can serve as a framework that can encompass various ESP contexts. Variations in definitions have also to do with the different needs of learners in their workplace. A large airline company, for example, offers English lessons to their technicians. However, after looking more closely at what they needed, it turned out that most of the technicians only needed to know the English words for the parts of an airplane. In fact, the internal training material for new technicians was a mix of the L1 for the grammar and all the non-technical words. In another department, however, technicians need to understand more complex English texts when reading original

manuals supplied by various aircraft components producers. These employees need to learn English grammar, sentence structure, etc., as well as the technical terms. This also shows why needs analysis is so essential in ESP. Over time, some areas of ESP have come to be seen as separate, such as EAP and Business English. In fact, this manifests itself even in this book, where there is a separate chapter for EAP and even these areas have split up further. There is, for instance, ESAP (English for Specific Academic Purposes) such as English for Medical Students, English for Science and Technology, and English for Law. Also, Business English has split into more specific areas such as English for Human Resources, English for Banking, English for Secretaries. So, it seems that the 'S' in ESP has become more and more specific over time to remark that 'there is a dilemma about how specific the business and vocational English courses should be...'. Having discussed what ESP means, we can now look at how technology is used in ESP and BE classes, and how this relates to the definitions of ESP set out above.

While each type of technology has its own specific advantages, it is worth listing some of the general benefits of using it in ESP. Some benefits of technology in language learning are the same for ESP learners as for general English learners. For example, finding native speakers as learning or communication partners or reading or watching the news in the target language for those who do not have easy access to these locally. In lessons, teachers can bring the outside world into the classroom, provide authentic contexts in which English is used, expose students to different varieties and accents of English, and give students listening practice. But, whereas in general English lessons even the teachers themselves can be a valuable resource for listening, speaking and authentic language use, in many cases technology, whether, for example, in the form of videos or on the internet, is the only means for ESP students to access the specific language they need in order to communicate appropriately. Hybrid nature of ESP, having to teach both the language and the 'field-specific content' that makes it challenging for teachers, who often do not have the field-specific knowledge to teach. Although it is not usually the case that teachers also have to teach the content, especially when teaching adult professionals, they do need to teach the field-specific language, which they might not always know, and which changes and develops over time. When teaching professionals, the needs also go beyond the language itself; they also require the use of authentic tasks, tools, and context.

Литература:

1. Елизарова, Г.В. О природе социокультурной компетенции/ Г.В. Елизарова// Слово, предложение и текст как интерпретирующие системы. *Studia Linguistica* - СПб: Тригон, 1999. - С. 274 - 281.
2. Фролова, Н.А., Алещанова, И.В. Роль масс-медийных текстов в формировании социокультурной компетенции. - М.: Современные проблемы науки и образования, 2009. – С.142 – 145.
3. Knapp-Ptohoff, A. Instead of Introduction: Conceptual issues in Analyzing Intercultural Communication/ A. Knapp-Ptohoff, K. Knapp, W. Enniger// *Analyzing intercultural communication: Studies in anthropological linguistics*. – Berlin; New York; Amsterdam: Mouton der Gruyter, 1987.

LEARNING BY TEACHING AS A MEANS OF DEVELOPING TRANSFERRABLE SKILLS

Усенова Сауле Галимгиреевна

магистр гуманитарных наук, преподаватель кафедры английского и немецкого языков АРГУ им. К.Жубанова, г.Актобе
email: sunnysaulesha@mail.ru

Уайс Алия Аязбаевна

магистр гуманитарных наук, старший преподаватель кафедры английского и немецкого языков АРГУ им. К.Жубанова, г.Актобе

Аңдатпа.Мақалада «оқыту арқылы үйрену» әдісінің негізгі дәстүрлі тәсілі талқыланып, оның тарихына қысқа шолу беріледі, оның күшті және әлсіз тұстарын талданады және жоғары білім беруде оны қолданудың нәтижелері туралы қорытындысы қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается основной традиционный подход к методу «изучение через обучение», кратко изложена его история, представлен анализ его слабых и сильных сторон, даны заключения о результатах его использования в высшей школе.

Annotation. The following article is intended to introduce the basic ideas of learning by teaching and give some advice for the design of university courses according to it; it outlines brief history of the method, analyzes its advantages and disadvantages, and summarizes the outcomes of its applying at university.

Тірек сөздері: Оқыту арқылы үйрену, софт дағдылар, коммуникативті дағдылар, процеске қызықтыру, фундаменталды негізгі біліктілік

Ключевые слова: изучение через обучение, софт навыки, коммуникативные навыки, вовлечение в процесс, фундаментальные ключевые квалификации

Key words: learning by teaching, soft skills, communication abilities, involvement, fundamental key qualifications.

Within the European Union's "Bologna Process" all university study programs are to be given parallel structures. The basic goals that are associated with this process have always appealed to us as the following principles:

- teaching a core knowledge
- teaching key qualifications ("soft skills") and methodological competence
- encouraging students to delve more thoroughly into specific aspects of a topic and to carry out their own research; supporting students in their own projects
- teaching students the skills to transfer information and knowledge and to present knowledge in a way that is also intelligible to a general public.

What we need in today's world are generalists who, thanks to their broad general knowledge, are capable of familiarizing themselves rapidly with different jobs and tasks. For this, teachers must offer their students orientation, give them freedom, and demand account from them about their work. Since we started as university teachers we have been using learning by teaching as our didactic concept.

LdL stands for the German label "Lernen durch Lehren", which means "Learning by Teaching". The fundamental principle is to hand over as much teaching responsibility to the learner as possible and to encourage as many students as possible to engage in the highest possible degree of activity. The team of students placed in charge of the lesson must think of appropriate teaching methods to convey their topic (i.e. chalk and talk, ex-cathedra teaching, working in pairs, group work, discussion, etc.). The role of the teacher consists in preparing, supporting, moderating and supervising. LdL's "father" is Jean-Pol Martin, Professor of the didactics of French language and literature, at the University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany. Martin has been developing the concept of "Learning by Teaching" since the 1980s, continuously improving this method and extending it from pure language classes to other areas of learning and living [1, 168]. Martin used the method "Learning by Teaching" for the first time in his French lessons at high-schools. He had found out that the dilemma that had been caused by the so-called "communicative turn" in foreign-language teaching could be solved with the help of LdL. With the "communicative turn" educators finally realized that students participate much more in class when they are allowed to talk about themselves and their own life; but as a result there was not enough focus on grammatical competence. Martin's solution was to have the students teach grammar chapters themselves. With this, the students were enabled to train grammatical as well as communicative competence and to acquire "hard skills" as well as "soft skills".

Martin shows that human beings strive for systematically increasing of their competence of being in mental control of various walks of life and fields of study ("control competence"). The

achievement of this “control”, according to Martin, leads to “flow effects”, i.e. great intrinsic satisfaction and feelings of happiness. This also means that the results should give pleasure even if the route to achieving them is arduous. Martin runs his classes like a company and sees himself in the role of an executive manager living [1, 167]. We tried the same approach and it worked out effectively. Our students enjoyed applying the method though being rather frightened and unconfident at the beginning of a term.

The method sees students in the role of the teacher, and enhances their learning experience by encouraging them to teach other students and collaborate with fellow learners [2, 163].

The most critical part of learning with teaching should be the medium. Many a time students are asked to present a topic. So they make a PowerPoint presentation. However, there are myriad better ways to tell a story and teach in the Internet age. It could be through cards, board games, video games, comics and doodles, animation, even other presentation software’s that can bring across a story. Students who present should be pushed to explore other options as storytelling and teaching devices. The more enjoyable it is to create these courses, the easier it is for them to learn and teach. Hard work may end up embedding the chapter into their memory [3, 114].

After preparation by the teacher, students become responsible for their own learning and teaching. The new material is divided into small units and student groups of not more than three people are formed [4, 15]. Students are then encouraged to experiment to find ways to teach the material to the others. Along with ensuring that students learn the material, another goal of the method, is to teach students life skills like respect for other people, planning, problem solving, taking chances in public, and communication skills. The teacher remains actively involved, stepping in to further explain or provide support if the teaching-students falter or the learning-students do not seem to understand the material.

The method is distinct from tutoring in that learning by teaching is done in class, supported by the teacher, and distinct from student teaching, which is a part of teacher education. Life skills are abilities for adaptive and positive behavior that enable humans to deal effectively with the demands and challenges of life. This concept is also termed as psychosocial competency. The subject varies greatly depending on social norms and community expectations but skills that function for well-being and aid individuals to develop into active and productive members of their communities are considered as life skills [5, 8].

The learning-by-teaching effect has been demonstrated in many studies. Students who spend time teaching what they’ve learned go on to show better understanding and knowledge retention than students who simply spend the same time re-studying. What remains unresolved, however, is exactly why teaching helps the teacher better understand and retain what they’ve learned [4, 23].

This method, as any other phenomenon and methodological technique, has its own advantages and disadvantages. As for its disadvantages, it takes much more time to prepare and it takes much more effort both on the part of a teacher and a student. It is considered to be really time consuming. At first sight it can seem rather easy for a teacher as students seem to be designing and conducting classes and therefore all the responsibility lies on them. But as a matter of fact, the real situation is not like this. As we have tried it in reality, we can state a teacher has an overall responsibility and constantly supervises and monitors the students’ work. As far as the advantages are concerned, they cannot be overestimated: learning by teaching encourages and demands creativity, independence, self confidence and fundamental key qualifications (i.e. the ability to work in a team, complex thinking, the competence to seek and find information, explorative behavior, presentation skills, project competence, internet competence, generating knowledge as well as disciplinary virtues like punctuality, reliability, patience). With learning by teaching you give up the unrealistic linearity of classroom teaching. Rather, learning by teaching confronts students with the realistic uncertainties in life (which have even been increasing with the spread of the internet); students have to cope with the uncertainties of life and learn to make complex topics more and more linear and thus to develop quantitatively and qualitatively improved cognitive maps [1, 169].

References:

1. Grzega, J., &Schöner, M. (2008). The didactic model LdL (Lernen durch Lehren) as a way of preparing students for communication in a knowledge society. *Journal of Education for Teaching: International research and pedagogy*, 34(3), 167-175. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/02607470802212157>

2. University of Nottingham, Nottingham, United Kingdom; sascha.stollhans@nottingham.ac.uk How to cite this chapter: Stollhans, S. (2016). Learning by teaching: developing transferable skills. In E. Corradini, K. Borthwick and A. Gallagher-Brett (Eds), *Employability for languages: a handbook* (pp. 161-164). Dublin: Researchpublishing.net. <http://dx.doi.org/10.14705/rpnet.2016.cbg2016.478>

3. Safiye, Aslan, (October 5, 2015). "Is Learning by Teaching Effective in Gaining 21st Century Skills? The Views of Pre-Service Science Teachers". *Educational Sciences: Theory and Practice*. 15 (6). ISSN 1303-0485.

4. Heinrich, Christian (November 2007). "Learning by Teaching: The Goal is Independence". Goethe-Institut.

5. "Global evaluation of life skills education programmes" (PDF).www.unicef.org (Evaluation Report). New York: United Nations Children's Fund. August 2012. p. 8-9. Retrieved 2014-09-02.

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES TO IMPROVE THE QUALITY OF THE LESSON

Хасанова А.Д.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті
Aikosh.khan@bk.ru

Ғылыми жетекшісі: оқытушы, педагогика ғылымдарының магистрі, Нурмухамедова Э.О.

Андатпа. Мақалада жаңа ақпараттық технологиялардың негізгі құралдары мен мүмкіндіктері талқыланады. Қазіргі уақытта АКТ-ның дидактикалық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, мұғалім кәсіпқой түрде белсенді дамып келеді және жалпы кәсіби педагогикалық құзыреттілігін арттырады.

Аннотация. В статье рассматриваются основные средства и возможности новых информационных технологий. В настоящее время используя дидактические возможности ИКТ преподаватель активно развивается профессионально и повышает общую профессиональную педагогическую компетентность.

Annotation. The article discusses the basic means and capabilities of new information technologies. Currently, using the didactic possibilities of ICT, the teacher is actively developing professionally and enhances general professional pedagogical competence.

Тірек сөздер:білім, классификация, технология, интерактивті тақта, үдеріс, интернет, презентация, ресурс.

Ключевые слова:образования , классификация, технология, интерактивная доска, процесс, интернет, презентация, ресурс.

Keywords: education, classification, technology, interactive board, process, the Internet, presentation, resource.

The purpose of modern education - preparing competitive specialist. The school is the center of learning, and the teacher is his heart. This teacher caring for the results of their teaching activities, always thinking about how to help their pupils to understand themselves and build their lives for the benefit of others. He wants his graduates to become smart, kind, educated, learn to understand and feel the value content of life.

The development and application of new learning technologies is not the influence of fashion, but a necessity dictated by today's level of education. A modern teacher is a professional who must master modern learning technologies. One of the most important technologies is the information and communication technology. (further ICT) And now, in the era of information and

communication technologies, the main task of the teacher is to educate the student with the appropriate knowledge. The intensive development of the processes of information of society requires the formation of a diversified personality, owning new technologies.

I.V. Robert gives the following explanation of ICT means - "this is software and hardware and technical means and devices operating on the basis of means of microprocessor computing technology, as well as modern means and systems of information broadcasting, information exchange, providing operations processing, storage, production, transmission, use of information, the ability to access information resources of computer networks, including global ones. [1, pp. 85-86]

Classification of ICT educational tools

1. By solving pedagogical tasks:

a) means providing basic training (electronic textbooks, training systems, knowledge control systems)

b) practical training tools (task book, workshops, simulators)

c) auxiliary means (encyclopedias, dictionaries, developing computer games, multimedia training sessions)

d) comprehensive means (distant training courses)

2. By functions in the organization of the educational process:

a) information and training (e-books, libraries, dictionaries, programs)

b) interactive (e-mail, electronic newsgroups)

c) search engines (search engines, catalogs)

ICT tools that are most frequently used in the field of education

- interactive board;

- multimedia cabinets;

- Internet space;

- electronic textbooks;

The main purpose of the use of ICT - education of comprehensively developed personality, competitive in today's society, able to use the highest level of modern computer technology. The use of ICT tools in the educational process makes it possible to develop the creative abilities of students through the use of electronic textbooks in Internet resources.

Positive aspects of ICT application in class:

-the thinking of students develops;

-improves creative activity;

-educates a sense of community;

-the richness of the language is improved;

-increased all-round interest. [2, pp. 56-58]

The use of ICT tools allows a differentiated approach to the learning process, since not all students who sit in front of us have the same thinking abilities. There are students who quickly grasp everything and quickly plug in, while others need repeated repetition and time to comprehend the material. For example, it is fashionable to disassemble the topic on the work with the help of a visual presentation, and "slow" students to give this presentation on flash media for additional study. You can also use electronic tutorials, in presentations, you can use charts, tables, graphs, hyperlinks. The material can then be emailed to students.

The use of video tutorials, demonstration of the presentation as a teaching tool raises the interest of the participants in explaining clearly the subject studied, the subject, and also develops abstract and logical thinking. Using presentations, on the one hand, allows to visually explain the new material to students, on the other hand, allows the teacher to facilitate the process of learning and assimilation of the material.

It is no secret that students now do not want and do not like to read. How can teacher master the works of program material with them? Here teacher can use discs with movie recordings based on their motives. Of course, there is not enough time in the lesson to watch the film in full volume, but some, especially interesting moments, can be viewed and compared with the author's text. Thus,

we include in the analysis of literary work and poorly performing students, and also cause interest among students, and they can see the whole movie at home.

The Internet has become an integral part of our life, we now can not imagine a society without the achievements of the Network. And, naturally, the achievements of the Internet can also be and should be applied in your lessons.

The Internet is primarily used for informational purposes. There are plenty of online resources, such as electronic libraries, newspapers, magazines, collections, articles that help to learn new information on a particular topic. [3, pp. 192-193]

Also, the Internet is used for the purpose of communication of subjects of study. That is, the teacher -student can communicate with each other at a distance. You can communicate via e-mail, e-conference, Skype-technology.

Skype technology implements the most lively communication of subjects of learning, located at a distance from each other, without which the learning process can not be effective. This technology allows to realize the unification of additional subjects of training of different schools (students and qualified teachers) to study the curriculum topic determined in advance. This technology is effective when conducting open lessons, since there are no other teachers in the lesson, and they all observe the lesson progress or in a separate room or in their workplaces. Skype technology is a powerful tool for improving the skills of teachers: teachers can communicate with each other at the stage of preparation of lessons, they can exchange efficiently used resources, methodical findings and creative ideas used in lessons.

The Internet can also be used for search purposes. Special search services are used to search for information on the Web. Usually, a search service is a company that has its own server, which is running some kind of search engine. Currently, there are quite a few search engines in domestic resources. The most common ones are: Google, Yandex, Amigo, etc. It is necessary to teach schoolchildren to use search engines, to formulate the search topic correctly, to highlight keywords. From this depends largely on whether students can find the necessary information. [4, pp.25-26]

Thus, the creative approach allows teachers to use as efficiently as possible in his work the rich tools offered by modern computer technologies. Lessons, using ICT increase learning motivation and, consequently, interest in the subject being studied.

With the active use of ICT, common goals of education are achieved more successfully, competences in the field of communication are easier to form: the ability to gather information, compare it, express your thoughts on paper and verbally, logically reason, discover something new, make choices and make decisions.

Bibliography:

1. Роберт И.В. О понятийном аппарате информатизации образования //Информатика и образование. – 2002.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М, 2000.
3. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании.– М, 1994.
4. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы. – Астана,2010.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ

Шаукетова Динара Муратқызы

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 3 курс студенті

dinara.shauketovaa@mail.ru

Ғылыми жетекшісі: оқытушы, педагогика ғылымдарының магистрі, Нурмухамедова Э.О.

Аңдатпа. Бұл мақалада ағылшын тілі пәнін оқытуда ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану қарастырылады. Қазіргі ақпарат ғасырында білім беру үрдісінде ақпараттық жаңа

технологияларды қолданудың ерекшеліктері өте мол. Бұл арқылы мұғалім оқушылардың білім сапасын және жеке шығармашылық қабілеттерін дамытуға жол ашады. Сонымен қатар, оқушылардың ой-өрісінің көкжиегі кеңейіп, білімалуға деген қызығушылықтары артады.

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективное использование информационных технологий в преподавании английского языка. В современном информационном веке очень много особенностей использования новых информационных технологий в образовательном процессе. С помощью этого учителя способствуют развитию качества знаний и индивидуальных творческих способностей учащихся. Кроме того, расширяется кругозор учащихся, повышается интерес к знаниям.

Abstract. This article discusses the effective use of information technology in teaching English. In the modern information age there are a lot of features of the use of new information technologies in the educational process. With the help of this teacher contribute to the development of the quality of knowledge and individual creative abilities of students. In addition, expanding horizons of students, increasing interest in knowledge.

Кілт сөздер: медиафильм, коммуникативтік мәдениет, әдіснама, аспект.

Ключевые слова: медиафильм, коммуникативная культура, методология, аспект.

Key words: media, film, communication, culture, methodology, aspect.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі және білім беру өте қажет» Н.Ә. Назарбаев.

Соңғы уақытта жалпы білім беретін мекемелерде болсын, арнайы оқытатын оқу орындарында болсын жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі жиі көтерілуде. Яғни, бұл дегеніміз тек қана жаңа техникалық құралдарды пайдаланып сабақ өткізу ғана емес, сонымен бірге қазіргі бағдарламаға сәйкес, оқытудың жаңа түрлері мен әдістері, оқыту үдерісіне жаңа көзқараспен қарап, сол бағыт бойынша жұмыстар жүргізу. Ағылшын тілдерін оқытудың негізгі мақсаты оқушылардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру және дамыту, шет тілін практикалық меңгеруге үйрету болып табылады. Оқытушының міндеті-әрбір оқушы үшін тілді іс жүзінде меңгеруге жағдай жасау, әрбір балаға өзінің белсенділігін, қабілетін, шығармашылығын көрсетуге мүмкіндік беретін оқыту әдістерін таңдау. Оқытушының міндеті-шет тілдерін оқыту барысында оқушылардың танымдық қызметін жандандыру.

Бүгінде шет тілдерін меңгерудің жалпы адамзат үшін маңызды өте зор. Сонымен бірге әр заманның өзінің тілді меңгеруге арналған әдіс-тәсілдері де жетерлік. Тілдерді оқыту соның ішінде атап айтар болсақ, ағылшын тілін оқыту өткен жүзжылдықта қатты өзгерді. Тілді оқыту-бұл динамикалық, ағымдағы, өзгермелі процестер, сондықтан олардың басқа пәндерді оқытудан айырмашылығы тіркелген жоқ. Әсіресе ХХ ғасыр бойы тілді оқыту көптеген өзгерістер мен инновацияларға ұшырады. Шамамен әрбір онжылдықта тәжірибеде жаңа тәсіл немесе әдіснама қолданылады. Соңғы онжылдықтарда ағылшын тілін оқытуды қалыптастырған көптеген ірі теориялар, оқиғалар, үрдістер мен технологиялар, әдіснамалар білім беру жүйелері сияқты өз уақытының өзгерісіне ұшырады және өз заманының идеяларында түбегейлі көрінеді деп болжайды. Дегенмен, идеялар сәннен шыға алады. Қазірде ағылшын тілін үйретудің ескі әдістері ұмытылған, бірақ қайта жаңғырып, жарыққа шығуы да әбден мүмкін. Ағылшын тілінің тәжірибелі оқытушылары бүкіл әлемде олардың контекстіне, қажеттіліктеріне, ресурстары мен практикалылығына сәйкес келетін әр түрлі үрдістерді қолданады. Мұғалімдер әртүрлі уақытта ұсынылатын көптеген әдістерге ие болды. Әлбетте, кейбір мұғалімдер белгілі бір әдістемелерді қатаң ұстанады. Дегенмен, ағылшын тілі оқытушыларының көпшілігі белгіленген үрдістерді ұстанудың орнына, олардың мазмұнына қолданылатын әр түрлі уақытта әртүрлі үрдістерді қолдануды тиімді деп санайды. Сонымен қатар, олар академиялық және кәсіби өсу үшін түрлі білім беру технологияларын қолданады. Білім беру технологиялары, әсіресе компьютерлер мен перифериялық құрылғылар біздің өміріміздің барлық салаларында айтарлықтай өсті және еніп отыр. Бүгінде банктер, ауруханалар немесе кез келген сала жаңа технологияларды

пайдалану керек деп мәлімдейді. Атап айтқанда, интернет біздің ақпараттық қоғамымызда аса маңызды құрал болып отыр. Білім беру, іскерлік операциялар, жеке хат алмасу, зерттеу және ақпарат жинау сияқты күнделікті іс-шараларды өткізу үшін көптеген адамдар интернетке шығады. Жыл сайын сандық байланыс білім беруді дамыту үшін аса маңызды болып отыр.

Ағылшын тілін оқытудағы жаңа ақпараттық технологияларға келетін болсақ, қазіргі уақытта білім беру саласындағы айтарлықтай өзгерістер мектепте шет тілін оқытуға әсер етті. Атап айтқанда, интернет-ресурстарды, компьютерлік бағдарламаларды және т.б. пайдалану сияқты жаңа ақпараттық технологиялар білім беру саласында қарқынды енгізілуде.

Е. С. Полат, Дмитриева Е. И., Новиков С. В., Полилова Т. А., Цветкова Л. А. сияқты зерттеушілер оқу үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды әзірлеумен және енгізумен белсенді айналысады [1, 25-26 б].

Руденко-Моргун О. И. өзінің "компьютерлік технологиялар оқытудың жаңа түрі ретінде" атты мақаласында былай дейді: "біз 80 жылдардың ортасында басталған Ақпарат, компьютерлік революция дәуірінде өмір сүреміз және өсіп келеді. Міне, оның негізгі кезеңдері: дербес компьютердің пайда болуы, мультимедиа технологиясының өнертабысы, ғаламдық ақпараттық интернет желісін біздің өмірімізге енгізу. Барлық осы жаңашылдықтар біздің өміріміздің бір бөлігіне айналды: олар барлық кәсіби салалар мен үйде кеңінен қолданылады [2,121-122 б].

Ағылшын тілін оқытудағы компьютерлік оқыту бағдарламалары, Е. Л. Носенконың айтуынша, [3, 20-21 б], 80-ші жылдардан бастап пайдаланылады. Олар оқу ақпаратын ыңғайлы форматта ұсыну, бағдарламаланған, проблемалық оқыту барысында оқу қызметін жеке басқару, интерактивті режимде жұмыс істейтін компьютердің көмегімен білімді бақылау бойынша функцияларды жүзеге асыруға арналған; сондай-ақ есептеу, ақпараттық-анықтамалық және басқа да ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін.

Шет тілін үйрету барысында жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану, нақты атап айтар болсақ, медиафильмдерді қолдану кеңінен етек алып жатыр. Медиафильмнің оқушыларға тигізер пайдасы өте мол. Бұл арқылы оқушының өзін-өзі дамытуы мен бағалауы артады.

Г.Байтилеуованың пікірінше, [4, 15-16 б], оқыту үрдісінде медиафильмдерді пайдаланудың басты себептері мыналар:

1. медиафильмдердің кең таралымдылығы немесе басқаша айтсақ қол жетімділігі;
2. оқытушының видео мәтіндерді пайдалануға септігін тигізетін белгілі-бір тәжірибесінің болуы;
3. оқытушының шығармашылық дамуына да сабақ беру үрдісінде видео мәтіндерді пайдалану өз ықпалын тигізеді.

И.Ф.Ахметованың пікірінше пәнаралық байланыста медиафильмдер қолданысы аса маңызды рөл атқарады. Ал, видеосабактар ең алдымен арнайы даярланған сөйлеу үлгісіндегі материалдарды енжар қабылдамай, керісінше өз бетінше ізденуге үйретеді және оқытушының көмегі арқылы сөйлеу бағытындағы әрекетін қалыптастырады [5, 38 б].

Сонымен қатар, Шолпанбай С. Пікірінше шетел тілін оқытуда медиафильмдер қолданысында интерактивті, белсенді оқыту әдістерінің маңызды роль атқаратынын анықтады [6, 68-70 б].

Ағылшын тілін оқытын оқушылар санының біртіндеп ұлғаюымен еліміздің әр түрлі жоғарғы оқу орындарындағы оқу-тәрбие процесінің тиімділігін тексеру үшін оқытудың бірқатар әдістері мен тәсілдері енгізілді. Технология тілді оқытуда елеулі рөл атқара бастады және оқытудың дәстүрлі әдістерін айтарлықтай дәрежеде өзгертті. Ағылшын тілі пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану барысында оқушылардың оқу процесі мен қарқындылығы, сөздік қорының біршама артуы, сөйлеу кезінде дыбыстарды дұрыс айта білуі, диалогтік сөйлеудің қалыптасуы, жаттанды түрде емес, өз ойынша еркін түрде түсінік айта білуі, ағылшын тіліне деген ой-өрісінің дамуы және басқа да шығармашылық қабілетіне

жол ашып келеді деп ойлаймын. Сонымен қатар, ағылшын тілі сабақтарында компьютерді пайдалану дидактикалық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді: ғаламдық желі материалдарын қолдана отырып, оқу дағдыларын қалыптастыру; студенттердің жазу дағдыларын жақсарту; студенттердің сөздік қорын кеңейту; студенттердің ағылшын тілін үйренуге тұрақты мотивациясын қалыптастыру.

Тілдерді оқыту үшін бағдарламалық қамтамасыз етуді жасау кезінде мультимедиялық технологияларды пайдалану оқу сыныптары үшін оқу үлгілерін жақсартуға және неғұрлым тартымды етуге мүмкіндік берді. Мұғалім оларды концепцияларға оқыту және оқушылардың ынтасы мен қызығушылығын ұзақ мерзімді ұстап тұруды қамтамасыз ету үшін құрал ретінде пайдаланады. Осылайша, ол сыныпта өз уақытын бағдарламалық қамтамасыз етуден оқушыларға білім беруді қамтамасыз ету үшін тиімді пайдалана алады.

Қорыта келе, сабақ барысындағы мұғалімнің басты мақсаты оқушылардың білім сапасын арттырып, олардың қызығушылығын ояту. Осындай кезде жаңа ақпараттық технологияны тиімді пайдалана алса, оқушыларды жаңашылдыққа шақырып, білімге деген ынтасын арттырса, оқушылардың білім деңгейі жоғары көтеріледі деп ойлаймын.

Әдебиеттер:

1. Williams R., Moakley K. “Computer at school”, 2007
2. Rudenko-Morgun O.I. “Computer technologies as a new form of teaching”, 2003
3. Nosenko E.L. “Using IT in education”, 2005
4. Байтилеуова Г. «Ақпараттық технологиялардың тиімділігі». Қазақстан мектебі. 2008 ж. №6 34б.
5. Шолпанбай С. Білім беру жүйесінде жаңа технологияларды пайдалану заман талабы. Мектептегі шетел тілі, 2010 ж. №3 32б.
6. Ахметова И.Ф. Использование интерактивной доски на уроках иностранного языка в средней школе. Английский язык в школе, 2008 г. №1 С. 30

3 СЕКЦИЯ
ҚАЗІРГІ ГЕРМАНИСТИКАДАҒЫ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР
ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ ГЕРМАНИСТИКИ
THE MAIN ISSUES OF MODERN GERMANISM

**FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS USED IN LITERARY TEXTS IN THE
STUDY OF KAZAKH AND ENGLISH LANGUAGES**

Ақжігіт С. Б.

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Шетел тілдері факультеті,
«Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының
6M021000- "Шетел филологиясы" мамандығының магистранты
w.sam.w_92@bk.ru

Аңдатпа. Мақалада қазақ және ағылшын тілдеріндегі фразеологиялық бірліктердің көркем әдебиетте қолдану аясы мен ерекшеліктері қарастырылған. Сонымен қатар фразеологизмдердің семантикасын, құрылысын және экспрессивті-стилистикалық тұстарын саралайды. Авторлар қазақ және ағылшын жазушыларының еңбектеріне мысалдар келтіреді. Мақалада авторлар көркем шығарма тілінің фразеологиялық қорын зерттеу – бір жағынан жалпыхалықтық тілдің кезеңдік ерекшелігін терең білуге себептесе, екінші жағынан, әр суреткердің тіл шеберлігін жанжақты ашып, оның әдеби тілімізді дамытудағы рөлін анықтаудың бірден бір жолын анықтайды.

Аннотация. В данной статье рассмотрены особенности области применения фразеологических единиц в художественной литературе на казахском и английском языках. А также анализирует семантику, строение и экспрессивно-стилистические стороны фразеологизмов. Авторы приводят примеры трудов казахских и английских писателей. В статье авторы изучают фразеологический фонд языка художественного произведения – с одной стороны, способствуют глубокому знанию периодической специфики общенародного языка, с другой стороны, раскрывают языковое мастерство каждого художника и определяют один из способов определения его роли в развитии литературного языка.

Annotation. This article deals with the features of the application of phraseological units in the literature in the Kazakh and English languages. And also analyzes the semantics, structure and expressive-stylistic sides of phraseological units. The authors give examples of works of Kazakh and English writers. In the article, the authors study the phraseological fund of the language of a work of art – on the one hand, contribute to a deep knowledge of the periodic specifics of the national language, on the other hand, reveal the language skills of each artist and determine one of the ways to determine its role in the development of the literary language.

Тірек сөздері: фразеологиялық бірліктер, ағылшын тілі, қазақ тілі, сөздіктер

Ключевые слова: фразеологизмы, английский язык, казахский язык, словарь.

Key words: phraseological units, English language, Kazakh language, vocabulary

In the internal form of phraseological units of any nation one can notice the national color, national signs and properties, cultural and national mentality. If they had been abandoned in time, had not lived up to the present time, the culture and treasures of the nation as a whole would have been lost. The national culture is widely reflected from the phraseological fund. Due to the integrity of meaning, clarity of application, specificity of application in the finished state, phraseological units are transmitted from generation to generation and continue to be viable. They can be called proof of the life of the nation. Phraseological units are one of the strongest linguistic means showing aesthetic taste of the people in overcoming the need of the language of fiction. In research J. Koniratbaev discusses the general characteristics of phraseological units in the Kazakh prose of the early twentieth century, especially the thematic-semantic, periodical design, stylistic use. The author classifies phraseological units in the language of Kazakh prose in the early twentieth century in the General sense and into thematic groups depending on the speaker's words [1, 30].

Phraseology is an integral part of the language, determining the specificity of the stages of development of the literary language, manifested in the fact that the accumulative activity is especially manifested in language units, appear and develop over several millennia. Each writer in his circle receives the need for phraseological fund of the language and, in turn, contributes to the development of the literary language. English writers, recognized as great personalities of English fiction and continuing the tradition of written literary language, founded by Shakespeare, advanced in the artistic development of the literary language, creating a treasure trove of this language significant material, artistic tool.

English has a thousand - year history. Knowledge of phraseology greatly facilitates the reading of not only journalistic, but also fiction. Proper use of phraseological units makes the language idiomatic. The world of phraseology of the modern English language is large and multifaceted.

About the features of phraseology R. Avakova says: "the language collects the most needs of the spiritual wealth of the people-mythology. The analysis of such facts of the language promotes familiarization with cultural roots, understanding of its secret colors. On the other hand, the continuity of sciences (language, culture, history, folklore, Ethnology, literature, etc.) b) allows comprehensive disclosure" [2,16]. Therefore, phraseology is closely related to all spheres of science.

The study of phraseological units in fiction is one of the ways to determine the role of each artist in the development of literary language. Because phraseological units are one of the most powerful language tools that justify the aesthetic taste of the people, if necessary, in fiction (prose). Therefore, at the stage of development of fiction meaningful material gives phraseological units. For example: suit the action to the word – сөздііспендәлелдеу, beat it on the hoof – қаражаяу, жаяужүру, to eat one's words – өзсөзінқайтыпалу, to make advances – келісімгебару, to take advantage – алдау, пайдалану, to win smb's affection – біреудіңкөңіліненшығу, біреудіңкөңілінтабу, to be afraid of one's shadow – барлықнәрседенқорқу, өзкөленкесіненқорқу, after – ақырсоңында, to turn deaf ear – көңілбөлмеу.

Academician V. V. Vinogradov grouped phraseological units as a whole from the flow of the ratio of the meanings of the common sense of phraseology and its components. Phraseological integrity refers to the constant combinations of words containing each other that cannot distinguish their meaning. For example:: to show the white feather – ақжалауқөтеру = қорқақтықтаныту, қорқақтықкөрсету; to kiss the hare's foot – қоянныңтабанынсүю – кешігу [3,302]. In order to find out the degree, patterns of development of literature of a certain nation, it is necessary to study it in connection with neighboring literature. For example, if we did not belong to the modern level of development of the Kazakh literature and literary language, to English literature and language, then there would be many problems in it.

Phraseological units in their nature tend to figurative image of our speech. Teaches to speak briefly, clearly, formulated. The emotional and expressive coloring of our speech becomes strong. If we talk, analyze, the role of phraseological units in fiction is very diverse. Phraseological units are used in the General style, but operate in different approaches.

There is no doubt that the actual task is to analyze and identify examples of poetry written by poets who have made a great contribution to the spiritual development of the Kazakh people, national specifics and national poetry. Every year every writer uses language techniques, including phraseological units. The peculiarities of the national culture of each nation are expressed in the fact that it is transmitted from generation to generation. We believe that a reasonable, rational use of this thought is a linguistic means that fully characterizes the individuality of this nation.

In this regard, English writers, who continued the tradition of literary language based on Shakespeare, in fact, were recognized as great personalities of English fiction, contributed to the further development of the literary language, creating a rich material, artistic manual. Due to the use of phraseological units in the works of English writers, the following situations arise. Here we see the expansion of phraseological phraseology of words and their different changes. For example, as a result of the variety of words not previously registered, not related to each other, the writer creates

an interesting combination. All this innovation, of course, does not contradict the laws of language, is done on the basis of phraseological groups in accordance with the ability to combine speech words. Then define the semantics of many words and a new regular expressions and adds them to the art form. Ch. Dickens used a lot of phraseological units in the novel «Oliver Twist». For example: the run of one's teeth – 1) тегінтамақ, тегінтамақтандыру; демеу, көмек. 2) ауыспалымағынасы – дамымау, дамудытоқтату; құлдырау; ызғындау. a run of luck (немесе of good luck) – бақыттышақ, бақыттыкезең, жолыболғыштық, үнеміжолыболу. the kid (немесе the kinchin) laу жарг. – көшедебаланыңақшасынұрлау. set one's heart (немесе mind] on (немесе upon) something немесе set one's mind to something) – бірдеңегеұмтылу; бірдеңеніқалау; бірдеңеніқаттыгілеу. What's the row? – 1) бұлқандайшу? Неліктенбұндайшу? Андағықандайшу? 2) неболыпжатыр? Неболды? Қандайжағдайжүзберді? Қандайжағдайболды? Қандайоқиғаболды?

With regard to the translation of phraseological units in the novel by Dickens «Oliver Twist», various methods and techniques were used. First, when translating phraseological units in Dicken`s novel «Oliver Twist» the general meaning of phraseological units was given. [4,124] Secondly, when translating phraseological units it was taken into account that they coincide with phraseological units of the Kazakh language. Third, many phraseological units are literally translated. Phraseological units have grammatical, stylistic and functional features.

The Phraseology used by Dickens, have their own characteristics. Phraseological units are always presented in fiction in a certain sentence. In this case, it is better to check them in connection with the proposals. Sometimes they are used as a synonym between them. But the mystery of this is different from the usual synonyms. The grammatical feature of phraseology is that it wants this property, that is, in a sentence in a certain grammatical form, a certain literature. Thus, it is related to grammar, especially morphology. And this is related to lexicology, because there are lexical words in it. Since phraseological units are seen as members of a particular sentence, they are closely related to syntax.

So, the national-cultural specificity of phraseological units is determined by social, natural, geographical conditions. Since the mysteries and peculiarities of the worldview are known only through the national language, the material life, environment and spiritual thinking of people are closely interrelated, and this unit determines the mentality of this nation in accordance with the laws of cultural life. Excerpts from historical and social life, deeply thought-out proverbs and sayings, regular, consistent phrases, aphorisms, phraseology are eternal in people's memory. The pearl of the word, which is preserved in every language, is the source of many ancient cultures that have developed since ancient times. It will live together and work together with people. That is why it is a mirror of the life of the nation, and it is a fact of natural truth.

References:

1. Konyratbayeva Zh. Phraseologies in the Kazakh prose language of the twentieth century: Dis. work - Almaty, 2002. - 30p.
2. Avakova R. A. Mythologies in phraseology / R. Avakova // Kazakhstanskaya pravda. - 2001. - №1. - S. 16-20. Bezbitskaya A. The language. Culture. Awareness. - M., 1996. - P. 201-231.
3. Vinogradov V.V. Problems of Russian stylistics. - M.: High school, 1981. - 320 p.
4. Dickens Ch. The Adventure of Oliver Twist. - M.: Publishing house "Molod", 1957.-126p.

НЕКОТОРЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЭТНОНИМОВ КАК СОСТАВНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Бакитжанова А., Бурибаева Р.А.

Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова

Аннотация. Бұл мақалада құрамына этнонимдер кіретін фразеологиялық бірліктердің талдауы берілген. Этнонимді құрамдас бөлігі бар фразеологизмдердің көпшілігі басқа елдердің халқымен әртүрлі қарым-қатынастың нәтижесі ретінде қалыптасты.

Аннотация. В данной статье представлен анализ фразеологических единиц, в состав которых входят этнонимы. Большинство фразеологизмов с компонентом этнонимом сформировалось как результат различного рода коммуникации с народом других стран.

Annotation. This article presents an analysis of phraseological units, which include ethnonyms. Most of the phraseological units with a component of the ethnonym was formed as a result of various kinds of communication with people of other countries.

Кілт сөздер. әлем тілі, фразеологиялық бірліктер, этнонимдер, макроэтнонимдер, микроэтнонимдер.

Ключевые слова. язык мира, фразеологические единицы, этноним, макроэтнонимы, микроэтнонимы.

Key words. the language of the world, phraseological units, ethnonym, macroeconomy, micro economy.

Все люди принадлежат к определенной национальной культуре, которая включает в себя национальный язык, литературу и историю. Значительную и немаловажную роль в представлении национальной специфики этносов также играет такой вид наименований как этноним, под которым понимаются разнообразные виды этнических общностей: наций, народов, народностей, племен, племенных союзов, названия жителей городов, регионов, стран, а также исторически сложившиеся прозвищные обозначения групп населения. Необходимо также подчеркнуть, что этнонимы, будучи довольно внушительной лексико-семантической группой, являются компонентами значительного количества фразеологических единиц [1,32].

Все языки в мире имеют свои исключительные особенности, и несомненно, каждый из них уникален по-своему. Но в тоже время, благодаря взаимоотношений с другими народами, все языки имеют что-то общее, что предоставляет возможность сравнивать и классифицировать их между собой. Одной из лингвистических универсалий, объединяющих людей разных континентов, являются фразеологические единицы, ведь нет ни одного языка, в котором не было бы фразеологизмов.

Исследования, которые базированы на основе имен собственных, имеют всё заметную актуальность, важность и значительность. Одним из вариации онимов (имен собственных) являются этнонимы.

Изучая культуру и быт англичан, их язык, мы неизбежно сталкиваемся с выражениями и фразеологизмами, которые непременно содержат в себе названия той или иной нации, народа, этноса. Для изучающих английский язык как иностранный устойчивые выражения с этнонимами весьма увлекательны и интересны, а порой и вовсе не понятны. Под этнонимами мы понимаем особый разряд лексики, название различных видов этнических общностей: наций, народов, народностей, племен, и т.п.

Фразеологические единицы с этнонимами редки и немногочисленны, и в свою очередь они практически не изучены. Несмотря на то, что именно в них отражается отношение одной нации к другой, фразеологическим единицам с этнонимами уделяется незначительное и несерьезное внимание.

Этнонимы классифицируются по разнообразным качествам и признакам. В первую очередь, различают макроэтнонимы и микроэтнонимы.

Макроэтнонимы – это обозначения обширных и значительных этносов или этнических общностей, порой понимаемых расширительно и включающих генетически разнородные и смешанные этносы, например, «Americans», «Arabs», «Chinese».

Микроэтнонимы – это названия незначительных и небольших этнических групп, прозвищ населения, племенные названия, например, «Cherokee», «the Iroquois». Синонимичным названием для микроэтнонимов является термин региональные этнонимы. Микроэтнонимы являются основой существенных сведений не только для этнографии, но и для всех исторических, географических и филологических наук.

Микроэтнонимы исключительно немонотонны по семантике. Таким образом, выделяются десять основных семантических групп микроэтнонимов: [1, 54]

1. микроэтнонимы, отражающие происхождение своих носителей и связанные с топонимией мест первоначального их поселения: кукары, рязанцы, юмаки;

2. микроэтнонимы, указывающие место жительства своих носителей: сергачи – жители г. Сергача, балахонцы – жители г. Балахоны;

3. микроэтнонимы, отражающие географическое положение населения (с точки зрения давших название): закудёмы – население, живущее за р. Кудьмой;

4. микроэтнонимы, отражающие природные условия, в которых живут их носители: полесники – жители деревни, расположенной среди леса;

5. микроэтнонимы, отражающие социальное положение их носителей в прошлом, часто названия по фамилии помещика: кочубеи, ломовцы;

6. микроэтнонимы, отражающие занятия жителей: гусятники, луковники;

7. микроэтнонимы, отражающие национальную принадлежность их носителей (с точки зрения тех, кем создано прозвище): русаки, паны;

8. микроэтнонимы, отражающие местные особенности говора: ветлугаи, уренцы;

9. микроэтнонимы, которые отражают религиозную принадлежность своих носителей (обычно в прошлом): кулугуры, староверы;

10. микроэтнонимы, отражающие особенности местного быта и нравов: водохлёбы, дрожники.

Среди этнонимов различают также автоэтнонимы и аллоэтнонимы. Автоэтнонимы – самоназвания народов и племён. Аллоэтнонимы – названия, данные народам и племенам другими народами. Аллоэтнонимы исторически нередко продолжают традицию называния одним народом представителей другого этноса по имени наиболее территориально близкого племени, с которым соседствовал этот народ в древности.[2,62]

По происхождению выделяются группы этнотопонимов – образованных от топонимов, этнохоронимов – образованных от хоронимов.

Этнотопонимы соотносятся с названиями страны или области, занимаемой этносом. Соотнесённость понятий бывает прямой, когда название страны образовано от этнотопонима «русские – Россия», и обратной, когда этнотопонимпроизведён от названия страны «Америка – американцы».

Этнохоронимы – названия от имён обширных регионов: «Кавказ – кавказцы», «Европа – европейцы», а также названия жителей крупных или малых поселений: «Астана – Астанчане». К этнохоронимам также относятся неофициальные, исторически сложившиеся прозвищные обозначения групп населения, например, «москали» [3,32].

Особый разряд наименований, соотносимых с этнонимами, составляют лингвонимы – названия языков или диалектов, используемые какой-либо этнической общностью. Учеными выделяются следующие основные типы лингвонимов:

1) названия языковых семей, включающие названия макросемей, названия семей языков;

2) названия языковых групп, которые обычно связаны с названиями территории распространения;

3) названия языков;

4) названия диалектных групп и диалектов.

Большую группу лингвонимов составляют названия диалектов, диалектных групп, а также языков, принадлежность которых к той или иной языковой общности не установлена.

Лингвонимы являются важным материалом для изучения истории языка и для этнографии.

Этнонимы могут являться составными элементами фразеологических единиц. Функционирование этнонимов в составе фразеологических единиц отмечены приобретением дополнительных коннотаций и, соответственно, новых переносных значений.

Фразеологизмы с этническим компонентом отражают национальные особенности народа, его этнокультурную идентичность, ценностную картину мира для определенного народа.

Большинство фразеологизмов с компонентом этнонимом сформировалось как результат установленной или не установленной коммуникации с народом другой страны. Они нередко обладают яркой образностью и выражают отношение носителей языка к другой культуре. Также большинство фразеологизмов исследуемой группы содержит этноним, называющий географически соседствующие народы, с которыми носители языка исторически имели политические, торговые, культурные связи.

Список использованной литературы:

1. Ухмылина Е.В. Этнонимы в этнографии. М.: Слово, 2010. 147 с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. М.: Академия, 2004. 208 с.
3. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий. М.: ПЕР СЭ, 2002. 416 с.

ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ СӨЙЛЕУДЕГІ СӨЗДІҢ ПРАГМАТИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Берикова Эльмира Рауановна

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ 6М021000-«Шетел филологиясы» мамандығының 1-курс магистранты

elmira_rauanovna@mail.ru

Кушкарлова Гульмира Кенесовна

Доцент, филол. ғыл. кандидаты

Аңдатпа. Мақалада алдымен прагматика ұғымы, оның талқылайтын мәселелері қарастырылады. Сөздің прагматикалық қызметі саласында ізденіс жұмыстарын жүргізген ғалымдардың есімдері аталып, қосқан үлестері баяндалады. Қоғамдық-саяси сөйлеудегі манипулятивтік тілдік амалдар нақты мысалдар арқылы көрсетіледі. Тілдің коммуникативтік қызметі, атап айтқанда тілді тұтынушы өзінің прагматикасына орай сөзді қолдануына байланысты мәселелер сөйлеудің прагматикалық әлеуеті ретінде алдыңғы орынға шығарылды.

Аннотация. В данном докладе сначала рассматривается понятие прагматизма и вопросы, которые в нем обсуждаются. Упомянуты имена ученых, которые занимались исследованиями в области прагматической деятельности слова и их вклад. Манипулятивные лингвистические операции в общественно-политической речи иллюстрируются конкретными примерами. Коммуникативный язык речи, в частности, язык потребителей из-за прагматики слова, был выдвинут как прагматический потенциал речи.

Annotation. This paper first discusses the concept of pragmatism and the issues it discusses. The names of scientists who have been engaged in research in the field of pragmatic activities of the word and their contribution are mentioned. Manipulative linguistic operations in social and political speech are illustrated by concrete examples. The communicative language of speech, in particular, the language of consumers due to the pragmatics of the word, was put forward as the pragmatic potential of speech.

Тірек сөздері. Прагматика, сөйлеу, дискурс, саяси сөйлеу

Ключевые слова. Прагматика, речь, дискурс, политическая речь

Key words. Pragmatics, speech, discourse, political speech

«Прагматика» термині ғылыми қолданысқа американдық зерттеуші Чарльз Уильям Морристің ғылыми зерттеулерінен енгізілді. Чарльз Пирстің идеяларын дамыта отырып, Ч.У.Моррис семиотикті үш секцияға бөлегін белгілермен бөлуді ұсынды: синтаксис (белгілердің өзара қарым-қатынасын зерттейтін), семантика (белгілердің өзара байланыстарын зерттеу) және прагматика (белгілердің қолданушымен өзара байланысын зерттейді). Прагматика - семиотика және тіл білімінің зерттеу саласы, сөйлеудегі лингвистикалық белгілердің жұмыс істеуін зерттейді. Прагматиканың нақты шекаралары

жок, ол спикерге, адресатқа, қарым-қатынастағы өзара қарым-қатынасқа, қарым-қатынас жағдайына байланысты бірқатар мәселелерді қамтиды [1, 15].

В.Н.Комиссаров мәтіннен ақпаратты қабылдай отырып, рецептордың прагматикалық қарым-қатынас деп аталатын мәтінге деген жеке көзқарастарына кіретінін атап өтеді. Ғалымның пікірінше, бұл қатынас зиянды болуы мүмкін, рецепторлар мәтінді бірінші кезекте онымен байланысты емес және оған қызығушылық танытпайтын кез-келген фактілер мен оқиғалар туралы ақпарат алу үшін пайдаланады. Екінші жағынан, ақпарат рецепторлардың сезіміне әсер етуі мүмкін, белгілі бір эмоциялық реакция тудырады. Мұндай әсер прагматикалық аспект (немесе прагматикалық потенциал) деп аталады [2, 209].

Дискурс (француз тілінен дискурс - сөйлеу) экстралингвистикалық-прагматикалық, социомәдени, психологиялық және басқа да факторлармен үйлесімді мәтін ретінде түсіндіріледі [1, 137]. Сөйлеудің құрылымына параллингвалдық сүйемелдеу (сөйлеген сөздер, қимылдар) кіреді: ритмикалық, анықтамалық, тілдің тақырыптық аймағы, семантикалық, эмоционалдық және бағалау, сөйлесуге әсер ету. Сөйлеу тиісті «өмірлік нысандармен» (есеп беру, сұхбат, емтихан диалогы, нұсқаулық, кішігірім сөйлеу, тану және т.б.) бірге зерттеледі. Сөйлеудің бір жағы пікірталастың келісілуін, оның коммуникативтік тепе-теңдігін, оның салдарын және болжамдарын түсіндіру үшін оны түсіндіру үшін пайдаланылатын прагматикалық жағдайға айналды. Сөйлеудің екінші жағы қарым-қатынасқа қатысушылардың психикалық процестеріне бағытталған: этнографиялық, психологиялық, әлеуметтік-мәдени ережелер мен сөйлеудің стратегиялары »[1, 137].

Демек, сөйлеу «тілдегі тіл» болып табылады, бірақ арнайы әлеуметтік шындық түрінде ұсынылады. Кез келген сөйлеу әлемінде синонималық алмастырулардың өз ережелері, шындықтың өзінің жеке ережелері, өз этикеті бар. Бұл «ықтимал (балама) әлем» [3, 44].

Қазіргі уақытта лингвисттер белсенді әлеуметтік топтардың, ең бастысы, саясаткерлердің сөйлеу мәселелеріне қызығушылық танытуда. Саяси сөйлеу - бұл қоғам өміріндегі жеке көрініс және ерекше әлеуметтік маңызы бар құбылыс. Сонымен қатар, саяси сөйлеу құбылысы бір анық анықтамаға ие емес. Саяси сөйлеу - бұл әртүрлі пәндер - саяси ғылым, әлеуметтік психология, тіл білімінің қиылысындағы және белгілі бір («саяси») жағдайларда қолданылатын сөйлеудің нысаны, міндеттері мен мазмұнын талдаумен байланысты кешенді зерттеу нысаны. Саяси сөйлеу - бұл саяси қарым-қатынасқа арналған белгілі бір ұлттық тілдің белгілер жүйесі; ел азаматтарына эмоционалдық әсер ету және оларды саяси әрекеттер жасауға, әлеуметтік келісімді дамытуға, қоғамдағы көптеген көзқарас тұрғысынан әлеуметтік және саяси шешімдерді негіздеуге шақырады [4, 31].

Саяси сөйлеудің прагматикалық потенциалы халықтың бірлігі мен әл-ауқатын қамтамасыз ету, сақтау, дамыған экономикасы бар бәсекеге қабілетті мемлекетті қалыптастыру, қоғамның мүдделерін және құндылықтарын қозғайтын, аудиторияға белгілі бір ақпаратты жеткізу және түсіндіру үшін сөйлейтін адамды болжайды, қауіпсіздікті, еркіндікті ұсыну. Саяси сөйлеу - бұл арнайы белгілер жүйесі болғандықтан, тіл белгісі оған тек семантика (белгілермен байланыс) және басқа белгілерге синтаксистік қатынастар ғана емес, сондай-ақ прагматика (тілді пайдалануға қатысты) ие. Тілдің белгілері (тіл бірліктері) оң, теріс немесе бейтарап адамдарға белгілі бір әсер етуі мүмкін; оларға қандай да бір ықпал ету, сананы айыру, осы немесе басқа реакцияны тудыру. Кез келген мәлімдеме, кез келген мәтін, тыңдаушыға және оқырманға белгілі бір прагматикалық әсер ету мүмкіндігіне ие. Осылайша, алдын-ала жоспарланған кез-келген прагматикалық қондырғыларды іске асыруда, саяси сөйлеуде сөйлеуші әрдайым алушыға белгілі бір әсер ету ниетімен сәйкес өтініш жасау кезінде тілдік құралдарды таңдайды [4, 39].

Саяси пікірталас материалына саяси сұхбат жүргізудің қажеттілігі қоғамда байқалатын саяси қарым-қатынастың үрдісі, ауызша сөйлеудің рөлін айтарлықтай арттыру, қарым-қатынаста оның үлесін арттыру және тілдің болуының нысаны ретінде ауызша сөйлеудің маңыздылығын арттыру болып табылады. Бұл ауызша диалогтық коммуникативтік парадигмасының монолингвистикалық коммуникативтік парадигмасының өзгеруінің дәлелі [5, 4].

Коммуникативтік әсер адресаттың санасының әртүрлі деңгейіне бағытталған: білім (когнитивтік), қарым-қатынас (аффект) және ниеттер (конституциялық). Әсер ету әдістері әртүрлі болады: эмоционалдық сфера арқылы (сенсорлық реакцияның міндеті) немесе ұсынысқа әсер ету арқылы ұтымды аргументтерді (сендіру) жасау арқылы санаға әсер етуі мүмкін. Менің зерттеуім үшін лингвомәдениеттілік тұжырымдамасы мемлекеттік қызметкерлердің сөзіне ықпал етуді жүзеге асыратын фактор ретінде маңызды. Орыс және американдық лингвистикалық мәдениеттердің мазмұны жағынан, әсіресе мемлекеттік қызметкерлердің сөз сөйлеуінде, жалпыға бірдей ерекшеліктер бар, бірақ айырмашылықтар да жоқ емес. Сөйлеудің лингвомәдени ерекшеліктерімен қатар, сөйлеу әсерлерін зерттеуде, қарым-қатынас жасайтын адамдардың күйінің сипаттамалары маңызды рөл атқара алады.

Нақты мысалдарды қарастырайық: Дмитрий Медведевтің Конгреске Федералды Ассамблеяға және Барак Хамсеин Обамаға және сендіру стратегиясын уақыттың грамматикалық санатынан қалай іске асыратынын анықтау. Хабарламалардың мәтіндері - саяси пікірталастың ауызша монологтық жанры, бірақ ауызша сөйлеу емес, алдын ала жазылған - Президенттің оқыған (айтқан) көмекшілер тобы дайындаған жазбаша мәлімдеме.

Дайындық немесе дайындықтың болмауы сөйлеуге, демек, сөйлеуді ынталандыру әдістеріне әсер етеді. Хабарламаның мәтіндері ең көп дайындалған, сөйлеудің өзіндік ерекшелігі бар, сөйлеу әсерінің әдістері тек мәлімдеме мазмұнында ғана емес, сонымен қатар оның өрнегі түрінде де көрінеді. Осылайша, әсер субъективті компоненттер деңгейінде де, дискурстық-мәнерлі деңгейде субъективті түрде көрінуі мүмкін. Компоненттің үлесі байланыс жағдайларына, сөйлеу жанрына, сөйлейтін тұлғаның тұлғасына, лауазымына және тіл мәдениетіне байланысты. Орыс және американдық мемлекет басшыларының ықпал ету әдістерін зерттеуі олардың позициясы мен хаттамасына байланысты жалпы әдістердің болуын растады. Арасындағы айырмашылық лингвистикалық және экстралингвистикалық факторларға байланысты.

Мемлекеттік қайраткерлердің сөзін оқығанымда, жеке адамның (спикерге тиесілі), ұжымның (үкіметке тиесілі, халық) және жеке адамның қарым-қатынасы маңызды. Құзыретті саясаткер өзінің сөйлеген сөздерінде өзі туралы, оның жеке басы туралы, үкіметтің, халықтың немесе қоғамның осы немесе басқа топтарын біріктіретін дұрыс жерде біріктіреді. Ең жарқын жеке және ұжымды қазіргі шиеленісті және жеке есімді (ларды) қолданумен конструкциялар бейнелейді. / Мен (айтқым келеді) / ойымша) және болашақ шиеленісті (біз) / есімдік есімнің қолданылуын қолданамыз (спикердің жеке ой-пікірін білдіру).

2010 жылдың 30 қарашасында Ресей Федерациясының 3-ші Президенті Д.А.Медведевтің жыл сайынғы Жолдауында Ресей Федерациясының Федералды Жиналысына ерекше назар аударылды. Ол мұнда әдеттегі сөздерін қозғамай, бес негізгі бөлімнен тұратын тиянақты аяқталған құжатты ұсынды. Ол бөлімдер «Балалық шақ», «Білім», «Экология», «Саяси жүйе» және «Қауіпсіздік» деп аталды. Олардың әрқайсысы 5-10 пункттерге бөлінді. Ресей Федерациясының Федералды Жиналысы алдында сөйлеген сөзінің басында Дмитрий Анатольевич Медведев биылғы жылы шешілетін міндеттерді атап өтті: «Год назад в этом зале я представил свою политическую стратегию: опираясь на ценности демократии, модернизировать экономику, создать стимулы для прогресса во всех областях; воспитать поколение свободных, образованных, творчески мыслящих граждан; поднять стандарты жизни людей на качественно новый уровень»[6]. Медведев Д.А. өзінің сенімділік стратегиясын жүзеге асыру үшін өткен шақ және келер шақ уақыт формаларын қолданады. Өткен шақ Медведевтің 2009 жылы Федералдық Ассамблеяға мәселелерді ұсынғанын, ал келер шақпен өзінің саяси сөзінде 2010 жылы шешілуі керек мәселелерді көрсетеді.

Сондай-ақ, осы Жолдауда, қазірдің өзінде шешілген мәселелерге және мемлекеттің қол жеткізген көрсеткіштеріне көп көңіл бөлінеді - «Мы смогли стабилизировать экономику после значительного спада, и в этом году экономический рост составит около 4 процентов» [7].

Бұл мәлімдемеде өткен шақты қолдану арқылы Ресейдің әлемдік дағдарыстан шыққандығын айтады. Медведев бүгінгі және бұрынғы шиеленісті нысандарды пайдаланып, қазіргі кездегі проблеманың не екенін және бірнеше жыл бұрын не екенін көрсетті: «Численность безработных сейчас составляет около 5 млн. человек, то есть она сократилась на 2 миллиона по сравнению с пиком кризиса. Это существенное достижение»[6].

Хабарламада білім беру жүйесінде модернизациялауға, әртүрлі трансформациялар мен ақпараттық технологияларды мектептерге енгізу жайында сөз қозғалды.

Медведев қарулы күштерді модернизациялау және басқа мемлекеттермен халықаралық қатынастарды дамыту тақырыбына арнады. Ресей Федерациясының қарулы күштерін модернизациялау мәселесі туралы айтқанда, Дмитрий Анатольевич негізінен келер шақтың формаларын қолданады, осы салаларда шешілуі қажет міндеттерді талқылайды. Халықаралық қатынастар тақырыбына тоқтала отырып, Ресей Федерациясының 3-ші Президенті Ресейдің (бұрынғы шиеленісті нысандарды қолдана отырып): Кедендік одақтың қалыптасуы туралы, ТМД және Латын Америкасы елдерімен ынтымақтастық туралы қорытынды жасайды. Ол сондай-ақ халықаралық қатынастар саласындағы (болашақ шиеленісті нысандарын пайдалану) міндеттерге назар аударады: АҚШ пен ЕО-мен ынтымақтастық және олардың арасында экономикалық қатынастарды дамыту.

Егер біз АҚШ Президенті Барак Обаманың Жолдауын талдайтын болсақ, онда көрсетілетін тақырыптар мен уақытша нысандарды қолданудағы айырмашылықтар бар екенін көре аламыз.

2012 жылдың 24 қаңтарында АҚШ президенті Барак Обама конгреске «Елдегі жағдай туралы» төртінші үндеуін жолдап, Президенттің табыстары туралы әңгімелеп, бірқатар ұсыныстар енгізді. Бұл сөзге ерекше көңіл бөлінеді, себебі қараша айында АҚШ-та президенттік сайлау өтті.

Обама өз сөзін әкімшіліктің басты жетістігі мен мақтанышы ретінде қарастыра бастады. Ол Ирактан келген соңғы американдық әскери қызметшілермен кездескенін айтты. «Last month, I went to Andrews Air Force Base and welcomed home of our last troops, to serve in Iraq. Together, we offered a final, proud salute to the colors under which more than a million of our fellow citizens fought - and several thousand gave their lives».[7]. (Өткеншақты (Past Simple) пайдалана отырып, сол сәтте шешілген мәселені талқылайды).

Осама бин Ладеннің жойылуы терроризм туралы басты сұрақтарға айналды. «For the first in two decades, Osama bin Laden is not a threat to this country» [7]. (Бұл мәлімдемеде Президент осы шақты (Present Simple) пайдалана отырып, Конгрессті терроризмнің енді қауіпті мәселе емес екендігіне сендіреді).

Обаманың сөздерінен келіп отырғандай, ол өзінің елін сәтті түрде жетелейді. Экономика қазіра американдықтардың қызықтыратын басты нәрсе. «Expand tax relief to small businesses that are raising and creating jobs» (созылмалы осы шақты (Present Continuous) қолдана отырып, президент экономикалық мәселелерге қатысты өз көзқарасын көрсетіп, елді табысты экономикаға қалай басқаруға болатынын көрсетеді).

Қорытындылай келе, саяси сөйлеудің прагматикалық потенциалы оның сөйлеген тарапынан көздейтін мақсатты бағыттылығын көрсетеді – тыңдаушыларға өздерінің қоғамдық мүдделеріне және құндылықтарына әсер ететін ақпаратты беру және айқындау, мысалы, ұлттың бірлігі мен әл-ауқатын қамтамасыз ету және сақтау, бәсекеге қабілетті мемлекет құру, дамыған экономика, қауіпсіздік, бостандық көзқарасы. Саяси сөйлеу – бұл арнайы белгілер жүйесі болғандықтан, тіл белгісі оған тек семантика (белгілерге қатысты) және басқа белгілерге синтаксистік (қатынас) қатынастар ғана емес, сондай-ақ прагматикалар (тілді пайдалануға қатысты) ие. Тілдік белгілер (тіл бірліктері) адамдарға белгілі бір әсер етуі мүмкін: оң, теріс немесе бейтарап; оларға қандайда бір ықпал ету, сананы айыру, осы немесе басқа реакцияны тудыру. Тыңдаушыға белгілі бір прагматикалық әсер ету қабілеті және оқырманның кез-келген мәлімдемесі және кез-келген мәтіні бар. Осылайша, алдын-ала жоспарланған кез-келген прагматикалық қондырғыны жүзеге асыра отырып, сөйлеуші саяси

пікірде әрдайым алушыға белгілі бір әсерету ниетіне сәйкес мәлімдеме жасау кезінде тілдік құралдарды таңдайды.

Президенттердің хабарламаларын талдау данжәнесалыстыруданкейінменкелер шақтыңорыстілініңсөйлегенсөзіндекеңіненұсынылғанынбілдірдім, яғниболашақтыңбағыты, елдіңболашағынадегенсенімінарттыруғадегенұмтылысжәнеоныңрөлі.

Американдықкөшбасшыныңсөзіндеөткенжәнекелершақтық нысандарболашақтажиірекұсынылады.

Ресейлікжәнеамерикандықмемлекетбасшыларыныңсөзіелеуліайырмашылықтыкөрсетпейді.

Хабарламаларэкономиканың, білімнің, салықсалудың, елдіңҚарулыКүштерініңқатарындареформалаудынтақырыптарынкәмітіді:

алайдаМедведевД.А. білімберуменмедицинасаласындағыреформалар, сондай-ақбалалықтықорғау, аннаболудықолдау,

кәмелеткетолмағанқұқықбұзушылыққақарсыкүрестіңмәселелерінекөбіреккөңілбөледі.

Обаматерроризмге, жұмыссыздыққажәнеелгедағдарысқажолбермеугекөпкөңілбөледі.

Қолданылған әдебиеттер

1. Большойэнциклопедическийсловарь. / гл. ред .ЯрцеваВ.Н. 2-изд. - М.: БольшаяРоссийскаяЭнциклопедия, 1998. - 685 с.

2. Комисаров, В.Н. Теория перевода / В.Н.Комисаров.- М.: Высшая школа, 2004. - 253 с.

3. Степанов, Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности / Ю.С.Степанов // Язык и наука конца XX века. Сб.статей. - М.:РГТУ, 1995. - 73 с.

4. Степанов, Ю.В. Проблема автора в интерпретации языковой личности /Ю.В.Степанов. - М.:РГТУ, 1994. - 54 с.

5. Шейгал, Е.И. Семиотика политического дискурса /Е.И.Шейгал.- Волгоград.: Перемена, 2000. - 386 с.

6. Сайт официального интернет-представительства президента РФ // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/>.

7. Персональный сайт Барака Обамы // [Электронный ресурс] - 2010 - Режим доступа: <http://obamaspeeches.com>

PHRASEOLOGICAL COMBINATIONS IN THE KAZAKH, RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Ералханқызы М.

6M021000- «Шетел филологиясы» мамандығының магистранты

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

modi_95@mail.ru

Сулейменова Замзагүл Есеновна

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

zamz@inbox.ru

Андатпа. Бұл мақала ағылшын тілінің фразеологиялық бірліктерін тілдік өрнектің ең мәнерлі стилистикалық құралдарының бірі ретінде талдауға арналған. Тілдің фразеологиялық құрамын құрайтын әр түрлі фразеологиялық бірліктердің сипаты мен құрылымы бойынша жиынтығы осы мақалада айтылады.

Аннотация. Данная статья посвящена анализу фразеологических единиц английского языка как одному из наиболее выразительных стилистических средств языкового выражения. Совокупность различных по характеру значения и структуре фразеологических единиц, которые образует фразеологический состав языка, изучается в данной статье.

Abstract. The article is devoted to the analysis of phraseological units of English as one of the most expressive stylistic means of linguistic expression. A set of different values of nature and structure of phraseological units, which forms part of the language phrasebook is studied in this article.

Түйінді сөздер: фразеологиялық бірлік, ағылшын, өрнек, сөз, сөз тіркесі, тіл.

Ключевые слова: фразеологическая единица, английский, выражение, слово, словосочетание, язык.

Keywords: phraseological unit, English, expression, word, phrase, language.

Phraseology is a branch of the science of language that studies the phraseological system in its current state and historical development. The object of study of phraseology is phraseological units. The subject of phraseology as a section of linguistics is the study of categorical features of phraseological units, on the basis of which the main features of phraseology are distinguished and the question of the essence of phraseological units as special units of language is solved, as well as the identification of the laws of functioning of phraseological units in speech and the processes of their formation. However, despite the existence of a large number of studies on the main issues of phraseology, to date there has not been a single approach to the definition of the phraseological unit of language. There are a large number of definitions of the concept of "phraseological unit. Since phraseological units are recognized as language units, along with words and morphemes, some researchers include phraseological units in the vocabulary of the language, and phraseological units are considered as word equivalents. Consequently, the theory of equivalence of phraseological units to the word deserves special consideration. From the point of view of semantic unity it is possible to distinguish four groups of phraseological phrases: 1) phraseological splices; 2) phraseological unity; 3) phraseological combinations; 4) phraseological splices. Phraseology (from Greek. φραση — expression and Greek. λογος — the concept, the doctrine) is a branch of theoretical linguistics that studies sustainable turns of phrase and expressions and phraseological units, the aggregate of phraseological units of a language is also known as its phraseology. In applied linguistics, especially in Anglo-Saxon countries, instead of phraseology, a broader discipline of "formula language" (AH: formulaic speech) is studied, which is related not only to stable phrases, but also to fluency of speech in General (ru: automatic speech). In contrast to lexicology, which studies individual words and the vocabulary of the language-its vocabulary, phraseology studies the non-verbal units of the language: stable non-free collocations, phraseological units (idioms), sayings and Proverbs, speech clichés and phraseological systems, etc. The volume of phraseology is the broadest in the definition of phraseology on the basis of the feature of reproducibility in the finished form, regardless of the semantic solidity of the combination or its dismemberment into the meanings of words-components, regardless of the nominative or communicative value of the unit. The volume of phraseology turns out to be narrow when determining phraseology on the basis of the sign of semantic solidity of the meaning of the combination and its equivalence to the word by nominative function. The question of including in the volume of phraseology communicative units such as Proverbs and sayings and combinations formed by the model with the associated meaning of words (to fall into a rage, delight, rage) remains controversial.

The main problems of phraseology – the definition of the system of phraseological composition and therefore the study of the symbolic nature of phraseology; description of synonymy, antonymy, polysemy, homonymy and variation of phraseological units; the establishment of the specificity of words and verbal meanings implemented in the phraseological units; elucidation of the relationship of phraseological units with parts of speech; the definition of their syntactic roles; the study of the formation of new meanings of words on the basis of phraseological context, etc. Some scientists recognize the existence of a special phraseological level of the language and rely on the analysis of only inter-phraseological system connections.[1,40] Others consider phraseological units in relation to the whole lexico-semantic system of the language, syntax and word formation. F. also studies the stylistic differentiation of phraseological units. The methods developed in phraseology are diverse. The structural-semantic description is dominated by the system-classification, static method at its core; the word orientation is dominated by the study of phrase-forming properties of words-components and a dynamic approach to the description of the structural organization of phraseological units.[4,81] The methods of classification description of phraseological units, using the comparison of the elements of phraseological structure with the free combination of words, as well as the methods of distributive

analysis – the description of the relations between the elements of the structure of phraseological units and the features of their external environment are developed.

Literature:

1. Basics of English phraseology. – L.: Publishing house leningr. UN-TA, 1963. 208 p.
2. Russian phraseology. – Moscow: High school, 2006. 408 p.
3. phraseology of the nomination // Phraseological semantics: Sat. scientific. Tr. – M., 1983. Issue. 211. P. 88-100.
4. Course of modern English. – Moscow: Higher school, 1996. 381 p.
5. Riddles of Russian phraseology. Series: Russian literature. - M., Publishing house: ABC-classics, Avalon, 2005. 256 p.

**МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И СИНТАКСИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА
СУБСТАНТИВНЫХ НОМИНАЦИЙ**

Ержанова Г.А.

к.ф.н., АРГУ им.К.Жубанова, доцент, г.Актобе

ezhanova.gulzhan@inbox.ru

Андатпа Бұл мақала лингвистиканың күрделі және даулы мәселелерінің біріне-ағылшын тіліндегі субстантивтік номинациялар мәселесіне арналған. Біздің зерттеу пәні лексикалық бірліктердің негізгі модельдерінің дамуын, олардың семантикалық және құрылымдық ерекшеліктерін ашу болып табылады.

Аннотация. Данная статья посвящена одному из сложных и спорных вопросов Лингвистики- вопросу субстантивных номинаций в английском языке. Предметом нашего исследования является раскрытие развития основных моделей лексических единиц, рассматриваемые их семантические и структурные особенности.

Annotation. This investigation article is devoted to one of the most complicated and disputable problems of Linguistics – the problem of substantival nomination in the English language. The subject of our investigation is to discover the basic patterns of the development of the lexical units under consideration, their semantic and structural peculiarities.

Тірек сөздері: Лингвистика, субстантивтік номинациялар, субстантивтелген сын есімдер, синтаксистік функциялар, парадигма, лексико-семантикалық топтар.

Ключевые слова: Лингвистика, субстантивные номинации, субстантивированные прилагательные, синтаксические функции, парадигма, лексико-семантические группы.

Key words: Linguistics, substantival nominations, substantivised adjectives, syntactic function, the paradigm, the lexico-semantic groups.

Наша работа посвящена исследованию одного из актуальных вопросов языкознания – субстантивации имен прилагательных, являющихся частью общелингвистической проблемы – переходности частей речи.

Переходные явления в области частей речи и настоящее время привлекают к себе все больше и больше внимания. Очевидно, это связано с тем, что данный процесс пронизывает практически все уровни языковой структуры и является яркой демонстрацией диалектического развития языка.

Среди многочисленных форм переходности в английском языке особое место принадлежит субстантивации имен прилагательных. Под субстантивацией прилагательных мы понимаем сложный, многогранный процесс номинации лиц, предметов, явлений действительности, отвлеченных понятий, качеств и состояний, который является результатом либо окончательного перехода прилагательного в существительное, либо результатом традиционного употребления прилагательного в функции имени существительного, либо характеризуется индивидуальным проявлением в каждом конкретном отдельном случае.

Тип номинаций фактов окружающей нас действительности субстантивированными прилагательными мы определяем субстантивным. Лексические единицы, возникающие в ходе этого явления, мы называем субстантивными номинациями.

В основном источником образования субстантивных номинаций послужили как первообразные, так и производные имена прилагательные. По своему морфологическому составу их можно подразделить на две группы:

1. Однокоренные, составляющие основную массу – white, black, click, ill, cold, mute, short, sharp, steep, tough, thick, blue, brown, bad, clean, cool.

2. Двукоренные – dapple-grey, first-hand, taller-made, ural-alteic, home-keeping.

В своей книге «Русский синтаксис в научном освещении» профессор Пешковский отмечает, что в сущности мы можем каждое прилагательное употреблять в смысле существительного, так как в прилагательных признак ведь изображен не в сам по себе, а как заложенный в предмете, и потому в нем заключено и смутное указание на тот самый предмет, в котором заложен данный признак. Итак, по мнению Пешковского любое прилагательное обладает способностью субстантивироваться, переходить в класс имен существительных [1,133].

Как известно, каждая часть речи имеет характерные только для нее признаки. Имя прилагательное обладает следующими особенностями:

-Общее значение признака (т.е значение качества того или иного предмета)

-Способность к словоизменению форм (т.е способность образовывать степени сравнения)

-Способность сочетаться с другими словами (именами существительными)

Субстантивированное прилагательное является собой прилагательное, утратившее все вышеперечисленные признаки, в том числе и связь с определяемым существительным и приобретающее свойственную существительному, а там, где это допускается семантика слов и формы словоизменения существительного.

Субстантивные номинации приобретают характерные признаки имени существительного: общее значение субстанции, категории числа, падежа, определенности и неопределенности, которые ведут к резкому изменению категории значения. Как указывает профессор Кузнецов, слову присваивает такое значение, которое по своему категориальному характеру не свойственно «родной» части речи. Основное условие образования имен существительных – утрата категории значения имен прилагательных (значения признака) и приобретение новой категории значения – значения предметности [2,29]

Также здесь надо упомянуть про категорию числа. Субстантивные номинации, возникшие в результате субстантивации прилагательных, приобретают самостоятельную категорию числа. При морфологическом образовании слов исследуемого типа мы имеем дело с возникновением существительных, изменяющихся по числам или употребляющихся только в единственном или только во множественном числе. [3,17]

Субстантивные номинации, обозначающие лицо, предмет, животных и птиц употребляются, как в единственном, так и во множественном числе. Например:

1. «Alas, these 8 natives are still far from staying the light»

2. «So I should strongly suspect that that was just a simple blind » [4,137-139]

Только в единственном числе употребляются субстантивные номинации в собирательном значении, обозначающие лиц: the Dutch, the faithful, the fallen, the quick, the military, the destitute, the dead.

Только во множественном числе употребляются следующие субстантивные номинации: canonicals, industrials, bygoners, nuptials, accessories, outgoings, trifocals, textiles, technical's.

Что касается категории падежа, субстантивные номинации в отличие от имен прилагательных приобретают самостоятельную категорию падежа. В процессе субстантивации категория притяжательного падежа у субстантивных номинаций так же как у имен существительных, приобретает способность выражать отношение принадлежности. Например: The native's sound shouting father up the road intruded upon her desire to faint, and, to resist closing her eyes in oblivion she opened them white winder staring into the darkness. [5,87]

Категория определенности и неопределенности выражается в следующем. Имена прилагательные, подвергающиеся субстантивации, приобретают самостоятельную категорию определенности или неопределенности артиклем [5,81].

Например: 1. «The father of Mr. Wharton was a native of England, end of a family whose parliamentary interest had enable them to provide for a younger son in the colony of New York. [6,37]

2. «Only-only-sir-my sister end myself sometimes differ in our opinion of the prowess of the British» [6,32].

Следует отметить в этой связи, что некоторые субстантивные номинации: «The poor, the rich, the dead, the young, the old, the blind, the unrighteous, the quick, the destitute» употребляются при субстантивации только с определенным артиклем.

Это в основном названия лиц в собирательном значении. Остальные единицы подобного ряда могут употребляться как с определенным так и с неопределенным артиклем.

Кроме вышеуказанных категорий, субстантивные номинации приобретают самостоятельную категорию одушевленности. Это происходит в следствии того, что слова исследуемого типа становятся названиями живых существ. Например: «He seemed to breath forth the purest idealism, and Bateman had to urge himself to remember that the man who spoke was a criminal and a cruel cheat» [6,195].

Синтаксические свойства субстантивных номинаций выражены в следующем. В большинстве случаев перехода имени прилагательного в имя существительное вызван синтаксическими потребностями языка.

Н.Д.Арутюнова считает, что «... именно в связи с требованиями синтаксиса нередко приходится прибегать к субстантивному представлению вербальных, адъективных и других понятий, ... поскольку лишь субстантивное понятие может быть синтаксически центральным, независимым, стержневым, не управляемым, а управляющим другими членами словосочетания» [4,11]

Благодаря субстантивному представлению признака увеличиваются лексико-грамматические возможности языка, которые проявляются в наиболее экономном и экспрессивном выражении мысли и способствуют выделению, акцентированию предмета мысли.

Анализ материала показывает, что лексические единицы, возникшие в результате субстантивации прилагательных, приобретают не только морфологические признаки, свойственные именам существительным, но и изменяют свою способность вступать в строе предложения в синтаксическую связь с другими группами слов. Главная синтаксическая функция прилагательного – определять собой другие слова, а значит в предложении прилагательное выступает, как определение. В предложении «He always wears that black suit» прилагательное «black» служит определением существительного «suit».

Подвергнувшись процессу субстантивации прилагательное начинает занимать совершенно иную позицию в структуре предложения: позицию дополнения (прямого или косвенного), а также позицию подлежащего.

Субстантивные номинации в функции подлежащего:

1. The faithful old black, who had been reared from infancy in the house of his master, and who, a self in mockery of his degraded state, had been complimented with the name of caser, was the only witness of this unexpected discovery of the son of Mr. Wharton. [5,35]

Субстантивные номинации в функции дополнения:

а) прямое дополнение: «Speaking English as good as you, and me, and dressed all up to the nines, but Germen all over him» [5,44].

б) косвенное дополнение: «He was like thousands of other miners and workmen, but he often dreamed of riches or high position and having a fine house. » [6,48]

Субстантивные номинации в предикативной функции: «He was a native of one of the eastern colonies» [5,48]

Переход прилагательного в существительное сопровождается также способностью номинаций сочетаться с другими словами в предложении: прилагательными,

местоимениями, причастиями, числительными, инфинитивом, наречием, существительными и предлогами.

Синтаксическая связь с вышеприведенными частями речи не характерна для обычного имени прилагательного.

Субстантивные номинации с именем прилагательным в качестве определяющего слова: «Even Miss Peyton was affected with the spirit of her young relatives» [5,60]

Субстантивные номинации сочетания с местоимениями (притяжательными и указательными): «Nonsense, my dear, nonsense, said the aunt» [5,62]

Субстантивные номинации с именем числительными: «It happened about then that Jack Carr had to go to Singapore on business and was to be away for several weeks, but he promised to get back before she left and he said he'd send word by one native to the moment he arrived» [7,36].

Субстантивные номинации в сочетании с предлогом: «Such moments belong only to the climate of America, and are enjoyed in a degree proportioned to the suddenness of the contrast and the pleasure we experience in escaping from the turbulence of the elements to the quiet of a peaceful evening and an air still as the softest mornings in June» [5,64].

Субстантивные номинации в сочетании с причастиями, инфинитивом и наречием: «Yes, Miss Sally," cried delighted black. [5,54]

"I doubted not - never doubted - that if Mr. Reed had been alive he would have treated me kindly ; and now ; and now as I sat looking at the white bed and ever shadowed walls occasionally also turning a fascinated eye towards the dimly gleaming mirror - I began to recall what I had heard of dead man , troubled in their graves , of the violation of their last wishes, revisiting the earth to punish the perjurer and avenge the oppressed ; and I thought Mr. Reed's spirit , harassed by the wrongs of his sister's child, might quit its abode whether in the church vault or in the unknown world of the departed - and rise before me in this chamber [7,27].

Таким образом, исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что непременным условием субстантивации является изменение категориальной семантики, что в свою очередь сопровождается морфологическими и синтаксическими изменениями в слове. Общие условия высказывания, влияющие на субстантивацию, подразделяются на:

1) синтаксическое окружение, исключающее возможность трансформации или задерживающее её, тогда субстантивация не происходит;

2) синтаксическое окружение, благоприятствующее ей, благодаря которому происходит эллипсис определяемого слова, а определяющее (имя прилагательное) принимает на себя функцию имени существительного, т.е. становится субстантивной номинацией.

Литература:

1. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении М., 1956. Изд. 7-е, стр.134-140

2. Кузнецов В.Я. Учебное пособие «Переход в кругу частей речи русского языка». Калинин 1983

3. Колшанский Г.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. М., 1975, стр.71.

4. Арутюнова Н.Д. Очерки по словообразованию в современном испанском языке М., 1961

4.М.Спарк «Сборник рассказов» Лондон, 1958 (189 стр.)

5. Ф.Купер «Шпион» М., 1975 (430 стр.)

6.Г.Паркер «Темное утро» М., 1978 (238 стр.)

7. С.Мозм «Дождь и другие рассказы» М., 1977 (407 стр.)

ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАҒЫ ГЕНДЕРЛІК АСПЕКТ

Жайымқұл А.С.

6M021000 - “Шетел филологиясы” мамандығының магистранты

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

arailym_zhaiymkul@mail.ru

Сарбасова А.Е.

Филология ғылымдарының кандидаты

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қ.

aigul_sarbassova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада қарым-қатынастағы гендерлік аспектінің көрінісі туралы айтылады. Еркек пен әйелдің диалогтық қарым-қатынастағы сөйлесімінің айырмашалығы қарастырылып, қарым-қатынастағы гендерлік аспектінің зерттелуінің маңыздылығы қаралады. Гендердің адамның биологиялық дифференциация негізінде пайда болуымен қатар, әлеуметтік өмірге бейімделу тәсілдері мен оған қатысу формаларында оның әлеуметтік сәйкестендіруінде көрінетін бірқатар айқындықтарының бірі екендігін анықтайды. Гендер менталдықтың белгілі бір түрін және әлеуметтік мінез-құлықтың түрін, соның ішінде коммуникацияның түрлі нысандарын қамтитындығы туралы баяндайды.

Аннотация. В статье говорится о проявлении гендерного аспекта в коммуникации. Рассматриваются различия между мужской и женской речью, подчеркивается важность изучения гендерного аспекта коммуникации. Определяется, что гендер это одна из ряда определенностей человека, он определяет, что он является одним из ряда выражений, выраженных в его социальной идентификации, в способах адаптации к социальной жизни и формах участия в ней. Рассказывается, что гендер имеет определенный тип ментальности и тип социального поведения, в том числе и различные формы коммуникации.

Annotation. The article refers to the manifestation of the gender aspect in the communication. The differences between male and female speech are considered, the importance of studying the gender aspect of communication is emphasized. It is determined that gender is one of a number of human definiteness, it determines that it is one of a number of expressions expressed in its social identification, in ways of adaptation to social life and forms of participation in it. It is told that gender has a certain type of mentality and type of social behavior, including various forms of communication.

Тірек сөздері: тіл мен сөйлесімдегі гендер, диалогтағы гендерлік айырмашылықтар, тілдің гендерлік ерекшелігі, әлеуметтік қатынастар.

Ключевые слова: гендер в языке и речи, гендерные различия в диалоге, гендер и его черты, социальные отношения.

Key words: gender in language and communication, gender differences in dialogue, characteristics of gender, social relationships.

Қазіргі кезде гендерлік зерттеулер гуманитарлық ғылымдардың әр түрлі бағыттарында маңызды рөл ойнайды. Гендерлік зерттеулердің назарында сонымен қатар еркек пен әйелдің ерекшеліктері туралы стереотиптік түсініктерін қалыптастыратын, қоғамның еркек пен әйелге деген көзқарасын анықтайтын мәдени және әлеуметтік факторлар бар екенін ескере кеткен жөн. Мәдениет аясында еркек пен әйелге тән қалыптасқан және тілде көрініс беретін мінез-құлық ерекшеліктерін біліп, түюдің мәні зор. Ол жыныс өкілдерінің қоғамдағы әлеуметтік орнымен белгіленеді [1,5].

Тілдің гендерлік жіктелу факторы – әйел тілі мен ер тілі дамуының қозғаушы күші. Тілге құрылымдық талдаулар жасау арқылы гендердің әлемдік тілдер мен мәдениеттерде алатын орнын белгілеп, әйелдер мен ерлердің түрлі қарым-қатынастағы мінез ерекшелігін, гендерлік нормалардың уақыт пен кеңістік шеңберінде өзгеріп отыруын, әйел мен ер жынысын даралайтын тілдік, стильдік белгілер, тілді игерудегі гендердің рөлін, т.б. зерделеуге болады [1,3].

Қарым-қатынас тұрғысынан алғанда лингвистикада әр түрлі қарым-қатынас түрлерін зерттеу өзекті болып отыр. Соның ішінде әр түрлі тұлғалар жасаған бір нәрсеге негіз болған жағдайға байланысты хабарламалар жиынтығын әдетте филологияда диалог деп аталатын сөйлеу формасындағы гендерлік қарым-қатынас туралы мәселені талқылаймыз.

Зерттеулерлерге сүйенер болсақ, гендерлік фактордың айырмашылығы адамның сөйлесім әрекетінде табиғи көрініс табатынын айтады. Көлемділігі жағынан әйелдердің сөздігі аз болып келеді. Әйелдер сөздік ядросын яғни лексикада тұрақталып қалған, күнделікті сөйлеуде кездесетін лексика единицаларын пайдаланған уақытта, ер адамдар неологизмдерді, кәсіби сөздер мен сөздің архаикалық формаларын көп қолданады.

Диалогтық қарым-қатынас барысында әйелдер еркектерге қарағанда жиі инициаторлар болып келеді. Бастапқы сөз кезегі ең алдымен әйелдерге келіп тиетіні анық. Негізінен әйелдер тілдік қарым-қатынасты кіріспе ретіндегі этикеттік айтылымнан бастайды. Бұл қарым-қатынастың мақсаты айтушының тікелей интенциясын хабарлау емес, сөйлесушімен эмоционалдық байланысты орнату болып табылады.

Көп жағдайда әйелдің айтқан бірінші репликасы сұрақтан тұрады. Рефлекс дәрежесіндегі сұрақ интонациясы ер адамның назарын жауап беруге оятып, оны ішкі диалог кейпінен автоматты түрде шығарады. Диалогтық қарым-қатынасқа түсе келе, әйел адам орын алған жағдайға байланысты белгілі бір бағыттың болуына белгі береді. Ендігі қолдау іздеу процессінің барысында ол әңгімелесушіге толықтай сенім артады. Қарым-қатынастың мұндай бастауы әдетте жақсы нәтижеге ие болады.

Әйелдер үшін сөйлеу адамдармен танысу және қарым-қатынасты жалғастыру құралы ретінде қызмет атқарса, ер адамдар үшін сөйлесу ақпарат беру болып табылады [2,117].

Тіл белгілі бір мақсаттық бағыттағы әрекеттің көрінісі болса, айтылым тыңдаушыға белгілі бір ықпал ететін іс-әрекет өнімі болып табылады. Ал сөйлесім актісі кез келген іс-әрекет секілді тыңдаушының бақылау объектісі ретінде саналып және де соның негізінде тыңдаушы сөйлеушінің мақсаттары туралы қорытынды шығара алады.

Қарым-қатынасқа түсушілердің өзара түсіністігі сөйлеу актісінде жүзеге асырылатын тілдегі интенция мен оның көрініс тәсілдері арасындағы заңдық байланыспен қамтамасыз етіледі. Интенция мен синтаксистік құрылымның белгілі бір типтерінің үйлесімділігінде конвенционалды сапасы болады. Сонымен қатар, белгілі бір беріліп отырған тілге жататын тіл мен мәдениет өкілдерімен анықталады.

Әйелдер қарапайым тілдік шешімдерді қабылдамай айтылған сөзінен жасырын мағына іздеуді жөн көреді. Диалогтік қарым-қатынастың әр актісінде әйел адам екі түрлі мақсатты көздейді. Оның бірі – нәтижеге қолжеткізу үшін қарым-қатынас қалыптастыру болса, екіншісі эмоционалдық алмасым механизмін қалыптастыру болып табылады. Бұл екі бағыттылық қарым-қатынас барысында әріптесі алдындағы нақты құрылған талапты жүзеге асыруын қиындатады.

Белсенді сыртқы ұстаныммен қатар алдағы қарым-қатынаста мақсатты дәл анықтамаудың нәтижесінде сөйлеушінің бар үміттерін дұрыс түсіндірмеуі немесе әріптестің диалогтық өзара әрекеттесуге түсуден жалтаруы секілді мәселер туындауы мүмкін. Кооперативтік қарым-қатынас тек адресант пен адресат бір кодты пайдаланғанда яғни, ортақ таңбалы байланыс кеңістігі пайда болған кезде ғана жүзеге асады [3,100]. Психологтар Пиз А., Пиз Б. айтуы бойынша ер адамдарға қарағанда әйелдердің эмпатияға әлдеқайда айқын қабілеті бар. Әйел диалогының алғашқы репликасынан өзін орнына қоюға және жағдайды оның позициясынан бағалауға дайын екендігі туралы белгі береді.

Сонымен қатар, дыбыстың интонациялық сипаттамалары ер және әйел адамдарда әр түрлі болуы мүмкін. Әйелдердің сөйлесімі ер адаммен салыстырғанда анағұрлым нормативті болып келеді. Әйелдерде фонетика ерлерге қарағанда анықтау болады, себебі ерлер артикуляция кезінде көп күш жұмсайды. Сондықтан әйелдердің сөйлесімін кейбір сөздердің жұмсартылып айтылатындығы да сипаттайды. Мысалы: *анашым – мамочка – тотту*. Мұндай сөздің жұмсартылып айтылуында қолданылатын жұрнақтар әйелдер сөйлесімінің морфологиялық деңгейіне тән екендігін көрсетеді.

Ерлер мен әйелдердің мәдени дәстүрлерінде әлемдік тәртіп, әлем көзқарасы туралы ұғымдарда белгілі бір айырмашылықтар бар деп айтуға болады. Бұл айырмашылықтар эстетикалық және логикалық деп сипатталуы мүмкін. Ерлердің гендерлік үлгідегі қатынасы логикалық тұрғыдан жүргізілсе, ал әйелдерге эстетикалық үлгінің үстемдік етуі сәйкес

келеді. Бірі оң, ал екіншісі теріс немесе керісінше деп айту дұрыс емес. Коммуникативтік қарым-қатынаста барлық көзқарасты, барлық жеке ұстанымды бір-біріне жеткізу маңызды емес, бастысы түсінікке қол жеткізу қажет. Бұл жағдайда бұл әр түрлі гендерлік түрлермен ұсынылған логикалық және эстетикалық, ер және әйел бастауларының ымырасы. Ол әрбір көзқарасты, коммуникативтік қатынастардағы әрбір мағыналық ұстанымды есепке алатын қоғамның ортақ әлемін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік қатынастар мен мәдени дәстүрдің өнімі ретінде гендер лингвистикалық санат болмайды, алайда тілді игерушілердің санасында тіркелген гендерлік стереотиптерді алу арқылы оларда гендерлік қатынастарды көрсету тұрғысынан тіл мен сөйлесім анықталуы мүмкін.

Мұның барлығы еркек пен әйелдің сөйлесім арасында белгілі бір айырмашылықтар бар екендігін айтады. Осы орайда мақалада қаралған гендер мәселесі қазіргі лингвистикадағы өзара актуалдылығын көрсетеді. Гендерлік фактордың еркек пен әйелдің вербальді мінез-құлқына әсерінің зерттелуі болашақта жалғасын табатын лингвистиканың ең басым тақырыптарының бірі болуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Шоқым Г.Т. Гендерлік лингвистика негіздері. – Алматы.«Экономика» баспасы» ЖШС.2012.-189б.
2. Пиз А., Пиз Б. Язык взаимоотношений мужчина женщина М, 2002.
3. Белая Н. В. О проявлении гендерных различий в языке // Рема № 3 2009 г. – С.97-102.

ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS AND THEIR FUNCTIONS

Керимбаева Б.Т.

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Шетел тілдері факультеті,
«Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының меңгерушісі,
PhD, доцент, kerimbaeva-bota@mail.ru

Оразбаева А.К.

Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ, Шетел тілдері факультеті,
«Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының
6M021000- "Шетел филологиясы" мамандығының магистранты
anar_orazbaeva@mail.ru

Аңдатпа: Бұл мақалада фразеологиялық тіркес пен бірліктің қызметі мен олардың атқаратын қызметтері туралы ақпараттар жазылған.

Аннотация: В этой статье автор сравнивает различные фразеологические функции на английском языке.

Annotation: In this article, the author compares various phraseological functions in English language.

Тірек сөздері: фразеологиялық бірліктер, грамматикалық қолданысы, салыстыру, сөздіктер

Ключевые слова: фразеологизмы, сравнения, грамматическая использование, словарь.

Key words: phraseological units, comparison, grammatical usage, vocabulary

Modern English is an analytical language. Increased analysis of the English language permeates the entire English phraseology, affects the structure of phraseological units. Phraseology is the science of phraseological units (phraseological units), i.e. stable combinations of words with complicated semantics, which are not formed by generating structural and semantic models of variable combinations. Formation of phraseological units weakens the contradiction between the needs of thinking and limited lexical resources of the language. In those cases where phraseology has a lexical synonym, they usually differ in stylistic terms.

It should be born in mind that, along with the predominant elements of analyticism in English phraseology, there are also elements of synthetism, which include, for example, the widespread use of adjectives to a comparative degree in adjectival comparisons.

As to phraseological units they have the definite program of functioning which is predetermined by their essence itself as A.V. Kunin puts it [1, 115-116 p].

Some functions are constant, i.e. inherent in all phraseological units in any conditions of their realization, other functions are variable, peculiar only to some classes of phraseological units. Communicative, cognitive and nominative functions refer to the constant functions.

The communicative function of phraseological units is their ability to serve as communicative or message means. Communication presupposes a mutual exchange of statements, and message presupposes the transfer of information without a feedback with the reader or the listener.

The nominative function of phraseological units is their relation to objects of the real world, including situations, and also replacement of these objects in speech activity by their phraseological denominations. The filling of lacunas in the lexical system of the language is characteristic of the nominative function of phraseological units. This function is peculiar to the overwhelming majority of phraseological units, as they do not have lexical synonyms. The sub-kinds of the nominative function are neutrally-nominal and nominal functions.

The neutrally-nominal function is the basic one for phraseological units, for example, *brown paper*. At realization of such phrases in communication the fact of a designation of the object is important, and not the stylistic use of the phrase. The nominal function is also characteristic for semantically transferred phraseological units (idiomatism and idiophrasematism), but it is not neutral, it is stylistically marked.

Function which is closely connected with nominative function is the cognitive function, that is the socially-determined reflexion of objects of the real world mediated by consciousness, promoting their cognition. The social determinacy is shown in the fact that though potential phraseological units are created by separate individuals, these individuals are part of the society, and the realization of the cognitive function by them is possible only on the basis of previous knowledge.

«The process of cognition also includes such forms of cogitative activity, as foresight, fantasy, imagination, dream, intuition...» [2, 51p]. Cognitive and nominative functions are realized within the limits of communicative function, forming a dialectic unity, and all other functions are realized within the limits of the given functions. The hierarchy of the functional aspect of the phraseological system is shown in it.

The semantic functions are voluntative (from Latin *voluntas* – will), deictic, resultative, etc. The voluntative function is the function of will expression. E.g.:

Wish smb well – to wish good luck, success to smb, to treat smb benevolently:

I wish Jane Fairfax very well; but she tires me to death (J. Austen). Deixis is... an indication of spatial or time localization of the action, phenomenon, event which is relative to the reference point, relevant within the limits of one or another speech situation [3, 35p].

E.g.: *at second hand* – by hearsay:

If I would govern this country wisely, I must be posted in the details of its life, and not at second hand, but by personal observation and scrutiny (M. Twain). In the given example the reference point is the speaker himself. Spatial deixis. «Under the deictic way of the designation of space the description of the site or direction of movement of the object relative to some centre of the information is meant, to which the semantic indication is realized by the word» [4, 74p].

And by the phraseological unit, as A.V. Kunin puts it, e.g.: *Show a clean pair of heels* – to leave, to get away, to bolt: *It was evident that Captain Butler feared the worst, for he crowded on all canvas and it seemed for a time that he would show the strange ship a clean pair of heels* (Gr. Greene). In the given example *the strange ship* (the vessel which is near at hand) is the reference point. Time deixis. *Wait to see which way the cat jumps* – to wait how the events will develop; to

trim the sails to the wind; to wait, whence the wind will blow: *We others never know what you English will do. You always wait to see which way the cat jumps* (J. Galsworthy).

The classification of phraseological units by structure:

Nominal (substantive), denoting the person, object, phenomenon: better half - жұбайы; chip of the old block - әксінен аумамай қалған; on the last leg of one's trip - саяхаттың шарықтау шегі;

Verb denoting an action, state as the process to hit the nail on the head - get to the point; to keep the ball rolling - to keep the conversation going; to ditch somebody - to break; mushrooming - are springing up like mushrooms; chew the fat - talking.

Attribute, denoting properties, characteristics of a person, object, phenomenon: all thumbs - clumsy, awkward; armed to the teeth - to be equipped with everything necessary; blue blood - of noble origin.

Adverbs denoting properties, qualities, signs of action: with flying colors - with absolute success; till the cows come home - very long; to look like a million - look great;

Modal, denoting a different attitude of the speaker to what is said: it's another pair of shoes - it's a different matter; it's not my cup of tea - it's not mine;

Comparing (Similes - as...as.../ like...): as white as sheet - pale as a sheet; as good as gold - valuable as gold; as easy as ABC - just like ABC; as large as life - long in life; as bad as bad can be - worse than nowhere; like a bull in a China shop - like bull in a Chinese shop; like chalk and cheese - like chalk and cheese.

The phraseological fund of the English language is so large that its full study would not fit into the scope of this work. Nevertheless, on the example of the considered phraseological units one can clearly imagine how diverse in their semantics and expressiveness the phraseological units of the modern English language are. Thanks to the literary works of writers and poets, both in the UK and around the world, the English language now has a huge number of phraseological units. But we should not forget that from the history and culture of different countries in the English language also came a huge number of phraseological units.

Unfortunately, in modern English speech there is no use of expressions taken from the literature of Asian countries. Only phraseological units borrowed from the literature of countries, one way or another, geographically close to the UK, have become widespread. It should be noted that the number of Bible studies is especially large in the English language, this may indicate the religiosity of the British

References:

1. Kunin A.V. The course of modern English phraseology: Textbook. М.: High School, Dubna: Ed. Center "Phoenix", 1996.
2. Kondakov N.I. Logical dictionary-reference / Publishing house D.P. Gorskiy. М. 1975.
3. Besshaposhnikova O.A. Temporal and spatial deixis in the semantics of the phraseological units of modern English: Dis. work. М., 1987.
4. Sternin I.A. To the problem of deictic functions of the word: Dis. work. М., 1973.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ КІРМЕ СӨЗДЕРДІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ТОПТАСТЫРЫЛУЫ

Көпжан Серік Смағұлұлы

№ 60 жалпы білім беретін орта мектеп

Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Аңдатпа. Кірме сөздерге байланысты мәселелер тілдің дамуындағы рөлінің өсуіне ғана алып келген жоқ. Бұл тақырыптың бағыты жан-жақты және ресми болып келеді. Кірме сөздердің қайнар көздері, пайда болған уақыты, тарихи себептер және шарты зерттеуші ғалымдарды қызықтырып келді.

Осы мәліметтердің қажеттіліктеріне байланысты оларды шектеп қоюға болмайды. Ғалымдарды тек кірме сөздердің қашан және қайдан келгені ғана емес, сонымен қатар, тілде

қалай ассимиляцияға ұшырайтыны, грамматикалық құрылымы, фонетикалық құрылымы, мағынасын қалай өзгерткендігі, қабылдаған тілдің сөздік құрамында пайда болуының өзгерістері де қызықтырады.

Аннотация. Проблемы, связанные с проблемами слов, не только увеличили роль языкового развития. Тема этой темы является всеобъемлющей и неформальной. Источники исходного языка, время появления, исторические причины и условия привлекли исследователей.

В зависимости от потребностей этих данных, они не должны быть ограничены. Интересно, что ученых интересует не только когда и откуда слово, но также как ассимиляция, грамматическая структура, фонетическая структура, смысловой смысл и изменения словарного запаса разговорной речи.

Annotation. Problems, which are related to the problem, do not just increase the role of language development. The theme is subject to all the incompatible and informal. Originals of the original language, date of creation, historic sources and conditions attracted by researchers.

In the context of the needs of the data, they must be restricted. It is interesting to know that those who are interested only in speaking or speaking, but also asymmetry, grammatical structure, phonetic structure, meaningful translation and interpretation of the spoken word in the interviewer.

Кілт сөздер. Кірме сөздер, сөздік құрам, этимология, латын атаулары, тіл.

Ключевые слова. Заимствования, словарный запас, этимология, латинские имена, язык.

Key words. Borrowings, word stocks, etymology, Latin names, language.

Кірме сөздердің рөлі түрлі тідерде бірей емес және әр тілдің тарихи дамуына байланысты болып отырады. Ағылшын тілінде кірме сөздердің пайызы басқа тілдерге қарағанда жоғары. Ағылшын тілінің басқа шетел тілінен сөздерді енгізу басқа елдермен экономикалық, ғылыми, мәдени қарым-қатынастын дамуының нәтежисі болғандықтан мүмкіншілігі болды. Орта ғасырда Британ аралына басқа тайпалар көптеп көшіп келді. Алайда, барлық көмекші және модальді етістіктер, барлық етістіктер м ен есімдіктер, шырайлар категориясынан тұратын сын есімдер, *second, million, billion* сандарынан басқа барлық сан есімдер, ең қарапайым және қатынас ұғымы білдіретін зат есімдер қазіргі ағылшын тілінде ежелгі сөздер (исконными словами) болып саналады.

Бір тілдің бір тілге әсері әрдайым тарихи себептерге байланысты: *соғыс, жаулап алу, саяхат, сауда-саттық* әр түрлі тілдердің тығыз байланысуына алып келеді. Жаңа кірме сөздердің ену ағымы әр түрлі кезеңде әр түрлі болып келеді. Нақты тарихи шарттарға байланысты ол өсіп немесе азайып отырады. Бір тілдің бір тілге әсер деңгейі тілдік факторларға, тілдің өзара әрекетінің жақындығына байланысты.

Орыс ғалымдары да кірме сөздердің бағытын көрсетті. XIX ғасырда атакты орыс лингвисті А. А. Потебня кірме сөздердің кімнен келгені емес, қалай келгені туралы сұрау керек деген талап қойды. Бірақ бұл көзқарас көп жерге тарала қойған жоқ.

А. А. Потебня айтқан сөзі: «Заимствовать говорил он - значит, брать для того, чтобы может быть внести в сокровищницу человеческой культуры больше чем получаешь». Кірме сөздер туралы мұндай сұрақ тілдің сөздік құрамының дамуына бағынатын заңдылықтарды ашуға, құбылысын түсіндіруге, әрбір сөз тарихының, тіл тарихының және халық тарихының арасындағы байланысты анықтауға мүмкіншілік береді [1, 42].

Осы аталғандарды мысалдармен сипаттап көрсетеміз.

Sport сөзінің дамуын қарастыра отырып ескі француз тілінде *desport* және ежелгі латын тілінде *disportus* болып келген орта ағылшын кезеңіндегі бұл сөзбен қанағаттана қоймаймыз. Бізді қызықтыратын ең басты мәселе *desport* және *disportus* деген сөздер кірме сөздер ене бастаған кезде қазіргі кездегі *ойын-сауық, спорт, көңіл көтеру, сергіту* деген мағыналарды білдіргеннен гөрі жалпы мағынаны білдірген.

Бұл сөзге қарамастан сол кезеңде француз тілінен ағылшын тіліне ойын-сауыққа байланысты көптеген кірме сөздер енді, себебі сол кезде XI ғасырда нормандық барондар елді толық билеп, олардың тұрмысын және салты мен дәстүрін игеріп ескі француз тілінің норман диалектісін қолданды. Бұл сөз –s көптік жалғауын қолданатын зат есімдердің

грамматикалық өзгерістерінің ағылшын жүйесіне бағыныңқы болып келетінін атап айтқымыз келеді. Бұл сөз ағылшын тілінің дыбыстарымен алмасып қана қоймайды, мұндай ерекшелік француз кірме сөздерінде де байқалады. Жаңа ағылшын тілінде бұл сөз семантика жағынан бірнеше өзгерістерге ұшырап, ойын және жарыс түріндегі физикалық жаттығуларды да білдіреді. Бұл мағынамен ол француз тіліне қайта еніп, басқа тілдерге де еніп халықаралық болып табылады.

Ағылшын тілінің сөздік құрамында *disport* (*көңіл көтеру –развлекаться*) етістігі сирек қолданылатын етістік болып сақталады.

Кірме сөздердің және сөздік құрамның өзара әрекеті *to work – жұмыс жасау, еңбек ету* сияқты синонимдік сөздерді білдіретін сөздердің тарихынан көрініп тұрады. Орта ағылшын тілі кезеңіне енген кірме сөздерден кейінгі етістіктер: *labouren – еңбек ету, көп күш жұмсау* (*ескі француз тілінде – labourer, латын тілінде – laborare*) *и travaillen қатты еңбек ету* (*ескі француз тілінде – travailler, латын тілінде – trepaliare – қинау*), осы етістіктердің ішіндегі біріншісі синонимдік ежелгі ағылшын тіліндегі *swincan* сөзімен сәйкес келеді, жалпы халықтық тілден кейбір территориалды диалектілерге енген. *Travailler* деген екінші етістік *werken* деген ежелгі етістікпен мағынасы сәйкес болмаған, сосын өзіндік бастапқы құрылымында мағыналы өзгерістерге ұшыраған. XVI ғасырдан бастап *саяхат жасау – путешествовать* (қазіргі ағылшын тілі *to travel*) деген мағынаға ие бола бастаған. Бұл мағынада *lithenan – саяхат жасау* деген ежелгі етістікпен байланысты, сол тұста *travailler* етістігі сирек қолданыла бастаған.

Кейінірек жаңа сөз сияқты ағылшын тіліне *travail* деген *көп еңбек, әйел адамның бала туу кезіндегі қиналуын* білдіретін ескі француз зат есімі кірді. Ол француз тілінде екінші буындағы типтік екпінді сақтайтын өзінің фонетикалық ерекшелігін өзгертті. Мысалы: [trae'veil]. Бұл сөзден *to travail –көп еңбек ету, әйел адамның бала туу кезіндегі қиналуы* (мучительно трудиться и мучиться в родах) деген сәйкес етістік жасалды. Нәтижесінде мынадай жұп етістік пайда болды. Мысалы: *to travel - to travail*.

Кірме сөздерге байланысты мәселенің тілдік құбылысының жүйесі туралы жалпы заңды төмендегідей көрсетуге болады: шетел сөздерінің енуі түрінде тілдің сөздік құрамында барлық өзгерістер сөздерде және синонимдік топтарда кездесетін семантикалық және стилистикалық өзгерістерге ие болады.

Біздің эрамыздың V ғасырында англдар, саксондар және юттар Британияға келіп қоныстанды, олар батыс және солтүстікпен байланысы бар бритт және галлдың кельттік қонысын тапты. Олардың тілінің дамуы қазіргі ағылшын тіліне әсерін тигізді.

Кельт тілдерінен енген кірме сөздер көлемі жағынан аз және топонимдерге қатысты яғни географиялық атауларға қатысты.

Ежелгі ағылшын тілінен бізге белгілі болған кельт сөздері біздің қазіргі уақытқа дейін шамалы сақталған. Мысалы олардың арасындағы сөздер мынадай: *bannock – тандыр нан, down, dune – төбешик, dun – сұры мүсін және cradle – мүмкін*. Көлемі жағынан көбірек кейін келген кірме сөздер шотланд (*slogan, whisky, clan*) және ирландия (*bard, fun, Tory*) тілдерінен келген кірме сөздер, сол сияқты кельтизмнен тұратын диалект пен француз тілі арқылы келген кірме сөздері (*beak, budget, career, gravel, harness, tunnel*). Ежелгі ағылшын тілінде латын кірме сөздерінің екі қабаты ажыратылып көрсетіледі.

Бірінші қабатқа жататын сөздер (800 жылға дейін) кельт тілі арқылы кіріп, Британиядағы римдіктердің билеуінің біздің эрамыздың төрт жүз жылдың жалғасуымен байланысты болып, құрлықтағы англ және саксондардың тілінде кездесуі мүмкін.

Қандай жағдай болса да кельт пен герман тайпаларының аз болғандығын, римдіктердің мәдениетінің нақты заттар мен ұғымдарды білдіретіндігін дәлелдейді.

Мысалы:

port – латын тілінде portus порт – порт

wall – латын тілінде vallum вал – қорған дуал

wine – ежелгі ағылшын тілінде win, латын тілінде vinum вино – шарап

mile – ежелгі ағылшын тілінде *mil*, латын тілінде *milia (passuum)* мыңша қадам – мыңдаған қадам.

Көптеген латын атаулары топонимикада сақталды. Латын тіліндегі *castrum* – укрепление – қатайту сөзі көпше түрге ие болды, *castra* сөзі грамматикалық мағынасы жағынан *лагерь* деген мағынамен сәйкес келді, ол ежелгі ағылшын тілінде *ceaster*, ал қазіргі ағылшын тілінде *caster, Chester* түрлі географиялық атауларда кездесті. Мысалы: *Lancaster, Dorchester, Manchester, Winchester*.

Бұл топтың сөздері ауызша сөйлеу жолымен кірген, толық ассимиляцияға ұшыраған және ағылшын тілінің негізгі сөздік қорына кірген. Сондықтан да, олар латын тілінің грамматикалық формасын жойып, ағылшын тілінің грамматикалық ережесіне және барлық тарихи даму кезінде болған заңды фонетикалық өзгерістерге бағынды.

Латын кірме сөздерінің екінші қабатына 596 жылдан бастап христиан дінін қабылдағаннан кейін ежелгі ағылшын тіліне кірген сөздер жатады. Бірінші қабаттың сөздері сияқты ауызша сөйлеу жолымен енген күрделі кірме сөздер нақты ұғымды білдіретін күрделі сөздерге айналған.

Ежелгі ағылшын тілінің сөздік құрамы қазіргі ағылшын тілі кезеңімен салыстырғанда айырмашылығы бар екендігіне назар аударуымыз керек. Ол кезеңнің лексикасы сөз табына жататын, зат есімдермен ғана шектеледі. Жоғарыда аталған тізімге тек қана үш етістікті кіргізуге болады. Мысалы: *to offer, to spend, to thrive*.

Осы барлық латын кірме сөздері формасы жағынан да, мағынасы жағынан да өзгерістерге ұшырады.

VIII ғасырда басталған Британия аралына скандинавиялықтардың қашып келуі Англияның дат хандығына (1017 жыл) бағынуы скандинавиялық тілге әсерін тигізді. Жаулап алушы халық және жеңген халық қоғамдық-экономикалық және мәдени деңгейдің даму кезеңінде өмір сүрді, жақын туыстас тілдерде сөйледі. Олар сөйлеу барысында диалект сөздерді қолданды. Сондықтан да, скандинавтықтардың жаулап алу кезеңінде кірме сөздер өте тұрақты және сөз табы жағынан түрлі болып келді. Скандинавия тілінен енген кірме сөздер: есімдіктер: *they* они, со всеми своими формами, и *same* тот самый; қыстырма сөздер (союзы): *till* пока не, *и though* хотя; үстеу: *fro* назад. Скандинавия тілінен енген кірме сөздердің ішінде көбісі сын есімдер, олар өте жиі қолданылады. Олар: *happy, low, loose, ill, odd, ugly, weak*.

Бұл сөздер және аталған етістіктер жаңа бір ұғымды енгізбейді, бұрынғы ескі сөздерді байланыстырып отырады.

Скандинавия тілінің ежелгі ағылшын тіліне әсері ежелгі сөздердің алмасуы мен ауыстырылуында емес, фонетикалық және семантикалық өзгерістерге душар болуы айқындалады.

Екі тілдің жақындығы туыстас скандинавия сөздерінің әсерімен ежелгі сөздердің өз мағыналарын өзгертуге кірме сөздердің енуіне мүмкіндік туғызады.

Сөздің басында дауысты дыбыстың алдында *sk* тіркесінің сақталуына байланысты ежелгі сөздерден скандинавия кірме сөздерін ажыратуға болады.

[sk] тіркесі кірме сөздерде кездеседі, бірақ бұл тіркес скандинавия тілдерінен емес. Француз тілінен енген кірме сөз *squire* және грек тілінен енген кірме сөз *sceptic*.

1066 жылы норман-француз тілдерінің тоғысуы басталды.

Англия халқының көбісі екі тілді білседе өздерінің туған тілін пайдаланды. Осының бәрі тұрмыстық, салт-дәстүр және феодализм қоғамында өмір сүрген нормандықтардың пайдаланатын заттарын білдіретін ұғымдардың ағылшын тілі сөздік қорына енуге себеп болды. Кейінірек ағылшын тілі француз тілін ығыстырып шығарған кезде ағылшын тіліне көптеген француз саяси терминдері келіп енді.

Осы кезеңнің француз кірме сөздері сөздік қорға келіп енеді. Осындай кірме сөздердің ену тарихы қоғамдық оқиғаларымен байланысты.

Ең бастысы, бұл сөздер феодалды қоғамының дамуымен байланысты: *feudal, baron, vassal, liege, chivalry*.

Осы сөздер феодализм қоғамының жүргізген идеологиясын білдіретін сөздерден тұрды. Мысалы: *command, obey, serve, noble, glory, danger*.

Кейінгі сөздердің мағынасының қалыптасуы әрбір ұлт өкіліне қызықты. Біріншіден ол феодализм қоғамының билігін басымдылығын білдіріп, сол мағынада тілге енді.

Норман-француз тілдерінен келген *king, queen, earl, lord* және *lady* сөздернен басқа титулдарды білдіретін сөздер енді.

Сол сияқты мемлекеттік басқару жүйесіне қатысты сөздер енеді. Мысалы: *people, nation, government, power, authority, court, crown* және т.б.

Ақшаға байланысты сөздер: *money, property*.

Отбасылық қарым-қатынасты білдіретін сөздер: *parent, spouse, cousin, uncle, aunt, nephew, niece*.

Сол сияқты әскери сөздер мен терминдер саны өте көп. Барлық әскери шендер атауы енді.

Ойын-сауық мағынасын білдіретін көптеген сөздер де бар. Мысалы: *feast, leisure, pleasure, delight, ease, comfort, chase* және көптеген карталық терминдер: *trump, ace, cards*.

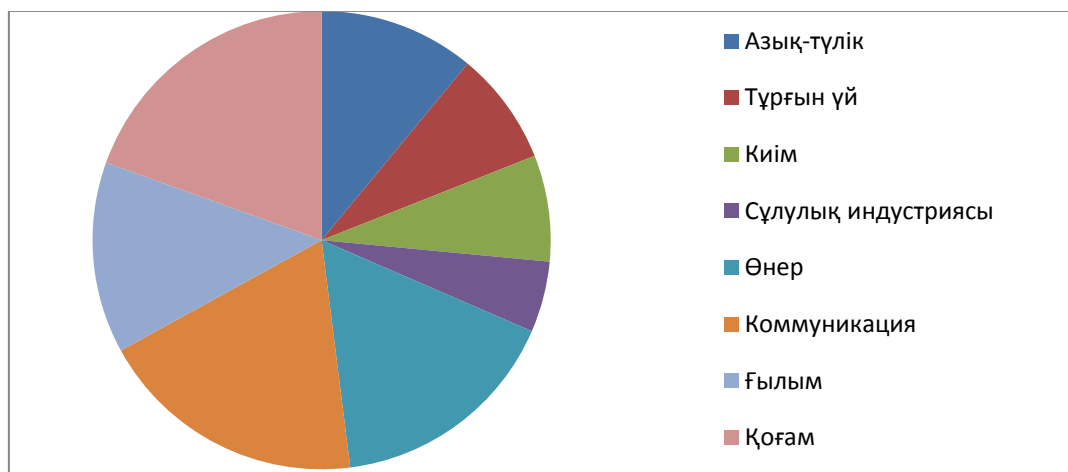
Заң саласы терминдері: *accuse, court, crime, felony, plaintiff, defendant, attorney* және т.б.

[2]

Біз өз жұмысымызда ағылшын тіліндегі кірме сөздерді талдау барысында мынадай жіктемелерге бөліп, көрсеттік: «Азық-түлік өнімдері» - 11%, «Тұрғын-үй» - 8%, «Киім» - 7,5%, «Сұлулық индустриясы» - 5%, «Өнер» - 16,5%, «Коммуникация» - 19%, «Ғылым» - 13,5%, «Қоғам» - 19,5%.

Диаграмма 1

Ағылшын тіліндегі кірме сөздердің тұрмыста қолдану аясы

Ағылшын тіліне енген сөздердің мынадай мағыналық топтарға бөліп қарастыруға болады: ғылым, саясат, мемлекеттік басқару, тарих, әдебиет, өнер. Одан әрі тұрмыстық лексика, әскери-теңіз ісі, лауазым атаулары, мекемелер, қаржы, өлшем бірліктері, сауда номенклатурасы.

Феодалдарға қызмет еткен қолөнер шеберлерінің атаулары француз сөздері болып табылды. Мысалы: *tailor, butcher, painter, carpenter, joiner*. Арнайы лексика саласына жататын француз сөздері сөйлесу қарым-қатынасында тұрақты қолданылып, негізгі сөздік қорға енеді. Мысалы: *face, place, large, change; hour, minute, second; river, mountain, soil, air, flower, fruit*.

Романдық галлды бағындырған және олардың тілін қабылдаған латын, франк, гот және бургунд халқына галл тайпалары көптеген герман тіліндегі сөздерді алып келгенін айта кеткен жөн. Сондықтан да, француз кірме сөздерінің арасында герман тілінен енген сөздер көп екендігіне таң қалдырмайды. Олар: *banner, blank, blanket, blue, choice, coat, dance, garden, gay, pocket, ticket, war*.

Француз кірме сөздерін кейде латын тілінен ажырату қиын, нақтырақ айтқанда тура латын кірме сөздерін түбірінен ажырату өте қиын. Мысалы: *figure* сөзі *figura* деген латын тілінен және *figure* деген француз тілінен келген.

Феодалдық қоғамының құлдырауы мен капиталистік қарым-қатынастың пайда болу кезеңі қазіргі ұлттың қалыптасу процесіне сәйкес келеді. Ұлттың қалыптасуы ұлттық тілдің қалыптасуымен тікелей байланысты. XIII ғасырдың аяғы мен XIV ғасырдың басында Англияда сауда-саттықпен айналысу және қалалар мен өнеркәсіптің өсуі және ұлттық тіл негізінде ағылшын тіліне деген күрес кең мағынаға ие болды.

Жаңа ағылшын тілі Қайта өрлеу дәуірінде қолданыс табады. Осы кезеңнің ғылыми шығармаларында былай деп жазылған: «*Уже на английском языке, но так как до этого, в период средневековья, языком науки был латинский и так как для эпохи Возрождения характерен интерес к памятникам античной культуры, использование стиля, риторических приемов построения греческих и римских авторов, то совершенно естественно, что и пополнение словаря и создание новой научной терминологии шло в значительной степени за счет заимствований из латинского, а также из греческого языка*». Мысалы, философия, құқық және медицина терминологиясы да жасалды.

Латын кірме сөздерінің үшінші тобының ерекшеліктері ауызша ауыз екі сөйлеу емес, кітаби сөздермен келіп отырады және дерексіз ұғымдарды білдіреді. Мысалы: *basis, area, crisis, idea, ratio, stimulus*. Олардың арасында етістіктер мен сын есімдер де бар. Мысалы: *operate, cultivate, demonstrate, evolve, educate, admit, permit, complete, accept, affect, locate, separate, senior, junior, minor, inferior, exterior, superior, dependant*.

Қазіргі ағылшын тілінің жазбаша әріптік қысқартулар қолданылады.

Латын-роман тілінен енген сөздердің маңызды белгілері мен нышандары төмендегідей: дауыссыз дыбысқа аяқталатын префикстер және префикстен тұратын екі күрделі және көп күрделі негізден тұратын жұрнақтар. Олар: *ab-, ad-, corn-, dis-, ex-, in-, im-, il-, sub-*; екі жұпты дауыссыз дыбыстармен келетіндер: *bb, cc, ft, ll, mm, nn, pp, rr, ss, tt*. [3].

Ағылшын тіліндегі латын элементінің маңызды үлесі ағылшын тіліне латын тілінен енген тура кірме сөздер болып табылмайды. Олардың арасында француз тілі арқылы енген көптеген сөздер бар.

Грек сөздері мен сөзжасам элементтері барлық елдің ғылыми терминологиясында кеңінен қолданылды және латын тілі сияқты халықаралық тіл болып қалыптасты.

XV-XVI ғасырлардағы классикалық тілдерден енген кірме сөздерге қарамастан италия, испан және голланд тірі тілдерінен кірме сөздер келді.

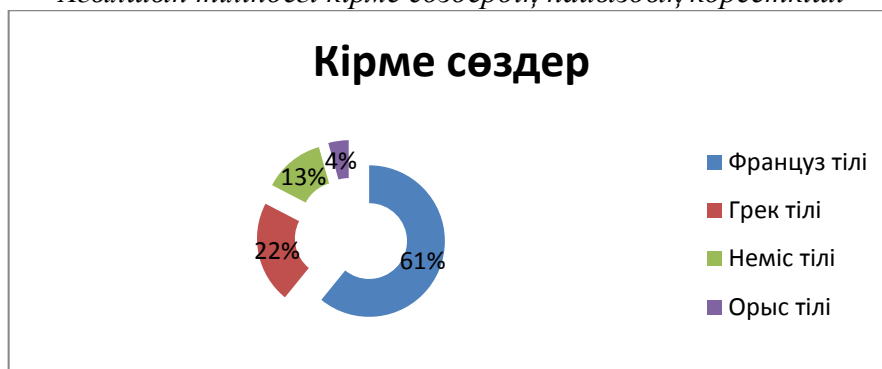
Италия, испан, голланд тілдерінен енген кірме сөздердің шамалысы осы елдердің мәдени және сауда-саттық байланыстарының дамуын дәлелдейді. Ағылшын колонизациясына және сауда-саттық әрекетіне байланысты кірме сөздердің көбісі сол ел туралы және сол сөздің қайдан келгені туралы әңгіме болған кезде ғана қолданылады. Бұл сферадан тыс олар қолданыламайды да, қарапайым шетелдік сөз болып сезіледі.

Ассимиляцияға ұшыраған кірме сөздердің көбісі кейінгі француз кірме сөздерін, яғни 1640-60 жылдары Стюарттар королдығының қайта құрылуы кезіндегі төңкерістен кейінгі ағылшын тілінен келіп енген француз сөздерін құрайды. Ең бастысы бұл сөздер ақ сүйектердің тұрмысымен байланысты болды. Мысалы: *restaurant, ballet, rendez-vous, billet-doux, coquette, banquet, а также police, regime* және т.б. Барлық осы сөздер өз екпінінде, жазылуында және дыбысталуында француз тілінің ерекшеліктерін сақтады [4].

Кейінірек XIX ғасырда француз тілінен техникалық терминдер кірді. Олар: *parachute, chassis, chauffeur, fuselage* және т.б.

Неміс тілінен ғылым және техника терминдері кірді.

Орыс тіліне келетін болсақ, қазанға дейінгі кезеңде орыс табиғаты мен тұрмыспен, Ресей сауда-саттық заттарымен байланысты сөздер кірді. Мысалы: *sable соболь; astrakhan каракуль; sterlet стерлядь; steppe стень; verst верста; izba изба* және т.б.

Диagramманың көрсеткіші бойынша сөздердің басым бөлігі француз тілінен енгенін дәлелдейді.

Ағылшын тілінде советизмдердің саны аз емес. Олардың арасында фонетикалық ассимиляцияға ұшыраған кірме сөздер де бар, олар өздерінің дыбыстық кешенін сақтап қалған. Мысалы: *Soviet, sputnik, bolshevik, kolkhoz, activist, agitprop*. Сөздің морфологиялық құрылымын сақтау құбылысын калька деп атайды. Мысалы: *house of rest, five-year-plan*. Ағылшын тілі көптеген ғасырлар бойы көптеген тілдермен араласып, сөздік қорын байытып отырды. Ағылшын тіліндегі көптеген кірме сөздер дублеттің жасалуына алып келді.

Дублет дегеніміз екі немесе бірнеше сөзден тұратын сөздер. Мысалы: *travel және travail, fact (факт, шынайы орындалған) және feat (батылдық білдіретін әрекет)*. Бұл екі сөз латын тіліндегі *facere* деген етістікке келіп тіреледі, бірақ алғашқыда тура латын тілінен алынып, сонан соң *feat* (француз тілінде *fait – factum*) (көпше түрі *factum*) француз тілі арқылы келген сөзден гөрі өзгеріске азырақ душар болды [5].

Facere етістігінен туындайтын етістіктер мынадай: *factor, factory, faculty, defect, defeat* және т.б.

Әдебиеттер тізімі:

1. Потебня А. А. Основы когнитивной лингвистики. Астана. 2010-42с.
2. Захаренко Е.Н. Новый словарь иностранных слов: 20000 слов и словосочетаний. М., Азбуковник. 2006- 784с.
3. Адливанкин С.Ю. К вопросу о явлении заимствования в области словообразования // Уч. зап. Пермского университета. 2005. Т. Вып. 1. 137с.
4. Қазіргі ағылшын тіліндегі англицизмдердің зерттелу мәселелері // «Молодые Акулы Бизнеса» атты VI Халықаралық ғылыми-практикалық студенттік конференцияның материалдары. – Алматы, 2013. – 243б. 247б.
5. Исланова А. Шетел сөздердің белгілері мен деректері. А., 2003 - 19б.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қыдыралина Анар Бекниязовна

Тәрбиеші

Садыкова Бибігүл Мұхтарқызы

Орыс тілі мұғалімі

Ақтөбе облыстық білім алуға ерекше қажеттіліктері
балаларға арналған облыстық арнайы (түзетім) арнайы балабақшасы
Ақтөбе қаласы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада оқушылардың сабақтан тыс шығармашылыққа бейімдеу мәселелері қарастырылған. Шығармашылық - бүкіл тіршіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі.

Аннотация. Эта статья посвящена адаптации учеников к внеклассной работе. Творчество является источником всей жизни. С самого начала человеческого разговора и до наших дней, результат является результатом творчества.

Annotation. This article is devoted to the adaptation of the teaching staff to the in-class workshop. The creative work is based on the life of all. From the very beginning of the humane conversation and to our day, the result will be the result of creativity.

Кілт сөздер. Шығармашылық, оқушы, мектеп, танымдық, сабақ жоспары.

Ключевые слова. Творчество, ученик, школа, познавательность, план урока.

Key words. Creativity, student, school, cognition, lesson plan.

Шығармашылық - бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі. Өйткені адам туынды ғана емес жаратушы да. Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектептерден өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын таңдай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады.

Мектептің тірегі де, жүрегі де, білімнің тұтқасы да – мұғалім. Бала тағдыры қолына сеніп тапсырылып отырған басты тұлға да ұстаз екені де баршаға белгілі.

Шығармашылық - бүкіл тіршіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Бұған бүкілхалықтық, жалпы және жеке адамның шығармашылығы арқылы келдік. Әр жаңа ұрпақ өзіне дейінгі ұрпақтың қол жеткен жетістіктерін меңгеріп қана қоймай, өз іс-әрекетінде сол жетістіктерді жаңа жағдайға бейімдей, жетілдіре отырып, барлық салада таңғажайып табыстарға қол жеткізеді.

Қазақ мектептерінде дидактикалық міндеттерді шешуде Ы.Алтынсарин үлкен үлес қосты. Алтынсариннің мұғалім міндеттері туралы, қалай оқыту керек, қалай оқу керек деген талаптары біздің зерттеулерімізде маңызды болды. Ы.Алтынсарин бойынша оқытудың жеке әдіс – тәсілдеріне:

а) оқыту әдісі – бұл баланың білімге құштарлығын оятатын, кейіннен өз бетінше білім көтеруіне бастайтын жол;

ә) сабақта баланың ой-әрекетін жаттықтыру. «Маңыздысы, оқушының өз бетінше ойлана білуі» [1;275].

Тәуелсіз елдің тірегі – білімді ұрпақ, өркениет біткеннің өзегі – білім, ғылым, тәрбие дейтін болсақ, осының барлығының бастауы – бастауыш мектеп. Ал бастауыш буынның негізгі міндеті баланың жеке басын бастапқы қалыптастыруды қамтамасыз ету, оның қабілеттерін дамыту, адамзаттың асыл қасиеттерін оқушы бойына сіңіру.

Баланың шығармашылық іс-әрекеттерін, ұлттық мәдениет пен рухани құндылықтарын тәрбиелеу ана тілі арқылы жүзеге асады. Ал ана тілін оқыту арқылы шығармашылық іс – әрекетті қалыптастыру дегеніміз – өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылу, іздену. Осыған орай В.В.Давыдов: «Бастауыш мектепте шығармашылық қабілеттіліктерді оқу әрекетінде көрінеді, даму өнімі – оқуға құштарлық, ынталылық» – дейді. Ал шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін [2;125].

Біздің міндетіміз оқушыға оның бойында көрінбей тұрған мүмкіншіліктерін ашып көрсету. Осы міндеттерді орындауға мұғалімге бірден-бір керегі – дұрыс, тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап пайдалану. Мен өз тәжірибемде жаңа технологияларды қолдану арқылы біраз нәтижеге жеттім. Бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушының өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлауға үйретеді, түрлі іс-әрекетке бағыттайды.

Оқушылардың танымдық ізденімпаздығы қалыптастыруға бағытталған шақтар түрлері төртке бөлінеді: «танымдық, коммуникативтік, шығармашылық, әдіснамалық».

Оқушылардың танымдық ізденімпаздығы арттыруда шығармашылық сипаттағы сабақтар түрлерін өткізудің маңызы зор.

Мұндай түрдегі сабақтардағы түрлі оқу жұмыстары оқушының шындық белсенділігін арттырып, оқу мен ойлау әрекетінің тиімді амал-тәсілдерін, яғни материалының негізгі ұғымдары мен тұжырымдарын айыру, жаңа материалды өткен материалмен салыстыру оларды белгілі жүйеге топтастырады және қорытындылау жасау сияқты амалдарды дайындауға үйренеді. Шығармашылық сабақтардың жоспарын жасауда оқушының шығармашылық әрекетінің бағдарына сәйкестендіріп, олардың қабілеттері, ескерілуі тиіс.

Шығармашылық сипаттағы сабақтардың жоспарын жасау үшін тақырыбы, мақсаты, әрекет түрі және нәтижелері бір-біріне жуық байланысты сабақтарды топтастырып, тандап алуға болады. Жалпы бағдарламада көрсетілген пәндік сабақтардың әр тарауында жететін жетістіктері негізінде оқушылар білім алуда нәтижеге жетеді [3;97].

Оқушылардың шығармашылық әлеуетін көтеруді мұғалім алдына мақсат етіп қояды. Мұғалім оқушы күйіне кіріп, олардың тақырыпқа қатынас әрекетін ойлайды, өтілетін сабақтың проблемасына қажет жағдайда жоспарланған сабақ мазмұны мен оқыту әдістеріне түзетулер енгізеді. Сабақ тақырыбы бойынша мұғалім оқулықтар, кітаптар, әдістемелік кітаптар, басқа да материалдармен танысады. Мұғалім өзіне, оқушыларға мықты болатын мәселелерді іздестіреді. Осы мәселелер жөнінде көптеген материалдарды қарастырып, мамандардың пікірлерін ескере отырып, табу қажет [3;87].

Оқушыларды шығармашылық іс-әрекетке баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыра түсу үшін әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады:

1. Балаларға белгілі тақырыпта әңгіме оқып, оқушыларға басқаша аяқтауға кілт боларлық сюжет ұсыну;
2. Әңгіменің, ертегінің сюжетін бастап беру, аяқтауды оқушыларға тапсыру;
3. Ертегіні ұжым болып тыңдау;
4. Ұнатқан кейіпкерлеріне мінездеме беру;
5. Қиялдау арқылы сурет салғызу, ролмен ойнату;
6. Арнайы тақырыпта пікірталас тудыру.

Сыныбымыздағы әр оқушының пән бойынша ізденімпаздық деңгейлерін анықтаймын. Сонымен қатар пәнге қабілеттілігі, қызығушылығы анықталады. Шығармашылық әр оқушының жеке қабілеттері мен мүмкіндіктерін, танымдық іс-әрекеттері мен дағдыларының дәрежесін көрсетіп береді. Шығармашылық ай қорытындысы бойынша ғылыми жұмысқа қабілетті оқушылар іріктеліп, белгілі бір тақырып бойынша ғылыми жұмыстар беріледі. Осындай шығармашылық жұмыс барысында оқушының бұрыннан білетініне жаңа мәліметтер қосылып, тәжірибесін практикада қолдану білігі қалыптасады. Оқушылар жылқының жасына, түріне қарай қалай ажыратылатынымен, ат әбзелдерімен танысады және сөздік жұмысы да қоса жүргізіліп кетеді. Әр сөзге мұғалім көмегімен түсініктеме беріледі.

Баланың шығармашылық әрекетін ұйымдастыру барысында бала өзінің бұған дейінгі білетін амал-тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін сезетіндей жағдайға түсуі керек. Содан барып оның білім алуға деген ынта-ықыласы артады, білім алуға әрекеттенеді.

Танымдық қажетсіну ізденімпаздыққа апаратын жол екендігін, оқушы шығармашылық әрекетке қажетсінбейінше сапалы білім алу мүмкін еместігі белгілі болғандықтан, оқушылардың өзінің интеллектуалдық, жеке дамуына кедергі келетін факторларды анықтау мақсатында төмендегідей тест пайдаландым: «Әдебиеттік оқу» пәнінен орындаған шығармашылық жұмыстары оқушылардың ойлау, мәтін құрастыру қабілетінің, өлең шығаруға да төселіп қалғандықтан сөздік қорының молдығын көрсетті. Өз тәжірибемде шығармашылығын дамытуда мынадай мәселелерге көзім жетті.

- Оқушының өз бетінше білім алуға деген құштарлығы оянды;

- Шығармашылықпен жұмыс істеуге дағдыланды;
- Оқуға ынта-ықыласы артты;
- Бір-бірінің ойын, пікірін сыйлауға үйренді;
- Өз бойларына жақсы қасиеттерді жинауға үйренді;
- өз ойын қағазға түсіруді үйренді;
- оқушының жеке басын, ұжымды сыйлауға үйренді [4;25].

Көрсетілген әдіс-тәсілдер бастауыш сыныптарға тиімді екендігіне көзім жетті. Осыларды пайлану арқылы оқушының білімге деген қызығушылығын оятып, терең ойлау қабілетін, белсенділігін қалыптастыруға болады. Бұған дейін оқушы мұғалім мен оқулыққа ғана бағынатын болса, енді ол сыни тұрғыдан ойланып, өз ойын дәлелдей алатын тұлғаға айналды. Оқушылардың тілін, ойын, еркін сөйлеуін дамытып, топпен жұмыс істеу кезінде бір-бірін тыңдай білуге үйретеді.

Әрбір мұғалімнің басты міндеті оқушының жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, талантын, шығармашылығын ашу. Болашақта өркениетті елдердің жоғары технологиясын меңгерту, дүниежүзілік білім кеңістігіне шығу – бүгінгі күннің мақсаты

Іс- тәжірибеиелерді қорытындылай келіп, мынадай түйін түюге болады:

1. Осы шығармашылық тапсырмаларды пәндерге бейімдеп қолданудан, оқушылардың қызығушылығы артады.

2. Оқушылардың білім сапасы көтеріледі.

3. Оқушының дарынды тұлға, шығармашылық шеберліктері шындалғандығының нәтижесін көруге болады.

4. Қазіргі заман талабына сай тұлға қалыптасады.

5. Оқушылардың логикалық ойлауы, шығармашылық іс- әрекетке қабілеттері артады.

6. Әр мұғалім болашақ үшін қызмет істейді. Ол әр оқушыны жеке тұлға ретінде көріп, оның өміріндегі өз орнын табуына, сынып ұғымын қалыптастыруға, ата- аналармен ынтымақтасуға көмегі тиері сөзсіз.

«Өз оқушысын оята алған ұстаз, ғылымның арнасы ағатын қайнар бұлақ тәрізді, оқушылар осы қайнардың ағытулы, сәтін дер кезінде сезініп, зейіннің түтіктерін тоса қоюға дағдылануы керек» деген Я.А.Коменскийдің сөзімен аяқтаймын.

Әдебиеттер:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары, Алматы, 1994, 285 б.

2. Мейірманқұлова Т. «Білім берудегі инновациялық технологиялар», Алматы, 2000.

3. Бастауыш мектеп 2004.№10.

4. Шығармашылық қабілеттер және дамыта оқыту Тұрғынбаева .Б.А.Алматы, 1999 ж.

«ЕСТЬ НЕЧТО ТАКОЕ, ЧТО СОХРАНЯЕТ СМЫСЛ»: ЭКЗИСТЕНЦИАЛИСТСКАЯ ФИЛОСОФИЯ А. КАМЮ В РОМАНЕ Д.Ф. УОЛЛЕСА «БЛЕДНЫЙ КОРОЛЬ»

Никулина Алла Константиновна

кандидат филологических наук, доцент

ФГБОУ ВО «Башкирский государственный педагогический университет им. М. Акмуллы»,
доцент кафедры английского языка, г. Уфа, РФ

alla_nikoulina@mail.ru

Аңдатпа. Д.Ф. Уоллес романының сюжеттік құрылымы мен кейіпкерлер жүйесінің ерекшеліктерін талдай отырып, мақала авторы шығарманың идеялық мазмұнының, философияның негізгі ережелеріне жақындығын көрсетеді.

Аннотация. Анализируя особенности сюжетного построения и системы персонажей романа Д.Ф. Уоллеса, автор статьи показывает близость идейного содержания произведения к

основным положениям философии А. Камю, подчеркивавшего значимость свободного человеческого выбора для достижения внутренней победы над абсурдом внешнего мира.

Annotation. Resorting to the analysis of the plot development and the characters system in D.F. Wallace's novel, the author of the article demonstrates its ideological affinity to Camus' philosophical statements about the importance of free choice in order to win one's internal victory over the life's external absurdity.

Тірек сөздері. Дэвид Фостер Уоллес, Бледный король, философиялық роман, Камю, экзистенциализм.

Ключевые слова: Дэвид Фостер Уоллес, Бозғылт патша, философский роман, Камю, экзистенциализм.

Key words: David Foster Wallace, The Pale King, philosophical novel, Camus, existentialism.

Американский писатель Д.Ф. Уоллес (1962 – 2008) приобрел известность благодаря своим философским романам «Швабра системы» и «Бесконечная шутка». Однако значительный интерес представляет и его неоконченное произведение «Бледный король», опубликованное посмертно. Хотя композиционно и идейно замысел автора не был до конца реализован, опубликованная версия наглядно демонстрирует, в каком направлении развивалась мысль писателя после «Бесконечной шутки». Все три романа Уоллеса содержат размышления о свободе и поиске самоидентичности, но если в первых двух персонажи героически стремились к выходу из сковывающей их порывы «системы», то в последнем их своеобразный героизм проявляется, наоборот, в том, чтобы остаться внутри нее и в этом обрести новый смысл. Моральный долг перед собой, доминировавший в первых романах, уравновешивается в последнем осознанием моральной ответственности перед людьми и миром.

Д.Ф. Уоллес, будучи автором-мыслителем, всегда соотносил свои взгляды с общемировой литературно-философской традицией. В ранних интервью он чаще ссылался на авторитет ведущих постмодернистов, таких как Т. Пинчон или Д. Делилло [3, 10], хотя при этом, в отличие от них, всегда подчеркивал свою убежденность в глубинной воспитательной роли литературы. Не случайно именно его считают одним из основоположников движения «новой искренности». Он говорил, что видит свою задачу в том, чтобы, не морализируя напрямую в духе Л. Толстого или Дж. Гарднера, дать читателю вполне ясные нравственные ориентиры [3, 26]. Технически он действительно использует немало достижений постмодернистов, но содержательно противостоит внутреннему хаосу их мировосприятия.

В одном из своих поздних интервью Д.Ф. Уоллес называет А. Камю в числе тех, чьим творчеством он искренне восхищается [3, 157]. Характерно, что прежде это имя в его выступлениях не звучало, однако здесь писатель останавливается на нем особо. По всей вероятности, это не является случайностью. Осознание близости собственных идей к идеям Камю пришло к Уоллесу с годами, отзвуки этой философии уже частично обнаруживаются в «Бесконечной шутке», но главным образом отчетливо прослеживаются в последнем романе «Бледный король».

Голландский литературовед А. ден Далк, занимающийся исследованием экзистенциалистской проблематики творчества Уоллеса, сопоставляет идеи писателя с творчеством Ж.-П. Сартра, при этом справедливо отмечая, что сам Уоллес никогда не упоминал Сартра напрямую в интервью или статьях [4, 200]. Нам же кажется, что в процессе анализа идейной составляющей творчества Уоллеса гораздо более плодотворным будет обращение именно к философии Камю, тем более что и сам американский писатель дает для этого повод, напрямую характеризуя свое отношение к Камю в вышеназванном интервью и аллегорично упоминая его в романе «Бледный король». К тому же, анализ содержания романа Уоллеса действительно подтверждает заметную близость писателя именно к мировоззрению этого философа.

А. Камю к философским взглядам Ж.-П. Сартра всегда относился довольно критически, что дает представление о разности их подходов к концептуализации действительности. Уже

в отклике на ранние публикации Сартра Камю подчеркивает отсутствие в них значимой перспективы: «Констатация бессмысленности существования – не конечная цель, а лишь начало пути», – утверждает он[2, 435]. «Для Сартра характерно какое-то особенное пристрастие к людям бессильным – как в общем, так и в конкретном физиологическом смысле, – которое буквально вынуждает его выбирать персонажей, дошедших до края собственного «я» и споткнувшихся о пустоту, которую им уже не одолеть»[2, 439-440].

Сам Камю же, напротив, всегда стремился придать экзистенциалистским открытиям гуманистический пафос. «Гнетущие истины рассеиваются, когда их опознают и признают», – писал он в своем эссе «Миф о Сизифе»[1, 353], представляя Сизифа «счастливым» в результате его внутренней победы над абсурдом внешнего мира через осуществление свободного выбора. «Я продолжаю думать, что в этом мире нет высшего смысла. Но я знаю, что кое-что в нем все-таки имеет смысл, и это – человек», – утверждал Камю[1, 364]. При этом Камю был чужд и политически ангажированному гуманизму позднего Сартра, утверждая, что миссия художника шире, чем политика, и, сохраняя связь с реальностью своего времени, художнику, тем не менее, необходимо находиться выше баталий дня, чтобы быть в состоянии увидеть нечто более значимое и универсальное[2, 197].

В романе Д.Ф. Уоллеса «Бледный король» действие разворачивается в центре по приему экзаменов у профессиональных бухгалтеров и аудиторов. Фраза «действие разворачивается» в данном случае выступает лишь данью традиции, т.к. то, что читатель обнаруживает в произведении – это как раз полное отсутствие действия. Скука становится основной метафорой существования до сущности: жизни, лишенной смысла и цели.

Роман состоит, большей частью, из монологов и диалогов сотрудников центра и экзаменуемых, каждый из которых, в результате, ведет свой собственный обрывочный рассказ о себе и мире. Роман начинается с приезда Сильваншайна в центр для сдачи экзаменов и подробном анализе его мыслей и ощущений. Он обладает уникальной памятью на детали и с легкостью может воспроизвести самые мелкие подробности давно минувших событий, однако при этом детали не складываются в общую картину. У Сильваншайна нет никакой концепции действительности. Поток бессмысленных фактов окружает его, порождая ощущение абсолютной скуки как единственной объективной реальности и доступной метафизической идеи. Осознание этой скуки, в свою очередь, порождает ощущение невыносимости бытия, которая постепенно разрастается до «по-платоновски всеобъемлющей идеи Ужаса»[5]. Сам Сильваншайн характеризует себя как слабовольного человека. В результате, он пассивно отдается течению действительности, которое весьма символично выступает не течением, а бесконечным и бессмысленным перемещением по замкнутому кругу, дурной бесконечностью «страха перед страхом»[5].

Ситуация Сильваншайна, таким образом, уже в начале произведения определяет общий тон книги, в которой каждому персонажу предстоит искать собственный способ существования в мире, лишенном объективного высшего смысла. Образ мира, вырисовывающийся в романе из рассуждений разных персонажей, типичен для экзистенциалистского мироощущения. Он лишен целенаправленности, в нем ничего не происходит, что аллегорически воплощает «абсолютно реалистическая» театральная пьеса, задуманная одним из персонажей, в которой аудитор сидит на сцене за столом и молча проверяет счетные книги до тех пор, пока раздраженные зрители не покидают зал. Человек в мире – не более чем пылинка, беззащитная перед действием «больших сил», действующих без всякой логики равно во всех направлениях. Ни рождение, ни смерть человека не имеют значения для окружающего; причем, даже память не способна придать осмысленность человеческой жизни, поскольку и она безвозвратно стирается через три-четыре поколения, так что «люди в 2014 или каком там еще году будут думать о Стюарте Николсе не больше, чем вы или я думаем о Джоне Смите, 1790–1864, из Ливингстона, штат Вирджиния, и ему подобных»[5]. При этом у человека нет никаких шансов «вырваться за пределы» и изменить мир, поэтому его позиция сродни печальному стоицизму пса, о котором рассказывает один из персонажей романа: сидя на цепи у дома, он никогда не пытался отойти на такое

расстояние, чтобы натянутая цепь дала о себе знать, «из чувства достоинства, пес притворялся, что он сам выбрал именно такую территорию для жизни, и она просто, по случайному совпадению, оказалась расположенной внутри границ натянутой цепи». «Он обладал силой характера. ...Черт побери, мне нравился этот пес», – заключает рассказчик[5].

Представленная ситуация пса, хотя и подается в несколько гротескной форме, тем не менее, уже намечает единственно возможный способ преодоления абсурда мира, отчетливо звучащий в трудах А. Камю: внешний абсурд, хотя и не может быть объективно аннулирован человеческими действиями, может быть успешно устранен субъективным отношением человека и обретением собственного равновеликого смысла, реализующегося не в рамках вселенского, а в рамках сугубо человеческого.

Именно это направление движения отчетливо прослеживается в одном из центральных, структурно и содержательно вполне законченных эпизодов романа – истории еще одного аудитора, Фогла. Его начальная духовная ситуация в романе схожа с ситуацией Сильваншайна: в юности он воспринимает все вокруг как «скучное и бессмысленное» [5], у него нет ни воли, ни желаний, ни цели, ничто не представляется ему достойным внимания, поскольку изначально лишено всякого значения; и как следствие, он, как и Сильваншайн, оказывается втянут в порочный круг бесконечного «воспроизведения бессмысленной чуши в ответ на бессмысленную чушь»[5]. В числе прочих занятий в колледже он посещает занятия по литературе, где внешне неплохо справляется с «интерпретацией интерпретации» определенных произведений, но пропускает изучение «Падения» Камю, что в контексте романа оказывается несомненно значимой аллюзией. Выбор Уоллесом именно этого произведения французского философа, как нам кажется, дает вполне прозрачный намек на то, как следует читать его собственное произведение и, в частности, историю Фогла. Герой повести Камю внешне бравирует своей способностью успешно подстраиваться к вызовам абсурдной действительности с помощью пустой игры лицемерия, но при этом в глубине души не может не осознавать ущербности своей позиции. Именно поэтому даже спустя годы он продолжает внутренне мучиться сознанием своей вины после того, как однажды не спас бросившуюся с моста девушку. Объективно никакого состава преступления в его поступке не обнаруживается, но субъективно жизнь после этого превращается в непрекращающийся кошмар, потому что глубинная моральность сознания и есть то самое, что прочно удерживает человека в человеческом.

Фогл в свое время Камю не прочитал, поэтому аналогий с собственной ситуацией провести не может, но это предоставляется сделать читателю романа Уоллеса. Фогл, как и Клеманс, с долей самолюбования описывает свою способность отвечать абсурдом на абсурд, производя необходимое положительное впечатление на окружающих, но при этом внутренне глядя на них сверху вниз. Он полагает себя умудренным философом, черпая своеобразное успокоение в убеждении, что его внутренний цинизм – единственно адекватный ответ вселенскому абсурду. Однако внутри что-то все же противится подобному отношению: «...даже в тот довольно жалкий период потерянности, я думаю, в глубине души знал, что моя жизнь и личность должны представлять собой нечто большее, чем простые психологические импульсы удовольствия и тщеславия, которым я позволял собой управлять», – утверждает он [5]. Наиболее яркий эпизод на этом этапе связан с внезапным осознанием героем буквального смысла фразы из рекламы его любимого телесериала: «Вы смотрите «Пока мир живет» (*You Watch As the World Turns*) – «вы смотрите, пока мир живет» [5]. Оппозиция понятий «мира» (world) и «вещи» (thing) неоднократно возникает в контексте романа, приобретая символический смысл: мир, в отличие от вещи, «не является замкнутой системой»[5], он открыт для проявления творчества, предоставляя человеку свободу реализовать себя. Задача человека состоит в том, чтобы перестать быть пассивной, замкнутой в себе «вещью», с которой помимо ее воли случается нечто необъяснимое, и стать частью большого «мира», что позволит разомкнуть границы и обрести смысл жизни. Истинное «пробуждение» случается в жизни Фогла, когда он, будучи студентом колледжа, однажды по ошибке заходит не в ту аудиторию и, в результате, вместо занятия по истории США

оказывается на занятии по бухгалтеру, которое проводит иезуит. Введение духовного лица здесь явно символично, поскольку обращение, переживаемое героем, оказывается близко к религиозному, хотя и происходит в обстановке сугубо обыденной, внешняя тривиальность которой еще больше усиливается тем, что идея высокого духовного служения предстает здесь в виде однообразной и незаметной работы провинциального бухгалтера. Речь преподавателя впервые открывает Фоглу понимание человеческого предназначения, состоящего, как и у Камю, не в том, чтобы переделать мир, а в том, чтобы «помешать ему исчезнуть»[2, 176], в осознании личной ответственности за происходящее, каким бы абсурдным это происходящее не являлось изначально. Момент внутреннего обращения персонажа подчеркивается в произведении тем, что Фогл перестает считать произнесенные в аудитории слова, чем он обычно занимался до этого, таким образом больше не придавая значения ненужным деталям в свете открывающейся ему большой истины. Он сам признается, что, слушая преподавателя, «вероятно, впервые задумался над словом «моральный» не с целью удачно использовать его в тексте курсовой работы»[5]. Ему кажется, что даже физически он в этот момент начинает воспринимать все окружающие его предметы более четко и определенно. Во время занятия он впервые приходит к размышлению о «мире», к которому отныне должно быть обращено его внимание, что в свете сказанного выше о «вещи» и «мире» в романе несомненно приобретает здесь важное значение.

История Фогла, таким образом, являясь одним из немногих логически завершенных эпизодов данного незаконченного романа, явно намечает основной вектор, по которому должны будут развиваться судьбы центральных персонажей. Это движение уже прослеживается в истории Сильваншайна, который в одном из последних эпизодов романа с его участием неожиданно сосредоточенно прислушивается к словам собеседника, утверждающего, что важна не заполнившая мир «информация» сама по себе, а умение выбрать из нее только ту, которая действительно несет смысл – близкий повтор того, что прежде уже осознал Фогл. Это же движение, по всей видимости, определяет и линию повествователя, еще одного сотрудника экзаменационного центра, которому автор в романе дает собственное имя – Дэвид Уоллес: в начале романа он признается, что в юности мечтал об «оригинальной и творческой» писательской деятельности[5], однако, поскольку данное утверждение подается в тексте в прошедшем времени, в совокупности с теми фактами, что рассказ Дэвида Уоллеса о юношеских амбициях пропитан иронией, что впоследствии он выбирает профессию бухгалтера, а также знаковой заметкой из записных книжек реального автора «Бледного короля» о дальнейшей судьбе данного персонажа, который должен будет исчезнуть в середине книги, растворившись в «системе»[5], читатель может предположить, что рассказчик становится еще одним незаметным «рыцарем новой веры».

«Если бы ничего не имело смысла, вы были бы правы, – пишет Камю, обращаясь к своему «немецкому другу», поклоннику ницшеанской концепции равнозначности добра и зла в абсурдной вселенной. – Но есть нечто такое, что сохраняет смысл»[1, 359]. С точки зрения французского философа, этот смысл – «человек, и только он один»[1, 364]. Д.Ф. Уоллес, несомненно, разделяет это мнение, направляя персонажей романа к постепенному осознанию того, что именно человек оказывается способен наделить прежде бессмысленную реальность ценностью, причем указанная ценность обнаруживается не на пути поиска исключительного пути и индивидуалистического удовольствия, а через осознание себя частью человечества и гуманистическое стремление разделить с ним его свободу и ответственность.

Литература

1. Камю А. Избранное: Сборник. Пер. с фр. / Составл. и предисл. С. Великовского. М.: Радуга, 1988. 464 с.
2. Камю А. Сочинения. В 5 т. Пер. с фр. Т.4. Харьков: Фолио, 1998. 620 с.
3. Conversations with David Foster Wallace / ed. by S.J. Burn. Jackson: University Press of Mississippi, 2012. 181 p.

4. Dulk A. den. Good Faith and Sincerity: Sartrean Virtues of Self-Becoming in David Foster Wallace's *Infinite Jest* // *Gesturing Toward Reality: David Foster Wallace and Philosophy* / ed. by R.K. Bolger and S. Korb. New York: Bloomsbury, 2014. P. 199–220.

5. Wallace D.F. *The Pale King. An Unfinished Novel*. New York: Little, Brown and Company, 2011. 560 p.

[Электронный ресурс]. URL: https://royallib.com/read/Wallace_David/the_pale_king_an_unfinished_novel.html [дата обращения: 24.03.2019]

SIMILARITIES OF IMAGE AND FATE OF SHAKESPEARE'S "ROMEO AND JULIET" AND KAZAKH EPIC "BAYAN SULU AND KOZY KORPESH"

Нурманова Ш.К.

Старший преподаватель

Жубаев Н.К.

Старший преподаватель

АРГУ им. К. Жубанова г. Актөбе

Shnar_Nurmanova@mail.ru

Zhubaev_n@mail.ru

Аңдатпа. Әдеби салыстыру ағылшын және қазақ лексикасының әртүрлі сөздіктерінде танымал, ең маңызды, кең қолданылатын тілдік бірліктердің бірі болып табылады. "Ромео мен Джульетта" - трагедия, оның себебі- келісімге келе алмаған екі отбасының алауыздығы. Баян Сұлу: Қозы-Көрпеш пен Баян-Сұлу туралы аңыз. Осы екі шығармалардың арасында көптеген ұқсастықтар мен айырмашылықтар бар.

Annotation. Literary comparisons are one of the most significant, widely used language units that are popular in various dictionaries of English and Kazakh vocabulary. "Romeo and Juliet" - a tragedy, the reason for that-two warring families who managed to come to peace. Bayan Sulu: an ancient legend about the tragic love of the Goat-Korpesh and Bayan-Sulu. There are many similarities and differences between the two stories.

Аннотация. Литературные сравнения являются одной из наиболее значимых, широко используемых языковых единиц, которые популярны в различных словарях английской и казахской лексики. «Ромео и Джульетта» - трагедия, причина тому- две враждующие семьи, сумевшие прийти к миру. Баян Сулу: древняя легенда о трагической любви Козы-Корпеша и Баян-Сулу. Между этими двумя историями существует много сходств и различий.

Тірек сөздер. Салыстыру, тілдік бірліктер, ағылшын және қазақ сөздігі, Ромео мен Джульетта, тағдыр, жұптасқан отбасылар, ежелгі аңыз, қайғылы махаббат, Қозы-Көрпеш пен Баян Сұлу, ұқсастықтар, айырмашылықтар.

Key words. Comparison, linguistic units, English and Kazakh vocabulary, Romeo and Juliet, fate, rival families, ancient legend, tragic love, Kozy-Korpesh and Bayan-Sulu, similarities, differences.

Ключевые слова. Сравнение, языковые единицы, английский и казахский словарь, Ромео и Джульетта, судьба, соперничающие семьи, древняя легенда, трагическая любовь, Козы-Корпеш и Баян-Сулу, сходства, различия.

Literary comparisons are one of the most commonly used, significant, widely used linguistic units that are widely used in various dictionaries of the English and Kazakh vocabulary. Comparison of literature, in particular, the world novel and Kazakh poetry, became possible not only from the point of view of the person (formal), but also with the help of a meaningful, conceptual, conceptual approach, by defining the national identity, world outlook, spiritual wealth, culture of peoples and bringing them to future generations. And in comparative and linguocultural and linguistic cognitive studies of literature in relative or non-linguistic languages, the discovery of

their identity and identity in languages will also be important for intercultural communication in the context of globalization in the modern world [1, 56].

In the folklore of almost every people there is a tale of a beautiful and tragic love story. The English have a story about Romeo and Juliet, Irish have a story about Tristan and Isolde, Uzbeks have a legend about Tahir and Zuhra. We have a wonderful story of Kozy Korpesh and Bayan Sulu. "Kozy Korpesh and Bayan Sulu" is a Kazakh lyric-epic poem of the 13th-14th centuries, recorded in the middle of the 19th century[2,10]. "Romeo and Juliet" as well as "Kozy Korpesh and Bayan Sulu" are very well known stories. There are many similarities and differences between the two stories.

In Romeo and Juliet, Shakespeare presents the Prologue as a sonnet in order to point to the play's themes of love and the feud because sonnets were often used to address the subject of love in conflict. The story of the play is based on two young lovers that are famously referred to as 'star-crossed lovers'. From this label, this shows the inevitability of fate. Two adolescents pursue their love for each other secretly, despite their families hate towards one another that has been ongoing for decades. The opening scene of Romeo and Juliet shows immediately that the theme of the play predominantly will be tragedy. Shakespeare shows us firstly a feud between the Montague family and between the family's that could have been settled and also could have prevented from all the misfortunes. It is as if fate controls their love and not being able to control their own feeling is bound to have a devastating effect. It is not by coincidence that led them to their tragic death but because of the manipulation of timing and fate. The play consists of many themes other than tragedy, such as romance, comedy and death. The play is spilt into parts to represent tragedy, fate, conflict, family, love and religion. Tragedy fits into Romeo and Juliet due to the tragic death that occurs at the end of the play and because of this is considered to be tragedy. There are three topics to consider when looking at tragedy. Firstly, when one of the main characters has a tragic flaw that is shown through his persona that leads them to their death. In this play the key character to play this persona is Romeo. Another factor to consider is the character decides on choices that they cannot foresee and lastly fate [3, 24].

To show how pure and sacred the love is Shakespeare also uses religious metaphors, Juliet says, "good pilgrim" when talking to him she implies that she is devoted, it also shows her naive view of Romeo's intention. Much imagery of religion is used such as stars, heaven, light, goddess and saints, they represent happiness holiness, innocence and purity, this reflects Juliet and her love for Romeo. Besides words like hand are palm are used which suggest the idea of praying, this is too linked with God and how it is up to fate, destiny and God, which the reader knows that Romeo and Juliet are doomed from the start so this foreshadows the ending. And also that fate and providence were under the control of God and due to the fact she lied to her parents and did not listen to them; she was destined to die as a punishment for disobeying her parents. Overall Romeo and Juliet is a tragedy because the hero is banished for committing murder and both the hero and heroine die unnecessarily and the families learned a lesson that they seemingly could learn only through grief. Romeo and Juliet were not allowed to see each other in public, despite the fact that they love each other. The fighting, the unnecessary killing and the death of both Romeo and Juliet at the end all make the play a tragedy [3,124]".

Juliet is clearly uninterested, but understands that a vocal refusal will gain her nothing. Her act of innocent submission will allow her to be devious later on, to her advantage. Juliet is already showing her powers of deception by asking her Nurse about two other men before asking after Romeo because she does not want to arouse her chaperone's suspicions. Juliet's courage is especially evident in that fateful scene, when she, on the advice of a monk, drinks a sleeping pills. How natural is the fear of the young heroine, when she reflects on the terrible spectacle she is to see when she wakes up in the family crypt among the corpses. However, having overcome fear, she has a poisoned drink, for only after passing through this test, she will be able to connect with her beloved.

Decisiveness inherent in Juliet, is manifested even when she wakes up in a crypt, sees a dead Romeo. Without thinking twice, she ends up with herself, because she cannot live without Romeo.

How simple, without false pathetic behaves Juliet in the last hour of choice. However, the love between Romeo and Juliet is not frivolous [4, 70]. The lovers speak in a sonnet that invokes sacrilegious imagery of saints and pilgrims. This indicates the way in which these lovers can only be together when they are completely separated from the flawed morality and complications of the world around them. This disorder is ultimately the obstacle that keeps the apart - and they will eventually decide to withdraw from the world in order to be together. Both Romeo and Juliet believe in the purity of their love - their future may be uncertain, but in the moment, their passion is all-consuming.

Romeo and Juliet is a tragedy and therefore their fate is death. Kenneth Muir states that a form of tragedy is influenced by many factors. Whether it is an extreme play to a single poet he explained that 'Romeo and Juliet are concerned primarily with one person; they end with the death of the hero' [5, 90]. The two rival families are to blame due to not being able to come to peace. The play has a sense of tragedy throughout the story by the decisions made by Romeo and because of the judgments made by him; this affects the characters and the outcome of the events that will occur all through the play. The virtues of fate, impulsiveness, and death told through an engaging love story make Romeo and Juliet an outstanding tragedy.

In "Kozy Korpesh and Bayan Sulu" there are Kozy and Bayan. Their love is forbidden in both plays but for different reasons. In "Romeo and Juliet" the two families are sworn enemies and have been in a feud for a long time. In "Kozy Korpesh and Bayan Sulu" there are some differences, as parents decided their destiny for them. The types of parents portrayed in each are very different though. Romeo and Juliet's parents are involved with their children a lot yet in "Kozy Korpesh and Bayan Sulu" their parents are not involved much.

And, now, a little bit about Bayan Sulu: An ancient legend about tragic love of Kozy-Korpesh and Bayan-Sulu has it that: friends since the childhood Sarybay and Karabay swore to marry their children that were affianced even before the children's birth. But Sarybay died during hunting before the birth of the son [2,15]. Bayan, growing up, turned into a girl of wonderful beauty; the nickname "Sulu" became inextricably linked with her name, and the glory of her beauty began to spread throughout the steppe [2, 21]. Kozy and Bayan, connected by bonds of the marriage contract, fell in love with each other. But as time passed perfidious Karabay changed plans. He promised to bestow his daughter in marriage for local djigit Kodar who has rescued once Karabay's flocks from jute. Kodar becomes a barrier between the lovers. In this eternal love triangle the first who died was Kozy [3,88].

Soul-sick Bayan resorted to cunning to revenge the murderer. She promised to marry Kodar if he builds a well with spring water. Kodar started to work, holding hair of the girl. But unexpectedly Bayan cut off plaits and Kodar fell in the well and perished. Bayan revenged Kozy's death. On his grave the heroine of the legend stabbed herself with a dagger.

Romeo and Juliet is believed to have been written around 1595 and was written during a period when Shakespeare had found the strength of his writing. Originally Shakespeare's plot of Romeo and Juliet came from an Italian tale by Arthur Brooke; which was written in 1562. Arthur Brooke's version was called *The Tragical History of Romeos and Juliet*. From this adaptation, Shakespeare heavily used Arthur Brook's plot but expanded his own ideas to make his own infamous version of Romeo and Juliet. For example Shakespeare changed the age of Juliet from sixteen to fourteen. I believe this was to show the immaturity of love that was the result to hastily bring Romeo and Juliet to their death. Also it may have been because at Elizabethan era women were not allowed to be in theatre, only men were to play women. So to make Juliet believable Shakespeare may have wanted a young boy to fit the role. William Shakespeare's witty use of dramatic structure has been cleverly thought out from the different themes of the play; such as comedy and tragedy in which sways back and forth to keep the audience captivated. From this play, he was recognized because of his dramatic skills, which makes Romeo and Juliet notorious. The timeline from the eighteen century till the current date, Romeo and Juliet have influenced many other stories. This could range from films, plays, musicals and other remakes of Romeo and Juliet. Death is another theme that is connected to a successful tragedy. Mercutio dies after the brawl with

Tybalt. Then to revenge Mercutio, Romeo murders Tybalt. Romeo is exiled then he discovered that his precious Juliet had been killed, he hastened to her tomb and kills Paris when he found him there. Romeo goes to visit Juliet's grave and once he sees Juliet in despair he drinks the poison. Juliet wakes to see her beloved dead then commits suicide in the name of love. Lady Montague was so despaired that she died when she heard the news of the passing of her son. For a good tragedy to be successful, a requirement is for it to end with the downfall of the protagonist, and Romeo and Juliet follows the rule. The theory of what makes Romeo and Juliet a good tragedy is how Shakespeare makes the character very enjoyable to read and extremely absorbable to the characters. One has a sense of sympathy towards Romeo and Juliet and wishes that the outcome will result in happiness. Making Romeo and Juliet a tragedy has a great impact on making Romeo and Juliet a good theme [6, 86]

There is a prologue before the play, this already tells us that Romeo and Juliet is destined to end in tragedy. Also in the prologue oxymoron is used to create a dramatic impact to support the tragedy that will occur, 'civil blood,' The reference to Romeo and Juliet as 'star crossed lovers' hints that Romeo and Juliet were meant to die together because it was in their destiny. Therefore this is what fate has planned for their lives, as it was crossed through the stars (written in the stars), this already foreshadows the ending, the audience sympathises Romeo and Juliet as it is inevitable. Also further along the scene there is Prince's speech, "If you ever disturb our streets again your lives shall pay the forfeit of the peace," [7, 30] this also destined it to end in tragedy as it is out of their control as it foreshadows the fate of Romeo and Juliet as they are the ones who die and their families will live in peace, this again involves the audience as they foresee the tragedy which creates more sympathy.

Fate plays an important role in making Romeo and Juliet an excellent tragedy. It was destiny that brought Romeo and Juliet together because the Capulet servant was not able to read the list of people who was meant to be invited to the party and had to ask assistance from the enemy Montague for help. Romeo and Juliet fell in love with one another as soon as their eyes met. Even though a love so powerful bounded by fate and destiny and yet they could not help that their families were feuding.

Conflict foreshadows tragedy within the play as it begins with a quarrel which is ironic because Romeo and Juliet is a love story, the effect of this that it makes the audience use to the fact that conflict and arguments is always shown throughout the play, this can also foretell the ending as a tragedy due to the consistency of arguments.

In the prologue the family play a huge part for foreshadowing tragedy, "From ancient grudge," [8, 69] this informs us Romeo and Juliet could not escape their fate because of their family conflict, this makes the audience sympathize Romeo and Juliet as they are the ones that suffer for their parents' issues. Also a 'thorn' is used to subvert a romantic image of rose to show the misery of love because a rose is something beautiful just as love is but the thorn is what causes pain and hurt, showing the misery of love. It questions love rhetorically and Shakespeare's dilemma throughout the play contrasts freedom in love with false ideas of love, which predicts tragedy.

Both stories involve feuding between families with different values, and end in the deaths of young people because they believed their love would overcome the hostilities, or that they were set apart from the feuding and their love had nothing to do with the rest of the world.

Both Romeo and Kozy died, suffice it to say; Romeo committed suicide, and Kozy by gang violence. Juliet and Bayan died, too, also by their own hand. This is the main similarity in the two stories. Furthermore, both girls were smart and sly. Other minor differences: Bayan's friends warned her repeatedly to stay away from Kozy. Juliet's only friend was her nurse, who actively encouraged the romance. Bayan's and Kozy's parents are largely absent from the story; the conflict in their relationship was one of ancestry and culture, while Romeo and Juliet were of the same country and culture.

To sum up, studying the relationship between native and non-native languages in modern linguistics using the principles and methods of comparative linguistics is one of the most developing areas in domestic and foreign linguistics.

Bibliography

1. Маданова М.Х. Введение в сравнительное литературоведение. – Алматы: 2003.-252 с
2. Жирмундский В.М. Сравнительное литературоведение. – Л.:Наука,1979. - 492 с
3. Исмаилова Ф.Е. Феминистическая имагология. Монография. - Алматы, 2003
4. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы.- М.: Прогресс. 1979. 295 с.
5. William Shakespeare Tragedies, Comedies, Sonnets, Chronicles in 47 volumes Yale University Press, Yale New Haven 1958, pp.1, 3
6. Агацци Э. Человек как предмет философии // Вопросы философии. – 1989. – №12. – С.12-14.
7. Кон И. С. Открытие "Я". – М., 1978. – 156 с.
8. Конаратбаев А. Древнетюркская поэзия и казахский эпос (автореферат). - Алма-Ата, 1972

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СТИЛЕЙ И ЖАНРОВ ЯЗЫКА В ИНТЕРНЕТ - КОММУНИКАЦИИ

Панасенко Е., Бурибаева Р.А.

Студентка специальности «Иностранная филология»
Актюбинский региональный государственный
университет им. К. Жубанова

Аннотация. Мақалада заманауи медиа –кеңістіктегі Интернет-тілдің дамуына қатысты мәселелер қарастырылған. Мақала авторы кейбір медиатекстерді талдап, интернет - коммуникацияның лингвистикалық ерекшеліктеріне сипаттама берді.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы, касающиеся развития Интернет –языка в современном медиа-пространстве. Автором статьи проанализированы некоторые медиатексты и представлена характеристика лингвистических особенностей Интернет- коммуникации.

Annotation. The article deals with the issues related to the development of the Internet language in the modern media space. The author analyzes some media texts and presents the characteristics of linguistic features of Internet communication.

Кілт сөздер. Интернет тілі, стиль, жанр, коммуникация, тілдік өзгерістер.

Ключевые слова. Интернет язык, стиль, жанр, коммуникация, языковые перемена.

Key words. Internet language, style, genre, communication, language change.

На сегодняшний день Интернет как социальное явление представляет собой глобальное средство коммуникации, обеспечивающее обмен текстовой, графической, аудио- и видеоинформацией и доступ к онлайн-услугам без территориальных или национальных границ. Сеть принесла с собой новые формы существования языка, новые способы коммуникации и представляет для лингвистики особый интерес. Этот фактор обуславливает интерес филологов и лингвистов к проблеме формирования так называемого Интернет-языка.

При столкновении повседневного языка с Интернетом происходит взаимодействия различного характера. С одной стороны, трансформируется стандартная лексика внутри языка Интернета: обыденные слова, знаки, символы используются в новом смысле. С другой стороны, попадая в мир бытового языка, этот профессиональный язык находит в нем своё место, быстро распространяется, становится общим для членов данного социума, фиксируется в словарях. В обыденном разговорном языке некоторые интернет-понятия начинают обрастать новыми свежими значениями. Под влиянием Интернета язык в какой-то мере «упрощается»: слова теряют дефис, начинают писаться слитно, образуются бленды, отдаётся приоритет строчным буквам. Можно согласиться со специалистами, которые отмечают, что в настоящее время можно наблюдать активную «интернетизацию» языка,

традиционно связываемую с технической экспансией Интернета [1, 76]. Интернет-единицы внедряются в речевую практику носителей языка, снижая языковую норму индивида, что ведёт к ломке, сложившейся нормативной речевой практики, приводит к снижению языковой нормы вообще. Разрастающаяся языковая подсистема Интернета, как и любая другая языковая система науки и техники, способствует обогащению словарного состава языка, что является одним из важнейших факторов развития любого языка, свидетельством его динамического характера.

Интернет образует особую коммуникативную среду – место реализации языка, которое не имело аналогов в прошлом. Виртуальная реальность Интернета по мере развития приобретает черты нового мира и стиля жизни, который стимулирует появление новых средств коммуникации. Само интернет-пространство является воплощением живого человеческого мышления, выраженного в форме текста, одновременно синтезирующее также графику, звук, анимацию. Интернет как новое коммуникативное пространство способствует тому, что носители языка чаще задумываются над используемыми языковыми средствами. Сеть стимулирует речевое творчество человека. Язык становится инструментом творческой самореализации общающихся на нем людей. Расширение лексического фонда славянских языков словами из Интернета происходит за счет включения новых понятий, представлений и действий. О языковых переменах под влиянием Интернета говорят и новые значения уже существующих слов. Новые данные и представления, вытекающие из развития мировой электронной сети, отражаются на языках. Влияние английской лексики совсем понятно, но межъязыковые связи проявляются по-разному: от заимствования, транслитерации и морфологических преобразований иностранных слов до перевода, переделки и создания новых слов.

Интернет оказывается очень интересным источником для языковых исследований и с точки зрения его лексики, и с точки зрения языка, который рождается при создании виртуальных миров. Но, кроме названных способов возможного влияния Интернета на язык, наблюдается и обратная связь этих элементов, ведь сам по себе язык частично меняет представление о виртуальном электронном мире [2, 76].

Показателен пример всплеска коммуникации в интернете англоязычного сектора в связи с избранием и действий Дональда Трампа на посту Соединенных Штатов Америки. Тысячи комментариев, отзывов и статей взорвали интернет за очень короткое время сразу после инаугурации в сети. В Youtube был представленва Речь избранного президента. Речь и комментарии к нему из портала ABCNewsрассмотрен как медиатекст. Смотреть фото скринингов из портала (фото 1, фото 2, фото 3).

Приведем лингвистический анализ медиатекста с целью отражения интернет-языка в неофициальной коммуникации.

Фото 1.

Скриншот из портала ABCNews. Youtube

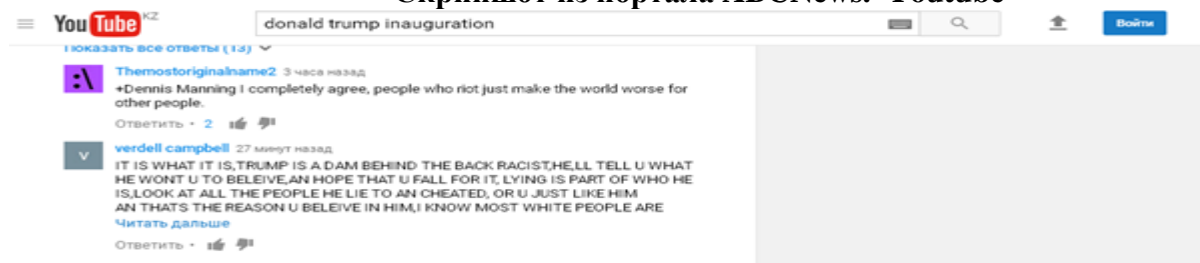
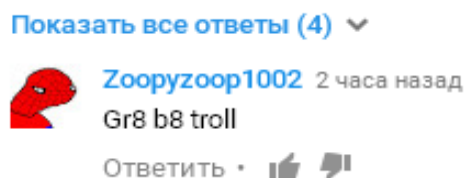

Фото 2.

Скриншот из портала ABCNews. Youtube

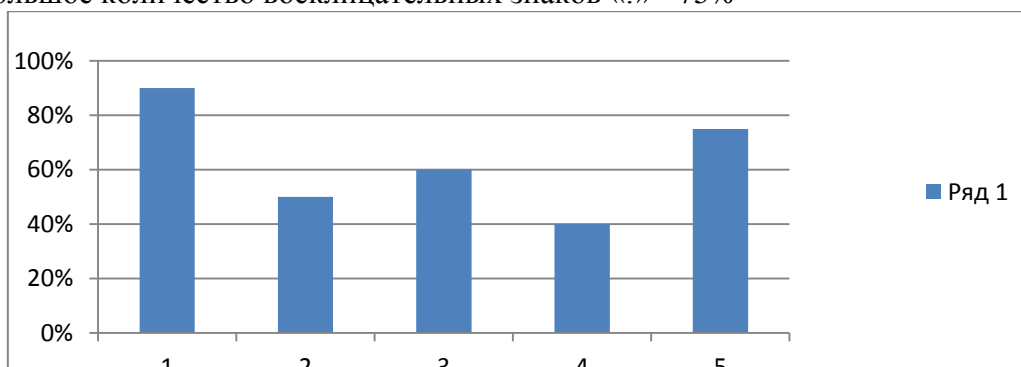
Скриншот из портала ABCNews. Youtube

В ходе анализа медиа текста, были выявлены следующие лингвистические особенности:

Были изучены 200 комментариев на 21 января 2019 года.

- Использование ненормативной лексики, характерно для 90% комментариев
- Отсутствие пунктуации, грамматические ошибки -50%
- Сокращение слов (а именно шифрование слов буквами и цифрами)- 60%
- Аббревиатура - 40%
- Большое количество восклицательных знаков «!» - 75%

Пункты упомянутые выше естественны для данного вида медиатекстов. Но стоит обратить внимание на то, как и когда используются так называемые данные «приемы». Заметно, что эти феномены передают настроение общества. Изучив весь текст, было подсчитано процентное соотношение частоты применения указанных выше пунктов. Комментарии, ярко выраженные большим количеством восклицательных, а также вопросительных знаков и использованием не нормативной лексики имеют негативный характер. Отсутствие пунктуации и грамматических ошибок, также как, и аббревиатур, и шифрование слов наблюдаются не везде, но присутствует в половине комментариев.

Такие лингвистические характеристики типичны для данного вида медиатекстов. Следует обратить внимание на то, как и когда используются так называемые «приемы». Заметно, что эти эмотивы передают настроение общества. Изучив весь текст, было подсчитано процентное соотношение частоты применения указанных выше пунктов. Комментарии, ярко выраженные большим количеством восклицательных, а также вопросительных знаков и использованием не нормативной лексики свидетельствуют о негативном характере восприятия речи избранного президента. Отсутствие пунктуации и грамматических ошибок, также как, и аббревиатур, и шифрование слов наблюдаются в половине комментариев. Можно сделать вывод, что общество разделилось на две категории: те которые поддерживают политику Д. Трампа и те, которые - против. Также, можно отметить, что количество комментариев «против» составляет примерно 70%.

Таким образом, стоит сделать вывод, что неформальный текст в интернете представлен обыкновенной неофициальной разговорной речью. Это означает, что непрофессиональная речь есть одна из форм отражения языка интернет-технологий. Формирующийся

лексический потенциал Интернет- языка основывается на стандартной лексике, которая изменяется по существующим в языке словообразовательным моделям: морфологическому (аффиксация, сложение) и семантическому способам, конверсии. Нередко новые слова в сфере Интернета создаются в результате игры слов, которая характерна для формирования неформальной лексики [3, 32].

Ряд интернет-единиц образуются на основе неформальной лексики, которая располагает пользователей к Интернету и помогает легко войти в ситуацию интернет-общения. Неформальные лексемы реализуют богатые возможности языка к разнообразным переосмыслениям, созданию юмористического и иронического эффекта на основе омонимии, полисемии, вторичной номинации и др.

Большинство слов, прошедших стадии переосмысления и передающих новое значение, являются интернет-метафорами. Медiateксты полны акронимами, аббревиатурами, сокращениями и шифрованием. Эти феномены происходят в связи с попыткой экономии времени в реальном общении.

Различные виды медиатекстов (электронная версия публичной речи, телетексты, блогерские тексты, комментарии и пр.) являются самым распространенным способом интернет-коммуникации одним из самых доступных и актуальных видом международной коммуникации в различных сферах. Одним из примеров может послужить самое важное событие международнополитического мира – избрание президента Америки, его речи и большой международный резонанс в связи с этим событием.

Анализ лингвистических особенностей интернет - коммуникации, посвященной инаугурационной речи Д. Трампа выявил доминирующее место неформальной лексики, ненормативных речевых образцов, отсутствие орфографических, пунктуационных норм и вместе с тем активное применение графических и эмотивных знаков в текстах комментариев.

Тот факт, что пользователь осознает отсутствие стороннего наблюдателя и цензора при участии в интернет-коммуникациях раскрепощает его формулировки способствует свободной речевой деятельности.

Таким образом, можно отметить, что с развитием возможностей интернет-технологий, происходит становление новой формы коммуникации, являющейся результатом неконтролируемого взаимодействия языков, стилей и жанров.

Список используемой литературы:

1. Иванов Л. Ю. Язык в электронных средствах коммуникации // Культура русской речи. – М.: Флинта – Наука, 2013: 791-793.
2. Иванов, Л. Ю. Язык интернета: заметки лингвиста// Словарь и культура русской речи. – М.: Азбуковник, 2010.
3. Ахренова Н.А. Английский как основной язык Интернета // - Самара, 2004, с. 120-122.
4. <http://fobo.ru>
5. <http://www.bestforums.net>.

РОЛЬ ЯЗЫКОВЫХ КОНТАКТОВ И ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ЗАИМСТВОВАНИЕ

Сарбасова А.Е.

к.ф.н.,

АРГУ им.К.Жубанова,

доцент кафедры иностранной филологии и переводческого дела, г.Актобе

aigul_sarbassova@mail.ru

Андатпа. Мақалада тілдік байланыстар және сонымен байланысты бір тілден басқа тілге енген терминдер. Ғалымдардың шет тілден енген терминдерге берілген атаулары және рөлі туралы мәлімет берілген. Шет тілден енген терминдердің топтамалары және мысалдар келтірілген.

Аннотация. В статье рассматриваются языковые контакты и связанное с ними заимствование терминов. Представлены взгляды ученых на определение и роль заимствованных терминов и выделены группы заимствованных лексических единиц с примерами заимствований.

Annotation. The article deals with language contacts and terms borrowing from other languages. The views of scientists on the definition and role of borrowed terms are represented. Groups of borrowed lexical units with examples of borrowings are given.

Тірек сөздері. Тілдік байланыстар, контактология, шет тілден енген терминдер, лексикалық бірліктер.

Ключевые слова. Языковые контакты, контактология, заимствование, лексические единицы, термины.

Key words. Language contacts, contactology, borrowings, lexical units, terms.

Языковые контакты и терминологическое заимствование как одно из проявлений лингвистического контактирования являются важными факторами развития языка. Мысль о том, что результаты лингвоэтнического взаимодействия оставляют весьма значимый след в языковой истории народа, находит отчетливое выражение в работах И.А. Бодуэна де Куртене: «...географическое соседство, проживание сообща или попеременно, торговые и другие тому подобные сношения, войны, разного рода культурные влияния, даже на известном расстоянии, как географическом, так и историческом», приводят «к появлению в различных языках совершенно новых явлений» [1,73].

Одним из ключевых понятий контактологии является понятие языкового контакта. В понимании природы языкового контакта, а также факторов, лежащих в основе классификаций его типов, существует разброс мнений. Языковой контакт рассматривается в различных аспектах: в широком и в узком смысле, как родовое (то есть как обозначение любого вида межъязыковой связи) и как видовое понятие, то есть в ситуации двуязычия.

В процессе обмена специальными знаниями между учёными, работниками сферы управления и т. п. (т.е. в пространстве) эти носители знаний используют научные, технические и иные термины, в которых сконцентрировано знание. Термин служит средством передачи (коммуникации) специального знания. При этом термин передает знание в пространстве и во времени. Языковое взаимодействие представляет собой многофакторное явление, обусловленное экстралингвистическим контекстом.

Заимствование из других языков - естественный процесс, характеризующий каждый развитый национальный литературный язык, а, следовательно, и язык науки, так как процесс формирования языка науки протекает в прямой зависимости от общих процессов развития языка.

Исследователи по-разному определяют сущность и причины заимствования. Под заимствованием понимается процесс перемещения различных элементов из одного языка в другой.

Причины появления заимствованных лексических единиц (ЛЕ) в терминологии, по мнению В.П.Даниленко, «заклучены в общем высоком уровне развития наук, в синхронном зарождении одних и тех же научных направлений в разных странах, в усиливающихся контактах учёных разных стран, в совместной разработке конкретных научных проблем, что требует и сближения (одинаковости) соответствующих терминологий» [2, 31].

Наблюдения показывают, что судьба иноязычного слова определяется синтезом лингвистических и экстралингвистических факторов, влияющих как на проникновение слова в систему языка, так и на дальнейшее его функционирование.

Известно, что иноязычная лексика в наше время проникает в другой язык чаще всего письменным путём. Это способствует стабильности и системности как заимствованной лексики в целом, так и, прежде всего, терминологической. Л.Л. Кутина указывает, что «...за иностранными терминами стояла подчас более строгая научная организация понятий, регулярность их отношений и противопоставлений, отражающая отношения в системе

понятий. С иноязычными словами зачастую приходили на русскую почву не столько понятия, сколько новый принцип их структурной организации» [3, 149].

Уже само определение заимствования, которое даётся в лингвистических исследованиях, свидетельствует об учёте, в частности, заимствования терминов. Так, в «Словаре лингвистических терминов» О.С. Ахмановой заимствование определяется как «обращение к лексическому фонду других языков для выражения новых понятий, дальнейшей дифференциации уже имеющихся и обозначения неизвестных прежде предметов» [4,65]. Обозначение новых понятий и дифференциация ранее известных характерны для большинства заимствованных терминов.

В истории формирования любого литературного языка важную роль играет формирование научной терминологии, обеспечивающей возможность активного использования литературного языка в одной из высших сфер общения - сфере научного общения. Специфика термина заключается, прежде всего, в его особом назначении — по возможности точно выражать специальные понятия, необходимые для профессионально-научной коммуникации. Именно в термине наиболее отчетливо проявляется социально-коммуникативный параметр познания, его коммуникативно-диалогическое измерение. Как посредник-медиатор термин становится активным участником специального общения, которое ведёт к овладению определённой ситуацией, способствуя развитию научно-познавательной и преобразующей деятельности человека.

Заимствование из определенных языков происходит в определенные периоды развития заимствующего языка. Так, история развития науки отражает западноевропейское влияние, идущее из немецкого, французского, английского языков. Поэтому хронологический аспект тесно связан с фактором разграничения заимствованной лексики по языку-источнику заимствования. При этом важно различать прямое и косвенное заимствование. В первом случае слова проникают непосредственно из одного языка в другой, во втором — слова одного языка через посредство другого попадают в третий, что усложняет установление источника заимствования.

В терминологии можно выделить следующие группы заимствованных лексических единиц (ЛЕ):

- 1) термины – заимствованные ЛЕ;
- 2) термины — эпонимы;
- 3) термины с иноязычными морфемами;
- 4) кальки, полукальки.

1) В группе терминов – заимствованных ЛЕ преобладают однословные термины с узкоспециальным значением: *динамометр, овершот, планиметр, стабилизатор, тампонаж*, и др. Большую часть всех иноязычных терминов составляют заимствованные ЛЕ из английского языка в его американском варианте, что имеет объективные причины (*фитинг, коллектор, кронблок, превентор, лубрикатор* и др.).

Имеются заимствованные ЛЕ из французского (*дренаж, каптаж, манжета* и др.), немецкого (*кern, клинкер, факел, фланец, шлам, шток, штуцер, шурф* и др.) голландского (*газ*), латинского (*ингибитор, репрессия, стабилизатор, фактор* и др.), греческого (*цилиндр, аэрация* и др.) и других языков. Заимствованные слова подвергаются русификации (частично или полностью). Признаки окончательного освоения иноязычного слова - это фонетическое, графическое, грамматическое, семантическое освоение, словообразовательная активность и регулярное употребление.

Иностранные термины активны с точки зрения словообразования, они вступают в соединения с русскими морфемами или словами, образуют прилагательные, сложные существительные: *каротаж – каротажный кабель — термокаротаж; резервуар – резервуарный парк; ротор — роторный.*

2) Термины – эпонимы. Термины-эпонимы называют устройства, приборы, методы и т.д. по имени зарубежных учёных, их создавших: *Кесарево сечение, замок Цицмана, метод Дэнна, трубка Бурдона, эффект Жамена* и т.д. Структурный анализ данных лексических

единиц показал, что наиболее распространённой моделью выступает двухкомпонентное эпонимное терминообразование. Эпонимы относятся к типу частично мотивированных терминов. Такое название содержит указание на второстепенный, неклассификационный признак терминируемого объекта (лицо, имеющее отношение к его созданию, изучению).

3) Термины с иноязычными морфемами. Это как корневые, так и аффиксальные морфемы, встречающиеся в терминах-существительных и их производных: *вибр-о-*, *гидр-о-*, *газ-о-*, *термо-*, *электро-*, *-граф*, *-метр* и т.д. Примеры указанных терминов: *вибросито*, *газопровод*, *гидроэкскаватор*, *перевалтовка*, *опрессовка* и др.

Большинство исследователей считает, что интернационализмы выделяются на основе их фонетического, семантического и графического сходства в разных языках. По традиции интернационализмы определяются как лексические единицы, представляющие собой фонетические и морфологические варианты слов или морфем, распространившиеся из одного первоисточника в неродственные языки и имеющие в этих языках сходную семантику и графику.

4) В терминологии кальки и полукальки создавались по мере возникновения новых понятий, внедрения нового оборудования, овладения новыми технологическими процессами. Они представлены либо однословными сложными существительными, либо словосочетаниями, к примеру: *томография*, *бетономешалка*, *гидробур* и др.

В заключении следует выделить, что преимущество иноязычных терминов в том, что они сильны своей изолированностью от систем данного языка, своей неконтактностью, отсутствием вторых и дополнительных осмыслений. Слово родного языка ещё должно стать термином, слово иноязычное часто - готовый термин.

Литература:

1. Бодуэн де Куртенэ, И. А. // Новая иллюстрированная энциклопедия. - М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. - 210 с.
2. Даниленко В.П. О терминологическом словообразовании // Вопросы языкознания, № 4. - М., 1973. - 310 с.
3. Кутина Л.Л. Формирование языка русской науки: терминология математики, астрономии, географии в первой трети XVIII века. - Л.: Наука, 1964. - 207 с.
4. Ахманова. О.С. Словарь лингвистических терминов - М.: Советская энциклопедия, 1966 - 368 с.

PARCELLIERT CONSTRUCTIONS: FUNCTIONS IN FICTION TEXTS

Сарбасова А.Е., к.ф.н.

АРГУ имени К.Жубанова, доцент кафедры иностранной филологии и переводческого дела,
г.Актобе, aigul_sarbassova@mail.ru

Ержанова Г.А., к.ф.н.

АРГУ имени К.Жубанова, доцент кафедры иностранной филологии и переводческого дела,
г.Актобе, Erzhanova.gulzhan@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается одно из явлений современного синтаксиса, называемое парцелляцией. Парцелляция понимается как членение или деление текста и может образовывать различные конструкции. Часто этот стилистический прием используется в художественных текстах, выполняя различные функции.

Аңдатпа. Мақалада қазіргі синтаксистегі парцелляция атты құбылысы қарастырылған. Негізінен парцелляция мәтінді бөлшектеп әр түрлі конструкцияларды құрастырады. Бұл құбылыс әр түрлі қызметтерді орындап көркем мәтіндерде жиі кездеседі.

Annotation. The article deals with one of the phenomena in modern linguistics called parcellation. Parcellation is known as division of the text and can form parcelliert constructions. This stylistic device is often used in fiction texts showing different functions.

Ключевые слова. Парцелляция, конструкции, текст, парцеллят, базовая часть, функции

Тірек сөздері. Парцелляция, парцеллирды кнструкциялар, мәтін, парцеллят, негізгі бөлшегі, қызметтері

Key words. Parcellation, parcelliert constructions, text, parcelliat, the basic part, function

Modern syntax has the numerous changes and phenomena due to rapid development of language and transformations related to him. One of such phenomena is parcellation and parcelliert constructions.

Parcellation is a construction of expressive syntax, which divides text according to intonation and writing, into several parts. The index of syntactic break is a point (or other sign at the end of the sentence), that results in the increase of frequency of the use of point, and at the visual perception of the text - to his intonation.

Parcellation from Latin “parcalle” is the division into parcels from Webster Dictionary.

Parcellation is the method of single syntactic structure segmentation, which results in one, but in a few units [1, 56]. Parcellation is the syntactic process of wide size. Statements of any grammatical structure can be subjected to parcellation.

Parcelliert constructions usually consist of basic (base or main) part and detached part, which is called parcelliat. The base part and parcelliat are divided from each other with the help of a point in a written text and with a pause in speech. The punctuation and intonation division of parts of parcelliert construction fixes not only formal break but appears as means of emotional selection of its parts.

Parcellation is often used in fiction texts to show different feelings such as emotions, expressions and to distinguish the author’s style of writing.

For ex. “Dead?”

“Yes. Died in his sleep. Well. I’m glad he died in that old house. It means a lot to the Meadows to do that.” (S. Maugham. Home.)

In these examples instead of full sentences “Is he dead?” “Yes, he is. He’s dead” the author used parcelliert constructions to express compassion, trouble and participation in the life of the characters.

Parcellation in fiction texts serves to fulfill some functions: to distinguish emotions, for ex.:

И хотя мы покидаем родные места, все-таки мы снова и снова возвращаемся к ним, как бы ни грешили знакомством с другими краями. Потому что жить без этой малой родины невозможно. (В. Белов. Бобришныйугор).

The following function is called expressive-grammatical duty, if parcellation serves to express some syntactic relations [2, 101]. Forex.: *Серпилин улыбнулся. Вспомнил, как в столовой Военного совета для Батюка, что бы ни было, всегда квасили молоко.* (К. Симонов. Живыеимертвые).

Graphic or decorative function is performed to the artistic specification of the text [3, 17].

Forex.: *Вошла в квартиру. Разделась. Разобрала сумки. Вытащила бутылку шампанского.* (В. Токарева. Сальто-мортале).

Characterizing or describing function consists in reproducing of speech manners of the character or the heroes or subject of narration.

Forex.: *Она [Таусия] по справедливости считала, что если пришло тебе такое письмо (знаем, что за письмо, и от кого - знаем!), то просто даже очень не прилично читать его на глазах у всей улицы. Иди домой и читай сколько хочешь. Хоть три раза.* (А. Рекемчук. Ожидания).

Thus, parcelliert constructions are used in different contexts - in speech of the author, in speech of personages, in direct speech to perform different functions and to distinguish the author’s style of writing.

References:

1. Ванников Ю. В. Синтаксические особенности русской речи (явление парцелляции). - изд. 2. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. –С.56
2. Иванчикова Е.А. Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции // В кн. Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. – М., Наука, 1968. –С.101
3. Зелепукин Р. О. Парцелляция в художественной прозе В. Токаревой. Структура, семантика, текстообразующие функции. Автореф. дис. канд. филолог. наук. -М., 2007-С.17

FIELD STRUCTURING METHODS IN MODERN LINGUISTICS

Sideshova Zarina Galievna

Zhubanov Aktobe Regional State University, teacher, Aktobe

zarina.sideshova@gmail.com

Аңдатпа. Бұл мақалада семантикалық өріс термині және далалық құрылымдаудың әдістері қарастырылады. Тілдік құбылыстарды далалық құрылымдау принципі зерттеудің мақсаттары мен объектілеріне байланысты әртүрлі бағыттағы сипатқа ие. Лексика-семантикалық өрістер, лексика-семантикалық, грамматикалық-лексикалық өрістер, сөзжасам өрістері, функционалдық-семантикалық өрістер, интеграциялық-семантикалық өрістер құрылымдалады және зерттеледі. Біз далалық тәсіл тілдің белгілі бір құбылыстарын жалпы көлемде көруге, оны бір-бірімен салыстыруға, ішкі және сыртқы тәртіптің өзара әрекеттестігін көрсетуге мүмкіндік беретініне сенімдіміз.

Аннотация. В данной статье рассматриваются термин *семантическое поле* и методы полевого структурирования. Принцип полевого структурирования языковых явлений имеет разнонаправленный характер в зависимости от целей и объектов исследования. Структурируются и исследуются лексико-семантические поля, лексико-семантические, грамматико-лексические поля, словообразовательные поля, функционально-семантические поля, интеграционно-семантические поля. Мы убеждены, что полевой подход позволяет увидеть в общем объеме определенные явления языка, соотнести формы его выражения друг с другом, продемонстрировать наличие подсистемных образований, взаимодействие внутреннего и внешнего порядка.

Annotation. This article discusses the term semantic field and methods of field structuring. The principle of field structuring of linguistic phenomena has a multidirectional character depending on the goals and objects of research. Lexical-semantic fields, lexical-semantic, grammatical-lexical fields, word-formation fields, functional-semantic fields, integration-semantic fields are structured and investigated. We are convinced that the field approach allows us to see certain phenomena of language in the total volume, to correlate the forms of its expression with each other, to demonstrate the presence of subsystem formations, the interaction of internal and external order

Тірек сөздер: семантикалық өріс, өріс, әдіс, лексикалық-семантикалық өріс, далалық құрылым, лексикалық бірлік.

Ключевые слова: семантическое поле, поле, метод, лексико-семантическое поле, полевое структурирование, лексическая единица.

Key words: semantic field, field, method, lexico-semantic field, field structuring, lexical unit.

The term semantic field – used in linguistics to refer to a set of linguistic units, United by a common (integral) semantic feature, is now replaced by more narrow linguistic terms: lexical field, synonymic series, lexical-semantic field, lexical-semantic group. Each of these terms more clearly defines the type of language units included in the field or the type of relationship between them. In many works, both the expression of the semantic field and more specialized designations are used as terminological synonyms.

The principle of field structuring of linguistic phenomena has a multidirectional character depending on the goals and objects of research. Lexical-semantic fields, lexical-semantic, grammatical-lexical fields, word-formation fields, functional-semantic fields, integration-semantic fields are structured and investigated.

By definition U. N. Karaulova, a lexical-semantic field is a group of words of one language that are related (i.e. have common components and common methadenotates) to the kernel, which allows you to clearly define the boundaries of the field. Support in the construction of lexical and semantic fields should be the meaning of words that come into the field in a certain relationship, relationship with each other. If structural lexical-semantic fields, in his view, it is necessary to consider synonyms, generic-specific and associative relationships [8]. However, we believe that associative links are inherent in the structure of the associative field, which, unlike the lexical-semantic field, unites units of different parts of speech around one concept. For example, fame, star, succeed, Shine, famous, legendary, happiness, victory, triumph, success are associated with the theme of prosperity.

If the lexical-semantic field (LSF) is based on extra-linguistic relations of denotates, and the type of structural relations of its elements is commutation, then the lexical-semantic group (LSG) is based on intra-linguistic relations of words and the type of structural relations between units of such group is substitution. According to A. A. Ufimtseva, the main criterion for the allocation of lexico-semantic group is not "conceptual circle" or "sphere of pure concepts", and the word as the main dictionary unit in its diverse and complex semantic relations with other units of the dictionary [12, 6]. The structure of the semantic field is neither homogeneous nor stable. Words can move from one field to another. Thus, the lexical field "steppe" contains many words that have passed from the field "birds" (Golden eagle, field lark), "animals" (Gazelle, wolf, gopher), etc.

According to the concept of grammatical-lexical fields E. V. Gulyga, analysis of grammatical forms and lexemes is in their interaction in the same conceptual sphere. The basis of such a field is both synonymous relations between the constituents and the system of values that arises within each field. The General principle of construction of grammatical-lexical field is the location of the microfields horizontally and the distribution of their constituents vertically. A large number of variable possibilities, formed as a result of harmonic synonymy, enriches the vocabulary and at the same time complicates [5].

The word-formation system of a language can also be represented as a field. This extends the capabilities of the linguist in finding a place for various phenomena of word formation that do not fit into the traditional linear theory of language [9, 6].

According to N. I. Buketova the principles of the semantic field are applicable in the structuring of the word-formation field, the distribution of word-formation units in the field structure:

1. The principle of integrity. Word-formation system is a complete system with units of word formation: root and word-formation morphemes, models, algorithms for the generation of new words.

2. The principle of order is self-evident in the fact that basically the whole system of word formation is describing in units inherent in it. Word-formation is considered as an independent linguistic discipline.

3. The principle of interchangeability is expressed in the fact that the word-formative meaning can be substituted by affixes, for example, the diminution can be expressed by suffixes.

4. The principle of arbitrariness of boundaries is expressed in the fact that the boundaries of the word formation system are fluid, relative. The researcher defines itself as quality parameters related to purely derivational phenomena and quantitative, in relation to the investigated period of time, the synchrony or diachrony.

5. The principle of continuity. On the one hand, word formation system finds the location of all the phenomena, color emulation imposed in the exemption. On the other hand, all methods of word-formation analysis and word-formation units can be used in the study [4].

The above allows us to conclude that the method of field structuring is applicable in the study of word-formation units, since word formation is understood as a language subsystem that performs the function of word formation, and is a complex structure.

The current state of linguistics is characterized by the activation of research carried out in the functional and semantic aspect.

A.V. Bondarko develops the theory of functional-semantic fields. In his opinion, the functional-semantic field as a bilateral (content-formal) unity is organized by grammatical means of the language together with interacting lexical, lexical-grammatical and word-formation elements related to the same semantic zone [2]. The study of the functional-semantic field is not limited to the description of the inventory of forms of expression of a certain range of meanings; special attention is paid to identifying the structure of the field, the hierarchy of its components, their mutual relations. Orientation to the semantic aspect is based on a certain semantic category (for example, comparisons, negations, brevity, duration, etc.) in the conditional space of functions and means of language, where grammatical and lexical units are also grouped.

Note that the reference to the semantic side of the language allows us to understand the functioning of the language system as a whole through the prism of the functioning of its individual units. A field approach is a kind of way to create a "Bank" of data on a particular linguistic phenomenon.

Currently, there are new types of fields, one of which is the integration-semantic field. Under the integration-semantic field is understood such a dictionary array, which is systematized by the form and semantics of one, but polysemous lexeme – the center of the field. The integration-semantic field includes three zones: semantic, word-formation and phraseological. Such an integrated approach provides a comprehensive analysis of the lexeme-center at all language levels, the implementation of its potency in word, allows us to trace the systematic role of individual lexemes in the language, denoting vital concepts [1].

Common to all categories of field unity is the idea of variability and invariance, which extends to the entire linguistic structure as a system, as well as in the process of implementation in speech. The constant and universal interaction of invariants and variants is considered "an essential, innermost property of language at all its levels". "The widest possible interpretation of the relation of invariance / variability, the extension of this relation to the entire sphere of language and speech in the structure of the language system and in the functioning of its elements entails an internal differentiation of aspects of the analysis carried out within a single conceptual field" [3].

So, in the lexical system there are organized subsystems, the elements of which have a common denominator.

Each system, understood as some material or ideal object, has a certain device, organization, orderliness, which represents the structure of this system and is determined by the nature of the relationship of elementary objects or elements of the system. The structure of the system is defined as a set of intersystem links. Thus, in accordance with the General scientific understanding of the system, it seems appropriate to call the whole system (elements plus connections), and the grid of connections structure [11].

In our study, we use the term semantic field and understand it widely, since, in our opinion, the concept of semantic field allows us to present the structure of language formations, which is able to cover, to comprehend all the variety of intermediate phenomena in the language system. The choice of this term is determined by the purpose and methods of research. In our work we rely on the methods of the study of semantic fields, developed by French linguists J. Muneem, B. Pottier, described below. For the purpose of the integrated description of the semantic field "Steppe" the complex of methods of component, taxonomic, word-formation analysis is used. Each of these methods and aspects can be the basis for describing the vocabulary of the language, but none of these approaches is not absolute, since in practice they are characterized by interaction and complementarily.

For the component analysis of the semantic field, we use the method proposed by B. Pottier. For clarity, we give a well-known example. Semantic field *мечта* (the seats) will fit the conceptual

field *seat*, the lexical field of which contains the words *chair, stool, bench, couch, bed*. All these nouns have a common feature of the device for sitting, as well as differential features: some have handles, legs, others do not have them; some have a back, others do not have it; some are designed for several people, others for one. It should be noted that this type of analysis is not determinative. His task is to clarify the place, meaning of words in relation to each other [10].

In the designation of the components of the meanings of words there is a terminological instability. Essential semantic features are called semes or "semantic features", or even "lexical features". Among the Sam distinguishes between "General seven", which characterize a semantic class, and the "special seven", which help to differentiate within a class of different words. In the terminology of B. Pottier, a set of General SEM is called "classima" and a set of special SEM "semantemes". In addition, along with the basic semes that are used in the literal sense, there are virtual semes that appear in a certain context.

Very often, semes are combined with each other and do not allow to establish a hierarchy. In this case we speak of a paradigmatic classification. Paradigmatic connections of words are based on the fact that in the meanings of different words there are the same components. The presence of common semes, their repeatability in the semes of different words and makes the corresponding words paradigmatically correlated in meaning.

Sometimes the signs are subordinated to each other and hierarchically organized; in this case it is a taxonomic classification. Consider a classical example. In English language there are a certain number of verbs, expressing the notion of «убить» (to kill):

carry off	cut down	cut off	destroy	dispatch	finish (off)
slay	waste	zap	finish (off)	liquidate	murder
put away	bump (off)	do in	knock off	rub out	abolish
annihilate	blot out	clear	eradicate	erase	exterminate
extinguish	extirpate	obliterate	remove	root	snuff out
stamp out	uproot	execute	dawdle	fiddle away	idle (away)

The list contains archaic words, colloquial or slang variants (waste, bump off, doin, knockoff, and rubout). You can thus oppose the field on levels of language. You can also set up a specific hierarchy here. So, the word *to kill* a common word, all other words in relation to it is specifies: exterminate to exterminate to the last, execute, put to death by the decision of the court, etc. Having words for this field in the corresponding hierarchical order, receive the taxonomic classification. This principle of taxonomic classification is used in establishing the taxonomy of the semantic field "steppe".

We are convinced that the field approach allows us to see certain phenomena of language in the total volume, to correlate the forms of its expression with each other, to demonstrate the presence of subsystem formations, the interaction of internal and external order.

In the systematization of the semantic field "steppe" in three languages, we used the methods described above, as they allow, on the one hand, more clearly delimit the field under study, i.e. to identify correlations inherent only for this field, on the other hand, significantly expand the limits of the field under consideration, the words of which are associated not only with formal word-formation relations, but also with specific correlations, called correlations of semantic productivity, as well as taxonomic relations.

Thus, based on the above, under the term *semantic field* we understand a micro system consisting of a set of lexical units (lexical field) associated with a given concept (conceptual field), which has the following main characteristics:

- the semantic field can be allocated as an independent subsystem of the language;
- units of semantic field are connected by regular and system relations (correlations) of mutual opposition;
- there is an organic connection of linguistic and extra linguistic character between lexical units of semantic field;
- at the heart of the semantic field is a semantic feature, which can be considered as a certain conceptual category, correlated with the surrounding reality of man and his experience;

- the set of all relations forms the internal structure which is hierarchical in nature;
- a single lexical unit can have several values sequentially, can be assigned to different semantic fields;
- the semantic field includes words belonging to only one part of speech;
- each semantic field is associated with other semantic fields of the language and together with them forms a language system;
- the semantic field is closely connected with the life and work of a person, which means that it is intuitively clear to the native speaker and has a psychological reality for him.

References:

1. Беркетова М.В. Интеграционно-семантическое поле SUN //Проблемы германской филологии. Синхрония и диахрония в исследовании языковых единиц: Сб. научных статей. - Алматы: Изд. КазГУМЯ, 1997. - С.37-40.
2. Бондарко А.В. К теории функциональной грамматики // Проблемы функциональной грамматики. -- М.: Наука, 1985. - С. 16-29.
3. Бондарко А.В. Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии. - СПб.: Изд. СПб., 1996. - 213 с.
4. Букетова Н.Н. Реликтовая корневая морфема как языковая универсалия. - Алматы: Казахстан, 1994. - 296 с.
5. Гулыга Е.В., Шендельс Б.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. - М.: Просвещение, 1969. - 184 с.
6. Жумабекова А.К. Основы системного описания лексики казахского и русского языков. - Алматы: Ғылым, 2000. - 175 с.
7. Зеленецкий А.Л. Сравнительная типология немецкого и русского языков. - М., 1983. -240 с.
8. Караулов Ю.Н. Структура лексико-семантического поля //Филологические науки. – 1972. - №1. - С. 57-68.
9. Мурашов Р.З. Структура словообразовательных полей лица и инструмента в современном немецком языке // Вопросы языкознания. – 1972. -№4. -С.90-99.
10. Pottier B. Recherches sur l'analyse sémantique en linguistique et traduction mécanique //Publications linguistiques de la Faculté des Lettres et des Sciences Humaines de Nancy, Université de Nancy, 196. - p. 9-16.
11. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование: Изд. 2-е, доп. - М.: Наука, 1977. - 341 с.
12. Уфимцева А.А. Лексическое значение: принципы семантического описания лексики. - М.: Наука, 1986. - 240 с.

ИЗУЧЕНИЕ РИТОРИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ НА КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

Сулейменова А.А.

6M021000- «Иностранная филология», магистрант

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

Ayagoz_09@mail.ru

Сарбасова Айгул Елтаевна

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

к.ф.н. доцент

aigul_sarbassova@mail.ru

Андатпа. Мақала риторикалық сұрақтың құрылымдық-семантикалық және функционалдық ерекшеліктерін оқшаулауға тырысады, ол оны басқа жанама сөйлеу әрекеттерінен хабардың зияткерлік функциясымен ерекшелендіреді.

Аннотация. В статье предпринимается попытка выделить структурно-семантические и функциональные особенности риторического вопроса, отличающие его от других косвенных речевых актов с иллокутивной функцией сообщения.

Annotation. The article attempts to isolate the structural-semantic and functional features of the rhetorical question that distinguish it from other indirect speech acts with the illocutive function of the message.

Тірек сөздері:риторикалық сұрақ, сөйлеу актісі, жанама сөйлеу актісі, зиянды функция, жауап беру үкімі.

Ключевые слова: риторический вопрос, речевой акт, косвенный речевой акт, иллокутивная функция, вопросительное предложение.

Keywords: rhetorical question, speech act, indirect speech act, illocutive function, interrogative sentence.

Об особом виде вопроса, который используется в качестве запрошенного предложения. Очевидный коммуникативно-прагматический элемент, риторический вопрос, характерный для устного стиля речи, его лингвистическая бытность может быть исследована как в сочетании с запрошенными предложениями в языке, так и индивидуально. Кроме того, риторический вопрос рассматривается как особый вид запрашиваемого предложения с точки зрения семантического или логического подхода. Это составляет актуальность исследований в данном направлении. Вопросное предложение является предметом грамматического, в частности синтаксического лингвистического исследования, объем исследования риторического вопроса более широк, входит в круг исследований таких областей, как психолингвистика, Лингвистика текста, дискурс, риторика, ораторское мастерство. Особенности природы риторического вопроса привлекают внимание многих исследователей. Если обращать внимание на вопросные предложения в казахском языке, в том числе на исследования, касающиеся риторических вопросов, рассмотрим структурно-семантическое содержание работы «грамматика казахского языка», то запрашиваемые предложения группируются следующим образом: 1) открытый вопрос; 2) альтернативный вопрос; 3) риторический вопрос; 4) толковый Вопрос [1, 665]. Если в открытом вопросе есть определенный предмет, личность, число, свойство, местоположение, время и т. д. б. в связи с тем, что в связи с тем, что в связи с тем, что вы не указали данные, в альтернативном вопросе речь идет об этих сведениях, дается альтернативное значение через запрашиваемые спонсоры. Основная цель вида вопросов, затрагивающих вопрос, - дать толчок к совершению действий с помощью переходного глагола и запрошенных спонсоров, или запрошенного слова и переходного глагола следующего времени.

Анализируя работу по вопросным предложениям, наблюдается значительное внимание на риторический вопрос. При рассмотрении смыслового содержания запрашиваемых предложений они классифицируются как самостоятельные, ответно-испрашиваемые, риторически обоснованные, толкательно-испрашиваемые. Изучена их вторичная функция, а также бытие риторического вопроса. С.Е. Малова в своем «Сравнительная грамматика тюркских языков» исследовал не только Орхон-енисейских памятников, ну и изучал ученых риторическими, прямыми и т.д. проанализированы виды вопросов. Например, предложения с семантической точки зрения подразделяются на истина, напротив, риторические вопросы, сомнения, и т.д. В ходе исследования опрошенных предложений, выполняющих функции восклицательного предложения, ученые проанализировали лексико-грамматические и интонационные отличительные признаки запрашиваемого значения этих предложений, подчеркнув, что такие предложения переходно-испрашиваются, в виде графического представления используется восклицательный знак. Также показано их сходство с риторическими вопросами.

Ученые считают, что из опрошенных предложений, повторных, противоположных, риторических и т. д. б. подчеркнули необходимость теоретического изучения модальности вопросов. В коммуникативном плане дается мнение о том, что запрашиваемые предложения

подразделяются на общие, альтернативные, риторические и побуждающие. Определив функциональное значение запрашиваемых предложений, исследователи определяют два вида запрашиваемых предложений: открытые и риторические вопросы [2, 102; 153-154].

В связи с выражением определенной мысли определяется открытый, содержательный, риторический и сомнительный вопрос. Они используются в повседневном общении, на литературном языке и на языке художественной литературы [3, 16-20]. Некоторые авторы различают запрошенные предложения как нейтральные и модальные в зависимости от коммуникативной цели. К нейтральным вопросительным предложениям относятся подлинный вопрос, официальный вопрос, риторический вопрос, альтернативный вопрос и повторный вопрос для дополнительного определения. К модальным запрашиваемым предложениям относятся: вопрос, сомнение-вопрос, вопрос-вопрос, вопрос-вопрос, намерение-вопрос и вопрос-вопрос. Другие ученые классифицируют запрашиваемые предложения как запрашиваемые, риторические, запрошенные-тюрки в зависимости от коммуникативной функции. Другая часть ученых, изучая функциональное бытие запрашиваемых предложений, и семантико-стилистические особенности в коммуникативной части, разделяет на семь видов запрашиваемых предложений: открытый, альтернативный, модальный, определяющий, противоположный, риторический и толчок. Сравнивая употребление указанных видов предложений в устном, художественно-литературном и научном стилях, формулирует, что запрашиваемые предложения чаще встречаются в разговорном стиле.

Остальные исследователи рассматривают в газетном языке вопросы риторики, структура вопроса-ответа. Дж. Курме предусматривает использование местоимений запроса в риторических и косвенных вопросах [4, 21-22]. И. П. В. Арнольд полагает, что синтаксические структуры, в том числе и запрошенные предложения, имеют возможность использовать в несвойственном денотативном значении и дополнительных конотациях. Он обращает внимание на то, что риторический вопрос представляет собой эмфатическую формулировку [5, 205].

Работы Л.Н. Бучатского к проблеме риторических вопросов больше подходит, в отличие от обычных запрошенных предложений, он считает, что при логическом рассмотрении риторических вопросов не задается вопрос о неизвестной проблеме [6, 3]. Если обратит внимание на исследования на английском языке, то д. Кристалл в «Энциклопедии Кембридж английского языка» рассматривает отдельные, ловкие и риторические вопросы. [7, 218].

«Грамматика английского языка» В. Л. Каушанская и другие указывают на то, что общие вопросы, являющиеся риторическими вопросами, не нуждаются в ответах и используются в качестве концепции, представляющей определенные чувства [8, 222-223].

Если логично рассматривать риторические вопросы, то в отличие от других видов запрошенных предложений – это не спрос на получение новых данных, а концепция мысли относительно определенной проблемы. Суждения, заданные риторическим вопросом, являются более художественными и образными, следовательно, эмфатическими. Высокий уровень эмфазы-при передаче риторического вопроса по запрашиваемой форме. Автор работы «образцовые предложения на английском языке (Yes, I do)» означает "оценка реальности говорящего".

Следовательно, риторический вопрос, по мнению многих лингвистов, является не вопросом, а суждением, хотя он соответствует всем официальным признакам запрошенных предложений. Теоретическое обоснование таких особенностей запрашиваемых предложений собрано в психолингвистических исследованиях. Некоторые ученые считают, что вопрос и вопросное предложение являются двумя различными категориями. Вопрос-это один из видов речевого акта, и способ общения через речь, а запрашиваемое предложение – форма утверждения мыслей. Вопросное предложение представляет собой выражение речевой деятельности, например информационный поиск или непонимание, заявление или прогноз. В качестве речевой деятельности вопрос может быть задан несколькими логическими

структурами, отличающимися по форме запроса и ответа. Учитывая эту специфику запрошенных предложений, А.И. П. Смирницкий объективный ориентир запрошенных предложений – ответ, сопряженный с вопросом [9, 258]. В зависимости от содержательных признаков запрошенных предложений, другие авторы предлагают следующие серии: 1) реалистичные предложения, 2) риторические предложения, 3) запрошенные-побуждающие предложения. В работе «английская грамматика» риторический вопрос рассматривается как особый вид вопроса, а также речь идет о возможности использования общих и специальных вопросов в качестве риторического вопроса, и риторический вопрос по интонации и форме соответствует типу нормально запрашиваемых предложений [10, 15].

В казахстанской и зарубежной лингвистической литературе проблема риторических вопросов рассматривается вместе с проблемой запрошенных предложений, риторический вопрос принимается как разновидность запрошенного предложения. Однако в этом случае учитываются и особенности риторических вопросов: они имеют не только вопросы, но и их денотативное значение и дополнительные коннотации. Использование риторических вопросов в художественных литературных текстах свидетельствует о том, что речь хочет дать слушателю эмоциональное впечатление либо проявить свое отношение к обсуждаемой проблеме. В риторическом вопросе аффективная сторона заявления преобладает над логической стороны. Говорящий задал риторический вопрос, но ожидает ответную реакцию от слушателя. Риторический вопрос в слове автора в художественном произведении используется для усиления внимания слушателя, а также для того, чтобы любой вопросник поднимал экспрессивность речи и выражал свое отношение к описанным событиям автора.

В ходе монолога и ораторского слова риторический вопрос-это пример эмоционально-волевого воздействия на слушателя. Ниже приведем пример перевода романа «Путь Абая» М. Ауэзова на английский язык. *I have committed a crime. Why should I abase myself? That light-headed pair did a rash thing, of course. But if the Bokenshi intend to break their old friendship with us because of this and to disgrace the spirit of our ancestors by murdering us, then where is their sense of honour? If they are so anxious to disgrace us, then what are we waiting for?* Использование риторических вопросов в диалоге повышает его привлекательность и выразительность. Использование риторического вопроса в диалоге проявление экспрессивной реакции говорящего на сказанное. Следует отметить, что в диалогах используются риторические вопросы, структура которых проста. Риторические вопросы, используемые в качестве диалогового слова, подходят к регулярным высказываниям. По словам В.В. Виноградова, "уменьшение экспрессивного значения противоречит отбору риторических слов" [11, 205]. Например: *Have you ever seen an official who didn't accept bribes? Surely there was nothing on earth stronger than the word?* Следовательно, в лингвистической литературе риторические вопросы заданы как тип запрашиваемого предложения. Использование риторического вопроса в речи автора в художественной литературе используется для эмоционально-волевого воздействия на читателя, либо когда автор хочет показать свое отношение к затронутым проблемам. Приведенные выше примеры Роман М. Ауэзова «Путь Абая» описывает, насколько разумно и эффективно мыслитель и эмоциональное состояние персонажа, доказывает, насколько выразительны, экспрессивные слова, и поэтому основной смысл риторического вопроса – максимально сильное воздействие на читателя. Этот эффект обладает логическими и эмоциональными характеристиками. Его логическая функция зависит от формы риторического вопроса, так как в форме вопроса содержание ответа скрыто. При отрицательном контенте вопрос имеет отрицательный контент, а незначительный тип риторического вопроса имеет противоположный контент. В связи с этим, по структуре риторический вопрос совпадает с полноценными предложениями, но это логико-коммуникативное изучение языкового единства, определяем, что риторический вопрос имеет более функциональные особенности, чем вопросное предложение. Следует отметить, что риторический вопрос – это структурированное предложение, которое дает определенную информацию. Однако особенностью риторического вопроса является то, что форма (запрашиваемая структура) и

содержание (смысл информации) противоречат. Риторический вопрос, представляющий собой специфический функциональный вид вопроса, лингвистика, психолингвистика и т. д. области возможно дальнейшее исследование.

Литературы:

1. Бучацкая Л.Н. Риторические вопросы и их стилистическое использование в стиле художественной речи и в публицистическом стиле. – М., 1965. – С. 3.
2. Виноградов В.В. О языке художественной литературы. – М., 1959. – С. 205.
3. Curme G. Parts of Speech and accidentence. – DC: Heath and Company, 1935. – 21-22 бб.
4. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – Л., 1973. – С. 205.
5. Балақаев М., Сайрамбаев Т. Қазіргі қазақ тілі. – Алматы, 2004. – 16-20 бб
6. Қазақ грамматикасы. Фонетика, сөзжасам, морфология, синтаксис. – Астана, 2002. – 665 б.
7. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – P. 218.
8. Каушанская В.Л. и др. Грамматика английского языка. – Л., 1967. – С. 222-223.
9. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. – М., 1968. – С. 258.
10. Кобрин Н.А., Корнеева П.В. Английская грамматика. Синтаксис. – Ленинград, 1986. – С. 15.
11. Бектуров Ш., Мерғалиев М. Қазақ тілі. – Алматы, 1994. – 102, 153-154 бб.

СИТУАЦИОННО-ОБУСЛОВЛЕННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СЛОВА

Сулейменова Замзагуль Есеновна

кандидат филологических наук

АРГУ им.К.Жубанова, доцент кафедры, г.Актобе

zamz@inbox.ru

Андатпа. Мақалада сөздердің прагматикалық компоненттері зерттеледі. Сөздер белгілі жағдайларда өз мағыналарын өзгерте алады.

Аннотация. В статье исследованы прагматические компоненты слов. Слова в определенных ситуациях могут изменять значение.

Annotation. The article deals with the pragmatic components of words. Words can change their meanings in different situations.

Тірек сөздері. Прагматика, сөз, сөйлеуші, мағына, сараптама.

Ключевые слова. Прагматика, слово, говорящий, значение, анализ.

Key words. Pragmatics, word, speaker, meaning, analysis.

Слово, употребляясь в речевом акте становится фактом интерперсонального действия, и в результате проекции его значения на каждый раз заново создаваемый мыслительно - коммуникативный фон оно претерпевает ряд семантически изменений [1]. Каждое слово, употребляясь в конкретном высказывании, в конкретной ситуации может претерпевать изменения в своем значении. Так как говорящий вкладывает в свое высказывание определенный смысл, определенную интенцию. Смысл может быть интерпретирован только при анализе ситуации, в которой было произнесено данное высказывание.

"Речевая коммуникация-это динамический процесс, продолжающийся и постоянно меняющийся, мы не можем препарировать ее как биолог препарирует лягушку. Говорящий не начинает процесс речи, обращаясь к своему собеседнику, и не заканчивает его, когда получает от него ответ" [1, 11]. Высказывания, составляющие слова и идеи говорящего, способ их передачи обусловлены как непосредственной ситуацией, так и всеми прежними событиями. Анализ "живой речи" требует обращения к словарю и грамматике. Словарь перечисляет слова, грамматика объясняет правила их соединения в речевых последовательностях. Для их правильного употребления, понимания ответной реакции

адресата, нужно обращать внимание на ряд факторов. В языкознании нет единого общепринятого термина для обозначения прагматического компонента.

Прагматический компонент содержит в себе информацию об отношении человека, использующего данное слово к обозначаемому словом объекту или к адресату сообщения, а также информацию о тех речевых действиях, которые можно осуществлять с ее помощью, то есть о ее прагматических функциях.

То, что термин прагматический компонент имеет различные определения в лингвистике объясняется тем, что как объект исследования он начал изучаться сравнительно недавно, в связи с переходом от анализа языка как системы знаков к анализу функционирования этой системы в речевой реализации.

Вслед за Ю.Д. Апресяном [2], мы предпочли термин прагматический компонент терминам коннотативный, экспрессивный и стилистический, для изучения прагматического слоя значений слова.

Высказывание, как известно, относится к единицам речи. Оно прагматично, нацелено на коммуникацию.

При определении высказывания мы придерживаемся точки зрения М.М.Бахтина, относящего высказывание к единицам речи, отграниченной от других таких же единиц сменой субъектов речи, обладающей смысловой завершенностью, адресованностью и отношением к самому говорящему [3]. Анализ прагматического компонента исследуемых лексических единиц проводится в высказывании, при непосредственном обращении к контексту, ситуации, фоновым знаниям говорящих. Высказывание содержит в себе не только языковую семантику, но и прагматику. Высказывание ориентировано на участников речи - выражение отношения говорящего к объекту речи и предположение соответствующей реакции у собеседника.

Высказывание ситуативно - оно соотносится с конкретной ситуацией, известной говорящим, в связи с чем говорящие проявляют "творческий потенциал" заменяя прямые обозначения на косвенные, ясные только в конкретном речевом акте. Высказывание вариативно - одна и та же ситуация может быть описана различными способами. Говорящий всегда находит собственные неограниченные средства и способы для выражения переживаемой интенции создавая новую лексическую единицу.

В.И. Заботкина называет новые значения уже существующих слов семантическими инновациями. Ученый предлагает следующие варианты семантических инноваций: 1) старые слова полностью меняют свое значение, утрачивая ранее существовавшее; 2) в семантической структуре слова появляется еще один лексико-семантический вариант при сохранении всех старых значений [4].

В нашем исследовании мы придерживаемся второго варианта, когда в семантической структуре слова появляется еще один лексико-семантический вариант при сохранении всех традиционных. Однако, наше исследование показало появление у большей части анализируемых глаголов не одного лексико-семантического варианта, а нескольких лексико-семантических вариантов, называемых в данном исследовании прагматическом компонентом.

Рассмотрим несколько примеров появления прагматического компонента у глаголов.

В следующем контексте идет разговор между Жомартом Жорабековичем и молодой Эсем. Разговор между ними не из легких. Жомарту Жорабековичу нравится Эсем, он не знает как с ней заговорить об этом. Глагол *қуан-*, употребляясь в этом контексте, приобретает прагматический компонент *облегчение*. Интенция говорящего в том, чтобы перевести тему разговора:

"- Әшейіндегісін айтқаным да, - деді Жомарт Жорабекович әлдене-ден секем алып қалғандай. Сосын: - Мен де ғылым қуып жүріп қаппын, - деді жаңағы "қатты кетпеңізді" жұмсартқансып. – Бірақ біздің жарамыз жеңіл ғой.

Жайсыз әңгіменің жұмсартқанына *қуанғандай* Эсем:

- Ғылым қуған оңай ма екен? Оңай болса, жұрттың бәрі қуа бермес пе еді, - деген кенет" (Найманбаев Қ. Беймезгіл қонақ. Повестер).

В следующей ситуации идет разговор между несправедливо наказанным заключенным Демежаном и Гауганом, который уговаривает приговоренного к смерти Демежана к побегу. Когда-то Демежан спас от казни Гаугана. Гауган считает себя его должником и, когда ему удастся уговорить Демежана, он чувствует облегчение. Интенция говорящего заключается в сочувствии, желании помочь. Глагол *қуан*- приобретает компонент *облегчение*:

"- Солай ма? Онда, тәуекел! Ұстадым сіздің етегіңізден! – Гаугаң да *қуанып* қалған түр байқатты:

- Міне, бұл дұрыс болды. Мен де көк тәңірісінің алдында өз күнәмнан арылатын болдым, - деп Демежанға қайрат бергендей, иығынан қағып қойды. – Киініп дайын отырыңыз. Мен күзетшілерді орналастырып, ел ұйқыға кетті-ау деген мезгілде ораламын" (Жұмаділов Қ. Тағдыр. Роман).

В следующем контексте интенция говорящего – профессора Казангапова заключается в отрицательном отношении к создавшейся ситуации. Идет спор между профессором и отцом способного студента. Отец приехал издалека, он одинок, хочет забрать сына с собой в аул. *Неменеге мәз боп отырсың?* - упрекает отца профессор. *Мәз бол(ды)* приобретает прагматический компонент *осуждение*, усиливаемый словами *неменеге, алара қарап*:

"- Ақсақал, маған салсаңыз, оқи берсін. "Ауылға жүр" деп отырған мен жоқ, - деді көкем абдырап.

- Ондай сыпайылығыңды қалтаңа салып ал. Қыбыжықтағанды жаным жек көреді.

Казангапов орнынан тұрып кетті. Еденді тесіп жіберердей әрі – бері жүріп кеп:

- Неменеге *мәз боп* отырсың? – деді көкеме *алара қарап*. – Бәрібір балаңды жібермеймін. Тапқан екесіндер, оңай олжаны, тырп етіп көрсін, қане... " (Найманбаев Қ. Беймезгіл қонақ. Повестер).

В следующем контексте *tobeglad* приобретает прагматический компонент *растерянность*. Кэрри не хотела бы видеть Миссис Ванс в ее нынешнем положении. Кэрри растерянна:

"*I'm to glad to see you*", said Carrie, pleased and yet nonplussed.

Of all times, this was the worst to encounter Mrs. Vance.

"Why, I'm living down town here. I've been intended to come and see you. Where are you living now?" (Dreiser T. Sister Carrie).

Вданномконтексте *to be glad*приобретаетпрагматическийкомпонент*притворство*, придаваемыйсловами*Hurstwood did not please him at all*:

"... He wanted some one young, active, and glad to work actively for a moderate sum. Hurstwood did not please him at all. He had more of an air that his employers.

"Well", he said in answer,

"We'd *be glad* to consider your application. We shan't decide for a few days yet. Suppose you send us your references"(Dreiser T. Sister Carrie)."

Исследование процесса функционирования глаголов со значением 'радоваться' в динамическом коммуникативном контексте позволило выявить прагматические компоненты в их значениях.

Слова, выступая в качестве составляющих высказывания, выражают стороны ситуации, выявляя при этом прагматические компоненты, что и демонстрируют выше рассмотренные примеры.

Интенция говорящих в казахском и в английском языках может быть выражена эксплицитно или имплицитно.

Высказывание - единица речи. Высказывание характеризуется прагматичной направленностью, нацелено на коммуникацию. Высказывание соотносится с определенной ситуацией. Анализ прагматического компонента проводится в высказывании, при непосредственном обращении к контексту, ситуации, фоновым знаниям говорящих. Примеры показывают, что высказывание вариативно - одна и та же ситуация может

выражаться различными способами. Прагматический компонент в значении слов проявляется лишь на базе функционально-семантического, интенционального анализа, с учетом прагматических характеристик. Таким образом, в рассмотренных высказываниях выявлены следующие прагматические компоненты, не отраженные в словарях: *облегчение, осуждение, растерянность, притворство.*

Литература:

1. Комлев Н.Г. Слово в речи: Денотативные аспекты. - М., 1992. - 216 с.
2. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Интегральное описание языка и системная лексикография.-М.: Школа "Языки русской культуры", 1995. - Т.2. - 767 с.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - М.: Искусство, 1979. - 423 с
4. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. - М.: высшая школа, 1989. – 126 с.

ЕТІСТІКТЕРДІҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

Сулейменова Замзагуль Есеновна

филология ғылымдарының кандидаты

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

Ақтөбе қаласы

zamz@inbox.ru

Андатпа. Мақалада етістіктердің семантикалық құрылымы талданады. Лексикалық мағынаға сипаттама беріледі. Семантикалық өріс мәселелері қарастырылады.

Аннотация. В статье анализируется семантическая структура глаголов. Дается характеристика лексического значения слова. Рассматриваются вопросы семантического поля.

Annotation. The article deals with the semantic structure of verbs. There have been analyzed the meaning of the word. There have been investigated the problems of semantic field.

Тірек сөздері. Етістік, семантика, лексикалық, зерттеу, мағына.

Ключевые слова. Глагол, семантика, лексическое, исследование, значение.

Key words. Verb, semantic, lexical, investigation, meaning.

Қазіргі таңда отандық және де әлемдік тіл білімінде семантикаға назар ерекше аударылуда. Алдын ала оған себепші – жеткілікті зерттеусіз тілдің семантикалық аспектісінің табиғатын, қызмет заңдылықтарын және дамуын, оның ойлау және адам жүріс-тұрысымен байланысын түсіну мүмкін болар емес еді. Тілді ғылыми негізде оқыту, сөйлеу мәдениеті, ойлау мәдениеті үшін саналы да жоспарлы күрес тілдің семантикалық жүйесін білмей жүзеге аспайды. Яғни, тілдің семантикалық жүйесін зерттеу аса маңызды теориялық және практикалық мазмұнға ие.

Етістіктердің семантикалық құрылымы – тіл білімінің күрделі мәселелерінің бірі, етістік семантикасын анықтау белгілердің қайсысы берілген лексемаға, қайсысы бүкіл топқа, ал қайсысы етістік лексемаларының категория деңгейіне жалпыланған, осы категориялық белгінің табиғаты грамматикалық па, лексика-грамматикалық па немесе тек лексикалық па, берілген семантикалық белгі берілген сөздің сөйлеу жағдайларымен толықтырылады ма немесе ол сөзге жүйедегі номинативті белгі сияқты тән болуы секілді мәселелермен қиыншылықтар туғызады [1].

Салыстырмалы-семантикалық зерттеулерде семантика сипаттауының екі түрлі принципті жолдары қолданылады: формадан мағынаға және керісінше, мазмұннан манифестацияға қарай. Формадан мағынаға бағытталған сипаттама дәстүрлі және жеткілікті қабылданған болып келеді, өйткені ол зерттеу объектісін нақтырақ және қатаңырақ бөлуге, оның контекстің түрлі жағдайларында қолданылу аясын зерттеуге, функционалдық дистрибуциясын және функционалдық мағыналардың спектрін анықтауға, салыстырылып

жатқан тілдерде жүйелік функционалдық баламаларын айқындауға мүмкіндік береді. Салыстырмалы семантикалық сипаттамалардың кемшілігі болып, қағида бойынша, түрлі тілдерде семантикалық белгілердің жиынтығы шексіз және бұл жағдай зерттеу объектісін нақты емес түрінде көрсетуі болып келеді.

Бірақ әртүрлі тілдерде салыстырылып жатқан бірлікке түрлі мәндер сәйкес келгенге қарамастан, түрлі семантиканың формулалары бір мәнді бөліктерінде дәл келуі мүмкін. Сондықтан түрлі тілдер үшін мағынаның инварианттық және спецификалық түрлерін бекіту соншама өзекті болып келеді, өйткені ол салыстырылудағы бірлік мағынасының функционалдық көлемін анықтаудың басты шарты болады.

Тілдік бірліктердің мағына мәселесі бірнеше тұрғыдан қаралуы және түрлі әдістермен шешілуі мүмкін. Мағына мәселесінің түрлі амалдарының ішінде маңызды, мағына сипаттамасында аса елеулі болып саналатын үшеуін бөлген жөн:

- сыртқы өмірдің өзі бейнелейтін заттары, құбылыстарымен ара қатынасы жағынан тілдік бірлік мағынасын айқындау тәсілі;
- тілдік бірлікті қабылдау барысында адам санасында пайда болатын ұғымдық мазаұн есебінен мағынаны айқындау тәсілі;
- тілдік бірліктер арасында қатынас талдауы арқылы мағынаны анықтау амалы (тілдік бірліктер контекстін қолдану арқылы).

Тілдік бірліктердің мазмұн өрісін айқындауға бағытталған осы үш амалды ескере отырып, ішінен мағына мәнін ашуға негізделген үш амалды бөліп қарастырған жөн:

- 1) денотатты немесе заттық (тілдік бірліктің денотатқа қатысы, яғни сыртқы болмыс затына, құбылысына);
- 2) сигнификативті немесе ұғымдық (тілдік бірліктің сигнификатқа қатысы, яғни лайықты денотат жөнінде адамның түсінігі, ойлауы);
- 3) тілдік ішінара амал (берілген тілдік бірліктердің өзіне бірыңғай өзге бірліктеріне қатысы).

Лексикалық мағына – зат, құбылыс, іс-әрекеттің санада бейнеленіп тұрақталған ұғымының мазмұны. Лексикалық мағына сөздерді бір-бірінен ажыратып танытатын ең негізгі мағына, ол арқылы сөз жеке даралық (единицалық) сипатқа ие болады. Лексикалық мағына сөздің басқа мағыналарының тууына негіз болады, сол себепті сөз мағыналарын саралағанда ең алдымен оның лексикалық мағынасына көңіл аударылады. Семантикалық тұрғыда лексикалық мағына екі аспектіде қарастырылады: сигнификативті және денотатты.

Синтагматикалық мағына тілдік бірліктер арасындағы қарым-қатынасты анықтаса, парадигматикалық мағына оларды өзгеше анықтайды. Парадигматикалық мағынаның объектісі болып сөздер арасындағы қатынас саналады. Бір жағынан, бұл қатынастар парадигмаларды (құрылымды) сипаттауға негіз болса, екінші жағынан, сөздің қай сөз табына жату факторына байланысты болады.

Парадигматикалық қатынастар болмыс құбылыстары арасында болатын бай мазмұн байланысын бейнелейді. Бұл қатынастар тіл және ондағы лексика-семантикалық жүйемен реттеледі.

Қазіргі заман лингвистикасында тілдік бірліктерді сипаттауда өрісті анықтау тәсілі өз қолдану аясын кеңейтті, өйткені ол тілдің жүйелік ұйымдастырылуын анықтауға көмектеседі. Әр түрлі зерттеушілер «өріс» ұғымына түрліше түсінік береді.

Э.Лендвай пікірі бойынша, семантикалық өріс – бұл бір-бірімен тығыз байланысты лексикалық бірліктердің ортақ семантикалық компоненттерімен біріктірілген біршама автономиялы семантикалық жүйе бөлімі. Семантикалық өрістер өзара парадигматикалық және синтагматикалық байланыспен бірігеді. Лексикалық-семантикалық өрісте сөздер инварианттық мағына негізінде бірігеді [2].

Семантикалық өрістің ең қарапайым түрі – парадигматикалық сипаттағы өріс. Оның бірліктері бір сөз табына жататын және мағынасында ортақ категориялы семамен біріккен лексемалар болып келеді. Мұндай өрістер жиі семантикалық кластар немесе лексика-семантикалық топтар деп аталады. Семантикалық өрісбарлық өріс бірліктерін біріктіріп,

архилексема арқылы беріліп отыратын ортақ семантикалық белгісімен және өріс бірліктері бір-бірінен өзгешеленетін дифференциалды белгілерімен сипатталады.

Синтагматикалық өрісүшін оның компоненттерінің мағыналық үйлесімділігі қажет, яғни синтагматикалық байланыстар сөйлеу әрекетінің синтаксистік заңдылықтары болып саналады. Синтагматикалық ассоциацияларды сөз таптар категорияларына бөлуге болады: зат есім-етістік, мысалы, кіжініс – кіжіну. Ассоциативтік өріспсихолінгвистикада зерттелінеді. Бұл өріс түінде мағыналары жақын сөздер топтарға бірігеді.

Белгілі жайт, семантикалық өрістер теориясы негізінде кейбір семантикалық топтардың тілде бар екендігі турала түсінігімен осы сипаттағы бір немесе бірнеше топтарға кіру мүмкіндігі жатыр. Сөздерді лексика-семантикалық топтарға біріктіру үшін қоршаған ортадағы заттар байланысын сипаттайтын сөз ассоциациялары негіз болады. Ассоциациялар сөз мағынасын салыстыру, теңестіру, ажырату нәтижесінде пайда болады. Лингвистикада сөздер арасындағы мәндік байланыстардың үш негізгі типтері бөлінеді – ортақ мағына элементтерінің болмауы, мағына жақындығы, мағыналардың салыстырылуы.

Әрбір парадигмада (формада) инварианттық және дифференцияны қамтамасыз ететін өзгермелі бөліктері ажыратылады. Лексикалық өрісті құру әдетте кең қолданыстағы лексикалық мағыналы сөзбен берілген семантикалық аймақты таңдауға және осы аймақты өзгеше мағыналы келетін нақты лексикамен толтыруына тіреледі. Осы сөз мағынасы болып сол семантикалық инвариант болып келеді, ол бүкіл өріс және оның әрбір мүшесі үшін тұрақты болады. Өрістің әрбір бірлік мағынасы доминанттық мағынадан тыс қалатын болса, ол өрістің дифференциалды бөлігіне жатады. Бұл дифференциалды компоненттер лексикалық өрістерді толтыратын сөз мағыналарында болады және өріс ішінде сөздердің семантикалық қарым-қатынастарын салыстырылуына негіз болады.

Архилексема мен онымен семантикалық тұрғыдан және құрамы жағынан байланысты болып келетін лексикалық бірліктер лексикалық-семантикалық өрістің өзегін құрайды. Өріс ядросынан шетке таман жылжуына қарай өріс элементтері мағыналарының күрделенуі байқалады (ол түрлі және нақтырақ мағынаға ие болады). Орталықтан шетке қарай орналасқан тілдік бірліктер жиі экспрессивтілігімен (бейнелілік) сипатталады және қолданыста шектеулі болады. Сонымен қатар өріс перифериясына лексикалық-семантикалық варианттар (түрлер) қатысты – бұлар бастапқы мағынасына сәйкес өзге лексикалық-семантикалық өрістерге жататын қосымша атаулар. Семантикалық қарым-қатынас (байланыс) – тіл жүйесінің басты көрсеткіші. Тілдің жүйелілігі негізінен сыртқы немесе айқын байланыс пен ішкі немесе жасырын байланыстарына тіреледі. Ішкі байланыстар тілдік бірліктердің шығу тегі тарихымен байланысты және этимология пәнінің зерттеу нысаны болады. Сыртқы байланыстар сөз жасау процесі, морфология, синтаксисте ресми көрсеткіштері бар байланыс құрылымымен беріледі. Ең біріншіден, ішкі байланыстар физикадан алынған екі терминдермен жалпылана алады, олар: динамикалық және статикалық байланыстар. Динамикалық байланыстар өзгеріске және қозғалысқа негізделеді. Олар лексикалық бірліктерге түрлі қиыстырулар құруға мүмкіндік туғызады. Қозғалмалы іс-әрекеттердің арқасында тіл сенімді түрде лингвистикалық өзгерістерге дайын болып келетін динамикалық және өздігінен реттелетін жүйе деп аталады. Өз кезегімен динамикалық байланыстар қозғалысты білдіретін синтагматикалық және парадигматикалық деп бөлінеді. Алдыңғы бөлімдерде бұл терминдер туралы мәлімет берілген. Синтагматикалық байланыстар төменгі деңгейлілерден жоғарғы деңгейлі атауларын құру іс-әрекетін түсіндіретін тілдік атаулардың сызықтық қиыстыруы.

Сулейменова З.Е. еңбегінде етістік білдіретін іс-әрекет жағдайлары сипатталады, соған орай сол іс-әрекет объектілері немесе қатысушылары саны болады. Сулейменова З.Е. жұмысында «қуану» сөзінің семантикалық құрылымының бес қатысушылары берілген:

- 1) эго (немесе болмыс субъектісі);
- 2) эгоның біреу қуану барысында А белгісімен берілген сезімді қамту;
- 3) эгоның қуануына (А) себеп болатын, В белгісімен берілген жағдай (немесе күш, себеп);

- 4) сезімнің (А) С іс-әрекеті арқылы ашық бейнеленуі;
- 5) сезімнің (А) D іс-әрекеті арқылы жасырын бейнеленуі.

Олар төмендегідей формула құрайды:

Z жағдайында эго А-ны В-ның А-ны С сияқты білдіргені үшін (немесе А-ны D сияқты білдірмегені үшін) сезінеді[3].

Жұмыс барысында компоненттік-салыстырмалы талдау жүргізілді, оның теориялық, практикалық маңыздылығы мен құндылығы зерттеу нәтижелерін бүгінгі мектептің оқу-тәрбие процесінде, лексикографиялық жұмыстар барысында, яғни ЖОО-дарындағы салғастырмалы тіл білімі курсына, қазақ, ағылшын және неміс тілдерін үйрету практикасында және т.б. қолдануға болады. Сонымен бірге етістіктердің мағыналарына жасалынған талдау олардың мәнін толық, жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. – М.: Наука, 1974. – 206 с.
2. Лендвай Э. Лексическая семантика русского языка. – Будапешт: 1998. – 260 б.
3. Сулейменова З.Е. «Семантическая структура глаголов «радоваться». Автореферат диссертации.: Алматы, 2001. – 25 с.

SEMANTIC AND PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF EUPHEMISMS IN MODERN MEDIA

Султанова Айнур Абилтаевна

Магистрант 6M021000-«Иностранная филология», 1 курс

АРГУ им К.Жубанова, г. Ақтобе

gulmira-alihan@mail.ru

ainursultan@mail.ru

Кушкарлова Гульмира Кенесовна

Доцент, канд. филол. наук

Аңдатпа. Мақалада заманауи бұқаралық ақпарат құралдарының қолданысында жүрген эвфемизм сөздері қарастырылған. БАҚ тілі оқырман қауымына кең көлемде таралып, оқырманның ой-түйсігіне терең әсер етеді. Жаңадан енген кіріспе сөздерінің БАҚ тілінде эвфемизм ретінде қолданылуы айқын көрініс табады.

Аннотация. В статье затрагивается тема эвфемизмов в современных СМИ. Лексика и приемы, используемые средствами массовой информации, широко распространяются и глубоко влияют на сознание читателей. Тем самым дают возможность управлять сознанием социума. Прослеживается, как новые слова используются в качестве эвфемизмов.

Annotation. The article addresses the topic of euphemisms in modern media. The vocabulary and techniques used by the media are widely distributed and deeply affect the minds of readers. This makes it possible to control the consciousness of society. Traced how new words are used as euphemisms.

Тірек сөздер: ақпараттық ғасыр, жаңадан енген сөздер, эвфемизм, өркендеу, ой-түйсікке әсер ету, жоғары дамыған технологиялар.

Ключевые слова: информационный век, заимствованные слова, эвфемизм, развитие, влияние на разум, высокие технологии.

Key words: information age, borrowed words, euphemism, development, influence on the mind, high technology.

We live in the 21st century - this is the age of high technology and mass media. A large flow of information comes every second from the TV screens, radio, print publishers, and, of course, from the Internet. The Internet is conquering all our space, our brain. We literally cannot live without it. Waking up without getting out of bed, we automatically begin to grope for our favorite phone, which has ceased to be only a means of communication and negotiation. The phone has

become more than just a handset – no one can do without it, having forgotten it at home, we will definitely return, despite the fact that we are late, and even if we live on the 25th floor and the elevator does not work (!), we will return for him whatever. The reason is its versatility, and “a little” is our addiction.

Many people use different mobile applications, instant messengers, sit on social networks, post different ads, search and find job, participate in contests, play, meet and learn remotely thanks to the Internet. This proves that scientists work, develop, improve. Developed products are rapidly improving, and now everyone has their own super modern smartphone, smart TV, and even a smart home is available now. In connection with the emergence of new high-tech products, new words came to us, such as website, post, online, offline, blogger, vlog, vine, prank, life hacking, likes, repost, so to speak, borrowed words. On the Internet, we can see advertisements such as, a site moderator, adviser, merchandiser, supervisor, backend analyst, market analyst, stylist branding, copywriter, freelancer, etc. are required. Thus, the list of borrowed vocabulary is replenished.

The Internet has allowed man to be multifaceted, expanding his horizons of thinking. A person who differs from other living organisms with his mind, reads a lot, listens, seeks, travels, tries to develop, improve, tries to become the best version of himself, “BE the BEST version of YOURSELF” is now a very fashionable expression. In the modern world, a person must be mobile, stress-resistant, sociable, have critical thinking, without bad habits, fulfill or over-fulfill the plan, be responsible, and, of course, no one has canceled the knowledge of languages, speak two or more languages competently and fluently. It is not necessary to be a linguist, but to know the language, to be able to express one's thought, to be able to be heard is very important.

Modern media go one step faster than our time. It is their job to seek and spread the information to society. Many newspapers, magazines, radio and television have their own online sites. We all follow the news, read the news columns daily on Internet sites, listen to the news on the radio in the car, share the news with relatives using instant messengers on the phone, etc. People instantly react to bad news. If somewhere there is an explosion, a crash, a terrible disease, a fire, a flood, a terrorist act, everyone reacts, someone helps financially, someone likes and makes a repost, someone prays. People help each other, collect money, organize assistance to the victims and the needy, and transfer money for treatment. Thanks to the Internet and the digitalization of the media, they spread information; notify the news to the people in one click. In the information or the news can be laid some idea, thought, demand, and necessary reaction. In addition to simply informing, the media is used to attract the attention of people, sometimes to manipulate them, urging people to do good things, or try to divert people's attention from current events in the country.

Everyone knows that one picture, seen by two different people, can be described by them in different ways. Similarly, in society, describing the situation with harsh and rude expressions, not avoiding sharp corners, there is a chance to amass the enemy, lose the support and understanding of the reader, lose the interlocutor, ignite intercultural conflict.

Modern media widely use euphemisms, especially in political and economic news. According to information from Wikipedia, a euphemism translated from Greek means “goodness”, that is, neutral in meaning and emotional load [1, 1]. Euphemisms replace abusive, rude, obscene, obscene words and phrases. The term "euphemism" was used by even antique authors. Its genesis is well known: the term derives from the Greek words "good" "Molva" ("speech"). It was originally interpreted as saying "words that have a good omen, abstinence from words that have a bad omen (especially in sacrifices), reverent silence" [4, 124]. In printed texts, the use of euphemisms spares the reader, saving him from shock, diving into stress, or depression. This is a kind of way of presenting information. Baskova Yu.S. notes that “the study of the specificity of euphemism as a language unit shows that euphemization of speech can be used not only because of a tactful attitude towards the interlocutor, but also to manipulate the speaker with his own recipients” [2, 13].

According to the researcher of the language Yu.B. Boreyev, “among the taboos of ancient peoples there were prohibitions to mention this or that phenomenon, so we had to give an idea about them with the help of allegorical expressions or euphemism” [3, 23]. Borrowed vocabulary, words with widespread use, phrases and metaphors can serve as euphemisms in modern media.

For example, “Over the past three years, the tenge has significantly shaken and weakened against the dollar. The tenge has devalued almost ten times. The economy is on the verge of destruction. People on the verge of disaster. People do not live, but survive” is a rumor among the people, but there is no official publicity about it. We read such words as “tenge is stronger by 5 tiyn”, “tenge could hold its position”, “tenge increased by 0.2%”. It is pleasant to read the words “fully strengthened”, “holds its position”, “tenge has grown”. The use of such euphemisms by print publications helps people's minds to believe tenge. We also often hear in the news the words “low-income families”, “low-income” instead of “poor”, that is, our media try not to use such words as “poor”, “rich”, thus not showing the division of society.

Based on the above, we see that euphemisms are widely used by modern media in order to avoid intercultural conflicts, conflicts within the country, for the benefit of relations between the people and the government. The media is always controlled by the authorities, it is a kind of means that balances the relations between people and countries.

References

1. Википедия <https://ru.wikipedia.org/wiki/Эвфемизм>
2. Баскова Ю.С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ: на материале русского и английского языков: дисс.канд.филол.наук. Краснодар, 2006.-162 с.
3. Словарь издательских и рекламных терминов / [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://www.pressmaket.ru/terminologia.html>
4. Ковшова М.Л. Семантика и прагматика эвфемизмов: Краткий тематический словарь современных русских эвфемизмов: моногр. / Мария Львовна Ковшова. М.: Гнозис, 2007. — 320 с.

КОМПЛИМЕНТТІҢ ТІЛДІК АКТ РЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ЕРЕШЕЛІКТЕРІ

Тайпакова Алмагуль Руқызы

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің
«БМ021000-Шетел филологиясы»мамандығының 1 курс магистранты
alma_ru.78@mail.ru

Ақтөбе қаласы,Қазақстан

Кушкарова Гүлмира Кеңесқызы

доцент,филол.ғыл.кандидаты

Аңдатпа. Берілген мақалада комплимент қазақ,орыс және ағылшын тілдеріндегі лингвомәдени сөз әдебі ретінде қарастырылады,сонымен бірге комплимент білдіру қағидалары, жасалу түрлері мен қолданыстағы тілдік тәсілдер баяндалған.

Аннотация.В статье рассматривается комплимент в качестве речевого акта с точки зрения его объекта и цели в зависимости от гендера казахской,русской и английской лингвокультурах, также рассматриваются принципы оформления комплимента, принципы его формальности, используемые языковые средства.

Annotation.The article considers a compliment as a speech act in terms of its object and purpose, depending on the gender of the Kazakh, Russian and English lingual culture,it also considers principles of compliment design, the principles of its formality, and used language means.

Тірек сөздері. Сөз әдебі, комплимент,ұлттық мінез, ойлау тәсілі, тілдік фактор.

Ключевые слова.Речевой этикет, комплимент, национальный характер, образ мышления, языковой фактор.

Key words.Speech etiquette, compliment, national character, way of thinking, language factor.

Тіл тазалығы-қоғамның салт-санасының сақталуын, ұлттық құндылықты дұрыс пайдалануды білдіреді.Тіл дегеніміз қай халықтың болса да өткен не қазіргі таңдағы ғана тағдыры емес, келешегі де. Сол себепті, табиғаттың тек адам баласына ғана сыйлаған

күдіретті құралы-тілдің қоғам өмірінде атқаратын қызметін қарапайым ғана сипаттап беру мүмкін емес. Тіл тәрбиесіне қатысты екі мәселені атап кетуге болады: біріншіден оған қоғамның дұрыс көзқарасы мен тұрақты қамқорлығы қажет, екіншіден жас ұрпақ үшін шебер тілді тәлімгерлер қажет. Тілдің қоғамдағы қызметіне келсек, ол әрқилы. Ең басты функциясы-қарым-қатынас құралы қызметін атқаруы. Көркем әдеби шығарма арқылы рухани өмірімізге ерекше ләззат сыйлайтын да тіл. Тілдің тағы бір тамаша қызметі тек өзара ғана емес, басқа да ұлт өкілдерімен, көрші халықтармен қарым-қатынас жасауға тікелей байланысты. Бұл оның қоғамдық қызметінің, қолданыс шеңберінің кеңеюіне тікелей байланысты әлеуметтік құбылыстың бірі-көптілділік [1,15].

Қазіргі таңда көптілділік әлемдегі мемлекеттердің көпшілігінде кең тараған құбылыс. Көптілділік біздің көп ұлтты еліміздің халықтарының тіліне де тән. Жан-жақты дамыған, көп тілді меңгерген және бәсекеге қабілетті жас маманды дайындау-қазіргі заман талабы. Біздің мемлекетімізде 125-ке жуық ұлт өкілдері өмір сүреді. Сол себепті, қоғамымыз осы ұлт өкілдерінің мәдениеті тоғысқан, көптілді, жан-жақты дамуға мүмкіндігі бар қоғам деп айтуға болады. Кез келген тілді толыққанды меңгеріп, тамырына терең бойлау үшін сол елдің ұлттық және мәдени ерекшеліктерін, айшықты өрнектерін дөп басып жеткізетін сөз әдебінің алуан түрлі формаларын жан-жақты меңгеру қажет.

Тіл біліміндегі сөз әдебін, соның ішінде маңызды тармағы- комплименттерді жан-жақты әрі кешенді түрде зерттеу-бүгінгі таңдағы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Комплимент тіл құрылысының маңызды бір бөлігі ретінде белгілі бір тілдің мәдени мазмұндарын бейнелеп бере алады. Әр халықтың өзіндік қалыптасқан салт-дәстүрі болатыны белгілі, осыған орай комплименттерді қолдану мен қабылдау арасында да бірқатар айырмашылықтар болады. Тіпті кейбір комплименттердің дұрыс деп қолданылуы олардың бірқатар өзге ұлт өкілдерінің қабылдауында ақылға қонымсыз болып көрінуі де ықтимал. Мысалы, ағылшын тілінде кеңінен қолданылатын: “Wow, you are so beautiful today!” деген бір ауыз сөз әйел затының сыртқы келбетін мадақтаған жағымды құбылыс деп саналады, ал шығыс мәдениетінің өкілдері үшін еркектердің әйел затының сыртқы келбетін сырт көзге мақтауы бір түрлі оғаш қылық саналады, түрлі күдікті ойлар мен ыңғайсыздық тудыруы мүмкін.

Қазақ, ағылшын, орыс тілдерінде комплименттерді қолдануда біршама айырмашылықтар бар, бұл белгілі дәрежеде осы үш түрлі мәдениеттегі өздеріне тән құндылықтарды, көзқарасы мен ойлау тәсілін бейнелейді. Кейбір сөздіктерде «комплимент–біреуге құрмет көрсету немесе жағымпаздануға ұмтылу», деген анықтама беріледі [2,47]. Комплимент тілдік қарым-қатынас барысында туындайды, ол төмендегідей үш түрлі ерекшелікке ие: ең алдымен, бір тараптың мақтап-марапаттаған әрекетін білдіреді, ал тыңдаушы тарап осы мадақтауға сәйкесті жауап қайтарып жатады. Былайша айтқанда, сұхбаттасушылар өзара әңгімелесу барысында қолданған мадақтау мен оған сәйкесті қайтарылған жауап «жұптастырылған құрылымға» [3,362] жатқызылады. Екіншіден, бұл түрдегі алмаспалы тілдік қарым-қатынас әрекеті барысында бір тараптың мадақтап-марапаттауы сол тараптың белгілі бір ойын білдіреді, мәселен, жалаң сәлемдесу қарсы жаққа көңіл бөлгендікті, шабыттандыруды, немесе қарсы жақпен аралығын жақындата түскісі келетін ниетті айқындайды. Үшіншіден, қабылдаушы тараптың қайтаратын жауабы сол адамның қоғамдық-мәдени ортасына қарай айырықшаланады.

Жалпы алғанда, не батыс мәдениеті, не шығыс мәдениеті болсын, адамдар көбінесе жеке адамның сыртқы келбеті, өзіне тән заттары, қабілеті, жетістігі немесе мінез-құлқына қатысты комплимент білдіреді. Мәселен, қазақ тілінде- «Жайнап тұрсың!», «Құлпырып кетіпсіз!»; орыс тілінде- «Хорошо выглядите», «Ты сегодня прекрасно выглядишь!»; ағылшын тілінде- «You are looking so lovely», «You have excellent taste», «I've never seen you looking so gorgeous» [4,20]. Нақтылай кетер болсақ, осы аталған халықтар мәдениетінде қолданылатын комплименттер нысандарының өзіндік негіздері болады. Батыс елдеріндегі адамдар арасында әдетте діни сенім, денсаулық жағдайы және жасы, әйелдердің сыртқы кейпі, өзіне тән заттары, қабілеті секілді мазмұнда мадақталып жатады. Орыс халқында сырт

келбетке қатысты комплименттер әйел адамдарға да, ер адамдарға да жиі қолданылады, көбінесе нақты бір ерекшелікке бағытталмай, сұхбаттасушыға құрмет көрсету немесе жақсы лебіз білдіру мақсатында қолданылады. Ал қазақ халқында әйел затының сыртқы келбетін мадақтау көбінесе әйелдер ортасында кездеседі, ал ерлерде әйел затының сыртқы келбетін мадақтау өте сирек айтылады.

Ұлттық этикет номенклатурасында ең жоғарғы орындардың бірінде тұрған комплименттерді дұрыс қолдана білу-аударма процесінде жиі кездесетін қиындықтар шырмауынан сәтті шыға білуге көп көмектеседі. Сөз әдеби-белгілі бір елдің менталитетінің ерекше айшықтарын таныта алатын, ұлттық бояуын қанық көрсете білетін ақпарат құралы. Қазіргі қоғам бүкіл әлемдік жаһандану көшіне ілесіп, ұлттар арасындағы қарым-қатынас күн сайын нығайып, аясы кеңейе түсуде. Комплименттердің тілдегі қолданыс аясы туралы айтқанда, біз ортақтыққа ұмтылуымыз керек, әр халықтың мәдениетіндегі өзіне тән сөз орамдары мен коммуникациялық құрылымдарды тереңірек ұғыну арқылы біз халықтарды байланыстыратын көпірді нығайтуға өз үлесімізді қосамыз, комплименттерді дұрыс қолданып және үн қату арқылы өзара табысты қарым-қатынас орната аламыз.

Әдебиеттер:

1. Тілдерді дамытудың 2001-2009 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Алматы, 2002.
2. Қазақстан Республикасының білім жөніндегі заңы. – Алматы, 1999.
3. БАС – Словарь современного русского литературного языка.: В 17-ти томах. – М.; Л., 1950-65, 5:1262.
4. «Жаңа әлемдегі Жаңа Қазақстан» Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – Алматы, 2007.
5. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987.
6. Kecskes I. Intercultural impoliteness // Journal of Pragmatics. – 2015.

PHRASEOLOGICAL UNITS AS A WAY OF REPRESENTING THE AUTHOR'S LINGUISTIC IDENTITY

Тустикбаева Гульден Исағалиевна

СОШЛ №20, учитель английского языка, г. Ақтобе, магистрант АРГУ им К.Жубанова

Gtustikba@gmail.com

Аңдатпа. Фразеологизмдер көбінесе кәсіби тілдерге қызмет етеді, олардың семантикасына айрықша назар аударады. Осы зерттеудің фразеологиялық бөлімі профессор А.В. Кунин «толық немесе ішінара қайта ойланатын мағынасы бар лексемалардың тұрақты тіркесімі». Әдетте, белгілі бір дәуірге және белгілі бір адамдарға аса маңызды және кәсіптік өрістердің түсінігі, фразеологизмге белсене араласады. Белгілі бір жағдайларда, кәсіби сипаттағы шындыққа оралған метафоралық қайта қарау нәтижесінде лингвистикалық, маңызды когнитивтік, әлеуметтік-мәдени және тілдік-мәдени қызығушылықтардан басқа, тілдің фразеологиялық формалары ұлттық мәдениетті, өмірдің ерекшеліктерін және ойлау әдісін көрсетеді, халықтың эпистемологиялық және тарихи тәжірибесі.

Аннотация. Известно, что источниками фразеологических единиц часто служат и профессиональные языки, привносящие в их семантику специфике. Фразеологическая единица в настоящем исследовании трактуется вслед за профессором А.В.Куниным как устойчивое сочетание лексем, с полностью или частично переосмысленным значением". Как правило, в сферу фразеологизации активно вовлекаются понятия профессиональных сфер, являющихся наиболее актуальными для данной эпохи и данного народа и составляющие неотъемлемую и характерную часть образа жизни народа-носителя языка. Отмечаемая лингвистами тенденция профессионализации и интеллектуализации современных языков затрагивает в равной степени и фразеологию, в которой особенно

ощутим приток новых оборотов, основанных на сверхсловных терминах и различного рода словесных комплексах, бытующих в речи людей, занятых в определенной сфере деятельности. В теории английской фразеологии такие сверх-словные образования терминосфер, обладающие признаками устойчивости, определяются как устойчивые сочетания характера.

Annotation. It is known that sources of phraseological units often serve professional languages, bringing specificity to their semantics. The phraseological unit in the present study is interpreted, following Professor A.V. Kunin, as "a stable combination of lexemes, with a fully or partially rethought meaning".

As a rule, the concepts of professional fields that are most relevant for a given epoch and a given people and constitute an integral and characteristic part of the way of life of a native speaker are actively involved in the phraseologization sphere.

Important in the study of the specificity of phraseology of professional origin is the opinion of linguists who rightly see in the process of despecialization of terminology not only its "spontaneous release" beyond the terminological sphere, but also "the conscious use of terms in non-special texts for stylistic purposes" (Solovyeva ZV, 1980.p.165). The traditional English occupations at all times were considered maritime and military affairs, sports, and some others. While PUs of maritime and military origin were already the subject of a special study (Kaplunenko V.V., 1979; Pastushenko L.P., 1982), they remain unexplored, going back to the extensive, socially significant and relevant in the modern age. the reality of the Anglo-American sport.

Тірек сөздер: семантикалық жіктеу, моно номинаттар және многочлены, семантикалық блоктар, фразеологиялық бірлікті жаңғырту (жаңарту)

Ключевые слова: лингвистическое выражение, метафорическое переосмысление, семантика специфики, устойчивое сочетание лексем.

Key words: linguistic expression, metaphorical rethinking, specific semantics, stable combination of lexemes.

The problem of the phraseologization of various combinations has been repeatedly examined from different positions, both linguistic and philosophical. Of undoubted interest is the study of V. V. Kaplunenko performed on the material of super-definite military terms, which revealed the epistemological aspect of this process. For the first time, the laws governing the emergence and functioning of the studied case of phraseological units are established in the context of the connection between language and society, in particular language and ideology. For the first time, the functional role of phraseological units of sports origin is established in solving problems of an impacting nature, in particular, emotional-aesthetic, practical and political-ideological. Thus, for the first time an attempt is made to examine the patterns of formation and functioning of a specific corpus of phraseological units in the context of sociolinguistic, intra-language and pragmalinguistic factors simultaneously.

Analysis of the language of the novel "The Owner" by G. Galsworthy showed that the artistic text is focused on a specific "secondary" reality - the subjective picture of the artist's world, combining many of his presuppositions based on syntagmatic, paradigmatic and associative links; propositional attitudes (modal and communicative) and intentional states. This is due to the fact that this world is created by a specific linguistic person, so it, first of all, depends on the author's vision of the real world and on the author's attitude to the surrounding reality. Essential social factors of linguistic activity of idioms that go back to the Anglo-American sports activities are the relevance and popularity of the sport in Anglo-American society, socio-psychological "contamination" of the people with its concepts, relationships and connections, active stimulation of the masses to the dominant ideology population on the basis of a predominantly positive attitude, accessibility, emotional attraction, duration of existence, consonance emotional flux and spiritual mood of the people and the rhythm of time.

The effect of social factors is also expressed in the emergence of nationally colored phraseological units that exist only in one of the variants of the English language, or the appearance

of a locally marked meaning in the semantic structure of the general public. Gliiskoto phraseologism, due to rethinking of the composite sports name or derived phraseologism in relation to the phenomena of social reality of a specific language area.

Linguistically, the active nature of the involvement of the compound names of the sublanguage of the Anglo-American sport in the process of figuratively signifying the phenomena and connections of the context of the general activity is associated with the very relative autonomy of the sports terminology as a whole, the bulk of which historically goes back to the layer of the national vocabulary and, consequently, the considerable openness of this subsystems of means, which contributes to its easy development by ordinary native speakers and the formation of phraseological units on their basis. Composite units, in addition, have the properties of language stability and separate structure of the structure, creating additional prerequisites for their involvement in the process of phraseologization. The motivational basis that promotes the interplay of concepts expressed by units of the common language and super-formal sports terms and professionalisms of the sports sublanguage, and the phraseologization of the latter is their relationship of mutual inclusion and intersection. An important property of the composite names of the sublanguage of sports is their primary rethinking and emotional and evaluative characteristics that are inherent in them already in the sublingual of sports, since they reflect the dynamic, lively and spectacular emotional sphere of activity of Anglo-American society.

The linguistic activity of sports-related phraseological units is also due to the fact that you wear creative thinking of the language due to its "contagion" with relations and connections of the sport sphere is also involved in the creation of imaginative tools that do not have real prototypes in the sublingual of sports. The basis for creating such pseudo-sports phraseological units is based on various kinds of associations and ideas about this sphere, its emotional perception and significance for the people. The different nature of the connection of phraseological units with its source is expressed

primarily in the fact that undoubtedly most of them explicate their genetic environment by the nature of the components of their lexemes or the image associated with sports activities concluded in their semantics. However, a number of studied phraseological units lost their connection with the source of origin due to the out-of-life of certain sports realities, traditions and typical situations. They do not excite associations of language and sports-like characters from native speakers. Given the nature of the internal form of the studied phraseological units, the first can be classified as phraseological units with a living internal form, and the second, as phraseological units with a dead internal form. Their linguistic properties and differences leave their imprint on their communicative significance. A complete picture of the semantic transformations accompanying the transition of composite names from the sublanguage of sport to the common language as phraseological units makes it possible to see the definitional analysis of the corresponding language forms. It testifies to the increase in the semantic volume of the superword units, the rearrangement of their seminal composition. An important component of the semantics of composite sports names is the functional-stylistic seme, which, during the transition, is fixed in the internal form of the phraseological units derived from them, which serves as the source of all sorts of associations. Semantic processes accompanying superconditional terms and professionalisms are different, which allows us to consider them separately. If for superword terms, the process of semantic transformation is characterized by a transition from ugliness or partial figurativeness in a sports sublanguage to a partial or complete figurativeness in the sphere of the common people language and significant changes in their semantic structure and their stylistic distinction, then for professionalism it is characterized by a transition from partial or complete figurativeness to full or new imagery and, as a rule, does not cause a significant restructuring of their semantic structure and change

Literature

1. Admoni V.G. The system of speech utterance forms. SPb .: Firama, 1994. 151 p.
2. Alekseeva I.S. Introduction to Translation Studies. SPb .: Academy, 2004. 352 p.

3. Alefirenko N.F. Phraseology in the system of the modern Russian language. Volgograd: Change, 1999. 149 p.
4. Alefirenko N.F. Theory of language. Introductory course. М.: Academy, 2007. 384 p.
5. Alekhina A.I. The idiomatics of modern English. Minsk: High School, 1982. 279 p.
6. Amosov H.H. Basics of English phraseology. L.: Publishing House of Leningrad State University, 1963. 207 p.
7. Apresyan Yu.D. Selected Works. T. 1. Lexical semantics (synonymous means of language). М.: Languages of Russian culture, 1995. 472 p.
8. Arnold I.V. The style of decoding: a course of lectures. L.: LGPI, 1974. 76 p.
9. Arnold I.V. Lexical-semantic field in the language and thematic grid of the text // Text as an object of complex analysis at the university. L.: LGPI, 1984. S. 3-11.
10. Arnold I.V. Stylistics. Modern English: studies. for universities. М.: Flint; Science, 2002. 384 p.
11. Arsentieva E.F. Comparative analysis of phraseological units. Kazan.: Publishing House of Kazan State Univ., 1989. 126 p.
12. Arutyunova N.D. Nomination and text // Language nomination. Types of items. М.: Science, 1977. 360 p.
13. Arutyunova N.D. Types of language values // Evaluation, event, fact. М.: Science, 1988. 338 p.
14. Arutyunova N.D. The symbolism of solitude and unity in the texts of Dostoevsky // Language and culture. Facts and values. М.: Languages of Slavic culture, 2001. 595 p.

РЕЧЕВОЙ ЖАНР КОМПЛИМЕНТА В БАШКИРСКОМ ЯЗЫКЕ

Хурамшина Азалия Рафкатовна

канд. филол. наук,

БГПУ им. М. Акмуллы, ст.преподаватель, г. Уфа

Kafedra_bmp@mail.ru

Аңдатпа. Соңғы жылдарда ұлттық сәйкестік мәселесі, ашық демократиялық қоғамға жол, өте өзекті болды. Осыған байланысты, өзара тиімді қарым-қатынасқа жету жолында, адамдар арасындағы қарым-қатынас пен мәдениетаралық қарым-қатынас процесінде қызығушылық артты. Зерттеудің тақырыбы заманауи қарым-қатынастың ажырамас құрамдастарының бірі болып табылады, адамның өзара қарым-қатынасын үйлестіру құралы - комплимент.

Аннотация. В последние годы чрезвычайно актуальным стал вопрос о национальной идентичности, о пути к открытому демократическому обществу. В связи с этим возрос интерес к процессу межличностной и межкультурной коммуникации, к способам достижения эффективности общения. Предметом нашего исследования стал один из неотъемлемых компонентов современной коммуникации, средство гармонизации межличностного взаимодействия – комплимент.

Annotation. In recent years, the issue of national identity, the path to an open democratic society, has become extremely topical. In this regard, interest has increased in the process of interpersonal and intercultural communication, in ways to achieve effective communication. The subject of our study was one of the integral components of modern communication, a means of harmonizing interpersonal interaction - a compliment.

Кілт сөздер. Иллокуция, башқұрт тілі, комплименттер, прагматика, сөйлеу актісі.

Ключевые слова. Иллокуция, башкирский язык, комплименты, прагматика, речевой акт.

Key words. Illocution, the Bashkir language, compliments, pragmatics, speech act.

Комплиментом интересуются различные области научного знания: психология, социология, лингвистика. Отдает ему должное внимание и риторика – наука о средствах и способах убеждения. В современных исследованиях комплимент включается в систему жанров речи. Однако фундаментальных исследований, дающих представление о комплименте как о жанре речевого этикета и о его специфике, практически нет.

Во многих существующих исследованиях, посвященных этикету, разрабатывается только речевой этикет. Так, в работе Саяховой Л.Г., указаны речевые параллели русского и башкирского языков [Саяхова, 1995: 64], диссертационное исследование Кажгалиевой К.Ш., посвящено национально - культурной специфике фатической речевой коммуникации на казахском языке [Кажгалиева, 1992: 163], работа А. Коблановой, посвящено казахскому речевому этикету [Кобланова, 1993: 151].

Интересующее нас понятие является синонимом похвалы – одной из основных целей эпидейктической речи. Следовательно, целесообразным будет обратиться к рассмотрению ее особенностей. Описание эпидейктической речи впервые представлено в труде Аристотеля «Риторика» [Аристотель, 1978: 10 – 62].

В зависимости от адресата и цели произнесения речи, Аристотель выделяет три рода риторических речей: совещательные, судебные и эпидейктические. Целью эпидейктической речи он называет похвалу или хулу, а объектом произнесения хвалы – прекрасное и добродетель. Проблема прекрасного является одной из главных проблем риторической эстетики Аристотеля. Он говорит о том, что важно не прекрасное само по себе, а его желательность. Следовательно, риторика, целью которой является убеждение, должна убедить кого-то в красоте того или иного предмета или человека. Кроме того, важно доказать, что данный предмет вполне достоин похвалы и при этом совершенно не обязательно, чтобы красота была реально присуща ему. Достаточно убедить слушателя в желательности данного предмета, и он станет восприниматься как прекрасный. Следует также отметить, что для Аристотеля прекрасным является прежде всего полезное для других.

Автор «Риторики» отмечает, что прекрасное, «будучи желательно само ради себя, заслуживает еще и похвалы, или что, будучи благом, приятно потому, что оно благо. Если таково содержание понятия прекрасного, то добродетель есть прекрасное» и, следовательно, заслуживает похвалы [Аристотель, 1978: 43]. Однако добродетель представляется Аристотелем дифференцировано, и, значит, все виды добродетели: справедливость, мужество, благоразумие, щедрость, великодушие, бескорыстие, кротость, рассудительность, мудрость – прекрасны и заслуживают похвалы. Древнегреческий ритор подчеркивает, что прекрасным является то, что есть только в одном человеке и людей, обладающих крайней степенью какого-нибудь качества, нужно принимать за людей, обладающих добродетелями. При произнесении похвалы особое внимание следует уделять тому, среди кого произносится похвала и восхвалять то свойство человека, которое наиболее ценится у людей данного класса. В случае, если не находишь что сказать о человеке самом по себе, Аристотель советует сравнить его с другими, но только с людьми знаменитыми, так как «если он окажется лучше людей, достойных уважения, его достоинства от этого только выиграют» [Аристотель, 1978: 47].

Автор «Риторики» уравнивает совет и похвалу, мотивируя это тем, что-то, что в совете служит поучением, при изменении способа выражения может стать похвалой. «Так что, когда хочешь хвалить, посмотри, что бы ты мог посоветовать, а когда хочешь дать совет, посмотри, что бы ты мог похвалить» [Аристотель, 1978: 47]. При похвале допускается преувеличение, так как похвала имеет дело с понятием превосходства, которое является прекрасным. Вообще же преувеличение больше всего подходит к эпидейктическим речам, потому что «оратор имеет дело с деяниями, признанными за неоспоримый факт; ему остается только облечь их величием и красотой» [Аристотель, 1978: 46]. Для произносимого эпидейктическую речь предпочтительным является настоящее время, так как похвала или хула произносится по поводу чего-нибудь, существующего.

Как риторический жанр комплимент должен рассматриваться через призму культурно-речевых традиций, находящих свое воплощение в риторическом идеале. Риторическим идеалом называют систему общих требований к речи и речевому поведению, исторически сложившуюся в той или иной культуре и отражающую систему ее этических и эстетических ценностей [Михальская, 1996: 379]. Одним из важнейших компонентов национальной культуры, а, следовательно, и риторического идеала, является коммуникативное поведение

народа. Под коммуникативным поведением понимают правила и традиции общения той или иной лингвокультурной общности [Стернин, 1998: 45]. Оно, как правило, имеет ярко выраженную национальную окраску. Следовательно, комплимент будет обладать национальной спецификой.

Национально-культурные особенности находят воплощение в таком понятии как менталитет. С этой позиции нам кажется целесообразным обратиться к рассмотрению особенностей башкирского национального характера, который влияет на коммуникативное поведение и, соответственно, на риторический идеал. Заслуживает внимания высказывание ученого-лингвиста башкирского языка, профессора Л.Х. Самситовой: «Лингвокультурологическое направление, в основе которого лежит идея взаимосвязанного изучения языка и культуры, является одним из перспективных направлений модернизации» [Самситова, 2010: 4]. Речевая структура комплиментов позволяет нам выделить тип комплимента как прямой комплимент.

Подробнее приведем примеры и расскажем о строении такого типа комплиментов.

Прямой комплимент. Построение прямого комплимента достаточно стандартно. Он, в основном, имеет трехчастную композицию: обращение, собственно сообщение и мотивацию, т.е. детальную характеристику объекта:

– *Рэйлә Рэзиф кызы, Һез ысынлап та шул тиклем матурһығыз, бер кемдә лә күргәнем булмаһы шуңдай тәрән караһы күзҙәрҙе, ә толомдарығыз, валлаһи!*

В качестве обращения могут выступать:

- одночленная номинация, представленная именем адресата:

– *Дәйләкәй, һин һәр ваҡыт шулай һылыу.*

- двучленная номинация, состоящая из имени и отчества:

– *Алия Муллаяновна, һиндәй яҡшы күңелле катып һин!*

- подлежащее – местоимение:

– *Һин бөгөн бик матурһың!*

- дополнение – местоимение:

– *Һезҙең йөзөгөҙгә килешә кызыл төстәге күлдәк.*

Следует, пожалуй, отметить, что обращение в комплименте адресату по фамилии для башкирской речевой культуры не свойственно. Кроме того, одночленная номинация, состоящая только из отчества, допустима лишь в тех редких случаях, когда между коммуникантами существуют близкие отношения, поскольку это придает высказыванию оттенок фамильярности:

– *Ишбулдовна! Нисек карама, һин яҡшы катып!*

В комплиментах, которые произносятся при приветствии, встрече, обращение может отсутствовать:

– *Салам! Халдәрең нисек? Иҫ киткес яҡшы күренәһең!*

Довольно часто в прямых комплиментах мотивация отсутствует:

– *Бигерәк һылыуһың шул.*

Очень часто в прямых комплиментах используются распространители, указывающие на время:

– *Һез һәр ваҡытта ла шуңдай матур!*

– *Һез бөгөн кис нисектер айырыуса гүзәл!*

Широко используются качественные прилагательные в сравнительной и превосходной степенях:

– *Эй, кызым, бик аҡыллы кызым бит һин миңең!*

– *Зуп-зур, һәп-һәйбәт, шәпле малай. Калай көр тауышлы.*

Под воздействием закона усиления в комплименте часто употребляются гиперболы, сравнения, градация. Примером использования гиперболизации могут являться следующие комплименты:

– Ауыртмаймы?

– **Һезең шәфкәтле жулығыз тотонған урындың ауыртыу мөмкинле һуң?**

– Әй-й, бер йылда танымаҫлыҡ булып үскән дә кайтқан!

– Казна һәйбәт ашата, күрәһең.

– **Һылыулығын кара! Кәртинкәме ни.**

Сравнения могут быть представлены по-разному. Например, адресата сравнивают с каким-либо литературным персонажем:

– Йә хозай!.. *Донъяла шул хәтле лә тыйнаҡ, шул хәтле лә изге йәнле кешеләр була икән дә баһа... Кара һин уны, Һөнәрсенән дә шәберәк оҫта булған көйө, ул йәшәһен тип, был һөнәргә тотонмай торған бит!..*

– *Бөйөк оҫта!.. Тиңһез һөнәрсе!*

Или же адресата сравнивают со знаменитыми людьми, авторитет которых всенародно признан:

– *Карасы, үзәкте өззө лә куйзы ла баһа!*

– *Әйтмә лә, куйсы инде. Куйсы...*

– *Китсе, кит, шул тиклем дә моңло бала булып икән!*

– *Тауышы ниндәй бит, тауышы! Таш йөрәктәрзе лә иретерлек тә баһа! Салауат шикелле моңло ла!*

Градация:

– *Беләһегезме, матурлыҡ менән акыл һеззә гормонияға өлгәшкән, шуның менән һез минең күңелемде яуланығыз!*

Объектами прямых комплиментов могут стать: одежда, прическа, внешность, какие-то положительные качества собеседника.

Таким образом, проведенный в работе анализ речевых высказываний позволяет нам заключить, что комплимент как риторический жанр имеет трехчастную композицию: обращение, собственно сообщение и мотивацию. Однако в большинстве случаев композиция комплимента оказывается двух- или однокомпонентной. В устной речи текст комплимента представляет собой, как правило, единичное высказывание. Это связано со спонтанностью и неподготовленностью, характерными для разговорной речи. Этим же объясняется и отсутствие разнообразия в использовании риторических фигур. Наиболее часто употребляемыми тропами являются лишь гипербола, градация и сравнение.

Литература:

1. Аристотель. Собрание сочинений в 4-х т. [Текст] – М., 1975 –1984. – Т. 2, 250 с.
2. Кажгалиева, К.Ш. Национально – культурная специфика фатической коммуникации в казахском языке [Текст] // Дисс. канд. филол. н. – Алматы, 1992. –163 с.
3. Кобланова, А. Қазақ сөз этикеті [Текст] // Филол. ғылым. канд. дисс. - Алматы, 1993. – 151 б.
4. Михальская, А.К. Русский сократ. Лекции по сравнительно-сопоставительной исторической риторике [Текст]: учебное пособие для студентов гуманитарных факультетов. – М., 1996. – 250 с.
5. Попова, З.Д., Стернин, И.А. Язык и национальная картина мира [Текст]. – Воронеж, 2002. – С. 60.
6. Самситова, Л.Х. Лингвокультурологическая концепция обучения башкирскому языку и родным языкам в образовательных учреждениях Республики Башкортостан [Текст]. – Уфа, 2010. – С. 4.
7. Саяхова, Л.Г. и др. Русско-башкирские речевые параллели [Текст] / Пособие для изучающих башкирский язык. – Уфа: Китап, 1995. – 64 с.
8. Стернин, И.А. Русский речевой этикет [Текст]. – Воронеж: Логос, 1996. – 125 с.

4 СЕКЦИЯ

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ АСПЕКТІСІНДЕГІ ҚАЗІРГІ
АУДАРМАТАНУ: ТЕОРИЯ, ТӘЖІРИБЕ, ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ҮРДІСТЕР**

**СОВРЕМЕННОЕ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЕ В АСПЕКТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОММУНИКАЦИИ: ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА, НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ**

**MODERN TRANSLATION STUDIES IN THE ASPECT OF INTERCULTURAL
COMMUNICATION: THEORY, PRACTICE, NEW TRENDS IN TEACHING**

ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ РЕЧИ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ

Абдулзалиева Эльвира Онбергеновна

Магистрант 1-го курса специальности 6M021000 – «Иностранная филология»

АРГУ им.К.Жубанова

г.Актобе, Казахстан

elvira_abdul@yahoo.com

Научный руководитель: Искиндинова С.К. к.ф.н., доцент

Андатпа. Бұл мақалада негізінен жалпы фонологиялық құзыреттің алғашқы екі компоненті қызықтырады. Фонетиканы оқытудың мақсаты фонологиялық білімді қалыптастыру болып табылады: фонемалық есту, яғни тілдің фонемаларын талдау және оқшаулау қабілеті; дұрыс айтылуды және дұрыс ырғақты және интонацияны қалыптастыру.

Аннотация. В данной статье нас главным образом будут интересовать первые две составляющие общей фонологической компетенции. Целью обучения фонетике и является формирование фонологической компетенции: фонематического слуха, то есть способности анализировать и вычленять фонемы языка; формирование корректного произношения и правильного ритма и интонации.

Annotation. In this article, we will mainly be interested in the first two components of the general phonological competence. The purpose of learning phonetics is the formation of phonological competence: phonemic hearing, that is, the ability to analyze and isolate the phonemes of the language; formation of correct pronunciation and correct rhythm and intonation.

Тірек сөздері. Сөйлеуді қабылдау, шет тілі, психоллингвистика, фонетика, сөйлеуді дамыту.

Ключевые слова. Восприятие речи, иностранный язык, психоллингвистика, фонетика, речевое развитие.

Key words. Speech perception, foreign language, psycholinguistics, phonetics, speech development.

Следует отметить, что восприятие речи на иностранном и родном языках отличается. По мнению Евчик Н.С. формирование артикуляторных навыков и эталонной базы происходит в три этапа: доречевой, речевой и высший. На первом этапе происходит накопление сенсорно-моторных речевых образов. На речевом этапе совершенствуются артикуляторные программы в этот период пытается имитировать вербальное поведение взрослых, движения их губ. Физиологически способность к такому подражанию обусловлена работой зеркальных нейронов. Если на этом этапе развития ребенок не научится подражать, то по мнению специалистов, у него будут проблемы и с продуцированием и восприятием речи. На последнем этапе формируются прочные полимодальные речевые ощущения, которые не осознаваемы и хранятся в памяти как набор фонологических признаков. При изучении же иностранного языка этап доречевого развития индивида отсутствует, что способствует ошибочному восприятию и невозможности слышать и исправлять собственное произношение. И, что особенно важно для данного исследования, по мнению некоторых исследователей ошибки при восприятии

речи позволяют выявить дифференциальные признаки, еще недостаточно сформированные в его перцептивной базе.

Здесь же отдельно стоит отметить, что если мы рассматриваем процессы восприятия и артикуляции в терминах разрешающей способности, то согласно некоторым исследованиям слуховой анализатор обладает более высокой разрешающей способностью по сравнению с двигательным и оптимальный режим его работы обуславливается возможностями артикуляции.

Речевой навык произношения представляет собой сложную систему артикуляторных действий, организации дыхания, обратной слуховой связи. При использовании родного языка как правило ни один из компонентов не осознается говорящим в процессе естественной речи. С точки зрения иностранного языка каждый из пунктов может представлять сложность. Произносительные навыки являются частью фонологической компетенции говорящего, которая в свою очередь является компонентом компетенции перцептивной. Перцептивная компетенция включает процесс слушания, понимания и реакций, сопровождающих процесс понимания или непонимания сообщения и процесс принятия и прития (или непринятия и неприятия) собеседника. Фонологическая компетенция согласно документу «Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка» (CEFR) включает знание и умение воспринимать и воспроизводить:

- звуковые единства языка(фонемы) и их варианты(аллофоны)
- артикуляционно-акустические характеристики фонем (например, звонкость, лабиализация, назализация и т.д.)
- фонетическую организацию слов (слоговая структура, последовательность фонем, словесное ударение, тона)
- просодию:
- ударение и ритм
- интонацию
- фонетическую редукцию: редукцию гласных, сильные и слабые формы, ассимиляция, выпадение конечного гласного.

Сформированность произносительных навыков влияет не только на успешность порождения речи и донесения смысла высказывания до слушающего, но и на восприятие речи. Однако, сегодня из-за размытости понятия произносительной нормы, наличия большого количества вариантов и диалектов, а также огромного количества «неносителей», говорящих на английском языке, существует тенденция уделять меньше внимания формированию произносительных навыков, их тестирование исключено из многих общих языковых тестов.

Четких и однозначных критериев оценки произношения практически не существует. Что понимать под корректным произношением, в условиях когда сама по себе произносительная норма достаточно нестабильна и зависит от региона, весьма сложный вопрос. В связи с такой вариативностью произношения возникает также вопрос: сможет ли изучающий нормативный BBC English воспринимать на слух Estuary English, который является смесью кокни и Received Pronunciation (RP), так как в наших терминах, у него отсутствует соответствующая перцептивная база. Очевидно, что такая задача будет представлять для него некоторые трудности, прежде чем он сможет подстроить свою «эталонную базу» под этот вариант произношения. По мнению Шляховой Е.С. касательно произносительной нормы, современные орфоэпические словари имеют «достаточно гибкую позицию, ориентируясь на некоторую модифицированную «широкую» модель RP и часто дают несколько вариантов произношения с комментариями [1, 178].

В качестве эталона в большинстве российских учебных заведений берется британская произносительная норма RP или же американский вариант General American. Студенты лингвистических специальностей, как правило, также изучают особенности произношения национальных, территориальных и региональных диалектов. Мы можем

предположить, что проще всего говорящим будет восприниматься именно тот вариант, который он изучал и на который настроен его фонематический слух. Но естественно изучение американского варианта не делает невозможным восприятие британского, так как их перцептивные базы во многом похожи, но при этом не идентичны. И все же, несмотря на все вышесказанное в данной работе мы будем в целом ориентироваться на британскую произносительную норму RP, так как именно она принята в качестве стандарта обучения английскому языку в СПбГУ.

В данной статье понятие корректного произношения будет трактоваться немного уже, нас будет прежде всего интересовать отсутствие или наличие коммуникативно-значимых произносительных ошибок, пусть оно и не будет соответствовать «совершенной» произносительной норме RP. Таким образом под «корректным произношением» будет пониматься - корректное звуковое оформление речи, которое не нарушает передачу смысла при декодировании и не затрудняет адекватное восприятие речи собеседником.

В иностранной литературе данный термин, как правило, обозначается как «intelligibility». Согласно классификации Льва Владимировича Щербы, произносительные ошибки можно разделить на фонетические и фонологические. Фонетические ошибки не являются смыслоразличительными и выражаются в подмене фонемы ее аллофоном или вариантом. Фонологические же искажают смысл высказывания, и затрудняют его восприятие, то есть являются коммуникативно-значимыми [3, 186].

В связи с этим мы предположим, что именно фонологические ошибки в собственной речи говорящего будут являться критичными для восприятия соответствующих фонем и слов в целом в речи чужой. Так, например, отсутствие аспирации при произнесении глухих смычных согласных скорее всего не будет проблемой при распознавании этих фонем, а вот отсутствие оппозиции по напряженности/ненапряженности может привести к затруднениям.

Однако, сегодня не все лингвисты придерживаются такой классификации произносительных ошибок, Прейтор считает, что неразборчивость речи часто не является следствием замены какой-то одной фонемы, а определяется кумулятивным эффектом множества небольших отклонений от нормы изучаемого языка.

Большинство ошибок в речи на иностранном языке связаны с явлениями языковой интерференции, в нашем случае фонетической интерференции.

Уриэль Вайнрайх выделял следующие типы фонетической интерференции: недодифференциация, сверхдифференциация, фонетическая субституция и реинтерпретация [2, 45-46]. Недодифференциация представляет собой процесс, когда говорящий не видит различия между двумя фонемами иностранного языка, например, заменяет в слове think [ə] на [s] или не видит разницы между долгими и краткими гласными и произносит одинаково слова deal - dill. Под сверхдифференциацией понимают явление, когда говорящий оперирует дифференцирующими признаками родного языка там, где это невозможно в иностранном, например, оглушение фонемы [d] в слове bend, приводящее к потере признака времени английского глагола. Существует также явление фонетической субституция, но оно относится к графо-фонемным ошибкам, (то есть вызванным незнанием правил чтения), а следовательно выходит за рамки данной работы.

Руководствуясь перечисленными выше типами фонетической интерференции и контрастивным анализом фонетического состава русского и английского языков, попытаемся составить предварительный список фонологических ошибок, которые могут повлечь ошибки в восприятии. Очевидно, что корень многих искажений связанных с недодифференциацией будет лежать в более бедной вокалической системе русского языка и прежде всего в отсутствии оппозиции по напряженности/ненапряженности. Возможны проблемы при произношении и восприятии дифтонгов. Что касается согласных фонем, то мы предполагаем, что критичными для восприятия могут стать: замена щелевых согласных [θ] на [s] или [f]; [w] на [v]; замена сонорного [ŋ] на [n], оглушение [dʒ] на [tʃ] и оглушение звонких согласных в конечной позиции. Отдельно отметим произнесение

немых согласных, как возможную графо-фонемную ошибку. На суперсегментном уровне основную проблему представляет неправильное ударение. Мы не отрицаем, что незнание интонационных свойств языка или неспособность различить редуцированные формы в беглой речи тоже могут приводить к искажению восприятия, однако исследование этих явлений находится за рамками данной работы.

Список литературы:

1. Шляхова, Е. С. Отражение орфоэпической нормы английского языка в современной нормативной традиции Великобритании //Вестник Московского государственного лингвистического университета : Сер. Языкознание. - 2014. - Вып.5 (691): Язык. Коммуникация. Дискурс. - С. 165-179.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования. Киев: Вища шк., 1979.
3. Щерба Л.В. Фонетика французского языка. М.: Высшая школа, 1963. -308 с.

ТАБИҒАТҚА, ЖАН-ЖАНУАРЛАРҒА ҚАТЫСТЫ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІҢ ЭТНОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ НЕГІЗІ

Аймукатова А.Т.

Шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасының аға оқытушысы

Қ.Жұбанов ат.АӨМУ

Ақтөбе қаласы, Қазақстан

agu.aimhan@gmail.com

Аңдатпа. Бұл мақалада ағылшын және қазақ тілдеріндегі табиғатқа және жан-жануарларға байланысты мақал-мәтелдердің этнолингвистикалық негізі салыстырмалы түрде қарастырылады. Салыстырмалы зерттеу барысында табиғатқа және жан-жануарларға байланысты мақал-мәтелдер аудармасымен бірге мағыналары екі тілде көрсетіледі. Табиғатқа және жан-жануарларға қатысты туыс емес қос тіл мақалдары сол халықтың тұрмыс-тіршілігіне, салт-сана, әдет-ғұрып, дүниетанымына сай сөздермен жеткізіліп тұр.

Аннотация. В статье в сравнительном аспекте рассматривается этнолингвистическая основа пословиц и поговорок на тему природы и животных в английском и казахском языках. В результате сравнительного анализа наряду с переводом показаны также их значения, смысл. Пословицы и поговорки в двух неродственных языках отражают национальные особенности культуры народа носителя языка.

Annotation. This article discusses comparatively the proverbs of nature and animals of English and Kazakh. While investigating comparatively the proverbs of nature and animals are given with translation and contents. The proverbs of nature and animals of two languages are especially connected with everyday life, conscience, traditions, world view.

Тірек сөздері. Мақал-мәтел, табиғат, жан-жануар,этимология, дүниетаным.

Ключевые слова. Пословицы и поговорки, природа, животные, этимология, мировоззрение

Key words. Proverbs and sayings, nature, animals, etymology, world view.

Ағылшын тілі мақал-мәтелдерінің алтын қорынан ауа-райына, аспан денелеріне, табиғат құбылыстарына қатысты мақал-мәтелдерді жиі кездестіруге болады. Ауыл шаруашылығы – негізгі тіршілік көзі болғандықтан егін егіп, одан мол өнім жинау, мал өсіріп, одан төл алу үшін ауа-райын дәл болжай білу бірден-бір қажеттілік те еді.

Ағылшындарға тән қасиет бір-бірімен кездесіп, сөйлесе қалса, әңгімесін ауа-райынан бастайды. Тұл тектен-тек емес. Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігі – аралдарда орын тепкен мемлекет. Ол бас аяғы үлкенді-кішілі бес мың бес жүзге жуық аралдардан құралған. Ең үлкен аралы – Ұлыбритания. Англия жағалауларын теңіз (Солтүстік теңіз, Геланд теңізі, Ағылшын бұғазы) қоршап жатқандықтан теңізден соққан ауа

циклонының әсерінен ауа-райы тез құбылып, жиі жауын жауады. Кейде күнде немесе тәулігіне бірнеше мәрте жаңбыр жауатын кездер де жиі кездесетін құбылыс.

Шаруа ауыл шаруашылығымен айналысатындықтан ауа-райына тікелей тәуелді. Алар астығының мөлшері мол, баққан малының күйлі, тұрмысы түзу болуын қалаған шаруа ауа-райының жанға жайлы, шаруашылыққа қолайлы болғанын тілемей, оған мазасыздана алаңдамай, ауа-райын ауызға алмай тұра алмайды. Осы жағдай сан ғасыр өтіп, заман өзгеріп, ел экономикасы қарыштап дамығанымен ағылшын халқының өзіне тән, қанына сіңген әдет-ғұрпының біріне айналғанға ұқсайды. Ағылшын мақал-мәтелдерінің алтын қорында ауа-райына, аспан денелеріне, табиғат құбылыстарына қатысты мақал-мәтелдердің көптігінің сыры да осында жатса керек.

Ағылшын халқы ерте ғасырларда алдағы ауа-райын, алынар астық мөлшерін “қасиетті” күндердегі табиғат құбылыстарына қарап болжайды екен. Сөзіміздің дәлелі ретінде бірнеше ағылшын мақалын мысалға келтіруге болады:

If it does rain on St Michael and Gallus, the following spring will be dry and propitious.[с.с.а.: Қасиетті Майкл мен Галлус күні жаңбыр жауса, келер көктемде ауа-райы құрғақ және шаруашылыққа қолайлы болады].

Қасиетті Майкл (St Michael) жиырма тоғызыншы қыркүйекте, Галлус (Gallus) он тоғызыншы қазан күні аталатын өтілетін діни мерекелер.

If rains on Corpus Christi Day there will be little rye to put away.[с.с.а.: Корпус Кристи күні жаңбыр жауса, бұл жылы қара бидай аз алынады]. Корпус Кристи Тройцын күнінен кейінгі бейсенбіге сәйкес келеді.

Remember on St Vincent’s Day

If that the sun his beams display

Be sure to mark his transient beam

Which through the casement sheds a gleam,

For ‘tis a token bright and clear

Of prosperous weather all the year.

Қазақша мағынасы: “Қасиетті Винсент күні аспан ашық болып, күн жарқырап шықса, жыл бойы ауа-райы ауыл шаруашылығына қолайлы болады”. Қасиетті Винсент (St. Vincent) күні жиырма екінші қаңтарға сәйкес келеді.

If it’s cold on St Peter’s Day, then the cold is here for a lengthy stay.[с.с.а.: “Қасиетті Питер” күні ауа-райы суық болса, күн ұзағынан суытады]. “Қасиетті Питер” (St Peter’s Day) күні жиырма екінші ақпанға сәйкес келеді.

If at Christmas ice hangs on the willow, clover may be cut at Easter.[с.с.а.: Рождествода (құдайдың туған күні деп мейрамдайтын христиан дінін тұтынушылардың мейрамы) үйеңкі бойынан мұз көрсең, Пасхада (христиандар және еврейлер мейрамы) жоңышқа жинай беруге болады].

As at St Bartholomew’s Day so will all the autumn stay. [с.с.а.: Қасиетті Бартоломей (St Bartholomew’s) күні ауа-райы қандай болса, бүкіл күз бойы сол ауа-райы сақталады]. Қасиетті Бартоломей жиырма төртінші тамызда аталып өтіледі.

Clear on St Jacob plenty of fruit. [с.с.а.: Қасиетті Иаков (St Jacob) күні ауа-райы ашық болса, жеміс-жидек мол болады]. Қасиетті Иаков күні шілденің жиырмасына сәйкес келеді.

Аспандағы құбылыстарды зерттеу арқылы ауа-райын болжайтын да жағдайлар кездесіп қалатын. When clouds appear like rocks and towers, the earth’s refreshed by frequent showers (с.с.а.: Егер бұлттар күмбездерге, тауларға ұқсап тұрса, жауын-шашын жиі болады).

Red sky at night,

Shepherd’s delight;

Red sky in the morning,

Shepherd’s warning.

Қазақша мағынасы: “Түнгі қызыл аспан – шопанның қуанышы, таңғы қызыл аспан – шопан уайымы”.

Англияда бұлайша ауа-райын болжау өз бастауын XVI ғасырдан алады. Англиядағы ауа-райының құбылмалылығына қарамастан, бұл болжау дәл келеді. Бір қызығы табиғаттың бұл құбылысын қазақтар да мүлт жібермей байқап, өз қорытындысын жасаған. “Кешкі күн құлақтанса, әйелің ұл тапқандай сүйін, Ергеңгі күн құлақтанса, еліңді жау шапқандай күйін” деп келетін қазақ мақалы – осы байқампаздықтың жемісі. Кешке қарай күн құлақтанып, қызара алаудай батса келесі күнгі ауа-райы жанға жайлы, жылы болады. Ал таңертен күн құлақтанып, қызара атса, ауа-райы салқындап, жауын-шашын болады.

Dew in the night,

The day will be bright.

“Түнде шық түссе күн ашық болады” деген мәтелге сенуге болады. Себебі, жоғарғы ауа қысымының әсерінен ауа-райы ашық болады, түнгі шық аспан ашық кезде ғана түседі.

Ағылшындар шіркеу шатырына қондырылған желбаққыштың жел бағытын көрсетуі бойынша да ауа-райын болжайтын болған.

When the wind is in the east, it is neither good for man or beast;

When the wind is in the west, then 'tis at its very best.(с.с.а.: *Шығыстан соққан жел адамға не жануарларға жайлы емес. Батыстан соққан жел бәрінен де жақсы*).

An east wind is a iazy wind because ... it will go through you before it will go round you. [Шығыстан соққан жел – жалқау жел... себебі ол сені айналып өтпестен бұрын өңменіңнен өтеді].

The west wind is a gentleman and goes to bed (that is, it drops in the evening). [Батыстан соққан жел “джентлмен” ұйықтауға жатады]. Ағылшындардың бұлайша айтуының себебі шығыстан соққан жел ызғарлы келеді де, батыстан соққан жел жұмсақ келеді әрі кешке қарай тез басылып қалады.

Rain before seven,

Dry before eleven.

“Таңғы жетіге дейін басталған жаңбыр, он бірге дейін тоқтайды”. Деген мәтел шындығында шындыққа сай. Англияда таң ертенмен ерте басталған жаңбыр ұзақ жаумай тез басылып қалады.

Ағылшындар өсімдіктерді бақылау арқылы да ауа-райын болжайтын болған. Мұны төмендегі мысалдардан көруге болады:

If the oak's before the ash,

Then you'll only get a splash.

But if the ash precedes the oak,

Then you may expect a soak.

Қазақша мағынасы: “Егер емен ақ үйіңкіден бұрын бүршік атса, Жаңбыр себелеп жауады. Егер ақ үйіңкі еменнен бұрын бүршік атса, Жаңбыр құйып жауады”.

Holly berries shining red,

Mean a long winter, 'tis said.

[с.с.а.: *Сүйір жапырақ (остролист) жиегі ашық қызыл болса, қыс ұзаққа созылады*]. Дегенмен де жеміс-жидектің көп болуы жемістің өзіне ғана емес, оған әсер ететін ауа-райы құбылыстарына тәуелді. Пияз да сол сияқты.

Onion skin, very thin, mild winter coming in

Onion skin thick and tough, winter coming cold and rough.

[с.с.а.: *Пияз қабығы жұқа болса, қыс жұмсақ болады. Пияз қабығы қалың әрі қатты болса, қыс суық әрі қатаң болады*].

Ағылшындар құстар мен жануарлардың іс-әрекетін бақылау арқылы да ауа-райын болжауға тырысқан. Мысалы:

When a cow tries to scratch its ear,

It means a shower be very near.

When it begins to thump its ribs with its tail,

Look out for thunder, lightning and hail.

[с.с.а.: *Сыыр құлағының артын қасуға әрекет жасаса, жақын арада жаңбыр жауады. Бүйірін құйрығымен ұрса, күн күркіреп, найзағай ойнап, бұршақ жауады*].

When harvest flies hum, there is warm weather to come.

[с.с.а.: *Шыбын-шіркей ызылдап жүрсе, ауа-райы жылы болады*].

If the birds begin to whistle in January, there are frosts to come.

[с.с.а.: *Қаңтарда құс сайраса, аяз болады*].

When sheep and lambs do gambol and fight, the weather will change before night.

[с.с.а.: *Қой мен қозылар ойнақтап сүзиссе, түнге қарай ауа-райы өзгереді*].

When the peacock loudly calls, then look out for storms and squalls.

[с.с.а.: *Павлин қатты дауыс шығарса, күн күркіреді*].

When you hear the asses bray, we shall have rain on that day.

[с.с.а.: *Есектің ақырғанын естисең, сол күні жаңбыр жауады*].

If bees stay at home, rain will soon come

If they fly away, fine will be the day.

[с.с.а.: *Аралар ұясынан шықпаса жақын арада жаңбыр жауады. Ұясынан ұшып шықса күн ашық болады*].

Seagull, sit on the sand. It's never fine weather while you're on the land.

[с.с.а.: *Шағала құмда отырса, ауа-райы жақсы болмайды*].

Дегенмен, тек ағылшындар ғана емес, қазақ халқы да табиғат құбылыстарын бақылай отырып, ауа-райын дәл болжай білген. Ұзақ күндер бойы ұлан ғайыр дала төсінде мал бағып, түнде жұлдызды аспан астында мал күзете жүріп, қазақ халқы аспан денелерін, табиғат құбылыстарын, жануарлар мен құстардың мінез-құлқындағы өзгерістерді бақылай келе табиғат құбылыстары жайында құнды да бағалы тәжірибе жинақтаған.

Табиғат құбылыстарының айналып келіп отыруын – күн мен түннің, жыл-мезгілдерінің, айдың жаңалануын мұқият бақылап, есептеп ұғынудың қазақ халқының шаруашылығы үшін орасан зор тәжірибелік маңызы болған. Қазақтар осы есеп арқылы жайлауға көшу, күзеу мен қыстауға келу, қой қырку, күйек алу, мал төлдету, соғым сою, егін салу, шөп шабу сияқты шаруашылық мезгілдерін тап басып, белгілеп отырған. Қазақ арасында ауа-райын болжаумен айналысатын арнаулы есепшілердің болғандығы жайлы деректер бар. Олар ауа-райының шұғыл өзгерістерін, кезеңдерін, амалдарын есептеп, жұртқа алдын-ала хабарлап отырған.

Қазақтар түнде жол жүргенде темірқазыққа қарап, бағыт-бағдар түзесе, қыста кешкі шолпан (Санжұлдыз) туған кезде қойды қораға қамаған, ал үркер жұлдызына қарап, ауа-райын болжаған. Үркерді қыркүйекте шығыстан, желтоқсанда төбеден, наурызда батыстан көруге болады, ал маусым айында ол мүлдем көрінбейді. Қырық күн шілде үркердің осы көрінбейтін кезіне сәйкес келеді, халық бұл кезеңді “Үркердің жерге түсуі” деп атайды. Қазақ есепшілері Үркердің тууы мен батуын ұдайы қадағалап, бақылап отырған. Шаруашылық маусымдарын соған сәйкестендірген. Есепшілерден қалған тәжірибелік нұсқаулар мыналар:

Үркер жерге түспей күн қызбайды.

Үркер – астрономия ғылымында торпақ деп аталатын зодиактік жұлдыз құрамына кіретін жұлдыздар тобының халықтық атауы.

Үркер топ жұлдызы қыс соңына таман көкжиекке қарай бірте-бірте төмендей бастайды. Қазақ мұны Үркердің жерге түсуі немесе батуы дейді. Ал бұл мезгілде күн әбден жылынып, жаз белең ала бастайды. Сондықтан қазақ “Үркер жерге түспей күн қызбайды” деп, табиғаттың осы кездегі өзгерісін аталмыш аспан шырағымен байланыстырады.

Үркер жерге түсерде қой қырқылады.

Үркер жерге түсіп, күн жылынуға жақындағанда қазақтар қойларын қырқатын болған.

Үркерлі айдың бәрі қыс.

Халық Үркер көкке жоғары өрлеген сайын күн суытатынын байқаған.

Үркер туса сорпа ас болады.

Үркер маусымның жиырмасында туады. Бұл – шөптің нағыз пісетін, шөптің құнарлысын жеп, малдың семіретін уақыты. Бұл мезгілде сүр еттен шыққан не еті бітіп отырған жұрт семірген малын сойып, жас сорпа ішіп қарық болатын.

Үркер көтерілгенде шөп те көтеріледі, бидай бас алады.

Жоғарыда айтқанымыздай үркер туып, жоғары көтеріле бастаған шақта шөп пісіп, еккен нгіс те бас ала бастайды.

Ай шалқасынан туса – ай бойы аяз.

Ауыл шаруашылығымен айналысқан қазақтың көп бақылайтын аспан денелерінің бірі – ай. Қазақ ертеден-ақ айға, айдың туғанына қарап алдағы ауа-райын болжайтын. Жаңа ай тігінен туса, ауа-райы шаруаға жақсы, жылы болады. Ал ай шалқасынан туса, ай суық жайсыз болып өтеді.

Таразы туса, таң суыр.

Таразы – Орион белбеуінің қазақша аты. Аспандағы күн жолындағы он екі зодиактік шоқжұлдыздардың бірі арабша Мизам, орысша Весы деп аталады. Бірақ қазақ халқы Таразы деп мұны айтпай, аспандағы оған қарама-қарсы тұрған Орион белбеуін айтады. Мамырдың онында жерге түскен Таразы Үркерден көп кейін шілде айының соңына таман таң алдында шығыстан туады. Бұл кез жаздың нағыз аптап ыстығының өткен шағы. Дегенмен, осы мезгілде күндіз әлі ыстық болғанымен, таң салқындай бастайды. Сондықтан “Таразы туды, таң суыды” деп, осы мезгілден бастап, бала-шағаның түнде сыртқа жатуына рұқсат етпейді. Таразы туған мезгілдегі ауа-райына қарап, алдағы қыстың қандай болатындығын болжап, топшылайды. Бұл кездегі шуақты, тымық күндер “мизам шуағы” деп аталады. Шуақты күндер көп болса, алдағы қыс жұмсақ, жайлы болады деп күтіледі.

Сүмбіле туса, күн суыр.

Үркер, Таразылармен қатар батқанымен, Сүмбіле бәрінен кейін туады. Бұл аспан шырағы шамамен тамыз айының жиырмасында туады. Бұл кезде күн әлі жылы, шуақты болғанымен түн салқындайды. Мұның әсерін судан анық байқауға болады. Сондықтан қазақ әдетте “Сүмбіле туса, су суиды” деп, бұл мезгілде өзен-көлдегі суға шомылуға тыйым салады.

Сәуірдегі жауын –

Сауып тұрған сауын.

Сәуірде жанбыр мол болса, көк те мол болады. Көк жеген малдың сүті де болады. Қазақтың “Сәуір болмай, тәуір болмас” дейтіні де сондықтан.

Сәуір болса, күн күркірер,

Күн күркіресе, көк дүркірер.

Сәуір айында жауын-шашын көп болса, көк те көп болады.

There is nothing new under the sun [Әлемде (күн астында) еш жаңа нәрсе жоқ]. Мақал өз бастауын Екклесиаста кітабынан алған. Мақалдағы “under the sun” әлемде деген мағынада қолданылып тұр.

A cat has nine lives [Мысықтың тоғыз өмірі бар].

She joked about her illness and said that she was a cat with nine lives, eight of which had been lived to the full; the next attack, she said in her charming deep voice, would be the grand finale.

(Noel Coward, Future Indefinite, 1954).

I’m like a cat with nine lives; each one lasts ten years, and I’ve just had my eighth. I’m going to live to be ninety, you’ll see. I’m not too old to have some fun (J Byrom, Or Be He Dead).

Бұл мақал ағылшын тіліне көне үнді тілінен енген, санскрит тілінде жазылған көне жинақтардан кездестіруге болады, ал ағылшын тіліне 1570 жылдары аударылған. “A Greedy and Ambitious Cat” [Қомағай және шамданғыш мысық] деген мысал әңгіме арқылы енген. Бұл әңгіменің жалпы мазмұны төмендегідей: “Бір мысық өзінің кәрі қожайыншасымен аштықтан күйзеліп өмір сүріп жүреді. Бір күні ол басқа мысықты кездестіріпті. Бір айырмашылығы ол мысықтың қарны тоқ, семіріп алғанын көріп аш мысық таң қалады. Жөн сұраса корольдің сарайында ас көп екендігін біледі. Аш мысық тоқ мысықпен бірге

корольдің асханасына барады. Өкінішке орай, сол күні бар қызметшілерге асхана жағалаған барлық мысықты қуу бұйырылған екен. Қанша қуғанына қарамастан тоқ мысық бәрібір асханаға кіреді. Аспазшылардың бірі лақтырған пышақ мысықтың кеудесіне қадалыпты. Қанға малына кеудесімен жылжып, келе жатып мысық: “Осы жағдайдан аман қалсам, енді корольдің асханасына кірмеспін, кірсем, тоғыз өмірімді де бірден жоғалтады екенмін,” – деп ойлапты дейді [1, 130].

Шекспирдің Ромео және Джульетта шығармасында Меркуциоға Тибальт: “Менен саған не керек?” – деп сұрағанда, Тибальт оған: “Мысықтардың патшасы, маған сенің тоғыз өміріңнің бірінен басқа түк керек емес”, – дейді. Басқаша айтқанда, өзге жануарларға қарағанда мысықтың өлімнен құтылатын мүмкіндігі молырақ. Себебі мысық – өте секемшіл, әрі абайлап қимыл жасайды. 1546 жылы John Heywood-тің “Proverbs” атты мақал-мәтелдер жинағында *A woman hath nyne lyues like a cat (A woman has nine lives like a cat – Мысық сияқты, әйелдің тоғыз өмірі бар)* деген мақал бар. Қазақ тілінде де жоғарыдағы ағылшын мақалына ұқсас: “Әйелдің қырық жаны бар” деген мақал бар.

There is a black sheep in every family [Әр отбасында бір қара қой бар].

Англияда отар ішінде қой қара қозы тапса, жаман ырым саналған. Халықтың қара қойды ұнатпауының бір себебі экономикалық факторда жатыр. Ақ қойдың жүні қалаған түске бояуға келсе, қара қойдың жүні бояу алмайтындықтан бағасы төмен бағаланатын еді. Англияда адамға байланысты айтылатын “қара қой” бейнелі тіркесі XVIII ғасырда қалыптасқан. Thomas Macklin өзінің 1792 жылы жазған “The Man of the World” атты пьесасында “You are a black sheep: I’ll mark you” деп жазған еді. “Black sheep” тіркесі мақал құрамында ағылшын әдебиетіне XIX ғасырдан бастап енді, яғни “There is a black sheep in every flock (or fold)” үлгіде қолданыла бастады. Кейінірек: “*There is a black in every family*” (с.с.а.: Әр отбасында бір қара қой бар) деген нұсқада халық арасына кеңінен таралды.

Birds in their little nests agree (с.с.а.: Құстар өздерінің кішкентай ұясында келіседі). Ағылшын тіл мамандарының пікірінше, бұл мақал бастауын Исаак Уоттстың “Divine Songs for Children” жинағындағы “Love between Brothers and Sisters” өлеңінен алған. Бұл мақал егер де құстар өздерінің кішкентай ұясында бір-бірімен келіспей бірін-бірі шоқылап төбелесетін болса, балапандарының бірі болмаса бірінің ұядан құлап өлу қаупі бар екендігін ескертеді, ал ауыспалы мағынада отбасының ауызбіршілігіне, ынтымағына сондай-ақ, бірлестіктерге байланысты айтылады. Мақал “Егер бақытты тұрғың келсе, бір-біріңмен сыйласуға, біріңнің айтқаныңа көнуіңе тура келеді” деген мағынада қолданылады.

Rolling stone gathers no moss (с.с.а.: Домалайтын тас мүк жыймайды). Ағылшын тілінде ***Rolling stone gathers no moss*** (с.с.а.: Домалайтын тас мүк жыймас) деген мақал бар. Бұл мақалды ағылшындар өте жиі айтады. Ескіні қадір тұтқан ағылшындар үшін мүк – байлықтың белгісі. Мақалдың мағынасы: “Бір жерден бір жерге үздіксіз, тыным таппай көшіп жүрген кісі дүние жинай алмайды, ешқашан байымайды”. Сондай-ақ кейінгі кезде аталмыш мақал махаббатқа байланысты да “Бірден кетіп, бірге барып жүрген адамда махаббат, береке болмайды” деген ұғымда қолданылып жүр. Зерттеу деректеріне қарағанда бұл мақалдың көне грек тіліндегі түп нұсқасы ***A rolling stone gathers no seaweed*** (с.с.а.: Домалайтын тас теңіз балдырын жыймайды). Теңіздің суы толқынданып, жағалаудағы тастарды үсті-үстіне тынымсыз жуып жататындықтан, ол тастардың үстіне теңіз балдыры жабысып үлгермейді екен. Стивэнсонның пікірінше, Erasmus 1523 жылы “Adagia” шығармасында мақалдағы балдыр сөзін мүкке ауыстырып жазған көрінеді. Көпшілікке жақсы танымал болып үлгерген мақалдың жаңа нұсқасы жиырма үш жыл өте 1546 жылы Heywood-тың мақалдар жинағына ***The rolling stone neuer gatherth mosse*** (с.с.а.: Домалай берген тас мүк жыймас) күйінде енген.

Зерттеу барысында бір қызық фактордың куәсі болдық. Ол – уақыт, заман өте келе бұл мақалдың мағынасын әр заман түлегі өзінше түсініп, өзінше ой қорытқандығы. Аталмыш мақалдың мағынасында әрдайым күңгірттік барлығы сезіледі. Егер бір орында тұрақтамаған адам байымайды, көгермейді десек, мұның кейде шындыққа жанасымсыздығы сезіледі. Мысалы: Horatio Alger (1832-99) Америкадан Парижге бүлікші болып кетіп, соңында шіркеу

министрі әрі балалар жайлы кітаптың авторы болып қайтқаны белгілі. Мұндай мысалдарды молынан келтіруге болады.

Біздің пайымдауымызша, мақал о баста егін, ауыл шаруашылығы негізгі күн көріс болып тұрған шақта әрі-бері көше бермей, бір орында тұрақтауды үндеу мақсатында шыққан. Әр заман талабына сай өзгерістерге орай, жиырмасыншы ғасырда да өмір ағымына біршама жаңа нышандар енді, яғни жақсы өмір сүру үшін адамдардың орында тапжылмастан отырмай, ізденуі, талпынуы қажет болды. Сондай-ақ, 1960 жылы **Rolling Stones** атты поп тобы (поп группа) жастарға өте үлкен ықпал жасады. Бұл құбылыс жасөспірімдер мен жастар арасында “**rolling stone**” фразасын жақсы мағынада түсінуіне көмектесті.

Жиырмасыншы ғасырдың екінші жартысында аталмыш мақал Англиядағы ең кең тараған мақалдардың біріне айналды. Зерттеуші Lundgren жүргізген инкстальдық зерттеу барысында бұл мақалды 162 адамның 97 пайызы білетіндігі анықталды. 1957 жылы Lundgren осы зерттеуді американдықтар арасында жүргізгенде, американдық түлектердің үштен екісі бұл мақалды “Егер ең соңғы адам болғың келмесе, әрқашан қозғалыста бол” деп түсінетіндігі және бұл мақалды “*Sitting hen never grows fat*” (с.с.а.: Бір орында отырған тауық, ешқашан семірмейді) деген мақалмен мағыналас деп танитындығы анықталған.

Үш жүз жылға жуық бұл мақал әр түрлі мәдениетті, уақыт ағымын, өмір өзгерісін басынан өткере келіп, сол замандағы қоғамдық көзқарасты бейнелеумен келеді. Алдағы ұрпақ бұл мақалды қалай, қай мағынада қабылдарын өмір өзі шешеді.

Жоғарыдағы мысалдар әр халықтың мақал-мәтелдері сол халықтың дүниетанымының айнасы екенін дәлелдей түседі.

There is no smoke without fire [с.с.а.: *Отсыз түтін болмайды*].

Жел тұрмаса шөптің басы қимылдамайды.

Бұл мақал сыбыс қараптан-қарап шықпайды, оның артында аз да болса шындығы, ақиқаты бар деген мағынада қолданылады. Бұл мақалдың “Where there is smoke there is fire” деген варианты да бар. Chaucer өзінің “The tale of Melibeus” еңбегінде бұл мақал біздің жыл санауымызға дейін 4 және біздің жыл санауымыздағы 65-жылдарда өмір сүрген философ Сенекаға тиесілі деген пікір айтады. Бірақ Стивэнсон бұл фразаны одан да ертеректе, дәлірек айтқанда біздің жыл санауымызға дейінгі 43 жылдардағы “Publilius Syrus’ Sententiae” еңбегінде кездесетіндігі жайлы жазған еді. Қай заманда пайда болса да оттан шыққан түтін екі мың жыл бойы сыбыстың, әңгіме, өсектің символы, белгісі болып келеді. Бұл мақал ағылшынның көптеген үлкен мақал-мәтелдер жинақтарына кіргізілген және бірқатар еуропа тілдеріндегі мақал-мәтелдер жинақтарынан да жиі кездестіруге болады [2, 50].

A cat may look at a king[с.с.а.: Мысық та корольге қарай алады].

‘Couldn’t you give a hint to Almeric, not to keep staring at Alison? I am afraid Father will notice’. ‘Oh, I think there is no harm in that, dear. A cat may look at a king; and it is only in that spirit that my poor brother looks Alison’. (Ivy Compton-Burnet, A House and Its Head, 1935).

“Алисонға тесіліп қарай берме деп Алмерикке ымдасаң қайтеді, Әкей байқап қалады деп қорқамын”. “Мұнда тұрған еш жамандық жоқ, қымбаттым. Мысық та корольге қарай алады; менің бишара інім де Алисонға осы көңілмен ғана қарайды”.

Жоғарыдағы мақалға ұқсас варианттар француз тілінде де, неміс тілінде де бар. Француз тілінде Un chien regarde bien un eveque (Ит те епископқа қарай алады), неміс тілінде Darf doch die Katze ansehen (Мысық та иператорға қарай алады) дейді.

Ағылшын тіліндегі мақалдың қандай оқиғадан пайда болғаны жайлы еш дерек жоқ. Тек бұл мақал алғаш рет 1546 жылы жарық көрген Джон Хейудтың мақал-мәтелдер жинағынан орын алды.

Мақалдың қазіргі ауыспалы мағынасы тіпті ең төмен, нашар деген адамның да өз құқығы бар.

Every dog has his day (с.с.а.: Әр иттің өз күні бар).

Erasmus өзінің Adagia атты еңбегіне (1536) Плутарх Моралияның (Plutarch Moralia) Terrestrial Comparisons (с AD 95) атты еңбегінен Even a dog gets his revenge (Тіпті ит те өз кегін алады) деген сөзін цитата ретінде алған екен. Erasmus бұл мақалды Euripides

оқиғасымен байланыстырады. Arrhidaeus пен Statueas деген ақындар бақталастықтан Euripides атты грек драматургін бір қора итке өлгенше талатады. Мақал драматургін бір қора итке өлгенше талатады. Мақал алғашында қандайда да бір бейшара деген адамның өзі басқада кеткен кегін қайтармай қоймайды деген ұғымда қолданылған екен. Уақыт өте мақалдың берер ұғымы да өзгерген [3, 20-25].

Қазіргі таңда мақал кез-келген адамға жоқ дегенде бір рет болса да, бір күн болса да бақыт, ісіне сәттілік туады деген мағынада қолданылады. Кейде ойламаған, күтпген жерден ісі оңға басып кеткен жағдайда да ағылшындар қуана **Every dog has is day** (с.с.а.: Әр иттің өз күні бар) деп жоғарыдағы мақалды ауызға алады.

You can take a horse to water, but you can't make him drink.

(с.с.а.: Атты суатқа алып келе аласың, бірақ суды зорлап ішкізе алмайсың).

Мақал мағынасы: «адамның адам болуына бар мүмкіндікті туғызып, жағдай жасарсың, бірақ оның адам болу–болмауы тікелей өзіне байланысты» деген мағынада қолданылады [1, 30].

Әдебиеттер

1. Oxford Concise Dictionary of Proverbs. Oxford University Press. 2005. 505p.
2. Сәтенова С. К. Қазақ тіліндегі қос тағанды фразеологизмдердің тілдік және поэтикалық табиғаты. АДД. Алматы, 1997. 50б.
3. Әлімбаев М. 666 мақал мен мәтел. Алматы, 1960. 254б.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ БІРЛІКТЕРІНІҢ АНТОНИМДІК БАЙЛАНЫСТАРЫ

Акчамбаева Ш.Т.

гум.ғыл.магистрі

Қ.Жұбанов ат.АӨМУ, аға оқытушы, Ақтөбе қ.

akchambaeva74@mail.ru

Андатпа. Мақалада семантикалық құбылыстың бір түрін құрайтын фразеологиялық бірліктер, соның ішінде антонимдік құбылыстар қарастырылады.

Ағылшын тілінің фразеологиялық қорын бақылау барысы семантикалық ерекшеліктеріне және құрылымының әр түрлілігіне қарамастан, фразеологизмдердің антонимдік байланыстары жүйелі құрам ретінде қарастырылған.

Аннотация. В статье рассматриваются фразеологические единицы которые образуют единый тип смысловой ассоциации, включая антонимический оттенок.

Семантическая структура фразеологии в исследовании антонимических связей свидетельствует о дифференциации их значения, что касается антонимической связи, то эти различные тематические тенденции позволяют некоторым антонимическим членам вводить фразеологизмы.

Annotation. The article deals with phraseological units that form a single type of semantic association, including an antonym hue.

The semantic structure of phraseology in the study of antonymic relationships indicates the differentiation of their meaning, with regard to the antonymic relationship, these various thematic trends allow some antonymic members to introduce phraseological units.

Тірек сөздері: Фразеологизм, антоним, фразеологиялық бірліктер, антономия, семантикалық құбылыс, антонимдік қатынас

Ключевые слова: Фразеология, антонимы, фразеологизмы, антонимия, семантический феномен, антонимическое отношение

Key words: Phraseology, antonyms, phraseological units, semantic phenomenon, antonymic relation

Фразеологизм- тілдің айшықты да, мәнерлі де бай саласының бірі. Өмірде күллі тіршілік атаулының бар саласын қамтитын әр ұлттың тілінде өзіне тән, бейнелі сөз ормандары тұрақты сөз тіркестері-фразеологизмдер көптеп кездеседі. Фразеологияны анық жйелі құрамы бар пән ретінде қарастыру қажет. Бұл ойды Е.Д.Поливанов та өз еңбегінде көрсеткен.

Сонымен қатар, белгілі бір тілдік материал фразеологиялық ізденістерде де берілген. Бұл фразеологияны тіл білімінің жалпы білімі ретінде қарауға мүмкіндік береді [1,6].

Ағылшын тілінің фразеологиялық қорын бақылау барысы семантикалық ерекшеліктеріне және құрылымының әр түрлілігіне қарамастан, фразеологизмдердің антонимдік байланыстары жүйелі құрам ретінде қарастырылған.

Мысалы мұндай фразеологиялық бірліктер:

with a good grace (қуана шын көңілмен)-

with a bad grace (зауықсыз, лажсыздан);

a clever dog (ақылды, есті) –

a wooden head (топас);

as dull as ditch water (зеріктіретін, жабырқаңқы адам) –

cheerful as a lark, Gay as a lark (өте көңілді) [2].

keep off the grass (кіріспеу) –

poke one's nose into somebody's affairs (килігу, кірісу)

сияқты фразеологиялық бірліктер мағынасы жағынан қарама-қарсы болады және семантикалық байланыстардың бір түрін, соның ішінде антонимдік байланысты құрайды.

Сөздердің антономиясын, фразеологиялық бірліктерді танып білудің, тілді оқыту барысында теориялық және практикалық мағынасы зор. Антономия-семантикалық құбылыс, тілдің белгілі бір бірліктерін бір біріне қарама қарсы қойған жағдайда, біз ең алдымен олардың мағыналарына мән береміз [3].

Мысалы:

fly of the handle (өзін-өзі байсалды түрде ұстамау, ашулану, сабырлық сақтамау),

work one's fingers to the bone (бар күшпен жұмыс жасау), іс қимылды білдіре тұрса да, жалпы бір белгімен білінбейді.

Біріншісі адамның психикалық іс-қимылын білдірсе, екіншісі-жұмыс барысын іс-әрекетті білдіреді.

Егер *work one's finger to the bone* фразеологизмі *twiddle one's thumbs* (бос сандалу; іссіз жүру, бос отыру) фразеологизміне қарсы олардың мағынасы бір болады, яғни адамның еңбекке деген қатынасын білдіреді.

Мысалы:

“Doesn't he drink every penny he can borrow or steal, and leave me to support the brat in my arms, which, Heaven be praised, is none o'mine, but of the strumpet as consorted with him? Don't I *work my fingers to the bone for the lazy spalpeen*? Don't I ...”

“I've got to be busy. I can't sit down and *twiddle my thumbs*”

Антонимияда қарама-қарсы бірліктердің семантикалық аспектісінің ұқсастығын байқауға болады. Берілген мысалда еңбекке деген қатынасты, соның ішінде әрекеттілік пен әрекетсіздікті антонимиялық тілдік бірліктердің өзара ерекше семантикалық қарама қарсылық қатынасы деп тануға болады. Мұндай анықтама антонимияның негізін құрайтын көптүрлілігін аша алмайды. [4,81]

Мысалы:

as rich as Croesus (very rich) – *as poor as a church mouse* (very poor);

In an ill hour (unfortunately) – *in a good hour* (fortunately)

немесе терістеу-мақұлдау, бір сөз арқылы қолданылған немесе сөз тіркесінде бар.

Keep of the grass (not to interfere in another person's business or affairs) –

poke one's nose into somebody's affairs (interfere in what does not concern one);

As clever as mud (not particularly lucid)-

as clever as day (perfectly intelligible),

фразеологизмде немесе басқа жағдайда сөз тіркестерінде қолданылады.

Ал кейбір бірліктер ішкі байланысымен ажыратылады.

As thin as a lath (as thin as a rake, as lean as a rail, flat as a board) фразеологизмі *as plump as a partridge* (торсиған, томпиған),

as flat as a pig (толық, жуан)

фразеологизмімен бірдей антонимдік қатынаста болады.

Дегенмен, соңғысы жағымсыз естіледі, бірақ *as plump as a partridge* елжіреу, қызығу дегенді білдіруі мүмкін.

Мысалы:

“Winifred? She’s got too many children. Four, isn’t it? She is as thin as a lath!”

(J.Galsworthy. The man of Property.)

“Both were over six feet, and thin as rails...”

(J.Galsworthy. Caravan, the Apple-Tree.)

“Marjorie Stafford was as fair as the morning, with bright-red cheeks, bluish-gray eyes, and flaxen hair and as plump as a partridge.

(Th.Praiser. The Financier)

“Alf Bribery’s widow married Tim Me Sweeney, they tell me?-She did ... And is as fat as a pig these days...”

(K. Prickard. Golden Miles)

Бір фразеологиялық бірліктің әр түрлі антонимдері, немесе оның антонимі бір мағынада болуы, екінші мағынасында болмауы мүмкін. Мысалы:

be at pains (take pains) – тырысу, күш салу;

sit on one’s hands фразеологизмінің ештеңе істемеу, әрекетсіздікте болу деген екінші мағынасында қарама қарсы қойылады, ал *sit on one’s hands* (сараң қол шапалақтау) мағынасы американдық *give somebody a big hand* (қызу қол шапалақтау, ду қол шапалақтау) мағынасымен қарама - қарсы қойылады.

In full (fine, great) feater фразеологиялық бірлігі бірінші- көңіл күйде болу мағынасында *on one’s last legs* (ақырғы демі таусыларда), мағынасымен антонимдік қатынаста, екінші ақшалы болу мағынасы *out of pocket-* (ақшасыз болу) мағынасымен антонимдік қатынаста болады.

Антонимдік байланыстардың зерттелуінде фразеологизмдердің семантикалық құрылымы олардың мағыналарының байланысының әр түрлілігін көрсетеді (мағынаның декатативті компоненті).

Мысалы:

to poach on somebody’s preserves (біреудің жеке өміріне араласу)

lay it on with a trowel (асырып айту).

Антономиялық байланысқа келетін болсақ, мұндай әр түрлі тақырыптық бағыт бірнеше антонимдік қатардың фразеологиялық бірліктерге енуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, осы мағыналардың әрбіреуі өзіндік синонимдермен антонимдер қатарына қосылады.

Мысалы:

strain at a gnat (ұсақшыл болу) синонимдер –

flay (skin) aflint (өте сараң, тар болу);

have an itching palm (сараң болу);

антонимдері –

play ducks and drakes with (бар ақшаны шашу)

синонимдері –

spend money like water (ақшаларын судай шашу).

strain at a gnat reacon without one’s host (екінші мағынасында-қиындықтарды бағалай білмеу);

play ducks and drakes (ойланбай істеу).

Әдебиеттер:

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. –Л., 1963.-208с

2. Кунин А.В. Некоторые вопросы английской фразеологии. Англо-русский фразеологический словарь. –М., 1967.-1264с
3. Трубецкой Н.С. Основы фонологии.-М., 1960.-75с

THE MAIN FEATURES OF ADVERTISING SLOGANS IN THE KAZAKH AND FOREIGN LANGUAGES

Amirova Ainura Amanbayevna

Senior lecturer, K.Zhubanov Aktobe regional state university, Aktobe

ainur.amirova.82@mail.ru

Андатпа. Бұл мақала жарнама слогандарының тілін және жарнама мәтінінің аудармасының ерекшеліктерін зерттеуге арналған. Сөз аудармашының жұмыс ерекшеліктері және осындай қызметтің оқыту ерекшелігі туралы болып отыр, бұл бірқатар қиындықтарға байланысты. Жарнама мәтіндерін аудару тілаларлық коммуникацияның ең күрделі түрлерінің бірі болып саналады, өйткені аудармашыдан тілдерді жақсы білуді ғана емес, сонымен қатар шығармашылықты, аудиторияның мәдениетін білуді талап етеді.

Аннотация. Данная статья посвящена изучению языка рекламных слоганов и особенностей перевода рекламного текста. Речь идет об особенностях работы переводчика и специфики обучения подобной деятельности, что связано с целым рядом трудностей. Перевод рекламных текстов считается одним из самых сложных видов межъязыковой коммуникации, поскольку требует от переводчика не только превосходного знания языков, но и творческого подхода, знания культуры целевой аудитории.

Annotation. This article is devoted to the study of the language of advertising slogans and features of the advertising text translation. We are talking about the features of interpreters and the specificity of training such activities as training of interpreters which is linked to a number of difficulties. Translation of advertising texts is considered as one of the most difficult types of cross-language communication, because it requires from the translator not only excellent language skills, but creative campaign and knowledge of the culture of the target audience. **Тірек сөздері.** жарнама, аударма, жарнама ұраны, жарнамалық коммуникация

Ключевые слова. реклама, перевод, рекламный слоган, рекламные коммуникации

Key words. advertising, translation, advertising slogan, advertising communication

The study of modern social roles of advertising in the development of society, the laws of advertising as a communication act, the features of the use of language tools in the implementation of advocacy functions, the laws of the use of language tools in the activities of cognitive impact, passing language tools verbal and nonverbal means, indicates the relevance of the work. Therefore, the analysis of the language of advertising, evaluation of its stylistic features becomes a problem today.

In society, there are many definitions from the word "advertising". Advertising word-French *reclame*, German *werbung*, Latin *reclamo*, comes from Latin *reclamo* "advertising", modeling means "scream". The English are also considered as two terms of the advertising word. These are "advertising, advertisement" and publicity. The term "Advertising" from the point of view of formation is close to the concept of "advertising" in the Russian language. This term "Advertisement" means the term "Advertisement" which reflects the product of a particular advertising activity. The term from the side of creation is close to the meaning of the Russian word "advertising" and "advertising activity", and the term "advertisement" reflects the product of a particular advertising activity. Recently, some authors often use the term "advertising", which demonstrates advertising as a socio-economic phenomenon. Now you can see the translation of this term into Russian "advertising". Advertising is the process of acquaintance with them, informing the population about the goods. Advertising is an important and delicate market tool. In a developing market, there is a high competition, each seller seeks to satisfy the needs of the user, which can be a decisive factor in the competition with advertising. The content of the advertising

text is compiled in accordance with the formula AIDA (attention – attention, interest – interest, desire – desire, action – action). To attract attention and interest people, it should be noted the advantages and benefits of the product. In order to cause the desire of the buyer, it is necessary to specify the object of advertising, which leads to certain actions. Today there are new forms and new forms of advertising, and in the text of advertising always performs a key, leading function of the word, translation. The sphere of advertising language can be considered as a new branch in the Kazakh language. Currently, advertising is prepared in Russian, where it dominates, and then translated into Kazakh. This situation should be the opposite. First, it should be developed in the Kazakh language, in the Kazakh language. The same language prevails, as it is written in the same language, so it does not leave a comma. It is a deserving alternative, or it is forgotten to keep the language of the Kazakh language[1].

Currently, the translation of advertising into the Kazakh language is very weak. Many say that the semantic coincidence coincides, in General, as scattered misspelled words. Advertising is distributed in Kazakhstan in Kazakh and Russian languages. But when translating an advertising text from one language to another, its main meaning should not be distorted. This requires advertising agencies to control the advertising of goods, products, services and must be staffed by journalists, translators, fluent in the state language, fully aware of the ethnic culture of the Kazakh people, as well as knowing other languages. Advertising is its own sphere. Its territory is expanding every day. But what language is the need to spread it there. Advertising, its language should be the subject of research. In order to properly establish , it is necessary to adopt a special law on advertising. Currently, there is no liability in this area for violation of the law. In recent decades linguists are engaged in the study of advertising text, as any advertising work containing words is linguistic. Text advertising has its own rules, and it has specific characteristics. I.V. Privalova writes: "the New economic advertising texts in terms of psychological impact on the person on level " [2,13].

Advertising text often turns into a subject of linguists ' research, as it has a number of specific characteristics. Thus, first of all, about legal entities or individuals, including the addressee of commodity ideas is not defined; the purpose of the advertising text is to support interest in ideas, goods, ideas and initiatives for any legal entities and individuals. The number of works for the study of advertising, including in English, is growing every day. Today, advertising texts are important communication activities. The translator should not only bring the content interval in the original and the target language, but also convey its social linguistic features. Advertising text includes not only verbal language , but also a number of extralinguistic components. Consciously perceived only when a combination of linguistic and non-linguistic characteristics. In contrast to the literary translation of the advertising text, it has a peculiar technique and rules. The main task is to convey the literary and aesthetic values of the original. In the presence of advertising text uses separate language means, and is determined by a clear communicative direction. Based on the translation of such texts, the translator must solve linguistic and linguistic problems determined by the semantic structure, as well as the peculiarities of the use of two languages in communication, as well as the issues of social linguistic adaptation of the text. Attention to literary , cultural and historical traditions is considered a "powerful weapon" of advertisers . At the same time, such phenomena are full of a number of obstacles in the interpretation and perception in the text. The use of winged words , allusions, idioms , as well as other language means in advertising requires General knowledge between the text generator and its recipient. These abilities are of special importance for the advertising of goods presented on international market because it requires adaptation of advertising texts with the features of the language picture of the world audience, which is focused on the text. The main criterion for understanding the features of the advertising language is determined by the ability to correctly perceive and translate advertising texts and trademarks. As everyone knows, there are several basic methods for understanding translation equivalence. First, the concept of formal correspondence, with all texts that can be sent, is transmitted even before the structure of the source text. This principle does not apply to the translation of slogans, but to the transcription or transliteration of

trademarks. Second, the concept of normative substantive compliance, where equivalence plays the role of a balance between the transfer of elements of the original content of the text and compliance with the norms of the translated language.

For advertising texts, the normativity of language means is necessary, but it is not the main task. Therefore, the translation can be included in the number of high-quality translations, when advertisers fully determine the emotional background of the text. This task can effectively perform a translation corresponding to the dynamic (or functional concepts of equivalence of a given text.) The concept of dynamic equivalence to linguistics is an American scientist Yu. Naide was proposed. It must be able to predict the communicative impact of the advertising message in the language in which it is translated. L.P. Latyshev wrote: "to some extent, it approaches the average influence of the language team of the translator, highlighting moments based on their own understanding view and contribution as well as their own life experience." [3,75]

Advertising in modern business is one of the effective communication tools. Accordingly, when translating any advertising text, it is necessary to pay attention to its communicative value. Expression for impact, the ability to cause a clear response from the recipient means that the text in the target language is translated in the right direction. An advertising translator should consider any text as a means of communication between a producer and a potential consumer, not as a goal. The consumer may have some positive associations about the product. But in everyday life we often meet with them, on the contrary. The world-famous car company Ford "can boast" a lot of experience on this issue. Thus, an inexpensive Fierra truck for developing countries was sold incorrectly in Latin America. Because in Spanish, fierra means "woman". Coca-cola is very linguistically responsible for advertising other countries compared to Ford. First, the logo itself will not always stand in the same position. Secondly, the main core of the advertising slogan is the verb to enjoy. When translated into different languages, it faces strong metamorphoses. For example, we can cite a version of the word "rahatani" in the Kazakh language. Marketers of the company urge to avoid unnecessary connotation of the direct translation of the word "enjoy". The philosophy of the production conducts work in this direction in each state. Mars faces the following obstacles in bringing the M&M's brand to the French market. the sign & (=and) does not have the plural de's in French. [4,47].

Anyone who studies the English language, acquainted with these circumstances, and correctly affects the brand. However, the translator must adhere to the principle that he does not know another language that has turned over. Therefore, it became necessary to make an advertising campaign that teaches the French consumer the name of the product, i.e. teach M&M's to speak their native language.

During the conversation about the specifics of the advertising language, we talked about the frequent use of idioms as one of the ways to extract vivid emotional images. We are aware of the impossibility of direct translation of idioms.

We can choose only the most related equivalents to the target language. In accordance with the above-mentioned theory of dynamic equivalence, an advertising translator must not only determine the exact equivalent of a stable phrase, but also predict the linguo-ethnic reaction of the receiver of the advertising text [5, 112].

Pepsi, the main competitor of Coca-Cola, carried out another advertising campaign in Germany. The motto of the action is the English sentence "Come alive with Pepsi". When modeling in this location, there is a charge of vivacity, health and the idea to move without sitting still. However, the semantic meaning of this motto did not reach its goal, as in German this motto means "leave the cemetery with Pepsi". The smaller the particles of speech, the more effort is required when it is correctly transmitted in the target language. The values that allow the manufacturer to disclose the image of its products should be observed. In this case, the help of transliteration will be less. Sunbeam is an example. People who speak English know the difference between the English words "vapour" and "mist". The first one can be found in technical and scientific cognitive texts as "steam". The second translates as "darkness, fog, rain". The product for the female public had to win at the expense of such diversity. However, in fact, there was a very funny

event. Because the word "mist" in German means "gumir, tezek". That is, the word "vapour" should be used relatively close to European languages.

- The language of advertising is part of the structure of the language, acquiring linguistic features that form the impressiveness and education of advertising texts. [6, 127].

The purpose of the advertising imagery of the text, its language, all possible means for the creation of an idiom, connotative words, lexical IELT below elliptic structure is used.;

- semantic task of advertising text - a call to action, correctly delivered by a verb;

- the most dynamic part of the text;

Effective translation of advertising is directly related to the prediction of the linguistic and ethnic reaction of the recipient in the language of translation of the text; it should be based on the peculiarities of the national psychology of the source and target languages, differences in culture and traditions.

Thus, it is possible to increase the communicative value of advertising, paying attention to the problems of language and, in particular, advertising language. The need for continuous improvement of advertising language contributes to the further study of this part of language activity.

Thus, the advertising slogan is the main nuclear component of advertising communication, in any language. Without it there will be no advertising and there will be no exaggeration. Slogans are the unity that implements cognitive, communicative processes. Slogans achieve the goal to have attention in various ways: structural features of the sentence, using phonetic-intonation, graphic means of words, as well as semantic and stylistic properties. The center between them should have semantic nodes. In the analysis of the syntactic structure it was found out that exclamation sentences predominate, exclamation sentences with a verb in the orders of paradise are especially common. Slogans are often a combination of informational and emotional components. Information slogans directly characterize the product, and rational information supplied in the slogans, affects various properties of the product: the type of advertising object, distinctive properties of the product, the addressee of the product, the effectiveness of the advertised product. The form and content of the advertising slogan differ in the language subsystems that were present at its release. Lexico-semantic analysis of the advertising slogan served as an impetus to the conclusion that the most common slogans are slogans containing words that have the meaning of comparing semantics.

List of literature:

1. Internet resources. <http://www.russbrand.ru/2008/06/03/pochti-rodnaya-rech001>.
2. Language, consciousness, communication : sat. Articles, resp. Ed. V. V. Krasnykh, A. I. Izotov. Issue. 22. – M : MAX PRESS 2002-136s
3. Vezhbitska A. Language. Culture. Knowledge. A. Virbicko – M: Russian dictionaries, 1997.-405s.
4. Kornilov O. A. Language pictures of the world as derivatives of national mentalities O. A. Kornilov – M : chero, 2003.-349C
5. Language and Philosophy of culture V. Humboldt. - M : Progress, 1985-397s
6. Advertising, Language, Speech, obshenie Uch. The textbook Under the editorship of O. J. Goichman. V. M. Lachica - M : INFRA-M

ЕТІСТІКТЕН ТУЫНДАҒАН ЗАТ ЕСІМДЕРІ БАР СӨЙЛЕМДЕРДІ АУДАРУДЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ

Әбдіғалиева Жанна Сәндібайқызы

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, «Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасы, аға оқытушы, Ақтөбе қаласы

Zhanna93@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада етістіктен туындаған зат есімдердің ана тілінен шет тіліне аудармасы қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается перевод отглагольных существительных с родного на иностранный язык.

Annotation. The translation of verbal nouns from the native language into the foreign language is considered.

Тірек сөздері. Етістік, зат есім, аударма жолдары, субъект, объект, толықтауыш, анықтауыш, пысықтауыш

Ключевые слова. Глагол, существительное, пути перевода, субъект, объект, дополнение, определение, обстоятельство.

Key words. Verb, noun, ways of the translation, subject, object, adjective, adverbial modifier

Етістіктен болған зат есім *of* предлогымен қолданылады. Етістіктен болған зат есім толығымен зат есім бола алады. Қазақ тіліндегі етістікті зат есім ағылшын тіліндегі етістіктен туындаған зат есімнің *-ing* жұрнағымен жиі беріледі. Қазақ тіліндегі көлем, аудан немесе дәрежені білдіретін жеке етістіктен болған зат есімдер салыстырмалы шырайдағы сын есімдердің немесе кей жағдайларда есімшелермен беріледі.

Зат есімнің тілдегі іс-әрекеттердің, процестердің және құбылыстардың заттануы салдарынан етістіктен туындаған зат есімдер *бастауыш, толықтауыш және пысықтауыш* ролінде жүреді. Ағылшын тілінде заттану құбылыстары аз байқалады және етістіктен болған зат есімдер сирек кездеседі. Аударғанда оған түрлі *семантикалық өзгертулер* жасау қажеттігі туындайды. Кейбір жағдайларда, әсіресе жанрлы ерекшелігімен айқындалған ағылшын мәтіндерінде (мысалы, эконмика жөнінде мақала жанрымен), бастауыш рөлін атқарған орыс/қазақ тілінің нақты зат есімі ағылшын тілінде етістікті зат есіммен берілуі мүмкін. Әдетте қазақ тілінде әрекеттер пен процесстер субстанциялау немесе заттану (зат есімге айналдыру) үрдісіне тән. Осы заңдылықтың салдарынан етістіктен жасалған зат есімдердің біраз бөлігі субъект, объект және пысықтауыш түрінде келеді. Етістіктен жасалған зат есімдер қоғамдық- публицистикалық стиліне жататын мәтіндерде кеңінен қолданылады. [1, 30]

Төмендегі сөйлемдер аудармаларына тоқталсақ

Сайлау демократиялық өкілдік мемлекеттерінің басты көрінісі. Неге? Өйткені демократиялық қоғамда үкімет билігі тек басқарылушылардың келісіміне байланысты. Еркін және әділетті сайлау өткізу осы келісімді үкімет өкілдігіне айналдырудың негізгі құралы. [2, 16]

Elections are the central institution of democratic representative governments. Why? Because, in a democracy, the authority of the government derives solely from the consent of the governed. The principle mechanism for translating that consent into governmental authority is the holding of free and fair elections. [3, 16]

сайлау – elections; басқарылушылардың келісіміне – the consent of the governed; сайлау өткізу – holding of elections

Бұл мәтін үзіндісінен көріп отырғанымыздай *сайлау – elections* етістіктен болған зат есімдер аударма тілге зат есім болып аударылып тұр. Ал *келісімін – consent* деп зат есіммен жеткізіліп тұр, ал *өткізу – holding* болып герундий арқылы жеткізіліп тұр.

Демократиялық сайлау тартысты өтеді. Сайлау өкімет басыларын анықтайды. Елдің заңдары мен конституцияларына мойынсына отырып, көпшілік сайлаған өкілдер билік тізгініне ие болады. Әрине сайлаушылар да төте референдум, немесе белсенділік білдіру арқылы маңызды саяси мәселелерді шешуге қатыса алады. Мысалы, АҚШ-та мемлекет заң шығарушылары кекелген мәселені сайлаушылардың алдына қойып, шешуді талап етеді. Сайлаушылар белсенділігін алатын болсақ, азаматтар өздері талап етілетін жеткілікті адамдардың қолын жинап өз мәселелерін келесі дауыс беру кезінде қаралуын талап етеді және штат заң шығарушылары мен әкімнің қарсылығы бұл орайда тіпті көзге ілінбей де қалуы мүмкін. Калифорния сияқты штатта сайлаушылар қоршаған ортаның ластануынан машинаны сақтандыру секілді мәселелерге байланысты дауыс берген сайын оларды талқыға салып, өз ойларын ортаға салып отырады. [2,17]

Democratic elections are definitive. They determine the leadership of the government. Subject to the laws and constitution of the country, popularly elected representatives hold the reins of power. They are not simply figureheads or symbolic leaders.

*Finally democratic elections are not limited to selecting candidates. Voters can also be asked to decide policy issues directly through referenda and **initiatives** that are placed on the ballot. In the United States, for example, state legislatures can decide to “refer”, or **place an issue** directly before the voters. In the case of an initiative, citizens themselves can gather a prescribed number of signatures and require that **an issue be placed** on the next objections of the state legislature or governor. In a state such as California, voters confront dozens of legislative initiatives each time they vote – on issues ranging from **environmentalpollution** to **automobile insurance costs**. [3, 17]*

Жоғарыда берілген саяси мәтіннен үзіндінің аудармасынан көріп отырғанымыздай демократиялық **сайлау** - *democratic elections* болып, яғни етістіктен болған зат есім **сайлау** аудармада *elections* – зат есім болып аударылып тұр. Ал *мәселені шешуді* – *to place an issue* тіркесі аудармасынан көріп отырғанымыздай етістіктен болған зат есім *шешу* аудармада *to place* деген инфинитивпен аударылған. Келесі *мәселелерін қаралуын* - *an issue be placed* тіркес аудармасынан ырықсыз формада келген етістіктен болған зат есім *қаралу* аудармада *be placed* деп ырықсыз формадағы инфинитивпен берілген. *Алқоршаған ортаның ластануы* деген тіркестегі *ластану* – етістіктен болған зат есім, әрі бастауыш аудармада *environmentalpollution*, яғни заттық мағына басым болғандықтан зат есім күйін сақтап отыр. Келесі *машинанысақтандыру* - *automobile insurance* мысалынан да заттық мағына басым етістіктен болған зат есім аудармада да зат есім күйін сақтап тұр.

Кез-келген қоғамның, әсіресе демократияның өмірлік маңызды бөліктерінің бірі – білім беру қызметі. Томас Джефферсон жазғандай, «егер ұлт өркениеттің қандай да бір сатысында мәдениетсіз еркін болуға болады десе, онда ол ешқашан да болмаған, болмайтын да нәрсені қалайды. Енжар қабылдануға ұмтылған тоталитарлық қоғамнан демократиялықбілім берудің айырмашылығы мен мақсаты тәуелсіз, білім құмар, өз ісінталдауға бейім, өз көзқарасы бар, оған қоса демократия аясында терең білімі мен тәжірибесі бар азаматтар тәрбиелеу. [2, 18]

Education is a vital component of any society, but especially of a democracy. As Thomas Jefferson wrote: “If a nation expects to be ignorant and free, in a state of civilization, it expects what never was and never shall be.”

*In a contrast to authoritarian societies which seek to in calculate an attitude of **passive acceptance**, the object of **democratic education** is to produce citizens who are independent, questioning and **analytical in their outlook**, yet deeply familiar with the precepts and practices of democracy.* [3, 18]

Жоғарыдағы берілген үзінді аудармасында кездесетін *білім беру қызметі* – *education*; *енжар қабылдану* - *passive acceptance* сөз тіркестері аудармасынан етістіктен болған зат есімдердің аудармада да зат есім болып аударылғанын байқауға болады. *Демократиялық білім берудің-* *democratic education* аудармадан етістіктен болған зат есім *білім беру* аудармада *education* деп зат есіммен аударылған, ал өз *ісін талдауға* - *analytical in their outlook* аудармасында сын есіммен аударылып тұр. *Алазаматтар тәрбиелеу* - *to produce citizens* аудармасынан көріп отырғанымыздай *тәрбиелеу* – етістіктен болған зат есім *to produce* инфинитивімен аударылып тұр.

*Пікір таластары, келіспеушілік және ымыраға келу сияқты, кейбіреулердің ойынша, әлсіз жақтары деп есептелетін демократияның бұл көріністері шындығында оның күш-қуаты. Әрине, демократияның қарсыластары оның ерекше тиімділігі жоқ деп жала жабады: үлкен де күрделі қоғамда демократиялық **шешімдер қабылдау** қиындығы көп, уақытты қажет ететін құбылыс.*[2, 21]

*It is the very aspects of democracy cited most frequently by its critics that give it resiliency. The **processes of debate, dissent and compromise** that some point to as weaknesses are, in fact, democracy’s underlying strength. Certainly, no one has ever accused democracies of being*

particularly efficient in their deliberations: democratic decision-making in a large complex society can be a messy, grueling and time-consuming process. [3, 21]

Үзінді аудармасынан алынған **пікір таластары, келіспеушілік және ымыраға келу - processes of debate, dissent and compromise; шешімдер қабылдау - decision-making** деген тіркестер аудармасына мән берелік. Мұндағы **пікір таластары** деген тіркестегі етістіктен болған зат есім **таласу** деген етістіктен туындаған. Аудармада **debate** зат есімімен аударылған. Ал **келіспеушілік** **келіспеу** етістігінен туындаған және аудармада **dissent** зат есімімен аударылған. Ал **ымыраға келу** етістіктен болған зат есім, әрі бастауыш аудармада **compromise** зат есім болып аударылған.

ТШО адамның тіршілік ортасы – табиғи орта мен адамның өзін қорғаудың принциптеріне сүйенеді. ТШО-да қолданылатын өндірістік процестер мен технологиялар дүние жүзіндегі осы саладағы еңбекті және қоршаған ортаны қорғау талаптарына сай келеді, тіпті негізгі көрсеткіштер бойынша бұл талаптардан асып та түседі. [2, 27]

TCO is committed to protecting the people and the environment in Kazakhstan. Its work processes meet and exceed industry environmental and safety standards around the world. [3,27]

Бұл мәтін аудармасынан **табиғи орта мен адамның өзін қорғау - protecting the people and the environment; еңбекті және қоршаған ортаны қорғау талаптарына - environmental and safety standards** болып тіркестердің ағылшын тіліне жеткізілгенін байқауға болады. Яғни қазақ тіліндегі **қорғау** етістіктен болған зат есім, әрі бастауыш аудармада **protecting** – герундий және бастауыш болып аударылып тұр. Ал түпнұсқадағы етістіктен болған зат есімді тіркес **еңбекті және қоршаған ортаны қорғау** – аудармада **environmental and safety**, яғни сын есім, әрі анықтауыш болып беріліп тұр.

Өндірісті оңтайландыру және өндіріс қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі кеңесшілер мен ТШО жағындағы кеңесшілердің көмегімен ТШО-ның қауіпсіздік техникасын қамтамасыз ету бойынша бізде қолданылып жүрген жұмыс әдістерін өте сындарлы және тұрақты түрде талдайтын болады, оларды басқа компаниялардың әдістерімен салыстырып, жақсысын анықтап, ТШО-ның қауіпсіздік техникасын жақсарту мүмкіндіктерін пайдалану болады. [4, 27]

TCO has in place a rigorous system for managing TCO safety. Assisted by internal and external Operational Excellence and safety process consultants, TCO will continuously examine existing safety management processes, benchmark them against other companies, and identify and implement TCO safety improvement opportunities. [4, 27]

Жоғарыда берілген **өндірісті оңтайландыру - Operational Excellence; өндіріс қауіпсіздігін қамтамасыз ету - safety process; қауіпсіздік техникасын қамтамасыз ету - safety management processes; қауіпсіздік техникасын жақсарту - safety improvement** тіркестер аудармаларынан етістіктен болған зат есімдердің **process, improvement** зат есім болып аударылып тұрғанын көруге болады.

ТШО өз қызметінің барлық салаларындағы қызметкерлердің ішінде ҚР азаматтарының санын көбейтуге, жауапкершілігі мен қиындығы көбейіп келе жатқан жұмыстарды орындау үшін оларды оқытуды жалғастыруға бар күш-жігерін жұмсауда. [4, 31]

TCO is committed to maximize employment of Kazakhstani citizens in all of its activities, and to continue to train employees to take on jobs of greater responsibility. [4, 31]

Жоғарыда келтірілген сөйлем аудармасынан **азаматтарының санын көбейтуге - to maximize employment citizens; оқытуды жалғастыруға - to continue to train employees болып** етістіктен болған зат есімдердің ағылшын тіліне инфинитив арқылы аударылып тұрғанын көруге болады.

Олай болса етістіктен болған зат есімдердің аударма жолдары төмендегідей:

- Егер бастауыш бәсеңдемеген заттық мағынасы бар етістіктен жасалған зат есім болса, онда аудармашы мұндай бастауышты сақтап қалады;

- Егер етістіктен жасалған зат есімнің заттық мағынасы бәсеңдеген болса және етістіктен жасалған зат есімдегі есім субъект болып табылса, онда аудармашы есімді барлық

ағылшын айтылымының субъектісіне айналдырады, ал етістіктен жасалған зат есімді етістікті немесе есімді предикатқа айналдырады;

- Егер есім етістіктен болған зат есімде – объект болса, онда аудармашы етістіктен болған зат есімді баяндауыш етіп, ал, ондағы есімді толықтауышқа айналдыра отырып, айтылымның бастауышын кең контекст көлемінде анықтайды;

- Егер субъектті анықтау қиындық туғызатын болса, онда “attempt”, “efforts”, “goals”, “steps” сияқты десемантикалыңған зат есімдерді айтылымның бастауышы ретінде қолданады;

- Егер бастауыш ретінде ішінде нақты мағына етістіктен болған зат есімнен болмай, ондағы объект қызметіндегі етістікті-есімді сөз тіркесі болған жағдайда, аудармашы етістіктен болған зат есімді түсіріп, есімді айтылымның субъектісіне айналдырады;

- Егер етістіктен болған зат есім толықтауыш, анықтауыш, пысықтауыш қызметін атқарып тұрса, онда аудармашы етістіктен болған зат есімді инфинитивпен, герундиимен, есімшемен немесе сын есіммен ауыстырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. – М.: УРАО, 2000. – 207б.

2. «Демократия деген не?» АҚШ ақпарат агенттігі, 1992 (қазақ тілінде)

3. «Демократия деген не?» АҚШ ақпарат агенттігі, 1992 (ағылшын тілінде)

4. ТеңізШевроил «Он жыл халық игілігі үшін», 2003

АУДАРМАДАҒЫ ЭКВИВАЛЕНТТІЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Әбдіғалиева Ж.С.

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, «Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасы
аға оқытушы, Ақтөбе қаласы. zhanna93@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада эквиваленттілікке анықтама беріліп, оны жан-жақты қарастырады. Сонымен қатар эквиваленттіліктің аудармадағы маңыздылығы айтылады.

Аннотация. В статье дается определение эквивалентности и его всестороннее рассмотрение. Также говорится о значении эквивалентности в переводе.

Annotation. The article gives the definition of equivalence and its extensive consideration. It also refers to the importance of equivalence in translation.

Тірек сөздер: Аударма, қиындық, эквиваленттілік, денотат, коннотация, сигнификат және прагматика

Ключевые слова: Перевод, проблема, эквивалентность, денотат, коннотация, сигнификат и прагматика

Key words: translation, problem, denotation, connotation, pragmatics.

Аударма – сан қырлы, күрделі де қиын, жұмбақ та астарлы әрі шығармашылық әрі психологиялық үдеріс, көп қырлы құбылыс. Әлем халықтарының қандай да бір мәдени, ғылыми, саяси, экономикалық байланыстарында, қарым-қатынастарында аударманың тигізген ықпалы зор. Ел мен елдің бірін-бірі тануына, одан әрі мәдени байланыстарының дамуына ұласқан аударма – қасиетті де қадірлі өнер. Адамзаттың тіршілік қажеттіліктерінен туындаған тәржімалау ісі қай ғасырда да өз ізін, дәстүрін қалдырып отырған [1, 3]. Аударма-комплексі үдеріс. Түпнұсқаны дұрыс, әрі нақты жеткізу үшін, аударма тілінде тек қажет сөздерді тауып қана қоймай, оларды сәйкес грамматикалық үлгіде жеткізе білу қажет. Оған қоса көп жағдайда еш есептен шығаруға болмайтын стилистикалық факторлар да араласады. Аудару- басқа тілде айтылған нәрсені, екінші бір тілде толық, әрі дұрыс білдіру.

Қазіргі таңда қазақ тіл білімі ғылымында арнайы зерттеуді талап ететін салалардың бірі – аударманың теориясы. Бұл сала – қазақ тілтанымы үшін әлі жетілмеген, тиісті деңгейдегі ғылыми сипатын ала қоймаған тіл білімі салаларының бірі. Сондықтан бұл ғылымның негізгі бағытын айқындап бере алатын бірқатар ұғым-түсініктердің даралана қоймау себептері де

осыған тікелей байланысты. Қазіргі қазақ тіл білімінде аударма мәселесімен түбегейлі айналысып жүрген ғалым А.М.Алдашева докторлық диссертациясында «...қазірге дейін аударма теориясының басты дәйектемелері, шешуші негіздері, аударматану ғылымының басты объектісі мен ұстанымдары, әдіс-тәсілдері мен бірлік тұлғалары, аударманың нормасы, тәржіма ісіне қойылатын талаптар сияқты маңызды жағдаяттардың анық-қанығы ғылыми тұрғыдан анықталған емес», – деп атап өткен. [2,45] Қазақ тіл білімінде аударматану мәселесі – ХХ ғасырдың соңғы жылдары ғана қолға алынған жаңа салалардың бірі. Сондықтан қазақ тіл біліміндегі аударма теориясы да, аударма практикасы да, аударма іс-тәжірибесінің теориялық тұғыры да енді қалыптасып келе жатыр.

Аудару дәлдігі мәселесін филологтар бұрыннан бері қарастырып келе жатыр. Қазіргі кезде бұл мәселе әр түрлі аудармалық бағытта зерттелуде (Қазақстан мектебі: Г. И. Исина, А. Алдашева және т.б., Ресей мектебі: А. Т. Алексеева, В. Н. Комиссаров, Н. Р. Ткачев және т.б., Германия мектебі: Г. Егер, К. Райс, Е. Штойберг және т.б.). Жоғарыда аталған лингвисттердің зерттеулерінде назар эквиваленттілік терминіне аударылады. Барабарлық (эквиваленттілік) – аудару теориясында өте күрделі және көп қырлы ұғым ретінде қарастырылады. В. Н. Комиссаровтың пікірінше «эквиваленттілік ұғымы аударманың негізгі ерекшелігін ашып, қазіргі аударматануда негізгі ұғымдардың бірі болып табылады» [3, 176].

«Эквиваленттілік» термині қазіргі аударма теориясында аз уақыттан бері қолданылып келе жатыр (1938 жылдан бастап Лейпциг аударма мектебінде). П. М. Топер пікірлердің көп қырлылығын белгілеп, аудару теориясына «эквивалент» терминінің қашан және қайдан кіргенін анықтайды. «Алғаш рет «эквивалент» терминін «Аударманың лингвистикалық аспектілері» туралы мақаласында Р. Якобсон ұсынған еді» («О лингвистических аспектах перевода») [4, 176].

Аударма теориясы үшін осы термин қандай мағынада қолданылады және басқа терминдермен қалай араласады? Мысалы, Вине және Дарбельне «Француз және ағылшын тілдерінің салыстырмалы стиликасы» («Сопоставительная стилистика французского и английского языков») атты еңбектерінде (1958 жылы) эквивалент және эквиваленттілік терминдерін біз үшін дағдылы мағынада емес, аударманың тәсілдерінің бірі ретінде қолданған. Жалпы ғылыми білімдер жағынан «эквиваленттілік» ұғымын қарастырайық. Орыс тілінде эквиваленттілік сөзі эквивалентті сын есімінің ерекшеліктеріне тең. Яғни, бірдей, мағынасы бірдей, тең күшті, бірдемені қандай да болса байланыста тұрғанды алмастыру сөздеріне эквивалент болып тұр. Сонда, эквивалент сөзі – бұл бірдей, мағынасы бірдей, басқаға тең болатын, оны толық алмастыра алатын ұғым [5, 747].

Я. М. Рецкер пікірінше, «эквивалент» - бұл тұрақты және тең мағыналы сәйкестілік, дағдыдағыдай, контекстке тәуелді болмайды. «Сәйкестілік» терминін қолдаған кезде, берілген зерттеуші лексикалық бірліктер арасындағы семантикалық сәйкестілік туралы айтады [6,10]. Л. С. Бархударовтың айтуынша, әр түрлі тілдердің лексикалық бірліктерінің, олардың бүкіл мағыналық көлемінде сәйкес үйлестілік өте сирек кездеседі. Аударма толықтылығы (барабарлық) ұғымын дәлдеуге тырыса отырып, А. В. Федоров толығырақ түсініктеме береді: «Аударманың толықтылығы – бұл түпнұсқада берілген мазмұн мағынасының толық жеткізілуі және аударманың түпнұсқаға функционалды-стилистикалық жағынан толық сәйкес келуі».

Аударма толықтығы түпнұсқаға сәйкес мазмұны және форма ара қатынас ерекшеліктерін жеткізуде немесе осы ерекшеліктеріне функционалды сәйкестіліктерді жасауда. Форманың өзгешеліктерін қайта құруда жатыр (егер де бұны тіл жағдайлары мүмкін ететін болса). Ал ол болса, осы жағдайда жиі және өзінің формалды ерекшеліктерінің түпнұсқадағы элементтермен сәйкес келмейтін, толық жүйеде ұқсас мағыналық және көркем функцияларын орындайтын тіл амалдарының қолдауын болжайды [7,125].

А. В. Федоров толықтық және барабарлық ұғымдары арасында тепе-теңдік белгісін қояды. Ол үшін барабарлық – бұл тек қана шетел термині. Мәтіннің көркем редакциялау ережелеріне сәйкес оны ана тіліндегі сөзбен алмастыру жақсырақ болар еді. Бірақ,

алмастыру болса да, мәселе айқын шешілмейді. Керісінше, А. В. Федоров ұсынған аудармада барабарлық толықтықтың болуы жаңа мәселелерді туғызады.

Сонымен, түпнұсқа және аударма мәтіннің бірліктерін қарастырғанда және салыстырғанда, біз лексика бірліктерінің эквиваленттілігін семантикалық деңгейде анықтаймыз. Неміс аударматану мектебінің өкілі В. Коллердің пікірінше, мәтіндер арасындағы эквивалентті қарым-қатынас түрі және үлгісі анықталғанан кейін, эквиваленттік ұғымы ақиқатты мағынасына жетеді.

Аударманы қабылдаушының реакциясы берілген мәтіннің мазмұнын жеткізу мәселесімен байланысты. Ол қандай элементтерден тұратынын анықтау қажет. Л. К. Латышев А. Д. Швейцердің көзқарасын бөліп, келесі төрт элементтерді белгілейді:

1) заттық жағдайларды белгілеуімен байланысты денотативті мағына (яғни, заттық-логикалық);

2) пікір элементтерінің арасындағы синтаксистік (яғни, оның синтаксистік құрылымымен) байланысты белгілейтін синтаксистік мағына;

3) функционалды-стилистикалық және экспрессивті бояумен белгіленген коннотативті мағына;

4) тілдік пікірдің және коммуникацияға түскен адамдардың қарым-қатынасымен анықталатын прагматикалық мағына.

Лексико-семантикалық эквиваленттілік мағынасын анықтаған кезде, зерттеуде қолданылған «денотат», «коннотация», «сигнификат» және «прагматика» ұғымдарының мағынасын анықтау қажет.

Денотат (латын тілінің *denotatum* «белгіленген» сөзінен шыққан) – осы бірлікпен атала алатын белгіленген зат, ақиқаттылықтың көптеген объектері (заттар, қасиеттер, байланыстар, күй, үдерістер, іс-әрекеттер және т. б.) Коннотация (латын *connotation, connoto* «қосымша мағынам бар» сөзінен шыққан) – тіл бірлігінің узуалды немесе окказионалды сипаты эмоционалды, бағалы немесе стилистикалық сипаттамасы.

Кең мағынада – бұл тіл бірлігінің заттық-мағыналық (денотативті) және грамматикалық мағынасын толықтыратын, оған экспрессивті қызмет беретін кез келген компонент. Тар мағынада – бұл тіл бірлігінің мағынасының компоненті, ол үшін екінші – атаулы функциясын орындайтын, қатынаста қолдану кезінде берілген реалияға атаулының ішкі формасын жете түсіну негізінде ассоциативті-бейнелік жолмен, оның объективті мағынасын толықтыру.

Сигнификат (латын *significatum* «белгіленген» сөзінен шыққан) – тіл белгісінің мағыналық мазмұны; тіл жүйесіндегі сөздің номинанты –сөз деп атала алатын тіл бірлігі. Әрбір келтірілген, қарастырылған «денотат», «коннотат» анықтамаларында «тіл белгісі» ұғымы кездеседі. Лингвистикада тіл белгісі – бұл затты, қасиетті, ақиқатқа қатынасты білдіретін материалды-идеалды құрылым (екі жақты тіл бірлігі). Өз жиынтығында тіл белгісі ерекше бір белгілер жүйесін – тілді құрайды.

Л. К. Латышевтің пікірінше, мәтінді, сөйлемді, сөз тіркесін, сөзді белгілер ретінде қарастыруға болады. Яғни, бір түрлі құбылыс ретінде. Ал бұл болса, аудару теориясы үшін ерекше құрылымды. Бұл аудару үдерісі кезінде берілген тілдің тіл бірліктерін аудару тілдің тіл бірліктеріне «ауыстыру» бір бірімен байланысқан бірнеше деңгейлерде, сөздер, сөз тіркестері, сөйлемдер және толық мәтіндер деңгейлерінде параллелді болып өтеді.

Неміс ғалымы Г. Клаус тіл белгісі ақиқатты болмыстың келесі категориялармен ара қатысын белгілейді:

- ол белгілейтін заттармен немесе құбылыстармен (денотаттар);

- адамдардың, осы тіл қоғамының мүшелерінің (сигнификаттардың) санасындағы осы заттардың немесе құбылыстардың (денотаттардың) бейнесімен;

- тіл белгілерін «жеткізетін» және «қабылдайтын» адамдармен, сонда осы кезде олар тіл белгілерін өз тезаурусына (индивидуалды түсінік қорына), ішкі қалпына және қатынастың белгілі жағдайына байланысты түсінеді;

- тіл кодымен, олар белгілі бір кодының элементімен (белгілі белгілер жүйесі) болған кезде ара қатысын белгілей алады, өйткені белгілер ол кезде адамдар арасындағы қатынастың жан-жақты амалы ретінде ғана болуы мүмкін [8, 236].

Жоғары аталып шыққан факторларға, белгілер құрылымының компоненттермен ара қатысын белгілейтін, солар арқылы мәтіннің құрылуына үлес қосатын, заттық жағдай (сөйлеп және жазылып жатқан жағдай) және қарым-қатынас жағдайлары (сөйлеп жатқан жағдай туралы) қосылады.

Көптеген жағдайларда мәтін мазмұнының құрылуына қатысатын семантикалық құрылымның компоненттері оның белгілерімен тікелей ара қатысын белгілейді. Сондықтан біз лексико-семантикалық эквиваленттіліктің келесі деңгейлерін белгілей аламыз: денотативті, коннотативті және коммуникативті-функционалды.

Денотативті деңгейді біз: тіл белгілерінің денотаттармен ара қатысы белгіленген фактының заттық сәйкестігін, объективті, мәлімет жіберушінің көзқарасына байланысты емес, практикалық жағынан ең маңызды қасиеттері бар мазмұнның, тілдік және мәдени-тарихи дәстүрлері бар қарым-қатынас жағдайын және берілген тілдің өзгешелігін түсінуіміз керек.

Ал коннотативті деңгейде тек қана денотаттардың объективті қасиеттері емес, сонымен қатар мәдени-тарихи, тіл ғұрыптармен анықталған, осы этникалық топқа жататын адамдармен денотаттарды бейнелеуі белгіленген. Тіл белгінің коннотациясын - біз денотативті мағынасына серік болатын, берілген этникалық топтың өкілдерімен осы белгімен байланысының мәнін түсінеміз. Сондықтан бұл тіл факторы болып табылады.

Коммуникативті-функционалды деңгей (яғни, интерпретатор деңгейіндегі мазмұны) – мәлімет жіберушінің дербес тәсілмен бейнеленген түпнұсқа белгісінің аудармаға сәйкес келуі, жіберушінің және мәтін қабылдайтын адамның мәтіндерінің тіл белгілері мен мәлімет қорының сәйкес болуы.

Ішкі тілдік мазмұн – бұл тіл белгілерінің арасындағы және толық тіл кодымен сәйкестілігі. Бұл аспект прагматикалық мазмұнға байланысты. Өйткені прагматика – бұл семиотиканың және тіл білімінің зерттеу аймағы. Онда адресат ойының субъектіге, коммуникацияға қатысқан адамдардың арасындағы қарым-қатынасына, қарым-қатынас жағдайына байланысты тіл белгілерінің сөйлеудегі қызметі зерттелінеді. Аудару кезінде түпнұсқаның жалпы мағынасы сақталуы керек.

Әдебиеттер:

Тарақов А.С. Аударма әлемі: - Алматы : Қазақ университеті, 2007. - 243 б.

Алдашева А.М. Аударматану: лингвистикалық және лингвомәдени мәселелер. – Алматы, 1999. – 161 б.

3. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода: –М.: Учебное пособие, 1999. – 336 с.

4. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода // Комментарии. – СПб.: 1959. – №11. – С. 176.

5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. – М.: Просвещение, около 50000 слов – 1984. – 1080 с.

6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводоведческая практика. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.

7. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1983. – 400 с.

8. Клаус Г. Сила слова. – М. : Прогресс, 1967. – 236 с.

АБАЙ ҚАРА СӨЗДЕРІН АУДАРУДЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ

Әбдіғалиева Жанна Сәндібайқызы

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, «Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасы, аға оқытушы, Ақтөбе қаласы. Zhanna93@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Абай қара сөздерінің қазақ тіліне аудармасы барысында орын алған қиындықтар қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы перевода слов назидания Абая с казахского на английский язык.

Annotation. In the article the translation difficulties of Abai's words from Kazakh into English.

Тірек сөздері. трансформация, нақтыландыру, жалпыландыру, модуляция, аударма, қиындық.

Ключевые слова. трансформация, конкретизация, генерализация, модуляция, перевод, проблема.

Key words. Transformation, concretization, generalization, modulation, translation, problem

Көркем аударма мақсаты – шет тілін білмейтін оқырманды сол халықтың шығармаларымен әлем әдебиетінің озық үлгілерімен, классикалық туындылармен таныстыру. Шығарманың көркемдік ерекшелігін, дербес құрылымдық сипатын, ұлттық колоритін сақтау – аудармашының табысқа жетуінің басты кепілі. Мұндай жетістікке жету үшін аудармашы бірінші кезекте түпнұсқаның көркемдік мазмұнымен бірге, философиялық рухын, әлемін терең сезінуі тиіс, бұл үшін талантты аудармашы болу аз, нағыз әдебиетші, энциклопедияшы, ғалым болуы қажет. [1, 12]

Төмендегі Абайдың қара сөздері аудармасына тоқталатын болсақ 4-сөз

Түпнұсқа:

Екі ортада бұл дүниенің рахатының қайда екенін білмей, бірін-бірі аңдып, біріне – бірі мақтанып, есіл өмірді ескерусіз, босқа, жарамсыз қылықпен, қор етіп өткізеді де, таусылған күнінде бір күндік өмірді бар малына сатып алуға таба алмайды. [2, 14]

Between these two events, without fully comprehending the value and uniqueness of the life bestowed upon him, he will burn it up thoughtlessly, squander it in petty quarrels and miserable wrangles and never know true happiness. He will pause to think only when the sands of life are running out. Only then will he realize that no treasure on earth can prolong his life even for a single day. [3, 213]

Таусылған күнінде *-when the sands of life are running out* деп аударылған, яғни айтылған ой мағынасын ағылшын тілі тілдік нормасына сай басқаша бірліктермен беріп тұр. Бұл компенсация тәсілі болып табылады. Ал екі ортада *- Between these two events*, яғни осы екі жағдай аралығы деп аударған, себебі бұған дейін бұл өмір мен ахирет сөз болған еді, яғни аудармашы түсінікті болу үшін мағынаны дамыту тәсілін қолданып тұр.

Бұл дүниенің рахатының қайда екенін білмей *- without fully comprehending the value and uniqueness of the life* деп аударған, яғни өмірдің құны мен бір рет қана берілетіндігін толығымен сезінбей деп аударған. Дүниенің рахаты астарында еш қайғы-мұңсыз, тыныш өмір жатыр және аудармашы оны өмірдің қадірі мен бір-ақ рет берілетіндігі деп жеткізеді, яғни аудармашы бұл жерде лексикалық трансформацияның нақтылау тәсіліне жүгінген. Әсіресе ағылшын тілінен қазақ тіліне аударма кезінде дифференсация мен нақтыландыру тәсілдерінің көп қолданылуы ағылшын тіліндегі сөздердің көп мағыналылығында және оларға орыс/қазақ тілдерінде сәйкестік жоқ кезде қолданылады.

Есіл өмірді ескерусіз *- never know true happiness* деп аударған, яғни есіл өмір астарында өз ойлағанындай оңды-солды, молшылықпен өмірді өткізу деген ой жатыр. Аудармашы осыны бақытқа теңеп, нағыз бақытты білмей, ескермей деп аударады. Демек бұнда мағынаны қайта құру тәсілі қолданылған.

Сондай-ақ өмірді босқа, жарамсыз қылықпен өткізу дегенді *- he will burn it up thoughtlessly, squander it in petty quarrels and miserable wrangles* – деп, яғни оны еш ойланбастан бос өткізу деп берсе, жағымсыз қылықты арзан айқаймен, бос шулаумен өткізу деп береді, яғни аудармашы мұнда мағынаны дамыту тәсілін қолданып тұр, дәлме-дәл, сөзбе-сөз аудармай астарлы мағынаны белгілі бір себеп- салдарға сүйене отырып, өзгеше сөздермен жеткізіп отыр;

Бір күндік өмірді бар малына сатып алуға таба алмайды *- no treasure on earth can prolong his life even for a single day.* Мұнда аудармашы қазақ тіліндегі етістік арқылы берілген болымсыздықты жәй ғана болымсыз зат есім арқылы беріп тұр, яғни антонимдік

аударма тәсілін қолданып тұр. *Таба алмайды* баяндауышы ағылшын тілінде болымды етістікпен, яғни *can prolong* – соза алады деп аударылған, есесіне *no treasure* – еш байлық деп болымсыздықты зат есім арқылы беріп тұр.

19-сөз

Қайратты күнімде қазақты қиып, бөтен жаққа кетпек түгіл, өзін жақсы көріп, *үміт етіп жүріпін*. [2, 48]

In my younger days it never occurred to me that anyone could forsake his own people. I loved Kazakh with all my heart and believed in them.[3, 238]

Қайратты күнімде дегенді аудармашы *жас күнімде* деп аударған, аудармашының адам жас күнінде қайрат, күш,-жігерге толы болады деген пайымдаумен *жас күнімде* деп аударған. Мұнда аудармашы мағынаны дамыту тәсілін қолданып отыр.

Сол себептен бір жүрген қуыс кеудемін –

This is why there is a void in my heart now.

Мұндағы *қуыс кеуде*, яғни ешнәрсе қолынан келмейтін дегенді *жүрегім бос* деп аударған, яғни компенсация тәсілі қолданылған.

40-сөз

Қайраты қайтқан шал мен жастың бәрі бітім қылады, шалдар өзді-өзі құрбыдан айрылып, азайып отырса да, біріменен-бірінің бітім қылмайтұғыны қалай? [2, 147]

Why do old folks live in peace with the young but constantly quarrel among themselves, even though their contemporaries grow fewer with every passing day? [3,288]

Мұндағы *қайраты қайтқан шал* ағылшын тіліне қарт адамдар деп аударылған, яғни мұнда мағына сәл тарылған, яғни жалпыландыру орын алған.

Бітім қылады – live in peace, яғни жақсы қарым-қатынаста өмір сүреді, еш сөзге келмейді десе, екінші жерде *бітім қылмайды – quarrel*, яғни ұрысады деп берілген, яғни нақтыландыру тәсілі қолданылған.

Баяғыда біреу-біреуді пәлен жасымда, жарықтық атым арып кележатқанда пәлен жерге жеткізіп салып еді деп өлгенше айта жүруші еді. Осы күнде бұл жылғы берген ендігі жылға жарамайтұғыны қалай?[2, 147]

In the old days people would remember someone who had helped them along the road be it only once, and recall him with gratitude till the end of their days. But nowadays people soon forget about good deeds. Why is that? [3,288]

Атым арып келе жатқанда пәлен жерге жеткізіп салып еді деген ұзақ мағыналы сөйлемді *who had helped them along the road* деп, жол бойында көмектескен еді деп аударған, яғни кең мағынаны тарылтқан. Сондай-ақ *бұл жылғы бергенендігі жылға жарамайтұғыны қалай?* деген сөйлем бүгінгі істеген жақсылық ертең ұмытылып қалады деген мағынаны береді дей тұра *берген, жараған, жараман* деген сөздер аудармада сөзге ілікпей жалпылап *қалайша адамдар істеген жақсылықты тезарада ұмытып қалады –* деп аударылып, жалпылау тәсілі қолданылған.

Кей жұрт ақыл айтарлық кісіні іздеп таба алмайды. Қылығының қылығын танитұғынкісіден қашық жүретұғыны қалай?

Why do people seek a person to give them advice, and shun the counsels of those who know them well?

Мұнда компенсация тәсілі қолданылып тұр. Себебі *қылығының қылығын танитұғын* деген әсерлі сөз тіркесі адамды өте жақсы танитын, қалт кетпейтін, қателеспейтін дегенді білдіреді, ал ағылшынша аудармада ол *адамды жақсы білетін* деп бер жағымен ғана айтып, әсерін азайтып тұр.

28-сөз

Жә олай болса, біз құдай тағаланы ғайыбы жоқ, міні жоқ, өзі әділ деп иман келтіріп едік. Енді құдай тағала бір антұрғанға, еңбексізге мал береді екен. Ешкімге залалсыз бір момынды ауру қылып, қор қылады екен. Әке-шешесі бір-екі баланың бірін есті, бірін есер қылады екен. Қайда бір ұры, залымның денін сау қылады екен. [2, 70]

If sometimes happens, however that Allah bestows riches upon a despised loafer, while some person who worships God and toils honestly lives from hand to mouth and can barely feed his wife and children. A quiet, harmless man is often sick and feeble, while some scoundrel or thief enjoys excellent health. The same parents may have one clever and one stupid son. [3, 244]

Мұнда аудармашы «бір антұрғанға еңбексіз мал береді» дегенді «*Allah bestows riches upon a despised loafer*» яғни құдай жатып ішерге бар байлықты беріп деп және түсініктірек болу үшін «*while some person who worships God and toils honestly lives from hand to mouth and can barely feed his wife and children*» деп қосымша мәтіннен тыс мәлімет қосқан, яғни құдайға құлшылық еткен кейбір адамдардың бірде бар, бірде жоқ болып, әйел, бала-шағасын әрең асырап отыр дейді. Мұнда дәлме-дәл, сөзбе-сөз аудармай, мағынасы астарлы болып келген сөздер мен сөз тіркестерін не сөйлемдерді белгілі себеп-салдарға сүйене отырып, мағынасын ашып, аудару – мағынаны дамыту тәсілі қолданылған.

29- сөз

Әуелі «жарлы болсаң, арлы болма» дейді. Ардан кеткен соң, тірі болып жүргені құрысын. Егер онысы жалға жүргенінде жаныңды қинап еңбекпенен мал тап деген сөз болса, - ол ар кететұғын іс емес. Тыныш жатып, көзін сатып, біреуден тіленбей, жанын қарманып, адал еңбекпен мал іздемек – ол арлы адамның ісі. [2, 73]

The Kazakhs say: "If you live in need, forget your shame". Cursed be the life that knows no shame! But if the proverb counsels one not to shun any hard work, however lowly, there is nothing shameful in such work. An upright man should earn his bread honestly not live on alms or sit back in indolence.[3, 256]

Адал еңбекпен мал іздемек -

Should earn his bread honestly – мұнда сөзбе-сөз аударма жасалып тұрған жоқ, мағына бір, бірақ басқаша сөздерді тілдік нормаға сәйкес қолдану арқылы аударылған, компенсация тәсілі қолданылған.

Сұрауын табамын, қалауын табамын деп қорлықпенен өмір өткізгенше малды не жерден сұрау керек, не аққан терден сұрау керек қой.

Is it not better to get riches from the earth by the sweat of your brow rather than rely on cunning and beg for crumbs from another man's table?

Мұндағы *сұрауын табамын, қалауын табамын* дегеннің астарында біреуден ретін тауып, алдап-арбап сұрай білсем, ол адамнан керегімді аламын деген ой жатыр. *Is it not better...than rely on cunning and beg for crumbs from another man's table?* Аудармашы осы ойды ашып қулыққа, біреудің аузындағыны сұрап, тіленгенге сенудің қажеті жоқ деп аударды. Демек мұнда аудармашы толық мағынаны қайта өзгерту тәсілін қолданып тұр.

36 – сөз

Мұндай ұят қылық қылғандығыңды бөтен кісі білмесе де, өз ақылың, өз нысабың өзіңді сөккен соң, іштен ұят келіп, өзіңе жаза тарттырады. [2,90]

Perhaps no one except yourself is aware of your fault, but your mind and your being are in anguish and punish you. [3, 265]

Мұндағы *өз ақылың, өз нысабың өзіңді сөккен соң* дегендегі сөгу деген сөзді жәй ғана *to be in anguish*, яғни қиналу деген сөзбен берген, демек мағына толық емес және жалпыландыру тәсілі қолданылып тұр. Сондай-ақ *іштен ұят келіп тұр* деген жері түсіріліп тасталған.

... Кірерге жер таба алмай, кісі бетіне қарай алмай, біртүрлі қысымға түсесің. [2, 90]

You worry, you are unable to look others in the eye, and you suffer. [3, 265]

Мұндағы *кірерге жер таба алмай* деген фраза жәй ғана *You worry* – уайымдайсың деп аударма салған, онда бұл антонимдік аударма, әрі жалпыландыру болып табылады, сондай-ақ *біртүрлі қысымға түсесің - you suffer* деп, яғни қиналасың деп аударылған, бұл да нақтыландыру болып табылады.

Ұят деген адамның өз бойындағы адамишылығы иттігіңді ішіңнен өзмойныңа салып, сөгіп қылған қысымның аты.

Shame is a feeling of human dignity that compels a man to admit his guilt to himself and mete out his own punishment.

Мұндағы *ummiğiñdi iwiñnen өз мойныға салып* дегенді *compels a man to admit his guilt to himself*, яғни адам өз күнәсін мойындауға мәжбүр етеді деп аударған. Мұндағы *ummiğ* деген сөз *guilt* деп аударылып тұр, мағына дәл емес, онда бұл компенсация болады.

Мұндай ұяты күшті адамдар ұйқыдан, тамақтан қалатұғыны да бар, хатта өзін-өзі өлтіретұғын кісілер де болады.

People capable of feeling such kind of shame lose their appetite, cannot sleep, and in despair may even commit suicide.

Ұйқыдан қалу, тамақтан қалу фразалары *lose their appetite, cannot sleep* тамаққа тәбетін жоғалтады, ұйықтай алмайды деп аударып, аудармашы мағынаны нақтыландыру тәсілін қолданып отыр.

37- сөз

Көңілдегі көрікті ой ауыздан шыққанда, өңі қашады. [2, 92]

However good a thought, it is tarnished by passing through human lips. [3, 267]

Мұндағы көңілдегі көрікті ой, яғни әдемі, әсерлі деген фраза *good a thought*, яғни жақсы ой деп қана жалаң аударылған және *өңі қашады* сөзі *tarnish* етістігімен берілген, яғни дөп аударған әрін кетіріп деген сөз, ал *ауыздан шыққанто pass through human lips*, яғни *еріндерінен өткен сөздер* деп тілдік нормаға сәйкес аударылған, яғни компенсация тәсілін қолданған.

Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін отмаған хайуанның бірі боласың, адамишылықтың қарызы үшін еңбек қылсаң, алланың сүйген құлының бірі боласың. [2, 92]

He who works for his own benefit alone is like an animal that grazes to fill its own stomach; but he works to fulfill his human duty, the Most High will distinguish by his love. [3, 267]

Мұндағы Алла деген *the Most High*, яғни тәңір деп орысша *Всевышний*-данаударылған және *құлы болу* деген сөзді *will distinguish by his love*, яғни *ерекше мейіріміне бөлейді* деп аударған. Дегенмен мағына бір болғанмен орыс тілінен аударылғандықтан болар, басқаша сөздермен, басқаша сөз саптаумен аударылған. Сонымен қатар қазақ тіліндегі оттаған сөзінің мағынасы *grazes to fill its own stomach* деп, яғни тойғанша жайлауда жайылу деп мағынаны ашып, мағынаны дамыту тәсілін қолдана отырып аударылған.

Демек аударма барысында сөздердің немесе тіркестердің тура аудармасы болмаған жағдайда немесе аударма тілдің тілдің нормасына сәйкес келмеген жағдайда аудармашылық трансформацияларға жүгінеміз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Тарақов Ә.С. «Аударма әлемі» Оқулық, Алматы: Қазақ университеті, 2011
2. Абай «Қара сөздер» Алматы, 2007 «Көшпенділер баспасы»;
3. Абай «Buch der Worte» –А., 2001.

ТІЛ МӘДЕНИЕТТІ ТРАНСЛЯЦИЯЛАУ ҚҰРАЛЫ

Баядилова-Алтыбаева Айнұра Бактығалиевна

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің докторанты

Ақтөбе қаласы

ba_ainura85@mail.ru

Андатпа. Мақалада тіл мәдениетті трансляциялаудың негізгі құралы екендігі туралы мағлұмат беріледі.

Аннотация. В данной статье говорится о том что язык является непосредственным средством трансляций культуры.

Abstract. The article goes on saying that a language is a means of transmission of the culture.

Кілт сөздер: тіл, мәдениет, өркениет, трансляция, дәстүр, әдет-ғұрып.

Ключевые слова: язык, культура, благосостояние, трансляция, традиция,обычай.

Key words: culture, transmission, language, wealth, tradition.

Күнделікті өмірде мәдениет дегеніміз- қалыпты тәрбиелеу, мінез-құлық,этика. Соңғы уақытта мәдениетті ақылмен, біліммен жиі байланыстыра отырып,оны қоғамның ерекше саласы ретінде де қарастыруға тырысады.

Латын тілінен аударғанда мәдениет (cultura) «өсіру, білім беру, дамыту, құрметтеу» деген мағынаны білдіреді. Демокрит мәдениетті«екінші табиғат» депанықтаған[1,17]. Қазіргі философия тұрғысынан «мәдениетәлемін - адам баласына тән әлем» деп те айтуға болады.

Освальд Шпенглер өзінің бүкіл әлемге танымал «Еуропа зауалы» трактатында әр мәдениет, өз «әлемінде» өмір сүретін, қайталанбас «рухы» бар құбылыс ретінде сипатталады.Әр мәдениеттің «рухы»символдар арқылы өз көрінісін табады.Мысалы, Шпенглер сол кезеңдегі үш мәдениетке (грек және римдік, батыс еуропалық және византия-араб елдерінің мәдениеті) тоқтала отырып, «грек пен рим мәдениетінің «рухы» - тән сұлулығы («аполлондық») символдары арқылы көрініс тапса, византия мен араб «рухы»- тән мен адам баласы жанының тікелей қарама-қайшылығына негізделеді, ал батыс еуропалық «рух» символдң шексіз уақыт кезеңінде көрініс табу («фауст») кезеңімен сипатталады» деп көрсетеді [2,32].

Белгілі бір мәдениетті сараптай келе, әр елдің өзіндік негізгі ұстанымы мен символы болатыны сөзсіз, осы символдардың әлеуметтік әлемдегішынайы көрінісін сипаттау арқылы, сол елдің мәдениетін де түсіне аламыз.Ұзақ уақыт бойы «мәдениет» ұғымы «өркениет» тұжырымдамасымен бірдей болды.

Жоғарыда айтылғандай, мәдениет – адамдардың тыныс-тіршілігін ұйымдастырудың түрлері мен формаларында, сондай-ақ олар құрған материалдық және мәдени құндылықтарда көрсетілген қоғам дамуының тарихи бөлігі.

Ал қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде «мәдениет» сөзінің мағынасы былайша түсіндіріледі: мәдениет [мәдениет]*қатысты сөздер :*

мәдениет ошағы [ордасы],мәдениет сарайы, мәдениет сарқынишағы, мәдениет үйі, мәдениет философиясы, мәдениетін көтеру

1) Зат есім

Жетілгендік, дамығандық, өркениеттілік.

2) Зат есім — философиялық

латын cultura. Адамдардың өмірі мен іс-әрекетінен, олардың материалдық және рухани байлықты, жасауынан көрінетін қоғам мен адамның белгілі бір тарихи даму дәрежесі.

1) түсіндірмесі

1. Адамзаттың өндірістік, қоғамдық және ақыл-ой жетістігінің жиынтығы.

Қазақ халқының көне ~і. 2. Аса жоғары мәдениеттілік.

Ол биік ~ке ие адам. 3. Бір нәрсенің жоғары сатысы, шарықтап даму күйі.

Әнші дауысының ~і, тіл ~і. Мәдениет сарайы – мәдени жиындар өтетін үлкен де жарық, кең үй.

Мәдениетін көтерді - мәдени дәрежесін жақсартты, арттырды[3].

Мәдениет қоғамның, халықтың, әлеуметтік топтың, басқаша айтқанда, өзіне тиесілі субъектінің бірегейлігін, қайталанбастығын және өзгешелігін бейнелейді. Мәдениет - бұл осы қоғамдастықтың ерекшелігін білдіретін және сол арқылы оны басқалардың арасында бөлетін адамдардың ойлары мен іс-әрекеттеріне тән әлеуметтік қауымдастықтың бет-бейнесі болып табылады.Шындығында, бұл біз әр түрлі халықтарды, қоғамды, елді салыстырған кезде көрінеді. Өмірдегі, салт-дәстүрдегі, еңбектегі, отбасындағы, балаларды тәрбиелеудегі айырмашылықтар, әдеттер мен дәстүрлер – осының барлығы халықтардың өмірлік құндылықтары мен өмірлік бағдарлары жүйелерінде ерекше мәнге ие болады.Мәселен, американдықтар индивидуализмге, барынша пайда табуға, қызметкердің фирмамен ресми байланыстарына бағытталған, ел президенті кезінде «етік тазалаушы»болғандығы туралы мифке сенеді. Жапондықтар үшін керісінше, "отбасылық" патриотизм, "ұжымдық басқару",

еңбекке ақы төлеудің теңдестірушілік принципі маңызды, сондықтан олар жыл сайын тәжірибелі, үлкен лауазымды қызметкер болуға талпынады. Осылайша, мәдениет адамның қызметі мен өміріне белгілі дәрежеде ықпал етеді де, мұнда еңбек борыш, парыз ретінде немесе міндет, қуаныш ретінде қарастырылуы мүмкін.

Дәстүрді мәдениет мазмұнының жалпы белгісі ретінде қарастыруға болады. Дәстүр - бұл мәдениеттің ұрпақ пен уақыт арқылы әлеуметтік жады ретінде таралуы (трансляциясы). Дәстүр мәдениеттің өмір сүруінің тәсілі ретінде әрекет етеді. Оны "мәдениет генетикасы" ретінде көрсетуге болады. Дәстүрдің рөлі мәдениеттің үздіксіздігін және қажеттіліктердің, мүдделердің сабақтастығын және т. б. тудыру болып табылады. Алайда дәстүрлер кейде сарқыншылық ретінде, яғни мәдениеттің одан әрі дамуына кедергі ретінде қабылданады. Олар жоғалып кетіп, кейіннен қайта жандануы мүмкін.

Қайта құру дәуірінде қоғамдық санаға құқықтық мемлекеттің еуропалық идеясы енгізілді. Содан бері қоғамның құқықтық реттелуіне назар аударылмайды, тіпті сот жүйесін реформалауға да әрекет жасалуда. Бірақ тәжірибе мен заңға терең көзқарас өзгерген жоқ, өйткені құқықтық мемлекет идеясы отандық мәдениеттің байырғы құндылықтарымен, бірінші кезекте идеясымен "байланысқан" жоқ. Сонымен қатар, заң шығарушылар мен "құқық қорғаушылардың" өздерінің заңды елемеушілігі құқықтық нигилизмді күшейе түсуде. Уақыт дәстүрлерді іріктейді және олардың кейбірі мәңгілік (мысалы, ата-аналарға, әйелге деген құрмет әрқашан да заманауи) сақталады.

Қоғамдық өмірді ұйымдастыра отырып, мәдениет қоғамның тұтастығы мен тұрақтылығын қолдайды. Ол адамдардың мінез-құлқына көптеген үлгілер, стереотиптер, модельдер жүйесі арқылы әсер етіп, әлеуметтік топтар мен олардың мүшелерінің өзіндік "мінез-құлық матрицасын" қалыптастырады. Бұл матрицаның мәні, біріншіден, мәдениет аясында мінез-құлықтың ықтимал үлгілері мен сол үлгілердің тұтас спектрінің құрылуында. Сондықтан индивид үшін өз қажеттіліктерін қанағаттандырудың, мақсаттарға жетудің қандай да бір тәсілдерін қайта ойлап табудың қажеті жоқ. Мұндай мінез-құлық модельдерінің жиынтығы әлеуметтік рөлдердің "қаңқасын", мінез-құлық стилін құрайды, жиі әдет-ғұрып, салт-дәстүрлер түрінде бекітіледі. Ресейде, мысалы, жылан, бақа немесе иттерді жеу қалыптаспаған болса, мұсылмандар шошқа етін, ал үнділер сиыр етін жемейді. Үй – жайға кірер кезде еуропалық алдымен бас киімін шешетін болса, шығыс адамы-аяқ киімін шешеді. Бұл қалыптасқан әдет-ғұрып болып саналады.

Екіншіден, мәдениет адамдарға белгілі бір мінез-құлық стандарттарын белгілейді. Әрбір мәдениетке селекция, іріктеу механизмі тән, соның арқасында ол мәдени үлгілер мен стандарттар ретінде кейбір элементтерді ғана қалдырады. Олар әлеуметтік қауымдастықтың барлық мүшелері үшін ортақ және белгілі бір дәрежеде міндетті болады. Мысалы, адам қолдарымен ет жегісі келсе де, ол бұл тыйымдарды бұзбайды. Индивидтің мінез-құлқын салыстырмалы түрде қатаң шектейтін де, реттейтін де - мәдениет.

Үшіншіден, мәдениет адамдарды бағдарлайтын эталондарды, нормаларды, міндеттерді өзі жасайды және бастамашылық етеді. Мысалы, ер адамдар әскерде қызмет етіп, техникалық күрделі жұмыстарды орындауы тиіс болса, әйелдер бала туып, үй шаруашылығын жүргізуі тиіс, алхалық өз тілінде сөйлеп, оқуы және жазуы тиіс. Бұл элементтер (эталондар, нормалар, міндеттер) бір жағынан, өзгермелі жағдайларда тұтас әлеуметтік ортақтықты қолдауға көмектесуі және ол әлеуметтік ортақтықтар тиімді және орынды болуы тиіс. Егер де кәсіби мәдениет жойылатын болса (айталық, маманның жұмысын бағалаудың кәсіби критерийлерін саяси адалдықтың талаптарына ауыстыру салдарынан), онда кәсіби қауымның өзі де бұзылады, соның әсерінен мамандық тақұлдырауға ұшырайды. Екінші жағынан, жаңа элементтер қазірдің өзінде бар мәдениетке жазылып, оның негізгі құндылықтарына, нормаларына, үлгілеріне, дәстүрлеріне сәйкес келуі, нығайтылуы тиіс. Мысалы, тілде ұғымдар мен құндылықтар, нормалар және сананың, мінез-құлықтың стереотиптері қалыптасады; тілдің көмегімен адам қоршаған әлемді және өзін-өзі түсінеді, тәжірибе алады. Тілдің болуы жаңа сөздердің тұрақты пайда болуымен және оның сөздігіне шетелдік сөздердің енгізілуімен байланысты болса да, жалпы лексика

тұрақты болып қала береді, ал ереже одан да тұрақты. Әрбір жаңа ұрпақ, этностың әрбір өкілі тілді меңгере отырып, ол арқылы ұжымдық тәжірибеге, қоршаған орта туралы ұжымдық білімге, жалпы қабылданған мінез-құлық нормаларына, халық қабылдамайтын немесе қабылдайтын бағалауларға, әлеуметтік құндылықтарға, мәдениетке қосылады.

Тіл өркениет жолында халықтың қозғалыс тарихын сақтайды, ол халықтың сипатын, оның симпатиясы мен антипатиясын, көршілес халықтармен байланысын көрсетеді. Тіл-мәдениеттің өнімі, оның ажырамас құрамдас бөлігі және танымдық қызметті берудің маңызды құралы, сондай-ақ ақпаратты алу және сақтау тәсілі болып табылады. Тіл-сөз мағыналарының, фразеологиялық бірліктердің, жалпыға белгілі мәтіндердің барлық байлығында кодталған ұжымдық тәжірибені топтастырылған ұғыну нысаны.

Тіл нақты адамның тәжірибесіне, оның мінез-құлқына, мәдениетіне әсер ете алмайды. Тілде халықтың барлық танымдық тәжірибесі, оның моральдық-этикалық, әлеуметтік-эстетикалық, тәрбие идеалдары, әлеуметтік жады көрінеді. Тіл тірі құрылым ретінде әсер етеді және кейбір мәндерді жоғалтып немесе жаңаларын ала отырып өзгеруі мүмкін. Бұл жерде үлкен аудиторияны қамту үшін ауызекі сөйлеуге жақын тілді пайдалануға мәжбүр болатын бұқаралық ақпарат құралдары да маңызды рөл атқарады.

Өз мәдениетін тасымалдаушы бола отырып, журналистер үнемі оның прецеденттік мәтіндеріне: сөздер, фразеологизмдер арқылы жүгінеді.

БАҚ-та сөз өзара ерекшеленетін түрлі жанрлардан тұрады. Тіл мәдениеттің басты элементтерінің бірі ретінде бір әлеуметтік топ мүшелерінің ынтымақтастығы мен бірлігін нығайтушы құрал, сондай-ақ топтар ішіндегі және олардың арасындағы қақтығыстарға себепшіде бола алады. Бір жағынан, тіл адамдарды біріктіреді, екінші жағынан, тіл арқылы сөйлемейтіндерді қамтиды. Қазіргі заманғы Мауглидің мысалдары тіл ортасынан бас тартқан адам баласы ешқашан адами ортамен және мәдени кеңістікпен байланыс жасай алмайды.

Әлеуметтік жады трансляциясының арқасында қоғамның жұмыс істеу сабақтастығы қамтамасыз етіледі, демек, ұрпақтардың тұрақты ауысуына қарамастан, оның өзіндік ерекшелігі сақталады. Тарихи тұрғыдан, бұл мәдениеттің қоғам тұрақтылығын қолдайтындығын білдіреді. Мәдениет-бұл адамдарды әлеуметтендіру барысында игерілетін әлеуметтік тәжірибе ғана емес, сондай-ақ осындай тәжірибені берудің тәсілдері мен арналары. Мәдени әлем туралы бай білімді танып, игеруде, жинақтауда көптеген ұрпақтардың әлеуметтік жадын шоғырландыру мен таратудың маңызы зор. Мәдениеттің осы қасиетінің бұзылуы-оның әлеуметтік жадыны көрсету қабілетінің (көбінесе бұл дін, білім, отбасы, әскер сияқты институттардың бұзылуы арқылы болады) "сынғанын", өлімін білдіреді. Бұл өз кезегінде қоғамның бір-бірін "түсінбейтін" қабаттарға, топтарға, кландарға, ұрпақтарға бөлінуіне алып келеді.

Олай болса, қазіргі уақыттағы мәдениетті адамзаттың әлеуметтік жады сипатында сақтаудағы терең өзгерістердің тарихи басталу кезеңі ретінде қарастырсақ, ал келешекте қоғамның адамзат жинақтаған мәдени генофондағы бай білімді пайдалана алу мүмкіндігі олардың интеллектуалды дамуының дәлелі ретінде қабылдауға болады.

Әдебиеттер:

1. Кокшаров Н.В. Взаимодействие культур: диалог культур. URL: 4. <http://credonew.ru/content/view/352/28> (дата обращения: 19.04.2010).
2. Вильгельм фон Гумбольдт. Языки и философия культуры. – М: Прогресс, 1985. – 453 с.
3. <https://www.sozdik.net/Kk/Adebi/>

GENDER STEREOTYPES IN THE PICTURE WORLD OF THE LANGUAGE

Burankulova E.T.

PhD doctoral student, 1st course, specialty 6D020500 "Philology"

Shokum G.T.

Doctor of Philology, Professor

K.Zhubanov Aktobe Regional State University

Aktobe, Kazakhstan

elmira.burankulova@inbox.ru

Аңдатпа. Гендерлік тұжырымдамадағы лингвистикалық ғылымдағы гендерлік стереотип - бұл жалпы әдіснамалық, ғылыми және ғылыми негіздерді қамтитын кешенді тәсілді талап ететін пәнаралық білім нысаны. Бұл ұғымдар адамның психологиялық және әлеуметтік дамуын анықтайтын негізгі тұлғаның бөлігі болып табылады.

Аннотация. Гендерный стереотип в лингвистической науке в гендерной концепции - это форма междисциплинарного знания, требующая комплексного подхода, включающего общие методологические, научные и научные основы. Эти понятия являются частью их основной личности, определяющей психологическое и социальное развитие человека.

Annotation. Gender stereotype in linguistic science in gender conception is the form of interdisciplinary knowledge requiring an integrated approach that includes general methodological, scientific, and scientific bases. These concepts are part of their core personality that determines the psychological and social development of a person.

Тірек сөздері. Концепт, гендерный стереотип, мужчина и женщина, социальный роль, этническая группа

Ключевые слова. Концепт, гендерлік стереотип, ер және әйел, әлеуметтік рөл, этникалық топ.

Key words. Concept, gender stereotype, man and woman, social role, ethnic group.

The study of language as a phenomenon that shapes the image of the world language in human consciousness is one of the actual directions of modern linguistics. The concept of gender is increasingly attracting the attention of humanitarian scientists, especially linguists. The term "gender" was first used in the field of sociology. Identifying the organizational model of social relations between men and women, this concept defines the social role of the society; psychological gender of a person, psychological characteristics and relationships and a combination of social behavioral attitudes in communication" [1]. At the beginning of the twentieth century. F. Mautner, E. Sepir, O. Espersen showed their interest in gender aspects of language and communication processes as well as gender-linguistic aspects in their records.

Stereotypes as a research tool in the field of linguistics supplement language phenomena, parallelism between them, comparing and finding common and concrete patterns, complement the knowledge of objects or situations with linguistic data [2, 19].

Values and ideas related to the role, place and value of women and men in the society, as well as gender stereotypes and social relationships associated with them, are governed by the broadest idea of social consciousness that is transmitted to the most stable and future generations. The gender stereotypes that are of interest to us are reflected in constant expressions. Social roles and relationships, lifestyle, and national traditions of a certain linguistic society are based on stereotypical images of men and women, mainly in proverbs and sayings, in the phraseological layer.

The notion of "gender" was originally considered as a part of the philological science at the beginning of the XVI century. Later, I. Kant [3], G. B. F. Hegel [4], A. Schopenhauer [5], Z. Freud [6] and other philosophers have started to consider this concept in their works.

Gender linguistics has been shaped as a linguistic science since the 1970s in the western studies of the past century. But the concept of "gender" begins with ancestors.

It is worth noting that the study of language issues in the field of human-oriented studies has shown that language issues are considered to be a problem of gender linguistics. Among them are B.Hassanovich, G. Mamaeva, K.Zhanataev, G.Shokim, M.Eshimov and others. research can be attributed.

In the Turkic linguistics, phraseological units have always been the subject of various forms of study (lexical, grammatical, semantic), but the problem of linguistic and cultural stereotypes is not fully studied. The study of this problem was carried out by scientists, in particular, A.V. Kirillina, E.S. Badmaeva, V.S Samarina, D.A. Turdieva, O.Yu. Surayeva, M.N. Mukova, M.N. Varikashi's works [3].

Theories and classifications of stereotypes, described in the works of I. Broverman, K. Do, D. Zimmerman, E. Igli, F. Pratto, T. N. Ryabova, G. Tajfel, and K. West, formed the theoretical basis of the study. The results of studies of the relationship of language and culture, described in the works of N.D. Arutyunova, A. Vezhbitskaya, GD Gacheva, L.I. Grishaeva, T.G. Grushevitskaya, A.V. Maslova, Yu.E. Prokhorov, A.P. Sadokhina, V.N. Telia S.G. Ter-Minasova gave an opportunity to assess the degree of influence of the national world perception on the linguistic expression of ideas by representatives of various linguistic and cultural communities. The choice of the gender focus of the study led to an appeal to a whole series of works on the study of the sociocultural and linguistic expression of the characteristics of male and female behavior described in domestic works (O. Voronina, MD Gorodnikova, EI Goroshko, T.A. Gurko, A.A. Zalevskaya, E.A. Zdravomyslova, I.N. Kavinkina, Yu.N. Karaulov, A.V. Kirilina, I.S. Kletsina, N.L. Pushkareva, T.V. Ryabova, A. A. Temkina, I. I. Khaleeva and others) and foreign (J. Butler, S. Bem, P. Berger, S. Bern, S. Beauvoir, C. Guichi, D. Zimmerman, D. Cameron, R. Lakoff, T. Lukman, D. Tannen, J. Turner, G. Tajfel, K. West) authors.

According to the ideas of most philosophers, they symbolize spirit and matter, are present everywhere and are creators of everything that exists in the Universe. Since the times of antiquity, in almost all civilizations, man has a privileged and highly status position in comparison with a woman. The leading role in the organization of life was given to a man. Only in recent years has this trend begun to change.

An analysis of philosophical and psycholinguistic works of a gender orientation shows that the masculine and feminine elements are of ancient origin and are closely intertwined in all linguistic and cultural communities.

The study of the concepts of "man" and "woman" ("man" and "woman") in the language system revealed that, socially and linguistically, they have unequal status in the linguistic consciousness of representatives of the Russian and American nations.

A detailed analysis of approaches to the study of gender stereotyping revealed that approaches based on inter-gender differences (the theory of social roles, the theory of social identity, the theory of power relations) are reflected and confirmed their postulates in the paremiological units of Russian, Kazakh and American linguistic culture. The cognitive theory and constructivist approach are purely theoretical and do not have a relationship with living language material.

According to the stereotype, formed in connection with national traditions, customs, Kazakh wife should be tactful, friendly, caring, should not always respect her husband and speak against him. He should also show respect not only for his husband, but also for people in General. As a member of a certain tribal community, a woman, as a close spouse, that is, her fiancé, has a stable relationship in social, everyday household relations and is obliged to comply with its principles and ethical norms established in the nomadic environment. In particular: father of spouse, sister – mother of husband, sister – brother of spouse (close brothers); sister – sister of husband (close sisters); sister – brother of husband (close brothers); sister – sister of husband (close brothers); sister – sister of husband (close brothers); sister – sister of husband (close brothers); sister – sister of husband (close brothers); sister-sister of spouse (close brothers); wife-sister-sister, sister-sister, sister-sister, sister-sister, sister, sister-sister, sister, sister, sister, sister-sister, sister-sister, sister-sister, together with relatives he is considered bride in the same rural-urban divide, in the same time in entourage.

There are general and distinctive features in different ethnic groups, interconnected with certain phenomena occurring in phrasonic units. In this regard, gender stereotypes in languages, depending on the concept of "woman" and "man," are not universal in different cultures and are explained by different recommendations. It is associated with cultural components such as ethnos tradition, lifestyle, historical development, geographical location and socio-political role of men and women. While all the proverbs and sayings and the sexes do not have sex, there are prioritized tendencies and assessments among those who refer to "male" and "feminine". There are certain elements in linguocultural differentiations in the phraseological units, so their linguistic-cultural studies can be guided by two comparative and introspective approaches [4, 172].

Comparing the characteristics of men and women in phraseological foundations in different languages, many similar stereotypes of men and women, such as "a woman should be a beautiful, kind mother, a good housewife, obedient woman" and "no man should be beautiful but intelligent, strong, courageous need" [5].

However, the image of a human being and a woman's image are expressed in different ways in every language, allowing them to identify the peculiarities of each culture.

Thus, the gender relations in the languages will have national peculiarities identified in the comparative analysis of ethnic and cultural characteristics. Such a prescription identifies different characters in each ethnos culture. The analysis of regular expressions shows that stereotypes reflect traditional values and ideals. A woman must first be a *beautiful, good housewife, obedient woman* and a *good mother* and a man must be *clever* and *strong*. However, the images of men and women are not the same, since gender stereotypes do not stabilize over time regardless of their stability.

References:

1. Chekalina A.A. Gender Psychology: Teaching. Seek 2 M., 2009.
2. Vilenbakhova E. L. Stereotypes in Linguistics: Object or Instrument of Research? // Compound on science articles. Первой конференции школы "Problems in language: look at the younger ones" .- M., 2012. - С. 19-28.
3. Kirilina A.V. Gender: The Linguistic Aspect. M., 1999.
4. Alierenko N.F. Phraseology in the Modern Linguistic Paradigm. М .: Элпис, 2008. с.172.
5. Boltenko E.N. Stereotype as the basis of gender studies in linguistics. Gorno-Altai, 2013.

RUSSIAN AND ENGLISH PROVERBS: TOPICS, STRUCTURE, USE

Жакиева Ж.М.

6M021000- «Иностранная филология», магистрант

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

jadek27@mail.ru

Ержанова Гульжан Алимкуловна

АРГУ имени К.Жубанова, г.Актобе.

к.ф.н., доцент

erzhanova.gulzhan@inbox.ru

Андатпа. Мақала орыс және ағылшын мақал-мәтелдеріне, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарына арналған. Тақырып Англия мен Ресейдің ұлттық мәдениетімен жақынырақ танысу, олардың қаншалықты ұқсас немесе әртүрлі екенін түсіну, сондай-ақ ағылшын мақал-мәтелдерін орыс тіліне аудару ерекшеліктерін анықтау үшін таңдалды. Орыс және ағылшын мақал-мәтелдері жалпы көп, бірақ көптеген айырмашылықтар бар, бұл өз кезегінде ағылшын нұсқасы мен орыс тілі нұсқасында көрсетілген мәдени құндылықтарды іздестіруді көздейді.

Аннотация. Статья посвящена русским и английским пословицам, их сходству и отличиям. Тема была выбрана, чтобы ближе познакомиться с национальной культурой Англии и России, понять, насколько они похожи или разные, также выявить особенности

перевода английских пословиц на русский язык. Русские и английские пословицы имеют много общего, но и много различий, что в свою очередь предполагает поиск тех культурных ценностей, которые отражены в английской версии и версии русского языка.

Annotation. The article is devoted to Russian and English proverbs, their similarities and differences. The theme was chosen to get acquainted with the national culture of England and Russia, to understand how similar or different they are, as well as to reveal the peculiarities of the translation of English proverbs into Russian. Russian and English proverbs have much in common, but also many differences, which in turn involves the search for those cultural values that are reflected in the English version and the version of the Russian language.

Тірек сөздері: мақал, ағылшын тілі, мәтін, құрылым, лингвистика, орыс тілі, құрылыс.

Ключевые слова: пословица, английский язык, текст, структура, лингвистика, русский язык, строение.

Keywords: proverb, English, text, structure, linguistics, Russian language, structure.

It has long been noted that the wisdom and spirit of the people appears in his proverbs, and knowledge of proverbs of a people contributes not only to a better knowledge of the language, but also a better understanding of the way of thinking and character of the people.

Comparison of proverbs of different nations shows how much people have in common, which in turn contributes to their better understanding and rapprochement. The proverbs reflect the rich historical experience of the people, ideas related to work, life and culture of people. Correct and appropriate use of proverbs and sayings give speech a unique originality and special expressiveness.

Proverbs are the oldest genres of oral folk art [1, 280]. Proverb is a genre of folklore, aphoristically compressed, figurative, grammatically and logically complete utterance with instructive meaning in rhythmically organized form [2, 320].

This topic is relevant in our time; it is because of its brightness, imagery and emotionality of proverbs. They are often found in various kinds of texts in English. However, when translating proverbs contained in English texts into Russian, there are often difficulties, since their meaning cannot always be understood, and in English-Russian and Russian-English dictionaries their interpretation is not always given. The centuries-old experience of communication between people speaking and writing in different languages shows that a good translator must not only understand the meaning of the translated text, but also possess the phraseological richness of the language in which the translation is carried out.

The English language has its own laws, from the Russian mine. The English language has its own word order, and the Russian – another. In English phrase never can be two negations, and in Russian we are consumed two denial of: "never", "not"[3].

For example:

I have never seen an elephant.-I've never seen an elephant.

Russian is flexible, and it allows you to keep the English word order in a phrase, but not always. The English phrase "He was not ready" literally means "he was not ready". This order of words cuts the ear, and we change it to "He wasn't ready." Difficulties in translating English proverbs arise and have always arisen. And, given all the features of a language, to translate what is considered part of the culture of one people into another language is very difficult.

For example, an English proverb:

The pot calls the kettle black.

The literal translation of this proverb is as follows:

Pot calling the kettle there.

If for the English the meaning of the proverb is clear, that for the Russian people this proverb seems to be something new, so the meaning is not always fully disclosed. So, in order for the Russian to understand what the British wanted to say as a proverb, it is necessary to look for the Russian equivalent. Whose cow would moo and yours would be silent.

This option is more understandable to Russian people. But if you translate it again into English, you get the following: Anyone's cow may moo, but yours should keep quite. As you can see, the initial version is far from the final one[4, 576].

In proverbs perfectly reflects the soul of the people, and its language. Where else can you find so many accurate observations and, at the same time, in such a concise, imaginative and intelligible form? Yes, essentially, penetrating the substance of the Proverbs, and their lives as it is reasonable to arrange! But where have you seen a man scrupulously studying Proverbs and comparing them to the course of his life?

By the way, to build a life on them and will not work for one simple reason: in Russian Proverbs full of contradictions, when one proverb – the absolute opposite of the other, for example:

“Work is not a wolf in the forest will not run away” another, not less known:

“Don't put off till tomorrow what you can do today.” That is, if desired, you can choose a proverb that proves any point of view. I'm not sure English Proverbs often contradict each other.

If you compare the English and Russian proverbs with each other, you can immediately see that some of them are almost literally the same, for example:

The apple doesn't fall far from the tree.’ – The Apple doesn't fall far from the tree.

Russian proverb:

The Apple doesn't fall far from the tree.

Interestingly, these two Proverbs have a shortened version in both English and Russian: Apple, tree. – The Apple from the tree. And then there is no need to continue, everyone understands what is at stake.

The other part of proverbs is similar in meaning, but she uses other images:

Every man is the architect of his own fortune. – Each person is an architect of his own destiny.

Russian proverb: Every person is a blacksmith of his own happiness. There's an architect, here's a blacksmith. Quite clearly, although not everyone has seen a live blacksmith at least once.

Finally, the third part – those that could not find the equivalent, for example:

A good face is a letter of recommendation. – A nice face is like a letter of recommendation. Maybe you have a suitable option?

In order to determine the topic, structure and use of proverbs, it is necessary to analyze the literature on this subject and to compare the English proverbs and its Russian equivalents on its meaning, use, lexical composition.

To do this, work should be carried out in three stages[5, 680].

At the first stage of work proverbs were translated into Russian verbatim. For example:

After rain comes fair weather. – After bad weather comes the good weather.

Better be envied than pitied. – Better to be envious than sorry.

There are lees to every wine. –Every wine has a residue.

After translation into Russian, some of them were almost similar to Russian, and their meaning and situation of use became clear immediately.

In the second stage were selected the Russian equivalents of the English proverbs.

For example:

A blind leader of the blind. – Oblique curve does not teach.

Feast today and fast tomorrow. – Once thick, once empty.

Needs must when the devil drives. – You can't beat the hell out of it.

In the third stage English proverbs and their Russian equivalents were analyzed and classified. The classification was based on the equivalence of English proverbs to Russian and their thematic diversity.

As a result, the following groups of Proverbs and sayings were identified [6, 38]:

1) Similar in meaning, use and lexical composition.

Actions speak louder than words. –Actions speak louder than words.

Be easier said than done. – Easier said than done.

2) Similar in meaning and use, but different in lexical composition.

Every dog has its day. And on your street will be a holiday.

Better never begin than never make at end. – I took the tug, do not say that not hefty.

3) Having No analogues in the Russian language.

The lights are on but nobody's home. Someone's very stupid.

It'll be all right on the night. – Some event will be successful, even if the preparation for it was unsuccessful.

4) Having a rhymed internal organization.

As the fool thinks, so the bell clinks. – The law is not written to a fool.

An attempt is no sin – if you try you may win. – No harm in trying.

As a result of this work, we have identified four main groups of proverbs, classified according to their equivalence to Russian proverbs.

It is also possible to distinguish the following main groups of proverbs, the classification of which was based on their thematic diversity [7, 352].

1) Proverbs in which those or other residential situation and phenomena are portrayed with the help animals for achievements greater expressiveness.

A word warmly said gives comfort even to a cat. – A kind word and a cat is nice.

But one claw snagged, the bird is bagged.– Claw stuck – the bird is the abyss.

2) Proverbs, characterizing positive and negative quality people, traits character.

A fool always rushes to the fore. Stupid looking for a great place and smart and in the corner you see.

Hold wisdom tight and you'll be all right. – The wisdom not forget to choose in life the right way.

3) Proverbs, teaching people life and giving valuable advice, guided by which, you can avoid making mistakes and make the right decision without difficulty.

A word spoken is past recalling. – The word is not a Sparrow, fly – do not catch.

Better never begin than never make an end. – I took the tug, do not say that not hefty.

4) Proverbs about friendship.

A friend in need is a friend indeed. – A true friend in need.

Old friends and old wine are best. – A good thing, until a new, but friend when old.

5) Proverbs about life.

Life is not all beer and skittles. – A century goes by, everything goes.

Live and let live. – Live yourself and let others live.

6) Proverbs about looks.

Appearances are deceptive. – Looks can be deceiving.

All is not gold that glitters. – Not all gold that glitters.

7) Proverbs about time.

Time heals all wounds. – Time heals all wounds.

Lost time is never found again. – Lost time can't be returned.

8) Proverbs about labor.

It is not work that kills men, it is worry. – It's not work that kills people, it's care.

No bees no honey, no work no money. – Who doesn't work doesn't eat.

9) Proverbs about money.

Money spent on the brain is never spent in vain. – Money spent on developing the mind is never wasted.

Money makes the mare go. With the money in the world, and the fool goes in the carriage.

This paper discusses English proverbs and their Russian equivalents, as well as the causes of problems in translation.

References:

1. Иванова, Е. В. Мир в английских и русских пословицах / Е.В. Иванова. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2009. – 280 с.
2. Сергеева, А.В. Русские: стереотипы поведения, традиции, ментальность / А.В. Сергеева. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 320 с.
3. Даль, В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. <http://slovari.yandex.ua/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D0%94%D0%B0%D0%BB%D1%8F/>.
4. Булыгина, Т.В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т.В. Булыгина, А.Д. Шмелев. – М.: Школа «Языки русской культуры», 2011. – 576 с.
5. Овчинников, В.В. Ветка сакуры; Корни дуба; Горячий пепел / В.В. Овчинников. – М.: Сов. писатель, 2010. – 680 с.
6. Иванова, Е. В. Пословичная концептуализация мира (на материале английских и русских пословиц) : автореф. дис. доктора филолог. наук. – СПб., 2013. – 38 с.
7. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Изд-во МГУ, 2010. – 352 с

МҰНАЙ САЛАСЫНДАҒЫ ТЕРМИН СӨЗДЕР АУДАРМАСЫ

Жетесова Ж.А.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,
«Шетел филологиясы және аударма ісі» кафедрасының
оқытушы, магистрі, Ақтөбе қ.
zhanar_almasovna@mail.ru

Аңдатпа. Бұл жұмыста термин сөздер аудармасы, оның ішінде мұнай саласына қатысты терминдер аудармасы мәселесі қарастырылады. Терминдерге анықтамалар келтіріліп, олардың жасалу жолдары, аудару тәсілдері мен ерекшеліктері қарастырылып, мысалдар келтіріледі.

Аннотация. В данной работе рассматривается перевод терминов, в особенности перевод терминов, относящихся к нефтяной промышленности. Даются определения терминов, способы их создания, способы и особенности перевода и примеры.

Annotation. This paper discusses translation of terms, including translation of terms related to the oil industry. Here are given definitions of terms, ways of their creation, methods and features of translation and examples.

Тірек сөздері: Мұнай, термин, техникалық аударма, семантикалық тәсіл, аударма.

Ключевые слова: Нефть, термин, технический перевод, семантический метод, перевод.

Keywords: Oil, term, technical translation, semantic method, translation.

Лексиканың терминология қабаты қоғам өміріндегі өзгерістерге тікелей тәуелді. Терминдер өмірдегі барлық тіл арқылы бейнеленген жаңалықтардың, жаңа ұғым, жаңа түсінік, жаңа пайымдаулардың айнасы болып табылады. Қоғам дамуындағы өзгерістердің бәрі тілге әсер етпей қоймайды. Терминология ұғымының мағынасы кең. Ол барлық ғылым салалары, мерзімді баспасөз бен радио, телевидение тілін, оқу-ағарту ісін, түрлі саяси, көркем, арнайы әдебиеттер тілін қамтитын түсініктер, атаулар жиынтығы болып табылады. Терминологиялық лексиканы зерттеуде және оның қоғам үшін мәнін, маңызын анықтауда В.В.Виноградовтың, С.Г.Бархударовтың, А.А. Реформатскийдің, Н.А.Баскаковтың, т.б. рөлі ерекше.

А.Чужакин терминге келесідей анықтама береді: «Термин дегеніміз – танымдық ақпаратты жеткізу үшін жасалынған өзін-өзі реттейтін лексикалық аппарат. Терминдер бір

мағыналы, эмоционалды бояуы жоқ және контекстке тәуелді болмайды. Оларды аударуда бір мағыналы, контекстке тәуелді емес сәйкестіктер – баламалар қолданылады. Терминдерді мағынасы жағынан жақын сөздермен ауыстыру, яғни суреттеме тәсілмен беру оларды білмеу мен қандай да бір қиындықтардан туындайды» [1, 68].

Мұнай – тіршілік көзіне айналып отырған нарық заманында, Қазақстан жерінде мұнай кен орындарының дамуы ел экономикасын өркендетудің ең басты факторы болып отыр. Осындай объективті шарттардың барлығы – мұнай терминдерінің құрамының толығына түсуінің басты себебі. Мұнай лексикасына тілдік тұрғыдан талдау жасай келе төмендегідей ерекшеліктерді байқаймыз:

1. Дүние жүзілік шеңберде қолданылып, бір ортақ ұғымды білдіретін интернационалдық терминдер: крекинг, мазут, парафин, газ, конденсат, т.б.

2. Ұлттық ғылым тіліне аударылған (калька жолымен) халықаралық терминдер: қысым, қондырғы, желдеткіш, көтергіш, қабат, өндіріс, сұйық т.б.

3. Түрлі ғылым салаларында кездесетін, бірақ бір мағына немесе бір-біріне жақын мағынада қолданылатын терминдер: форма (физика, философия), реакция (химия, саясаттану, физика), жылу өткізгіштік (химия, физика).

4. Әртүрлі салалық терминдердің дыбысталуы бір болғанмен, мағыналық жағынан басқа ұғымды білдіретін терминдер: өнім (мұнай өнімі және азық-түлік өнімі), қысым (мұнай қабатының қысымы және жалпы халықтық тілде біреуге күш көрсету деген мағынада айтылады), снаряд (бұрғының түрі және әскери термин), морфология (жер бедері және тіл білімінің саласы).

5. Үлгі сөздер арқылы жасалған мұнай терминдері: авиокеросин, автобензин, автотұрақ, автостанса.

Мұнай саласына қатысты аударма – техникалық аударма түрінің ең күрделісі болып табылады. Мұнай сипатындағы құжаттардың аудармасы мұнай және газ кен орындарын барлау, газ және мұнайды қайта өндіру, мұнай және газ қондырғыларын сипаттау, экономикалық аспектілер мен сақтандыруға қатысты аспектілерді қамтиды.

Термин сөздердің жасалуы мен қалыптасуында аударманың алар орны зор. Қазақ терминологиясының жасалуына ұлттық тіліміздің өз сөз байлығы және әрқилы тілдік амалдар қолдану нәтижесінде қабылданған кірме сөздер әсер етті. Ө. Айтбаев өз сөзінде «жаңа термин жасау дегеніміз кез келген адамның еркіндегі еске түскенде айналысар ермегі емес. Ол белгілі бір мұқтаждыққа орай, белгілі бір ұғымды дәл, анық, нақты әйгілеу үшін жасалатын, әсіресе мамандар мен тілдік түйсігі ерекше жетілген зерделі жандар айналысатын шығармашылық іс. Мұндай шығармашылық жұмыспен кез келген адам айналысуға құқылы, бірақ тілдің сөзжасам амалдарын жете игермеген, оның даму көздерін дәл айырып тани алмайтын, заңдылықтарын есептемейтін «әуесқой» сөз жасағыштарға жол жоқ» деп, терминжасам үрдісінің маңыздылығын аша түскен [2, 253]. Дей келе, зерттеуші қазақ тілінің даму жолы терминжасамның төрт тәсілінің қалыптастырғандығын айқындайды.

Біріншіден, ұлттық тіліміздегі қайсыбір сөздердің терминдік мәнге көшіп терминденуі, яғни мұны семантикалық тәсіл деп атайды. Екіншіден, сөзжасам амалдары. Үшіншіден, калькалау тәсілі. Бұл тәсіл бір қарағанда алдыңғы екі тәсілдің екі арасында аралық қызмет атқаратын тәрізді. Яғни, кірме сөздер мен алдыңғы екі тәсіл мүмкіндіктері пайдаланылады. Басқаша айтар болсақ, ұғым негізге алынады да, олардың жаракталуы ұлттық тіл құралдары арқылы іске асып жатады. Алдыңғы екі тәсіл мүмкіндігі кеңінен пайдаланылып, кірме терминдер дайын күйінде қабылданады. Төртіншіден, өзге тілдерден дайын терминдер алу тәсілі. Кірме терминдер деп аталып жүрген бұл сөздер жүйесі халықаралық лексика қатарына жатады.

Техникалық аударма саласында терминология аудармасы өте күрделі мәселе болып табылады. Терминологияның бұрыс аударылуы компанияның беделіне, сауда белгісінің нарықтық ортадағы орнын, жобаның игерілуін кешеуілдіруі, т.б. мүмкін. Мұндай терминологияға қатысты қиындықтарды шешу үшін арнайы терминологиялық сөздіктер құрастырылуда. Ағылшынның «*glosses*» сөзі дәстүрлі түрде «стадиондағы трибуналар» деп

аударылатын болса, мұнай және газ өндіру саласында «су айырғыш құбырлар тізбегін» білдіреді. Бұл сөз қазақ тіліне калька жасау тәсілі арқылы осылай аударылуы мүмкін. Және де транскрипция тәсілі арқылы «райзер» деп берілуі мүмкін. «To drill a well on the field» айтылымы қазақ тіліне кен орнында ұңғы бұрғылау» деп аударылады. Дегенмен, бұл айтылым тура аударма жасар болсақ, «алаңда құдық қазу» деп аударылған болар еді. Бұрғылау қондырғысының көптеген элементтері жануарларға қатысты атаулармен келеді. Дегенмен, бұл сөздер мағына жағынан олардан тым өзгеше. Мәселен, doghouse. Мұнда сөз иттің үйшігі жөнінде болып отырған жоқ, ал бұрғылау мастерінің орны жөнінде айтылады. Monkey board сөзі де маймылға түк қатысы жоқ, биіктік алаңында жұмыс жасаушы алаңын білдіреді.

Адамның ойлау қызметінің жемісі болғандықтан бір тілден екінші тілге аудару үрдісі, әрекеті белгілі бір тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Аударудың дәстүрлі түрде аталатын амалдары: сөзбе-сөз тәсіл, еркін және дәлме-дәл аудару жолдары. Шын мәнінде белгілі бір тілдегі дайын мәтінді екінші тілде қайтадан жазу әрекетінде жүйелілік болады. Аудару үрдісі – стихиялы түрде жүретін құбылыс емес, мұнда екі тілдегі амалдарды салыстыру, аударылатын мәтіннің арналатын аудиториясының, түпнұсқаның коммуникативтік-функционалдық белгілерін, жанрлық ерекшеліктерін, қауымының ұлттық, кәсіби сипаттарын, білім деңгейін әрдайым назарда ұстау қажет болады. Сондықтан екінші тілдің барлық әлеуетін сұрыптап, тиісінше балама табу үшін аудармашы әртүрлі ізденістерге барады. Ізденістердің жиынтығы аудару үрдісін орындап шығудың жоғарыда аталып өткендей негізгі үш түрлі әдісін топтастырады.

Сөзбе-сөз (калька) тәсілі – тілдік бірліктің (сөздің, сөз тіркесінің) сыртқы нысанын, ішкі мазмұнын нақпа-нақ, сол қалпында аудару дегенді білдіреді.

Калька амалы – сөзжасамның бір жолы, тілдің сөздік құрамын байытудың оңтайлы көзі деп есептеледі. Калька (сөзбе-сөз) тәсілінің қазақ әдеби тіліндегі орны жөніндегі көзқарастар екі бағытта: тілді байытудың, жаңа номинация жасаудың – негізгі, әрі тұрақты амалы деген тұжырым бар; сөзбе-сөз тікелей – аударма жасау тілдік жүйенің қатарына сіреспе сөздер мен тізбектерді қосып, тілдің табиғи қалпын бұзады, сондықтан бұған тым бет бұрып кетудің қажеті жоқ деген де бағалаулар жоқ емес.

Калька тәсілі – тіл динамикасына күштеп таңылған немесе жеке адамдардың мойындатқанынан туған құбылыс емес. Ол – қоғам дамуының, тілдер арасындағы өзара ықпалдастықтың бір көрінісі және бұл халық қоғамның саяси-әлеуметтік қай ағымымен жүрсе де тілдің даму үрдісінен, қолданымдық қызметінен шегеріліп, шетке шығарылмақ емес. Өйткені сөзбе-сөз аударудың ғылыми, оқу-ағарту салаларының, қоғамдық-саяси және ресми стильдер тармақтарының тілден тыс және ішкі тілдік айырым-сапаларын жеткізудегі рөлі жоғары [3, 138].

Термин сөздер бір құрамды, екі құрамды және көп құрамды болып келеді. Екі құрамды термин сөздер аудармасындағы ерекшеліктерді қарап өтелік. Екі құрамды термин сөздерді аудару барысында анықтаушы анықталушы ретінде жасалынып, бірінші және екінші құрамдас сөздердің орны ауыстырылады. Мұндай орын ауыстыру контексттің көмегімен керіден тексеру сынды мәселенің туындауымен тығыз байланысты. Мәселен:

Example problems – мысал міндеттері мағынасын емес, міндеттерді шешу мысалдары мағынасын білдіреді.

Specimen tubes – үлгі құбырлары мағынасын емес, құбыр үлгілері мағынасын білдіреді.

Blended cements – аралас цемент мағынасын емес, цемент қоспасы мағынасын білдіреді.

Oil solubility – май ерігіштігі мағынасын емес, майдағы ерігіштік мағынасын білдіреді.

Metal-working liquids – метал өңдеуші сұйықтық мағынасын емес, металды өңдеу барысында қолданылатын сұйықтықтар мағынасын білдіреді.

Chlorine substitution – хлорды ауыстыру мағынасын емес, хлормен ауыстыру мағынасын білдіреді [4, 37].

Мұнай өнеркәсібі терминдері белгілі бір заттың немесе ұғым мен іс-әрекеттің атауы ретінде танылады. Мәселен:

Well, hole – ұңғы (скважина) – тереңдігі 5000 метрге дейін жететін, жер қабатын немесе теңіз түбін бұрғы арқылы терең ін тәрізді, көлбей тескен дөңгелек шұңқыр. Оның түбі – забой, тік бойы – оқпан, шыға берісі – сағасы деп аталады [5, 59]. Термин қазақ тіліне калька жасау тәсілі арқылы аударылады.

Drill – бұрғы – жерді бұрғылау үшін алмастан, болаттан немесе қорыта құрыштан жасалған аспап. Түрлі кәсіптерге байланысты әртүрлі бұрғылар болады, мұндай саласының өзінде оның қызметіне қарай түрлері көп: алмас бұрғы, айналма бұрғы, қашау бұрғы, тізбекті бұрғы, кол бұрғы т.б. [5, 65]. Берілген термин де калька жасау тәсілі арқылы аударылады.

Derrick – бұрғылау мұнарасы – ұңғы үстінен орнатылған, бұрғылау құралдарын, түптік қозғалтқыштарды, шегендеуші құбырларды ұңғыға түсіріп-көтеріп тұратын металл конструкцияларынан құрастырылған биік мұнара [5, 60]. Бұл атау ағылшын тілінен қазақ тіліне калька жасау арқылы аударылған.

Қорыта келе, ел экономикасының өркендеуіне септігін тигізіп отырған мұнай және газ өнеркәсібі саласында қолданылатын термин сөздер аудармашыдан білімділік, біліктілікті талап ете отырып, арнайы салалық сөздіктерді игеруді көздейді. Бұл саланың зерттелуі әлі де болса жалғасын табатыны сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. А.Чужакин «Общая теория перевода и переводческой скорописи», Москва: Р. Валент, 2002. – 160 с.
2. Ө.Айтбаев «Қазақ тіл білімінің мәселелері», Алматы: «Арыс», 2007. – 624 б.
3. В.Н.Комиссаров «Теория перевода», Москва, Высшая Школа, 1990.–251 с.
4. M.Gerding “TheRotaryRiganditscomponents” Austin, Texas, 1980. – 176с.
5. Ғ.Нұрсұлтанов, Қ. Абайұлданов «Мұнай және газды өндіріп, өндеу», Алматы: Альманах, 1999. – 464 б.

ЭМОТИКОНЫ И СМАЙЛЫ КАК НЕВЕРБАЛЬНОЕ СРЕДСТВО В ИНТЕРНЕТ- КОММУНИКАЦИИ

Искинди́рова Салтанат Куатовна
кандидат филологических наук, доцент
АРГУ им.К.Жубанова
s.iskindirova@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада тіл білімінің жаңа бағыттарының бірі-интернет-лингвистика қарастырылады. Интернет-лингвистика компьютерлік-жанама коммуникацияда тілді қолдануды зерттейді. Интернет-коммуникация вербалды және вербалды емес құралдармен ұсынылған. Вербальды емес құралдардың бірі-эмотикон немесе смайлик, оның мақсаты сезімдер мен эмоцияларды білдіру.

Аннотация. В статье рассматривается одно из новых направлений в языкознании- это интернет –лингвистика. Интернет-лингвистика изучает использование языка в компьютерно-опосредованной коммуникации. Интернет - коммуникация представлена как вербальными так и невербальными средствами. Одним из невербальных средств является эмотикон или смайлик, цель которого выражения чувств и эмоций.

Annotation. The article considers one of the new directions in linguistics - Internet linguistics. Internet linguistics studies the use of language in computer-mediated communication. Internet communication is represented by both verbal and non-verbal means. One of the non-verbal means is an emoticon or smiley. Its purpose is to express feelings and emotions.

Тірек сөздер: интернет-коммуникация, интернет-лингвистика, эмотикон, смайлик, элеуметтік желілер, интернет-курс

Ключевые слова: интернет-коммуникация, интернет-лингвистика, эмоджикон, смайлик, социальные сети, интернет-дискурс

Key words: Internet communication, Internet linguistics, emoticon, smiley, social networks, Internet discourse

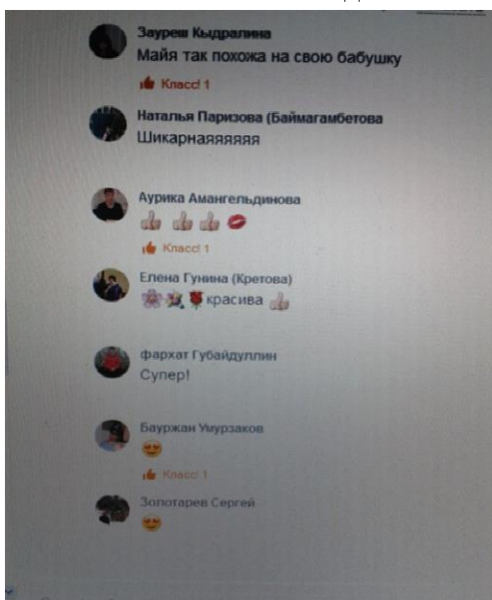
Стремительный рост информационных технологий повлиял на процессы коммуникации, речевого общения. С появлением интернет, социальных сетей человеческое общение приобрело новые формы, что послужило толчком для всестороннего изучения интернет-коммуникации. Подраздел лингвистики, который занимается изучением новых языковых средств передачи информации, возникших под влиянием развития интернет-пространства исследователи определяют как «интернет-лингвистика». [1]

Объектом исследования интернет-лингвистики является компьютерно-опосредованная коммуникация, а именно язык обслуживающий новую коммуникативную среду. Предметом изучения интернет-лингвистики являются особенности функционирования языка на лексическом, морфологическом, синтаксическом, а также фонетико-графическом уровнях.

Большое количество пользователей вовлечены в интернет пространство посредством электронной почты, SMS-сообщений, чатов различных приложений (Whatsapp, Viber), вебстраниц, социальных сетей. Естественный человеческий язык функционируя в электронной среде претерпевает значительные изменения. Компьютерно-опосредованная коммуникация, интернет-дискурс привлекают внимание большое количество исследователей, среди них D.Crystal, S.C.Herring, Е.И.Горошко, Н.А.Ахренова, Т.Полякова.

Анализ интернет-дискурса выявил, что коммуникация пользователей осуществляется не только вербальными, но и невербальными средствами, а также смешанным типом, так называемым креолизованным текстом. Креолизованный текст это сочетание вербальных и невербальных, изобразительных средств передачи информации. Вербальные и изобразительные компоненты связаны на содержательном, композиционном и языковом уровне. Изобразительный компонент представлен символами, рисунками, фотографиями, схемами.

Исследования примеров сообщений и комментариев в социальных сетях доказывают, что графические знаки, символы и смайлики придают виртуальной коммуникации эмоциональность и оказывают воздействие на получателя сообщения.

Типичным для выражения эмоциональности и экспрессии является умножение гласных и согласных (*Шикарнаяаяаяаяяяя; Суперrrrr; Привееет*), намеренные ошибки (*Что вы делаете, когда вам не **спицца**?; Большое **спасяба!***), использование эмоджиконнов (*Спасибо большое :); Эх жалко :(кто бы говорил :D*), изменение правописания (*Платьесупер! Тебе оо4 идет=)*)

Пиктограммы, изображающие эмоции чаще всего составляются из типографских знаков:

Веселые

) или :) или :-) — улыбающиеся смайлики;

:?-) :?-D — ржачный символ, смеющийся до слез

)))))) или =D — символизируют радостную эмоцию

:D — означает, что человек от души смеется

*:O) — смешной значок клоуна, уместен и когда собеседник переборщил с шутками.

Грустные

:((или :((или (— открывающаяся скобка означает печальную улыбку;

:-< — тоскливое настроение скорбь;

=:(— плачет;

:*-(— слезы;

Ж*-(— рыдания;

:o, — скука;

:-C или :-c — сильная печаль.

Злые

):->; либо]:->; — символизируют улыбку злого гения.

:-E — пользователь взбешен, пребывает в ярости;

:-t или D — : — знак злости;

8-[==] — громкий крик с зубами

Другие эмоции

o.O или o_O — удивление;

:*) или %O — смущение (звездочка зачастую обозначает эмоцию стеснения); *_* или

O — восторг;

(>>) или (>->) — подозрение;

(-_-) — больной (болеющий) пользователь;

(-.-) — сонный или спящий;

;) или ;) — подмигивающий смайл;

-7 — сарказм;

:-J — ирония;

o ° ° ('O) ° ° o — истерика;

._. или -_- — полное безразличие;

:-e — разочарование;

:-/ — чувство озадаченности и растерянности.

Смайлы используются в сочетании с вербальной информацией, дополняют ее. Однако нередко случаи, когда смайлы и эмотиконы замещают полностью вербальную часть коммуникации в виде предложения, а порой и целого текста.

Вышепредставленный текст имеет юмористический характер, так как иллюстрирует типичное поведение мужской аудитории в течение дня. Текст изображен с помощью трёх видов эмотиконов. Поведение женской аудитории, напротив, иронически изображается 20-ю

видами «смайлов». Содержание текста передает гендерные особенности коммуникативного поведения пользователей социальных сетей мужской и женской пола.

Анализ общения в чатах, форумах, социальных сетях обнаружил отличительные особенности интернет-коммуникации по сравнению с реальным живым общением. Невербальные средства, такие как смайлы, эмодзи, стикеры, анимированные изображения являются характерной особенностью и неотъемлемой частью общения в различных формах интернет-коммуникации.

Литература:

1. Crystal D. Language of the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 с.
2. Полякова Т. «Интернет-лингвистика как новое направление языкознания»// Психоллингвистика №8, 2011 с.146-152
3. Ахренова Н.А. Теоретические основы интернет-лингвистики// Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2013. № 10 (28). С. 22-26.
4. Пигина Е.С. Смайлик как элемент эмоционального воздействия в организации общения в социальной сети Интернет// Филологические науки. Вопросы теории и практики, №11, 2013.
5. Матусевич А. А. Социальная сеть как объект лингвистического изучения (на примере социальной сети «ВКонтакте») // Семантика. Функционирование. Текст: межвузовский сборник научных трудов. – Киров: ООО «Радуга-ПРЕСС», 2015. – С. 100–106

GRAMMATICAL PROBLEMS OF LAW TERM TRANSLATION

Кузясова А.М.

АРГУ им.К.Жубанова, ст.преподаватель кафедры
иностранной филологии и переводческого дела, г.Актобе
Goldemoon72@mail.ru

Андатпа: Бұл мақала көші-қон саясаты аясындағы заң саласына қатысты аударманың грамматикалық мәселелерін қарастырады. Терминдердің ағылшын тілінен қазақ тіліне аударудың нақты мысалдары келтірілген.

Аннотация: Данная статья посвящена грамматическим проблемам перевода юридических терминов в сфере миграционной политике. Рассматриваются конкретные примеры переводов терминов с английского языка на казахский с указанием приема перевода.

Abstract: This article is devoted to grammatical problems of translation of law terms in the field of migration policy. Definite examples of translation of terms from English into Kazakh with indication of translation methods are considered.

Тірек сөздер: грамматикалық трансформациялар, лексикалық мән, көші-қон, құқық, конституция, сан категориясы, артикль, түпнұсқатілі.

Ключевые слова: грамматические трансформации, лексическое значение, миграция, права, конституция, категория числа, артикль, язык оригинала.

Key words: grammatical transformations, lexical meaning, migration, rights, Constitution, number category, article, original language.

Grammar problems are observed when some differences in morphology or syntaxes take place. The necessity of grammatical transformations arises only on two first cases. When comparing the English with Kazakh we should mention that Kazakh does not have the notions like article and gerund and absolute nominative constructions as well. Partial conformity and unconformity in meaning and usage of corresponding forms and constructions also demands grammatical transformations. We can refer to this case the partial unconformity of the category of number, partial unconformity in the forms of passive constructions, partial unconformity of the form of infinitive and gerund and some other differences in expressing the modality of the clause and so on.

First of all we should consider the article for article both definite and indefinite which despite its abstract meaning very frequently demands semantic expression in translation. As we know both these articles originated from pronouns; the definite one originated from index pronoun and the indefinite one from indefinite pronoun, which refers to number one. These primary meanings are sometimes obvious in their modern usage. In this case, their lexical meaning should be rendered in translation otherwise the Kazakh sentence would be incomplete and ambiguous for denotative meaning of articles is an inseparable part of the whole context meaning of a given sentence. There are cases when classifying function of indefinite articles is so obvious that one should render its meaning by some lexical item.

International Organization for Migration (IOM) is the inter-governmental organization which was founded in 1951.

Халықаралықкөші-қонұйымы (ХКҚҮ) 1951

жылықаланғанүкіметаралықұйымболыпсаналады.

International Organization for Migration (IOM) is the **inter-governmental** organization which was founded in 1951. It's **headquarters** is located in Geneva. IOM is considered to be the main organization of **Migration sphere**.

Established in 1951, IOM is the leading inter-governmental organization in the field of migration and works closely with governmental, intergovernmental and **non-governmental** partners.

With 127 member states, a further **17 states** holding observer status and offices in over 100 countries. IOM is dedicated to promoting humane and orderly migration for the benefit of all.

IOM works to help ensure the orderly and humane management of migration, to promote international cooperation on migration issues, to assist in the search for practical solutions to migration problems and to provide humanitarian assistance to migrants in need, including refugees and **internally displaced people**. [1; 58]

The IOM Constitution recognizes the link between migration and economic, social and cultural development, as well as to **the right of freedom of movement**.

IOM works in the four broad areas of migration management:

- Migration and development
- **Facilitating migration**
- **Regulating migration**
- **Forced migration.**

IOM activities that cut across these areas include the promotion of international migration law, policy debate and guidance, protection of migrants' rights, migration health and **the gender dimension of migration**.

Халықаралықкөші-қонұйымы

Халықаралықкөші-қонұйымы

(ХКҚҮ)

1951

жылықаланғанүкіметаралықұйымболыпсаналады. Штаб-пәтеріЖеневақаласындаорналасқан.

ХКҚҮ көші-қонсаласындағыбастыұйымболыпсаналады.

Халықаралықкөші-қонұйымы

1951

жылықұрылғанкөшіқонсаласындажетекшіүкіметаралықмекемеболыптабылады, олүкіметтік, үкіметаралықжәнеүкіметтікмесұйымдарментығызөзаражұмысстейді.

ХКҚҮ-

намүшемемлекеттерсаны 127, тағы 17 елбақылаушымэртебесінеие,

100-

денасаелдердебөлімшелеріжұмысатқарады.

ХКҚҮ-ныңмақсаты

-

көші-

қонүдерісінжалпыигілікүшінізгілендірументәртіпкекелтіругежәрдемдесу.

ХКҚҮ қызметікөші-қонсаласындағыреттеудіңіс-

шараларынтәртіпкекелтіруменізгілендіруге,

көші-

қонсаласыбойыншахалықаралықынтымақтастықтыдамытуға,

көші-

қонсаласындағымәселелердіңжүзіндегішешімдерініздеужәрдемдесугежәнекөмеккемүқта жкөшіпқонушыларға,

оныңішіндебосқындарменішкіқонысаударушыларғагуманитарлықкөмеккөрсетугебағытталған.

ХКҚҰЖарғысындакөші-қонүдерістеріэкономикалық, әлеуметтікжәнемәденидамумен, соныменқатар адамдардыңеркінкөшіпжүруқұқығыменбайланыстыекеніатапөтіледі.

ХКҚҰқызметікөші-қондыреттеуденегізгітөртбағытбойыншажүзегеасырылады:

- Көші-қон және даму
- Көші-қонда жәрдемдесу
- Көші-қонды реттеу
- Мәжбүрлі миграция.

Барлық осы аталған бағыттарды қамтитын ХКҚҰ іс-шаралары халықаралық көші-қон саласындағы заңнаманы дамытуға жәрдемдесуге, көші-қон саясаты мәселелері бойынша талқылаулар ұйымдастыру мен ұсыныстар дайындауға, көшіп конушылардың құқықтарын қорғауға, көші-қон үдерістерімен байланысты денсаулық сақтау саласындағы мәселелерді шешу мен әйелдердің құқықтарын қорғауға бағытталған.

Translation: “Organization **for** Migration” is rendered into Kazakh as “көші-қон ұйымы”, the preposition **for** is omitted because there are no prepositions in the Kazakh language, they are rendered into Kazakh with the help of suffixes and endings. “the right **of** freedom **of** movement” – “адамдардыңеркінкөшіпжүруқұқығы”.

Prefixes and suffixes of the words in the English Sentence are also rendered by adding some auxiliary words or suffixes. “the **inter**-governmental organization”, in the Kazakh Sentence-үкіметаралықұйым, **illegal**- заңсыз; **with non**-governmental organizations-үкіметтікемесұымдармен; **anti** trafficking-адамсаудасынақарсы, **citizenship**-азаматтық, **anti**trafficking- адамсаудасынақарсы. [2;78] In the Kazakh Sentence the word “жылы” is used when a year is mentioned. Established in **1951**, IOM is the leading inter-governmental organization in the field of migration and works closely with governmental, intergovernmental and **non-governmental** partners. - Халықаралықкөші-қонұйымы (ХКҚҰ) **1951 жылы**қаланғанүкіметаралықұйымболыпсаналады.

The Virginia Tech killing **in 2007**, the Billy Wolfe case etc.- **2007 жылғы**ВирджинияныңПолитехникалықинститутындағыөлтiруiсi, БиллиВолфтыңоқиғасыосылардыңбарлығымысалболаалады.

Pay attention to the abbreviations: IOM and ХКҚҰ. The number of letters is different.

In English we have one word – “migration”; in Kazakh- compound word “көші-қон”, “migration”- “көшіпқонушылар”, “infant”- “жасбала”, “violance”-“зорлық-зомбылық”, official - лауазымдыадам, dignity - қадір-қасиет, monogamy- бірнекелiк, imprisonment – қамауғаалу,

In this sentence we can see the following grammatical peculiarities: Due to the different norms of the two languages **the category of number can be changed.**

In the English sentence “in the four broad **areas** of migration management”.

In the Kazakh sentence “негізгітөртбағытбойынша”. The category of number is changed. **Areas** (noun in plural form) - **бағыт**(noun in singular).

Similar examples:

In English: -17 **States**- In Kazakh: -17 ел.

In English: -**arms**- In Kazakh: -**қару-жарақ**

In English:**Headquarters** - In Kazakh: **штаб-квартира**

Change of parts of speech:

In English: **Facilitating** (participle I) migration

In Kazakh: Көші-қонда**жәрдемдесу** (infinitive; trasposition)

In English: **Regulating** (participle I) migration

In Kazakh: Көші-қонды**реттеу** (infinitive; trasposition)

In English: Forced (participle II) migration

In Kazakh: Мәжбүрлімиграция(adjective)

In English: **internally** displaced people(adverb)

In Kazakh: **iшкі**қонысаударушыларға(adjective)

In English: **Domestic violence** occurs when a family member, partner or ex-partner attempts to physically or psychologically dominate another- **Domestic** violence

In Kazakh: **Отбасыдағы зорлық-зомбылық**

In English: the right of **freedom of movement**

In Kazakh: адамдардың **еркін көшіп жүру құқығы**

Freedom (noun) – еркін (adjective)

Movement (noun)- көшіп жүру (infinitive, one word is added)

Concretization: the **gender** dimension-**әйелдердің құқықтары**

Sense Development: the **gender** **dimension-** **әйелдердің құқықтары**

Sense Replacement: **internally displaced people-** ішкі қонысаударушыларға

Transposition:

In English: **the right** of freedom of movement (at the beginning)

In Kazakh: адамдардың **еркін көшіп жүру құқығы** (at the end)

In English: **Facilitating** migration (at the beginning)

In Kazakh: Көші-қонда **жәрдемдесу** (at the end)

In English: **Regulating** migration (at the beginning)

In Kazakh: Көші-қонды **реттеу** (at the end) [3;153]

Human trafficking is the illegal trade in human beings for the purposes of reproductive slavery, commercial sexual exploitation, forced labour, or a modern-day form of slavery.

Адам саудасы дегеніміз-

адамдарды сату арқылы пайдалану мақсатында қолданылатын саудатүрі, коммерциялық сексуалды эксплуатация, күштеп жұмыс жасату және құлдықтың жаңа формасы боптабылады. According to Judicial Dictionary by Nasyrova M.P., “Human trafficking” is translated as “адамды саудағасалу”. Here we can see the following changes: Change of parts of speech (Human- adjective; адамды- Noun in singular in the required case); (trafficking- Participle I; саудағасалу- Infinitive (two words).

Well, legal language is a special language, which needs a special care, when dealt with, because most of our common everyday activities are carried out within a legal context. So, due to this specific feature there is a tendency to make legal terms more cohesive and coherent through opting for a more consistent layout. In order to provide the effective communication in English about specific legal concepts and terms it is crucial for legal translators and interpreters to have a profound knowledge of the legal terminology in both languages. All mentioned above allow us to determine the essential requirements that provide excellence in legal translating (interpreting) in the process of international communication.

References:

1. Superanskaya A.V., Podolskaya N.V., Vasilieva N.V. General Terminology: Theoretical questions. Moscow, Librocom, 2009:248 p.
2. Muller V. K. Big English-Russian and Russian-English dictionary. Moscow: Dom Slavyanskoi knigi 2008.-960p.
3. Seksembaeva E., Turekhanov A., Turekhanova B., Turekhanova M. English-Russian-Kazakh dictionary of law terms. Almaty: Zheti zhargi 1999.-304p.
4. Nasyrova M. R., Gulyaeva S. P. Judicial Russian-Kazakh explanatory dictionary-guide. Almaty: Zheti zhargi 2008.-764p.

ІЛЕСПЕ АУДАРМАНЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ

Кущанова А.Н., Бағытжанова Ж.А.

Ишимбаева М.Қ.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе қ.

Ainur.kuchshanova@mail.ru

Аңдатпа. Аталмыш мақалада ілеспе аударма туралы жалпы түсінік, ондағы ерекшеліктері мен қиындықтары жайында баяндалады. Сонымен қатар ілеспе аудармашының жұмыс барысы баяндалып, ілеспе аударма жасау кезіндегі қиындықтар зерттеледі.

Аннотация. В данной статье в целом рассказывается о синхронном переводе и о его особенностях и трудностях. Также исследуется деятельность синхронного переводчика, то есть трудности с которыми он сталкивается во время процесса перевода.

Annotation. This article as a whole is about simultaneous interpretation and its features and difficulties. It also investigates the activities of interpreter and the difficulties of interpreting process.

Тірек сөздер: ілеспе аударма, аудармашы, ауызша аударма

Ключевые слова: синхронный перевод, переводчик, устный перевод

Key words: simultaneous interpretation, interpreter, oral interpretation

Екі тілді білгеннің бәрі аудармашы болып есептелмейді. Кәсіби аудармашы болу үшін арнайы теориялық білім керек. Сонан соң біраз уақыт тәжірибелік тұрғыдан шыңдалады. Аудармашылық мектептер, оқу орындарының жұмысы аудармашыны кәсіби маман ретінде дайындауға негізделген. Бұрындары ауызша аударғанда арнайы теория қалыптаспағандықтан, әр аудармашы өз қабілетіне, тілді меңгеру мүмкіндігіне сүйенген. Көптеген күрделі аудармашылық шешімдердің өзі теориялық тұрғыдан терең талдап түсіндіру қиындығын туғызғанымен, көп жағдайда аудармашының кәсіби танымы мен шығармашылық машығына негізделді [1, 235].

Ілеспе аударма – біздің тілімізде орыс тіліндегі «синхронный перевод» деген сөз тіркесі беретін мағынаны беру үшін қолданылатын, аударманың жаңа түрінің атауы. Орыс тіліндегі «синхронный перевод» тіркесі гректің «syn» (бірге) + «chronos» (уақыт) деген сөздерінің біріктірілуінен алынған, екі немесе бірнеше құбылысты немесе процесті олар өтіп жатқан кезде бірбіріне дәл сәйкестікте орындау дегенді білдіреді. Ілеспе аударма – ірі жиындар, съездер мен халықаралық саммит, конференцияларда уақытты үнемдеу үшін қолданылатын 81 ауызша аударманың аса күрделі, сонымен бірге бекзат түрі. Мұндай аударма жасауды, әдетте, өзінің ұйымдастыратын ішарасына терең мән беріп, оның қоғам өміріндегі белгілі бір проблемаларды шешудегі маңызын түсінетін, сонымен бірге, жиынға қатысушыларға құрметпен қарап, олардың уақытын тиімді пайдалануды, жиында көтерілген мәселелердің, айтылған әңгімелердің көпшілікке түсінікті болуын, ол мәселелер бойынша барынша мол, жан-жақты ақпарат жинақталуын, сөйтіп келешекте бұлар бойынша қабылданар шешімнің ортақ тұжырымдамасы түзілуін көздейтін ұйымдар, мекемелер жүзеге асырады.

Алдымен ілеспе аударманың жазбаша – мәліметті, реферативті аудармалар, оның ішінде техникалық және көркем аудармалардан айырмашылығы неде екенін анықтап алайық. Ең бастысы: ілеспе аударманың ерекшеліктері жазбаша тіл мен ауызекі сөйлеу тілінің ұқсастығы мен айырмашылығынан туындайды. Олар: 1) жазбаша тіл – алдын ала дайындалуды, жазылған сөйлемдерді өзгертіп, мәтінді өңдеп отыруға мүмкіндік береді де соны талап етеді. Ілеспе аударма ауызекі сөйлеуге негізделіп, соның заңдылықтарына бағынады. Сондықтан ауыздан шығып кеткен сөздерді қайтарып алу мүмкін емес, яғни сөйлемді қайта жөндеуге болмайды. 2) Жазбаша аудармада берілген мәтінді қайта-қайта оқып, ұғынуға аудармашының өз еркі болса, ілеспеден ондай мүмкіндік тағы да жоқ. Көбінесе аударып отырған сөйлемді де аяғына дейін тыңдап алуға болмайды. Мысалы, орысшадан қазақшаға аударғанда сөйлемнің басынан бөлшектеп аударма береміз. Әрине, қазақшадан орысшаға аударғанда сөйлемді аяғына дейін тыңдап алмаса, ең маңызды мүшесі – баяндауыш – соңғы орын алатындығынан, оның алдындағы сөйлем мүшелерін аударғанда мағынасында олқылықтар тууы мүмкін. 3) Сонымен ілеспе аудармада мәтінмен алдын ала толық танысуға мүмкіндік болмайды, ал кейбір сөздердің астарлы мағынасы тек қана контексте анықталатынын ескерсек, ілеспе аударманың келесі қиындығына көзіміз жетеді. 4) Тыңдап алған сөйлемді аударып жатқанда баяндамашы сізді күтпейді: жаңа ойға, жаңа сөйлемге баса береді. Осыдан ілеспе аударманың келесі айырмашылығы туындайды: ілеспе аудармашы мәліметті жүйрік қағып алып, өте шұғыл шешім қабылдап, ұққан мәліметті барынша екінші тілде жеткізу керек. Сонымен ілеспе аудармашы көзді ашып жұмғанша бірден үш әрекет жасайды: 1) тыңдап, мәліметті қабылдау, түсіну; 2) екінші тілде сол

мағынаны өзгертпей жеткізу үшін лайық сөздер, тұрақты тіркестер, мақалмәтелдерді есіне түсіру; 3) ойында құрылған сөйлемді дауыстап айтып отырып, жаңа сөйлемді тыңдап, ұғына білу. Сонымен, аударманың басқа түрлеріне қарағанда, ілеспенің жылдамдығы мен көпқырлылығын атап өту қажет. Мәтіннің түпнұсқасы мен аудармасының арасында тек минуттар өтеді [2, 80].

Ілеспе аударма – аударманың қазіргі заманғы, неғұрлым озық та ауыр тәсілі. Ілеспе аударманың ерекшелігі тыңдай, есте сақтай және сөз сөйлеушінің тек бірнеше сөздерін өткізе отырып қана ілесе аударма білу болып табылады. Аса кәсіби аудармашылар аударылатын мәтіннің мазмұнынан алшақтамай алаңсыз аударма береді.

Ілеспе аудармамен айналысатындарды ілеспе аудармашылар деп атайды. Ілеспе аударма үшін арнайы техникалық жабдық дайындалған: аудармашы дыбыс өткізбейтін (өз дауысы сөз сөйлеушінің дауысына кедергі жасамау үшін) құлаққапты киіп, оқшауландырылған кабинада отырады. Мұндай кабиналармен халықаралық келіссөздерге арналған үлкен залдар жабдықталады. Арнайы жабдықтары жоқ жерлерде тасымалданушы микротелефон аппараттары – «сыбырлағыш» пайдаланылады. Әдетте халықаралық іс-шараларда аудармашылар шет тілінен ана тіліне аударма жасайды.

Медициналық сараптама барысында ілеспе аудармашының тамыры минутына 160 рет соғатыны анықталған болатын. Ал штангашының ауыр салмақты көтеру сәтіндегі тамыр соғысыннан 20 есе көп екендігі байқалды. Энцефалограмма ми орталығының бір-екі ашық сәттерде жинақтала алатынын көрсетеді. 15-20 минуттық осындай жұмыстан кейін аудармашының миында «өлі нүкте» пайда болады. Осы сәтте оны келесі әріптесі ауыстыруы тиіс. Сондықтан да ілеспе аудармашылар әрбір 15-20 минут сайын ауысып, 2-4 адамнан тұратын топта жұмыс жасауы тиіс.

Аудармашының кабинада отырып, сөз сөйлеушіден қайта сұрауға немесе естігенін нақылға мүмкіндігі болмайды. Ілеспе аудармашының жұмысы тілді жетік білумен қоса жеке басы қасиеттерін, кең білімпаздықты, сыпайылықты, байланысқа бейімділікті, сонымен қатар жылдам реакция мен әзілқойлықты талап етеді. Ілеспе аудармашылар сөз сөйлеушінің айтылған әрбір сөзін, яғни кейбіреулердің ойынша сөзбе-сөз аударма алмайды. Ілеспе аудармашылар үшін бастысы – айтылған ойды дұрыс жеткізе білу. Аударманың бұл түрінде қателердің көптеп кездесетіні, көп жағдайда сөз сөйлеушінің өз кінәсінен болатын жайттар болып табылады.

Ілеспе аударма – аударма түрлерінің ішіндегі ең күрделі және осыған сәйкес ақысы ең жоғары аударма болып есептеледі.

Ілеспе аударма:

- а) кейбір психикалық табиғи қасиеттерді;
- б) көп жаттығуды (бұл – пунтамен билеуге, аздап болса да өздігінен үйде билеп үйрене алмайтының сияқты);
- с) тұрақты жаттығулар түрінде белгілі бір қалыпты сақтауды қажет етеді [3,61].

Жұмыс қарқыны ауырлығы жағынан диспетчерлерінің жұмысына теңестірілетін ілеспе аудармашылар қызметінің ауырлығын ескере отырып, олардың жұмыстарына жағдай жасау; іс-шараларды бірнеше тілдерде өткізудің өзі қиын мәселе болып табылады. Нақты ілеспе аударма тек халықаралық конференциялар (ағылшын тілінде ілеспе аудармашы – *conference interpreter* деп аталады) барысында қолданылады. Бұл клиент үшін қымбатқа түседі, ал аудармашы үшін ауыр жұмыс. Мәскеудегі «Ілеспе аудармашы қажет, айлығы 300\$» деген хабарландыруға келер болсақ, бұл – ұлттың тірек негіздері болып табылады. Көбінесе ол жерлерге расымен ілеспе аудармашылар қажет болады, бірақ мұны «сыбырлаушы» ағылшын тілінде – *whispering, chuchotage, liasion interpreting*) деп атайды. Мұның классикалық ілеспе аудармадан ерекшелігі, мұнда аудармашы залға қызмет көрсетпейді. Тек бір ғана адамға, оның құлағына сол уақытта айналасындағы орын алып жатқан жағдайлардың барлығын (бұл жағдайда барлығы ағылшын тілде сөйлеп жатқан жиналыста директор отыр, бірақ ол ешкімнің сөздерін түсініп отырған жоқ, міне осы сәтте

аудармашы оның құлағына болып жатқан жайттарды аударып отырып түсіндіреді) сыбырлап отыратындығында.

Ілеспе аударманы қажет ететін адамдардың көбісі бұл аударма түрінің ерекшелігін дұрыс түсіне бермейді. Ал бұл аудармаға міндетті түрде қажетті арнайы құралдардың керек екендігі олардың ойларына да келмейді. Сол себептен жабдықпен қамтамасыз ету талап етілсе де, көбісі бұл талапты орындай бермейді.

Алты сағаттық жұмыс барысында ілеспе аудармашы жазбаша мәтіндегі 36 мыңнан 42 мыңға дейінгі сөздерді аударып шығады. Жазбаша түрде аударатын аудармашы БҰҰ-ның нормалары бойынша бір жұмыс күнінде жариялауға дайын мәтіннің 6-8 бетін аударды. Егер ауызша аудармашы алдын ала бұл жұмыстың қаншалықты ауыр екенін білген жағдайда, бұл мамандықты таңдап алуы екіталай болатын еді.

Аудармашының ерекшелігі бұл жұмысқа кіріспей тұрып емес, осы салада қызмет ету барысында үйренгенінде. Мәселенің барлығы тәжірибе мен табандылықта жатыр. Ілеспе аудармашы болғыңыз келсе – болыңыз. Өзіңізг қажетті құрал-жабдықтарды, ұстаздарды тауып алыңыз. Сапалы, кәсіби аударма жасауға қашанда мүмкіндіктер бар. Ең бастысы – еңбек ету. Сонымен қатар «ілеспе аудармашы болып туу қажет» дегендерді мүлдем елемей керек. Табиғи дарын әрине керек, бірақ бұл да нағыз аудармашы болу үшін жеткіліксіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ә. Тарақов. Ауызша аударма үдерісі // Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршы Филология сериясы. - 2010. - №6. 247 б.
2. С.Құлманов. Аударманың өзекті мәселелері, – Алматы: «Palitra-Press» - 2015, 296 б.
3. Ө.Ақыпбек, Г.Тұтқышбаева. Аудармашыға көмек: Әділет министрлігі мемлекеттік тілді дамыту басқармасы аударма бөлімінің іс-тәжірибесінен. – Алматы: 2006. 248 б.

PECULIARITIES OF SCIENTIFIC STYLE OF RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Кушанова А.Н.

K.Zhubanov regional state university of Aktobe, Aktobe

Аңдатпа: Аталмыш мақалада ғылыми мәтіндердің ағылшын тілінен орыс тіліне аударма ерекшеліктері зерттелген.

Аннотация: В данной статье исследуются особенности перевода научных текстов с английского на русский язык.

Annotation: This article investigates peculiarities of scientific texts' translation from English into Russian.

Тірек сөздер: ғылым, аударма, түрлену, мәтін.

Ключевые слова: наука, перевод, трансформация, текст.

Key words: science, translation, transformation, text.

Typological peculiarities of English language, for example, are reflected in the presence of two possibilities of passive verbal transformation due to the lack of case change of the noun, which makes the forms of direct and indirect object the same and allows passive verbal transformation, both in direct and indirect object. In the Russian language, a direct object is expressed by a noun or pronoun in the accusative case, the transformation of the verb in active form into passive form is possible only with the transformation into the subject of direct object [1, 33].

In English, sentences of scientific texts use pronouns they and one without reference to the performer of the action. In Russian there is no pronoun, the action is transmitted by the verb in the third person plural, making the sentence vaguely personal.

For Russian language of grammar persons, a greater degree of abstraction is characterized by the form of the 3rd person, for example: Chemical experience.... The scientific style of Russian language is known to use almost exclusively this form. Form the 1st person in few cases where it applies, is

used in scientific style in plural, also in a generalized value of some uncertain aggregate of persons which includes person of speaking [2, 49].

Definition of terms and description of their properties is of widespread use of structures A is B, that is, sentences with a compound nominal predicate. In describing the stylistic features of the translation of scientific texts V.N. Komissarov noted that in English as the nominal part of predicate is often an adjective or prepositional phrase (The surface is copper. Control is by a foot switch). The use of a compound nominal predicate occurs in negative form, the nominal part, in these cases, preceded by the denial non.

For English scientific texts especially characterized by numerous attribute groups, indicating a variety of signs of the object or phenomenon: medium power silicon rectifiers, mercury wetted contact relay. Widespread use has the pretext of for transfer of species-patrimonial relations - *the oxidizer of liquid oxygen*', widespread also attributive a combination of with words *type, pattern, design, grade*. In English scientific texts nominalizers and description of processes and actions - *to do post-welding cleaning*. The function of the real description of the action is passed to the name, the predicate becomes general designation of the procedural "operator" in the sentence. Used verbs (effect, perform, obtain, give, to be, implement, lead to), the meaning of which depends entirely on the noun carriers, the main semantic load in the sentence.

The expression of semantic relations, evidence and argumentation, in particular, are associated with the use of complex sentences with a detailed union connection. In the scientific style, long complex sentences are possible, which contribute to high informativeness: a sufficiently complete and detailed transfer of information [3, 66]. Sentences often consist of several predicative structures. Often proposals are complicated by participial turnover, introductory structures, etc., increasing their capacity. A large role is played by ligaments. In connection with the sequence and evidence of scientific presentation in English and Russian causal unions and logical connections since, therefore, it follows are widely used. thus, other Features of the use of passive voice in English language are associated with the presence of two possibilities of passive transformation due to the lack of case change of the noun in English language. The transformation of the verb in the active form into the passive form in the English language is possible both in the direct and in the indirect and even the prepositional object.

In scientific texts, both in Russian and in English, impersonal sentences are quite widespread, since the results of scientific observations are presented in a generalized form, but in each language these sentences will have their own characteristics. So in the scientific style of Russian language are used impersonal sentences with modal words and infinitive; with predicative adverbs on -o; with impersonal verbs or with personal in the meaning of impersonal; for example: do not think that... It is curious to notice that..., Russian language is also characterized by vaguely personal sentences. As far as English is concerned, impersonal and indefinite personal sentences are always two-part, have special marked forms of the subject, for example, the indefinite-personal pronoun one in the function of the subject.

In scientific texts, the following emphatic elements are used: namely, only this, only, and only, indeed, it is ...that, it was until...that, as though, etc. It should be noted that the fact of the author's assessment and expression of the author's position, emotions, etc., as well as the use of speech imagery in the scientific style is confirmed by a number of studies. At the same time, it is noted that mainly in the scientific style, the same lexical, grammatical and stylistic means of creating imagery, conveying emotions and evaluation are used as in other styles. No less important to us seems to be the observation that no matter how widely the emotional function is realized within the framework of a scientific statement, it is always subordinated to its main purpose — the implementation of the function of information, because the emotional function only helps the author to prove his point of view more convincingly.

The specificity of English scientific style is manifested in the replacement of definitive subordinate clauses with adjectives in the postposition of the materials available and in the use of infinitive forms in the function of determining the temperature to be obtained. The characteristic of English scientific presentation is the widespread use of elliptic constructions of low-pressure

producers, cases of omission of the article general view, biological engineering. The constructions with the preposition of the oxidizer of liquid oxygen and numerous attributive groups of medium-power silicon rectifiers are widely used. There is also a more frequent use of linguistic means of expression, in particular comparisons and metaphors [4, 58].

The specificity of Russian scientific style is a wider use of abstract and general concepts of development, movement, change, phenomena; logical means of communication are used much more often. The manner of presentation is characterized by the predominance of combinations, the core of which is noun. In the scientific style of Russian language, homogeneous members, participial and participial phrases are widely used. Chains of several nouns in the genitive are often used: the problem of determining change in the direction of motion of particles.

The characteristics of scientific style show that general characteristics of language means of scientific style is universal for the compared languages. In comparable languages, this characteristic focuses on the main functional task and meets the basic requirements of the style, such as: logic, reasonableness, accuracy and objectivity of the presentation, these features of scientific style are organized in the system of all language tools that form the scientific functional style.

In the use of morphological forms, vocabulary selection, syntactic structure, phonetic design of speech, the scientific style in the compared languages has both universal features and specific features, the manifestation of specific features of the scientific style depends on the typological structure of the language.

References:

1. Крупнов В. Н. В творческой мастерской перевода. Курс перевода. М.: 1979 -192с.
2. Ваников Ю.В. Виды научно-технического перевода. М.: 1988 -240с.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистический очерк). М.:1968 - 225с.
4. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. М: УРАО, 1998 – 104с.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА КЕЙС-ӘДІСІН ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІГІ

Макешова Жанат

ф.ғ.к., доцент

Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,

Ақтөбе қаласы

TomGulek@mail.ru

Аңдатпа: Мақалада шетел тілін оқытуда кейс-әдісін қолданудың ерекшелігі, тәсілдері айтылады.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности и способы применения кейс-метода при изучении иностранного языка.

Annotation: The article describes the peculiarities of the case method used in teaching foreign languages.

Тірек сөздер: кейс, технология, жағдаяттар, дискуссия, тәжірибе, аспекті, коммуникативтік, аударма, ақпараттар, талдау, талқылау, суреттеу.

Ключевые слова: кейс, технология, ситуации, дискуссия, практика, аспект, коммуникативный, перевод, информация, анализ, обсуждение, описание.

Key words: case, technology, situations, discussion, practice, aspect, communicative, translation, information, analysis, discussion, description.

Бүгінгі күні жас ұрпаққа, болашақ мамандарға қоғамдық өмірде өзін-өзі жан –жақты танытуға қабілетті заман талабына сай жоғары дәрежеде шетел тілін үйрету үшін оқыту сапасын әлемдік деңгейге көтереміз деген мәселелер өзекті болып келеді. Сондықтан да

шетел тілін оқытуда озық педагогикалық технологияларды қолдану - заманымыздың талабы. Қазіргі оқу процесінде педагогикалық технологияларды қолдану кең таралған үрдіс және олардың түрлері де өте көп. Ал біздің мақсатымыз - осы технологиялардың ішінен ең пайдалысын тауып, оны сабақ процесінде қолдана білу. Тиімді технологиялардың бірі ретінде шет тілі сабақтарында кейс-стади әдісін қолдануға болады. Кейс технологиясының негізгі ерекшеліктері: жағдаяттарды практикалық тұрғыдан зерттеу, студенттердің оны шешудің жолдарын өздері тауып, қолдана білуге үйрету.

Бұл әдістің негізгі идеялары:

- қойылған сұрақтардың бірнеше жауаптары болатын пәндерден білім алуға және ақпаратпен жұмыс істеу дағдысын жетілдіруге арналған;
- студенттердің шағармашылықпен айналысу дағдыларын қалыптастырып, дамытуға негізделген;

Кейс технологиясына жататын әдістер: жағдайды талдау әдісі, инцидент әдісі, рольдік ойындар әдісі, іс хабарды талдау әдісі, ойындық жоба, дискуссия әдісі.

Кейс әдісінің төмендегідей 5 кезеңі бар:

1. Жағдаятпен танысу, оның мазмұнын ерекшелігін айыра білу;
2. Мәселені шешу кезінде оған әсер ететін оқиғалар мен объектілерді табу;
3. Дискуссияны ұйымдастыру үшін ой тастау тұжырымдама жасауға итермелеу;
4. Шешім қабылдаудың алдында талдау, талқылау тәжірибелерін жүргізу;
5. Кейсті шешу кезінде бірнеше нұсқадағы шешімдерді саралау үшін талдау талқылау жұмыстарын жүргізу;

Бұл әдісті қолданудағы оқытушының міндеті: студенттердің бойындағы іскерлік қарым-қатынасты дамыту, коммуникациялық проблемаларды қалыптастыру, ақпараттармен жұмыс жасауды жетілдіру, өз бетінше шешім қабылдау үшін ақпаратты іздеу тәсілін үйрету. Кейс технологиясын қолдану кезінде кездейсоқ жағдайларда түйінде мәселелер, шынайы өмірден алынған оқиғаларды қолдау барысында жағдаятқа қатысушылардың ерекшеліктері есепке алынады.

Оқу процесінде шет тілдік дискурске оқыту барысында кейс әдісін қолданудың ерекшелігін зерттеу мақсатында алғаш рет 1924 жылы Гарвард университетінде (АҚШ) басқару пәндерінің аясында қолданылды. Қазіргі кезде кейс әдісімен оқытудың екі классикалық мектебі қалыптастырылған. Олар:

Гарвардтық(американдық) және Манчестерлік(европалық) кейс әдісі.

Ресейлік білім беру тәжірибесінде бұл әдіс 90 жылдардан интерактивтік әдістің қолдануымен бірге басталды.

Кейс өмірдегі ситуациялық жағдайларды суреттеу арқылы нанымды шешуге көмектеседі. Бұл әдіс оқу процесінде кездесетін тәжірибелік ситуацияны шынайы талдау және шешімін қоғаммен, күнделікті өмірмен байланыстыра отырып шешуге көмектеседі. Әр кейс құрамына мынандай аспектілер кіреді: жағдаяттық, дау-дамайлық, рольдік, оқиғалы, қайраткерлік, уақытша және кеңістіктік.

Сабақ барысында студенттерге берілетін тапсырмалар:

- өмірдегі жағдаяттарды және бұрынғы өтілген өзекті тақырыпты түйсіну, еске түсіру, сезіну;
- Жағдаяттарды дәл шынайы қалыпқа түсіру;
- Жағдайатты шешудің нақты жолдарын, әдістерін анықтау;

Ресей ғалымдары Н. Феданин, В. Доведенько жағдаятты шешудің 63 жолын көсетеді. [1,45]

Бұлардың ішінде көп қолданысқа түсетін құрылымдық-кейсқосымша шешімі бар модельден және формуладан, ақпараттардан тұрады. Ал құрылымдық емес кейстерді шешуде студенттер өз біліміне, тәжірибесіне сүйенеді.

Шет елдік және ресейлік ғалымдардың пікірінше кейс оқу-әдістемелік құралдар арқылы жетіліп, қалыптасып отырады. Кейстің бастау көзі, материалды қоры болып саналуы мүмкін:

- көркем әдеби-публицистикалық әдебиеттер (кейстің сюжеттік қозғалысын анықтауға бағыт-бағдар береді);
- статистикалық материалдар (кейске ғылыми және талапкерлік сипат береді);
- жағдаяттарға арналған ғылыми мақалалар, интернет-мәліметтер қоры (кейсті құрастыруда негізгі бағыт ұстанымдарын беріп отырады);
- шет ел тілін оқыту сабақтарында кейс әдісін қолдану жағдаяттарды шешуде үйреніп жүрген тілін қолдануға жағдай жасалады, коммуникативтік білімін, лингвистикалық дағдысын, әлеуметтік түсінігін дамытады.

Сонымен бірге кейс әдісімен жұмыс істеу барысында пікірталас, суреттеу, аргументтеу, тілдерді салыстыру әдеби, тілдік норманы сақтау және сөйлеу дағдысын дамытады.

Оқытушы жұмысты бағалау кезінде мынандай аспектілерге көңіл аударады: *аналитика, басқару тәжірибесі, шешім қабылдай білу, тілдік қарым-қатынасқа түсу қабілеті, үйреніп жүрген тілді ауызша-жазбаша қолдана білуі, шығармашылық табыс.*

Бұл әдісті қолданған ұстаздар мынадай нәтижелерге қол жеткізеді:

- Сөздік қордың молайып, жетілуі;
- Шет тілін үйренуде мативациялық даму;
- Шет тіліндегі коммуникативтік білімдерін тәжірибеде қолдануды қалыптастыру;
- Тіл аралық мәдениетті тұрақты сақтау;
- Аударма теориясы мен практикасын жетілдіру.

Аударма шеттілдік, тіларалық мәдениетті коммуникациялаудың негізгі түрі болып саналады. Ғалымдар дүние жүзіндегі аударма ғылымының даму кезеңдерін әртүрлі топтарға, кезеңдерге бөледі.

П.И. Копанев аударма теориясының даму кезеңін 4 ке бөледі: 1. феодалдық қоғам. 2. Алғашқы капиталдың жиналуынан ғылыми техникалық революцияға дейін. 3. Жаңа-аяқталуы (XVIII ғасыр). 4. Жаңаның жаңасы- (XIX-XX ғасыр).

В.Ф. Щичко өзінің «Теория и практика перевода (китайский язык)» атты оқулығында аударма теориясының қытайда орта ғасырда будда әдебиеті аудармашыларының еңбегін атап өтеді. [3,50]

Қазіргі уақытта аударма ғылымы өз дәрежесінде қалыптасып, дамып үлкен жетістіктерге қол жеткізді және қоғамдық өмірде өз орнын тапты. Соғыстан кейін жаңа халықаралық ұйым ООН (1945ж), ЮНЕСКО (1946) ұйымдарының пайда болуына байланысты синхронды аударма дами бастайды.

Кейс-әдісін шетел тілін үйрету сабақтарында қолдану мынандай жоспардан тұрады:

- кейстегі ақпаратты талдау;
- кілттік тезистерді анықтау;
- жағдаяттарды анықтау жұмыстарымен айналысқан топтардың пікір алмастыруын ұйымдастыру;
- дискурсия, ой доданы ұйымдастыру үшін бағыт-бағдар беру;
- жағдаятты шешудің жолдарын анықтау, ұсыну;
- анықталған бірнеше шешім бойынша дискуссия ұйымдастыру;
- баяндама дайындау, талдау, талқылау;
- нәтижесінде қысқа баяндама дайындау.

Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделдерінің әлемдік білім беру кеңістігінде өз ерекшелігімен көрінуін ұсынды. Қазіргі уақытта қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс және ағылшын тілдері қарым-қатынас тілі негізінде оқытылып, оқытудың жаңаша тиімді жолдарын тауып, жүйелі тілде қолдану қолға алынып отыр. Сондықтан, оқытудың парадигмасы өзгеріп, білім берудің мақсат-мазмұны жаңарып, ұстаздардың алдына оқытудың әдіс-тәсілдерін жаңартып, үздік педагогикалық технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу, жетілдіріп отыру талаптары қойылды.

Қазіргі таңда пәнді жақсы, терең білетін, сабақты талапқа сай жүргізе білетін, әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды білу іскерлігі, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірілген

әдіс-амалдарын, құралдарын еркін меңгерген, кәсіби шеберлігі дамыған ұстаздардың көбеюі – өмір талабы.

Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне еңген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман табына сай жас ұрпақты, болашақ мамандарды дайындаудың бірегей бағдарламасы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кубрякова Е.С. Виды пространств текста и дискурса / Е.С. Кубрякова, О. В. Александрова // Категоризация мира: время и
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода : учеб. / Н.К. Гарбовский. – 2-е изд. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с
3. Щичко В.Ф. Китайский язык : теория и практика перевода / В.Ф. Щичко.. – М. : Восток–Запад, 2004. – 224 с.

PSYCHOLOGICAL TERMINOLOGY AS ITEM SEARCH INFORMATION SYSTEM

Salingerey Zamira Maratovna

Senior teacher, Master of Humanitarian Sciences

K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe

zin-75-75@mail.ru

Аңдатпа.Мақалада психологиялық терминологияны зерттеу ақпараттық жүйесі ретінде қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматривается психологическая терминология как исследовательская информационная система.

Annotation. The article deals with psychological terminology as a research information system.

Тірек сөздері: Термин, терминология, терминдік жүйе

Ключевые слова: Термин, терминология, терминосистема.

Key words: Term, Terminology, Term System.

Special vocabulary is a set of lexical units (terms) and forms a broad area of interest for analysis and regulation. A distinctive feature of modern science is interdisciplinary research. In the linguistic encyclopedic dictionary, the term is considered as "a word or phrase denoting the concept of a special field or activity included in the General lexical system of the language, but only through a specific terminological system (terminology)" [1; 506].

The term is created by terminologizing the words of a common language, reflects the main features of the concept in accordance with the level of development of modern science and technology and serves to name the concepts of various fields of knowledge. The term reduces the value of the productive words to one notion of having accurate and complete value. The term as an independent unit of the name does not exist autonomously, but as a part of a certain terminological system. Getting from a common language to a certain terminology, a polysemous word acquires unambiguity [2; 73].

A. A. Reformatsky considers the terminology as a set of terms of the manufacturing industry, activities, knowledge, forming a special section of vocabulary, the most available to conscious regulation and regularization [3; 62].

The term is "a complex three-layer formation that includes a sound or graphic component of the term structure, as well as an ideal semantic component of this structure, which is determined by the term's belonging to the lexical system of a natural language; logical superstrate, that is, meaningful features that allow the term to denote a General - abstract or specific concept in the system of concepts; terminological essence, that is, meaningful and functional features that allow the term to perform the functions of an element of the theory that describes a specific area of human knowledge or activity" [4; 7].

Created in the process of production and scientific activity, the terms take their place in the society of people with relevant scientific and industrial knowledge, that is, they exist in the

macrotextThe difference between the word and the term is objectively due to the fact that they reflect the phenomena of different levels of mental activity — scientific thinking and everyday operation of ideas [5].

Researchers offer many definitions of the term. But all definitions are united by the opinion that the term is any word with a clear definition that limits the conceptual sphere. The functional and semantic side of the term is emphasized. The term is considered as a word or phrase associated with a concept belonging to any field of knowledge or activity [6].

V. N. Commissarov defines terms as "words and phrases denoting specific objects and concepts used by specialists in a particular field of science or technology" [7; 78].

Terms are formed on the basis of common language means by processing the word-formation subsystem, subordinating it to the requirements and functions of terminological vocabulary.

According to the idea of the terminological field of A. A. Reformatsky reformed field for the term – this terminology, outside of which the word loses the characteristics of the term. Thus, the term should have an exact meaning, be part of a strict logical system and obey the rules of classification. Within a certain area of knowledge - an organized set of terms forms a terminosystem.

A terminosystem is a sign model of a certain theory in a special field of knowledge or activity. Its elements are lexical units of natural language, and the structure as a whole corresponds to the structure of the system of this theory. The term and the system are consciously constructed in the process of forming the provisions of any theory. The main sources of formation of the term system are borrowings from other languages, international Fund, semantic methods of formation Seof new terms.

Thus, the terminological system (terminosystem) is characterized as a complex dynamic stable system, the elements of which are lexical units (words or phrases) of a particular language for special purposes, the structure of which isomorphic to the structure of the system of concepts of a special area of knowledge or activity, and the function is to serve as a sign (language) model of this special area of knowledge or activity.

The term system "Psychology" is a complex system, which is characterized by the mobility of the vocabulary, reflecting the essence of phenomena and processes through new terms. A term can be any word with a definition that restricts the concept and separates it from the words of a common vocabulary. An artificially created word can also become a term. A set of terms in the relevant field of knowledge is a terminosystem, which is a sign model of a certain theory in a special field of knowledge or activity.

In real life, we deal with terms as part of the information presented in the text. The purpose of the presented work, as stated above, is to consider the peculiarities of the use of psychological terminology in professionally-oriented English.

Psychology as a science is rapidly developing and attracts the attention of more and more people, not just a narrow circle of scientists. Understanding information on psychology in English is sometimes difficult to find a matching term in Russian. Sometimes there is no equivalent of the term. For adequate translation or transmission of content in the native language in this case requires knowledge in the field of psychology.

Examples include the following.

The word "actor" is translated most often as an actor, but in the psychological text it takes the meaning of "subject of activity". "Faculty" is not a faculty, but ability or a gift. The participle "gifted" takes the meaning "gifted with any abilities." "Session" is seen as a psychometric session, not as a "meeting" or study time at school. The polysemantic word "subject" in the psychological text has the meaning "subject" Russian word "soul" in the common language corresponds to the English word "soul", and in the psychological context "psyche". The meaning of English "technology" is not technology, but "technique".

Due to the difference between the conceptual apparatus of foreign and Russian psychology do not always coincide; there are problems with the selection of the appropriate equivalent in the

language of translation. When choosing an adequate translation of terms, it is necessary to take into account many factors, which include the history of their appearance, their use and meaning.

The linguistic nature of the term, being an organic part of the lexical system of the literary language, differs from other categories of words with information saturation. If in a common language a word can be polysemous, then getting into a certain terminology, it becomes unambiguous. It can exist as part of the same terminology, or in different terminology under different meanings. The occurrence of the term in different terminology of one language is an international terminological homonymy [8].

The content of the term is revealed by its definition on the basis of the allocation of necessary and sufficient features of the concept. "The content of the word is revealed through its lexical meaning, which does not imply the logical allocation of features of the concept; in the word, in comparison with the term, a less certain volume of the concept, without the use of quantitative characteristics" [9; 26].

Considering the concept of "term", it is necessary to consider its functions.

Terms, being a special concept of the scientific sphere of communication, give the text a scientific character, revealing its content. With such a characteristic as unambiguity, the term provides an accurate transfer of meaning in all the details of the text, saving time for a full understanding of the meaning, without resorting to the description of the meaning, which in turn saves on the amount of text. Any text is information, and the term allows transferring at economy of lexical means the extensive volume of knowledge that testifies to the high level of its informativeness.

In fact, the information is encoded in a lexical unit more convenient for storage, transmission or processing. The term allows you to identify (identify) the object of information, having the function of identification. Any information is directed to the recipient that is the addressee. The term in the text implements the tasks of such an effective organization of the text, which allows to present scientific information so that it is adequately understood by the addressee. It follows that the term has an address function.

So, we can conclude that the term has the following functions:

- formation of the scientific style of the text,
- saving time in understanding the content of the concept,
- significant reduction of characters in the text to one or more lexical units, which leads to a decrease in the volume of the text as a whole,
- high informative capacity,
- information coding,
- identification of information,
- addressing information.

These functions allow us to mark the thought processes that adapt the subject of knowledge in the world of theory and professionalism. The process of term creation is a social phenomenon, an organic part of the social process characteristic of the system of modern societies

Thus, it is clear that the professional language is not clear to everyone. To master them you need special training. Working in a certain sphere of human activity, it is necessary to master the terminology. The complexity increases if the task is to study terminology in a foreign language.

A professionally-oriented approach to learning a foreign language, which provides for the formation of students' ability to communicate in a foreign language in specific professional, business, scientific fields and situations, taking into account the peculiarities of professional thinking, is of particular relevance.

Professional-oriented training is a combination of mastering a professionally-oriented foreign language with the development of personal qualities of students, knowledge of the culture of the country of the studied language and the acquisition of special skills based on professional and linguistic knowledge.

Professional-oriented foreign language training is now recognized as a priority in the renewal of education.

References:

1. Linguistic encyclopedic dictionary / edited by V. N. Yartseva. M., 1990.
2. D. S. Lotte Formation of the system of scientific and technical terms // Fundamentals of scientific and technical terminology. M., 1961. § 2: Independence of the term from the context. 73 PP.
3. A. A. Reformatsky What is the term and terminology. - M., 2000. - P. 91.
4. V. M. Leichik Terminology: subject, methods, structure. M.: LKI Publishing house, 2007. – 256 p.
5. S. V. Grinev-Grinevich Terminology. M.: Publishing center "Academy", 2008.- 304 p.
6. S. G. Barkhudarov On the meaning and tasks of scientific research in the field of terminology: Sat. Linguistic problems of scientific and technical terminology. - Moscow: Science, 1970.
7. V. N. Commissarov Translation theory (linguistic aspects): Textbook for institutes and faculties of foreign languages - M.: Higher. SHK., 1990. - 253 p.
8. Rozental D. E., Telenkova M. A. Dictionary of linguistic terms.- Moscow: Onyx, Peace and education, harvest, 2008.- 624 p.
9. Danilenko V. P. Russian terminology. Experience of linguistic description. M., "Science", 1977.- 246 p.

THEORETICAL BASIS OF SPECIALIZED TRANSLATION

Tolegenova Gulmira Ganibetovna

Master of Arts

Aktobe Regional State University, dean assistant, Aktobe, Kazakhstan

tolegenova.gulmi@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада арнайы аударманың теориялық негізі туралы сөз қозғалады. Арнайы мәтіндер аудармасының түрлері мен әдіс-тәсілдері қарастырылған.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретическая основа перевода специальных текстов, способы перевода специальных текстов.

Annotation. This article deals with the theoretical basis of specialized translation and different translation types of special texts.

Key words: administrative translation, commercial translation, legal translation, medical translation, pedagogical translation, pharmaceutical translation, scholarly translation.

Traditionally, translation has been a human activity, although attempts have been made to automate and computerize the translation of natural language texts — machine translation — or to use computers as an aid to translation — computer-assisted translation. The goal of translation is to establish a relationship of equivalence and intent between the source and the target texts (that is to say to ensure that both texts communicate the same message), while taking into account a number of constraints. These constraints include context, the rules of grammar of the source language, its writing conventions, its idioms and the like. The translation process, whether it is for translation or interpreting, can be described simply as: decoding the meaning of the source text, and re-encoding this meaning in the target language. To decode the meaning of a text the translator must first identify its component "translation units", that is to say the segments of the text to be treated as a cognitive unit. A translation unit may be a word, a phrase or even one or more sentences. Behind this seemingly simple procedure lies a complex cognitive operation. To decode the complete meaning of the source text, the translator must consciously and methodically interpret and analyze all its features [1, 159].

This process requires thorough knowledge of the grammar, semantics, syntax, idioms and the like of the source language, as well as the culture of its speakers. The translator needs the same in-depth knowledge to re-encode the meaning in the target language. In fact, often translators'

knowledge of the target language is more important, and needs to be deeper, than their knowledge of the source language. For this reason, most translators translate into a language of which they are native speakers. In addition, knowledge of the subject matter being discussed is essential. In recent years, studies in cognitive linguistics have been able to provide valuable insights into the cognitive process of translation.

To describe translation intuitive understanding is not sufficient – what one needs is a definition. Translation means both a process and a result, and when defining translation we are interested in both its aspects. First, we are interested in the process because it is the process we are going to define. However, at the same time we need the result of translation since alongside with the source the translated text is one of the two sets of observed events we have at our disposal if we intend to describe the process. In order to explain translation we need to compare the original (source) text and the resulting (target) one. However, the formation of the source and target texts is governed by the rules characteristic of the source and target languages. Hence, the systems of the two languages are also included in our sphere of interest. These systems consist of grammar units and rules, morphological and word – building elements and rules, stylistic variations, and lexical distribution patterns. When describing a language one should never forget that language, itself is a formal model of thinking, i.e. of mental concepts we use when thinking. In translation, we deal with two languages and to verify the information they give us we should consider extra linguistic situation and background information [2, 119].

Having considered all this, we shall come to understand that as an object of linguistic study translation is a complex entity consisting of the following interrelated components:

- elements and structures of the source text;
- elements and structures of the target text;
- systems of the languages involved in translation;
- transformation rules to transform the elements and structures of the source text into those of the target text;
- conceptual content and organization of the source text;
- conceptual content and organization of the target text;
- interrelation of the conceptual contents of the source and target texts.

In short, translation is functional interaction of languages and to study this process we should study both the interacting elements and the rules of interaction.

In other words, one may draw the following conclusion: during translation, one intuitively fulfills the following operations:

- deduces the target language elements and rules of equivalent selection and -substitution on the basis of observed source text elements;
- builds a model consisting of the target language elements selected for substitution;
- verifies the model of the target text against context, situation and background information;
- generates the target text based on the verified model.

Thus, the process of translation may be represented as consisting of three stages:

- analysis of the source text, situation and background information;
- synthesis of the translation model;
- verification of the model against the source and target context, situation and background information resulting in the generation of the final target text.

So, speaking very generally, when we translate the first thing we do is analyze the source text trying to extract from it all available information necessary for generating the target text, then verify this information against situation and background knowledge and generate the target text.

Any type of written text can be a candidate for translation; however, a number of areas of specialization often categorizes the translation industry. Each specialization has its own challenges and difficulties. An incomplete list of these specialized types of translation includes:

Administrative translation

The translation of administrative texts.

Commercial translation

The translation of commercial (business) texts.

Computer translation

The translation of computer programs and related documents (manuals, help files, web sites.)

The notion of localization, that is the adaptation of the translation to the target language and culture, is gaining prevalence in this area of specialization. (Note that the term "computer translation" is sometimes used to refer to the practice of machine translation, using computers to automatically translate texts.)

Although the two concepts are similar, computer-assisted translation should not be confused with machine translation (MT).

In computer-assisted translation, the computer program supports the translator, who translates the text himself, making all the essential decisions involved, whereas in machine translation, the translator supports the machine, that is to say that the computer or program translates the text, which is then edited by the translator, or not edited at all. Difficulties with such unedited output are described at machine translation [3, 125]. Computer-assisted translation is a broad and imprecise term covering a range of tools, from the simple to the more complicated. These can include Spell checkers, built into either word processing software, or add-on programs; Grammar checkers, again either built into word processing software, or add-on programs; terminology managers, allowing the translator to manage his own terminology bank in an electronic form. This can range from a simple table created in the translator's word processing software or spreadsheet, a database created in a program such as FileMaker Pro (almost a standard in the translation industry) or Microsoft Access, or, for more robust (and more expensive) solutions, specialized software packages such as LogiTerm, MultiTerm, Termex, etc. Dictionaries on CD-ROM, either unilingual or bilingual Terminology databases, either on CD-ROM or accessible through the Internet, (such as TERMIUM or Grand dictionnaire terminologique from the Office québécois de la langue française) Full-text searches (or indexers), which allow the user to query already translated texts or reference documents of various kinds. In the translation industry, one finds such indexers as Naturel, ISYS and dtSearch. Concordancers, which are programs that retrieve instances of a word or an expression in a monolingual, bilingual or multilingual corpus. Bitexts, a recent development, the result of merging a source text and its translation, which can then be consulted using a full-text search tool. Translation memory managers (TMM), tools consisting of a database of text segments in a source language and their translations in one or more target languages.

Legal translation

The translation of legal documents (laws, contracts, treaties, etc.).

A skilled legal translator is normally as adept at the law (often with in-depth legal training) as with translation, since inaccuracies in legal translations can have serious results. (One example of problematic translation is the Treaty of Waitangi, where the English and Maori versions differ in certain important areas.) Sometimes, to prevent such problems, one language will be declared authoritative, with the translations not being considered legally binding, although in many cases this is not possible, as one party does not want to be seen as subservient to the other.

Legal translation is the translation of texts within the field of law. As law is a culture-dependent subject field, legal translation is not a simple task.

Only professional translators specializing in legal translation should translate legal documents and scholarly writings. The mistranslation of a passage in a contract, for example, could lead to lawsuits and loss of money. When translating a text within the field of law, the translator should keep the following in mind. The legal system of the source text is structured in a way that suits that culture and this is reflected in the legal language; similarly, the target text is to be read by someone who is familiar with another legal system and its language.

Apart from terminological lacunae, or lexical gaps, the translator may focus on the following aspects. Textual conventions in the source language are often culture-dependent and may not correspond to conventions in the target culture.

Linguistic structures that are often found in the source language have no direct equivalent structures in the target language. The translator therefore has to find target language structures with

the same functions as those in the source language. Translators of legal texts often consult law dictionaries, especially bilingual law dictionaries. Care should be taken, as some bilingual law dictionaries are of poor quality and their use may lead to mistranslation. The translation of literary works (novels, short stories, plays, poems, etc.)

If the translation of non-literary works is regarded as a skill, the translation of fiction and poetry is much more of an art. In multilingual countries such as Canada, translation is often considered a literary pursuit in its own right. Figures such as Sheila Fischman, Robert Dickson and Linda Gaboriau are notable in Canadian literature specifically as translators and the Governor General's Awards present prizes for the year's best English-to-French and French-to-English literary translations with the same standing as more conventional literary awards. Writers such as Vladimir Nabokov have also made a name for themselves as literary translators. Many consider poetry the most difficult genre to translate, given the difficulty in rendering both the form and the content in the target language. In 1959 in his influential paper "On Linguistic Aspects of Translation", the Russian-born linguist and semiotician Roman Jakobson even went as far as to declare that "poetry by definition [was] untranslatable". In 1974 the American poet James Merrill wrote a poem, "Lost in Translation," which in part explores this subject. This question was also explored in Douglas Hofstadter's 1997 book, *Le Ton beau de Marot*.

Translation of sung texts — sometimes referred to as a "singing translation" — is closely linked to translation of poetry, simply because most vocal music, at least in the Western tradition, is set to verse, especially verse in regular patterns with rhyme. (Since the late 19th century, musical setting of prose and free verse has also come about in some art music, although popular music tends to remain conservative in its retention of stanzaic forms with or without refrains.) A rudimentary example of translating poetry for singing is church hymns, such as German chorales translated into English by Catherine Winkworth.

Medical translation

The translation of works of a medical nature. Like pharmaceutical translation, medical translation is specialization where a mistranslation can have grave consequences.

Pedagogical translation

Translation practiced as a means of learning a second language.

Pedagogical translation is used to enrich (and to assess) the student's vocabulary in the second language, to help assimilate new syntactic structures and to verify the student's understanding. Unlike other types of translation, pedagogical translation takes place in the student's native (or dominant) language as well as the second language. That is to say that the student will translate both to and from the second language. Another difference between this mode of translation and other modes is that the goal is often literal translation of phrases taken out of context, and of text fragments, which may be completed fabricated for the purposes of the exercise. Pedagogical translation should not be confused with scholarly translation.

Pharmaceutical translation

The translation of works in the pharmaceutical industry.

Like medical translation, pharmaceutical translation is specialization where a mistranslation can have grave consequences.

Scientific translation

The translation of scientific texts is the branch of translation activity where skillful implementation of work is possible only when performed by highly qualified technical professionals proficient in the subject in question and in its specific terminology, having sufficient command of foreign language and (the most important) able competently present his/her thoughts (retaining the essence of the original) on the target language. Here arises another problem: the quest of good translators since the practice of performing huge translation projects shows that in best case among hundreds of technicians convinced of their ability to translate it is possible to find on average only two experts capable to cope with this task efficiently [3,121].

Scholarly translation

The translation of specialized texts written in an academic environment.

Scholarly translation should not be confused with pedagogical translation.

Technical translation

Technical translation is a type of specialized translation involving the translation of documents produced by technical writers (owner's manuals, user guides, etc.), or more specifically, texts which relate to technological subject areas or texts which deal with the practical application of scientific and technological information. While the presence of specialized terminology is a feature of technical texts, specialized terminology alone is not sufficient for classifying a text as "technical" since numerous disciplines and subjects, which are not «technical», possess what can be regarded as specialized terminology. Technical translation covers the translation of many kinds of specialized texts and requires a high level of subject knowledge and mastery of the relevant terminology and writing conventions.

In addition to making texts with technical jargon accessible for a wider ranging audience, technical translation also involves linguistic features of translating technological texts from one language to another. Translation as a whole is a balance of art and science influenced by both theory and practice. Having knowledge of both the linguistic features as well as the aesthetic features of translation applies directly to the field of technical translation.

Defining the specificity of technical translation, special translation theory (if we talk about scientific-technical translation) studies three types of factors, which must be taken into account while describing translations of certain type. First, the particular functional style of a source scientific or technical document itself can influence the type of translation process and require from technical translator use of special methods and ways. Secondly, such source orientation can predetermine stylistic characteristics of the translation text and, thus, necessity for choice of such means of language that characterize the same functional style in the target language during technical translation. Moreover, finally, interaction of these two factors can result in appearance of translation peculiarities themselves, which are connected both with common features and differences between linguistic signs of the same functional styles of source and target languages and with special conditions and tasks of technical translation from different languages.

Within each functional style, we can distinguish some linguistic features, which influence on the process and the result of translation is rather significant. For instance, in the scientific-technical style, during technical translation these features are lexico-grammatical peculiarities of scientific-technical materials and, first, it is the leading role of terminology and special vocabulary.

Translation of texts for special purposes (technical texts) is one of the most demanded services in the translation sphere. It is connected with modern technical development and necessity of constant ensuring such development. Nevertheless, translation of texts for special texts (technical texts) is characterized by the range of peculiarities, which dictate the specificity of translator's activity while dealing with texts belonging to scientific-technical style, which features we would like to describe.

References

1. Читалина Н.А. Учитель переводить. Москва, 1975. – 80 с.
2. Miram G. E., Daineko V. V., Taranukha L.A., Grischenko M.V., Gon A.M. Basic Translation. A Course of Lectures on Translation Theory. Kyiv, 2002.- 248p.
3. Venutti L. Call to Action in the Translator's Invisibility. 1994. – 39p.

DISCOURSE AS A LANGUAGE ACTIVITY PROCESS

Tolegenova Gulmira Ganibetovna

Master of Arts

Aktobe Regional State University, dean assistant, Aktobe, Kazakhstan

tolegenova.gulmi@mail.ru

Аңдатпа. Берілген мақалада дискурс тілдік қарым –қатынас құралы ретінде қарастырылады. Аталмыш мақалада дискурстың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылған.

Аннотация. В данной статье дискурс рассматривается как процесс языковой деятельности. Также рассматриваются теоретические и практические аспекты дискурса.

Annotation. This article describes a discourse as a process of language activities. The article deals with the theoretical and practical aspects of discourse.

Кілт сөздер: дискурс, мәтіннің түрі, сөйлеу түрі, байланыс үлгісі, институционалды байланыс.

Ключевые слова: дискурс, тип текста, тип речи, трафаретность общения, институциональное общение.

Keywords: discourse, type of text, type of speech, communication pattern, institutional communication.

It should be noted that interpretations of the concept of “discourse” are different. Discourse as a term is actively used in scientific use of such disciplines as linguistics and sociology. Discourse is considered as an actual spoken text, this concept refers to speech, actual speech action. The researchers oppose speech to language, describing discourse, and the translation of French discours into Russian as a speech, type of speech, text, type of text. The dictionary treats discourse as a coherent text in combination with extralinguistic, sociocultural, psychological and other factors.

Scientists rightly believe that discourse implies the speaker (writer) and in this connection indicates the role of discourse as a kind of code used by the speaker to implement a universal language code.

Here I would like to give the definition of discourse given by the researcher Y. Rudnev, which he gave, developing successively several directions. “Thus, on the basis of a selective analysis of various understandings of discourse (primarily linguistics), we can give the following preliminary definition of discourse:

Discourse is a dimension of a text taken as a chain / complex of utterances (ie, as a process and result of a speech (communicative) act), which involves within itself syntagmatic and paradigmatic relations between the formal elements forming the system and reveals the subject’s pragmatic ideological attitudes that limit the potential inexhaustibility of text values ”[1,17].

Researchers view discourse from different perspectives.

1. From the standpoint of pragmalinguistics, discourse is an interactive activity of the participants of communication, establishing and maintaining contact, emotional and informational exchange, influencing each other, interweaving instantly changing communicative strategies and their verbal and non-verbal incarnations in the practice of communication, identifying communicative moves in their unity explicit and implicit content.

2. From the positions of psycholinguistics, discourse is interesting as the deployment of switching from the internal code to external verbalization in the processes of speech generation and its interpretation taking into account the socio-psychological types of linguistic personalities, role installations and prescriptions. Psycholinguists are also interested in the types of speech errors and violations of communicative competence.

3. Linguistic and stylistic analysis of discourse is focused on identifying communication registers, distinguishing oral and written speech in their genre varieties, defining functional parameters of communication based on its units (characteristic of functional styles).

4. The structural-linguistic description of the discourse implies its segmentation and aims to highlight the actual textual features of communication - the content and formal coherence of the discourse, ways to switch topics, modal limiters (hedges), large and small text blocks.

5. From the position of sociolinguistics, researcher V.I. Karasik, identifies two main types of discourse: personal (person-centered) and institutional. For the formation of discursive competence among students, it is obviously important to consider the discus from the point of view of sociolinguistics (sociolinguistic subcompetence)

Institutional discourse is viewed by scientists as communication within a given framework of status-role relationships, which involves two signs: goals and participants in communication. The

main participants of the institutional discourse are representatives of the institute (agents) and people referring to them (clients).

When modeling institutional discourse, a number of features are distinguished, which include participants, conditions, organization, methods and material of communication, i.e. people in their status-role and situational-communicative roles, communication and communication environment, motives, goals, strategies, channel, mode, tone, style and genre of communication, and finally, a significant body of communication (texts and / or non-verbal signs) [3,12]. Institutional communication is called communication in peculiar masks.

It is noted that it is the stencil of communication that fundamentally distinguishes institutional discourse from personal discourse and the feature of institutional discourse lies in the type of discourse, i.e. in the type of social institution (political discourse - power, pedagogical - education, medical - health, etc.), is associated with certain functions of people, behavioral stereotypes, as well as texts produced in this social institution.

Thus, the range of consideration of the concept of "discourse" is quite wide and allows us to consider many theoretical and practical issues of textology from the point of view of the "reversal" of the text and immersion in the situation of communication.

Most clearly stand out three main classes of use of the term "discourse", correlated with various national traditions and contributions of specific authors.

The first class includes the actual linguistic use of this term, historically the first of which was its use in the title of the article *Discourse analysis* of the American linguist Z. Harris, published in 1952. In full, this term was in demand in linguistics after about two decades. Actually, the linguistic uses of the term "discourse" themselves are very diverse, but on the whole, attempts to clarify and develop traditional notions of speech, text, and dialogue are seen behind them.

The transition from the concept of speech to the concept of discourse is associated with the desire to introduce into the classical opposition of language and speech, belonging to F. de Saussure, some third member - something paradoxically and "more verbal" than the speech itself, and at the same time - more using traditional linguistic methods, more formal and thus "more linguistic". On the one hand, discourse is thought of as a speech inscribed in a communicative situation and, therefore, as a category with a more distinct social content in comparison with the individual's speech activity; According to the aphoristic expression of N. D. Arutyunova, "discourse is speech immersed in life".

On the other hand, the actual practice of modern (from the mid-1970s) discursive analysis is associated with the study of patterns of information movement in a communicative situation, carried out primarily through the exchange of replicas; thus, a certain structure of dialogue interaction is actually described, which continues a completely structuralist (although usually not called such) line, the beginning of which was laid by Harris. At the same time, however, the dynamic nature of discourse is emphasized, which is done to distinguish between the notion of discourse and the traditional view of the text as a static structure.

The first class of understanding of the term "discourse" is presented mainly in the English-language scientific tradition, to which a number of scholars from continental Europe belong; However, outside of this tradition, the Belgian scholar E. Byouissant has long spoken about discourse as the "third member" of the Kossyurov opposition, and the French linguist E. Benveniste has consistently used the term "discourse" (*discours*) instead of "speech" (*parole*).

The second class of use of the term "discourse", which in recent years has gone beyond science and has become popular in journalism, goes back to the French structuralists and poststructuralists, and above all to M. Foucault, although A. Greimas, F also played an important part in justifying these uses. Derrida, J. Kristeva; Later, this understanding was partly modified by M. Pesho et al. Behind these uses there is a desire to clarify the traditional notions of style (in the broadest possible meaning that they mean, saying "style is a person") and individual language (cf. traditional expressions of Dostoevsky's style, the language of Pushkin or the language of Bolshevism with such more modern-sounding expressions as the modern Russian political

discourse or the discourse of Ronald Reagan). Thus, the term “discourse” (as well as a derivative and often replacing it with the term “discursive practices”, also used by Foucault) describes the way of speaking and necessarily has a definition - WHAT or WHAT is the discourse, because researchers are not interested in discourse in general, but its specific types, given by a wide range of parameters: purely linguistic features (to the extent that they can be clearly identified), stylistic specificity (largely determined by quantitative trends in Izovani language means), as well as the specifics of subjects, belief systems, ways of reasoning, etc. (one could say that the discourse in this understanding is a stylistic specificity plus the ideology behind it). Moreover, it is assumed that the way of speaking largely predetermines and creates the subject sphere of the discourse itself, as well as the corresponding social institutions. This kind of understanding, of course, is also highly sociological. In essence, the definition of ANY or WHAT discourse can be regarded as an indication of the communicative identity of the subject of social action, and this subject can be concrete, group or even abstract: using, for example, the expression discourse of violence, they mean not so much violence, as much as the abstract social agent "violence" manifests itself in communicative forms - which is fully consistent with traditional expressions such as language of violence.

Finally, there is a third use of the term “discourse”, associated primarily with the name of the German philosopher and sociologist J. Habermas. It can be considered specific with respect to the previous understanding, but it has significant specificity. In this third understanding, “discourse” is a special ideal type of communication, carried out in the greatest possible distance from social reality, traditions, authority, communicative routine, etc. and aimed at a critical discussion and justification of the views and actions of the participants of communication. From the point of view of the second understanding, this can be called the “discourse of rationality”, the very word “discourse” here clearly refers to the fundamental text of scientific rationalism - Discourse on the method of R. Descartes (in the original - “Discours de la méthode” translate and as 'method discourse'). All three of these macro-understandings (as well as their varieties) interacted and interact with each other; in particular, the formation of the French school of discourse analysis of the 1970s was significantly influenced by the publication in 1969 of the French translation of the above-mentioned work of Z. Harris 1952. This circumstance further complicates the general picture of the use of the term “discourse” in the humanities. In addition, it should be borne in mind that this term can be used not only as generic, but also in relation to specific patterns of language interaction, for example: The duration of a given discourse is 2 minutes.

The content of the discursive processes is idio-ethnic in form and universal in essence and meaning (the understanding of the universal / idio-ethnic ratio is a development of the ideas of SD Katsnelson). There are probably universal and idio-ethnic features in the structuring of discourse. The presence of a universal base and idio-ethnic types provides a basis for comparing discursive processes in various linguistic cultures.

Thus, in all cultures, the sphere of political discourse is developing, which is the scene of the manifestation of universal strategies of aggression and reconciliation in discursive practices related to the separation, approval and manifestation of power. Typical genres of this discursive sphere will have idio-ethnic features both in terms of their typical set for this linguistic culture, and in terms of their linguistic (and non-verbal) implementation. For example, American political discourse includes such a traditional genre as the President's Saturday 'address (in fact, a type of political prayer that aims to unite the nation, confirm the authority and national symbols). At the same time, the genre of the President's New Year's address is highlighted, in which the conceptual content in terms of functions and means of their execution is comparable to the above-mentioned American one.

In the study of discourse, including in a comparative aspect, the relevant allocation of structural units of different levels of analysis, as well as the social spheres of application of discursive practices.

Continuity / discreteness subjectivity / intersubjective discourse.

The origins of the study of speech, discourse, dialogue and text, the distinction between static and dynamic aspects and an increase in attention to dynamic, to real language processes lie in the writings of V. von Humboldt (ενέργεια), F.de Saussure (parole, discours), L. Wittgenstein (language game), L.V. Scherby (language / speech / speech activity), E. Benvenista (double meaning: semiotic in language and semantic in speech). The orientation to cognitive and social processes has also become essential for the study of discourse. Comparing discursive practices, we find differences in the very social environment inherent in each culture. At the same time, it is the social environment that is the initial basis for the comparison of discourses and texts.

The theory of discourse is believed to have its origin in the concept of E. Benveniste, who delimits the narrative plan (récit) and the plan of the language assigned to the speaking person (discours). Discourse is a way to update the language in speech. A similar distinction was also observed in L.Sherby: language as a system and as an ability, speech activity and language material, texts (cf. also competence and performance by N.Homsky). Signs of procedural and intersubjective discourse are reflected in the definition of speech activity, and signs of the text as a form or method of speech realization of discourse, as a statically existing speech product - in the definition of speech material. A communicative (discursive) event is a process, it is continual, but it can be discretized, segmented, divided into units. Discourse articulation is its constituting property (cf. “articulate speech”).

Procedurality and articulation, as well as subjectivity and intersubjectivity are the constituent signs of discourse. Thus, the discourse is the process and the result of the activity of the subject and the interaction of the subjects, language (communication, discursive) personalities.

The speech act in the theory of speech acts, practiced by the followers of Austin-Searle, does not indicate the possibility of one or another of its interpretations to the hearers. To overcome this shortcoming of the theory of speech acts, in the analysis of discourse, the notions of a communicative (speech) course or a discursive act are used. A communicative course can be implemented both in a single speech act and in a sequence of speech acts, under the auspices of a single communicative focus (goal): REQUEST + ARGUMENTATION + EMOTION. We ourselves are not local, everything is stung, give for bread!

A communicative tactical move is determined by its role in the deployment of discourse, in the continuation of speech interaction, in a discursive strategy. A replica may formally coincide with a discursive act (move), but it may include several moves: Both, and the other, and preferably more, and tell me what time it is! The tactical organization of discourse, its connection with the general strategy of speech interaction is determined by the social status, psychological characteristics of communicants, the chronotope of the situation and the state of communicators. A communicative (discursive) strategy unites a chain of communicative tactical moves (sometimes deviations) aimed at achieving the global goal of verbal interaction.

The implementation of discursive acts and strategies also reveals the idio-ethnic features of discursive practices and, therefore, falls within the competence of comparative discourse studies.

References:

1. Ильиш Б.А. История английского языка. М., 1968.
2. Вейхман Г.А. Новое в английской грамматике.- М., 1990.

В ЧЕМ ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА АНГЛИЙСКИХ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Шатанова (Мухамедьярова) Айгерим Асылгерейкызы

АРГУ им. К.Жубанова, магистрант, город Актөбе

ai.mukhamedyarova@gmail.com

Научный руководитель -к.ф.н., доцент Коптлеуова К.Б.

Андатпа. Бұл мақалада ағылшын мақал-мәтелдерін орыс тіліне аудару мәселесі туралы айтылған. Мақсаты: ағылшын және орыс мақал-мәтелдері мен мақал-мәтелдері арасындағы байланысты табу; ағылшын мақал-мәтелдерін орыс тіліне аудару қиындығы туралы көрсету.

Аннотация. В данной статье говорится о проблеме перевода английских пословиц и поговорок на русский язык. Цель была найти связь между английскими и русскими поговорками и пословицами; указать на трудности перевода английских пословиц и поговорок на русский язык.

Annotation. This article deals with the problem of translation of English Proverbs and sayings into Russian. The aim was to find a connection between English and Russian sayings and Proverbs; to point out the difficulties of translating English Proverbs and sayings into Russian.

Тірек сөздері. Мақал - мәтелдер, әдебиет, мәдениетаралық коммуникация, фразеология, мағынасы, фразеологизм.

Ключевые слова. Пословицы и поговорки, литература, межкультурная коммуникация, фразеологизм, смысл, фразеологизм.

Key words. Proverbs and sayings, literature, intercultural communication, phraseology, meaning, phraseology.

Английский язык очень богат пословицами и поговорками, которые постоянно встречаются в литературе, фильмах, в передачах радио и телевидения, а также общении англичан. Английская идиоматика достаточно сложна для изучающих английский язык. Из известных науке языков нет таких, в которых бы совсем не было идиом, фразеологических оборотов, пословиц и поговорок. Но английский язык обошел всех.

Сравнение пословиц и поговорок разных народов показывает, как много общего имеют эти народы, что, в свою очередь, способствует их лучшему взаимопониманию и сближению. Необходимо отметить, что многие английские и русские пословицы и поговорки многозначны, что делает их трудными для толкования и сравнения.

В английском языке с более высокой, чем в русском, активностью во фразеобразовании преобладают следующие целостные смыслы: осторожность, трудолюбие, сдержанность в речи [1, 27-40]:

1) It is ill to waken sleeping dogs. Let sleeping dogs lie. — Не следует будить спящих собак. Не будилихо, пока они тихо.

2) Put not your hand between the bark and the tree. — Не клади руку между корой и деревом. Свои собаки грызутся — чужая не суйся.

Как мы выяснили, русская культура включает вербальное выражение эмоций кодной из основных функций человеческой речи, между тем как в англо-саксонской культуре свойственно отношение к ним сдержанности в словесном потоке чувств [2, 35-37]:

1) Pigs grunt about everything and nothing. — Есть повод, нет повода – свинья все равно хрюкает. На чужой роток не накинешь платок. Язык без костей: что хочет, то и лопочет.

2) First think, then speak. — Сначала подумай, потом говори.

3) Существуют следующие правила перевода пословиц и поговорок:

4) оптимальным переводческим решением, несомненно, является поиск идентичной поговорки или пословицы;

5) при отсутствии непосредственных соответствий фразеологизм, употребленный в языке оригинала, можно перевести с помощью аналогичной фразеологической единицы;

6) калькирование или дословный перевод иногда допустим, хотя этот метод не всегда является эффективным. Интересно, что порой переводчикам удается внедрить в язык перевода и даже культуру новую пословицу;

7) если в языке перевода нет фразеологизмов, в большем или меньшем объеме эквивалентных исходной фразеологической единице, нужно искать соответствующие по значению и окраске слова.

Соответственно, пословицы и поговорки можно разделить на такие категории:

- английские пословицы и поговорки, которые полностью переводятся одинаково на русский язык, т.е. английский вариант полностью соответствует русскому;

- английские пословицы и поговорки, которые частично переводятся одинаково на русский язык, т.е. английский вариант несколько отличается от русского;
- английские пословицы и поговорки, которые полностью отличаются переводом на русский язык, т.е. английский вариант не соответствует русскому.

Многие пословицы и поговорки легко переводятся на русский язык: *Seize the bull by horns* — взять быка за рога; другие же нуждаются в объяснении, так как, наоборот, не имеют ничего общего с нашими русскими выражениями. Например, наиболее распространенная поговорка *between the devil and deep blue sea*, что по-русски звучит как между двух огней [3, 128]. В Америке же дословное «Между двух огней» звучит как «Между чертом и глубоким синим морем». Из всей проведённой выше работы мы видим, что все английские пословицы и поговорки можно разделить на такие категории:

1. английские пословицы и поговорки, которые полностью переводятся одинаково на русский язык, т.е. английский вариант полностью соответствует русскому;
2. английские пословицы и поговорки, которые частично переводятся одинаково на русский язык, т.е. английский вариант несколько отличается от русского;
3. английские пословицы и поговорки, которые полностью отличаются переводом на русский язык, т.е. английский вариант не соответствует русскому [4, 259].

Многовековой опыт общения народов, говорящих и пишущих на различных языках, свидетельствует о том, что хороший переводчик должен не только понимать смысл переводимого текста, но и владеть фразеологическим богатством языка, на который осуществляется перевод. Для этого необходимо помнить:

- 1) у английского языка свои законы, у русского — свои;
- 2) у английского языка свой порядок слов, а у русского – другой;
- 3) в английской фразе никогда не может быть двух отрицаний, а в русском мы только что использовали их два: «никогда», «не». Английская фраза в буквальном смысле звучала бы так: «В английской фразе никогда может быть двух отрицаний». Русский язык богат, и он позволяет сохранять английский порядок слов во фразе, но не всегда. Английская фраза «*He was not ready*» буквально переводится, как «Он был не готов». Таков порядок слов режет слух, и мы меняем его на «Он не был готов» [5, 299].

Трудности перевода английских пословиц и поговорок возникают и возникали всегда. А, учитывая все особенности того или иного языка, переводить то, что считается частью культуры одного народа на другой язык очень сложно. Например, английская пословица “*The pot calls the kettle black*”. Дословный перевод этой пословицы звучит так: «Горшок обзывает этот чайник чёрным». Если для англичан смысл пословицы понятен, то для русского человека эта пословица кажется чем-то новым, поэтому смысл не всегда раскрывается полностью. Значит, для того, чтобы и русский понял то, что хотели сказать пословицей англичане, надо искать русский эквивалент: «Чья бы корова мычала, а твоя помолчала». Такой вариант более понятен и ближе русскому человеку. Но если перевести ее на английский язык, то получится следующее: «*Anyone’s cow may moo, but you should keep quiet*”. Как видим, первоначальный вариант далёк от конечного варианта [6, 342].

Анализ собранного материала показал, что некоторые пословичные и поговорочные образования, традиционно представляемые в словарях и справочниках как варианты более крупных единиц, на самом деле являются вполне самостоятельными предложениями.

Пословицы «Век живи, век учись» и «Век живи, век учись, а дураком помрешь» нельзя считать одинаковыми вариантам, поскольку они выражают совершенно разное значение, и не отвечают допустимости взаимозамены в любых контекстах. Отсюда вытекает необходимость разграничивать всех четырех вышеприведенных форм. Вот какие трудности встречаются на пути переводчика, когда он переводит английские пословицы.

Литература:

1. Л.И. Тимофеев, С.В. Тураев. Краткий словарь литературоведческих терминов. Москва. Просвещение, 1978 год.

2. М.И. Дубровин. Английские и русские пословицы и поговорки. Москва. Просвещение, 1993 год.
3. Русско-английский словарь пословиц и поговорок, С.С. Кузьмин, Н.Л. Шадрин. Москва. Русский язык, 1989год.
4. А.В. Кунин. Англо-русский фразеологический словарь. 4 издание, Москва, 1984 год.
5. Н. М. Ульянова. Крылатые слова: их происхождение и значение. Ленинград. Просвещение, 1971 год.
6. В.В. Агеносов, Т.Г. Кучина. Справочник школьника. Литература. Москва. Издательский дом «Дрофа», 1999 год.

МАЗМУНЫ

АЛҒЫ СӨЗ / ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО/ OPENING SPEECH

Ердембеков Б.А. Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің ректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор.....	3
--	---

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ PLENARY SESSION

Nathan David Lawler Equal access to education for English language learners.....	5
Kushkarova Gulmira Kenesovna Dominant features of communicative behaviour.....	11
Меирбек Мукатов Методы изучения иностранных языков на основе современных технологий.....	14
Сиразитдинов Зиннур Амирович Об использовании лингвистического корпуса Башкирского языка в переводческой деятельности.....	18

1 СЕКЦИЯ

КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ БАҒДАРЛАМАСЫН ІСКЕ АСЫРУ БАРЫСЫНДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ PROGRAM OF MULTILINGUAL EDUCATION AND ACTUAL PROBLEMS OF ITS REALIZATION

Абишова Б.А., Бактыгулова Н.И. Білімнің бір биігі-көптілділік.....	25
Vaimakhanova G. K. Lesson as a basic form of training organization.....	26
Бауыржан Н.Б. Оқытушының әдіскерлік шеберлігі.....	28
Биманова А.И., Альмуратова К.К. Методика CLIL в курсе химии средней школы.....	31
Бостекова А. Р. Базалық ағылшын тілі пәні бойынша студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың түрлері мен формалары – B1, B2 деңгейі.....	33
Гейт М. В. Такесические средства общения как способ выражения Башкирской культуры.....	37
Gurban S. S. Multicultural education of pupils as a basis for forming their communicative competence.....	40
Елубай М.С., Сарбасова А.Е. Көптілділік заман талабы.....	42
Yerlanova Zh. Y. The effect of multilingualism on youth language of Kazakhstan.....	46
Жаманова Н.М., Есбусинова М.С. Көптілділік – заман талабы.....	50
Жумагалиева Р.М., Салмагамбетова И. Үштілді оқыту технологияларының тиімділігі.....	51

Islimgaliyeva V. Zh.	
Innovative methods in the training process of the modern university.....	53
Қалкабаева З.К., Жайлыбаева А.О	
Көптілді ІТ мамандықтары үшін CLIL әдісін қолдану.....	56
Қолғанатова А. Ж., Сарымсақова А.Ж.	
Көптілді білім берудің өзектілігі.....	58
Kudassova G. Zh.	
Formation of students communicate in world space.....	60
Kunshashov A.M.,Kunshashev K.K.	
The importance of multilingualism in education.....	61
Қазбергенова Р. А.	
Педагогикалық терминдердің тақырыптық топтастырылуы.....	65
MadiyevaG.B.	
Questions of teaching a professional Russian language for university students.....	69
MamytovB.K.	
Introduction of multilingualism in physical culture lessons.....	72
Maratova A.M.	
The specificity of the formation of research competences the teacher of professional education.....	74
Мұратқызы Б., Ержанова Г. А.	
Үштілділік - жаңа заман сұранысы.....	77
Мусина А. А.	
Обучение по технологии CLIL в рамках реализации программы полиязычного образования.....	80
Mukhamedjanova B. B.	
The role of the family in shaping the teenager’s personality.....	83
Өтегенова Н.Д., Сарбасова А.Е.	
Көптілділік заманауи білімнің бастауы.....	85
СагиноваЖ.К.	
Lexical and semantic characteristics of phraseological units.....	88
Sadretdinova T.A.	
Associative-verbal anthroponym network of native speakers of Russian language as a reflection of the national language worldview.....	90
Садық Г.А., Сулейменова З.Е.	
Multilanguage in the space of Kazakhstan.....	93
Сарбасова А.Е., Орынбасарова Н.Е.	
Бәсекеге қабілетті елдер қатарына апарар басты баспалдақтардың бірі – көптілділік.....	96
Suteyeva M.A.	
Psychological and pedagogical relationswith specialized education.....	98
Тажигулова Айгул Қайратовна	
Көптілділік білім берудің бағдарламасын іске асыру барысындағы өзекті мәселелер.....	100
Темиргалиева А.С., Жадрасынова Г.Ж.	
Үштілді оқыту арқылы заманауи тұлғаны қалыптастыру.....	103
Terekova F.Y.	
Methods of conceptual analysis on practical Russian language lessons.....	104
Төлеуова М.Қ., Оразғалиева Ж.Р.	
Үштілді оқытуда ақпараттық технологияның рөлі.....	106
Тугамбекова М.А., Семсер Р.М.	
Problems of multilingual education in modern Kazakhstan.....	109

2 СЕКЦИЯ
ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ
ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ НА ОСНОВЕ СОВРЕМЕННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ
THE USE OF MODERN TECHNOLOGY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Акболатова А.Е., Песчанская Т.И. Characteristisc and functions of role play as a means of applying communicative approach	112
Байсалбаева А.А., Нурмухамедова Э.О. Ағылшын тілі сабақтарында лексиканы оқыту.....	115
Бурибаева Р.А. Формирование устной речи на основе аудиолингвального метода обучения иностранным языкам (АЛМО).....	117
Жазымбай Ж.Т., Нұрманова Ш.Қ. Ерте жаста ағылшын тілінде грамматиканы оқытуды үйрету.....	120
Жалелова Г.И. Ағылшын тілі сабағында ойын турлерін қолдану тиімділігі.....	125
Жанғалиева Ш.С. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в образовательном процессе.....	128
ZhurmagambetovS.M., SarbassovaA.E. Project-based learning in the teaching of English as a foreign language.....	131
Ибатуллина М.А. Заманауи әдістер мен технологиялар арқылы ағылшын тілін оқыту.....	134
Керимбаева Б.Т., Саркулова Ж.К. Оқу үдерісінде заманауи технологияларды қолданудың тиімділігі.....	136
Қуанышева Г.Т., Тастанбаева Д.К. Бастауыш мектептерде шет тілін оқыту мәселелері.....	140
Қуанышева Г.Т., Нурмухамедова Э.О. Шетел тілін оқытудағы ойын элементтерінің рөлі.....	143
KuchshanovaA.N., ZhetessovaZh.A. The role of group work in language learning.....	147
Нурмухамедова Э.О. The method of projects in teaching the English language as one of modern pedagogical technologies.....	149
Өмірзақ Бағдат, Тастанбаева Д.К. Болашақ шет тілі маманы ретінде құзыреттіліктерінің қалыптасу жолдары.....	153
Оспанова А.М., Песчанская Т.И. Коммуникативно-деятельностные технологии, их функции, элементы и принципы в обучении говорению на уроках английского языка.....	157
Ползякова Е.В., Песчанская Т.И. Technology lesson planning for foreign language development and skills speech activity.....	161
Сағидоллаев Б.Қ., Нурмухамедова Э.О. Шет тілін оқытудағы коммуникативтік және коммуникативті-когнитивті тәсіл.....	165
Sagiyeva A.T. The use of information systems in the study of foreign languages as a way to multilingualism.....	167
Саркулова Ж.К. Computer technologies in foreign language teaching.....	169
Куздыбаева Н.А. Learning foreign languages based on modern technologies.....	172

Турмагамбетова Г.Н. Коммуникативный подход в преподавании иностранных языков в школе.....	175
Ulukpanova Zh.M. Some methods and techniques of teaching vocabulary.....	177
Umbetova A.Z. Method of projects as a modern innovative technology in education.....	179
Умирзакова С.Е. Use of information and communicative technologies in teaching a foreign language.....	181
Умирова А.С., Песчанская Т.И. Benefits of technology use in English for specific purposes.....	184
Усенова С.Г., Уайс А.А. Learning by teaching as a means of developing transferrable skills.....	186
Хасанова А.Д., Нурмухамедова Э.О. The use of information and communication technologies to improve the quality of the lesson.....	189
Шаукетова Д.М., Нурмухамедова Э.О. Ағылшын тілі пәнін оқытуда ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану.....	191

3 СЕКЦИЯ

ҚАЗІРГІ ГЕРМАНИСТИКАДАҒЫ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ ГЕРМАНИСТИКИ THE MAIN ISSUES OF MODERN GERMANISM

Ақжігіт С. Б. Features of phraseological units used in literary texts in the study of Kazakh and English languages.....	195
Бакитжанова А., Бурибаева Р.А. Некоторые характеристики этнонимов как составных элементов фразеологических единиц.....	197
Берикова Э.Р., Кушкарова Г.К. Қоғамдық-саяси сөйлеудегі сөздің прагматикалық қызметі.....	200
Ералханқызы М., Сулейменова З.Е. Phraseological combinations in the Kazakh, Russian and English languages.....	204
Ержанова Г.А. Морфологическая характеристика и синтаксические свойства субстантивных номинаций.....	206
Жайымқұл А.С., Сарбасова А.Е. Қарым-қатынастағы гендерлік аспект.....	209
Керимбаева Б.Т., Оразбаева А.К. English phraseological units and their functions.....	212
Көпжан С.С. Ағылшын тіліндегі кірме сөздердің тақырыптық топтастырылуы.....	214
Қыдыралина А.Б., Садыкова Б.М. Оқушылардың шығармашылық іс-әрекетін қалыптастыру жолдары.....	220
Никулина Алла Константиновна «Есть нечто такое, что сохраняет смысл»: экзистенциалистская философия А. Камю в романе Д.Ф. Уоллеса «Бледный Король».....	223
Нурманова Ш.К., Жубаев Н.К. Similarities of image and fate of Shakespeare's "Romeo and Juliet" and Kazakh epic "Bayan sulu and Kozy korpesh".....	228
Панасенко Е., Бурибаева Р.А.	

Взаимодействие стилей и жанров языков интернет – коммуникации.....	232
Сарбасова А.Е.	
Роль языковых контактов и терминологическое заимствование.....	235
Сарбасова А.Е., Ержанова Г.А.	
Parcelliert constructions: functions in fiction texts.....	238
Sideshova Z.G.	
Field structuring methods in modern linguistics.....	240
Сулейменова А.А., Сарбасова А.Е.	
Изучение риторических вопросов на казахском языке.....	244
Сулейменова З.Е.	
Ситуационно-обусловленные изменения значения слова.....	248
Сулейменова З.Е.	
Етістіктердің семантикалық құрылымы.....	251
Султанова А.А., Кушкарлова Г.К.	
Semantic and pragmatic characteristics of euphemisms in modern media.....	254
Тайпакова А.Р., Кушкарлова Г.К.	
Комплименттің тілдік акт ретіндегі ұлттық ерешеліктері.....	256
Тустикбаева Г.И.	
Phraseological units as a way of representing the author's linguistic identity	258
Хурамшина А.Р.	
Речевой жанр комплимента в Башкирском языке.....	261

4 СЕКЦИЯ

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ АСПЕКТІСІНДЕГІ ҚАЗІРГІ АУДАРМАТАНУ: ТЕОРИЯ, ТӘЖІРІБЕ, ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ҮРДІСТЕР

СОВРЕМЕННОЕ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЕ В АСПЕКТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ: ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА, НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ

MODERN TRANSLATION STUDIES IN THE ASPECT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION: THEORY, PRACTICE, NEW TRENDS IN TEACHING

Абдулзалиева Э.О., Искиндинова С.К.	
Особенности восприятия речи на иностранном языке.....	265
Аймукатова А.Т.	
Табиғатқа, жан-жануарларға қатысты мақал-мәтелдердің этнолингвистикалық негізі.....	268
Акчамбаева Ш.Т.	
Ағылшын тіліндегі фразеологиялық бірліктерінің антонимдік байланыстары.....	275
Amirova A.A.	
The main features of advertising slogans in the Kazakh and foreign languages.....	278
Әбдіғалиева Ж.С.	
Етістіктен туындаған зат есімдері бар сөйлемдерді аударудың қиындықтары.....	281
Әбдіғалиева Ж.С.	
Аудармадағы эквиваленттілік мәселелері.....	285
Әбдіғалиева Ж.С.	
Абай қара сөздерін аударудың қиындықтары.....	288
Баядилова-Алтыбаева А.Б.	
Тіл мәдениетті трансляциялау құралы.....	292
Burankulova E.T., Shokum G.T.	
Gender stereotypes in the picture world of the language.....	296

Жакиева Ж.М., Ержанова Г.А.	
Russian and English proverbs: topics, structure, use.....	298
Жетесова Ж.А.	
Мұнай саласындағы термин сөздер аудармасы.....	302
Искиндинова С.К.	
Эмотиконы и смайлы как невербальное средство в интернет- коммуникации.....	305
Кузясова А.М.	
Grammatical problems of law term translation.....	308
Кущанова А.Н., Бағытжанова Ж.А., Ишимбаева М.Қ.	
Ілеспе аударманың қиындықтары	311
Кущанова А.Н.	
Peculiarities of scientific style of Russian and English languages.....	314
Макешова Жанат	
Шетел тілін оқытуда кейс-әдісін қолдану ерекшелігі.....	316
Salingerey Z.M.	
Psychological terminology as item search information system.....	319
Tolegenova G.G.	
Theoretical basis of specialized translation.....	322
Tolegenova G.G.	
Discourse as a language activity process.....	326
Шатанова (Мухамедьярова) А.А., Коптлеуова К.Б.	
В чем трудности перевода английских пословиц и поговорок на русский язык.....	330

«ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының

МАТЕРИАЛДАРЫ

24 сәуір 2019 жыл

«ПРОБЛЕМЫ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ

КАЗАХСТАНЕ»

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции

24 апреля 2019 года

**«PROBLEMS OF MULTILINGUAL EDUCATION IN MODERN KAZAKHSTAN»
MATERIALS**

of International scientific-practical conference

April 24, 2019

Жауапты шығарушылар:

Баядилова-Алтыбаева А.Б., Усенова С.Г., Уәйіс Ә.А.

Тапсырыс № 35

Көлемі 20,81 ш.б.т.

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің

«Жұбанов университеті» баспасы

(030000, Ақтөбе қаласы, Ә. Молдағұлова даңғылы, 34)

